T.C
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSÜTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
(DOKTORA TEZİ)

TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ: ŞANLIURFA ŞEHRİNDE SURİYELİ VE ŞANLIURFALILARIN KARŞILAŞMASI

Recep BAYDEMİR

ŞANLIURFA - 2023

T.C
HARRAN ÜNİVERSİESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSÜTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
(DOKTORA TEZİ)

TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ: ŞANLIURFA ŞEHRİNDE SURİYELİ VE ŞANLIURFALILARIN KARŞILAŞMASI

Recep BAYDEMİR

Danışman
Prof. Dr. Sedat BENEK

ŞANLIURFA - 2023

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Sedat BENEK danışmanlığında, Recep BAYDEMİR'in hazırladığı **"Toplumsal Mekânın Üretimi: Şanlıurfa Şehrinde Suriyeli ve Şanlıurfalıların Karşılaşması"** konulu bu çalışma 28/04/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

☐ Oybirliğiyle / ☐ Oy çokluğu ile

		İmza
Danışman	: Prof. Dr. Sedat BENEK	……..
Üye	: Prof. Dr. Necmettin ELMASTAŞ	……..
Üye	: Prof. Dr. Mehmet Nuri GÜLTEKİN	……..
Üye	: Doç. Dr. Üyesi Mustafa DOĞANOĞLU	……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Muhsin SOYUDOĞAN	……..

Bu tezin Coğrafya Ana Bilim Dalında yapıldığını ve enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylarım.

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Enstitü Müdürü

Bu çalışma: HÜBAB Tarafından Desteklenmiştir.

Proje No : 20108

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖĞRENCİNİN	
Öğrenci No	175272101
Adı / Soyadı	Recep Baydemir
Anabilim Dalı/Programı	Coğrafya Anabilim Dalı / Doktora
Tez Konusu	Toplumsal Mekânın Üretimi: Şanlıurfa Şehrinde Suriyeli ve Şanlıurfalıların Karşılaşması

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen doktora tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 294 sayfalık kısmına ilişkin, 08/05/2023 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı %7'dir. Ayrıca doktora çalışması hiçbir blok kopyalama içermemektedir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar dâhil
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini ve Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora çalışması Orijinallik Raporu alınması ve kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

08/05/2023
Recep BAYDEMİR
İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 08/05/2023

Prof. Dr. Sedat BENEK
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
(İmzası)

ÖZET

TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ: ŞANLIURFA ŞEHRİNDE SURİYELİ VE ŞANLIURFALILARIN KARŞILAŞMASI

BAYDEMİR, Recep

Doktora Tezi

Coğrafya Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sedat BENEK

Nisan, 2023, 295 sayfa

İnsan topluluklarının karşılaştıkları ve iç içe geçiştikleri mekânlarda, mekân, insanları bedensel olarak birbirine yakınlaştırarak, temas ve etkileşimi sağlar. Mekân, insanları bir araya getirip nüfus yoğunluğunu artırdığı gibi (nicel olarak) ilişkileri de (nitel olarak) yoğunlaştırır. Kendisi de bu ilişkilerin bir sonucu olarak yeniden üretilir. Bu sebeple, *ilişkisel mekân* ve *toplumsal mekân* kavram ve kuramlarının merkezine oturtulduğu bu çalışmada, belli bir mekânı daha önce kullananlar ile bu mekâna göçle gelenlerin gündelik hayat deneyimleri üzerine eleştirel bir okuma yaparak, bu deneyimlerin ayaklarının oturtulduğu mekânı ve bunun toplumsal örüntülerdeki yerini, böylelikle toplumsal mekânın yeniden üretiminde göç olgusunun rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, Şanlıurfa şehrindeki Suriyelilerin ve Şanlıurfalıların, karşılaştıkları ve iç içe geçtikleri mekânlarda her iki halk arasındaki "uyum" ve "çatışma" noktalarının neler olduğuna ve bunların toplumsal mekânı nasıl ürettiğine odaklanmaktadır. Temelde alan araştırmasına dayanan bu çalışmada, nicel ve nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin bir arada olduğu karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmada, gözlem, görüşme, anket ve derinlemesine görüşme teknikleri birlikte kullanılmıştır. Buna göre, araştırma, Şanlıurfa şehrine bağlı, Haliliye ve Eyyübiye merkez ilçelerinin şehirsel alanında yer alan 45 mahallede, rastgele/tesadüfi yolla seçilen 360'ı Şanlıurfalı ve 360'ı da Suriyeli olmak üzere toplamda 720 kişiye uygulanan yarı yapılandırılmış ankete; Suriyelilerin görece yoğun olarak yaşadıkları 37 mahallenin muhtarıyla yapılan görüşmelere; 5'i Şanlıurfalı 5'i de Suriyeli olmak üzere toplam 10 kişiyle yapılan derinlemesine görüşmelere ve saha gözlemlerine dayanmaktadır. Şanlıurfa şehri, etnik ve kültürel çeşitlilik açısından Türkiye'nin başat

şehirlerinden birisidir. Suriyelilerle birlikte, bu etnik ve kültürel çeşitlilik artmıştır. Ancak bununla birlikte, kültürel çatışma ve sosyal entegrasyon bağlamında çeşitli sorunların ortaya çıkması da kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle Suriyeliler, Şanlıurfa şehri için bir taraftan "çok kültürlülüğe" ve "birlikte yaşama" katkı sağlarken, diğer taraftan da "sosyal entegrasyon" bağlamında yaşanan sorunların, "kültürel çatışmaların" ve "sosyal dışlanmaların" da merkezinde yer alarak sosyolojik dönüşümün gerçekleşmesine katkı sağlamışlardır. Netice itibariyle, *yoksulların karşılaşması* ve *karşılaşma krizleri* olarak kavramlaştırılan bu durum, *toplumsal mekân*ın *üretimi*nde önemli bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Mekân, İlişkisel Mekân, Suriyeliler, Karşılaşma Krizleri, Şanlıurfa.

ABSTRACT

THE PRODUCTION OF SOCIAL SPACE: ENCOUNTER OF SYRIANS AND SANLIURFAS IN THE SANLIURFA CITY

BAYDEMİR, Recep

Ph.D. Thesis

Department of Geography

Advisor: Prof. Dr. Sedat BENEK

April, 2023, 295 pages

In spaces where human communities meet and intertwine, space brings people physically closer to each other and provides contact and interaction. Space not only brings people together and increases population density (quantitatively), but also intensifies relationships (qualitatively). It is reproduced as a result of these relations. For this reason, in this study, in which the theories of *relational space* and *social space* are placed at the center, by making a critical reading on the daily life experiences of those who have used a certain space before and those who have migrated to this place, the place where these experiences are placed and its place in social patterns, thus, social patterns. It aims to understand the role of the phenomenon of migration in the reproduction of space. This study focuses on the points of "harmony" and "conflict" between the two peoples in the spaces where Syrians and people from Şanlıurfa meet and intertwine, and how they produce social space. In this study, which is basically based on field research, a mixed method, which combines quantitative and qualitative research methods and techniques, was used. In the study, observation, interview, questionnaire and in-depth interview techniques were used together. Accordingly, the research is based on a semi-structured questionnaire applied to a total of 720 people, 360 of whom are from Şanlıurfa and 360 of whom are Syrians, randomly selected in 45 neighborhoods located in the urban area of Haliliye and Eyyübiye central districts of Şanlıurfa; It is based on interviews with the headmen of 37 neighborhoods where Syrians live relatively heavily, and in-depth interviews with a total of 10 people, 5 from Şanlıurfa and 5 from Syrians. Şanlıurfa city is one of the leading cities of Turkey in terms of ethnic and cultural diversity. With the Syrians, this ethnic and cultural diversity has increased. However, the emergence of various problems in the context of

cultural conflict and social integration has been inevitable. Thus, while contributing to “multiculturalism” and “living together” for the city of Şanlıurfa, Syrians also contributed to the realization of sociological transformation by being at the center of the problems experienced in the context of “social integration”, “cultural conflicts” and “social exclusion”. As a result, this situation, conceptualized as the *encounter of the poor* and the *crisis of encounter*, played an important role in the *production of social space*.

Keywords: Social Space, Relational Space, Syrians, Encounter Crises, Şanlıurfa.

TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ: ŞANLIURFA ŞEHRİNDE SURİYELİ VE ŞANLIURFALILARIN KARŞILAŞMASI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELESİ III
ÖZET IV
ABSTRACT VI
İÇİNDEKİLER VIII
KISALTMALAR XI
TABLOLAR LİSTESİ XII
ŞEKİLLER LİSTESİ XIII
EKLER LİSTESİ XVII
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI 9
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 10
1.3. ARAŞTIRMA ALANIN SOSYOEKONOMİK YAPISI 12
1.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ 18
1.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER 20
1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI, ZORLUKLAR VE BAŞ ETME STRATEJİLERİ 29
1.7. LİTERATÜR İNCELEMESİ 33

İKİNCİ BÖLÜM

MEKÂN VE MEKÂNIN TOPLUMSAL ÜRETİMİ

2.1. MEKÂN KAVRAMI 37
2.2. MEKÂN OLGUSUNA DAİR YAKLAŞIMLAR 40
2.3. “İLİŞKİSEL MEKÂN” (RELATIONAL SPACE) VE “MEKÂNIN İLİŞKİSELLİĞİ” 50
2.4. TOPLUMSAL MEKÂN (SOCIAL SPACE) VE GÜNDELİK HAYAT 53
2.5. GÖÇ VE ZORUNLU GÖÇ 59
2.6. TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ BAĞLAMINDA GÖÇ İLE MEKÂN İLİŞKİSİ 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: BETİMLEYİCİ BİR ANALİZ

3.1. SURİYELİ KATILIMCILARIN GÖÇ ÖNCESİ VE SONRASI DURUMLARI 67
3.1.1. Suriyeli Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Esnasındaki Durumları 67
3.1.2. Suriyeli Katılımcıların Türkiye'yi ve Şanlıurfa'yı Tercih Etme Sebepleri 69
3.1.3. Suriyeli Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Sosyoekonomik Durumlarının Karşılaştırılması 72
3.2. KATILIMCILARIN PROFİL ÖZELLİKLERİ VE SOSYOEKONOMİK DURUMLARI 80
3.2.1. Katılımcıların Profil Özellikleri Açısından Karşılaştırılması 80
3.2.2. Katılımcıların Sosyoekonomik Durumları Açısından Karşılaştırılması 87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL MEKÂNDA ŞANLIURFALILAR VE SURİYELİLER ARASINDAKİ SOSYOEKONOMİK İLİŞKİLER

4.1. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ 98
4.2. EVLİLİK VE BOŞANMALAR 112
4.3. "UYUM" VE "ENTEGRASYON" 117
4.4. KÜLTÜREL ÇATIŞMA 126
4.5. SOSYAL DIŞLANMA VE ÖTEKİLEŞTİRME 136
4.6. TOPLUMSAL MEKÂNDA ALGILAR, YARGILAR VE BEKLENTİLER 141
4.6.1. Suriyeli Katılımcıların Algı, Yargı ve Beklentileri 142
4.6.2. Şanlıurfalı Katılımcıların Algı, Yargı ve Beklentileri 149
4.6.3. Algı ve Yargıların Oluşunda Medya ve Sosyal Medyanın Rolü 174
4.6.4. Suriyelilere Yönelik Toplumsal Yargıların Oluşmasında Covid-19'un Etkisi 176

BEŞİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞMALAR VE TEMAS: TOPLUMSAL MEKÂNDA KARŞILAŞMA KRİZLERİ

5.1. MEKÂNSAL SEGREGASYON 186
5.2. DAMGALANMA 191
5.2.1. Kimliğin ve Sınıfın Ötekileştirilerek Damgalanması 194
5.2.2. Mekânın Damgalanması: "Ötekilerin Mekânı" ve "Mekânın Ötekileri" 200
5.3. TOPLUMSAL MEKÂNDA KARŞILAŞMALAR VE TEMAS 206

5.4. GÖÇ TEMELLİ KARŞILAŞMALAR VE KARŞILAŞMA MEKÂNLARI 208
5.4.1. Karşılaşma Alanları ve Toplumsal Mekânın Üretimi 214
5.4.2. Gündelik Hayatta Toplumsal Mesafe, Temas ve "Tanıyarak Dışlama" 225
5.5. KARŞILAŞMA KRİZLERİ 234
5.5.1. Kıskançlık, Korkular ve Ekonomik Rekabet 235
5.5.2. Karşılaşma Alanlarında Çok Kültürlülük, Birlikte Yaşam ve Bariyerler 251
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 269
KAYNAKÇA 278
EKLER

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
Bkz	Bakınız
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GKY	Geçici Koruma Yönetmenliği
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasılat
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vd.	ve diğerleri
vs.	ve benzeri
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların İkamet Ettikleri İlçeler 88
Tablo 2: Suriyeli Katılımcılara Göre, Türkiye'de Kendi Haklarını Savunan Partiler 144
Tablo 3: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre Savaş Bittikten ve Her şey Normale Döndükten Sonra Suriyelilerin Kendi Ülkelerine Döneceğini Düşünüp Düşünmedikleri 154
Tablo 4: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyelilerle İlgili Basına Yansıyan Haberlerin Doğruluğuna İnanıp İnanmadıkları 176
Tablo 5: Salgının Katılımcılar Arasındaki İlişkilere Etkisi (Şanlıurfalı Katılımcılar) 178
Tablo 6: Salgın Öncesi ve Sonrası Süreçte Suriyelilere Dönük Bakışın Değişim Durumu 178
Tablo 7: Bakışları "Olumsuz" Etkilenen Katılımcıların Yaşadıkları Mahalleler 180
Tablo 8: Mahalle Muhtarlarının "Suriyelilerin Covid-19 Hastalığının Yayılmasına Sebep Olduğu" Görüşüne Katılıp Katılmadıkları 184

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Şanlıurfa'daki Suriyelilerin İlçe Bazlı Dağılımları 3
Şekil 2: Şanlıurfa Akçakale Çadır Kenti 6
Şekil 3: Bahçelievler'de Bir Karşılaşma Alanı 6
Şekil 4: Araştırma Alanının Lokasyonu 19
Şekil 5: Katılımcılarla Yapılan Görüşmenin Yeri 27
Şekil 6: Katılımcılarla Yapılan Görüşmenin Dili 28
Şekil 7: Tılfındır Tepesi''nden Piazza ve Çevresinin Görünümü (Şanlıurfa) 66
Şekil 8: Suriyeli Katılımcıların, Suriye'deyken Yaşadıkları Vilayetlere Göre Dağılımları 67
Şekil 9: Suriyeli Katılımcıların Göç Ederken Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri 69
Şekil 10: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri 70
Şekil 11: Katılımcıların Göç Ederken, Türkiye İllerinden Şanlıurfa'yı Tercih Etme Sebepleri 71
Şekil 12: Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Konut Türleri 73
Şekil 13: Katılımcıların, Göç Öncesi ve Göç Sonrası Kaldıkları Evin Mülkiyet Durumu 74
Şekil 14: Katılımcıların, Göç Öncesi ve Göç Sonrası Evini Isıtma Yöntemleri 75
Şekil 15: Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Meslek Durumları 76
Şekil 16: Suriyeli Katılımcıların Ekonomik Durumlarının Göç Öncesiyle (Suriye'deyken) Kıyaslandığında Şu Anki Durumun Geçmişe Göre Nasıl Olduğu 79
Şekil 17: Yaş Grupları 82
Şekil 18: Medeni Durum 83
Şekil 19: Çocuk Sayısı 83
Şekil 20: Eğitim Durumu 84
Şekil 21: Anadili 85
Şekil 22: Katılıcıların Gündelik Hayatta Konuştukları Diller 86
Şekil 23: Sağlık Güvencesi Durumu (Şanlıurfalı Katılımcılar) 86
Şekil 24: Kalınan Evin Mülkiyet Durumu 89
Şekil 25: Aylık Gelir 90
Şekil 26: Aylık Gelirlerinin Evlerini Geçindirmeye Yetip Yetmediği 91
Şekil 27: Katılımcıların Evlerini Isıtma Yöntemleri 92
Şekil 28: Katılımcıların Meslek Durumları 94
Şekil 29: Katılımcıların Politik Görüşleri 96
Şekil 30: Şanlıurfalı veya Suriyeli Komşunun Varlığı 100
Şekil 31: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyelilerle Ne Zamandan Beri Komşu Oldukları 101
Şekil 32: Komşusu Olanların, Komşularıyla Sorun Yaşama Durumu 102
Şekil 33: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyeli Komşularla İlişkileri 103
Şekil 34: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalı Komşularla İlişkileri 103
Şekil 35: Her İki Katılımcı Grubun Birbiriyle Olan Komşuluk İlişkileri 104
Şekil 36: Katılımcıların Birbirine Selam Verme Durumları 106
Şekil 37: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyeli Komşularıyla İlişkileri 108
Şekil 38: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalı Komşularıyla İlişkileri 110
Şekil 39: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerle Akrabalık İlişkisinin Olup Olmadığı 112
Şekil 40: Katılımcıların Ailelerinden Birinin Göç sonrası Türkiye'de Boşanıp Boşanmadığı 114
Şekil 41: Katılımcıların Ailelerinden Birinin Göç sonrası Evlenip Evlenmediği 115
Şekil 42: Suriyeli Bireyin Evlendiği Kişinin Nereli Olduğu 115
Şekil 43: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfa'da En Çok Hangi Konularda Zorlandıkları 122
Şekil 44: Suriyeli Katılımcıların Bir Yerden Bir Yere Giderken Zorlanıp Zorlanmadıkları 122
Şekil 45: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalılarla Olan İlişkilerinde Zorlanıp Zorlanmadıkları 123
Şekil 46: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Türkiye İçin Bir Sorun Teşkil Edip Etmediği 124

Şekil 47: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre Suriyelilerle Kendi Aralarındaki Benzerlikler 127
Şekil 48: Suriyeli Katılımcılara Göre Kendileri ve Şanlıurfalılar Arasındaki Benzerlikler 127
Şekil 49: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Kendileri ve Suriyeliler Arasındaki Farklılıklar 128
Şekil 50: Suriyeli Katılımcılara Göre, Kendileri ve Suriyeliler Arasındaki Farklılıklar 130
Şekil 51: Toplumsal Mekânda Giyim/Kuşam ve Yaşam Biçimine İlişkin Bir Örnek 131
Şekil 52: Suriyeli Katılımcıların Herhangi Bir Ayrımcılığa Uğradığını Düşünüp Düşünmediği 138
Şekil 53: Suriyeli Katılımcılara Göre, Türkiye'nin Suriyelilerle Yeterince İlgilenip İlgilenmediği 142
Şekil 54: Suriyeli Katılımcıların, Türkiye'den Kendilerine "Vatandaşlık Hakkı" Verilmesini İsteyip İstemedikleri 145
Şekil 55: Suriyeli Katılımcıların Başka Bir İl'e Gitme Fırsatı Sunulması Durumunda Gidip Gitmeyecekleri 145
Şekil 56: Suriyeli Katılımcıların Başka Bir Ülkeye Gitme Fırsatı Sunulması Durumunda Gidip Gitmeyecekleri 146
Şekil 57: Suriyeli Katılımcıların, Gelecekte Ülkelerinde Savaşın Biteceğini ve Her Şeyin Düzelebileceğini Düşünüp Düşünmedikleri 147
Şekil 58: Suriye'deki Savaşın Tamamen Bitmesi Durumunda Ülkelerine Geri Dönmeyi Düşünüp Düşünmedikleri 148
Şekil 59: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyeliler için, "Keşke Türkiye'ye Gelmeseydiler" Deyip Demedikleri 149
Şekil 60: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerin Kendileriyle Aynı Haklara Sahip Olması Gerektiğini Düşünüp Düşünmedikleri 150
Şekil 61: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Kendileriyle Aynı Haklara Sahip Olması Gerekip Gerekmediğinin Mahalle Bazlı Dağılımı 152
Şekil 62: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyelilere "Vatandaşlık" Verilmesi Gerektiğini Düşünüp Düşünmedikleri 153
Şekil 63: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Memleketlerine Geri Dönmesi Gerekip Gerekmediği 154
Şekil 64: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerle İlgili En Çok Hangi Kaynaktan Haber Aldıkları 175
Şekil 65: Covid-19'un Kendilerine yönelik Algılara Etkisi (Suriyeli Katılımcılar) 181
Şekil 66: Covid-19 Öncesi ve Sonrası Dönemin Karşılaştırılması 182
Şekil 67: Salgınla Birlikte Kendilerine Dönük Bakışın Değiştiğini Düşünen Katılımcıların Mahallelere Göre Dağılımları 183
Şekil 68: Suriyelilerin Yoğun Olarak Yaşadıkları Eyyübiye ve Çevresi 184
Şekil 69: Mekânsal Segregasyon (Şanlıurfa Müzesi, Piazza ve Çevresi) 187
Şekil 70: Suriyeli Katılımcıların Anadiline Göre Yaşadıkları Mahalleler 189
Şekil 71: Katılımcıların Suriye'deyken Kaldıkları Vilayetlere Göre Mahalle Bazlı Dağılımları 190
Şekil 72: Suriyeli Kimliğiyle Damgalanmış Bir Mekân Olarak Rabia Meydanı 201
Şekil 73: Suriyeli Kimliğiyle Damgalanan Bir Mekân Olarak Topçu Meydanı 202
Şekil 74 Suriyeliler İçin Faaliyetini Yürüten Bir Yardım Derneği 204
Şekil 75: Suriyeli Bir Kuaför 205
Şekil 76: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerle En Çok Karşılaştıkları Mekânlar 209
Şekil 77: Şanlıurfalı Katılımcıların Gündelik Hayatta Suriyelilerle Karşılama Sıklığı 210
Şekil 78: Suriyeli Katılımcıların Yaşadığı Binada Ağırlıklı Olarak Kimlerin Kaldığı 211
Şekil 79: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalılarla En Çok Hangi Mekânlardada Karşılaştıkları 212
Şekil 80: Suriyeli Katılımcıların Gündelik Hayattta Şanlıurfalılarla Karşılaşma Sıklığı 213
Şekil 81: Bir Karşılaşma Mekânı Olarak Rabia Meydanı 216
Şekil 82: Rabia Meydanı'ndan Bir Görünüm 217
Şekil 83: Bir Karşılaşma ve Toplanma Mekânı Olarak Kent Meydanı 218

Şekil 84: Şehitlik Mahallesi'nden Bir Sokak 219
Şekil 85: Direkli Mahallesi'nden Bir Sokak 219
Şekil 86: Bir Karşılaşma Alanı Olarak Şehitlik Mahallesi'nden Bir Sokak 220
Şekil 87: Bir Karşılaşma Alanı Olarak Bağlarbaşı Mahallesi'nden Bir Sokak 220
Şekil 88: Buhara Mahallesi'nde Bir Karşılaşma Eşiği 222
Şekil 89: Karşılaşmaların Fazla Olduğu Bir Park (Novada Park) 223
Şekil 90: Bir Çarşı ve Pazar Sokağı 224
Şekil 91: Balıklıgöl ve Civarı 224
Şekil 92: Bir Karşılaşma Alanı Olarak Balıklıgöl ve Çevresi 225
Şekil 93: Suriyeli Katılımcıların Türkiye'ye İlk Geldiklerinde Nasıl Karşılandıkları 227
Şekil 94: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalıların Kendilerine Karşı Bakışının Zamanla Nasıl Değiştiği 228
Şekil 95: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilere İlişkin Bakışlarının Zamanla Nasıl Olduğu 229
Şekil 96: Her İki Katılımcı Grup İçin, Bakışın Zamanla Değişiminin Mahalle Bazlı Dağılımı 232
Şekil 97: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyeli Kadınların Şanlıurfalı Kadınlara Göre Daha Bakımlı Olduğu Görüşe Katılıp Katılmadıkları 236
Şekil 98: Suriyeli Katılımcıların, Suriyeli Kadınların Şanlıurfalı Kadınlara Göre Daha Bakımlı Olduğu Görüşe Katılıp Katılmadıkları 237
Şekil 99: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre Devletin Türkiye'deki Suriyelilerle İlgilenip İlgilenmediği 239
Şekil 100: Suriyeli Katılımcılara Göre, Devletin Türkiye'deki Suriyelilerle Yeterince İlgilenip İlgilenmediği 239
Şekil 101: Suriyeli Bir Esnaf 241
Şekil 102: Araştırmacı Suriyeli Bir Esnafla Görüşmede 242
Şekil 103: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilere Ait İşyerlerinden Daha Önce Hiç Alışveriş Yapıp Yapmadığı 243
Şekil 104: Suriyelilere Ait İşyerlerinden Alışveriş Yapan Şanlıurfalıların Memnun Kalıp Kalmadığı 243
Şekil 105: Şanlıurfalı Muhtarların, Suriyelilere Seçme ve Seçilme Hakkı Tanınması Durumunda Muhtarlığını Kaybetme Endişesini Taşıyıp Taşımadığı 247
Şekil 106: Katılımcıların Birbirleriyle İlişkilerinin Genel Olarak Nasıl Olduğu 252
Şekil 107: Suriyeli Katılımcıların "Şanlıurfa'nın Misafirperver Bir Kent" Olduğu Görüşüne Katılıp Katılmadıkları 253
Şekil 108: Her iki Katılımcı Grup İçin, Ailelerinden Birinin Karşı Tarafla Evlenmesinin Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceği 254
Şekil 109: Her iki Katılımcı Grup İçin, Ailelerinden Birinin Karşı Tarafla Evlenmesinin Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceğinin Oturulan Mahalleye Göre Dağılımları 256
Şekil 110: Şanlıurfalı Katılımcılar İçin, Çocuklarının veya Kardeşlerinin Okulda Suriyeli Öğrencilerle Aynı Sınıfı Paylaşmalarının Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceği 257
Şekil 111: Suriyeli Katılımcılar İçin, Çocuklarının veya Kardeşlerinin Okulda Şanlıurfalı Öğrencilerle Aynı Sınıfı Paylaşmalarının Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceği 257
Şekil 112: Aynı Sınıfı Paylaşma Sorusuna Verilen Yanıtların Oturulan Mahalleye Göre Dağılımı 259
Şekil 113: Suriyelilerin Memleketlerine Dönme Gerekliliği ve Dönme İsteğinin Mahalle Bazlı Dağılımları 260
Şekil 114: Şanlıurfalı Katılımcıların Yanında Suriyeli İşçi Çalıştırıp Çalıştırmayacağı 261
Şekil 115: Suriyeli Katılımcıların, Yanında Şanlıurfalı İşçi Çalıştırıp Çalıştırmayacağı 262
Şekil 116: Katılımcıların Yanında Suriyeli/Şanlıurfalı İşçi Çalıştırma Durumunun İkamet Edilen Mahalleye Göre Dağılımı 263
Şekil 117: "Keşke, Türkiye'ye Gelmeseydiler/Gelmeseydik" Diyenlerin İkamet Edinen Mahalleye Göre Dağılımları 264

Şekil 118: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Yerde Devlet Tarafından Kendilerine Ücretsiz Bir Ev Verilmesi Durumunda Gidip O Evde Kalıp Kalmayacağı 265
Şekil 119: Kendilerine Devlet Tarafından Ücretsiz Bir Ev Verilmesi Durumunda, Suriyeli Katılımcıların Kimlerin Yoğun Olduğu Yeri Tercih Edeceği 265
Şekil 120: Ücretsiz Ev Sorusunun Her İki Katılımcı Grup İçin Mahalle Bazlı Dağılımları 267
Şekil 121: Vatandaşlık Sorusuna Verilen Yanıtların Her İki Katılımcı Grup İçin Oturulan Mahallere Göre Dağılımları 267

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Fotoğraflar ek s. 1
Ek 2: Sayısal Veriler ek s. 14
Ek 3: Resmi Kurumlarla Yazışmalar Ve Veri İsteği ek s. 26
Ek 4: Anket Formları ek s. 28
Ek 5: Görüşme Formu (Muhtarlar) ek s. 41
Ek 6: Katılımcı Profilleri ek s. 42

GİRİŞ

> *"C. Wright Milis de aralarında olmak üzere güçlü bir sosyolojik muhayyileye sahip olan birçok kişi vardır ki, mekânsız bir dünyada yaşayıp çalışıyormuş gibi görünürler. Güçlü bir "mekânsal bilinç" ya da "coğrafi muhayyile"ye sahip olan bazıları da, mekanın biçimlendirilmesinin toplumsal süreçler üzerinde ne kadar derin bir etkisi olduğunu göremezler"*[1] *(Harvey, 2013, s. 29).*

Suriye'de 2011 yılında ortaya çıkan iç savaş nedeniyle, milyonlarca insan kendi ülkesinin içinde zorunlu olarak yer değiştirmiş veya ülkesinin dışına zorunlu göçe maruz kalmıştır.[2] Devam eden bu iç savaş ve çatışmalardan dolayı, yaklaşık 22 milyon insanın yaşadığı tahmin edilen Suriye'de, 9 milyon insan Suriye toprakları içinde zorunlu olarak yer değiştirirken, 6 milyondan fazla insan da Suriye'nin dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte, ülke dışına göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin yarısından fazlasının, gerek izlediği "açık kapı politikası" gerekse Suriye ile yakın ve sınır komşusu olması ve bunlara benzer sebeplerden dolayı, Türkiye'ye göç etmelerine neden olmuştur. Suriye'deki iç savaş halinin uzaması ve sonrasında gelişen durumlar, Türkiye'yi, Cumhuriyet tarihinin gördüğü en büyük kitlesel göç akımlarından birisiyle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur.[3]

İç Savaş sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin 3,6 milyondan fazlası, sınır illeri olan Gaziantep, Kilis, Hatay, Mardin gibi sınır illeri başta

---

[1] İtalikler araştırmacıya aittir.

[2] İlk olarak, 2010 yılında Tunus'ta başlayıp, daha sonra Cezayir, Fas, Lübnan, Ürdün, Sudan, Yemen, Mısır, Irak, İran, Bahreyn, Libya ve nihayetinde Suriye'ye kadar yayılan bir dizi rejim karşıtı protestolar ve bu devletlerdeki rejimlere karşı halk ayaklanmaları "Arap Baharı/Arab Spring" olarak tanımlandı. Bu kapsamda, rejim karşıtı gösterilerin, yani Arap Baharı'nın "son durağı" Suriye'ydi. Nitekim Suriye'de 2011 yılında rejim karşıtı sivil gösterilerle başlayan süreç, kısa bir süre içerinde şiddetli bir iç savaşa dönüştü. Bu iç savaşa, daha sonra bazı Avrupalı ülkeler, Rusya, ABD, Türkiye ve İran gibi ülkelerin de dâhil olmasıyla uluslararası bir boyuta taşındı. Suriye iç savaşı ve Suriye'deki insani kriz üzerine -çoğu gazeteci, yazar ve araştırmacı olmak üzere- epeyi çalışma yapılmıştır. Örneğin, McHugo (2015), Van Dam (2017), Baczko ve diğerleri (2017), Yassin Kassab ve Al-Shami (2018) gibi araştırmacıların yaptıkları çalışmalar, Suriye'deki halk hareketleri ve çatışmaların ortaya çıkışını, gelişimini, sebep ve sonuçlarını anlamaya, özetle Suriye iç savaşının adeta anatomisini (Bkz: Baczko vd., 2018) çıkarmaya ciddi ölçüde katkı sağlamaktadır.

[3] Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel göç dalgalarında her ne kadar "son ve dev dalga" olarak Suriyelilerin kitlesel göçü olsa da (bkz: Erdoğan, 2015), bu Türkiye'nin tecrübe ettiği ilk kitlesel göç hareketi değildir. Türkiye, daha önce de kitlesel halde göç eden insanlara ev sahipliği yapmıştır. Bu kitlesel göç hareketlerinden birisi, 1989 yılında, Pomak ve Türk kökenli 300 binden fazla Bulgaristanlı Türkiye'ye göç etmesidir. Bu kitlesel göç akınını, daha sonra da 1991 yılında Irak'tan Türkiye'ye yarım milyondan fazla insanın Türkiye'ye sığınması takip etmiştir (Kirişçi - Karaca, 2015, s. 297).

olmak üzere, Türkiye'ye göç etmiştir.[4] Bu anlamda, Şanlıurfa da Suriye'den gelen kitlesel göçe, en fazla "ev sahipliği" yapan illerden birisi olmuştur. Nitekim, Göç İdaresi Şanlıurfa İl Müdürlüğü'nden, Kasım 2020 tarihinde alınan verilere göre, 419.803'ü Suriyeli ve 2.073.614'ü de Şanlıurfalı olmak üzere Şanlıurfa'da toplam 2.493.417 kişi yaşamaktadır.[5] Bu rakamlar, Şanlıurfa il nüfusunun yaklaşık %17'sini Suriyelilerin oluşturduğunu göstermektedir.

Şanlıurfa'ya göç etmeyi tercih eden Suriyelilerin ildeki dağılımı eşit veya dengeli olmamıştır. Bilhassa, Suriyelilerin Şanlıurfa'da en yoğun olarak yaşadıkları ilçeler Eyyübiye ve Haliliye ilçeleri olmuştur (İnce, 2018a, s. 207; İnce, 2018b, s. 247). Nitekim, Şanlıurfa'daki Suriyelilerin yarısından fazlası merkez ilçelerine dağılmış durumdalar. Merkez ilçelerden Haliliye'de 132.168, Eyyübiye'de 91.609 ve Karaköprü'de 4.803 olmak üzere, toplam 228.581 Suriyeli Şanlıurfa şehrinde yaşamaktadır. Şehrin, sadece toplam Şanlıurfalı nüfusu 981.525[6] kişidir ve bu, Suriyelilerle birlikte toplam 1.210.106 kişidir. Dolayısıyla, Suriyelilerin Şanlıurfa şehrindeki nüfus içindeki oranı %19 civarıdır. Bu oranlar ve rakamlar da Suriyelilerin özellikle de bazı mekânlarda yoğunlaştıklarını göstermektedir (Şekil 1). Örneğin, Karaköprü ilçesine bağlı tüm mahallelerde toplam 4.803 Suriyeli yaşarken, Mahalle muhtarlarından alınan bilgilere göre, Haliliye ilçesine bağlı, sadece bir mahalle olan Şair Nabi'de 5 bin civarı, Bağlarbaşı'nda 10 bin civarı, Cengiz Topel'de 10 binden fazla, Bamyasuyu'nda 5 binden fazla, Devteyşti'de 15 binden fazla Suriyeli yaşamaktadır.[7] Şanlıurfa Göç İdaresi İl Müdürlüğü'nden alınan verilerden hareketle,

[4] Suriye'de 2011'de ortaya çıkan iç savaşla birlikte, Suriyeliler, komşu ülkeler başta olmak üzere pek çok ülkeye sığınmak zorunda kalmışlardır. Sınır komşusu olması, yani yakın olması, "açık kapı politikası" izlemesi, tarihsel ve toplumsal olarak ortak bir geçmişin olması, sosyokültürel benzerlikler ve daha pek çok sebepten dolayı Suriyeliler büyük çoğunlukla Türkiye'ye sığınmayı tercih etmişlerdir. Nitekim, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, 11 Ağustos 2022 tarihi itibariyle, Suriyelilerin 3.651.428 kişi (toplam göç edenlerin %65,1'i) Türkiye'ye göç ederken, 831.053 kişi (%14,8) Lübnan'a, 667.174 kişi (%12,1) Ürdün'e, 252.756 kişi (%4,7) Irak'a, 143.803 kişi (%2,6) Mısır'a ve 41.742 kişi (%0,7) de diğer Kuzey Afrika ülkelerine göç etmiştir (UNHCR, (31 June 2022), https://data.unhcr.org/en/situations/syria Erişim Tarihi: 11.08.2022).

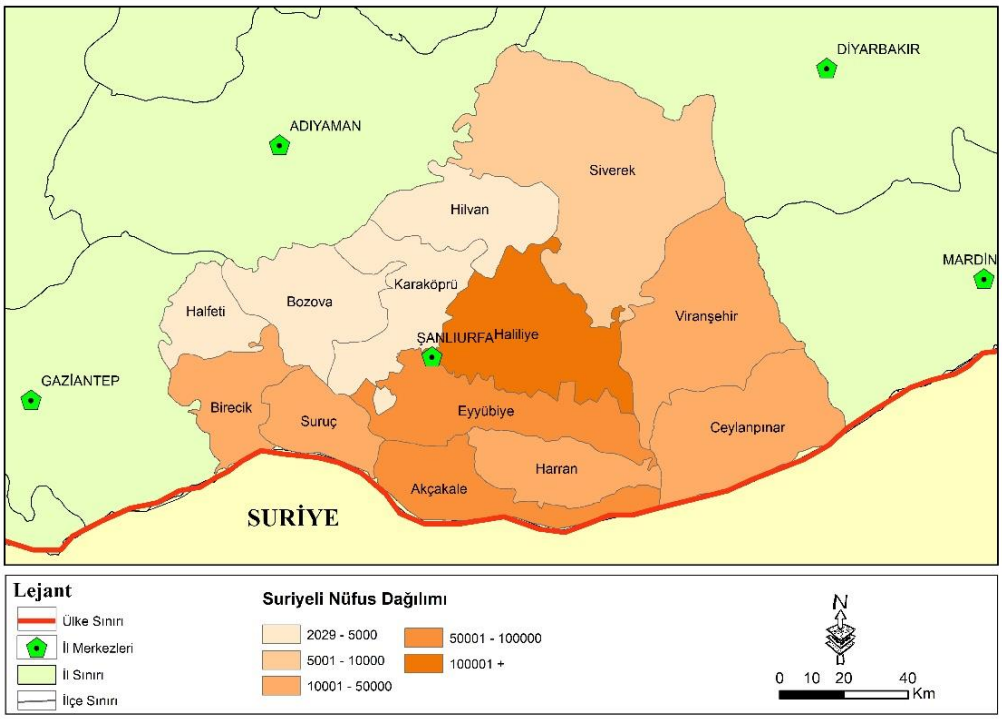
[5] Araştırma kapsamında, Şanlıurfa Göç İdaresi İl Müdürlüğü'ne yazılan 04.11.2020 tarihli bilgi talep dilekçesine verilen 16.11.2020 tarihli cevap yazısında (bkz: Ekler, Ek.3) belirtilen verilere göre, Şanlıurfa ilinde 419.803 Suriyelinin dışında, müdürlüklerine kayıtlı, 15 Afganistanlı ve 1285 Iraklı bulunduğu, ancak Pakistanlı ve İranlı olan hiç kimsenin müdürlüklerinde kaydının bulunmadığı belirtilmiştir.

[6] Bu nüfusa, şehirsel mahallelerle birlikte, merkez ilçelere bağlı köy nüfusları da dâhildir.

[7] Mahalle bazlı verilen bu rakamlar, tahminidir ve alan araştırması esnasında, bizzat ilgili mahallelerin muhtarlarından alınmıştır.

oluşturulan aşağıdaki harita Suriyelilerin özellikle de Haliliye ve Eyyübiye ilçelerine yoğunlaştıklarını göstermektedir.

Şekil 1: Şanlıurfa'daki Suriyelilerin İlçe Bazlı Dağılımları

Bununla birlikte, Suriyelilerin şehirdeki mahallelere dağılışları da eşit ve dengeli olmamıştır. Suriyelilerin, Balıklıgöl ve çevresi, Arap Meydanı ve çevresi, Rabia Meydanı ve çevresi, Topçu Meydanı-Bahçelievler ve çevresi, Devteyşti-Ahmet Yesevi ve çevresi, Hayatı Harrani-Eyyübiye ve çevresi gibi yerlere-mahallelere yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu mahalleler, Şanlıurfalıların ve Suriyelilerin göç temelli karşılaşmalarının ve iç içe geçişlerinin fazla olduğu mahallelerdir. Aslında buralarda, göç temelli ama sınıf, statü ve kimlik eksenli bir *mekânsal ayrışma* ve *mekânsal bütünleşme* söz konusudur.

Göç ve mekân konuları, şüphesiz ki hem Coğrafya hem de Sosyoloji bilimlerinin merkezinde olduğu konular arasındadır. Ancak, pek çok Coğrafya bilimcisi, bu çalışmanın giriş bölümündeki mottoda Harvey'den yapılan alıntıyla da altı çizildiği gibi, *mekân* konusunu çoğu kes *toplumsal ilişkiler*den bağımsız ele almışlardır. Buna karşılık, pek çok toplum bilimci de *toplumsal ilişkiler*i *mekân*dan ayrı olarak ele almışlardır. Bunun sonucu olarak da *mekânın ilişkisel* ve *toplumsal* olduğu gerçeği çoğu kez görülmemiş veya görmezden gelinmiştir. Şüphesiz ki, göç ve mekân hem sosyolojik hem de coğrafidir. Dolayısıyla, Harvey'in de *Sosyal Adalet ve*

Şehir (2013b) isimli kitabında yaptığı gibi, sosyolojik ve coğrafi metotları bir arada kullanarak bu iki karmaşık inter-disipliner olgu hem anlaşılabilinir hem de bunların birbiriyle ilişkisi ortaya konulabilinir.[8]

Nitekim, Harvey, kentin karmaşık olduğunu ve onu çalışırken doğru kavramlaştırmaları yapmanın önemine vurgu yaptıktan sonra, kentte dair geliştirilen herhangi bir kuramın, kentteki mekânsal biçim ile toplumsal süreçleri bir şekilde birbiriyle bağdaştırması gerektiğinin altını çizer. Harvey, bunu da disiplinler (ki bu disiplinlerin sosyoloji ve coğrafya olduğundan hiçbir şüphe yoktur) arasında bir köprü kurmak (Harvey, 2013, s. 28) olarak nitelendirmektedir. Buradan hareketle, Harvey, "sosyolojik muhayyile" (sociological imagination) ve "coğrafi muhayyile" (geographical imagination) olmak üzere iki tür kavramlaştırma yapmaktadır. Harvey, "coğrafi muhayyileyi" veya "mekânsal bilinç" dediği şeyi şöyle tanımlar: "Bu muhayyile, bireyin kendi yaşam öyküsündeki mekân ve yerin rolünü anlamasını, etrafında gördüğü mekanlarla ilişkilendirmesini, bireyler ve çeşitli örgütlenmeler arasındaki işlemlerin onları ayıran mekân tarafından nasıl etkilendiğini anlamasını sağlar. (…)." (Harvey, 2013, s. 28-29). Harvey, kenti anlamanın tek uygun kavramsal çerçevesinin hem sosyolojik hem de coğrafi muhayyileyi kapsaması ve bunlardan hareket ederek yola çıkması gerektiğini belirtir. Toplumsal davranışın, kentin belli bir coğrafya ve belli bir "mekânsal biçim edinme" yoluyla ilişkilendirilmesi gerektiğini söyler (Harvey, 2013, s. 32).

Bununla birlikte, Lefebvre de *Mekânın Üretimi*'nde (2014) ısrarla toplumsal ilişkilerin karmaşık olmasından dolayı, mekânın da homojen değil heterojen olduğunu vurgular. Dolayısıyla, bu çalışma, söz konusu mekânın üretimini ve toplumsal ilişkileri göç olgusu üzerinden okumaya çalışmaktadır. Bunun için de, Şanlıurfa şehrinde bulunan Suriyeliler ve Şanlıurfalıların karşılaşması üzerinden bir incelemeye girişmektedir.

[8] Göç ve mekân konuları interdisipliner konulardır ve görece karmaşıktırlar. Bu yüzden hem mekân hem de göç konularıyla ilgilenmenin bazı zorlukları vardır. Bu zorlukları aşmanın en önemli yolu da bu konuların belli bağlamlara indirgenmesi ve bu bağlamlar içinde incelenmesidir. Bu çalışmada *mekân,* insan eylemlerinin ve ilişkilerinin bir parçası olarak görülmekte; *göç* ise, bu ilişkileri dönüştüren bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, göç ile mekân arasında bir ilişki kurarak bu zorluktan kurtulmayı hedeflemektedir. Bu ilişki temelde, Harvey ve Lefebvre'nin altını çizdiği gibi toplumsal bir ilişkidir.

Burada, *ilişkisel mekân* ve *toplumsal mekân* kuramlarıyla neyin kastedildiği, örnek olarak iki fotoğraf üzerinden somutlaştırmak mümkündür. Örneğin, aşağıda verilen Şekil 2'de Suriyelilerin yaşadığı Akçakale Çadır Kenti'nden çekilmiş bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafta, bir taraftan göçün mekânsal bir yansıması olan çadırlar diğer taraftan da orda yaşayan insanlar ve bu insanların, alışverişleri, arkadaşlık, akrabalık ve komşuluk ilişkileri gibi toplumsal örüntüleri vardır. Dolayısıyla, birinci fotoğraftaki insanlar o mekândan çıkarıldığında geriye içi boş çadırlar kalır. Oysaki mekân, "içi boş" bir şey değildir. Mekân, salt binalardan, apartmanlardan, evlerden, cadde ve sokaklardan veya kaldırım taşlarından oluşmaz, mekânı anlamı kılan şey, onun içinde veya onunla birlikte gerçekleşen toplumsal ilişkilerdir. Bu anlamda, mekân toplumla ilişkilidir. Toplumdaki, evlilikler, boşanmalar, komşuluk, akrabalık ilişkileri, selamlaşmalar vs. gibi tüm ilişkiler de belli bir mekânda gerçekleştiği için bu mekânı aynı zamanda toplumsal da kılar. Netice itibariyle, mekân toplumsal süreçlerle ilişkilidir. Bir taraftan kendisi toplumsal süreçleri etkilerken diğer taraftan da kendisi bu toplumsal süreçlerin bir sonucu olarak üretilir. İşte tam da bu anlamda, Lefevbre'nin de vurguladığı gibi, mekân, toplumsaldır. Yine, aşağıda verilen Şekil 3'te Şanlıurfa'da Suriyelilerin ve Şanlıurfalıların çok sık karşılaştıkları ve temas halinde oldukları mekânlardan birisi olan Bahçelievler semtindeki bir toplumsal mekânı görmekteyiz. Burada hem Suriyeli esnaflar hem de Şanlıurfalı esnaflar bir arada bulunmakta ve burayı her iki halk da aktif biçimde kullanmaktadır. Burayı kullanan insanlar da mekânın yoğunlaştırma işlevinden dolayı belli bir temas ve etkileşimin içinde olmaktadırlar. Bu sebeple de, toplumsal mekân, bir taraftan "uyum", "entegrasyon", "birlikte yaşam" ve "çok kültürlülük" gibi toplumsal ilişkilerin cereyan ettiği, temas ve etkileşimlerin olduğu diğer taraftan da karşılaşmalarla birlikte ortaya çıkan "kültürel çatışma", "sosyal dışla(n)ma" ve "ötekileştirme" gibi sorunların oluşturduğu toplumsal krizlerin olabildiği bir mekândır. Bu anlamda, toplumsal mekân, sadece "uyum" üzerinden" üretilmez aynı zamanda "çatışma" üzerinden de üretilebilir.

Şekil 2: Şanlıurfa Akçakale Çadır Kenti

Kaynak: Anonim, 02 Ocak 2015, "Suriyeli Sığınmacıların Nüfusu Akçakale'yi Katladı". *Habertürk,* 02.01.2015; https://www.haberturk.com/gundem/haber/1025891-suriyeli-siginmacilarin-nufusu-akcakaleyi-katladi Erişim Tarihi: 03.01.2018.

Şekil 3: Bahçelievler'de Bir Karşılaşma Alanı

Bu sebeple, Şanlıurfa'daki Suriyeliler ile Şanlıurfalıların birbirleriyle olan sosyal ve mekânsal etkileşimleri üzerinden, *toplumsal mekân*ın nasıl *üretildiği*ni merkezine alan bu çalışma, her iki kuramsal yaklaşımdan (ilişkisel ve toplumsal mekân) da faydalanarak, seçilen iki grup arasındaki sosyokültürel farklılıkların ve benzerliklerin hem bir kültürel çatışmayı hem de bir kültürel uyumu zorunlu hale getirdiği varsayımından hareket etmektedir.

Buradan hareketle, toplumsal değişim ve dönüşümü açıklayan temelde iki kuramdan da faydalanılmaktadır. Bunlardan biri Marks'ın *Sosyal Çatışma Kuramı* diğeri de Durkheim'in *Yapısal-İşlevselci Kuramı*dır. Toplumsal değişim ve dönüşümü, toplumsal kurumların çatışmasına bağlayan Marks ve Marksistler, değişim ve dönüşümün temelinde çatışmanın olduğunu söylerken, toplumsal yapının da bu çatışmadan doğan bir sentez olduğuna vurgu yaparlar. Durkheim'nin öncülük ettiği *Yapısal-İşlevselci Kuram* ise, toplumsal yapı ve kurumlar arasında bir uyumun olduğunu ve bunların düzenli ve ahenkli bir ilişki içinde olduğunu iddia eder. Bu çalışmanın sorunsal alanı, farklı iki topluluğun (Şanlıurfalılar ve Suriyeliler) yaşam tarzları, örf ve adetleri, gelenek ve görenekleri, giyim ve kuşamları, yeme-içme biçimleri gibi kültürel kodlar arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin bir çatışmayı mı yoksa bir uyumu mu zorunlu hale getirdiği ve her iki grup arasındaki toplumsal mesafe, temas ve etkileşimlerin toplumsal mekânı nasıl ürettiğidir.

Özetle, bu çalışma, Şanlıurfa şehrinde yaşayan Suriyeliler ve Şanlıurfalılar üzerinden, belli bir mekânda gerçekleşen, evlilikler, boşanmalar, komşuluk, akrabalık ilişkileri gibi toplumsal ilişkilere ve bunun üzerinden şekillenen toplumsal mekânın üretimine odaklanmaktadır. Daha önce mekânı zaten kullananlar (burada Şanlıurfalılar) ile göçle bu mekâna 'yeni gelenler' (burada Suriyeliler) arasındaki mekânsal ve toplumsal örüntülerin merkezinde olduğu ilişkilere odaklanmaktadır. Ortak mekânlarda, yani temasın olduğu mekanlarında neler oluyor? İç içe geçişler ve karşılaşma alanlarında ilişkileri neler belirliyor? Toplumsal ilişkiler nasıl şekilleniyor? Bu anlamda, mekânın işlevi nelerdir? Mekân, sadece etkileşimi ve karşılaşmaları, yakınlaşmaları ve iç içe geçişleri mi sağlıyor? Mekân, göç edenler ile ev sahibi toplum arasındaki ilişkilerden etkileniyor mu? Yani, mekân her iki grup arasında gerçekleşen ilişkiler neticesinde dönüşüyor mu? Nasıl dönüşüyor? Toplumsal ilişkilerin şekillenmesinde, mekânın nasıl bir işlevi vardır? Göçle bir gelen insanlar ile belli bir mekânın sakinlerinin aynı mekânları veya ortak mekânları kullanmaya dönük algıları nelerdir? Mesela, Şanlıurfalı biri, bir Suriyeliyle aynı mahallede binada, cadde ve sokakta yaşamak ister mi? İstemiyorsa neden? Örneğin, hem Şanlıurfalıların algısında hem de Suriyelilerin algısında, mekânın anlamı ve kullanımı nasıldır, bunu belirleyen dinamikler nelerdir? Söz konusu iki halkın aynı veya yakın mekânlarda gerçekleşen ilişkilere dönük algı ve deneyimleri nasıldır? Yakınlaşmayı, karşılaşmayı ve teması sağlayan sokak, cadde ve meydanlar gibi kamusal alanlarda birbirleriyle karşılaşıldığında neler oluyor? Mesela, bir Suriyeli tanıdık, bir Şanlıurfalıya selam veriyor mu veya bir Şanlıurfalı bir Suriyeliyi gördüğünde ona selam veriyor mu? Taziye yerleri, düğün salonları veya ev gibi özel mekanlarda görüşme oluyor mu? Oluyorsa, bunun sıklığı nedir? Olmuyorsa, bunun nedenleri nelerdir? Kısacası, mekân, toplumsal ilişkilerin *ritimsel döngüsünü* nasıl sağlıyor? (Lefebvre, 2004) Ve bunun üzerinden *toplumsal mekânın üretimi* (Lefebvre, 2014) nasıl gerçekleşiyor? Çalışmada, bu sorulara yanıt aranmaktadır.

Bu çalışmada, zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriyeliler için, pek çok çalışmada dikkat edilmeden rastgele kullanılan *göçmen*, *sığınmacı*, *mülteci* veya *misafir* gibi başka bir ibare kullanılmayacaktır. Türkiye'de, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) Geçici Koruma Yönetmenliği (GKY) kapsamında Suriyelilere "Geçici Koruma Statüsü" verilmiştir. Bu sebeple, çalışma boyunca sürekli

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler ibaresini kullanmak yerine, sadece Suriyeli(ler) veya Suriyeli katılımcılar ibaresi kullanılacaktır. Bu çalışmada, sıklıkla geçen Şanlıurfalı(lar) ibaresi, sadece Şanlıurfa'da doğmuş olanları değil, aynı zamanda, başka yerlerde doğmuş olup, araştırmanın yapıldığı tarihlerde Şanlıurfa'da yaşayan ve araştırmaya gönüllü olarak katılanları da ifade etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA

> "*O halde, sosyolog, toplumu disiplinli bir şekilde anlamakla ilgilenen kişidir. Bu disiplinin doğası bilimseldir. Bu, sosyoloğun çalıştığı toplumsal fenomenler hakkında buldukları ve söylediklerinin, oldukça kesin olarak tanımlanmış belirli bir referans çerçevesi içinde gerçekleştiği anlamına gelir.*" —Peter Berger, *An Invitation to Sociology*, p.16." [9] (Neuman, 2014, s. 1).

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Türkiye'de 3.6 milyondan fazla Suriyeli yaşamaktadır. [10] Türkiye'deki Suriyelilerin sayıca en fazla yaşadıkları şehirlerin başında ise, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay gibi sınır illeri ile İstanbul[11], Adana, Ankara, Bursa, İzmir, Mersin ve Konya gibi diğer iller gelmektedir. Şanlıurfa ilinde, Eylül 2020 tarihinde, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 419 bin Suriyeli yaşamaktadır.[12] Bu anlamda, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin, Türkiye'ye sosyal, ekonomik, kültürel ve politik anlamda hem olumlu hem de olumsuz

[9]İtalikler alıntılanan kaynağa aittir.

[10] Bakınız: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638.

[11] İstanbul'un, Türkiye'de Suriyelilerin en fazla yaşadığı il olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü, sadece İstanbul'da yarım milyondan fazla Suriyeli yaşamaktadır. Suriye'deki iç savaşın ilk yıllarında meydana gelen göç her ne kadar Türkiye'nin sınır kentlerine yoğunlaşsa da daha sonra sınır kentlerindeki bu yoğunluk, Türkiye'nin diğer illerine de yayılmaya başlamıştır. Bu anlamda, İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Kocaeli gibi büyük iller de Suriyeliler için cazip hale gelmeye başlamıştır. Özellikle de İstanbul Türkiye'nin en büyük şehri olduğu için, sadece ulusal değil aynı zamanda uluslararası düzeyde de gerçekleşen göç hareketleri için de çekici bir şehirdir. İstanbul, sadece seyahat etmek için kullanılan bir şehir değil, aynı zamanda özellikle de informel ekonomideki ticaret ve çalışmak için de cazip olması (bkz: Erder - Kaska, 2003, s. 22), Avrupa'ya yakın bir şehir olması ve bu anlamda transit özelliğinde olması gibi nedenlerden dolayı, düzensiz göçten en çok nasibini alan şehirlerin başında gelmektedir.

[12]Yıllar itibariyle, Şanlıurfa'da yaşayan Suriyelilerin azaldığı görülmektedir. Örneğin 2017 yılında yapılan bir araştırma kapsamında (bkz: Benek vd., 2017) Şanlıurfa İl Göç İdaresi'nden alınan verilere göre, Aralık 2017 tarihinde Şanlıurfa'da yaklaşık 450 bin Suriyeli yaşamaktaydı. Bu verilere göre, Aralık 2017'de, Türkiye'de İstanbul (482 bin)'dan sonra, Suriyelilerin en çok yaşadığı il Şanlıurfa'ydı. Şanlıurfa ilinde bulunan Suriyelilerin (450 bin) %29 (131 bin)'u da Şanlıurfa şehrinde bulunmaktaydı. Alan araştırmasının yürütüldüğü Eylül 2020'de bu sayı 419 bine inerken, 30 Haziran 2022 tarihinde ise bu rakam 384.922'ye inmiştir. Bu da, ildeki Suriyelilerin dışa göç ettiğini göstermektedir.

etkileri olmuştur. Özellikle de tarihindeki en büyük kitlesel göçe maruz kalan Türkiye ve özelde de Şanlıurfa, Suriyeli göçüyle birlikte mekânsal ve sosyolojik bir değişim geçirmiş ve geçirmeye devam etmektedir. Zira, insanların giyim ve kuşamından, tabela ve levhalara kadar; bodrum katların, dükkânların ve ahırların ev olarak kullanılmasından, yeme içme kültürünün değişimine kadar; kamusal alanın kullanım biçiminin değişmesinden, Geçici Koruma Merkezleri olan çadırkent ve konteyner kentlerin ortaya çıkmasına kadar, pek çok anlamda kentsel görünürlük, göç temelinde mekânsal değişimine uğramıştır. Böylelikle göç, *toplumsal mekân*ın *üretimi*ne katkı sağlamıştır.

Bu çerçeveden hareketle çalışmada, Suriyelilerin sosyolojik ve mekânsal açıdan Şanlıurfa şehrine ne tür etkilerinin olduğunu, göç ile mekân ilişkisi bağlamında *toplumsal mekân* ve *ilişkisel mekân* kavramlarını merkeze alarak incelemektedir. Buna karşılık Şanlıurfalıların bu durumu nasıl karşıladığını ve gelecekte de nasıl bir seyir izleneceğini nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak araştırmaktadır. Bu çalışma, mekân aracılığıyla sağlana(maya)n temas ve etkileşimlerin yarattığı toplumsal krizlere odaklanmaktadır.

Bu çalışmanın konusu, Şanlıurfa şehrindeki Suriyelilerin Şanlıurfalılarla sık sık karşılaştıkları ve iç içe geçtikleri mekânlarda, değişen ve dönüşen toplumsal ilişkiler ve bunun bağlantılı olduğu mekân, yani toplumsal mekânın kendisidir. Bu çalışmanın kapsamı ise, Şanlıurfa ilini değil, merkez ilçelerden Haliliye ve Eyyübiye ilçelerine bağlı Suriyelilerin görece yoğun yaşadıkları 45 şehirsel mahalle ile sınırlı tutulmuştur. Çok az sayıda Suriyelinin bulunduğu, dolayısıyla karşılaşma ve iç içe geçişlerin çok az olduğu Karaköprü ilçesi çalışma kapsamının dışında tutulmuştur.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada, Suriyelilerle Şanlıurfalıların, iç içe geçtiği mekânlardaki etkileşimlere ve bunların yarattığı karşılaşma temelli sosyal krizlere odaklanmaktadır. Bunu yaparken de "çatışma", "uyum", "damgalama", "ötekileştirme", "birlikte yaşam" ve "çok kültürlülük" gibi kavramları merkezine oturtmaktadır. Bu çalışma, doğrudan göç edenlerin (burada Suriyeliler) ve *ev sahibi toplum*un (burada Şanlıurfalıların) gündelik hayatlarına odaklanarak, gündelik hayattaki pratikleri ve

deneyimleri üzerinden, ama *Gündelik Hayatın Eleştirisi* (Lefebvre, 2012; 2013; 2015) üzerinden bir okuma yaparak, *toplumsal mekân*ın nasıl *üretildiği*ni çözümlemeye çalışmaktadır. Kısacası, bu çalışma, belli bir mekânı daha önceden kullananlar ile bu mekâna, göç ile gelenlerin canlı hayat deneyimlerine odaklanarak, bu deneyimlerin ayaklarının oturtulduğu mekânı ve bunun toplumsal ilişkilerdeki yerini, böylelikle *toplumsal mekân*ın *yeniden üretimi*nde temas ve karşılaşmaların rolünü anlamayı amaçlamaktadır.

Son dönemlerde, göçmen ve mülteci konuları özellikle Ortadoğu'da meydana gelen problemler, 2011'de meydana gelen Suriye'deki olaylar ile birlikte gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde yeniden alevlenmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu çerçevede, son yıllarda Türkiye'deki göç literatürüne baktığımızda yapılan araştırmaların çoğunluğunun kısa vadeli, betimleyici ve teorik altyapıdan yoksun olduğu, genellikle tek bir perspektifle ele alındığını, özellikle Suriyelilerle ilgili yapılan çalışmaların sayıca çok olmasına rağmen kapsamlarının sınırlı tutulmasından dolayı yeterince aydınlatıcı olmamaları ve bu anlamda Suriyelilerin yaşadıkları sorunlara yeterince ışık tutamamaları dikkat çekicidir. Özellikle de yaklaşık 12 yıldır Türkiye'de bulunan Suriyelilerin Türkiye'nin bazı illerini hem mekânsal hem de sosyolojik açıdan net biçimde etkileyerek *mekânın üretimi*ne katkı sağladığı ve yeni *toplumsal mekânları* inşa ettiği görülmesine rağmen, buna dönük çalışmaların görece çok az yapılmış olması, bu anlamda literatürün en büyük zayıflıklarından birisi olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, bu alandaki eksikliği tamamlama özelliğini de taşımaktadır.

Lefebvre'nin de altını çizdiği gibi, mekân, yaşanılan ve yaşatılan olduğu gibi kendisi de yaşayandır ve onu kullananlar yani üretenler tarafından yaşatılandır. Dolayısıyla, belli bir mekânda gerçekleşen karşılaşmalar ve etkileşimler üzerine yapılacak böylesi bir okuma, toplumsal ve mekânsal dönüşümü daha iyi anlamamıza katkı sunabilir. Aynı şekilde, "göç, şehrin konuşmasıdır." (Lucassen vd., 2010, s. 3). Mekân da, Lefebvre'nin vurguladığı gibi, bir *toplumsal üretim*dir. Yani, *toplumsal ilişkiler*in bir sonucudur. Bu sebeple, *göç* ve *mekan* üzerine yapılacak bir okuma, şehri ve şehirde gerçekleşen toplumsal ilişkileri de daha iyi anlamamıza katkı sunabilir.

Bu çalışmayı önemli kılan en temel özellik ise, Harvey'in "sosyolojik muhayyile" ile "coğrafi muhayyile" ya da "mekânsal bilinç" dediği şeyi, bir araya

getirerek, bunu Şanlıurfa'daki Suriyeliler ve Şanlıurfalılar arasında gerçekleşen ilişkiler bağlamında sorgulamasıdır. Yine, *ilişkisel mekân* ile *toplumsal mekân* kuramlarından hareketle, Şanlıurfalılar ve Suriyeliler arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu ve *toplumsal mekân*ın hem "uyum" hem de "çatışma" üzerinden nasıl üretildiğini öne çıkarmasıdır.

1.3. ARAŞTIRMA ALANIN SOSYOEKONOMİK YAPISI

Şanlıurfa şehri, bir taraftan sahip olduğu beşerî ve doğal özellikleri, diğer taraftan da sahip olduğu coğrafi konumu, onu tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmasını da sağlamıştır. Şanlıurfa, İslamiyet öncesinde, Sümerler, Babiller, Asurlar, Hititler, Persler, Makedonlar, Romalılar ve Doğu Romalılar (Bizanslılar) tarafından yönetilmiştir. Şehir 639'da Halife Hz. Ömer döneminde İslam topraklarına katılmıştır (Günal vd., 2011, s. 471; Ekinci - Paydaş, 2018, s. 8). Şehir, İslam topraklarına katılımından Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına girmesine kadar, Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler, Mervaniler, Ukayliler, Selçuklular, Haçlılar, Zengiler, Eyyübiler, Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Memlükler gibi çeşitli devletlerin egemenliğinde kalmıştır. Şehir, Yavuz Sultan Selim'in 1517'deki Mısır seferi ile birlikte Osmanlı topraklarına katılmıştır (Üner, 2009, s. 24; Günal vd., 2011, s. 471).

Şehir, XVI. yüzyılın ortalarına kadar, Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı bir sancak iken; 1586-1587 yıllarında Rakka'ya, 1822 yılında ise, Halep vilayetine bağlanmıştır. Daha sonra, 1910 yılında Halep'ten ayrılarak, ayrı bir sancağa dönüşmüştür. Şanlıurfa, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, şehrin kendi adını taşıyan bir ilin merkezi haline gelmiştir (Üner, 2009, s. 14; Ekinci - Paydaş, 2018, s. 25-26).

Şehir, kuruluşundan günümüze kadar, nüfus ve kapladığı alan itibariyle oldukça büyümüş ve gelişmiştir. Şanlıurfa şehrinin alansal gelişimi üzerine bir çalışma yapan Sönmez ve Akgül, gerek önceki çalışmalardan gerekse uydu görüntülerinden hareketle, şehrin Osmanlı egemenliğine girmeden önceki alanının 1,48 km² olduğunu, Osmanlı döneminde ise şehre yaklaşık 0,75 km²'lik yeni bir alanın eklendiğini, böylelikle, Cumhuriyet öncesi dönemde şehrin alanının yaklaşık 2,1 km² olduğu saptadıklarını söylemişlerdir. Sönmez ve Akgül'ün yaptıkları araştırmanın sonucuna

göre, Cumhuriyet'le birlikte yavaş yavaş alansal olarak gelişmeye başlayan kent, 1960 yılında 3,15 km² civarındaki bir alana, 1983 yılına gelindiğinde alansal olarak yaklaşık 3 kat büyüyerek 5,8 km²'lik alana yayılmıştır. Şehir, GAP gibi bölgesel kalkınma politikalarının da etkisiyle 1990'lı yıllardan sonra hem nüfus hem de alansal olarak daha hızlı büyümeye ve gelişmeye başlamıştır. 2010 yılına gelindiğinde, şehir 31,5 km²'lik gibi çok daha geniş bir alana yayılmıştır. Şehrin bu alansal gelişimi, elbette ki onun sahip olduğu nüfusunun artışıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü, şehrin nüfusu artıkça şehrin kapladığı alanında da sürekli olarak genişlediğini görmekteyiz (Sönmez - Akgül, 2013, s. 45, 57).

1927 yılında 29.098 olan şehir nüfusu, nüfus artış hızının binde 12.4 olduğu 1950'de 38.685, nüfus artış hızının binde 44.4 olduğu 1955'te 48.296, nüfus artış hızının binde 62,9 olduğu 1970'te 100.654 kişi, nüfus artış hızının binde 20,8 olduğu 980 yılında 147.488 kişi, nüfus artış hızının binde 69,9 olduğu 1990'da 276.528 kişi, nüfus artış hızının binde 33,2 olduğu 2000 yılında 385.588 kişi (Günal vd., 2011, s. 469), kaba doğum hızının binde 28 civarı olduğu 2020 yılında ise, şerhin toplam nüfusu 981.525[13] kişidir. Bu oranlar ve sayılar, kaba doğum hızının yüksekliğiyle ilişkili olduğu gibi şehrin yoğun biçimde göç aldığı gerçeğini de ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, 1927 yılında şehirde toplam 17 olan mahalle sayısı 1970 yılına kadar da 17 mahalle olarak devam etmiştir. 1975'te 26 mahalleye, 1985'te 29'a 1990'da 48'e, 2000 yılında 66'ya, 2009 yılında 67 (Günal vd., 2011, s. 469) ve 2020 yılında da 80 civarı mahalleye yükselmiştir. 2012 yılında büyükşehir statüsünü alan Şanlıurfa, Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü olmak üzere üç merkez ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelerden Karaköprü ilçesi, diğer iki ilçeye göre sosyoekonomik durumu daha iyi olan insanların yaşadığı bir ilçedir. Bu ilçede daha çok orta-üst gelir gurubundakilerin yaşadığı bir ilçedir. Eyyübiye ilçesi ise, daha çok kırsaldan göç ile gelen ve alt gelirlere sahip grupların yaşadığı bir ilçedir. Haliliye ilçesi de yine alt ve orta sınıf insanların yaşadığı ve bu anlamda biraz daha heterojen bir yapıya sahip olan bir merkez ilçedir (İnce, 2018a, s. 271; İnce, 2018b, s. 333).

Bir il olarak Şanlıurfa, Türkiye'de yaş ortalamasının en düşük olduğu, nüfus artış hızının ise en fazla olduğu ildir. Şanlıurfa'da evlenme oranları Türkiye'ye göre

[13] Bu sayıya, merkeze bağlı köy nüfusu da dahil edilmiştir.

daha yüksektir. Şanlıurfa, Türkiye'de Akraba evliliğinin en fazla olduğu ildir. Buna karşılık boşanma oranları ise, Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Geleneksel yapının, ataerkilliğin ve aşiret olgusunun kendisini hâlâ devam ettirdiği Şanlıurfa, pek çok yünü ve özelliğiyle Türkiye'nin diğer illerinden ayrışmaktadır. Ek olarak, şehrin çok kültürlü ve çok etnili bir şehir olduğunu da vurgulamak gerekir. Nitekim şehirde, Kürtler, Araplar ve Türkler yüzlerce yıldır birlikte yaşamaktadırlar.

Şanlıurfa, Türkiye'de dışa göç veren illerin başında gelmektedir. TÜİK'in 2022 yılı verilerine göre, herkes kendi doğduğu ilde yaşamış olsaydı, Şanlıurfa'nın 3 milyona yakın bir nüfusu olacaktı ve bu da Şanlıurfa'yı Türkiye'nin en kalabalık şehri yapacaktı. Şu an da Türkiye'nin nüfus bakımından en kalabalık şehri olan İstanbul ise, Türkiye'nin en büyük üçüncü şehri olacaktı. Görüldüğü gibi, sadece TÜİK'in bu verisi dâhi bize, Şanlıurfa'nın dışa ne kadar göç verdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, yıllara göre, Şanlıurfa'nın net göç hızını gösteren tabloya (bkz: Ekler, Ek 2.A Tablo 2) bakıldığında da, ilin net göç hızı sürekli eksilerde kaldığı görülecektir. Özbay'ın (2021, s. 205-206) da dikkat çektiği gibi, Şanlıurfa'nın bu durumu, onun sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle doğrudan ilişkilidir.

Bununla birlikte, bu araştırmanın evreni Şanlıurfa şehri olsa da örneklemini merkez ilçeler olan Eyyübiye ve Haliliye ilçelerine bağlı 45 şehirsel mahalle oluşturmaktadır. Bu sebeple, Şanlıurfa iline ve şehrine ilişkin genel bir tablo ortaya konulduktan sonra araştırmanın asıl örneklem bölümünün sosyoekonomik özellikleri hakkında bilgi verebilir.

Buna göre, hem saha gözlemleri ve mahalle muhtarlarından alınan bilgiler hem de TÜİK'ten alınan veriler bir araya getirilip genel tabloya bakıldığında, çalışma alanının çoğu "yoksul" ve "dar gelirli" olmak üzere, alt ve orta sınıf insanların bulunduğu mahallelerden oluştuğunu söylemek mümkündür.[14] Araştırma kapsamına

[14] Öncelikle, araştırmanın yöntem ve sınırlılıkları bölümlerinde de anlatılacağı gibi, bu araştırma kapsamında "yabancılara" ilişkin mahalle bazlı veri elde imkânı bulunamadığını belirtmek gerekir. Araştırma kapsamında, Göç İdaresi Şanlıurfa İl Müdürlüğü, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ve TÜİK'ten mahalle bazlı veri talebinde bulunulmuştur. Ancak, bu kurumlardan Şanlıurfa Göç İdaresi İl Müdürlüğü ve TÜİK'ten ilçe bazlı veri alınmıştır. Söz konusu veriler de ilçe bazlı toplam nüfus ve il bazlı yaş ve cinsiyet durumlarına ilişkin sınırlı biçimde olmuştur. Bu sebeple, Suriyelilere ilişkin mahalle bazlı veri olmadığından gerek araştırmacının saha gözlemlerine dayalı görece olarak gerekse de bizzat mahalle muhtarlarıyla görüşülerek mahalledeki Suriyelilere ilişkin kesin olmasa da tahmini bilgi edinilmiştir. Araştırma alanındaki Şanlıurfalıların sosyoekonomik durumlarına ilişkin ise, kısıtlı biçimde veri bulunmuştur. Araştırma alanındaki insanlara ilişkin, konut türü, barınma tipi, meslek, gibi alanlarda veri bulunamamış, ancak yaş grupları, cinsiyet, toplam nüfus, medeni durum,

giren 45 mahallenin de toplam nüfusu[15] açısından büyüklüklerine bakıldığında, mahalleler arasına ciddi farklılıkların olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen mahallelerden toplam nüfusu açısından en büyüğü, 2020 yılı itibariyle Haliliye ilçesine bağlı olan Devteyşti'dir ve nüfusu 49.567'dir. Devteyşti'nin sahip olduğu bu nüfus, Türkiye'deki pek çok ilçenin sahip olduğu nüfustan daha fazladır. Devteyşti ile birlikte nüfusu fazla olan mahalleler sırasıyla, Ahmet Yesevi (32.433), Eyyüp Nebi (24.310), Selçuklu (21.745), Muradiye (15.627), Hayatı Harrani (15.591), İpekyol (14.704), Yavuz Selim (12.915), Yenice (11.892), Akşemsettin (11.598), Süleymaniye (11.572), Eyüpkent (10.288) gibi mahalleler gelmektedir. Nüfusu en az olan mahalle ise, Camii Kebir Mahallesi'dir ve nüfusu 672'dir. Nüfusu az olan diğer mahalleler ise sırasıyla Beykapısı (769), Hakimdede (803), Sultan Fatih (1.215), Yusufpaşa (1.239) gibi mahallelerdir. Dolayısıyla çalışma alanı hem küçük hem de oldukça büyük mahallelerden oluşmaktadır. Araştırma alanının toplam Şanlıurfalı nüfusu (45 mahallenin toplamı) 356.850'dir. Bunların cinsiyet bazlı dağılımında ise, erkeklerin, kadınlardan sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim, çalışma alanındaki Şanlıurfalıların %51,8'i (184.801 kişi) erkek iken, %48,2'i (175.501 kişi) de kadındır (Ekler, Ek 2.A Tablo 3).

Çalışma alanındaki Şanlıurfalı nüfusun, yaş gruplarına göre dağılımı ise şöyledir: 67.836 kişi (%19) 0-6 yaş grubunda, 67.337 kişi (%19) 7-17 yaş grubunda, 207.436 kişi (%58) 15-64 yaş grubunda ve 14.391 kişi (%4) de 65 ve üstü yaş grubunda bulunmaktadır. Bu da çalışma alanının daha çok çocuk, genç ve yetişkinlerden oluştuğunu göstermektedir. Yaşlı nüfus ise, oldukça azdır ve %4 düzeyindedir. 0-6 ve 7-14 yaş arası grupların oranı (%19) birbirine eşit iken, asıl ağırlığı %58 ile 15 ve 64 yaş arasındaki grup oluşturmaktadır (Ekler, Ek 2.A Tablo 4).

Araştırma alanında bulunan Şanlıurfalıların medeni durumlarında "evli" olanlar çoğunluktadır. "Evli" olanları, sırasıyla, "hiç evlenmeyenler" yani "bekârlar", "eşi ölenler" ve "boşananlar" izlemektedir. Medeni durumun cinsiyet ve mahalle bazlı

eğitim durumu, gibi veriler mahalle düzeyinde elde edinilmiştir. Bunlara ek olarak, il bazlı olmak üzere de çeşitli verilere ulaşılmıştır.

[15] Burada verilen tüm nüfus sayıları, sadece söz konusu mahallede yaşayan Şanlıurfalıları kapsamaktadır. Bu sayılara, Suriyeliler dâhil değildir.

oran ve dağılımları araştırmanın ekler bölümünde detaylı biçimde verilmiştir (Ekler, Ek 2.A Tablo 5).

Mahalle bazlı eğitim durumuna ilişkin TÜİK'ten alınan verilere göre, toplam 297.268 kişiye ait eğitim bilgisi alınmış ve bunların 4232'si (%1,4'ü) "bilinmeyen" olarak işaretlendiği görülmüştür. Okur yazar olmayanların oranı %6,1 (18164 kişi), sadece okur yazar olan fakat bir okul bitirmeyenlerin oranı %18,9 (56.147 kişi), ilk okul mezunu olanların oranı %21,4 (63.638 kişi), ilköğretim mezunu olanların oranı %8 (23.879 kişi),ortaokul ve dengi mezunlarının oranı %24,3 (72.283 kişi), lise ve dengi okul mezunlarının oranı %14 (16.173 kişi), yüksekokul ve fakülte mezunu olanların oranı %5,4 (16.173 kişi), yüksek lisans mezunu olanların oranı %0,35 (1.043 kişi) ve doktora mezunu olanların da oranı %0,01 (37 kişi)'dir. Çalışma alanının dörtte biri (%25'i) ya okur yazar değil ya da okuryazar ise bile herhangi bir okuldan mezun değildir. Neredeyse dörtte biri (%24,3) ortaokul veya dengi mezunlarıdır. Dolayısıyla çalışma alanının eğitim seviyesinin yüksek olduğu söylenemez. Nitekim, bir yüksekokul veya üniversite bitirmiş olanların oranı sadece %5,4 iken, lisansüstü eğitim alanların toplam oranı ise sadece %0,36'dır. Ancak, İpekyol, Selahattin Eyyübi, Bahçelievler, Bamyasuyu gibi mahalleler, diğer mahallelere göre eğitim seviyesi daha yüksek olan mahallelerdir (Ekler, Ek 2.A Tablo 6).

Çalışma alanına ilişkin bu verilerle birlikte, bazı veriler de mahalle bazlı olmadığından il bazlı olarak elde edile bilinmiştir. Buna göre, örnekleme ilişkin doğrudan olmasa da araştırmanın evrenine ilişkin bazı veriler bize çalışma alanının sosyoekonomik yapısıyla ilgili fikir sahibi olma hususunda yol göstermektedir. Örneğin, bu araştırmanın evrenini oluşturan Şanlıurfa, 2020 yılı itibariyle, Türkiye'de toplam doğurganlık hızının en fazla olduğu il konumundadır. Nitekim Şanlıurfa'da doğurganlık hızı binde 3,71 iken bu oran Türkiye'de ortalama binde 1,76'dır (TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2020). Aynı şekilde, Şanlıurfa 2020 yılı itibariyle Türkiye'de kaba doğurganlık hızının en fazla olduğu ildir. Nitekim Türkiye'de kaba doğurganlık hızı binde 13,3 iken, bu oran Şanlıurfa'da binde 28,3 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, Doğum İstatistikleri, 2020). Şanlıurfa'daki kaba doğum hızı ve toplam doğurganlık hızı, özellikle de 2010 yılından sonra yavaş yavaş düştüğü gözlemlense de hâlâ doğurganlık hızının yüksek olduğu ve Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir (Ekler, Ek 2A Tablo 7). Benzer biçimde, Şanlıurfa'da evlenme oranları

da oldukça yüksektir. Nitekim, Şanlıurfa, 2020 yılında Türkiye'de kaba evlenme hızının en yüksek olduğu başat illerden birisi konumundadır. 2004 yılında binde 11,49 olan kaba evlenme hızı, 2010'da binde 9,22 olmuş, 2015 yılında binde 8,86'ya inmiş, 2020 yılına gelindiğinde ise, binde 7,14'e düşmüştür (Ekler, Ek 2A Tablo 8).

Şanlıurfa'daki bu kaba evlenme oranlarına karşılık, kaba boşanma oranlarına bakıldığında ise, 2001 yılında binde 0,41 olan boşanma oranı 2011 yılında binde 0,39 olmuş, 2015 yılında binde 0,57'ye, 2020 yılında da binde 0,6'ya yükselmiştir. Şanlıurfa'da yıllara göre boşanma oranlarında kısmen bir artış söz konusu olsa da bu oranların Türkiye'deki boşanma oranlarının altında kaldığını belirtmek gerekir. Nitekim 2020 yılında Türkiye'deki kaba boşanma hızı binde 1,62 iken bu oran Şanlıurfa'da binde 1,6 olarak kaydedilmiştir (Ekler, Ek 2A Tablo 9). Bununla birlikte, 2020 yılı itibariyle, Şanlıurfa'da kilometrekareye düşen insan sayısı 112'dir ve bu oran da Türkiye ortalamasının üzerindedir. Nitekim, bu oran Türkiye'de 110'ur. Bu da, çalışma evreninin nüfus yoğunluğuna işaret eden bir veri olma özelliğindedir.

2004 yılında, Şanlıurfa'da kişi başına düşen GSYH 3.752 TL iken, bu oran, 2010 yılında neredeyse iki kat artarak, 6.640 TL olmuştur. 2016 yılına gelindiğinde, 12.203 TL olan GSYH, 2020 yılında ise, 20.421 TL olmuştur. Her ne kadar yıllara göre Şanlıurfa'da kişi başına düşen GSYH artmış olsa da, bu oranların Türkiye ortalamasının çok altında olduğunu vurgulamak gerekir. Nitekim, 2020 yılında Türkiye'de kişi başına düşen GSYH 60.525 TL iken bu oran Şanlıurfa ilinde neredeyse üçte birine inerek 20.421 TL olarak kaydedilmiştir (Ekler, Ek 2.A Tablo 10).

Şanlıurfa evrenine ilişkin yukarıda anlatılan tüm veriler, çalışma alanının sosyoekonomik yapısına ilişkin bize bilgi vermektedir. Nitekim, gerek saha gözlemleri gerekse mahalle muhtarlarından alınan bilgiler ışığında, çalışma alanının sosyoekonomik açıdan daha çok dar gelirli ve yoksul ailelerin ikamet ettiği mahallelerden oluştuğu söylenebilir. Özellikle de, esnaf işleri, yevmiyelik gündelik işler, inşaat işleri, mevsimlik tarım işleri gibi alanlarda çalışan veya herhangi bir gelire sahip olmayıp sosyal yardımlarla geçimlerini sağlamaya çalışan ailelerin çoğunlukta olduğu mahallelerdir. Gerek Suriyeli katılımcıların gerekse de Şanlıurfalı katılımcıların oturdukları mahalleler, daha çok alt ve orta sınıf ailelerin oturdukları dar gelirli mahallelerdir.

Bu çalışmanın örnekleminin sosyoekonomik yapısına ilişkin en net veriler, aslında, saha çalışmasında ortaya konulan verilerdir. Ailelerin, demografik yapıları, meslekleri, aylık gelirleri, aylık giderleri, barınma türleri, kaldıkları konutun mülk durumu ve daha pek çok detay özellikle de rastgele seçilen katılımcılara uygulanan anketlerin sonuçlarına da yansımıştır. Söz konusu verilerin tartışıldığı bu çalışmanın üçüncü bölümünde, katılımcılar üzerinden çalışma alanının sosyoekonomik yapısı hakkında çok daha detaylı bilgiye sahip olmak mümkündür.

1.4.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu araştırma, Şanlıurfa şehrinde yapılmış, dolayısıyla bu araştırmanın evrenini Şanlıurfa şehri oluşturmaktadır. Şanlıurfa ilindeki, 419.803 Suriyelinin 228.581'i Şanlıurfa şehrinde yaşamaktadır. Şanlıurfa şehri, Eyyübiye, Haliliye ve Karaköprü olmak üzere, üç merkez ilçeden oluşmaktadır. Şanlıurfa şehrindeki 228.581 Suriyelinin 132.168'i Haliliye'de, 91.609'u Eyyübiye'de ve 4.803'ü de Karaköprü'de 4.8 kalmaktadır. Eylül 2020 tarihi itibariyle, Karaköprü'de 13, Haliliye'de 31 ve Eyyubiye'de 36 olmak üzere Şanlıurfa şehrinde yaklaşık 80 şehirsel mahalle bulunmaktadır.[16] Suriyelilerin bu ilçelere ve mahallelere dağılımı ise, araştırmanın giriş bölümünde de değinildiği gibi eşit veya dengeli olmamıştır. Karaköprü ilçesinde çok az Suriyeli kalırken, Eyyübiye ve Haliliye ilçelerinde ise, kalan Suriyelilerin sayısı oldukça fazladır. Dolayısıyla, Suriyelilerin Eyyübiye ve Haliliye ilçelerine bağlı şehirsel mahallere dağıldıkları görülmektedir. Ancak, bu dağılım da yine eşit ve dengeli bir dağılım olmamıştır. Her ne kadar elde mahalle bazlı Suriyelilere ilişkin net veri bulunmasa da, gerek saha gözlemleri gerekse mahalle muhtarlarından alınan verilere göre, bazı mahallelerde Suriyelilerin yoğunlaştığını, bazı mahallelerde ise, daha az olduğunu söylenebilir. Suriyeliler, özellikle de Devteyşti -Ahmet Yesevi ve çevresi, Topçu Meydanı-Rabia Meydanı-Bahçelievler ve çevresi, Balıklıgöl ve çevresi, Arap Meydanı ve çevresi, Hayatı Harrani, Eyyübiye ve çevresi gibi yerlerdeki 45 şehirsel mahalleye yoğunlaşmışlardır. Bu sebeple, bu araştırmanın evreni Şanlıurfa şehri; örneklemi ise, Eyyübiye ve Haliliye merkez ilçelerine bağlı Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı 45 şehirsel mahalledir (Şekil 4). Örneklem kapsamına dahil edilenler,

[16] Mahalle sayılarına ilişkin verine bu bilgilerde, alan araştırmasının yapıldığı tarihlerdeki mahalle sayıları baz alınmıştır.

bu 45 şehirsel mahallede rastgele örneklem yoluyla seçilen 18 yaş ve üzeri Şanlıurfalılar ve Suriyelilerdir.

Şekil 4: Araştırma Alanının Lokasyonu

Rastgele örneklem ve gönüllü katılımcıyı esas alarak yapılan bu çalışmaya dâhil edilen mahalleler, mahalle muhtarlarından alınan verilerden hareketle seçilmiştir. Araştırma kapsamına Karaköprü ilçesi dâhil edilmemiştir. Çünkü, Karaköprü ilçesinde, toplam 4.803 Suriyeli yaşamaktadır. Bu sayı da Şanlıurfa şehrinde bulunan toplam Suriyelilerin yaklaşık %2'sidir. Dolayısıyla, karşılaşma ve iç içe geçişler Karaköprü'de az olduğu için, bu ilçe ve buradaki mahalleler araştırma alanına dâhil edilmemiştir. Buna karşılık, Suriyelilerin merkez ilçelere göre dağılımları esas alınarak örneklem alanı seçilmiştir. Buna göre, şehirdeki Suriyelilerin yaklaşık %58'i Haliliye ilçesinde ve yaklaşık %40'ı da Eyyübiye ilçesinde yaşamaktadır.[17]

Araştırma alanına dâhil edilen 20'si Haliliye 25'i Eyyübiye olmak üzere 45 mahallede uygulanan anket sayıları birbirlerinden farklıdır. Bunun sebebi ise, her

[17] Araştırmaya dâhil edilen mahalleler ve bu mahallelerde yapılan anket sayıları ve oranları bu araştırmanın ekler bölümünde verilmiştir, bakınız: (Ekler, Ek 2.A Tablo 1).

mahallede yaşayan Suriyelilerin sayısının aynı olmamasıdır. Her ne kadar Suriyelilere ilişkin mahalle bazlı verilere ulaşılamasa da araştırma kapsamında görüşülen mahalle muhtarlarından alınan verilerden hareketle, anket oranları değişmiştir. Kısmen göreli olarak kısmen de mahalle muhtarlarından alınan verilerden hareketle, Suriyelilerin en fazla yaşadığı mahallelerin Devteyşti, Cengiz Topel, Hayatı Harrani, Bağlarbaşı, Bamyasuyu, Ahmet Yesevi, Süleymaniye, Şehitlik, Şair Nabi, Yavuz Selim, Eyyüpkent, İpekyol, Eyyüpnebi, Bahçelievler, Paşabağı, Onikiler, Direkli, Haleplibahçe, Muradiye, Eyyübiye, Kamberiye, Akşemsettin, Atatürk, Hızmalı, Sultan Fatih, Selçuklu, Kendirci, Akabe, Yusufpaşa, Şair Şevket, Selahattin Eyyübi, Mimar Sinan, Yenice, Sancaktar, Buhara, Yeni, Camii Kebir, Yakubiye, Beykapısı, Kadıoğlu, Hekimdede, Kurtuluş, Dedeosman, Türk Meydanı ve Mance Mahalleri araştırmaya dâhil edilmiştir. Kısacası, araştırmanın örneklemi olarak, Eyubbiye ve çevresi, Balıklıgöl ve çevresi, Haleplibahçe ve çevresi, Topçu Meydanı-Rabia Meydanı ve çevresi, Sigorta semti ve çevresi, Bahçelievler semti ve çevresi ile Süleymaniye-Devteyşti semtleri ve çevrelerindeki mahalleler olmuştur.

1.5.ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bir bilimsel çalışmanın en önemli ayaklarından birisi onun "nasıl yapıldığı"dır. Yani, araştırma boyunca izlenen yöntem[18] ve faydalanılan tekniklerdir. Bu çalışmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerini bir arada kullanmıştır. Nicel yaklaşım, istatistiklerin analizlerine dayanırken, nitel yaklaşım ise, daha çok tematik analizleri kullanılır (bkz: Kümbetoğlu, 2016; Baltacı, 2018).

Şüphesiz ki, göç araştırmalarının başta yöntemsel olmak üzere, kimi sınırlılıkları vardır. Göç çalışmalarındaki, yöntemsel sınırlılıkların üstesinden gelmek

[18] Bazı çalışmalarda, izlenen yöntem anlatılırken veya belirtilirken, -dikkat edilmeden- bu kavram yerine "araştırmanın metodolojisi" gibi kavramlar kullanılır. Oysaki metodoloji ve yöntem kavramları birbiriyle bağlantılı olsa da bu iki kavram aynı değildir. Yöntem, bir çalışma yapılırken (örneğin araştırma bulgularının elde edilmesinde) izlenen yol iken, metodoloji ise yöntembilimdir. Neuman, ikisi arasındaki farkı daha detaylı biçimde şöyle anlatmaktadır: "Bu metin hem metodoloji [yöntembilim] hem de toplumsal araştırma yöntemlerini ele almaktadır. Terimler eşanlamlı gibi görünebilir, ancak metodoloji daha geniştir ve yöntemleri kapsar. *Metodoloji,* sosyal-örgütsel bağlamı, felsefi varsayımları, etik ilkeleri ve araştırma girişiminden gelen yeni bilgilerin siyasi etkileri de dâhil olmak üzere tüm araştırma sürecini anlamaktır. *Yöntemler* ise, bir çalışmada vakaları seçmek, sosyal yaşamı ölçmek ve gözlemlemek, veri toplamak ve düzeltmek, verileri analiz etmek ve sonuçları raporlamak için kullandığımız belirli tekniklerin toplamını ifade eder. İkisi birbiriyle yakından ilişkili ve birbirine bağlıdırlar." (Neuman, 2014, s. 2).

için hem niceliksel hem de niteliksel araştırma yöntem ve teknikleri birlikte kullanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2016, s. 57). Özellikle de son zamanlarda hem nitel hem de nicel araştırma desenlerinin bir arada kullanıldığı yeni bir yöntem olan karma araştırma deseni (mixed methods procedures) de kullanılmaktadır (Creswell, 2014, 215). Nitel ve nicel araştırma yöntemlerin ikisini de içinde barındıran karma araştırma deseni, bazen nicel ağırlıklı bazen de nitel ağırlıklı olabilmektedir. Bilhassa, son yıllarda sosyal bilimler alanında, karma yöntem daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Baltacı, 2018, s.233).

Bu araştırma, esas itibariyle alan araştırmasına dayanan veriler üzerinden oluşturulmuştur. Nitekim, bu çalışma, bir taraftan göç temelli mekânsal değişim ve dönüşümü, yani mekânın toplumsal üretiminin nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışırken diğer taraftan da bu mekânı kullanan insanların iç içe geçtikleri ve karşılaştıkları alanlarda toplumsal algılar ve yargıların nasıl şekillendiğinin anlamaya çalışmaktadır. Yani, bir taraftan üretilen toplumsal mekân diğer taraftan da hem mekânı etkileyen hem de mekândan etkilenen özneler olarak aynı mekânı paylaşan insanlar, bu çalışmanın esas nesnesidir. Demek oluyor ki, bu tarz bir çalışma, her iki grubunda birlikte paylaştığı ortak mekanlarda alan araştırması yapmayı zorunlu kılmaktadır. Bu ortak alan, karşılaşma ve iç içe geçişlerin olduğu alanlardır. Yani, Suriyelilerin ve Şanlıurfalıların yoğun olarak iç içe olduğu ve aralarında toplumsal temasın yoğun olduğu mahalleler ve ortak mekânlardır. Bu sebeple, bu çalışmanın ana yöntemi, bu ortak mekân ve mahalleleri kapsayan bir alan araştırmasıdır.

Gözlem, görüşme, derinlemesine görüşme ve anket gibi teknikler setinin birlikte uygulandığı alan araştırması, 2020 yılının eylül ayında yapılmıştır. 1-5 Eylül 2020 tarihleri arasında önce pilot çalışma yapılmış, daha sonra ise, 6-30 Eylül 2020 tarihleri arasında da aktif alan araştırması yapılmıştır. Araştırmacıya, alan araştırmasında yardım etmek amacıyla, 6 anketör ve 2 de tercüman çalışmıştır. Anketörlerden 3'ü kadın 3'ü erkek, tercümanlardan 1'i kadın 1'i erkek olmuştur. Anketörlerin 4'ü Türkiyeli iken geri kalan 2'si de Suriyelidir. Her 2 tercüman da Suriyelidir. Anketör ve tercümanlardan 6'sı lisans mezunu iken, 2'si ise lisans son sınıf öğrencisidir (Bkz: Ekler, Ek 1A).

Alan araştırması (field research),[19] araştırmacının araştırma nesnesiyle doğrudan ilişkili olduğu, onu yakından inceleme fırsatı yakalayabildiği ve son zamanlarda sosyal bilimlerdeki pek çok disiplindeki araştırmacının başvurduğu bir yöntemdir. Alan araştırması, bir yöntemdir. Ancak, alan araştırması boyunca araştırmacı ile onun araştırma nesnesi arasındaki ilişkiyi düzenleyen birtakım araçlar ve veri toplama teknikleri vardır.

Dolayısıyla, araştırmacı, alan araştırmasını yürütürken, araştırma alanı ve nesnesiyle ilgili bilgi toplamada bazı araç ve tekniklere başvurmuştur. Alan araştırması esnasında, kâğıt, kalem, fotoğraf makinası gibi araçlar minimum düzeyde kullanılmaya çalışılmıştır. Çünkü bütün bu araçların işlevini gören bir online veri toplama aracına başvurulmuştur. Her şeyden önce, alan araştırması esnasında veri toplanırken, kullanılan veri toplama tekniklerinin tümünde -başta anketler olmak üzere, gözlem, yüz yüze görüşmeler ve derinlemesine görüşmeler- aktif biçimde bir online veri toplama aracı olan KoBoToolbox[20] programından faydalanılmıştır. Bir online veri toplama programı olan KoBoToolbox programının tablet ve telefonlara indirilen KoBoCollect uygulaması sayesinde, kâğıt ve kalem kullanmaya gerek kalmadan, fotoğraf ve video çekimi, ses kaydı, lokasyon belirleme, anket yapma, not alma ve daha çok sayıda veriyi hızlı, kolay ve pratik biçimde online olarak toplamayı sağlayan bir program olma özelliğine sahiptir. Ancak en önemlisi de sahadan alınan verileri anlık olarak depolayıp, kaybolmasını engelleyen ve verileri belli bir metodoloji ekseninde sınıflandırarak birbirine karışmamasını sağlayan bir program olması açısından da oldukça avantaj sağlamıştır.

Alanda veri elde etme teknikleri ise, değişiklik göstermiştir. Araştırmacı, kentteki karşılaşma alanlarında karşılaşmalar üzerinden mekânın ve toplumsal mekânın üretiminin nasıl gerçekleştiğini öğrenmek için, ilk olarak nitel bir araştırma tekniği olarak gözlem (observation) (bkz: Vanderstoep - Johnston, 2009, s. 238-240) tekniğine başvurmuştur. Şüphesiz ki, bir yerdeki mekânsal dönüşümü ve sosyolojik yansımayı anlamanın en iyi yollarından birisi, iyi bir gözlem tekniğidir. Dolayısıyla, araştırmacı, esas itibariyle sahasında olup bitenleri gözlemlemiştir. Bunu da sadece

[19] Bazı disiplinlerde ve kimi araştırmacılar, bu yöntemden bahsederken "alan araştırması" kavramı yerine "saha çalışması (field sdudies)" kavramını kullanırlar.
[20] Bu online program hakkında daha kapsamlı bilgi için lütfen bakınız: https://www.kobotoolbox.org/

aktif alan araştırmasının yürütüldüğü zaman diliminde değil hem alan araştırması öncesi hem de alan araştırması sonrasında da saha gözlemlerini sürdürmüştür. Araştırmacı, saha gözlemleri esnasında, araştırmanın amacına hizmet eden bilgileri not almayı ve yanında bulundurduğu yüksek çözünürlüklü fotoğraf makinesiyle mekânsal yansımayı ve ilişkileri de fotoğraflamayı ihmal etmemiştir.

Araştırmacının aktif saha gözlemlerini alan araştırması esnasında yapmış olsa da, araştırmacı, bu sahada 2017 yılından beri yaşadığı için, sahaya aşinadır. Bu sebeple, araştırmacı, önceki deneyimleri ve gözlemlerinden de faydalanmıştır. Saha gözlemleri, çoğunlukla Suriyelilerin ve Şanlıurfalıların yoğun biçimde iç içe geçtikleri ve karşılaştıkları park ve bahçeler, cadde ve sokaklar, meydanlar, dini yerler, pazar alanları ve iş yerlerinde yapılmıştır. Bu gözlemler, çoğunlukla araştırmacı kimliğiyle yapılmamıştır. Örneğin, bir ihtiyacı olduğunda öncelikle Suriyeli esnaflardan alışveriş yapılmıştır. Alınan ürünlerin fiyatları öğrenildikten sonra, Şanlıurfalı esnafın verdiği fiyatla karşılaştırmış ve bunun notunu almıştır. Ya da Suriyeli arkadaşlarıyla birlikte Suriyelilerin işlettiği bir mağazadan elbise almış, Suriyelilerin işlettiği bir lokantada yemek yemiş, böylelikle Suriyeli esnafı tercih edenlerin profilleri gözlemleme ve üretim-tüketim ilişkilerini yerinde görme fırsatını yakalamıştır. Araştırmacı, kamusal alanda daha fazla zaman harcayarak, karşılaşma mekânlarında nelerin olup bittiğini gözlemlemiştir. Örneğin, Rabia Meydanı, Topçu Meydanı, Bahçelievler ve yakın çevresi, Balıklıgöl gibi yerlerde gözlemlere ağırlık verilmiştir. Ancak, gözlemlerde sadece bunlarla da yetinilmemiştir. Özellikle de araştırmacının Eylül 2017 ile Haziran 2018 tarihleri arasında, Suriyeli üniversite öğrencileri ile Türkiyeli üniversite öğrencilerinin birlikte kaldığı bir öğrenci yurdunda kalması, her iki grup arasındaki etkileşim ve teması yerinde gözlemleme fırsatı yakalamasını sağlamıştır. Araştırmacı, bu süre zarfında, katılımcı gözlemci sıfatıyla (araştırmacı kimliğini gizleyerek) birlikte aynı mekânı paylaşan -aynı yurdu ve hatta ayı odayı- "farklı" gruptaki insanların birbirleriyle olan ilişkilerini gözlemlemiş ve gerekli notlarını almıştır.

Alan araştırmasında başvurulan nitel araştırma tekniklerden biri de görüşme (interview)[21] tekniği olmuştur. Bu kapsamda, iç içe geçişlerin ve karşılaşmaların

[21] Görüşme, görüşmecinin, yüz yüze ya da telefonla bir başka kişiye soru sorduğu bir veri toplama yoludur (Singh, 2007, s. 403) Vanderstoep & Johnston, görüşme tekniği hakkında şunları söylemektedir: "En popüler nitel araştırma araçlarından biri görüşmedir. Yeni başlayan araştırmacılar

olduğu mahalle muhtarlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Muhtarlarla görüşülmesinin en önemli sebeplerinden birisi, araştırma kapsamında resmi kurumlardan Suriyelilere ilişkin özellikle de mahalle bazlı resmi verinin temin edilememesidir.[22] Bu anlamda, muhtarlar, kendi mahallelerindeki Suriyelilerin istatistiksel verilerini paylaşmışlardır. İkincisi ise, muhtarların temsil ettiği mahalle hakkında detaylı bilgiye sahip olması ve yaşanan sorunlardan, komşuluk ilişkilerine kadar mahallede neredeyse olup biten her şey hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Dolayısıyla muhtarlarla görüşmeler gerçekleştirilerek, bir taraftan mahallelerinde göç temelli yaşanan sorunlar, Suriyeli ve Şanlıurfalıların komşuluk ilişkilerinin nasıl olduğu diğer taraftan da mahallenin idarecisi olarak kendisinin Suriyelilere dönük algı ve yargısının nasıl olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Muhtarlarla yapılan görüşmelerden elde edilen görece istatistiksel veriler, hangi mahallede ne kadar anket yapılacağı konusunda da araştırmacıya ışık tutmuştur. Bu bağlamda, 22'si de yüz yüze ve 15'i de telefonla olmak üzere, 37 mahallenin muhtarıyla görüşme gerçekleştirilmiştir (Ekler, Ek 1A).[23]

Görüşülen muhtarların görevli oldukları mahallelerden sadece üçü anket yapılan mahallelerin dışında iken, diğer tüm muhtarlar çalışma alanın içinde kalmaktadır. Buna karşılık, 45 mahallede anket yapılmasına rağmen sadece 37 muhtarla görüşme yapılmış olmasının sebebi, bazı mahalle muhtarlarının tüm ikna etme girişimlerine rağmen görüşmeyi kabul etmemesi veya Covid-19 salgını başta olmak üzere, bazı sebeplerle kendisine ulaşılamamasından kaynaklanmaktadır.[24]

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde, kendilerine mahallelerindeki Suriyelilere ilişkin demografik veriler, göç öncesi ve göç sonrası mahallesinin durumunu

---

tipik olarak deneysel tasarım veya içerik analizi becerilerini öğrenme ihtiyacını kabul ederler, ancak birçoğu yanlışlıkla görüşmenin sohbet gibi olduğunu düşünür. Sonuçta, konuşabiliyorsan mülakat yapabilirsin, değil mi? Gerçekte, mülakat büyük miktarda bilgi, deneyim, beceri ve ustalık gerektirir." (Vanderstoep-Johnston, 2009, s. 224).

[22] Şüphesiz ki, göçü yönetmenin en iyi yollarından bir ona ilişkin verinin kapsamlı biçimde tutulmasıdır. Mahalle bazlı dağılımlar, yaş, cinsiyet, eğitim durumları, ekonomik durumları, doğum oranları, vs. Başta muhtarlar olmak üzere göç idaresi ve diğer kurumların veri konusunda gerekli takibatı ve kaydı tutmadıkları gözlemlenmiştir.

[23] Araştırma kapsamında görüşülen muhtarların profil bilgileri hakkında bilgi için bu araştırmanın Ekler bölümünün "Ek 6A. Görüşülen Mahalle Muhtarlarının Profil Bilgileri" kısmına bakınız.

[24] Nitekim, alan araştırması yapıldığı dönemde, Covid-19 salgınına yakalanıp, bu sebeple de karantinada olan muhtarlar olmuştur. Bu muhtarların bazılarıyla yüz yüze görüşülemediğinden telefonla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

kıyaslaması, Suriyelilerin daha çok hangi işleriyle ilgilendikleri, onlardan memnun olup olmadığı, her hangi bir sorun yaşayıp yaşamadığı, sorun yaşanması durumunda neler yaptığı, Suriyelilere vatandaşlık verilmesini isteyip istemediği, Şanlıurfalılarla Suriyeliler arasındaki ilişkilerin nasıl olduğu, en önemlisi de vatandaşlık ve seçme ve seçilme hakkı verilmesi ve Suriyelilerin de kendi mahallesinde aday çıkarması durumunda kazanma şansının olup olmayacağı, bu anlamda mesleğini kaybetme korkusu yaşayıp yaşamadığına kadar çeşitli sorular yöneltilmiştir.[25] Bu anlamada, bir soru formundan faydalanılmıştır. Ancak, bazen muhtarın profiline göre bazen de sohbetin havasına göre farklı sorular da yöneltilmiştir. Sorular önceden ezberlendiği için, soru formuna bakılarak okunmamaya özen gösterilmiştir. Bununla birlikte, muhtarlarla yapılan görüşmeler kayıt altına alınmış ve daha sonra çözümlenerek yazıya dökülmüş olunsa da karşıdaki kişinin düşüncelerinin önemli olduğu hissinin uyandırılması için araştırma esnasında da kimi notların alınmasına özen gösterilmiştir.

Alan araştırmasında başvurulan nitel araştırma tekniklerinden biri de derinlemesine görüşme olmuştur. Bu kapsamda, farklı sınıf ve statülere sahip olmak üzere 5'i Şanlıurfalı ve 5'i Suriyeli olmak üzere, toplam 10 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır.[26] Araştırmada, etkili nitel veri toplama tekniklerinden birisi olan derinlemesine görüşme tekniğinin kullanılmasının sebebi ise, farklı sınıf, statü ve fikirlere sahip kişilerin, birbirlerine dönük algı ve yargılarını daha sağlıklı biçimde öğrenmenin yolunun onunla yüz yüze derinlemesine görüşme yapmanın gerektiğinin düşünülmesindendir. Bir araştırmada, derinlemesine görüşme yönteminin kullanılmasının en önemli avantajı, araştırma kapsamında görüşülen kişiyle yapılan görüşmede anketteki gibi kapalı uçlu soruların bulunmaması ve dolayısıyla kişiyi önceden belli olan herhangi bir cevabın verilmesi konusunda sınırlandırmamasıdır. Bu sebeple, derinlemesine görüşme tekniğini önemli kılan husus, sahadan veri toplama esnasında ortaya çıkan ani gelişmelere izin vermesi ve görüşme esnasında yeni soruların sorulmasına imkân tanımasıdır (Keser, 2008, s. 20; Keser, 2006, s. 36).

[25] Araştırma kapsamında muhtarlarla yapılan görüşmelerde sorulan sorular için, bu araştırmanın Ekler bölümünün "EK 5. Görüşme Formu (Muhtarlar)" kısmına bakınız.

[26] Araştırma kapsamında, derinlemesine görüşme yapılan katılımcıların profilleri hakkında bilgi için, bu araştırmanın Ekler bölümünün Ek 6B kısmına bakınız.

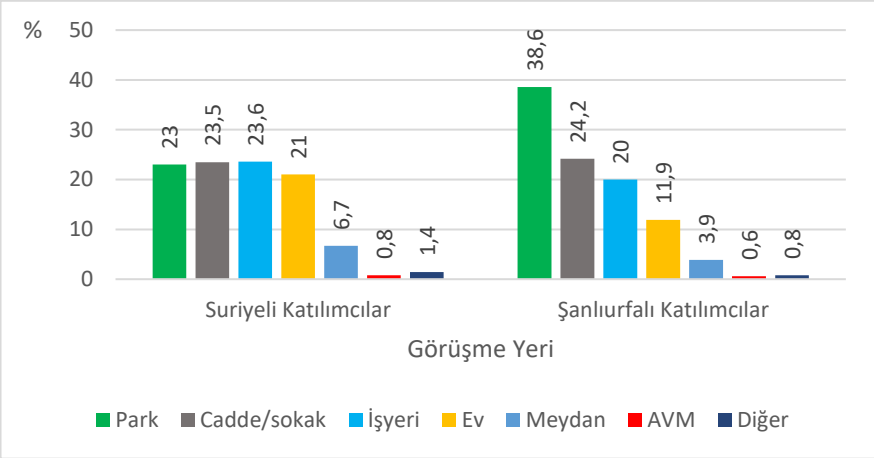
Üçüncü olarak da, Şanlıurfalıların ve Suriyelilerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve algılarını anlamak ve bunun üzerinden de çok kültürlülük, kültürel çatışma, birlikte yaşama ve sosyal dışlanmaya ilişkin verilere ulaşmak için de yarı yapılandırılmış anket tekniğine başvurulmuştur. Bunun için, derinlemesine görüşme tekniğine benzer biçimde, Suriyelilerle Şanlıurfalıların çok sık karşılaştıkları ve iç içe geçişlerin yoğun olduğu yerlerde tesadüfi/rastgele yolla Suriyelilerden 360 Şanlıurfalılardan da 360 olmak üzere toplamda yarı yapılandırılmış 720 anket yapılmıştır. Her şeyden önce bu araştırmanın nesnesi olan Şanlıurfalılar ve Suriyeliler iki farklı kategoriye ayrılarak gruplandırılmış, her iki grubu da kapsayan genel sorular olmak üzere her grubun özelliklerine göre sorularda farklılaşmıştır. Bu anlamda Şanlıurfalılara uygulanan anket formu ile Suriyelilere uygulanan anket formu olmak üzere iki ayrı yarı yapılandırılmış anket formu hazırlanmıştır. Anketlerde kapalı ve açık uçlu sorular birada bulunmuştur. Şanlıurfalı katılımcılara uygulanan anket formu, toplam 61 sorudan oluşmuştur. Suriyeli katılımcılara uygulanan anket formunda ise, toplam 101 sorudan oluşmuştur. Aradaki soru sayısındaki farklılığın sebebi ise, Suriyelilerin göç öncesi ve göç esnasındaki durumlarını içeren soruların da bulunmasından kaynaklanmaktadır.[27]

Bununla birlikte araştırma kapsamında yapılan alan çalışmasıyla ilgili belirtilmesi gereken önemli bir husus ise, araştırmada kullanılan tekniklerin uygulanma biçimi ve uygulandığı yerdir. Bu kapsamda, muhtarlarla yapılan telefonla görüşmelerin dışında yapılan tüm görüşmeler, derinlemesine görüşmeler ve anketler katılımcılarla yüz yüze biçiminde gerçekleştirilmiştir. Muhtarlarla yapılan görüşmelerin hemen hemen hepsi muhtarlıklarda ya da muhtarın çalıştığı işyerinde yapılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, ev ve iş yeri gibi özel yerler ile kamusal yerlerde gerçekleşmiştir. Yapılan anketler ise, park ve bahçeler, cadde ve sokaklar, işyerleri, ev, AVM, meydan gibi yerlerde yapılmıştır. Anketlerde katılımcı seçiminde rastgele/tesadüfi yola başvurulduğu için, Suriyelilerin yoğun olduğu semt ve mahallelerde rastgele anketler yapılmıştır. Ancak, Covid-19 salgını sebebiyle, işyeri, ev, AVM gibi kapalı yerlerden ziyade, park ve bahçeler, cadde ve sokaklar ile

[27] Araştırmada uygulanan anket formları için bu araştırmanın Ekler bölümünün Ek 4 (Ek 4A ve Ek 4B) kısmına bakınız.

meydanlar gibi kamusal açık alanlar tercih edilmiştir. Bu kapsamda, her iki grup katılımcıyla yapılan anketlerin nerelerde yapıldığı aşağıdaki şekilde verilmiştir.[28]

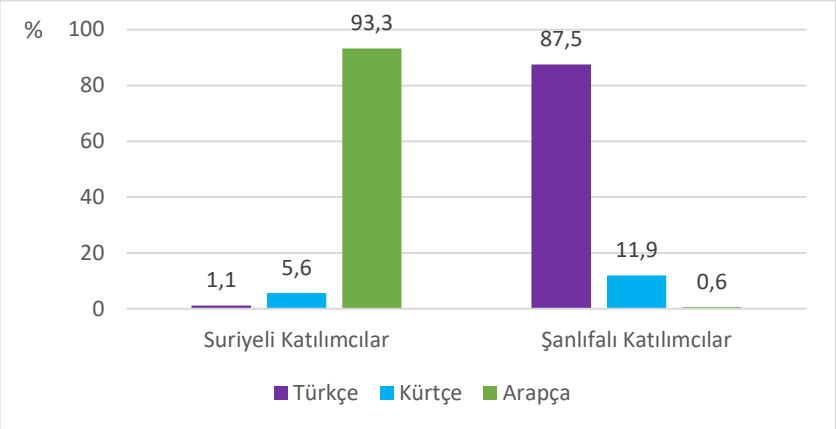
Şekil 5: Katılımcılarla Yapılan Görüşmenin Yeri

Alan araştırmasında yapılan görüşmelerle ilgili belirtilmesi gereken bir başka husus ise, görüşmenin veya anketin yapıldığı dildir. Gerek görüşmelerde gerekse anketlerde katılımcılar/görüşülenler rastgele durdurulup görüşmeye ikna edilirken, görüşülenin, hangi dili bildikleri veya hangi dille kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini çözümlemek adına, yeri geldiğinde birden fazla dilde konuşulmuştur. Görüşülenin, hâkim olduğu dil öğrenildikten sonra görüşme bu dilin istikametinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan anketlerin hali dillerde uygulandığı ise, aşağıdaki Şekil 6'da verilmiştir.

[28] Araştırma alanının genişliği ve anket uygulananların bulundukları yerlerin çeşitliliği göz önüne alındığında aynı kişi ile iki defa görüşülmüş olabileceği düşüncesi ortaya çıksa da, böyle bir şeye mahal verilmemiştir. Çünkü, katılımcılarla görüşülürken sorulan ilk soru, anketin içeriğinden bahsedilerek yakın bir zamanda böyle bir anketin kendilerine uygulanıp uygulanmadığı sorulmuştur. Böylelikle, daha önce anket uygulananlarla karşılaşılsa bile, kendilerine anket uygulanmamıştır.

Şekil 6: Katılımcılarla Yapılan Görüşmenin Dili

Bununla birlikte, etik kurallar gereği, araştırma alanından alınan fotoğraflarda araştırmacı ve ona yardımcı olan tercümanlar ve anketörler dışında katılımcıların yüzünün görünmemesine ve kimliklerinin ifşa olmamasına özen gösterilmiştir. Dolayısıyla, anketlerde, görüşmelerde ve derinlemesine görüşmelerde çekilen fotoğraflarda araştırmacı, katılımcıları korumaya çalışmıştır. Ancak, muhtar olarak araştırmaya katılanlar, kendi rızaları dahilinde yüzleri gösterilmiştir. Ek olarak, belirtmek gerekir ki, araştırma kapsamında görüşme yapılanların ad, soyad, adres gibi kişisel verileri istenmemiş ve tüm katılımcıların isimleri kodlanarak verilmiştir. Bu araştırmada etik ilkelere uyulmuştur. Aktif alan araştırması başlatılmadan önce, Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu kararıyla 07.04.2020 tarih ve 2020/31 sayılı etik kurul izni alınmıştır.

En nihayetinde, bu araştırmada izlenen yöntem ve faydalanılan teknikler ile ilgili şu söylenebilir: Amacı itibariyle bu çalışma, *incelemeci (Exploratory research)*, *tanımlayıcı/betimleyici* (Descriptive research) ve *açıklayıcı (Explanatory research)* (bkz: Neuman, 2014, s. 38-40) bir araştırma olup, yapıldığı zaman açısından ise, *kesitsel (Cross-Sectional Research)* (bkz: Neuman, 2014, s. 44) tipte bir araştırmadır. Bu araştırma bir taraftan alan araştırması, gözlemlere ve görüşmelere dayanan nitel bir çalışma diğer taraftan da resmi kurumlardan alınan istatistiki veriler ile alan çalışmasında katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış anket formlarından elde

edilen verilerin analiz edildiği nicel[29] bir araştırmadır. Dolayısıyla nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır.[30]

1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI, ZORLUKLAR VE BAŞ ETME STRATEJİLERİ

Şüphesiz ki, alan araştırmalarının her zaman zorlukları vardır. Bu zorlukların başında, sınırlılıklarla birlikte, alan araştırması esnasında aniden ortaya çıkan gelişmelerdir. Ve bu gelişmeler, bazen araştırmacıyı "donup kalma" durumuyla baş başa bırakmaktadır. Bu sebeple, hem alan araştırması kapsamında karşılaşılan zorlukların ve sınırlılıkların üstesinden gelebilmek için hem de alan araştırmasında aniden ortaya çıkan bazı gelişmelerin karşısında hemen "donup kalmamak" için bazı stratejileri geliştirmek elzem hale gelmektedir (Baydemir, 2016, s. 109). Bu sebeple de "mesleğin incelikleri"nin (Becker, 2015) araştırmacı tarafından iyi bilinmesi hayati derecede önem kazanmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmanın zorluklarını ve sınırlılıklarını belirleyen üç temel faktörün olduğunu belirtmek gerekir. Bunları da ilk olarak, Covid-19 bulaşıcı hastalığı, ikinci olarak, resmi kurumlardan alınmak istenen veriler konusunda yaşanan sorunlar ve sınırlılıklar, üçüncüsü olarak da alan araştırması esnasında karşılaşılan sorunlar ve zorluklar olarak sıralamak mümkündür.

Bu çalışmanın alan araştırması kısmı, Covid-19 salgın hastalığının etkisini artırdığı bir dönemde yapılmıştır. Çalışmanın alan araştırması kısmı, her ne kadar sokağa çıkma yasaklarının olmadığı bir dönemde yapılmış olsa da Covid-19 salgınının bulaşma riskinin yüksek olduğu bir dönemde yapılmıştır. Bu nedenle, normal şartlarda dâhi katılımcı bulmak ve onları görüşmeye ikna etmenin zorluğu bir tarafa, salgın koşullarının da buna eklemlenmesi alan araştırması kapsamında yapılan görülmeleri ve anket çalışmalarını olumsuz biçimde etkilemiştir. Bundan dolayı alan gözlemleri, görüşmeler ve anketler genelde açık alanlarda yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca hem araştırmacı ve ekibi hem de bu çalışmanın asıl nesnesi olan katılımcılar/görüşülenlerin görüşme esnasında veya anket formunun uygulandığı esnada sosyal mesafeye dikkat

[29] Nicel sosyal araştırma yöntemleri hakkında örneklere dayalı yapılmış kapsamlı bir çalışma için bakınız: (Singh, 2007).
[30] Sosyal bilimlerde ve gündelik hayatta kullanılabilecek nitel ve nicel araştırma yöntem ve yaklaşımları ile ilgili yapılmış kapsamlı iki çalışma için bakınız: (Neuman, 2014; Vanderstoep - Johnston, 2009).

etme ve maske takma gibi kurallara uyularak görüşmelerin yapılmasına dikkat edilmiştir.[31]

Araştırma kapsamında, araştırmanın sınırlılık ve zorluklarını belirleyen ikinci sorunsal ise, Suriyelilerle ilgili veri elde etmede yaşanan zorluklardır. Nitekim araştırma kapsamında Suriyelilere ilişkin sayısal veriler toplanırken, başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olmak üzere, Şanlıurfa Göç İdaresi İl Müdürlüğü,[32] AFAD ve UNHCR gibi kurumlardan ve bu kurumların çalışmalarından faydalanılmıştır. Ancak alınan veriler temel demografik veriler gibi özetleyici veriler olmuştur. Halihazırda il ve ilçe bazlı verileri söz konusu kurumlardan elde etmek mümkün olmasına rağmen mahalle bazlı veri bulmak ne yazık ki henüz mümkün değildir. Araştırma kapsamında gerekli kurumlara veri talebinde bulunulmuş olunsa da bunlardan sadece bazılarından veri talep etmek mümkün olmuştur. Örneğin, Şanlıurfa Vatandaşlık ve Nüfus İşleri İl Müdürlüğü'nden Suriyelilere dair veri istendiğinde alınan cevap konuyla kendilerinin değil yabancı ülke vatandaşı olduklarından Suriyelilerin işlemleriyle Göç İdaresi kurumlarının ilgilendiği dolayısıyla kendilerinden veri alınabileceği söylenerek adres olarak İl Göç İdaresi gösterilmiştir. Bunun üzerine İl Göç İdaresi'ne veri talebinde bulunulmuş, ancak verilen cevapta da verilerin kısıtlı olduğu anlaşılmıştır. Bu sebeple, Şanlıurfa İl Göç İdaresi ile Şanlıurfa İl Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü'nden Suriyelilere ilişkin detaylı veri alınamamıştır. Bu sebeple çalışmada sınırlı veriler üzerinden gidilmek zorundan kalınmıştır. Suriyelilerin Suriye'nin neresinden (vilayet ve kasaba bazlı dağılımları) geldikleri ne zaman geldikleri, şu ana kadar il genelindeki Suriyelilerin ne kadarının vatandaşlık aldığı ne kadarının Suriye'ye geri döndüğü, en önemlisi de Suriyelilerin evlilik ve boşanmalarına dair veri elde etmek mümkün olmamıştır.

Araştırma kapsamında, bazı resmi kurumlardan veri talebinde bulunulmuşsa da sadece Şanlıurfa İl Göç İdaresi'nden veri temin edinilmiştir. İl Göç İdaresi'nden ilçe bazlı Suriyeli sayısı öğrenilmiştir. Cinsiyet ve yaş grupları ile Suriyeliler dışında da ilde yaşayan Iraklı, Pakistanlı, Afganistanlı vs. ilişkin veriler de temin edilmiştir.

[31] Araştırmacı, ekibi ve katılımcıların, bu araştırmanın Ekler bölümünde sunulan fotoğraflarda (Ekler, Ek 1A) maske ile görünmelerinin sebebi de, Covid-19 salgınının bulaşma riskine karşılık tedbir alınmasındandır.

[32] Şanlıurfa İl Göç İdaresi'ne yazılan dilekçe ve alınan cevap için, bu çalışmanın Ekler bölümünün "EK 3. Resmi Kurumlarla Yazışma ve Veri İsteği" kısmına bakınız.

Ayrıca Göç İdaresi İl Müdürü ve İl Müdür Yardımcısı ile yüz yüze kısa birer görüşme de gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, bu sınırlı veriler üzerinden hareket etse de, bu sorunu aşmanın en önemli yolu olarak muhtarlar görüldüğünden araştırma alanındaki mahallelerin muhtarlarıyla görüşülerek mahalle bazlı Suriyelilerin sayılarına ilişkin görece veriler elde edilmiştir. Muhtarlarla yapılan görüşmelerde, Suriyelilerin kendi mahallelerine ne zaman ve Suriye'nin neresinden geldiklerinden ne kadarının seçimlerde oy kullandığı, evlilikler ve boşanmaları ile mahalle sakinleriyle Suriyeliler arasındaki ilişkilere kadar detaylı veri elde etmek mümkün olmuştur.

Araştırma kapsamında yaşanan zorlukların üçüncüsü ise, alan araştırması esnasında yaşanan zorluklar olmuştur. Bu zorluklardan birincisi, araştırma kapsamında çalışma alanının bilgi kaynakları olarak görülen mahalle muhtarlarına ulaşmak ve onlarla görüşme yapmak konusunda sorunlar yaşanmıştır. Şüphesiz ki, Covid-19'un da etkisiyle muhtarlara ulaşmak zor olmuştur. Hatta bazı muhtarlar Covid-19'a yakalandıkları için kendileriyle ya görüşülememiş ya da telefonla görüşme yapılmak zorunda kalınmıştır. Ayrıca pek çok muhtarın, muhtarlık dışında da başka işlerle (esnaf, çiftçi vs.) uğraştığı görülmüştür. Dolayısıyla, muhtarların iş yoğunluğu ve meşguliyetleri de onlara ulaşma konusunda zorlukların yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca muhtarların çoğuyla mesai saatleri içerisinde görüşmeler yapıldığı için, görüşme esnasında muhtarların gelip gidenlerinin çok olması veya sürekli telefonlarının çalması sebebiyle görüşmelerin yarıda kesildiği daha sonra tekrar devam ettiği durumlar olmuştur.

Her şeyden önce, genel olarak Şanlıurfa'nın özelde de çalışma alanın muhafazakâr kodlara sahip olduğu belirtilmelidir. Özellikle de muhafazakârlığın daha ağır bastığı kimi mahallelere girmek ve orada alan çalışması yapmak hem sağlıklı veri elde etmeyi kısıtlamış hem de araştırmacının ve ekibinin güvenliği konusunda endişelerinin artmasına sebep olmuştur. Nitekim bazı mahallelerde, sırtta çanta; elde not defteri, dosya, tablet, telefon, fotoğraf makinası ile bazı mahallelere girildiğinde ilgi uyandırıldığı gözlemlenmiştir. Hatta kimi mahallelerde mahalle sakinleri araştırmacıyı durdurup kim olduğunu sormuş ve kimliğini göstermesini istemiştir. Bu durumda araştırmacı kendisini tanıtmış ve araştırması hakkında detaylı bilgi vermiştir. Bu anlamda, araştırmacı ve tüm ekip kendilerini tanıtan yaka kartlarıyla sahaya

çıkmıştır. Ancak bu sorunu aşmanın en temel stratejisi muhtarların devreye sokulması olmuştur. Nitekim, saha çalışmasında anketlere başlanmadan önce genelde öncelikle muhtarla görüşme gerçekleştirilmiş ve daha sonra mahallede anket yapılmıştır. Böylelikle herhangi bir sorunla karşılaşılması durumunda daha önceden mahalle muhtarının iletişim numarası alındığı için, kendisiyle iletişime geçip sorunu çözmesi istenmiştir. Araştırmacı kendisini tanıtıp, muhtarla da görüştüğünü dolayısıyla muhtarın da aslında böyle bir çalışmadan haberi olduğunu söylemesi üzerine yaşanan sorunlar çözülmüştür.

Alan araştırmasının bir diğer zorluğu ise, kadın katılımcılara ulaşma noktasında yaşanmıştır. Özellikle de bazı mahallelerde kadınlara ulaşmak ve onlarla görüşmenin zorluklarıyla karşılaşılmıştır. Bazı kadınlar, eşlerinin görüşmeye izin vermediklerini, dolayısıyla eşlerinin de yanlarında olması durumunda görüşmeyi kabul edebileceklerini söylemişlerdir. Ancak, kadın katılımcılara ulaşma konusunda yaşanan sorunların sadece Şanlıurfalı kadın katılımcılar için olduğu belirtilmelidir. Nitekim, Suriyeli kadınlara ulaşma ve onlarla görüşme konusunda herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Bu anlamda, hem görüşme konusunda hem de görüşme esnasında kendini ifade etme konusunda Şanlıurfalı kadınların Suriyeli kadınlara göre daha çekingen davrandıkları gözlemlenmiştir. Tam aksine, Suriyeli kadınların ise, kendilerini daha iyi ifade ettikleri gözlenmiştir. Genelde bu tür durumlarda ya da bu türdeki katılımcı profili ile karşılaşıldığında sorunun çözümünün en mantıklı yolu olarak -kadın katılımcılar için erkek araştırmacılar pek güven vermediğinden- kadın anketör ve tercümanın devreye sokulması olmuştur. Böylelikle, daha fazla kadın katılımcıya ulaşılması sağlanmıştır. Nitekim, kadın araştırmacının -burada anketör ve tercüman- hem kadın hem de erkek katılımcılar için daha güven verici oluğu da gözlenmiştir.

Alan araştırmasında karşılaşılan zorluklardan biri de görüşmeler esnasında katılımcıların konu ile ilgili fikirlerini merak etmesi ve araştırmacıya soru sorarak onu tartışmanın içine çekmesi olmuştur. Bu, özellikle de Şanlıurfalı katılımcılar ve muhtarlar için geçerli olan bir durumdur. Alan çalışması esnasında, özellikle de anket ve yüz yüze görüşme ve derinlemesine görüşmelerde, katılımcılar, araştırmacıyı bilgi alabilecek biri olarak görmüş ve bu minvalde sürekli merak ettikleri konularla ilgili kendisine sorular sormuştur. Hatta bazı görüşülen kişiler özellikle de muhtarlar,

araştırmacının görüşme yaptığı diğer görüşülenlerin de konu hakkında ne dediklerini merak etmiş ve bu konuda kendilerinin bilgilendirilmesini istemişlerdir. Böyle durumlarda da araştırmacı her ne kadar tarafsız olmak zorunda olduğunu ve dolayısıyla tartışmanın payandası olmaması gerektiğini belirtse de, yer yer görüşmelerin havasının bozulmaması için katılımcılara, konu hakkında bilgi vermek zorunda kalmıştır.

1.7. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Her şeyden önce göç ve mekân konularıyla ilgili yapılmış gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde oldukça fazla çalışma ve çalışmacı bulunduğunu belirmek gerekir. Uluslararası mekân literatüründe, Dooren Massey (1995; 2001; 2008), Henri Lefebvre (2013; 2014; 2018), David Harvey (2008; 2012a; 2012b; 2012c; 2013a; 2013b; 2015; 2017), Edward Soja (1996; 2010; 2014; 2019) ve Stavros Stavrides (2018; 2019) gibi isimlerin yaptığı makro düzeydeki kuramsal çalışmalar öne çıkarken, göç yazınında ise Stephen Castles (2003; 2004; 2009; 2010), Franck Düvel (2004; 2008; 2011; 2012), Stephen Legomsky (1987), Hein De Haas (2010) ve Christian Joppke (Joppke, 1998) gibi araştırmacılar öne çıkmaktadır. Bu çalışmacılardan Franck Düvel, daha çok Avrupa'da göç olgusuna odaklanmış ve düzensiz göç, transit göç, göçün Avrupa ülkelerine etkisi ve göç politikaları gibi konularda çalışmalar yapmıştır. Stephen Castles ise, göç ve vatandaşlık, küreselleşme ve göç gibi konularda yaptığı çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, Castles'ın Hein De Haas ve Mark J. Miller ile birlikte yaptığı *The Age Of Migration: International Population Movements In The Modern World* (2014) isimli çalışmasını ayrıca zikretmek gerekir. Zira bu çalışma, göç yazınında sıkça faydalanılan ve bu anlamda en çok atıf alan kaynakların başında gelmektedir. Castles'ın arkadaşlarıyla birlikte hazırladığı bu kitap, pek çok dile çevrildiği gibi daha sonra Türkçeye de *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Harekeleri* olarak çevrilmiştir. Kitabın adından da anlaşılacağı üzere, Castles ve arkadaşları modern çağı *göçler çağı* olarak nitelemekte ve küreselleşme ile göç arasındaki ilişkinin altını çizmektedirler.

Ulusal literatüre[33] bakıldığında ise, ilk olarak bazı coğrafyacıların yaptığı nüfus hareketleri ve yerleşme bağlamındaki çalışmaları görürüz. Ali Tanoğlu (1959). "Türkiye'de Nüfusun Dağılışı" (1959), isimli çalışması bu alandaki ilk çalışmalardan birisidir. Yine, *Beşeri Coğrafya Nüfus ve Yerleşme* (1966) ile *Nüfus ve Yerleşme Cilt 1* (1966) isimli kitapları Türkiye'de nüfus ve yerleşme alanında yazılmış ilk kitaplardan birisi olma özelliğine sahiptirler. Yine, Alaaddin Tandoğan'ın, *Türkiye Nüfusu* (1994) ve *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu* (1998) isimli kitapları "Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbul'un Yeri" (1989) isimli makalesi bu anlamda Türkiye'de yapılmış ilk çalışmalardan olması açısından önemlidir.

Tanoğlu ve Tandoğan ile birlikte daha sonra Mustafa Yakar (2009; 2010; 2011; 2014; 2012a; 2012b) Mesut Doğan (2011; 2013), Murat Ertuğrul Özgür (1998; 2003; 2004), Mustafa Murat Yüceşahin (2009; 2011; 2015), Özlem Sertkaya Doğan (2014; 2015; Sertkaya Doğan - Gökburun, 2021) ve Veysi Günal (2012a; 2012b; 2016a; 2016b; 2018) gibi coğrafyacıların yaptığı Türkiye'de nüfus, nüfus hareketleri, yerleşme, göçün akım yönü vs. bağlamında ele almışlardır.

Coğrafyacılarla birlikte Sosyologlar da göç konusunu sıklıkla işlemişlerdir. Türkiye'de göç yazınına bakıldığında, Abadan-Unat'ın *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa* (2002) isimli çalışmasının bu alanda en fazla atıf alan ve öne çıkan çalışmalardan birisi olduğu görülmektedir. Yine, İnan Keser'in Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda 1990'lı yıllarda çatışma ve şiddet nedeniyle yaşanan zorunlu göçleri konu edindiği *Göç ve Zor: Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç* (2011) isimli kitabı ön plana çıkmaktadır. Bunlarla birlikte, Cemal Yalçın'ın *Göç Sosyolojisi* (2004) adlı kitabı, aynı isimle Yusuf Adıgüzel'in de *Göç Sosyolojisi* (2016) isimli kitabı öne çıkmaktadır. Bu iki kitabın da ortak özelliği göç olgusuna sosyolojik bir bakış getirerek göç ve göç ile ilgili kavramlar sosyolojik açıdan

[33] Türkiye'de göç olgusu üzerine yapılmış akademik çalışmalar üzerine bir literatür taraması yapan Avcıoğlu, göç olgusunun ulusal düzeydeki literatürde daha çok, Türkiye'deki şehirleşmeden kaynaklanan iç göçler ile Türkiye'den yurt dışına işçi göçü ve bunun sosyal, siyasal ve kültürel sonuçları üzerine yapılan çalışmalar olduğunu tespit etmiştir. Yine, Balkanlar, Kafkaslar, Asya ve Afrika'dan Türkiye'ye yapılan göçler ve bunların özellikleri konusundaki çalışmaların da oldukça fazla olduğuna dikkat çeker. Avcıoğlu çalışmasında, göç olgusu üzerine yapılmış çalışmaların sayıca fazla olduğunu ve giderek daha fazla çalışmanın yapıldığını, ancak alan araştırmasına dayalı verileri kullanan çalışmaların sayısındaki artışın tatmin edici olmadığını ve görece az olduğunu vurgular (Avcıoğlu, 2020, s. 76). Avcıoğlu'nun, Türkiye'deki göç üzerine yapılmış çalışmaların sayısını, türünü, hangi alan ve disiplinlerde yapıldığını, konularını vs. gibi özellikleriyle ele aldığı ve bu anlamda literatürü görme adına ortaya koyduğu genel resmi görmek için bakınız: (Avcıoğlu, 2020).

incelemektedirler. Ayrıca, göç olgusunun mekân ve toplum üzerindeki etkisiyle ilgili Mim Sertaç Tümtaş ve Cem Ergun'un, "Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri" (2016) isimli çalışmaları da bulunmaktadır.

Bununla birlikte, 2011 yılında Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrasında ülke dışına göç eden ve bu çalışmanın da araştırma nesnesi olan Suriyeliler üzerine yapılmış binlerce akademik çalışma bulunmaktadır. Özellikle de, Suriyelilerin Türkiye'de kalma durumlarının uzamasıyla birlikte, yapılan akademik çalışmaların sayısında da ciddi bir artış olmuş ve farklı disiplinlerden çalışmacılara ait binlerce araştırma yayınlanmıştır. Suriyelilerle ilgili neredeyse her gün onlarca yeni çalışma literatüre girmektedir. Türkiye'deki Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalar çeşitlidir ve Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumundan, Suriyeli çocukların eğitimine kadar, Suriyelilerin emek ve işgücü piyasasına etkilerinden uyum ve entegrasyonlarına kadar, medya ve sosyal medyadaki temsillerinden ötekileştirme ve sosyal dışlanmaya kadar, sosyoekonomik etkilerinden toplumsal etkilerine kadar pek çok konuda Suriyeliler üzerine yapılan çalışmaların yoğunluk kazanmıştır. Murat Erdoğan'ın Türkiye'deki Suriyelilere yönelik toplumsal kabul ve uyuma odaklanan çalışmaları (Erdoğan, 2014; 2020; 2021), Ahmet Koyuncu'nun Konya'daki Suriyelileri konu edindiği çalışması (2014), Mahmut Kaya'nın Şanlıurfa'daki Suriyelileri konu edindiği *Türkiye'deki Suriyeliler* (2017) isimli kitabı bu alanda yapılmış kapsamlı çalışmalardandır.

Bu çalışmanın araştırma alanı olan Şanlıurfa örnekleminde de pek çok araştırmacı Suriyeliler ile ilgili çalışma yapmıştır. Örneğin, Karasu, "kentle uyum sorunu" ve "suç" konuları bağlamında (Karasu, 2016; Karasu, 2018) kentteki Suriyelileri ele almıştır. İnce, Şanlıurfa'daki Suriyelilerin, şehrin özellikle de belirli bölgelerine mekânsal olarak yoğunlaşmasına/kümelenmesine ve bu yoğunlaşmanın/kümelenmenin hem Şanlıurfalılar hem de Suriyeliler açısından ortaya çıkardığı sosyal sonuçlarını incelemiştir (İnce, 2018a). Yardımcı, uluslararası düzensiz göç bağlamında, Şanlıurfa'daki Suriyelilerin kentteki çalışma hayatına ne tür etkisinin olduğunu incelemiştir (Yardımcı, 2018), Günal da şehirde yaşayan Suriyelilere ait işyerlerinin yapısal ve mekânsal dağılışı (Günal, 2019a) ile Suriyelilerin oluşturdukları Arapça görselleri ve özelliklerini (Günal, 2019b) incelemiştir. Benek ve diğerleri ise, Şanlıurfa şehrinde yaşayan Suriyelilerin esnaf işgücü piyasasına etkilerini (Benek vd., 2017; Benek vd., 2018a; Benek vd., 2018b) ve yine şehirde yaşayan Suriyelilerin

kentle sosyal entegrasyonu ve kültürel çatışmasını (Benek - Baydemir, 2019) ele almışlardır.

Genellikle mekân ve toplum konusuna yoğunlaşan çalışmaların çoğu Harvey'in de altını çizdiği gibi, "sosyolojik muhayyile" ile "coğrafi muhayyileyi" birlikte düşün(e)memişlerdir. Mekân konusuna yoğunlaşan çalışmalar, daha çok toplumsal ilişkileri, dolayısıyla da "sosyolojik muhayyileyi" göz ardı ederken, toplumsal ilişkilere yoğunlaşan çalışmalar da "mekânsal bilinç" ya da "coğrafi muhayyileyi" göz ardı etmiştir. Kısacası, toplumsal ilişkilerin ayaklarının oturtulduğu mekândan bağımsız ele almışlardır. Oysaki toplumsal ilişkiler bir mekânda gerçekleşir ve bu toplumsal ilişkiler Lefebvre'nin de altını çizdiği gibi *mekân*ı yeniden üretir.

Türkiye'de göç ile mekân ilişkisi bağlamında yapılan bazı çalışmalar -ki bunlar çok kısıtlıdır- ya göçün mekân üzerindeki etkisine ya da göçün mekânsal anlamda yoğunlaşmasına odaklanmışlardır. Bu çalışma, Şanlıurfa şehrindeki Suriyeliler ve Şanlıurfalılar üzerinden karşılaşmaların ve iç içe geçişlerin olduğu toplumsal ilişkilere ve bu toplumsal ilişkilerin ayaklarının oturtulduğu mekâna odaklanmaktadır. Bunu yaparken de, "sosyolojik tahayyül" ile "mekânsal bilinci" yani "coğrafi tahayyülü" birlikte düşünmektedir. Bu çalışma, bir taraftan Massey, Harvey, Lefebvre, Soja, Castles, Sennett, Stavrides gibi kent ve mekân kuramcılarını, diğer taraftan da Gofman'ın *karşılaşmalar* ve *damga*'sını kullanarak ve alan çalışmasından elde edilen verilerden de hareketle, karşılaşmalar üzerinden toplumsal mekânın nasıl üretildiğine odaklanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MEKÂN VE TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ

> *"Dolayısıyla, bütün olarak toplumu bilmeden gündelik hayat bilinemez. Gündelik hayatın bilinmesi için, toplumun bilinmesi için, toplum içindeki gündelik hayatın konumunun, karşılıklı etkileşimlerinin bilinmesi için, her ikisinin de radikal bir eleştirisi gerekir; toplumu gündelik hayatla, gündelik hayatı da toplumla eleştirmek gerekir."*[34] (Lefebvre, 2013, s. 19).

2.1. MEKÂN KAVRAMI

Öncelikle, fiziki coğrafyacılar ve beşerî coğrafyacılar ile sosyal bilimcilerin mekân tanımlama ve algılayışlarının farklı olduğunu belirtmek gerekir. Coğrafya biliminde mekân kavramı, daha çok bir kavram olarak karşımıza çıkarken,[35] sosyoloji başta olmak üzere bazı sosyal bilimlerde ise, bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mekân, Arapça kökenli bir kelimedir ve Türkçeye de Arapçadan geçmiştir. '[H]erhangi bir varlığın şu veya bu şekilde bir yerde var olması' anlamına gelen *kevn* (kefvav-nun) kökünden türemiştir. Dolayısıyla mekân kavramı bir bakıma, "varlığın herhangi bir formda var olduğu yer" (Özpınar, 2014, s. 8) anlamına gelir. Mekân kelimesi, Türk Dil Kurumu (TDK)'nin elektronik sözlüğünde, "1. Yer, bulunulan yer. 2. Ev, yurt. 3.eskimiş, gök bilimi Uzay"(*Türk Dil Kurumu (TDK)*, 01 Mayıs 2020) gibi anlamlara geldiği görülmektedir.

Kelimenin uluslararası sözlüklerdeki karşılığı ise, İngilizcedeki "space" kelimesiyle karşılık bulmaktadır. "Boş alan, kullanılmaya uygun boş alan [Empty Area/Place, an empty area that is available to be used]", "boşluk (gap)", "dünyanın dışı (the area outside the Earth) ve dünya atmosferin dışı (outside earth's atmosphere)", yani uzay(bkz: *Oxford Learners Dictionaries*, 01 Mayıs 2020; *Cambridge Dictionary*, 01 Mayıs 2020) gibi, hatta "zaman dilimi [period of time]", "zaman ve özgürlük [time

[34] İtalikler, alıntılanan kaynağa aittir.
[35] Modern coğrafi düşüncede mekân ve yer kavramlarının teorik temelleri üzerine yapılmış tartışmaları bir araya getiren nitelikli bir çalışma için bkz: (Bozdoğan - Benek, 2022).

and freedom]" gibi anlamlara da gelmektedir.(bkz: *Macmilan Dictionary*, 01 Mayıs 2020; *Oxford Learners Dictionaries*, 01 Mayıs 2020).

Görüldüğü gibi, mekân kavramının çok sayıda anlamı vardır. Ancak mekân kavramı sıklıkla yer kavramıyla karıştırılmaktadır. Oysaki yer kavramı ve mekân kavramı birbirinden farklıdır. Yer kavramının anlamına bakıldığında ise, daha çok dünyanın kendisi veya dünyanın yüzü anlamına geldiği görülmektedir. Ergun Dayan "Yer ve Yer'e Ait Temel Bilgiler" isimli çalışmasının hemen girişi ve sonrasındaki Yer'in yaşı ve Yerin yapısı gibi alt başlıklarda yaptığı kısa açıklamada yer kavramıyla bir gezegen olarak "dünya"yı kastetmiştir:

> "Güneş sisteminin bir üyesi olan Yerin diğer gezegenlerle madde ve hareket bakımında benzerlikleri vardır. Güneş [S]istemi'nde yer alan Yer, Merkür, Venüs ve Mars ile iç gezegenler grubunu oluşturur. Bu grupça yer alan gezegenlerin yoğunluğu daha fazladır. (…) Güneşin gönderdiği kesintisiz elektromanyetik dalgalar halindeki muazzam enerjinin bir kısmı Yer'e ulaşır. Bu enerji Yeryuvarının en önemli enerji kaynağını oluşturur." (Dayan, 2010, s. 1)

Coğrafya biliminde, "yer" kavramıyla daha çok "dünya" kastedilmektedir. Bu anlamda, dünyanın yüzeyi de yeryüzü olarak adlandırılmaktadır. (Dayan, 2010, s. 1; Özçağlar, 2014, s.3). Özçağlar, *Coğrafya'ya Giriş* kitabının "Coğrafyada Mekân Kavramı" başlığında, mekânın "güncel kullanımda dar anlamıyla nesnelerin veya kişilerin bulunduğu yerleri" ifade ettiğini belirtikten sonra, "Coğrafyada ise insanın etkileşim halinde olduğu yeryüzünün tümünü, bölümlerini veya küçük bir kesimini kapsayan bir kavram" olduğunu söylemektedir. Özçağlar, mekân kavramının Astronomide "sınırları gözlemciler tarafından algılanabilen uzay parçası (space) karşılığında" kullanıldığını, mimarlıkta ise, "insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli boşluk olarak" tanımlandığını belirtikten sonra, "[d]ünya gezegeniyle ilişkili olarak insanın yaşam sahasını oluşturan yeryüzü, yer kabuğu denilen litosferin yüzey kısımlarını (karalar, sular) ve atmosferi içine alan, insan dâhil tüm canlıları bünyesinde barındıran yüksekliği-derinliği, uzunluk ve genişliği olan bir mekândır. Söz konusu bu mekân, aynı zamanda insanın faaliyet sahasını oluşturmaktadır." (Özçağlar, 2014, s. 20) der. Ona göre, coğrafya bilim dallarının, insanın sosyoekonomik etkinlikleriyle şekillenen yeryüzünü, küresel, kıtasal-okyanusal, ülkesel ve bölgesel gibi farklı mekânsal ölçeklerde ele alıp inceler (Özçağlar, 2014, s. 20-21).

Mekân kavramıyla ilişkili olan kavramlardan birisi de arazi kavramıdır. Arazı kavramı, Arapçada "yer" anlamına gelen "arz" sözcüğünün çoğul halidir. Dolayısıyla, arazi kavramı da insanın üstünde yaşadığı fiziki dünyaya (yeryüzü) atıf yapmaktadır (Özçağlar, 2014, s. 21) Bu durumda arz ve yer dünya kavramına vurgu yapar niteliktedir.

Sennett ise, mekân ile yer arasındaki ayrımın kent için temel bir ayrım olduğunun altını çizer. Ona göre, mekân, "kişinin yaşadığı yere duyduğu bağlılıktan daha fazlasını gerektirir, çünkü mekân, zaman deneyimini de içerir" (Sennett, 2011, s. 166). Mekân, toplumsal ilişkiler ve pratikle birlikte ele alındığında aslında bir anlam ifade eder. Lefebvre ise, mekân için şunu söyler: "Mekân nedir? Ne 'yaşant'nın -bir tablonun çerçevesiyle karşılaştırılabilen- basit bir 'çerçeve'sidir, ne de sadece içine konulan şeyi neredeyse ilgisizce kabul etmek zorunda olan bir biçim ya da kapsayıcıdır. Mekân, toplumsal morfolojidir." (Lefebvre, 2014, s. 118). Lefebre'nin de vurguladığı gibi, mekân yaşanılan ve yaşatılan olduğu gibi kendisi de yaşayandır ve onu kullananlar, yani üretenler tarafından yaşatılandır.

Özetle belirtmek gerekirse, mekânın bulunduğu alan yerdir. Mekân, yer ve toplum birbiriyle ilişkilendirilerek, bir bütünlük oluşturulduğunda bir anlam ifade eder. Yer, doğanın müdahale edilmemiş halidir. Yani, Yer var olanın kendisi, mekân ise yaratılandır. Yani üretilendir. Bu anlamda mekân, caddelerden, yollardan, kaldırımlardan, parklardan, yapı ve binalardan çok daha fazlasıdır.

Demek oluyor ki, mekân; yer, doğal ortam ve toplumsal süreçlerin ortaklaşa etkileşimiyle ilgilidir ve bunlardan bağımsız değildir. Dolayısıyla, mekân, insan öznesinin yer ve doğal ortama girişi ile ilgilidir. İnsanın doğal ortam ve yere müdahalesi mekânın üretiminin ilk aşamalarındandır. Ancak, mekân kavramı basite indirgenecek bir kavram değildir ve oldukça karmaşıktır. Bu karmaşıklığı ve giderek artan önemi, onu pek çok disiplinin de araştırma nesnesi haline getirmiştir. Bu anlamda, mekân üzerine çok sayıda yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımların ayrı ayrı ele alınması mekân olgusunu daha iyi anlamaya katkı sunabilir.

2.2. MEKÂN OLGUSUNA DAİR YAKLAŞIMLAR

Mekânın basitçe içi doldurularak hemen tanımlanabilecek bir kavram olmaması ve bir hayli karışık olması onu tarih boyunca hem önemli kılmıştır hem de gizemli. "Mekân nedir?" sorusu hakkında pek çok felsefeci, tarihçi, sosyolog ve kuramcı düşünmüştür. Ama, özellikle de Foucault, Bachelard, Stavrides, Manuel Castells, Henri Lefebvre, Edward Soja, Doreen Massey, David Harvey gibi düşünürlerin mekân ile ilgili oluşturdukları kavram ve kuramlar, kendilerinden sonraki düşünürleri etkilemiş ve bu anlamda mekânı anlamaya dönük oldukça aydınlatıcı olmuşlardır.[36]

İktidar üzerine geniş metinleri bulunan Michel Foucault, mekân olgusunu da çoğunlukla, iktidar ve iktidarın biyopolitikası bağlamlarında ele alarak farklı bir mekân yaklaşımında bulunmaktadır. Dolayısıyla, Foucault'da mekân, aslında mikro-iktidarın birer biyofiziği (bkz: Saygılı, 2004) işlevini görmektedir.

Foucault, *Kliniğin Doğuşu* (2006a) *Deliliğin Tarihi* (2006b) ve *Hapishanenin Doğuşu* (2015) gibi eserlerinde hastaneleri, tımarhaneleri ve hapishaneleri iktidarın disiplin tekniklerini uygulayarak, cezalandırdığı, tedavi ederek ıslah ettiği birer mekânlar olarak görmektedir. Dolayısıyla, ona göre, bu tür *kapatılma mekânları* (Foucault, 2011), modern toplumun birer mikro-iktidar mekânizması olarak işlev görmektedir. Çünkü, bu tür fiziksel mekânlar, insanların gündelik yaşamlarını etkileyerek bireyin dönüşümünü sağlar. Bu anlamda, bu tür mekânlar, "toplumsal iktidarın içinde yer aldığı bir 'kaplar' sistemi" (Harvey, 2012a, s. 268) olma işlevini yerine getirirler.

Disipliner iktidardan bahseden Foucault'a göre, "Disiplin, boş ve yapay bir mekân üzerinde çalışır ve bu mekân baştan sona inşa edilir." (Foucault, 2013, s. 21). Disiplin, mekânı mimarileştiririr. Disiplinin "bina etme, inşa etme" üzerine kurulu bir felsefesi vardır (Foucault, 2013, s. 19) Bu anlamda, disipliner iktidarın inşa ettiği akıl hastanelerini "taktik bir yerleştirme" stratejisi olarak okumak mümkündür. Hastaların bu mekândaki yerleştirilme biçimleri ve dağılımları "iyileştirilme" süreçlerini bir parçası olarak işlemektedir (Taylan, 2013, s. xiv).

[36] Mekân ve yer kavramları üzerine tartışan düşünürleri bir arada sunan kapsamlı bir çalışma için bakınız: (Hubbard - Kitchin, 2018).

Mekânın homojen değil heterojen olduğuna vurgu yapan Foucault, mekânı iki ana türe ayırmaktadır (Foucault, 1988, s. 9; 2014, s. 295) *Ütopyalar* ve *Heterotopyalar* olarak. Foucault, ütopyaları, "gerçek yeri olmayan", "toplumun gerçek mekânıyla doğrudan ya da tersine dönmüş, genel bir analoji ilişkisi sürdüren" mevkiler olarak görmekte ve tanımlamaktadır. Bu sebeple, ütopyalar her ne kadar ya mükemmelleşmiş toplum ya da bunun tersi olsa da her halükârda, "gerçekdışı olan mekânları" tarif eder (Foucault, 2014, s. 295). Öte yandan, heterotopyalar ise, Lefebvre'deki heterotopik mekânlar olan "farklılıkların" mekânının[37] aksine Foucault'taki *heterotopya* "başka alanları baskıcı olan bir dünyada özgül direniş ve özgürlük mekânları" (Harvey, 2012a, s. 239) olan "ötekilerin mekânı"dır (Foucault, 1988). Bu durumda akıl hastaneleri ve hapishaneler, "ötekilerin mekânları" olarak, birer heterotopya oluştururlar. Özetle, Foucault, beden ve mekân arasında vazgeçilmez bir ilişkinin olduğunu söylemektedir.

Mekân olgusunu anlamamıza katkı sunanlardan birisi de, mekân üzerine geniş metinleri bulunan Edward Soja'dır (bkz: Soja, 1971 1996; 2010; 2014; 2019). Soja Marksist coğrafyacıların mekân üzerine yaptığı tartışmaların eleştirisini yapar. Soja'ya göre, "[f]elsefeciler ve Coğrafyacılar yüzyıllardır coğrafyaların iktidar yüklü ve problematik yapımını, toplumun kuşatıcı ve araçsal mekânsallaşmasını düalistik bir biçimde örtbas eden bu iki aldatıcı yanılsama arasında mekik dokumuştur." (Soja, 2019, s. 16). O yüzden, mekânın toplumsal eleştirel teoride, üzerinde yeniden düşünülmesi ve ileri sürülmesi gerektiğini vurgular.

Mekânı, iktidar mevhumuyla ilişkilendirerek anlatan düşünürlerden bir de Manuel Castells'tir. Castells de mekân olgusuna daha çok kentsel mekân bağlamında yaklaşarak tartışan düşünürlerden biridir. Ancak Castell'in temel farkı kent ve iktidar ilişkisine toplumsal sınıfı dahil ederek tartışmasında ortaya çıkmaktadır. Kent ve dolayısıyla kentsel mekânın anlaşılabilmesi için, toplumsal sınıf, siyaset ve iktidar arasındaki ilişkinin çözümlenmesiyle mümkün olabilecektir. Nitekim mekânın toplumsal ve sınıfsal olarak bölüştürülmesinin yani ayrıştırılmasının iktidar ve siyasetle doğrudan ilişkisi vardır (Castells, 2017). Castells buradan hareketle, mekânın toplumun bir "yansıması" olarak değil, toplumun bizzat kendisi olduğunu söyler. Bu

[37] Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi kavramlarının ayrımı ve bunların ne anlama geldiğinin karşılaştırmalı ve detaylı açıklaması için bakınız: (Çavdar, 2018)

da mekânsal biçimlerin insan edimleriyle üretildiğini gösterir (Castells, 1983, s.4'ten aktaran: Soja, 2019, s. 100).

Mekân olgusunu anlamamıza katkı sunanlardan birisi de Bachelard'dır. Bachelard, mekâna şiirsel bir anlam katarak inceler, ancak onun bu incelemesi en ince ayrıntısına kadardır. İç mekân ve dış mekânlara odaklanan Bachelard, bir iç mekân olarak "ev" mevhumunu derinlemesine irdeler ve neredeyse mekân üzerine olan düşüncelerinin çoğu da yine "ev" üzerinden şekillenir. Çünkü "ev" düşlerin mekânıdır. Yani, hayal gücünün mekânıdır (Bachelard, 1994, s. 6-7). Ona göre, "bazen kendi kendimizi zaman içinde tanıdığımızı sanırız," ama, gerçekte "bütün bildiğimiz, varlığın istikrarının mekanlarında bir dizi sabitlenmedir." Anılar, "hareketsiz" olabilir, ama mekân içinde ne kadar sabitleşmiş olsalar o kadar güçlüdürler", Bu anlamda, "mekân kendi içinde zamanı sıkıştırılmış olarak tutar. Mekân bu işlevi görür." Bu özelliğiyle de mekân bellek için "ev" olma işlevindedir. Çünkü ev, düş görmenin ve hayal etmenin mekânıdır (Bachelard, 1994, s. 8).

Mekân olgusu üzerine tartışanlardan biri de Stavros Stavrides'tir. Stavrides, toplumsal ilişkiler ile mekân arasındaki bağıntıyı çalışmalarında daha da geliştirir ve ileri götürür (Stavrides, 2018; 2019). Stavrides, mekânı "bir meta, devlet idaresindeki bir alan ya da savaşın getirdiği saf bir yıkıntı olarak değil müşterekler olarak" (De Angelis, 2019, s. 13) formülize eder. Stavrides, *Müşterek mekân*ı, kamusal ve özel mekânlardan ayrı olarak değerlendirir. Müşterek mekânların kullanımı her ne kadar halka açık olsa da bu mekânların kullanımına dair kurallar hâkim otoriteye bağlı değildir ve onun tarafından kontrol edilmez. Kentsel mekânda bir müşterek mekânın inşa edilmesi de yine otoriteye bağlı değil, paylaşılan mal ve hizmetleri tanımlayan müştereklesme pratikleri tarafından gerçekleştirilir. Dolayısıyla, bu müştereklesme pratikleri de insanlar arasında yeni ilişkileri de üretmektedir. Bu, aynı zamanda insanlar arasındaki paylaşma biçimlerinin örgütlenmesini ve ortak yaşamın örgütlenmesini de olanaklı kılarak yaratıcı karşılaşmaları ve müzakereleri de teşvik etmektedir. Ona göre, müştereklesme pratikleri sadece malların üretimi ve dağıtımı değildir ve ilişkinin dışına çıkarak yeni toplumsal biçimlerini ve müşterekte yaşama biçimlerini yeniden yaratarak üretimi gerçekleştirir. Böylelikle müşterek mekân, müştereklesme pratikleri tarafından yaratılan mekânsal ilişkilerin toplamına dönüşür (Stavrides, 2019, s. 16).

Stavrides, müşterek mekân kavramıyla birlikte, "toplumsal yapımlar olarak eşikler"den, "eşik mekânsallığı"ndan ve heterotopyalardan da bahsetmektedir. Ona göre, eşikler, "geçiş alanları tesis ederek ve içeriyi dışarıya açarak paylaşımın mümkün olmasını simgeleştirir. Geçiş eylemlerini düzenleyen ve bunlara anlam veren mekanizmalar olarak eşikler, bir mıntıkalar şehrinin normalleştirici düzeninden kaçan mekânların inşası için güçlü araçlar haline gelebilir." (Stavrides, 2019, s. 64). Bir özgürleşme mekânı olarak gördüğü eşikleri merkezine aldığı *Kentsel Heterotopya* isimli çalışmasında Stavrides'in temel iddiası, "eşiklerin yaratılması ve toplumsal kullanımı sırasında potansiyel bir özgürleşme mekânsâllığının ortaya çıktığıdır." (Stavrides, 2018, s. 12). Stavrides, mekânın toplumsal kimlikleri yaratan bir tür "eğitim sistemi" vazifesini gördüğünü söyler (Stavrides, 2018, s. 16).

Stavrides, Foucault'daki heterotopya tartışmalarından hareketle, Foucault'daki gibi, "heterotopyaları ötekilik alanları olarak değil, ötekiliğe açılan geçitler" (Stavrides, 2018, s. 159) olarak tasavvur eder. "Heterotopya bir anlamda genişletilmiş bir eşiktir; aynı zamanda da zamansal ve mekânsal bir eşik, yeni toplumsal deneyimlerin tüm çelişkileriyle ortaya çıktığı bir geçiş mekânıdır." (Stavrides, 2018, s.185).

Mekân tartışmalarına katkı sunanlardan birisi de Richard Sennett'tir. Sennett de tıpkı diğer bazı çağdaşları gibi, mekânı kentsel ve kamusal mekân bağlamında ele almıştır. Sennett, *Kamusal İnsanın Çöküşü*'nde, giderek "dengesiz bir kişisel yaşamın" ve "içi boşaltılmış bir kamusal yaşamın" yükselişe geçtiğini söylemektedir. Mekân kavramını, çoğunlukla kamusal mekânlar ve özel mekânlar bağlamında ele alan Sennett, kamusal alandaki ilişkilerin çöküşüyle sonuçlanan bu süreçte, kamusal alandaki mekanların da yeniden biçimlediğinden bahsetmektedir. Bu anlamda, kamusal insanın çöküşü gerçekleştiğini söyler. Bu çöküşün de, "yeni bir kapitalist, seküler, kentli kültürün oluşmasıyla başlayan bir değişimin sonuçları" olarak görmektedir (Sennett, 2019, s. 31).

Mekân kavramını anlamaya dönük çalışmalar yürüten kuramcılardan biri de Lefebvre'dir. Lefebvre'de mekân ise, genel olarak üretim ilişkilerinin bir yansıması olarak ve çoğunlukla kent(leşme), şehir hakkı, kapitalizm, gündelik hayat gibi

kavramlar ve olgular bağlamında karşımıza çıkar. *Kentsel Devrim*[38] (2013), *Şehir Hakkı* (2018) gibi çalışmalarında, mekânı daha çok kentsel mekân üzerinden tartışırken, başyapıtı olarak da düşünülebilecek *Mekânın Üretimi* (2014) isimli kitabında ise, mekânı pek çok boyutuyla derinleştirerek tartışır ve ısrarla mekânın üretildiğinin altını çizer.[39]

Her şeyden önce Lefebvre'ye göre kentsel[40] mekân homojen değildir, heterojendir. Yani diferansiyel olandır (Lefebvre, 2003, s. 125-126). Diferansiyel mekânın özelliklerini tanımlamak için de *izotopi ve heterotopya* gibi yeni terimlerin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, izotopi kavramıyla, bir mekân (topos) ile onu çevreleyen şeyleri (komşu mekanlar, yakın çevre), yani *aynı mekânı* oluşturan şeyleri kastettiğini söyler. Buna göre, homolog veya analog başka bir mekân varsa onun da izotopiye girdiğini belirtir. Bununla birlikte, "aynı mekânın" yanında başka mekân daha vardır. Onu, başka kılan şey ise, başlangıçta düşünülen mekâna göre konumlandırıldığında, kendini gösteren bir *farktır*. Bu da *heterotopidir* der. (Lefebvre, 2013, s. 39-40).

Kent ve mekân kavramlarını çok da birbirinden bağımsız düşünmeyen Lefebvre'ye göre, mekân olgusu nasıl ki, homojen bir yapı değil, heterojense, yani farklılıklar içeren diferansiyel bir şeyse, kent olgusu da aynen öyledir. Dolasıyla, kent ve kentsel mekân parçalı olma durumunu değil bir bütünü ifade eder. Bu sebeple de parçalı olarak değil, bir bütün olarak ele alınması gerektiğini savunur. Ona göre, kent

---

[38] Lefebvre bu kitabında, kentsel mekândan ve kent gerçekliğinden bahseder. Lefebvre, dünyanın pek çok yerinde ve tarihin olduğu her yerde şehrin, köye eşlik ettiğini veya onu izlediğini belirterek, toprağın işlendiği kırsal alanın, köy ve tarım medeniyetinin yavaş yavaş kent gerçekliğine dönüştüğünü söyler. (Lefebvre, 2013, s. 13).

[39] Özpınar, Lefebvre'nin *Mekânın Üretimi*'nde mekan kavramına karşılık "espace" kavramını kullandığını, bu kavramın da Türkçede "mekân" kavramıyla birlikte "uzay" anlamına da geldiğine dikkat çekerek, Lefebvre'nin kimi zaman mekândan bahsederken, özellikle de *Mekânın Üretimi*'nin birinci bölümünde, bilhassa fizikle ilişkili tartışmasında "uzayı" da kastettiğini akıldan çıkarmamak gerektiğini ve Lefebvre'deki mekân kavramını Batı mekân anlayışına dair olduğunu söylemektedir (Özpınar, 2014, s. 7-8).

[40] Lefebvre, *kenti* bir olgu ("urban phenomenon") olarak görmektedir. O, kent ile şehir kavramlarını da birbirinden ayırır ve *kent* kavramını kullanmayı tercih eder. Zira, Lefebvre, şehir (ville) kavramından ziyade, kent (urban) veya kent olgusu ("urban phenomenon") kavramlarını kullanmayı tercih eder. Çünkü ona göre, şehir (ville) kavramı, açıkça tanımlanmış (designate a clearly defined), tanımlı bir nesneye (definitive object), bir bilimsel nesneye (a scientific object) atıf yapıyor gibi görünmektedir. Oysaki, teorik bir yaklaşım, bu "nesne"nin ("object") eleştirilmesini gerektirir. Bahsedilen bu "nesne" virtüel ya da muhtemel olan nesneden çok daha karmaşık olması gerektiğini söyler (Lefebvre, 2013, s. 20-21).

üzerine çalışan bilimler (kent ekonomisi, kent sosyolojisi vs.) her biri farklı bir uzmanlık alanı ve kenti kendi uzmanlık alanına göre parçalıyor. Oysa ki, kent basitlikten ötedir ve çok karmaşık bir bütündür ve böyle ele alınmalıdır. Çünkü kent olgusu çeşitlilik arz eder (Lefebvre, 2013, s. 47-57). Lefebvre, kırsaldan endüstriyele, endüstriyelden de kentsele geçişte toplum da (toplumsal yapı da) karmaşıklaşmıştır. Mekân homojen değildir. Mekânın homojenliğini iddia etmek, indirgemeci ve basitleştirici bir yaklaşımdır (Lefebvre, 2003, s. 167). Bu bağlamda, mekân olgusu için de aynı şeyler söylenebilir. Mekân da tıpkı kent gibi, heterojendir, diferansiyeldir, bir bütündür, çeşitlilik arz eder ve karmaşıktır denilebilir.

Diğer yandan, Lefebvre'ye göre mekân, "bir *aracı*dan, muhit ve vasıtadan, alet ve araçtan başka bir şey değildir. Şu veya bu düzeyde sahiplenilir, yani desteklenir. Hiçbir zaman 'kendine' bir varlığı olmamış, fakat başka şeylere gönderme yapmıştır." (Lefebvre, 2013, s. 71). Ona göre, kent ve mekân olguları sadece *toplumsal ilişkilerin bir yansıtılması* değildir, aynı zamanda *stratejilerin çarpıştığı mekân ve sahalardır*. (Lefebvre, 2013, s. 84).

Lefebvre'ye göre, mekânın *yoğunlaştırma* işlevi de vardır. Çünkü mekân bir araya getirir ve *merkezileştirir* (Lefebvre, 2013, s. 84). Ona göre, bir atölye hizmeti gören eski şehirsel mekânlar hem bir Pazar olma hem kullanılabilir sermaye kaynakları hem de bu sermayelerin yönetildiği yer olma işlevine sahipti. Ekonomik ve politik yöneticilerin konutlarının bulunduğu yerlerin, aynı zamanda yedek el emeği yatakları olduğunu vurgulayan Lefebvre, şehrin, üretim araçlarını sınırlı bir mekânda yoğunlaşmasını sağladığını söylemektedir (Lefebvre, 2018, s. 25).

Mekân, sadece *tüketim* yeri değildir, aynı zamanda *üretim* yeridir de. Çünkü *üretim araçları* mekânda toplanır ve *üretim ilişkileri* burada gerçekleşir. Bir yaratım olan mekân aynı zamanda bu yaratımları da merkezileştirir. Ona göre kentsel mekân *farklılıkları* bir araya getirir. Kentsel mekânda bir araya gelen bu farklılıklar bir taraftan bu farklılıklarını korurken diğer taraftan da birbirlerinden bağımsız değildirler.

Dolayısıyla Lefebvre'ye göre, kent sadece *tüketim mekânı* değildir, aynı zamanda *üretim mekanı*dır da. Bu üretim, *toplumsal üretim*dir. *Toplumsal üretim* sonucu ortaya çıkan mekân da *toplumsal meka*ndır. Lakin mekânın üretiminin kendisi

yeni değildir. Çünkü hâkim gruplar her zaman öyle veya böyle bir şekilde mekânı üretmişlerdir. Ancak yeni olan şey ise, *toplumsal mekânın* toptan ve toplam üretimidir. Bu üretim de onu icat eden ve onu yöneten, ondan kâr sağlayan kişilerin çıkarlarına göre gerçekleşir[41] (Lefebvre, 2013, s. 147). Lefebvre, sadece mekânın değil aynı zaman da şehrin de bir üretim olduğunu, basit bir maddi yapıttan ziyade bir sanat eserine yakın olduğunu söyler.

Lefevbre, mekânın bir toplumsal üretim olduğunu -toplumsal mekân- ancak bu üretilen şeyin sadece üretilen değil aynı zamanda kendisinin de üreten olduğunu, etkilenen ama aynı zamanda etkileyen bir özelliğinin de olduğunu, aynı zamanda tüketen ve tüketilen olduğunu dile getirmiştir. Bir de mekân ile zaman ilişkisine de sıkça değinmektedir. Ancak, ondaki zaman ve mekân genellikle üretim ve yeniden üretim söz konusu olduğunda kendini göstermektedir.

Mekân kavramını daha iyi anlamamıza katkı sunanlardan biri de Doreen Massey'dir. Massey, mekânı, daha çok, siyaset, küreselleşme, politikalar, uygulamamalar (Massey, 2008) yer ve cinsiyet bağlamlarında (Massey, 2001) ele almıştır. Massey, Harvey ile birlikte *ilişkisel mekân* kuramını geliştirenlerden birisidir.

Mekân üzerine geniş metinleri bulunan Harvey de mekânı daha iyi anlamamıza katkı sunanlardan birisidir. Harvey de tıpkı Lefebvre gibi, mekân ve kent kavramlarını kapitalist ilişkilerin ve Marksist düşüncenin merkezine çeker ve öyle tartışır. Harvey, mekân ve kent konularında Lefebvre'den oldukça etkilenmesine karşın, Lefebvre'nin mekânsal ilişkilere atfettiği bağımsız ve belirleyici olan özellikleri tamamen ret etmiştir (Katznelson, 2013, s. 11).

Harvey *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism* [On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu] isimli kitabında, sermayenin on yedi çelişkisini belirlerken bunlardan birinin de (11. çelişkidir bu) "Uneven Geographical Developments and the Production of Space" "Eşitsiz Coğrafi Gelişmeler ve Mekânın Üretimi" (Harvey, 2014, s. 146-163) olduğunu söyler. Ona göre, sermaye kendini yeniden yaratmak ve kendisini daha sonra yeniden üretebilecek coğrafi mekânlar yaratır (Harvey, 2014, s. 146). Harvey, kentsel yığılmaları, belli türdeki üretim ilişkilerinin kolektif olarak

[41] Lefebvre'ye göre, "[mekân] yaratımdır. Onu yaratan, onu dolduranları da yaratır." (Lefebvre, 2013, 150).

sürdürülebilmesi için oluşturulmuş elverişli mekânlar olarak görmektedir (Harvey, 2014, s. 149). Sermaye fazla emeği ve artı değeri, ürünü massetmek için kenti kullanır. Kent, bu anlamda sermayeye uygun ortamı sağlar. Böylelikle, kentsel mekânlar sermayenin mekânlarına dönüşmektedir. Harvey'de, "mekânsal biçimler toplumsal süreçleri içerir ve toplumsal süreçler esas olarak mekânsaldır." (Katznelson, 2013, s. 10). Harvey, mekânsal biçimler ve toplumsal süreçler arasındaki ilişkiyi birleştiren dört temayı ileri sürer: Kuramın doğası, Mekânın doğası, Sosyal adaletin doğası ve Kentselliğin doğası.

Harvey, belirlediği bu dört temadan "Mekânın Doğası" kısmında, mekânın, mutlak bir kavram olarak görülmesi durumunda, maddeden bağımsız bir 'kendinde şey' haline geleceği, dolayısıyla, olguların ayırt edebileceği ve sınıflandırılabileceği bir yapıya dönüşebileceğinin altını çizer. Ancak, göreli mekân görüşünün ise, onun sadece birbirleriyle bağlantı halindeki nesnelerin varlığı sayesinde var olan ve bu nesneler *arasındaki* bir ilişki olarak anlaşılmasını gerektireceğini anlattıktan sonra, mekânın göreli olarak bakılabileceği başka bir yönünün daha olduğunu ve ben bunu da *ilişkisel mekân* olarak adlandırmayı tercih edeceğini söylemektedir (Harvey, 2013, s. 18-19). Harvey'e göre, mekânı anlamak için insan pratiklerinin araştırılması gerekir. "Ayrıca mekân *kendi başına* mutlak, göreli ya da ilişkisel değil, ama duruma göre bunlardan bir ya da birkaçı olabiliyor. Mekânın uygun kavramlaştırılması sorunu insan pratiklerinin onun karşısındaki durumuna göre sonuçlandırılıyor." (Harvey, 2013, s. 19) diyen Harvey, mekânın doğasından kaynaklanan felsefi soruların felsefi yanıtlarının olmadığını, çünkü bu yanıtların insan pratiklerinin kendisinde bulunabileceğini söylemektedir.

Harvey'de mekân esas olarak *mutlak* değil, *göreli*dir; kendi deyimiyle *ilişkisel*dir. Harvey toplumsal süreçler ile mekânsal biçimler arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Harvey, toplumsal süreçler ile mekânsal biçimler arasındaki ilişki hakkında şunları söylemektedir:

> "Toplumsal süreçler ve mekânsal biçim arasındaki ayrım gerçek değil, her zaman yapay bir aynın olarak değerlendirilmekte, ama sonraki bölümlerde gerçek dışı oluşuna çok başka bir anlam verilmektedir. Burada mekânsal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin oluştuğu cansız nesneler olarak değil, toplumsal süreçleri bu süreçlerin *mekânsal olmasıyla* aynı tarzda "içeren" şeyler olarak görülmektedir. İnsan adetlerinden doğan toplumsal süreçler ve mekânsal biçimin birbirleriyle iç içe girmesinin en iyi nasıl canlandırılacağı, gerçeğin kendisiyle ilgili bir sorun

olmaktan çok, insan pratiklerinin üstesinden gelmesi gereken bir sorundur." (Harvey, 2013, s.16).

Harvey, mekânın salt kendinde bir şey olmadığını söyler aslında. Çünkü mekânı tartışırken, "sosyolojik muhayyile", "mekânsal bilinç" ve "coğrafi muhayyile" kavramlarından bahseder. Dolayısıyla aslında mekân sadece "coğrafi muhayyile" veya "mekânsal bilinç" ile anlaşılabilecek bir olgu değildir. "Sosyolojik muhayyile"nin de sürece dahil olması gerekmektedir. Bu anlamda, demek oluyor ki, mekân sadece coğrafi veya sadece sosyolojik bir olgu değildir. Bu iki muhayyile biçiminin birleşimidir ve ancak bu ikisiyle anlaşılabilir. Dolayısıyla aslında Harvey de tıpkı Lefebvre gibi mekânın toplumsallığına atıfta bulunmuş olmaktadır. Mekân "sosyolojik muhayyile" ve "coğrafi muhayyile" ile birlikte tasavvur edildiğinde ancak anlaşılabilir.

Harvey kenti anlamaya çalışırken de hem sosyolojik hem de coğrafi muhayyileden hareket etmektedir. Harvey'e göre, her toplumsal faaliyet biçimi kendi mekânını tanımlar. Ona göre, "böyle mekanların Öklidyen olduklarına ya da uzaktan yakından birbirleriyle benzeş olduklarına dair hiçbir kanıt yoktur." Buradan da ancak, coğrafyacının kullandıkları "sosyo-ekonomik mekân" kavramına ya da psikolog ve antropologların kullandıkları "bireysel mekân" kavramlarına ve benzerlerine varılabilir. Bu da zorunlu olarak, kentin mekânsal biçimini anlamak için öncelikle uygun bir "toplumsal mekân felsefesi"nin oluşturulmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla aslında "toplumsal mekânın" iyi anlaşıla bilinmesi için de "sosyolojik muhayyile" ile "coğrafi muhayyile"nin bütünleştirilmesi gerekmektedir (Bkz: Harvey, 2013, s. 34). Harvey, "bütün karmaşıklığıyla mekânı anlamanın, toplumsal süreçlerin takdirine bağlı olduğunu" ve yine "[b]ütün karmaşıklığıyla toplumsal süreci anlama[nın da], mekânsal biçimin takdirine bağlı" (Harvey, 2013, s. 40) olduğunu vurgulamaktadır.

Bununla birlikte Harvey, zaman ve mekân ilişkisini tartışırken "zaman-mekân sıkışması" kavramını kullanır (Harvey, 2012c, s. 165; Harvey, 2012a, s. 7). Çünkü, modernleşmeyle birlikte ilerleyen teknoloji sayesinde mekân zamanla sıkışmıştır. Şöyle ki, normalde bir hafta sürecek iki nokta arasındaki mesafe -ve dolayısıyla tüm mekânlar- uçak yolculuğuyla 4 saatte olabilmektedir. Demek oluyor ki, mekândaki tüm nesneler zamanla sıkıştırılmıştır. Harvey bu süreci, Marx'ın da belirttiği üzere

mekânın zaman tarafından/aracılığıyla yok edilmesi süreci olarak tanımlamaktadır (Harvey, 2012d, s. 107; Harvey, 2012a, s. 327). Bu süreç de "sermaye için tarihsel bir gereksinim haline gelmiş, bununla birlikte dolaşım, üretim, değişim ve tüketim bakımından (sermaye için) 'verimli' mekân biçimlenimleri yaratma isteği doğmuştur." (Harvey, 2012d, s. 107-108). Dolayısıyla Harvey, mekânın sermaye için bir vazgeçilmez alan olduğunun altını çizmektedir.

Özetle, Harvey, mekânsal pratikleri, toplumsal pratiklerden bağımsız düşünmez. Çünkü mekânsal pratikler salt kendi başına değerlendirildiğinde bir anlam ifade etmezler. Eğer mekânsal pratikler salt başına bağımsız olarak değerlendirilecekse bu düşünce, toplumsal pratiklerden bağımsız evrensel bir mekânsal dilin varolduğu fikrini kabullenmekle eşdeğer olur. Yani mekânsal pratikler toplumsal pratiklerden bağımsız değildir. Çünkü, mekânsal pratiklerin toplumsal hayat içindeki etkinlikleri temelde içinde yer aldıkları toplumsal ilişkilerin yapısından kaynaklanmaktadır. Harvey, buna örnek olarak da kapitalizmin toplumsal ilişkileri bağlamında, mekânsal pratiklerin sınıf anlamıyla donandığını söyler, ancak bunun da mekânsal pratiklerin kapitalizmin bir türevi olduğunu iddia etmek anlamına da gelmediğini söylemektedir (Harvey, 2012a, s. 251).

Harvey de tıpkı Lefebvre gibi, kenti artı değerin toplandığı yer olarak görmektedir. Harvey özellikle de sermaye, kapitalizm ve mekân ilişkisine odaklandığı çalışmalarında (Harvey, 2012b; 2012c; 2012d; 2012e; 2008) sermayenin birikim sürecinden ve bu birikimi sürecinin de belli bir coğrafi alanda gerçekleştiğine vurgu yapar. Böylelikle kentler, sermayenin ürettiği artı değeri topladığı mekânlar olmaktadır. Dolayısıyla aslında kentsel mekânlar kapitalistlerin fazla sermayeyi massettikleri birer coğrafi alan olma işlevini de görmektedir.

Mekân salt edilgen bir olgu da değildir. Aynı zamanda etken (aktif) bir aktördür. Sadece üretilmez, aynı zamanda üretir de. Sadece etkilenmez aynı zamanda etkilerde. Bu çalışma kapsamında düşünürsek, mekân, elbette ki toplumsal ilişkiler sonucu şekillenmektedir ancak kendisi de toplumsal ilişkileri şekillendirmektedir. Zaten *ilişkisel mekân* ve *toplumsal mekân* kavramları da burada ortaya çıkmaktadır. Mekân bir aktör olarak bir yerin sakinleri ile oraya göçle gelenleri bir araya getirir,

mekân birleştiricidir. Ama aynı zamanda bir segregasyon oluşturur ve bu anlamda da ayrıştırıcıdır da.

2.3. "İLİŞKİSEL MEKÂN" (RELATIONAL SPACE) VE "MEKÂNIN İLİŞKİSELLİĞİ"[42]

İlişkisel Mekân kavramını ilk kullananlardan birisi Doreen Massey'dir. *Spatial Divisions of Labour: Social Structures and the Geography of Production* isimli kitabının ikinci basımında Massey, "toplumsal mekânın ilişkisel olduğunu söylemenin yaygınlaştığını, ancak bazı şeyler tam olarak anlaşılmaktan veya uygulamaya geçirilmekten ziyade söylenmesinin daha kolay olduğunu" hatırlatır. "Mekânın ilişkisel olduğunu söylemek, hem mutlak (yani önceden var olan) bir boyut olarak kavramsallaştırılmaması gerektiği, hem de fiilen sosyal fenomenler arasındaki ilişkilerin bir ürünü olduğu anlamına" geldiğini belirtir (Massey, 1995, s. 1). Ona göre, biz, yaşamın örgütlenmesinde ve yaşanmasında aktif biçimde mekânı (zaman mekânı, zaman mekânlarını) yaratırız. Üstelik bunu yapma biçimimiz, toplumun ve yaşamlarımızın yapılanması üzerinde etkisini geri alacak biçimde olmaktadır. Ona göre, son on yılda (1985-1995 olarak düşünebiliriz) yapılan tüm tartışmalara rağmen, disiplinlerin en 'mekânsal' olan coğrafya içinde ve kesinlikle endüstriyel coğrafya içinde – 'mekân ilişkiseldir' sloganının gerçek anlamının mekân üzerine yapılan tartışmalara dair oluşan genel tabloya alınmadığını düşünmektedir (Massey, 1995, s. 1). "Belki de ekonomik coğrafyanın araştırma alanının merkezi kavramı olan eşitsiz gelişme, sanki bazı yerlerde diğerlerinden daha fazla gelişme meselesiymiş gibi hala en sık tartışılan konulardan birisidir." (Massey, 1995, s. 1) diyerek, mekân üzerine çalışırken, *ilişkisel mekânı* göz ardı eden mekân çalışmacılarını eleştirmektedir.[43]

[42] *İlişkisel mekân* kavramı, Doreen Massey ve David Harvey tarafından geliştirilmiş bir kavramdır. Bu kavram mekânı olgusunun salt mekân olmaktan çok, onun toplumsal süreçlerle ilişkili olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. Ancak bu kavramı tersine çevirmek de mümkündür. Aslında ilişkisel mekân, mekânın ilişkisel olduğunu da anlatır. Bu sebeple bu çalışmada ilişkisel mekân kavramı tersine çevrilerek mekânın ilişkiselliği biçiminde kullanılmaktadır.

[43] Massey'e göre, "Bunda örtük olan, başarılı yüksek noktalar ve daha az şanslı düşük noktalar ile dalgalı bir yüzey olarak ekonomik mekân kavramıdır. Buradaki argüman, mekânın, ekonominin uzamış, kesişen ve eklemleyen sosyal ilişkilerinin ürünü olarak daha yararlı bir şekilde kavramsallaştırılabileceğidir. Bu, yalnızca ilk kavramsallaştırma anından itibaren 'toplumsal' ve 'mekânsal'ı bütünleştirmekle kalmaz, aynı zamanda -doğrudan mekânın kendisine- toplumsal iktidar sorununu da sokar." (Massey, 1995, s. 2).

Massey'in *ilişkisel mekân* kuramına katkısı elbette ki önemlidir. Ancak, ilişkisel mekân kavramını asıl geliştirenin David Harvey olduğunu belirmekte fayda vardır. İlişkisel mekân kavramı Harvey'in *Sosyal Adalet ve Şehir* isimli kitabında açıklanmış ve özellikle de mekânın ilişkisel olduğu altı çizilerek vurgulanmıştır. Nitekim, Harvey, sosyal adaletin, yoksulluğun, zenginliğin, eşitliğin ve eşitsizliğin dağılımının ve dağıtımının mekânsal olduğunu söylemektedir. Çünkü mekânda bağımsız değildir. Mekân toplumsal süreçlerle ilişkilidir (*ilişkisel mekân*). Yani mekân ilişkiseldir. Burada *ilişkisel mekân* kavramını tersine çevirip *mekânın ilişkiselliği* kavramını da kullanmak mümkündür.

Harvey, Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri isimli kitabında insan mekân ilişkisini ve bunun üzerinden mekânın üretimi şöyle açıklamaktadır:

> "İnsanlar mekânda yer tutarlar ve bir şekilde ve bir yerde toprak üzerinde yaşamak zorundadırlar. Nasıl yaşadıkları, geçimlerini nasıl sağladıkları, türü nasıl idame ettirdikleri yerden yere müthiş değişiklik gösterir, ama süreç içinde insanlar içinde barındıkları yerler yaratırlar: (…) Kendine yer edinme, ev adı verilen güvenli ortam haline gelen bir barınma yerini yaratma faaliyeti, toprak üzerindeki etkileri bakımından sermaye birikimi kadar önemlidir. Her ne kadar bu yerlerin üretimi, artığın üretiminin ve massedilmesinin ana araçlarından biri haline gelmiş olsa da Dünyanın büyüyüp duran nüfusunun çoğunluğunun bugün yaşamakta olduğu "kentsel alan" zaman içinde sermaye birikimiyle öylesine iç içe girmiştir ki artık birini ötekinden ayırmak güçtür. İnsanların kendi evlerini yaptığı gecekondu [mahallelerinde] bile, oluklu demir, amabalaj kutuları ve muşambalar önce meta olarak üretilmiştir." (Harvey, 2012c, s. 153-154).

Harvey'in de vurguladığı gibi, kentsellik ile mekân arasındaki ilişkide mekân kenti kapsar. Çünkü mekân sadece kentsel değildir aynı zamanda kırsaldır da. Bu da göstermektedir ki, mekânın türünü değiştiren şey aslında toplumsal süreçlerdir ve toplumsal ilişkilerdir. Yani üretim ilişkilerdir. Kırsal mekân da daha çok ekonomik toplumsal ilişkiler tarım ve hayvancılık iken, kentsel mekânların temel özelliği ise tarım dışı sektörlerdir. Daha doğrusu tarımın en az olduğu veya hiç olmadığı ekonomik ilişkilerin olduğu mekânsal ürüntülerdir. Sanayi, hizmet ve ticaret gibi ekonomik toplumsal ilişkilerle biçimlenir kent ve bu anlamda homojen değil heterojendir. Çünkü toplumsal ilişkilerin karmaşıklığına dayanır. Toplumsal ilişkilerin karmaşıklığı kenti de karmaşık kılmıştır. Kentsel mekânın heterojenliği toplumsal ve ekonomik ilişkilerin heterojenliğinden kaynaklanmaktadır.

Harvey, mekânsal süreç çalışmalarının toplumsal süreçlerden bağımsız hareket ettiği, toplumsal süreç çalışmalarının da mekânsal süreci göz ardı ettiğini söyler. Ona göre, "coğrafyacının kendi alanında sosyal etkileri ayıklamaya çalışması ne kadar önemliyse, sosyolog için de mekânsal etkileri ayıklamaya çalışmak o kadar önemli"dir

(Harvey, 2013, s. 44). Harvey'e göre, "toplumsal süreçlerle ilgili çalışmaların çoğu, mekânsal ve· sosyolojik etkileri birbirine karıştırmaktan doğan ağır çıkarsama sorunlarını fark" edemezken, aynı şekilde "sadece mekânsal tarafta yapılan araştırmalar da aynı şekilde eleştirilebilirler." Ona göre, "ara yüzeyde çalışmak yeni sorunlar doğurmaz; eskilerin üzerine ışık tutar, aynı zamanda toplumsal analizciyle mekânsal analizcinin birbirlerinden habersiz çalışamayacaklarını da gösterir." (Harvey, 2013, s. 44).

Harvey, Sosyal Adalet ve Şehir isimi kitabında, Kuramın Doğası, Mekânın Doğası, Sosyal Adaletin Doğası, Kentselliğin Doğası olmak üzere dört olgunun doğasını belirlemeye çalışmaktadır. Dolayısıyla esas itibariyle bu dört temaya odaklanmaktadır. Harvey belirlediği bu dört temadan "Mekânın Doğası" kısmında, mekânın, mutlak bir kavram olarak görülmesi durumunda, maddeden bağımsız bir 'kendinde şey' haline geleceği, dolayısıyla, olguların ayırt edebileceği ve sınıflandırılabileceği bir yapıya dönüşebileceğinin altını çizer. Ancak göreli mekân görüşünün ise, onun sadece birbirleriyle bağlantı halindeki nesnelerin varlığı sayesinde var olan ve bu nesneler *arasındaki* bir ilişki olarak anlaşılmasını gerektireceğini anlattıktan sonra, mekânın göreli olarak bakılabileceği başka bir yönünün daha olduğunu ve ben bunu da *ilişkisel mekân* olarak adlandırmayı tercih edeceğini söylemektedir. (Harvey, 2013, s. 18-19) Harvey'e göre, mekânı anlamak için insan pratiklerinin araştırılması gerekir. Harvey, mekânın doğasından kaynaklanan felsefi soruların felsefi yanıtlarının olmadığını, çünkü bu yanıtların insan pratiklerinin kendisinde bulunabileceğini söylemektedir. Böylelikle felsefi bir soru gibi görünen "mekân nedir?" sorusunun yerini "değişik insan pratikleri nasıl değişik mekân kavramlaştırmaları yaratıp kullanıyor?" sorusunun aldığı belirtmektedir (Bkz: Harvey, 2013, s. 19) Dolayısıyla, Harvey'de mekân, esas olarak *mutlak* değil, görelidir; kendi deyimiyle *ilişkisel*dir. Kentlerin, "toplumsal artık üretiminin coğrafi yoğunlaşması sonucu" oluştuğunu belirten Harvey, kenti kapitalist ilişkiler ekseninde artı ürünün soğutulduğu yer olarak betimler.

Özetle, Harvey'e göre, mekânı *ilişkisel* olarak düşünmeliyiz. Bu sebeple de mekânı anlamak için insan pratiklerinin araştırılması gerekir. Çünkü mekân, insan pratiklerinden ve toplumsal ilişkilerden bağımsız değildir.

2.4. TOPLUMSAL MEKÂN (SOCIAL SPACE) VE GÜNDELİK HAYAT

> "*(Toplumsal) mekân (toplumsal) bir üründür."*[44] (Lefebvre, 2014, s. 56).

Toplumsal mekânı işleyen ilk metinlerden birisi Kristin Ross'un, *The Emergence of Social Space: Rimbaud and the Paris Commune* [*Toplumsal Mekânın Ortaya Çıkışı: Rimboud ve Paris Komünleri*] (1988) isimli kitabıdır. Ross, 1871 yılında Fransa ve Prusya arasında çıkan savaş sonrasında yaşanan gelişmelere, Fransa'nın savaşı kaybedip Prusya'ya teslim olması sonrası halkın ayaklanarak devrim yapması ve yönetimi değiştirmesine, daha sonrasında ise kurulan Rimbaud ve Paris Komünü üzerinden devrimlerin mekânı yeniden biçimlendirebildiği ve söz konusu savaş ve devrimlerden sonra toplumsal mekânın dönüştüğünün altını çizer (Kross, 1988).

Bourdieu, "Social Space and Symbolic Power" [Toplumsal Mekân ve Sembolik İktidar] isimli makalesinde, toplumsal mekân kavramının sosyal sınıflar bağlamında ele alındığına realizm ve nominalizm gibi alternatiflerin ötesine geçmemize olanak tanıdığını söyler (Bourdieu, 1989, s. 17). Dolayısıyla aslında toplumsal mekân kavramını sınıflar ve gruplar (Bourdieu, 1985; 1989) bağlamında ele almıştır. Ancak onun sınıf anlayışı Marx'ın sınıf anlayışından farklı olduğu için, mekân ve toplumsal mekân anlayışı da yine Markxist yaklaşımdan farklı olmuştur. Bourdieu'da genel olarak mekân, "zihinsel bir yapıdır. Bourdieu'ya göre toplumsal mekân soyut bir mekandır ve bir ekonomik, entelektüel, sanatsal, akademik ve bürokratik gibi bir dizi alt alandan veya alandan oluşur (Gülhan, 2019, s. 112).

> "-*Toplumsal Mekân*, sermaye faillerinin bütününün farklı formları dahilinde sahip olmasıyla ve bu faillerin varlıklarının bileşimiyle, yani, ekonomik ve kültürel sermaye olarak 'en etkili ayrışma ilkeleri'nin 'görece ağırlığı'yla verili olan iki temel koordinat boyunca dizilen 'karşılıklı dışsallık'ları, görece mesafeleri (yakın ya da uzak) ve derece sıralarıyla (üstünde, altında, arasında) nitelendirilen 'toplumsal konumların çok-boyutlu dizilim yapısı'dır (Bourdieu, 1994: 20-22)." (Wacquant, 2016, s. 116).

Miguel Amoros, "Kent Mücadeleleri ve Sınıf Mücadeleleri" (2016) isimli çalışmasında, doğal mekânın olmadığını, tüm mekânların ilişkileri, gösteren, kapsayan ve saklayan toplumsal mekânlar olduğunu söyler. Ona göre, toplumsal ilişkiler uzamsal bir oluşa sahiptirler. Toplumsal ilişkiler, mekân içinde tasarlanırlar ve mekânı üreterek onun üzerinde iz bırakırlar (Amoros, 2016, s. 129). "Bu ilişkiler[in] kapitalist

[44] İtalikler, alıntılanan kaynağa aittir.

toplumsal ilişkiler olduklarında n, toplumsal mekân, sermayenin mekânı, onu eylem alanı ve etkinliklerinin temeli olmaya meyilli" olduğunu belirten Amoros, sermayenin toplumsal ilişkilere özel olanı, ondan alarak dışarı atar ve onu "soyut, uyumlu ve ehlileştirilmiş bir özne olarak" yeniden kurar ve böylelikle onu "yutar, parçalara ayırır ve daha sonra o parçaları tekrar bir araya getirir." Bu şekilde sermaye, "mekânın birleşimi ve kolonizasyonunu tamamladığında, kent toplumu, sınıflı toplumun yerini alır ve onu aşar. Kendi soyut, araçsal ve manipülatif mekânını ve aynı zamanda, vakitlerini kontrol ettiği bir ahaliyi üretir" ve onu yeniden biçimlendir (Amoros, 2016, s. 129). Yani, onun yeniden üretimini sağlar.

Henri Lefebvre, David Harvey ve diğer Marxistler, mekân ve şehir tartışmalarında yükselen toprak ve konut fiyatlarının mülksüzleştirdiği işçi sınıfının ve yoksul insanların kentlerin gettolaşmış, gecekondu gibi kentlerin çeperlerine sürdüğünü söylerler. Aslında kentler sermaye birikiminin mekânlarıdır. Yani artı-ürünün soğutulduğu yerlerdir (bkz: Harvey, 2016, s. 150).

David Harvey, toplumsal mekânın sadece bireyden bireye ve gruptan gruba değil, *zamana göre de değiştiğini* vurgular. Çünkü mekân, fizikçinin ya da bilim felsefecisinin sanmamızı istediği kadar basit olmadığını anlatmaya çalışır. Mekânı anlamak istiyorsak, "onun simgesel anlamını ve bilişsel süreç aracılığıyla davranış üzerindeki karmaşık etkisini göz önünde" bulundurmamız gerekir (Harvey, 2013, s. 40).

Harvey, her toplumsal faaliyet biçiminin kendi mekanını tanımladığını; böyle mekanların Öklidyen olduklarına ya da uzaktan yakından birbirleriyle benzeş olduklarına dair hiçbir kanıtın olmadığını, dolayısıyla da buradan coğrafyacıların 'sosyo-ekonomik mekân' kavramına, psikologların ya da antropologların 'bireysel mekân' kavramına ve benzerlerine varılır. Bu da demek oluyor ki, "kentin mekânsal biçimini anlamak için öncelikle uygun bir toplumsal mekân felsefesi oluşturmamız" gerekir. *Toplumsal mekânı* ancak bazı *toplumsal faaliyetlere* göre anlayabiliyorsak, "sosyolojik muhayyile" ile "coğrafi muhayyile"yi birleştirmeyi denememiz gerekir (Harvey, 2013, s. 34).

Bu çalışmanın İlişkisel Mekân veya Mekânın İlişkiselliği başlığında da anlatıldığı gibi, Harvey, "bütün karmaşıklığıyla mekânı anlamanın, toplumsal

süreçlerin takdirine bağlı olduğunu" dolayısıyla toplumsal süreçleri anlamadan mekânı anlamanın mümkün olmayacağını, aynı şekilde "[b]ütün karmaşıklığıyla toplumsal süreci anlamak, mekânsal biçimin takdirine bağlı" olduğunu, yani toplumsal ilişkilerin de mekândan kopuk olmadığını anlatmaya çalışmaktadır (Harvey, 2013, s. 40).

Harvey, mekânsal ve zamansal pratikler hangi toplumda olursa olsun birçok karmaşıklık ve incelik içerdiğini belirtir. Bu pratikler, toplumsal ilişkilerin *yeniden üretimi* ve *dönüşüm süreçleri*yle bu denli yakından ilgilidir. Bu sebeple de bunları betimlemenin ve kullanımları hakkında genellemeler yapmanın bir yolunun bulunması gerekmektedir (Harvey, 2012a, s. 246).

Yukarda verilen düşünürler toplumsal mekânı daha iyi anlamamıza elbette ki katkı sunmuşlardır ancak, toplumsal mekân kavramını en geniş biçimde ele alan ve derinleştiren, Henri Lefebvre'dir. Lefebre *Mekânın Üretimi* (2014) isimli kitabının önemli bir bölümünü *toplumsal mekân*a ve *toplumsal mekânın üretimi*ne ayırmıştır. Lefebvre bu kitabında, *toplumsal mekân* kavramını net biçimde ayırarak geniş biçimde tartışmaya açar ve bu çalışmasında onu derinleştirir.

Lefebvre'ye göre, biyolojik, fizyolojik, fiziksel zamanlardan ayrı bir toplumsal zaman(lar) olduğu gibi, geometrik, fiziksel, biyolojik, coğrafi veya iktisadi mekândan ayrı bir *toplumsal mekân* vardır. *Toplumsal mekân* konusunda, 'öznel' ve 'nesnel' veçhelerin birbirinden ayrılması gerekir. 'Öznel' olarak, *toplumsal mekân*, grubun veya bir grubun içinde bireyin çevresidir. Yani, bireylerin ortasında bulundukları ve içinde yaşadıkları ufuktur aslında. Nesnel' olarak *toplumsal mekân* ise, yaygın kabul gören 'toplumsal hareketlilik' mefhumu *toplumsal mekân* mefhumuyla çakışmaz. Çünkü, tek başına ele alındığında, 'toplumsal hareketlilik' bir soyutlama olarak kalır; ağları ve basamakları gerektirir ve kalıcı bir fenomen oluşturduğu sürece, bu ağ ve basamaklar boyunca yeniden oluşur ve üretilir (Lefebvre, 2002, s. 231).

Lefebvre, mekân kavramını daha çok şehir ve kent kavramları ile birlikte ele almıştır. Lefebvre, *Şehir Hakkı* isimli kitabında, şehrin bir yapıt olduğunu söyler. Bu yapıt, basit maddi bir üründen ziyade sanat eserine gibidir. Şehrin üretimi ve şehir içinde de toplumsal ilişkilerin üretimi söz konusudur. Ancak bu üretim bir nesne üretiminden ziyade, insanlar tarafından üretimi ve yeniden-üretimidir. Şehrin bir tarihi

vardır ve o tarihsel koşullar içinde, şehir bir yapıt olarak belirli insan ve gruplar tarafından yaratılmıştır (Lefebvre, 2018, s. 64). Özetle, şehir insan ve toplumlar tarafından üretilmiştir:

> "'Üretim" terimini geniş anlamda (yapıtların ve toplumsal ilişkilerin üretimi olarak) ele alırsak, tarihte nasıl ki bilgilerin, kültürün, sanat ve uygarlık eserlerinin üretimi olmuşsa, nasıl ki maddi malların ve pratik-duyusal nesnelerin üretimi olmuşsa, şehirlerin üretimi de olmuştur. Üretimin bu kiplikleri birbirinden ayrılmaz, farklılıkları indirgeyerek bunları birbirine karıştırma hakkını da kendimizde bulamayız. Şehir *nesneydi* ve hâlâ da öyledir; fakat kullanılabilir, araçsal herhangi bir nesne gibi değildir, şu kurşun kalem, şu kâğıt gibi değildir. Onun nesnelliği ya da "nesneleşmesi", daha ziyade, bireylerin ya da grupların edinip sonra da dönüştürdükleri *anlatım dilinin* ya da *lisanın* (herhangi bir toplumun yapıtı olan, falanca grubun konuştuğu filanca dil) nesnelliğine benzetilebilir. Bu "nesneleşme", filozofların eski soyut nesnesinden ya da dolaysız ve gündelik bir nesneden ziyade, kültürel bir gerçeklikle, mesela *yazılı kitapla* karşılaştırılabilir. O noktada bile dikkatli olmak gerekir. Şehri bir kitapla, bir yazıyla (semiyolojik bir sistemle) karşılaştırsam da, onun dolayım niteliğini unutmaya hakkım yok (Lefebvre, 2018, s. 65).

Şehrin bir üretim olduğunu vurgulayan Lefebvre, bir yapıt olarak şehrin sözü de dili de olduğunu söyler: "Şehrin *sözü* vardır: Sokaktan, meydanlardan, boşluklardan geçip giden ve buralarda olup biten şey, buralarda söylenen şey. Şehrin *dili* vardır: Söylemlerde, jestlerde, giysilerde, kelimelerde ve kelimelerin şehir sakinlerince kullanımında ifade bulan falanca şehrin özellikleri." Şehrin kendine ait bir dili vardır (*kentsel dil*). "Nihayet, yerlerin düzenlenişi ve zincir haline gelişi içinde, şehrin duvarlarına yazılan ve bu duvarlardan buyuran *şehrin yazısı* vardır, kısacası şehir sakinlerinin *zaman kullanımı* vardır." (Lefebvre, 2018, s. 82).

Her şeyden önce Lefebvre'ye göre, "*(Toplumsal) mekân (toplumsal) bir üründür.*" (Lefebvre, 2014, 56). "Güncel üretim tarzı içinde ve mevcut haliyle 'fiili toplum' içinde, mekânın, meta, para, sermayeyle aynı sıfatla ve aynı genel süreçte, fakat ayrı bir şekilde, kendine özgü bir tür gerçeklik edinmiştir." diyen Lefebvre, Üstelik bu şekilde üretilen mekânın, düşünceye olduğu kadar eyleme de aygıt olarak hizmet ettiğinden, bir *üretim aracı* olmanın yanında, bir *denetim*, dolayısıyla *tahakküm* ve *güç aracı* olduğunu belirtir. Ancak, mevcut haliyle bu mekân, kendisini kullananlardan kısmen kurtulur. Bu mekânı doğuran *toplumsal ve politik güçler* ona hâkim olmaya çalışsa da bunu başaramazlar. Toplumsal mekân soyuttur. Ama zamanda somut soyutlamalar olan *meta* ve *para* gibi o da "gerçek"tir. Toplumsal mekân somuttur. Ama bir nesne gibi veya herhangi bir *ürün* gibi değildir. Toplumsal mekân *araçsal*dır ama *bilgi* gibi o da araçsallığı aşar. Kısacası mekân, toplumsal ilişkileri içerir (Lefebvre, 2014, s. 56-57) ve toplumsal ilişkiler neticesinden üretilir.

Şehir, kent, mekân, toplumsal ilişkiler ve toplumsal mekân kavramlarını tartışırken sıklıkla "üretim" kavramını kullanan Lefebvre, "üretim" denince akla ilk olarak ürün imali, yani ürünün üretimi gelse de üretim sadece bundan ibaret olmadığının altını çizmektedir. *Mekânın üretimi* olduğu gibi *toplumsal ilişkilerin* de üretimi vardır. Her ne kadar *mekân* ve *toplumsal ilişkiler* karmaşık görünse de (ki öyledir) bu karmaşıklık içinde kendisini yeniden üretir (Lefebvre, 2007, s. 42).

Toplumsal mekân, zihinsel mekânla ve fiziksel mekânla artık örtüşmediğinde, kendi özgüllüğünü ortaya koyar. "Bu toplumsal mekânın, şeyler dizisinden, (hissedilir) olgular toplamından, keza bir paket gibi içine çeşitli maddeler doldurulmuş bir boşluktan ibaret olmadığını; fenomenlere, şeylere, fiziksel maddiliğe dayatılmış bir 'biçime' indirgenemeyeceğini" göstermektedir (Lefebvre, 2014, s. 57). Lefebvre'ye göre, her toplum bir mekân üretir, yani kendi mekânını üretir (2014, s. 61). Mekân pratik toplumsal faaliyetler tarafından şekillenir (2014, s. 152). Mekân, *algılanan - tasarlanan – yaşanandır* (2014, s. 69).

Görüldüğü gibi, Lefebvre'de mekân üretilendir, bu üretim toplumsal bir üretimdir. Dolayısıyla mekân toplumsal ilişkiler ve pratikle birlikte ele alındığında aslında bir anlam ifade eder. Çünkü hem mekânsal hem de anlam yaratan *toplumsal bir pratiğe* bu şekilde bağlandığında, mekân kavramı bütün kapsamını edinmeye başlar. Böylelikle *mekân*, *maddi üretim*le birleşir. Aynı zamanda, daha yüksek bir düzeyde ele alınan, birikmiş bilgilerin sonucu olan *üretim süreci*yle de birleşir (Lefebvre, 2014, s. 158).

Bunlarla birlikte, Lefebvre'de toplumsal mekân ile gündelik hayat arasında kopmayan bir ilişkinin olduğunu da görmekteyiz. Lefebvre *Mekânın Üretimi* (2014) isimli çalışmasını yayımlaman önce, yaptığı çalışmalarda (Lefebvre, 2007; 2012; 2013; 2015) *toplumsal mekân* kavramını doğrudan kullanmak yerine *gündelik hayat* kavramını kullandığını görmekteyiz. Yani toplumsal mekân kavramı çoğunlukla gündelik hayat kavramıyla birlikte kullanılır biçimde karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepledir ki, Kross, "Lefebvre için toplumsal mekân gündelik hayatın bir çeşit formudur" (Kross, 1988, s. 9) der.

Gündelik hayat ve *gündelik hayatın eleştirisi* üzerine ilk düşünenlerden birisi ve bu konuda en kapsamlı metinlere sahip olan Lefebvre'dir. *Gündelik Hayatın*

Eleştirisi'nin birinci (2012), ikinci (2013) ve üçüncü (2015) ciltlerinde ve *Modern Dünyada Gündelik Hayat* (Lefebvre, 2007) isimli kitabında gündelik hayat hakkındaki eleştirilerini ve düşüncelerini kapsamlı biçimde tartışmaktadır. Peki, gündelik hayat nedir, nerededir, biz bunu nasıl yaşıyoruz? Lefebvre bunlara dair şunları söylemektedir: "Bir anlamda gündelik hayat, en basit, en bariz şeyin olduğu yerdir." (…) Başka deyişle, en kavranamaz, çerçevesinin çizilmesi ve belirlenmesi en güç olan şeydir." der. Ona göre, gündelik hayat, "Bayağılıktır, kabalıktır, *tekrarlanan şeydir.* Diğer anlamda, bundan daha derin bir şey yoktur. Bu, spekülatif olarak aktarılmamış, açığa çıkmış varoluş ve "yaşantı"dır: Değiştirilmesi gereken ve değiştirilmesi en güç olan şeydir." (Lefebvre, 2013, s. 55).

Lefebvre'nin belirttiği gibi, "gündelik hayat sıradanlaştırır, bayağılaştırır", onu normal hale getirir ve "biz"i var olana "aşina" yapar. Aslında alıştırır ve boyun eğdirir. Bu anlamda gündelik hayatın, yoksulluk, ötekileştirme, dışlama, vs. tümünü sıradan hale getirdiğini ve bunu *yeniden ürettiği* söyleyebiliriz. Kapitalizmin, neoliberal politikaların ve küreselleşmenin demir pençesi altında şekillenen hayat bir taraftan göç edenler bir taraftan da "ev sahibi toplum arasında da "epik bir görünüme, maskelere, kostümlere ve dekorlara bürünmüş olarak sahneye" (Lefebvre, 2007, s. 11) çıkan gündelik hayatın oluşumunu kaçınılmaz kılıyor. "Öyleyse gündelik yaşam tek yön nedir bilmez; "u dönüşü" yasaklarının hem var hem yok olduğu, tersten girmelerin de gayet güzel kanıksandığı bir dötyoldur o." (Ünsaldı, 2016, s. 13).

Özetle, toplumsal mekân, insanın toplumla ve mekânla girdiği etkileşimde ürettiği şeydir. Yani toplumsal ilişkiler neticesinde oluşur. Toplumsal ilişkiler ve gündelik hayattan bağımsız olmayan toplumsal mekân hem etken hem edilgendir hem üretir hem üretilir hem somuttur hem de soyuttur. Gündelik hayat eleştirel bir okumayı hakkediyor. Gündelik hayat üzerine yapılacak eleştirel bir okuma, topluma, toplumsal ilişkilere, mekâna ve dolayısıyla da toplumsal mekâna dair pek çok şeyi anlamamıza katkı sunabilir. Lefebvre her ne kadar toplumsal mekân kavramını hegemonik (politik) güçler ve iktidar ile ilişkilendirip, bu otoriteler tarafından denetlendiği ve oluşturulduğunu söylese ve toplumsal mekân mevhumunda iktidar olgusunu ön plana çıkarsa da bu çalışmada toplumsal mekân kavramı kısmen Lefebvre'nin geliştirdiği toplumsal mekân anlayışından farklı bir biçimde kullanılmaktadır. Nitekim gündelik hayat belli bir mekânda gerçekleşmektedir. Aslında altını çizerek vurgulamak gerekir

ki: gündelik hayat, iç içe geçişlerin, karşılaşmaların, ilişkilerin, kısacası canlı hayatın ta kendisidir. Bu canlı hayatın gerçekleştiği yer ise mekândır. Nitekim gündelik hayatın ayakları belli bir mekâna oturtulmuştur. Dolayısıyla, gündelik hayatın ve mekânın etkileşiminin bir sonucudur aslında toplumsal mekân.

Bu açıdan düşünüldüğünde, göç olgusunun bu kavramların başat temel dinamiklerinden olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Nitekim, göç ile birlikte-özellikle de kitlesel göçlerde- göç eden insanlar ve göç ettikleri yerlerde bulunan insanlar, arasındaki ilişkiler her iki tarafı da etkilemektedir. Bir taraftan gündelik hayatı değiştirip dönüştürebilmekte diğer taraftan da toplumsal ilişkileri ve mekânı dönüştürerek toplumsal mekânın yeniden üretimine sebep olmakta veya katkı sağlamaktadır.

2.5. GÖÇ VE ZORUNLU GÖÇ

En basit biçimiyle göç, insanların, bireysel (individual), ailesel (family), kitlesel (mass/influx) halde, süreli-süresiz, geçici- kalıcı olarak, kırdan şehire, şehirden kıra, şehirden şehire, kırdan kıra, ülkeden ülkeye, kıtadan kıtaya, geçmeleri ve yer değiştirerek yeni alanlara hareket etmeleri olarak tanımlanabilir. Bir "olay" olmaktan ziyade bir "olgu" olan göç, Ziraat, Sanayi Devrimleri ve teknolojik ilerlemelerle birlikte daha da yaygın bir gale gelmekle birlikte sebep ve sonuçlarıyla birlikte daha da karmaşık bir hal almaya başlamış, süre, mesafe, sebep ve sonuçları itibariyle çeşitlilik kazanmıştır. Bu sebeple göç, büyüklüğü, nedeni, gerçekleşme biçimi gibi özelliklerinden hareketle, zorunlu, gönüllü, bireysel-ailesel-grupsal-kitlesel, uluslararası, düzenli, düzensiz, mevsimlik, geçici, kalıcı, iç-dış (uluslararası), işçi göçü, beyin göçü gibi çeşitli biçimlerdeki kategorilere ayrılmaktadır (Keser, 2011, s. 7).

Zorunlu Göç (Forced Migration), doğal ve beşerî pek çok faktörden dolayı insanların kendi iradeleri dışında yer değiştirmek "zor"unda kalmasıdır.[45] Zorunlu göç,

[45] Bir de zorunlu göç kavramıyla ilintili olarak *yerinden edilme (displacement),* ve *zorla yerinden edilme (forced displacement)* kavramları vardır. Her ikisi de kişilerin veya toplulukların kendi rızaları dışında beşeri ve doğal sebeplerden dolayı bulundukları yerlerden zorla çıkarılmasıdır (Perruchoud-Redpath-Cross, 2009, s. 100;104). BMMYK'nin *Global Trens* raporuna göre, 89,3 milyon yerinden edilmiş insan bulunmaktadır. Bunun 53,2 milyonu ülke içi yerinden edilmiş insanlardır (UNHCR, 2022, s. 2). Yine, aynı rapora göre, 2021 yılı sonu itibariyle zorla yerinden edilen insanların menşe

savaş, çatışma, şiddet, sürgün doğal afet gibi sebeplerden dolayı insanların yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları sonucu ortaya çıkan göç (Yılmaz, 2014, s. 1686-1687) olarak nitelemek mümkündür.

Keser, *Göç ve Zor* (2011) adlı kitabında, zorunlu göçü, deprem, sel, taşkınlık, kuraklık gibi doğa kaynaklı zorunlu göçler ile etnik çatışma, baraj inşaatı, nükleer kirlilik gibi insan kaynaklı zorunlu göçler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. İnsan kaynaklı olan zorunlu göçleri de kendi arasında savaşlar, etnik ve siyasi çatışmalar gibi şiddet/çatışma nedenli zorunlu göçler ile baraj inşaatı, kamulaştırma, kentsel dönüşüm, insan kaynaklı ekolojik felaketler gibi şiddet/çatışma nedenli olmayan zorunlu göçler olarak ikiye ayırmaktadır. Şiddet ve çatışma nedenli olan zorunlu göçleri de sınır değişiklikleri, savaşlar gibi siyasi nedenlerle yaşanan şiddet/çatışma nedenli zorunlu göçler ile kız kaçırmalar, kan davaları gibi siyasi sebeplerle yaşanmayan şiddet/çatışma nedenli zorunlu göçler diye ayırmaktadır (Keser, 2011, s. 9-12).

Özetle zorunlu göç, kişi, grup veya kitlelerin, kendi iradeleri/rızaları olmadan bir yerden bir yere "zor" kullanılarak, fiziki olarak yer değişimine vurgu yapmaktadır. Görüldüğü gibi, gerekçesi ne olursa olsun zorunlu göçün temelinde esasen "irade dışılık" ve "zor" kullanımı vardır. Yani, "zulüm" vardır.

Suriyelilerin genel durumu değerlendirildiğinde yaptıkları göç faaliyetinin birebir zorunlu göç olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Suriyeliler 2011 yılında ülkelerinde meydana gelen iç savaş ve çatışmadan dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Clark'ın da altını çizdiği gibi, "Göç bir boşlukta gerçekleşmez. İnsanlar hareket ettiklerinde hem gittikleri yeri hem de bulundukları yeri etkilerler." (Clark, 2020, s.19). Yine, Clark'ın da vurguladığı gibi, göç oranlarını, göç akışlarının

---

ülkelerine bakıldığında, Suriye'nin birinci sırada olduğu görülmektedir. Yine, Zorla yerinden edilmelerin, Suriye'den sonra en fazla olduğu ülkeler sırasıyla, Venezuela, Güney Sudan, Afganistan, Myanmar, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Sudan, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Eritre'dir (UNHCR, 2022, s. 17).

BMMYK'nin aynı raporuna göre, 2021 yılı sonu itibariyle zorla yerinden edilen insanların gidip sığındıkları ülkelere bakıldığında ise çoğunlukla sınır ülkeleri olduğu görülmektedir. Bu anlamda Türkiye, 3,6 milyondan fazla yerinden edilen insanlara ev sahipliği yaparak, tüm dünyada en fazla zorla yerinden edilen insanların sığındığı ülke durumundadır. Yerinden edilen insanlara en fazla ev sahipliği yapan ülkeler sırasıyla şunlardır: Kolombiya, Uganda, Pakistan, Almanya, Sudan, Bangladeş, Lübnan, Etiyopya, İran (UNHCR, 2022, s. 19). Sonuç olarak zorla yerinden edilmelerin tüm dünyada en fazla olduğu ülkelerin başında, Suriye, Venezuela, Afganistan gibi ülkeler ile bu ülkelerde yerinden edilen insanlara ev sahipliği yapan ülkelerin başında da Türkiye, Kolombiya, Uganda, Pakistan gibi ülkeler gelmektedir. Bu ülkelerin en temel özelliği zorla yerinden edilmelerin olduğu ülkelere komşu olmalarıdır.

mekânsal yapısını ve göçle ilgili herhangi bir tartışmayı daha geniş bir toplumsal çerçeveye oturtmak önem arz etmektedir. Göçü sadece izole bir süreç olarak değil, sonuçları ve etkileri olan bir olgu olarak görmek gerekir. Ancak, göçün değişen mekânsal örüntüler üzerindeki etkileri ve dünyadaki değişimler üzerine çok daha az araştırma yapılmıştır. Göçün etkilerinin değerlendirilmesinin bir yolu, değişen yapıyla ilişkidir. Bir bütün olarak toplumun değişimi. Göçün önemli bir yanı da dönüşümle yakından bağlantılı olduğudur (Clark, 2020, s. 19-20). Bu dönüşüm, esas itibariyle bu çalışmanın da odaklandığı *mekânsal* ve *toplumsal dönüşüm*dür.

2.6. TOPLUMSAL MEKÂNIN ÜRETİMİ BAĞLAMINDA GÖÇ İLE MEKÂN İLİŞKİSİ

> *"Mekân asla bir kilo şeker ya da bir metre kumaş gibi üretilmez. Keza, bu ürünlerin -şeker, buğday, bez, demir- bulunduğu yer ve alanların toplamı da değildir."*[46] (Lefebvre, 2014, s.110).

Lefebvre'nin yukarda belirtiği gibi, mekân, bir kilo şeker veya bir metre kumaş gibi değildir ve onlar gibi de üretilmez. Mekânın üretimi vardır ve bu üretim bir *mal*ın, *yapıt*ın veya *eser*in üretimi gibi değildir. Mekânın üretimi *toplumsal*dır. Yani toplumsal ilişkiler neticesinde mekân yeniden üretilir. Bu sebepledir ki, Lefebvre, mekânın üretimine birçok yerde *mekânın toplumsal üretimi* der. Lefebvre'nin mekânın üretimi daha çok toplum ve toplumsal ilişkilerle ama egemen güçler, devlet ve iktidar bağlamlarında gerçekleşen bir üretimden bahseder. Ancak, Harvey ise, mekânın üretimini sermaye ve kapitalizmle ilişkilendirmektedir Ona göre, mekânın ve yerin üretimi zamanla muazzam bir şekilde sermaye fazlasını emmiştir(Harvey, 2010, s.88). Harvey'e göre zaten mekân da bu anlamda sermayenin artı ürünü soğrulttuğu yerdir. Kentleşmeyi de bu anlamda artı ürünü üretmek ve onu soğrultmak için kullandığı etkili bir yol ve metod olarak görür. O yüzden bir başka çalışmasında mekâna *Sermayenin Mekânları* (*Spaces of Capital*) (Harvey, 2001) der. Harvey bu kitabında, mekânın değişim ve dönüşümünde sermayeye daha doğrusu sermayeyi elinde bulunduranlara dikkat çekmektedir. Ona göre hızla kapitalistleşen dünyada sermayedarlar özelikle de kentsel alanlara müdahale ederek kenti dolayısıyla mekânı kendi istekleri

[46] İtalikler araştırmacıya aittir.

doğrultusunda değiştirip dönüştürdüğünü söyler. Harvey, mekânın dönüşümünde sermaye ve kapitalist çevrelerin önemine ve rolüne dikkat çeker.

Netice itibariyle, mekân, bizzat toplumdaki ilişkiler çerçevesinde oluşur ve üretilir. Toplumsal ilişkiler aracılığıyla üretilen mekân toplumsal mekândır. Peki, mekânın toplumsal üretimi nasıl gerçekleşir? Bu anlamda toplumsal bir olgu olarak göç ve zorunlu kitlesel göçler bunun neresindedir? Mekânın dönüşümünde göç hangi rolü, nasıl üstlenir? Bu sorular çalışmanın alan verilerinin sıklıkla kullanıldığı son iki bölümde sıklıkla tartışılmaktadır ancak, göç ile mekân ilişkisi bağlamında toplumsal mekânın nasıl üretildiğine ilişkin genel bir tabloyu ortaya koymak daha sonraki tartışmaları daha iyi anlamaya katkı sunabilir. Aslında toplumsal ilişkiler mekâna gömülüdürler. Dolayısıyla toplumsal mekân üzerine yapılacak bir okuma bu toplumsal ilişki pratiklerini de daha net biçimde ortaya çıkarabilir.

Şüphesiz ki, insanlık tarihindeki tüm göçlerde, insanlar gittikleri yerleri değiştirdiler, dönüştürdüler, ürettiler veya bunların yeniden üretimine katkı sağladılar. Tabi bunun tersi de geçerlidir. Yani gittikleri yerlerdeki toplumsal ilişkilerden etkilendiler, mekânı etkilediler ama mekânın da etkileneni oldular. Çünkü insanlar göç ederken gittikleri yerlere kendi sosyalliklerini de götürürler. İnsanlar salt bedensel olarak yani fiziksel olarak göç etmezler. Aynı zamanda zihinsel olarak da göç ederler ve sosyopolitik bir varlıklar olan insanlar gittikleri yerlerde kendi inançlarını, değerlerini, normlarını da götürürler. Kendileriyle birlikte kültürlerini de taşırlar.

İnsanlar, gittikleri yerlerdeki mekâna ve doğal ortama ilk olarak birer "yabancı" olarak girerler. Mekânı anlamaya çalışırlar. Dolayısıyla mekândan etkilenirler. Burada ilk etapta mekân etkileme özelliğiyle ön plana çıksa da daha sonra göç edenler mekânı tanıdıktan sonra mekânın üretimine etkide bulunmaya başlarlar. Mekân ilk başta toplumsal ilişkileri üreten ve etkileyen konumundayken daha sonra bu özelliğini devam ettirmekle birlikte, etkilenen ve üretilen konumuna da düşmektedir.

Gerek toplumsal yapının gerekse mekânsal yapının değişim ve dönüşümünün merkezinde insan öznesi ve onun yapıp ettikleri yer almaktadır. Bu bağlamda, Tümtaş ve Ergun (2016, s. 1352-1353)'un da belirttiği gibi, insan öznesi, toplumsal nitelikteki tüm olgu ve olaylarda hem etkileyen hem de etkilenen konumundadır. Ve bu sebeple

insan öznesinin, toplumsal değişmenin -ve dolayısıyla aslında mekânsal değişmenin- en önemli öğesi olduğu ileri sürülebilir.

İnsan öznenin ve onun yapıp ettikleriyle kastedilen insanın eylemsel bir varlık olduğu ve bu eylemleriyle topluma ve mekâna etki edebilirliğidir. İnsan ve onun yapıp ettikleri, toplumsal ilişkilerden tüm toplumsal kurum ve yapılara; insanın ve doğanında içinde bulunduğu tüm mekânsal yapılara yansır. İnsanın bu eylemleri arasında da şüphesiz ki, en önemlilerinden nüfus hareketleri yani göçtür. Göç, toplumsal değişimi tetikleyen en önemli faktörlerden (Tümtaş - Ergun, 2016, s. 1352-1353) birisi olduğu gibi, mekânsal değişimi de etkilenen en önemli faktörlerden birisidir.

Ekici ve Tuncel (2015, s. 12)'in de vurguladığı gibi, insanlık tarihi boyunca mekânlar, hem toplumsal ve politik aidiyetler hem de kimliklerin oluşumunda etkin bir rol oynamıştır. Özellikle de, kitlesel halde gerçekleşen göçler, insan ile mekân arasındaki ilişkiyi değiştirmekte ve bu ilişkinin dönüşümünde etkin bir rol oynamaktadır (Ekici - Tuncel, 2015, s. 12). Dünyanın pek çok yerinde göçlere bağlı olarak büyük kentlerde hızlı bir nüfus artışı yaşandığı bilinmektedir. Kentlerdeki bu hızlı nüfus artışı, bir taraftan ekonomik, sosyal ve politik alanlarda yeni gerilim ve kutuplaşmaların ortaya çıkmasına sebep olurken, bir taraftan da ortaya çıkan bu gerilim ve kutuplaşma, kentsel yerleşim yerlerindeki ayrışma başta olmak üzere sosyal, kültürel ve ekonomik olanın politik alana dönüşmesine de zemin hazırlamaktadır (Ekici - Tuncel, 2015, s. 12). Göç olgusu kentleşme ve kentlileşme üzerinde başlı başına önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca, göçün yönü de süreci etkilemektedir. Kırdan kente yapılan göçler beraberinde hem mekânsal hem de toplumsal bir dönüşümü getirmektedir.

Buna en iyi örnek, Türkiye'de 1960'larda Marshall Planı çerçevesindeki kırsal kesime yapılan yardımlar, tarımda makineleşme (traktörün tarlaya girmesi), nüfus artışına bağlı miras yoluyla tarlaların bölünmesi, kırsal alanın iticiliği ve kentlerin çekiciliği, iş imkânlarının olması ve daha pek çok sebepten dolayı, daha cazip hale gelmesi insanları kırsal alanlardan kentlere göç etmelerine sebep olmuştur. 1960'larda başlayıp 1990'lı yıllara kadar (aynı göçün günümüzde de devam ettiği söylenebilir) Türkiye'de meydana gelen bu içi göç olayı, birçok kentin kaderini değiştirmiştir. Başta İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa Adana olmak üzere pek çok kent yoğun göç trafiğine maruz kalmıştır. 1960'lı yıllara kadar bir belde olan Batman şehri, 1990'lı yıllara kadar

yoğun bir göç alarak 1990 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı'yla Türkiye'nin 72. ili olma statüsünü kazanmıştır. Batman adeta Türkiye'nin pek çok ili gibi göçlerle kurulmuş bir il olmuştur.

Dahası, Türkiye'de 1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde meydana gelen silahlı çatışmalar ve şiddet ortamı sebebiyle kırsal kesimlerdeki insanlar "köy boşaltmaları" kapsamında göç etmek zorunda kalmışlardı. Kırsal kesimden binlerce insan bölgedeki iller olan Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep, Van, Batman, Mardin, Siirt illeri başta olmak üzere Türkiye'nin başta batı ve kıyı illeri olan İstanbul, Bursa, Kocaeli, İzmir, Ankara, Antalya, Mersin, Adana illeri olmak üzere Türkiye'nin diğer pek çok kentine göç ettiler. Büyük kentlere giden göçmenler, kentlerin görünürlüğünü etkilen en önemli faktör oldular. Bu dönemde, yoğun göçe hazırlıksız yakalanan kentler, altyapı üstyapı hizmetleri, eğitim, sağlık vb. diğer hizmetlerde yetersiz kaldı. Bu dönemde kentlerde en temel sorun bu denli fazla nüfusun konut ihtiyacının karşılanmasıydı. Bu konudaki yetersizlikler ve imkânsızlıklar sebebiyle insanlar kaçak yapılara başka deyişle, gecekondu yapılara yöneldiler ve çarpık kentleşmeler kaçınılmaz oldu. Diyarbakır'ın merkez Sur ilçesi ile Merkez Bağlar ilçesi neredeyse tamamı bu dönemdeki göçlerle oluşmuştur. Benzer bir örneği de Gaziantep yaşamıştır. Gaziantep ili özellikle de 1990'lı yıllardan itibaren çok hızlı bir gelişim seyri göstermiştir.

Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi* isimli kitabında mekân politikalarının, mekânın dönüşümünde yahut üretilmesinde toplumsal, pratik ve politik yönlerinin olduğunu vurgulamaktadır. Mekânın değişimi ve dönüşümü beraberinde mekânın yeniden üretilmesini de zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda, göç olgusu bir kentin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim, kentsel dönüşüm kapsamındaki bir göçmen mekânında göç söz konusu dönüşümü de etkilemektedir (bkz: Ekler, Ek 1B).

Göç ile mekân ilişkisinin en somut örneklerinden birisi de gecekondularadır. Bu bağlamda, Türkiye'de göç olgusuna paralel olarak, gecekondular özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlamış, 1990'lı yıllarda etkinliğini oldukça artırmış ve yaygınlaşmışlardır. Türkiye'de kırsal alandan kentsel alanlara doğru gerçekleşen iç göçler ile gecekonduların ortaya çıkması eş zamanlı olmuştur. Bu da

göstermektedir ki, göç olgusu mekânsal açıdan kentleri etkilemekte ve mekânların değişim, dönüşüm ve yeniden üretilmesinde etkin rol oynamaktadır.

Göç ile mekân ilişkisi bağlamında toplumsal mekânın yeniden üretiminin en somut örneklerinden birisi de yine Suriyeliler bağlamında düşünüldüğünde, yapılan kamp alanlarıdır yani çadır kent ve konteyner kentlerdir. Göç olgusunun mekânsal açıdan yerleşim birimlerine etkisi ve yansımasının nasıl olduğunu bize gösteren en çarpıcı örneklerden biri de, son zamanlarda yeni bir yerleşim birimi olarak ortaya çıkan çadır kentler ve konteynır kent örnekleridir. Türkiye'nin de komşusu olduğu Suriye'de aniden patlak veren olaylarla birlikte Suriye'den göç edip Türkiye'ye gelen insanlar için devlet kamp alanları oluşturmuş ve bu kamp alanlarında Suriyelilerin sosyalliklerini yaşamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Son zamanlarda özellikle de sık sık karşılaşmaya başladığımız bu yeni yerleşim olgusu aslında Suriyeli göçünün Türkiye'ye mekânsal açıdan bir yansıması şeklinde olmuştur. Nitekim binlerce Suriyeli, Türkiye'nin kendilerine sağladığı geçici koruma statüsüyle birlikte kendilerine başta AFAD ve Kızılay olmak üzere çeşitli kurumların organize ettiği çadır kentler ve konteyner kentler kurularak bu insanların konut ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.

Suriye iç savaşından nüfus hareketleri açısından sınır illeri olan Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin, Hatay illeri en çok nasibini alan iller oldular. Bu kentlerin çok yoğun bir kitlesel göçe maruz kalması, bu kentlerin hem toplumsal yapısını hem de yerleşim birimlerin çehresini değiştirmiştir. Bu anlamda bu illerle birlikte Diyarbakır, Van, Erzurum, Malatya, Konya, Bursa, İzmir, Kocaeli, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere çok sayıda ilin mekânsal görünürlüğü kısmen de olsa etkilenmiştir.

Göçün kentleşme üzerinde olan etkisi, gecekondulaşmayla olan ilgisi net biçimde görülebilmektedir. Aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi, Şanlıurfa'nın bir bölgesinin yoğun iç göçe maruz kalması neticesinde çarpık kentleşmeye bağlı gecekondular ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda yoksul kesimlerin yaşadıkları bu mekânlar, Suriyelilerin de yoğun biçimde tercih ettikleri mekânlar olmuştur.

Şekil 7: Tılfındır Tepesi''nden Piazza ve Çevresinin Görünümü (Şanlıurfa)

Göç, mekânsal ve toplumsal dönüşümün en başat dinamiklerinden birisidir. Özellikle de yoğun biçimde gerçekleşen göçler mekânın biçimlenmesinde, üretilmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu anlamıyla, göç, mekânın dönüşümünü sağlarken, mekân da içinde barındırdığı toplulukların başta segregasyonunu sağlamak üzere birbirleriyle ve diğer topluluklarla ilişkilerini belirler (bkz: Ekler, Ek 1B).

Özellikle de ani biçimde gelişen büyük göçler, yeni mekânsal alanların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedirler. Örneğin, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, gettolaşma gibi yeni yerleşim mekânlarını üretir. Ve ürettiği bu yeni mekânlar da toplumsal ilişkileri etkiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

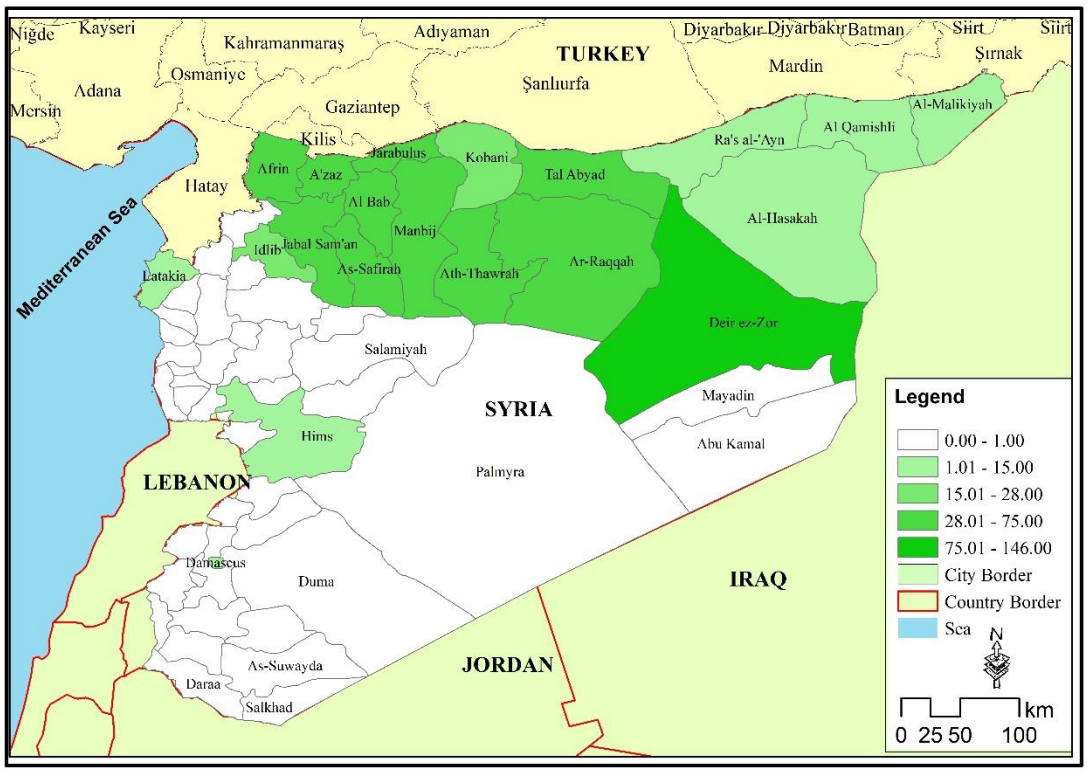
ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: BETİMLEYİCİ BİR ANALİZ

3.1.SURİYELİ KATILIMCILARIN GÖÇ ÖNCESİ VE SONRASI DURUMLARI

3.1.1. Suriyeli Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Esnasındaki Durumları

Suriyeli katılımcıların, göç öncesi yani Suriye'deyken yaşadıkları il ve vilayetlere bakıldığında, Suriyeli katılımcıların Deir Ez Zor, Rakka, Halep, Kobani, İdlib, Şam, Haseke, Lazikiye, Humus gibi yerlerden geldikleri görülmektedir. Özellikle de Şanlıurfa'nın karşısında bulunan ve Şanlıurfa ile sınırı olan yakın vilayetlerden göç aldığı anlaşılmaktadır. Suriyeli katılımcıların %60'ından fazlası Deyr Ez Zor (%40,6) ve Rakka'dan (%20,6) gelmiştir. Katılımcıların %14,4'ü Halep'ten, katılımcıların %7,8'i Kobani'den, %5,8'i İdlib'den, %4,2'si Şam'dan, %2,8'i Haseke'den, %2,5'i Lazikiye'den ve %1,4'ü de Humus'tan gelmiştir (Şekil 8).

Şekil 8: Suriyeli Katılımcıların, Suriye'deyken Yaşadıkları Vilayetlere Göre Dağılımları

Suriyeli katılımcıların göç öncesinde yaşadıkları yerleri gösteren yukarıdaki şekil incelendiğinde, Suriye'nin Türkiye ile sınırı olan illeri başta olmak üzere coğrafi olarak Şanlıurfa'ya yakın olan yerlerden göç ettikleri görülmektedir. Ancak, Lazikiye ve Humus gibi Batı illeri ile başkenti olan Şam'a kadar pek çok yerden göç aldığı da belirtilmelidir (Şekil 8).

Suriyeli katılımcıların ülkelerindeki iç savaş sebebiyle akrabaları veya yakınlarından herhangi birisini kaybedip etmediğine yönelik sorulan soruya katılımcıların %52'si "evet" şeklinde %42'si de "hayır" şeklinde yanıt vermiştir. Savaş dolayısıyla herhangi bir yakını kaybettiğini belirten katılımcıların, çoğunlukla birinci ve ikinci dereceden akrabaları olmak üzere üçüncü dereceden de akrabalarını kaybettikleri gözlemlenmiştir.

Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların göç etmeden önce, Şanlıurfa'da veya diğer illerde tanıdık ve akrabalarının olup olmadığına yönelik sorulan "göç etmeden önce Şanlıurfa'da veya diğer illerde herhangi bir tanıdık veya akrabanız var mıydı?" şeklindeki soruya katılımcıların %43'ü "hayır", %33,9'u "evet, Şanlıurfa'da", %18,9'u "evet, hem Şanlıurfa'da hem de diğer illerde", %6,9'u da "diğer illerde" şeklinde yanıt vermiştir. Bu durumda Suriyeli katılımcıların yarısından fazlasının (%52,8) göç etmeden önce bir şekilde Şanlıurfa'da tanıdık ve akrabalarının olduğunu ortaya çıkmıştır. Diğer iller de buna dâhil edildiğinde, Suriyeli katılımcıların %59,7'sinin Türkiye'de tanıdık veya akrabaları vardır. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkiye'yi ve özellikle de Şanlıurfa'yı tercih etmelerinde tanıdık ve akrabalık ilişkilerinin etkisi de böylelikle net biçimde ortaya çıkmaktadır.

Suriyeli katılımcıların göç esnasında yani göç ederken kullandıkları ulaşım araçlarının neler olduğunu öğrenmeye dönük sorulan soruya verilen yanıtlar ise şöyle olmuştur: katılımcıların %73,'i "yürüyerek/yaya", %11,1'i "araba (taksi gibi özel araçlarla)", %5,6'sı "otobüsle", %4,7'si "Minibüsle", %3,3'ü "kamyonetle" ve %2,2'si "diğer" şeklinde yanıt vermiştir. Görüldüğü gibi, katılımcıların neredeyse dörtte üçü göç ederken herhangi bir ulaşım aracını kullan(a)mamış ve yürüyerek ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır.

Bununla birlikte, katılımcıların %94,2'si göç etme esnasında kendileri veya ailelerinden birisinin yaralandığı, katılımcıların %5,8'inin de kendisi veya herhangi bir yakınının yaralanmadığını belirtmiştir. Ayrıca, katılımcıların %94,7'si göç etme

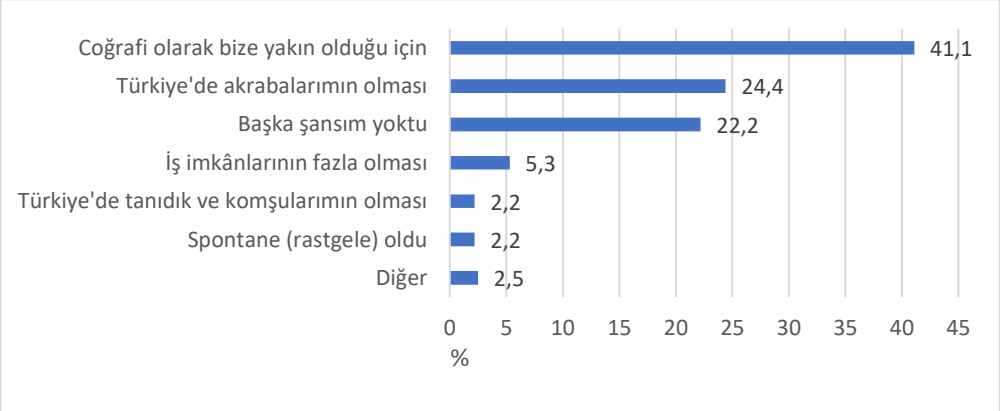
esnasında yakınlarından veya komşularından birisinin öl(dürül)mediğini belirtirken, katılımcıların %5,3'ü ise göç etme esnasında komşu veya yakınlarından birisinin öldü(rüldü)günü belirtmiştir.

Suriyeli katılımcılara, "Suriye'deyken kamusal hizmetler (eğitim, sağlık vb.) nasıldı?" şeklinde sorulan soruya, katılımcıların %3,9'u "Çok iyiydi", %30'u "iyiydi", %29,7'i "ortaydı", %26,7'si "kötüydü" ve %9,7'si "çok kötüydü" demiştir. Demek oluyor ki, Suriyeli katılımcılar için, savaş öncesi daha doğrusu göç öncesi Suriye'deyken, kamusal hizmetler genel olarak iyi (%33,9) veya orta (%29,7) düzeydeydi. Katılımcıların dörtte birinden fazlası (%27,4) için Suriye'deyken kamusal hizmetler kötü veya çok kötüydü. Buna karşılık, katılımcıların yaklaşık üçte biri (%33,9) için, Suriye'deyken kamusal hizmetler iyi veya çok iyiydi.

3.1.2. Suriyeli Katılımcıların Türkiye'yi ve Şanlıurfa'yı Tercih Etme Sebepleri

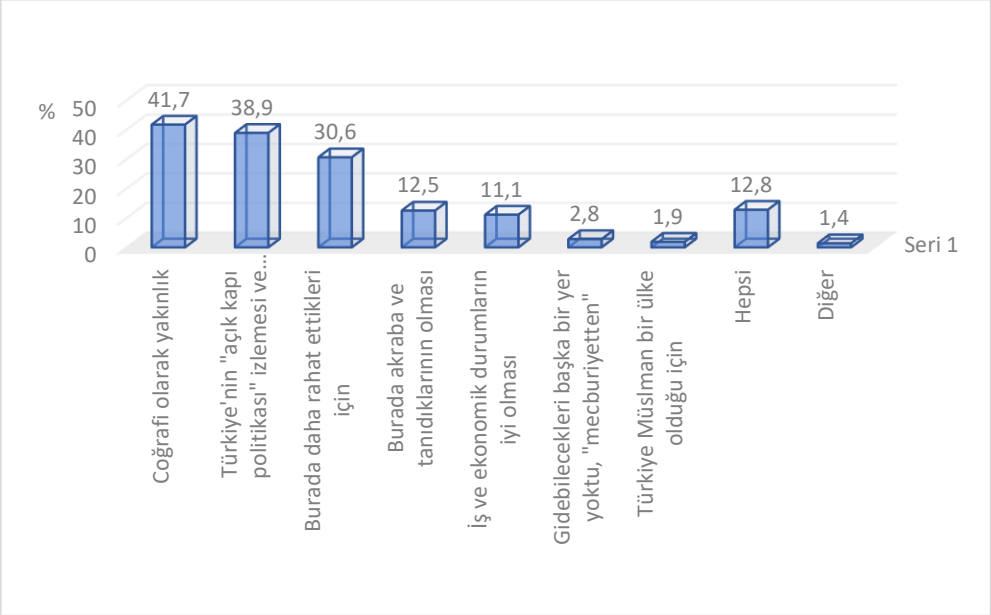
Öncelikle Suriyeli katılımcıların göç ederken Türkiye'yi tercih etme sebepleri arasında Coğrafi olarak yakınlık ve akrabalık ilişkilerinin olması gibi sebepler ön plana çıkmaktadır. "Göç ederken Türkiye'yi tercih etmenize en çok sebep olan şey neydi?" şeklindeki soruya, katılımcıların %41,1'i "coğrafi olarak bize yakın olduğu için", %24,4'ü "Türkiye'de Akrabalarımın olması", %22,2'si "başka şansım yoktu", %5,3'ü "iş imkânlarının fazla olması", %2,2'si "Türkiye'de tanıdık ve komşularımın olması", %2,2'si "Spontane/rastgele oldu", %2,5'i ise "diğer" yanıtını vermiştir (Şekil 9).

Şekil 9: Suriyeli Katılımcıların Göç Ederken Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri

"Başka şansı olmadığı" için ve "spontane/rastgele" Türkiye'ye göç edenlerin toplam oranı %24,4'tür. Katılımcıların beşte ikisinden fazlası (%41,1), "coğrafi yakınlık" sebebiyle Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmiştir. Katılımcıların %31,9'u ise, Türkiye'de tanıdık, komşu ve akrabaları olduğu için ve iş imkanlarının olduğunu düşündükleri için Türkiye'ye gelmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Keza, Şanlıurfalı katılımcılara göre de Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etme sebepleri arasında benzerlik görülmektedir (Şekil 10).

Şekil 10: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri

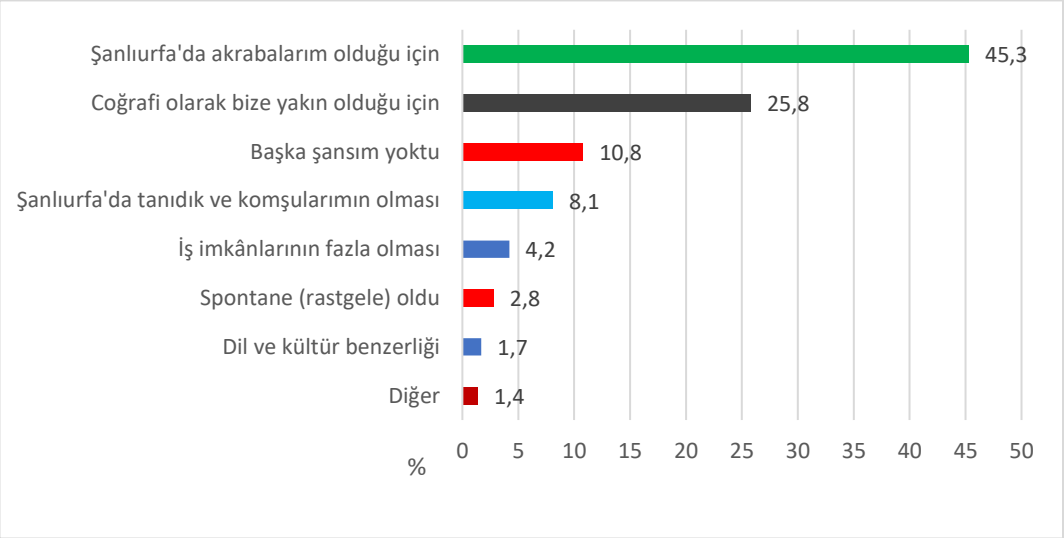

Katılımcıların göç ederken Türkiye illerinden ilk olarak hangi şehre giriş yaptıklarına dair soruya verilen cevaplardan da katılımcıların %60,5'inin Şanlıurfa ilinden giriş yaptıkları geri kalan %39,5'ninn ise diğer illerden giriş yaptıkları ve daha sonrasında ise Şanlıurfa'ya geldikleri görülmektedir. Buna göre katılımcıların %23,1'i Hatay ilinden, %9,2'si Kilis ilinden, %5,6'sı Gaziantep ilinden, %0,8'i Mardin ilinden ve %0,8'i de diğer illerden giriş yapmışlardır.

Suriyeli katılımcıların özellikle de yaşamak için Şanlıurfa ilini tercih etmelerinin sebeplerini öğrenmeye dönük "Yaşamak için Türkiye illerinden Şanlıurfa ilini tercih etmenize en çok sebep olan şey neydi?" şeklinde sorulan soruya katılımcıların %45,3'ü "Şanlıurfa'da akrabalarım olduğu için", %25,8'i "coğrafi olarak bize yakın olduğu için", %10,8'i "başka şansım yoktu", %8,1'i "Şanlıurfa'da tanıdık ve komşularımın olması", %4,2'si "iş imkânlarının fazla olması", %2,8'i

"spontane/rastgele oldu", %1,7'si "dil ve kültür benzerliği", %1,4'ü ise "diğer" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 11).

Şekil 11: Katılımcıların Göç Ederken, Türkiye İllerinden Şanlıurfa'yı Tercih Etme Sebepleri

Görüldüğü gibi, katılımcıların %95'inden fazlası Şanlıurfa ilini bilinçli ve gerekçelere dayanarak seçmiştir. Katılımcıların yaklaşık %5'i diğer sebepler ve rastgele/spontane ve dolayısıyla bir sebep olmadan Şanlıurfa'ya göç etmeyi tercih etmiştir. Ancak, "başka şanlı olmadığı için", rastgele/spontane gelenler ile "diğer" sebeplerle gelenleri çıkarırsak katılımcıların yaklaşık %84'ünün Şanlıurfa'yı tercih ederken "kendince" "makul" bir sebebi vardır. Katılımcıların yaklaşık dörtte biri "coğrafi yakınlık" sebebiyle tercih ederken, katılımcıların yarısından fazlasının (%53,4) Şanlıurfa'da akrabaları, tanıdıkları veya komşuları olduğu için Şanlıurfa'yı tercih etmişlerdir. Özetle ifade etmek gerekirse, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfa'yı tercih etmelerinin en temel gerekçeleri olarak, akrabalık, tanıdık ve komşuluk ilişkileri ile "coğrafi yakınlık" faktörü sayılabilir. Ekonomik gerekçelerle Şanlıurfa'yı tercih edenlerin ise, çok az (%4,2) olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların Türkiye'ye giriş yaptıkları yıllara göre genel dağılıma bakıldığında ise, Suriyeli katılımcıların %18,1'i 2013 yılı ve öncesinde, %20,5'i ise 2017 yılı ve sonrasında Türkiye'ye giriş yapmıştır. Özelikle de savaşın etkisini artırdığı 2015 yılında göç oranı da zirveye ulaşmıştır. Katılımcıların %60'ından fazlası, 2014 (%20,3), 2015 (%26,4) ve 2016 (%14,7) yılları arasında Türkiye'ye giriş yapmışlardır.

Bu oranlar, Göç İdaresi Başkanlığı'ndan alınan verilerle örtüşmektedir. Bu oranlar da iç savaşın başladığı ilk üç yılda az olduğu ama daha sonra savaşın şiddetlenmeye başladığı 2014 yılı ve takiben iki yılda çok fazla göç olayının yaşandığını ve buna mukabil son dört yılda da Suriye'den gelen göçün azalış eğiliminde olmuştur.

Ek olarak, Suriyeli katılımcıların Türkiye'ye giriş yaptıkları yıl ile Şanlıurfa'da yaşamaya başladıkları yıllar arasında da bir benzerlik söz konudur. Nitekim katılımcılara "ne zamandan beri Şanlıurfa'da yaşıyorsunuz?" şeklindeki soruya katılımcıların verdiği yanıtları grafiğe döküldüğünde yukarıdaki grafiğe benzer bir grafik çıkmaktadır. Buna göre katılımcıların %15,6'sı 2013 yılı ve öncesinden beri, katılımcıların %25'i de 2017 yılı ve sonrasındaki yıllarda Şanlıurfa'da yaşamaya başladıkları görülmektedir. Katılımcıların neredeyse %60'ının 2014 (%18,6), 2015 (%25,8) 2016 (%15) yılları arasında Şanlıurfa'da yaşamaya başladıkları ortaya çıkmaktadır.

3.1.3.Suriyeli Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Sosyoekonomik Durumlarının Karşılaştırılması[47]

Şüphesiz ki, kitlesel halde yapılan göçler başta olmak üzere, zorunlu göçlerin insan toplumları üzerinde yarattığı değişim ve etki kaçınılmazdır. Bu etki ve değişimi anlamanın en iyi yolu da göç etmek zorunda kalan insanların göç öncesi ve göç sonrası durumlarının kıyaslanmasıyla mümkün olabilmektedir. Zorunlu göçe maruz kalmış insanların, meslek, çalışma alanı, çalışma durumu, sağlık hizmetlerinden faydalanma, yerleşme ve barınma türleri, kalınan evin mülkiyet durumu, evlerini neyle ısıttıkları, özel araca sahip olup olmadıkları gibi farklı durumları kıyaslanarak zorunlu göçe bağlı olarak sosyoekonomik durumlarında meydana gelen değişiklikleri anlayabiliriz.

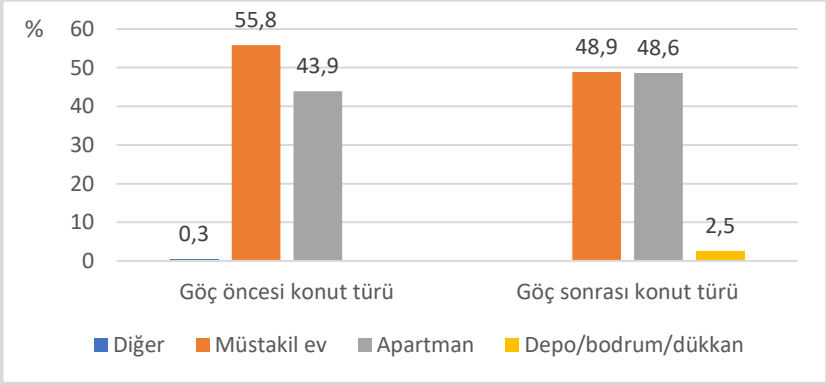
Bu kapsamda, ilk olarak, katılımcıların yerleşim türünün göç öncesi ve göç sonrasındaki durumu açısından kıyaslanmasına bakıldığında, öncelikle çalışma alanı şehirsel mahalleleri kapsadığından katılımcıların göç sonrası yerleşim durumları da

[47] Çalışmanın bu başlığı, geliştirilerek tezden türetilen yayın kapsamında "Şanlıurfa Şehrinde Yaşayan Suriyelilerin Suriye İç Savaşı (2011) Öncesinde ve Sonrasında Sosyoekonomik Durumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz" başlığıyla International Social Sciences Studies Journal'de makale olarak yayımlanmıştır. Bkz: (Baydemir - Benek, 2022).

tümüyle "şehir" olmuş olmaktadır. Demek oluyor ki, Suriyeli katılımcıların hepsi Şanlıurfa şehrine bağlı şehirsel mahallelerde yaşamaktadır. Ancak, katılımcıların %61'inin göç öncesi (Suriye'deyken) barındıkları yerleşim yerleri şehirsel bölgelerdir. Geri kalan katılımcıların göç öncesinde %23'ü "kasaba"da ve %16'sı da "köy"de hayatını sürdürmekteydi. Böylelikle katılımcıların %39'unun "şehir" dışındaki yerleşim alanlarından Şanlıurfa şehrine geldikleri söylenebilir.

Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların, Suriye'deyken, %55,8'i "müstakil evler"de, %43,9'u "apartmanlar"da ve %0,3'ü de "diğer" yerlerde yaşamaktaydı. Katılımcıların, %48,9'u Şanlıurfa'da "müstakil evler"de, %48,6'sı "apartmanlar"da ve %2,5'i de "depo/bodrum/dükkân" gibi yerlerde barınmaya başlamışlardır. Katılımcıların göç sonrasında sosyoekonomik yapıları bağlamında, barınma ve konut türlerinde meydana gelen en keskin değişiklik olarak, katılımcıların %2,5'inin "depo/bodrum/dükkân" gibi yerlerde kalmaya başlamasında kendisini göstermektedir (Şekil 12).

Şekil 12: Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Konut Türleri

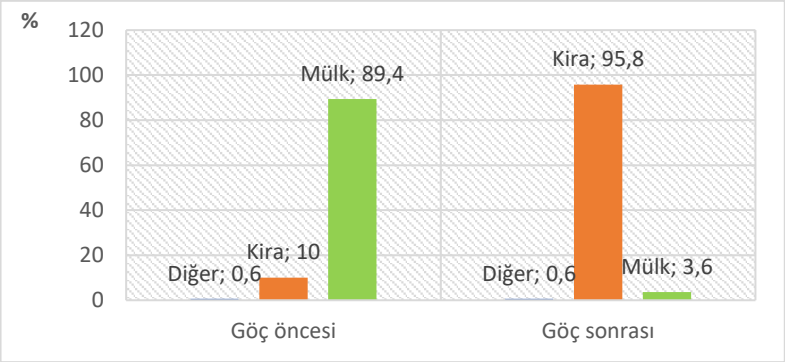

Zorunlu -özellikle de kitlesel halde yapılan- göçlerin belki de ilk ve en yaygın sonuçlarından birisi de göç edenlerin gitmek zorunda kaldıkları yeni yerlerde ve "kendilerine ait" bir yerde değil de "başkasına ait" yerlerde ve genelde de "kiracı" olarak yaşamaya başlamalarıdır. Bu sebeple de çoğu kez "barınma sorunu"yla karşı karşıya kalırlar. Bu durum genelde zorunlu göçün yaygın sonuçlarından birisi olarak kendisini gösterir.

Zorunlu kitlesel göçlere dair bu tespitin, Şanlıurfa'daki Suriyeliler konusunda da kendini gösterdiği görülmektedir. Nitekim, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfa'da kaldıkları evlerin mülkiyet durumları göç öncesi ile kıyaslandığında net biçimde bir

değişikliğin olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü, Suriyeli katılımcıların, %95,8'i Şanlıurfa'da "kira" olan yerlerde barınmaktadırlar. Ancak, göç öncesine bakıldığında Suriyeli katılımcıların %89,4'ü Suriye'deyken "kendisine ait" yerlerde barındıkları görülmektedir. Böylelikle, Şanlıurfa'da kalınan evin mülkiyet durumunun, göç öncesiyle kıyaslandığında, bu durumun neredeyse tersine döndüğü söylenebilir. Suriyeli katılımcıların neredeyse %90'ına yakını Suriye'deyken "kendine ait bir yerde" barınmaktayken, bu oran göç sonrasında -deyim yerindeyse, çakılarak- %3,6'ya inmiştir. Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların sadece %10'u Suriye'deyken "başkasına ait bir yerde", "kiracı" olarak barınmaktayken, bu oran Şanlıurfa'da %95,9 olmuştur. Suriyelilerin zorunlu bir göç sonrası Şanlıurfa'ya geldikten sonra neredeyse tamamına yakınının, "başkasına ait bir yerde", "kiracı" durumuna düşmesi zorunlu göçün yarattığı en yıkıcı etkilerinden birisi olarak kendini göstermektedir (Şekil 13).

Şekil 13: Katılımcıların, Göç Öncesi ve Göç Sonrası Kaldıkları Evin Mülkiyet Durumu

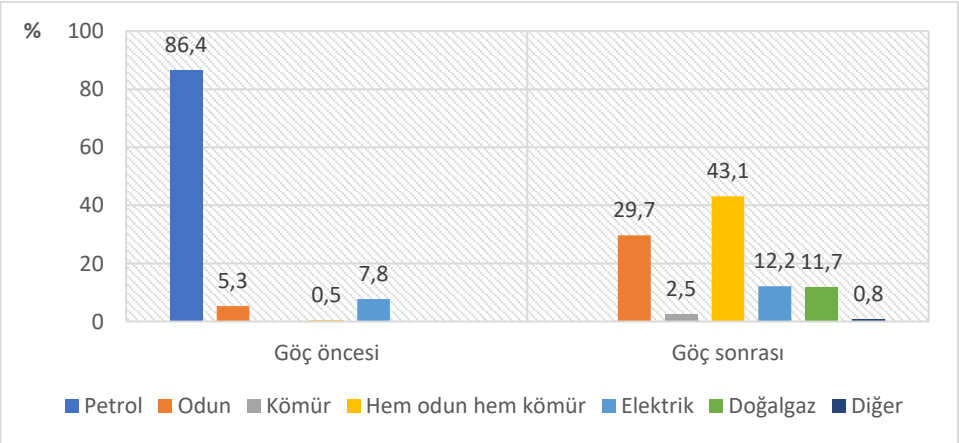

Şüphesiz ki, özel otomobilin varlığı da zorunlu göçün insanların sosyoekonomik durumlarında yarattığı etkiyi görmek açısından bize fikir vermektedir. Çünkü, zorunlu göçe maruz kalan insanların sosyoekonomik yapılarında meydana getirdiği en net etkilerinden birisi de "özel otomobilin" varlığında kendini göstermektedir. Bu durumu, Şanlıurfa'daki Suriyeliler üzerinden test etmek istediğimizde bu değişikliği ve etkiyi net biçimde görmek mümkündür. Nitekim, Suriyeli katılımcılara yöneltilen, "(Suriye'deyken) özel otomobiliniz var mı(ydı)?" şeklindeki soruya karşılık alınan yanıtlar, zorunlu göçün Suriyeli katılımcıları etkileme durumu net biçimde ortaya koymaktadır. Nitekim, Suriyeli katılımcıların %43,3'nün Suriye'deyken "özel otomobili" bulunmaktaydı. Ancak, bu oran Şanlıurfa'dayken %7,8'e inmiştir. Buna karşılık, Suriyeli katılımcıların %56,7'inin, Suriye'deyken,

"özel otomobili" yokken, bu oran göç sonrasında, yani Şanlıurfa'dayken %92,2'ye yükselmiştir.

Ek olarak, evlerini ısıtma yöntemlerinin bilinmesi de insanların sosyoekonomik durumlarına ilişkin az veya çok bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Zorunlu göçün deneyimlenmesiyle pek çok şey değiştirdiği gibi, insanların evlerini ısıtma kaynaklarını ve yöntemlerini de değiştirmektedir. Zira, Suriyeli katılımcılar örneğinde bunu görmek mümkündür. Evlerini neyle ısıttığına ilişkin sorulan soruya verilen yanıtlardan, katılımcıların sosyoekonomik durumlarına ilişkin az veya çok bilgi sahibi olmam mümkün olabilmektedir. Çünkü, göç öncesiyle kıyaslandığında, Suriyeli katılımcıların evlerini ısıtma yöntemlerinde ciddi değişikliklerin olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim, Suriye'de insanlar, evlerini daha çok "petrol" ile ısıtmaktadır. Katılımcıların %86,4'ü Suriye'deyken evlerini petrol ile ısıttıklarını söylemişlerdir. Ancak, Şanlıurfa'daki duruma bakıldığında, katılımcıların hiç birisinin evini petrol ısıtmadığı görülmüştür. Yine, Suriye'deyken, katılımcıların %7,8'i evlerini "elektrikle", %5,3'i "odunla" ve %0,5'i de "hem odun hem kömür" ile ısıtmaktaydı. Buna karşılık, göç sonrasında, yani Şanlıurfa'da, katılımcıların %43,1'i evlerini "hem odunla hem kömürle", katılımcıların %29,7'si "odunla", %12,2'si "elektrikle", %11,7'si "doğalgazla", %2,5'i "kömürle", ve %0,8'i "diğer kaynaklarla" evlerini ısınmaya başlamışlardır (Şekil 14).

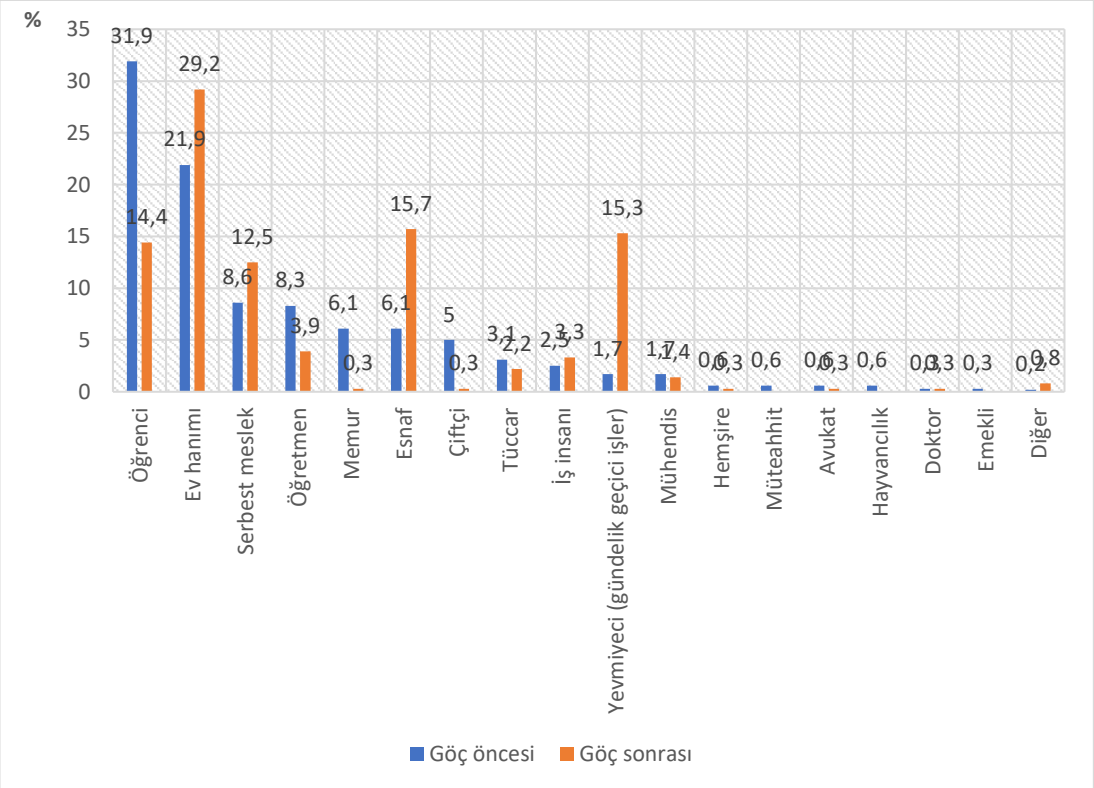
Şekil 14: Katılımcıların, Göç Öncesi ve Göç Sonrası Evini Isıtma Yöntemleri

Suriyeli katılımcıların, göç öncesinde ve göç sonrasında sahip oldukları meslekler ve yaptıkları işlere bakıldığında ise, yine benzer biçimde ciddi değişikliklerin olduğunu görmekteyiz.

Suriyeli katılımcıların Suriye'deyken sahip oldukları meslekler sırasıyla, "öğrenci" (%31,9), "ev hanımı" (%21,9), "serbest meslek" (%8,6), "öğretmen" (%8,3), "memur" (%6,1), "esnaf" (%6,1), çiftçi (%5), "tüccar" (%3,1), "iş insanı" (%2,5), "mühendis" (%1,7') gibi meslekler başta olmak üzere ve çok az bir kısmı da "emekli", "müteahhit, "hemşire, "hayvancılık", "doktor", "avukat" gibi mesleklere sahiptiler. Ancak göç sonrasında ise, katılımcılar sırasıyla, "ev hanımı" (%29,2), "esnaf" (%15,7'), "yevmiyelik (gündelik geçici) işler" (%15,3), "öğrenci" (%14,4), "serbest meslek" (%12,5), "öğretmen" (%3,9), "iş insanı" (%3,3), "tüccar" (%2,2), "mühendis" (%1,4) gibi mesleklere sahip olmuşlardır (Şekil 15).

Şekil 15: Katılımcıların Göç Öncesi ve Göç Sonrası Meslek Durumları

Böylelikle, zorunlu göçe bağlı olarak, Suriyeli katılımcıların sosyal sınıf ve statülerinde meydana gelen en keskin değişikliklerden biri olarak meslek olarak yaptıkları işlerde ortaya çıkmış olmaktadır. En net farklıkların ve değişikliklerin görüldüğü meslekler ise, "ev hanımı", "öğrenci", "öğretmen", "serbest meslek", "esnaf", "memur", "çiftçi" ve "yevmiyelik işler" olmuştur. Örneğin, Suriye'deyken katılımcıların %31,9'u "öğrenci" iken, göç sonrasında bunun %14,4'e indiğini, Suriye'deyken katılımcıların sadece %1,7'si "yevmiyelik (gündelik geçici) işler"de

çalışırken, Şanlıurfa'da katılımcıların %15,3'ünün yevmiyelik işlerde çalışmaya başladıkları, Suriye'deyken, "ev hanımı" olan katılımcıların oranı %21,4 iken, bu oranın göç sonrasında %29,2'ye çıktığı, göç öncesi "öğretmen" olan katılımcıların oranı %8,3 iken, göç sonrasında bu %3,9'a indiği, göç öncesi "memur" olanların oranı %6,1 iken, bu oran göç sonrasında %0,3'e indiği, göç öncesinde "çiftçi" olan katılımcıların oranı %5 iken, bu oranın göç sonrasında %0,3'e indiği görülmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, göç sonrasında katılımcıların sahip oldukları "yevmiyeci", "ev hanımı", "serbest meslek", "esnaf" gibi işlerde artış izlenirken, "memur", "öğretmen", "öğrenci", "çiftçi, "mühendis" gibi mesleklerde ise, azalış görülmektedir. Ayrıca derinlemesine görüşme yapılan Suriyeli katılımcıların profillerine ne de bakıldığında benzer bir durumla karşılaşmaktayız. Nitekim, Suriyeli görüşülen 1, Suriye'deyken üniversite mezunu iken göç sonrası Şanlıurfa'da esnaf işlerine girdiği, Suriye'deyken öğrenci olan Suriyeli görüşülen 5'in de göç sonrası Şanlıurfa'da kendi işini kurarak bir iş adamına dönüşmüştür. Buna benzer durumlar, derinlemesine görüşme yapılan diğer görüşülenlerde de görülen bir durumdur (bkz: Ekler, Ek 6A).

Bütün bu veriler, özellikle de zorunlu göçün insanların sosyoekonomik yapıları üzerinde yarattığı değişikliğin boyutunu bize açıkça göstermektedir. Nitekim, Suriyeli katılımcıların göç öncesi ve göç sonrası sahip oldukları meslekleri gösteren şekle bakıldığında, zorunlu göç deneyiminin, göç etmek zorunda kalan insanların sahip oldukları meslekleri üzerinde nasıl bir yıkım etkisini yarattığı ve alt-üst oluşa neden olduğu net biçimde görülmektedir.

Bununla birlikte, zorunlu göçün insanların sosyoekonomik yapılarında meydana getirdiği değişikliklerden birisi her ne kadar kişinin çalışma durumundaki değişikliklerden olsa da bu durumun Suriyeli katılımcılar için çok da geçerli bir durum olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, Suriyeli katılımcıların %47,8'i Suriye'deyken herhangi bir işte çalışıyorken, %52,2'si ise herhangi bir işte çalışmıyordu. Ancak, göç sonrasında yani Şanlıurfa'daki duruma bakıldığında ise, bu durum kısmen benzerlik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim, katılımcıların %46,7'si Şanlıurfa'da çalışıyorken, %53,3'ü ise göç sonrasında herhangi bir işte çalışmamaktadır, yani "işsiz" durumdadır.

Çalışan katılımcıların çalışma alanı da göç öncesi ve göç sonrasına göre farklılık göstermiştir. Örneğin, göç öncesi katılımcıların, %46,9'u "kendi işinde" çalışıyorken, göç sonrasında bu oran %51,2 olmuştur. Katılımcıların %25'i göç öncesindeyken "kamu sektöründe" çalışıyorken, göç sonrasında bu oran adeta çakılarak %1,8'e inmiştir. Katılımcıların %15,3'ü göç öncesinde "başkasının işinde" çalışıyorken, bu oran göç sonrasında %36,3'e çıkmıştır. Yine, katılımcıların %10,2'si göç öncesindeyken "özel sektörde" çalışıyorken, bu oran göç sonrasında %9,5 olmuştur. Genel olarak bir kıyaslama yapıldığında, göç öncesine göre göç sonrasında "başkasının işinde" çalışan katılımcıların neredeyse iki katından daha fazla arttığı, "kendi işinde" çalışanların oranı çok az da olsa artış gösterdiği, "özel sektörde" çalışan katılımcıların oranında ciddi bir değişikliğin olmadığı (%10,2-%9,5), "kamu sektöründe" çalışan katılımcıların oranının ise adeta çakılarak azaldığı görülmektedir.

Suriyeli katılımcıların göç öncesi ve göç sonrası sosyoekonomik yapılarındaki değişiklik hakkında fikir veren konulardan birisi de katılımcıların sahip oldukları sağlık güvencesi durumuyla ilgilidir. Suriyeli katılımcıların sadece %16'ının göç öncesinde sağlık güvencesi varken, katılımcıların %84'ünün de Suriye'deyken herhangi bir sağlık güvenceleri yoktu. Göç sonrasında ise, Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden faydalanan katılımcıların oranı %88,9, sağlık hizmetlerinden "kısmen faydalananların" oranı %5 ve "faydalanmayanların" oranı da %6,1 olarak kaydedilmiştir. Bu veriler de Suriyeli katılımcıların ezici bir çoğunluğunun göç sonrasında sağlık hizmetlerinden faydalandığını göstermektedir. Bu durumun da Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilere, devletin kendi bünyesindeki hastanelerde tedavi olmalarını ve sağlık hizmetlerinden faydalanmalarını sağlanması durumuyla ilişkili olduğunu belirtmek gerekir.

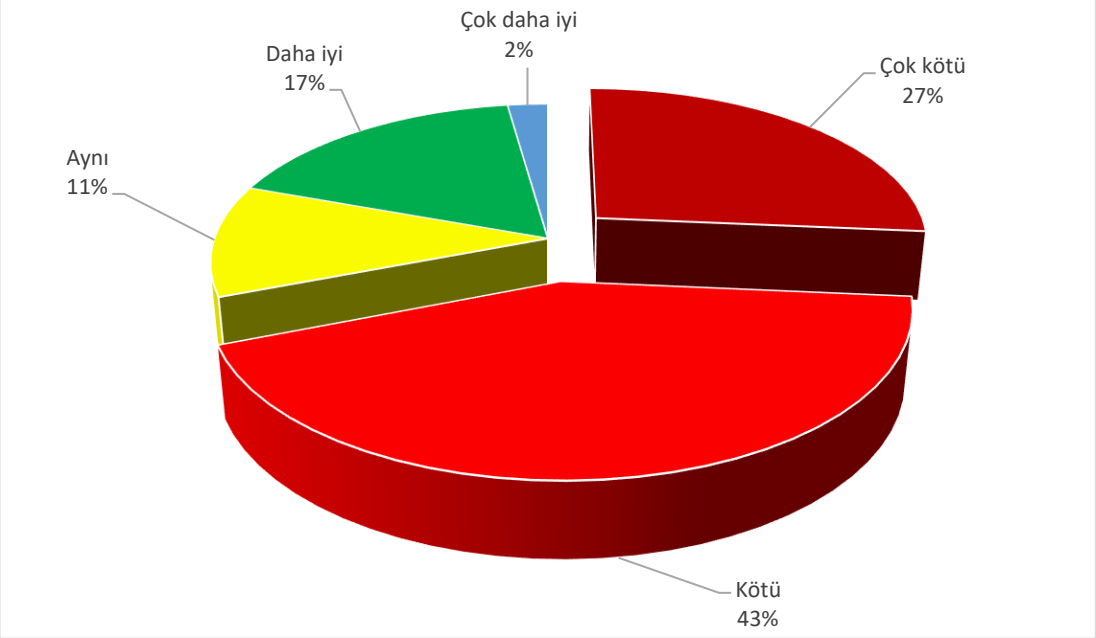
Suriyeli katılımcıların herhangi bir yardım kuruluşundan yardım alıp almadıklarına ilişkin soruya verdikleri yanıtlardan katılımcıların yarısından fazlasının herhangi bir yerden yardım almadıkları ortaya çıkmaktadır. Nitekim, Herhangi bir yardım kuruluşunda bir yardım alıyor musunuz?" şeklindeki soruya katılımcıların %55'i "hayır", %45'i ise "evet" şeklinde yanıt vermiştir.

"Herhangi bir yardım kuruluşunda bir yardım alıyor musunuz?" sorusuna "evet" yanıtını veren katılımcılar, %74'ü "düzenli/sürekli" ve %26'sı ise "düzensiz" biçimde yardım aldıklarını söylemişlerdir. Aynı şekilde herhangi bir yardım

kuruluşundan yardım aldıklarını beliren Suriyeli katılımcıların %85'i "nakit para", %4'ü "hijyen paketlerini", %1'i "giyim", %1'i "diğer" ve %9'u da "tüm yardımları alıyorum" demiştir.

Zorunlu göçün, Suriyeli katılımcıların sosyoekonomik durumlarında yarattığı etkiyi görmek ve anlamak amacıyla, katılımcılara, "Suriye'deyken ekonomik durumunuzu şimdiyle kıyaslarsak, şu an geçmişe göre nasıl?" şeklindeki soruya verilen yanıtlar, bu etkiyi gözler önüne sermektedir. Bu soruya, katılımcıların %2'si "çok daha iyi", %17'si "daha iyi", %11'i "değişmedi-aynı", %43'ü "kötü" ve %27'i de "çok kötü" biçiminde cevap vermişlerdir. Verilen bu cevaplardan anlaşılıyor ki, göç sonrasında sosyoekonomik durumu "olumlu" olarak ("daha iyi" ve "çok daha iyi" diyenler) etkilenen katılımcıların oranı toplam %19, "olumsuz" olarak ("kötü" ve "çok kötü" diyenler) etkilenen katılımcıların oranı da toplam %70'tir (Şekil 16).

Şekil 16: Suriyeli Katılımcıların Ekonomik Durumlarının Göç Öncesiyle (Suriye'deyken) Kıyaslandığında Şu Anki Durumun Geçmişe Göre Nasıl Olduğu

Kaynak vd. ise, yaptıkları çalışmalarında, bu oranları, "(…) %64,3'ün ekonomik durumlarının kötüleştiği, %28,6 sının ekonomik durumlarının aynı olduğu %3'ünün çok kötü olduğu ve %4,3'ünün ekonomik durumlarının önceki duruma göre iyi olduğu" (Kaynak vd., 2016, s. 15) şeklinde belirlemişlerdir.

Zorunlu göçün, Suriyeli katılımcıların sosyoekonomik durumları üzerindeki etkisine ilişkin olarak, özetle, göç öncesiyle kıyaslandığında katılımcıların "iyi" yönde

etkilenenlerin oranı %19 ve "kötü" yönde etkilenenlerin oranı da %70 olmak üzere, toplam %89 oranında sosyoekonomik olarak etkilendiği söylenebilir. Yani, Suriyeli katılımcıların, göç öncesi ile kıyaslandığında göç sonrasında sosyoekonomik durumlarında ciddi bir değişikliğin yaşandığı anlaşılmaktadır.

Genel olarak, göç öncesi ile kıyaslandığında, Suriyeli katılımcıların, barınma türleri, yerleşim tipleri, evlerini ısıtma yöntemleri, sahip oldukları meslekler, çalışma durumları, sağlık hizmetlerinden faydalanma durumları gibi pek çok alanda değişikliklerin olduğu orta çıkmaktadır. Ancak, Suriyeliler üzerine yapılan akademik araştırmaların çoğu, ya Suriyelilerin mevcut (göç sonrası) sosyoekonomik durumlarına ya da bulundukları yere çeşitli açılardan etkilerine odaklanmışlardır. Bu da zorunlu göçe bağlı olarak, göç edenlerin nasıl etkilediğinin, çoğu kez göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Nitekim, bu çalışmanın da yukarıdaki tartışması yapılan verilerin de ortaya koyduğu gibi, göç eden insanların gittikleri yeni yerlere, çeşitli açılardan etkileri olabileceği gibi kendilerinin de bu süreçten bir şekilde etkilendiğini ortaya koymaktadır.

3.2.KATILIMCILARIN PROFİL ÖZELLİKLERİ VE SOSYOEKONOMİK DURUMLARI

3.2.1. Katılımcıların Profil Özellikleri Açısından Karşılaştırılması

Suriyeli katılımcıların %50,6'sı erkek, %49,4'ü kadındır. Şanlıurfalı katılımcıların ise, %53,1'i erkek, %46,9'u ise kadındır. Her iki grupta da kadın ve erkek katılımcı oranları birbirine yakın olmakla birlikte, Şanlıurfalı kadın katılımcı sayısı kısmen daha az (%46,9) erkek katılımcı sayısı daha fazla (%53,1) olmuştur. Suriyeli katılımcılardaki oranlar Şanlıurfa'da bulunan Suriyelilerin cinsiyet profilleriyle benzerlik göstermektedir. Nitekim Şanlıurfa'daki Suriyelilerin %48'i kadın ve %52'si erkektir. Araştırmaya gönüllü katılan Suriyelilerin kadın ve erklerin oranları birbirine yakındır.

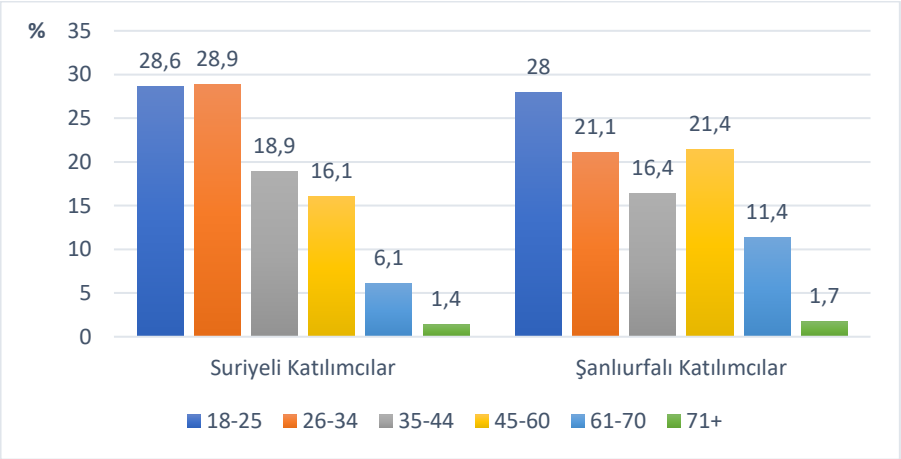
Bu araştırmanın yöntem bölümünde de anlatıldığı gibi, alan araştırmasının zorluklarından birisi de kadın katılımcılara ulaşma noktasında yaşanmıştır. Özellikle de bazı muhafazakâr mahallere girmek ve katılımcı bulmak bir yana kadın katılımcı bulmak ve görüşmeye ikna etmek oldukça zor olmuştur. Bazı kadınlar da "eşlerinin

görüşmeye izin vermediklerini" dolayısıyla "eşlerinin de yanlarında olması durumunda görüşmeyi kabul edebileceklerini" söylemişlerdir. Genelde bu tür durumlarda ya da bu türdeki katılımcı profili ile karşılaşıldığında sorunun çözümünün en mantıklı yolu olarak -kadın katılımcılar için erkek araştırmacılar pek güven vermediğinden- kadın anketör ve tercümanın devreye sokulması olmuştur. Böylelikle daha fazla kadın katılımcıya ulaşılması sağlanmıştır. Nitekim, kadın araştırmacının -burada anketör ve tercüman- hem kadın hem de erkek katılımcılar için daha güven verici oluğu da gözlenmiştir. Ancak hem bu durum hem de genel olarak kadın katılımcılara ulaşma konusunda yaşanan sorunların sadece Şanlıurfalı kadın katılımcılar için geçerli olduğu belirtilmelidir. Suriyeli kadınlara ulaşma ve onlarla görüşme konusunda genellikle herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Katılımcıların yaş ve yaş gruplarına bakıldığında ise, Suriyeli katılımcıların, %28,6'sı 18-25 yaş grubunda, %28,9'u 26-34 yaş grubunda, %18,9'u 35-44 yaş grubunda, %15,1'i 45-60 yaş grubunda, %6,1'i 61-70 yaş grubunda, %1,4'ü da 71 ve üstü yaş grubunda bulunmaktadır. Şanlıurfalı katılımcıların, %28'i 18-25 yaş grubunda, %21,1'i 26-34 yaş grubunda, %16,4'ü 35-44 yaş grubunda, %21,4'ü 45-60 yaş grubunda, %11,4'ü 61-70 yaş grubunda, %1,7'si de 71 ve üstü yaş grubunda bulunmaktadır. Her iki katılımcı grubun da yaş grupları kıyaslandığında, kısmen benzerlik kısmen de farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki grupta da 18-25 yaş aralığındakilerin oranı birbiriyle neredeyse aynıdır (%28,6 ve %28). Benzer biçimde 35-44 yaş grubundakilerin de oranları birbirine yakındır. Ancak, 26-34 ve sonrasındaki yaş grupların ancak orta yaşlı (45-60) ve yaşlı (61-70 ile 70 ve sonrası) gruplarda Şanlıurfalıların oranı kısmen daha yüksektir. Suriyeli genç yetişkinlerin (26-34 yaş grubundakiler) oranlarının aynı gruptaki Suriyelilerin oranından fazladır (Şekil 17). Suriyeli katılımcılarda 61 yaş ve üstü gruptakilerde Şanlıurfalılara göre kısmen daha az bir oranın çıkmasının en önemli sebeplerinden birisi Suriye İç Savaşı'ından dolayı Türkiye'ye gelen Suriyelilerin çoğunluğunun genç ve genç yetişkinler olmasıdır. Özellikle de Suriyeli yaşlı nüfusun çoğu Suriye'de kalmıştır ve göç etmemiştir. Nitekim, bu çalışmanın Şanlıurfa'daki Suriyelilere İlişkin Veriler başlığının altında detaylı olarak da anlatıldığı gibi, Şanlıurfa Göç İdaresi İl Müdürlüğü'nden alınan veriler de bunu doğrulamaktadır. Her iki katılımcı grubun yaş dağılımları keskin bir farklılık göstermemekle birlikte yaş grupları açısından

demografik yapılarının benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Demografik yapıdaki bu benzerlik "Suriyeliler tavşan gibi ürüyorlar" şeklindeki toplumda yaygın olan ve Suriyelilerdeki doğum oranının çok yüksek olduğu algısını yanlışlamaktadır. Zira her iki grubun da bu anlamdaki özellikle de genç nüfustaki oranları arasında ciddi bir benzerlik söz konusudur.

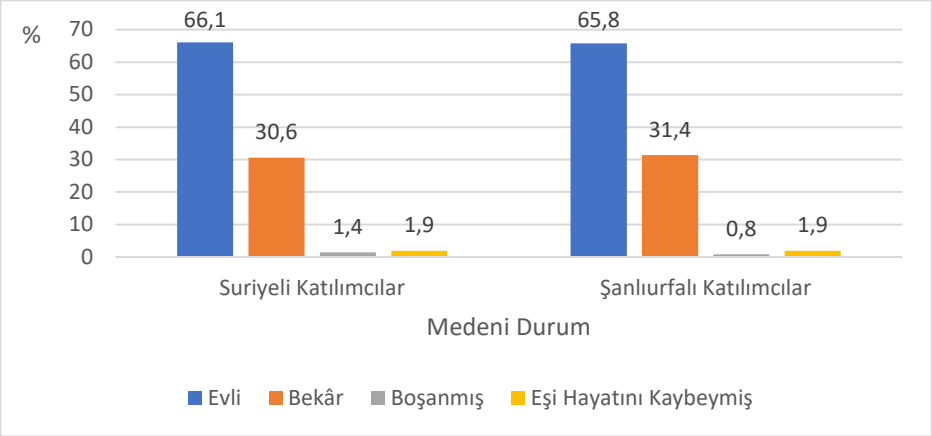
Şekil 17: Yaş Grupları

Hem genel olarak alandaki gözlemler hem her iki katılımcı grubun sahip oldukları çocuk sayıları hem de 4 Kasım 2020 tarihinde Şanlıurfa İl Göç İdaresi Müdürü Fatih Işık ile yapılan görüşmede de Suriyelilerin doğum ve bebek kayıtlarına ilişkin alınan bilgiler bunu teyit eder niteliktedir. Nitekim Işık, günde yaklaşık 60 tane Suriyeli bebeğin kütüğe kayıtlarını yaptıklarını belirtmiştir. Hem Suriyelilerin il genelindeki toplam popülasyonu hem de kadınların oranına bakıldığında verilen rakam Şanlıurfalılar üzerinden hesaplandığında arada ciddi bir farkın olmadığı hatta benzerliğin olduğu görülmüştür.

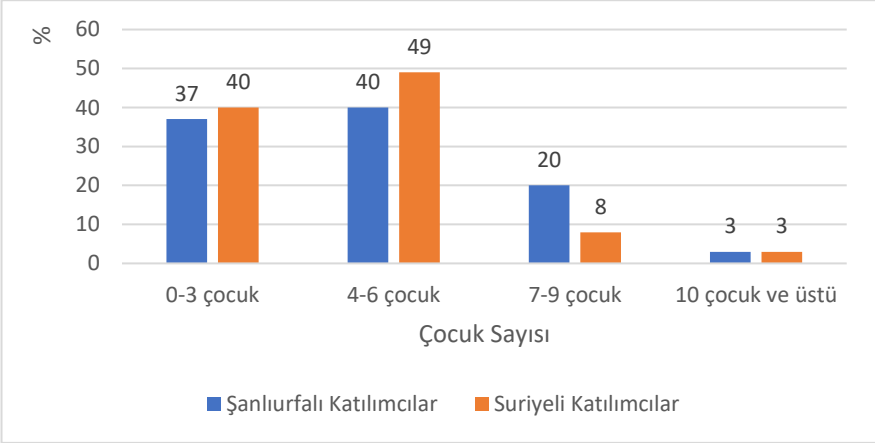
Her iki katılımcı grubun medeni durumları karşılaştırıldığında ise, yaş gruplarına göre daha fazla bir benzerlik gösterdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, tüm medeni durumlarda oranlar neredeyse birbiriyle aynıdır. Suriyeli katılımcıların %66,1'i "evli", %30,6'sı "bekâr", %1,4'ü "boşanmış" ve %1,9'unun da "eşi hayatını kaybetmiş"tir. Buna karşılık Şanlıurfalı katılımcıların %65,8'i "evli", %31,4'ü "bekâr", %0,8'i "boşanmış" ve %1,9'unun da "eşi hayatını kaybetmiş"tir (Şekil 18).

Şekil 18: Medeni Durum

Evli olan katılımcıların sahip oldukları çocuk sayılarına bakıldığında ise, Şanlıurfalı katılımcıların %40'ı Suriyeli katılımcıların ise %49'u 4 ve 6 çocuklu; Şanlıurfalı katılımcıların %37'si ve Suriyeli katılımcıların %40'ı 1-3 çocuklu, Şanlıurfalı katılımcıların %20'si Suriyeli katılımcıların da %8'i 7-9 çocuklu ve her iki katılımcı grubun da %3'ü 10 ve daha fazla çocuklu olduğu görülmektedir (Şekil 5). Katılımcı grupların çocuk sayılarında kısmen benzerlik görünse de (1-3 ile 10 ve üstü çocuklu olanlar) 4-6 çocuklu olanlarda Suriyeli katılımcıların oranı daha fazlayken, 7-9 çocuklularda da Şanlıurfalı katılımcıların oranı fazla çıkmaktadır. Her iki katılımcı grupta da eğitim düzeyi arttıkça çocuk sayısının azaldığı gözlemlenmiştir (Şekil 19).

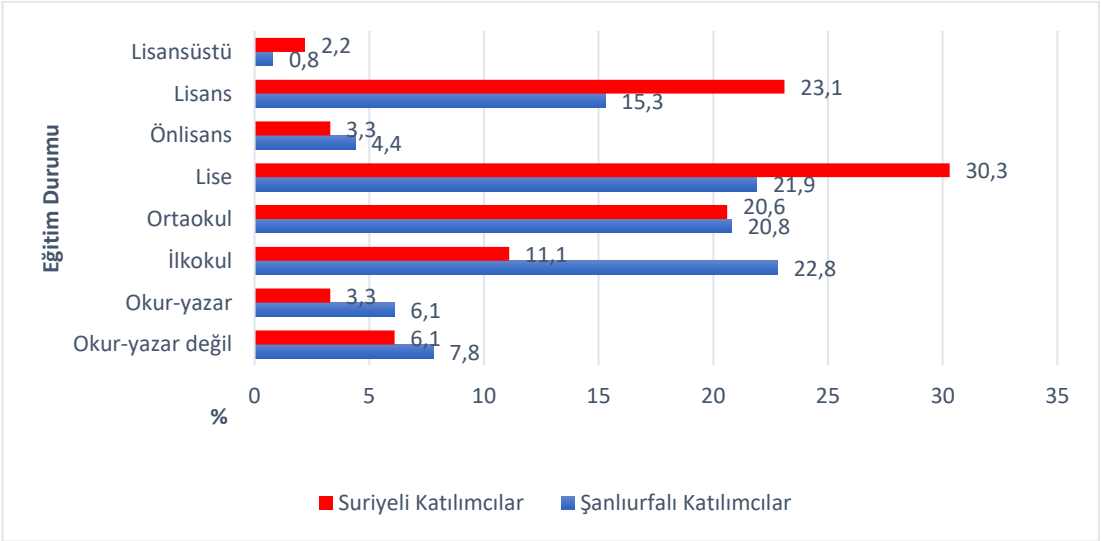
Şekil 19: Çocuk Sayısı

"Okur-yazar olmayan" Şanlıurfalı katılımcıların oranı %7,8 iken, bu oran Suriyeli katılımcılarda %6,1'dir. Şanlıurfalı katılımcıların, %6,1'i "okur-yazar", %22,8'i "ilkokul", %20,8'i "ortaokul", %21,9'u "lise", %4,4'ü "ön lisans", %15,2'si "lisans" ve %0,83'ü de "lisansüstü" mezunudur. Suriyeli katılımcıların, %3,3'ü "okur-yazar", %11,1'i "ilkokul", %20,6'sı "ortaokul", %30,3'ü "lise", %3,3'ü "ön lisans",

%23,1'i "lisans" ve %2,2'si de "lisansüstü" mezunudur. Görüldüğü gibi özellikle de "lise" (Suriyelilerde %30,3; Şanlıurfalılarda %21,9), "lisans" (Suriyelilerde %23,1; Şanlıurfalılarda %15,3) ve "lisansüstü" (Suriyelilerde %52,2; Şanlıurfalılarda %0,8) eğitimde Suriyelilerin oranı Şanlıurfalıların oranından daha yüksektir. Ortaokul eğitiminde oranlar (Suriyelilerde %20,06; Şanlıurfalılarda %20,8) neredeyse aynıyken, "okur-yazar olmayan" (Suriyelilerde %6,1; Şanlıurfalılarda %7,8), "okur-yazar" (Suriyelilerde %3,3; Şanlıurfalılarda %6,1), "ilkokul" (Suriyelilerde %11,1; Şanlıurfalılarda %22,8), "ön lisans" (Suriyelilerde %3,3; Şanlıurfalılarda %4,4) gibi eğitimlerde Şanlıurfalıların oranları daha yüksektir. Her iki grupta da "okur-yazar olmayanların" oranları birbirine yakın görünse de Suriyeli katılımcılarda "okur-yazar olmayanların" oranı %1,7 düzeyinde Şanlıurfalıların oranından daha düşüktür (Şekil 20).

Şekil 20: Eğitim Durumu

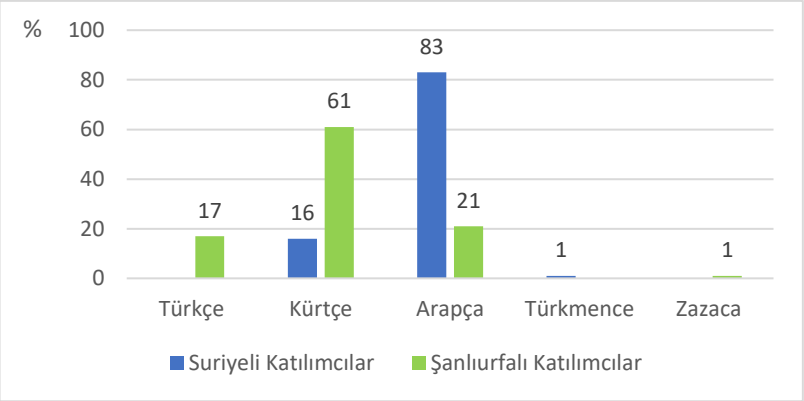

Dolayısıyla, toplumda sıklıkla dile getirilen "Suriyelilerin cahil oldukları" "okuma yazma bilmedikleri", "eğitimsiz oldukları" gibi algıların "gerçeği yansıtmadığı" bu veriler üzerinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim, rastgele örneklem yoluyla seçilen katılımcı gruplarının eğitim durumları genel olarak kıyaslandığında Suriyelilerin eğitim durumlarının Şanlıurfalıların eğitim durumlarından daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Suriyeli katılımcıların %83'ünün ana dili Arapça, %16'sının ana dili Kürtçe ve %1'inin de anadili Türkmencedir. Şanlıurfalı katılımcıların %61'inin ana dili Kürtçe, %21'inin anadili Arapça, %17'sin anadili Türkçe ve %1'inin de ana dili Zazaca'dır.

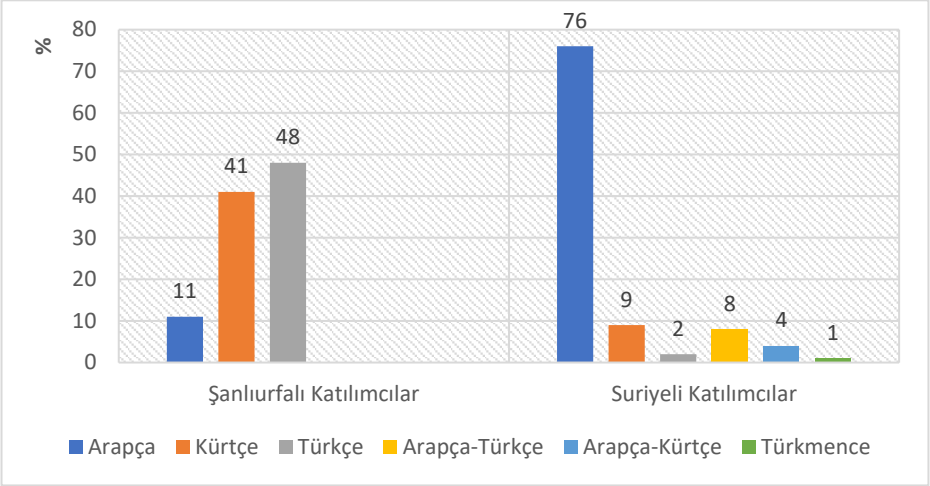
Dolayısıyla her iki grup arasında yaygın ana dili Arapça (Suriyelilerde %83, Şanlıurfalılarda %21) ve Kürtçe (Suriyelilerde %16; Şanlıurfalılarda %61) olduğu anlaşılmaktadır. Ortak olmayan ana diller ise Türkçe ve Zazaca dilleridir. Nitekim bu iki dil sadece Şanlıurfalı katılımcıların bir bölümünün ana dilidir (Şekil 21).

Şekil 21: Anadili

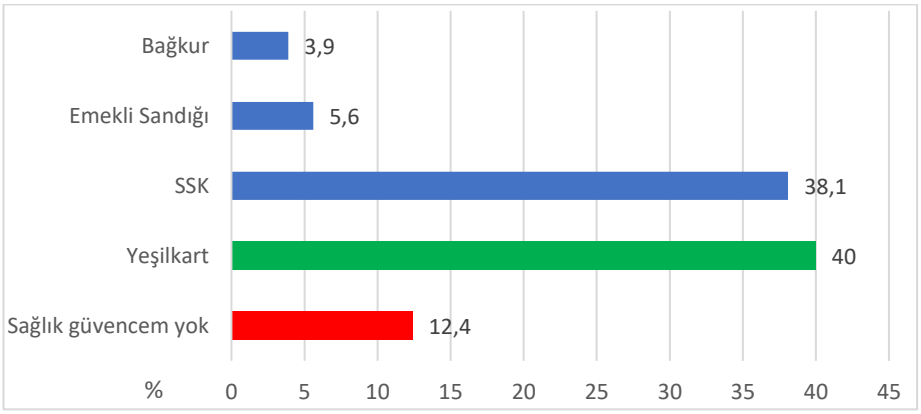
Şanlıurfalı katılımcıların %48'i gündelik ya da evde Türkçe dilini konuşmaktadır. Geri kalan %41'i Kürtçe ve %11'de Arapça dilini konuşmaktadır. Buna karşılık Suriyeli katılımcıların ise, %76'sı gündelik hayatta ve evde Arapça dilini konuşmaktadır. Geri kalan Suriyeli katılımcıların %9'u Kürtçe, %8'i Arapça-Türkçe, %4'ü Arapça-Kürtçe, %2'si Türkçe ve %1'i de Türkçence dilini konuşmaktadır. Şanlıurfalı katılımcılarda gündelik hayatta kullanılan dil ile ana dili oranları arasındaki farklılığın en temel sebebi Türkçenin resmi dil olmasıdır. Anadili Kürtçe ve Arapça olan katılımcıların önemli bir oranının gündelik hayatta kullandıkları dilin Türkçe olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Şanlıurfalı katılımcıların sadece %17'sinin ana dili Türkçe iken, gündelik hayatta Türkçe dilini konuşanların oranı %48 oranındadır. Bunun sebebi ise Türkçe dilinin genel yaygın dil olması ve resmi dil olmasıdır. Şanlıurfalı katılımcılarda ise anadili ile gündelik hayatta konuşulan dil arasında fazla bir fark bulunmamakla birlikte, ilginç biçimde, gündelik hayatta Suriyeli katılımcıların %2'sinin Türkçe, %8'inin Arapça-Türkçe dillerini konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu da uzun bir süredir Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bir bölümünün (burada toplam %10) Türkçe dilini konuşmayı öğrendiğini ve bunu gündelik hayatında kullanabilecek duruma geldiğini göstermektedir (Şekil 22).

Şekil 22: Katılıcıların Gündelik Hayatta Konuştukları Diller

Şanlıurfalı katılımcıların %12,4'ünün "sağlık güvencesi yok" iken, %40'ının sağlık güvencesi "Yeşil kart", %38,1'inin "SSK", %5,6'sının "Emekli Sandığı", %3,9'unun da sağlık güvencesi "Bağkur"dur. Bu durumda Şanlıurfalı katılımcıların yarısından fazlasının (%52,4) ya sağlık güvencesi Yeşil Kart'tır ya da herhangi bir sağlık güvencesi yoktur. Daha çok alt sınıf ve yoksullukla özdeşleşen Yeşil Kartlı katılımcıların sayıca fazla olması (%40) ve buna sağlık güvencesi olmayanların (%12,4) da eklemlenmesiyle ortaya çıkan genel tabloda Şanlıurfalı katılımcıların çoğunun alt ve alt-orta sınıftan insanlar oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 23).

Şekil 23: Sağlık Güvencesi Durumu (Şanlıurfalı Katılımcılar)

Katılımcıların sahip oldukları sağlık güvencesi açısından doğrudan bir kıyaslamanın yapılmasının mümkün olmadığı belirtilmelidir. Çünkü, Yeşil Kart, SSK, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR gibi sağlık güvenceleri Suriyeli katılımcıları kapsamamakta sadece Şanlıurfalı katılımcıları kapsamaktadır. Suriyeli katılımcılar genelde sahip oldukları "Geçici Koruma Kimliği" ile sağlık kuruluşlarından hizmet

alabilmektedir. Bu sebeple, Suriyeli katılımcılara Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden faydalanıp faydalanmadıkları sorulmuştur. Buna göre, Suriyeli katılımcıların %89'u sağlık hizmetlerinden faydalandığını söylemiştir. Katılımcıların %6'sı sağlık hizmetlerinden "kısmen" faydalanırken, %5'i de sağlık hizmetlerinden faydalanmadığını belirtmişlerdir.

Bu durumda, Suriyeli katılımcıların %95'inin Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden öyle veya böyle bir şekilde faydalandığı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu faydalanma durumunun sadece devlete ve kamuya ait sağlık kuruluşlarını kapsadığını da belirtmek gerekir. Çünkü Türkiye'deki Suriyeliler sahip oldukları Geçici Koruma Kimliği ile sadece resmi olan sağlık kurumlarından ücretsiz hizmet alabilmektedir. Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden faydalanma durumu özel hastaneleri ve klinikleri kapsamamaktadır.

Suriyeli katılımcıların ülkeleriyle ilgili hangi haber kaynaklarından haber aldıklarına ilişkin sorulan "ülkenizde olup bitenlerle ilgili en çok hangi kaynaktan haber alıyorsunuz?" şeklindeki soruya, katılımcıların %37'8'i "televizyon", %26,4'ü "sosyal medya", %23,6'ı "internet", %3,9'u "komşu ve akrabalar" %8,8'i de "hiç haber takip etmiyoruz, haber almıyoruz" demiştir.

Bununla birlikte, Suriyeli katılımcılara, "Eğitim çağında olup da çalışmak zorunda olan çocuğunuz/kardeşiniz/yakınınız var mı?" şeklindeki soruya katılımcıların %42'si "evet", %58'i "hayır" yanıtını vermiştir. Araştırmaya katılan Suriyeli katılımcıların %18'i daha önce sığınma kamplarında yaşamışken, katılımcıların %82'si ise daha önce sığınma kamplarında yaşamamıştır.

3.2.2.Katılımcıların Sosyoekonomik Durumları Açısından Karşılaştırılması

Her iki katılımcı grubun da sosyoekonomik düzeylerini gösteren kriterlerden birisi de katılımcıların oturdukları mahalleler ve ilçelerdir. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların %49,7'si Haliliye, %43,9'u Eyyübiye ve %6,4'ü de Karaköprü ilçesinde oturmaktadır. Suriyeli katılımcıların %59,4'ü Haliliye, %40'ı Eyyübiye ve %0,6'sı da Karaköprü ilçesinde oturmaktadır. Araştırma kapsamında Karaköprü ilçesinde araştırma yapılmamıştır. Araştırma alanı sadece Eyyübiye ve Haliliye ilçelerine bağlı

45 şehirsel mahalledir. Ancak her iki katılımcı gruptan da Karaköprü ilçesinde oturanların olmasının sebebi, anketlerin yapıldığı yer ile anket uygulanan kişinin farklı bir yerde (ilçede) oturabilmesi durumundan kaynaklanmaktadır. Haliliye ve Eyyübiye ilçeleri daha çok alt ve orta sınıf grupların oturdukları ilçeler iken, Karaköprü ilçesi ise daha çok orta ve üst sınıf grupların oturdukları bir ilçedir. Karaköprü'de oturan Suriyeli katılımcıların oranı %0,6 iken, bu ilçede oturan Şanlıurfalı katılımcıların oranı %6,4'tür (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların İkamet Ettikleri İlçeler

	Şanlıurfalı Katılımcılar (Yüzde)	Suriyeli Katılımcılar (Yüzde)
Eyyübiye	43,9	40
Haliliye	49,7	59,4
Karaköprü	6,4	0,6
Toplam	100	100

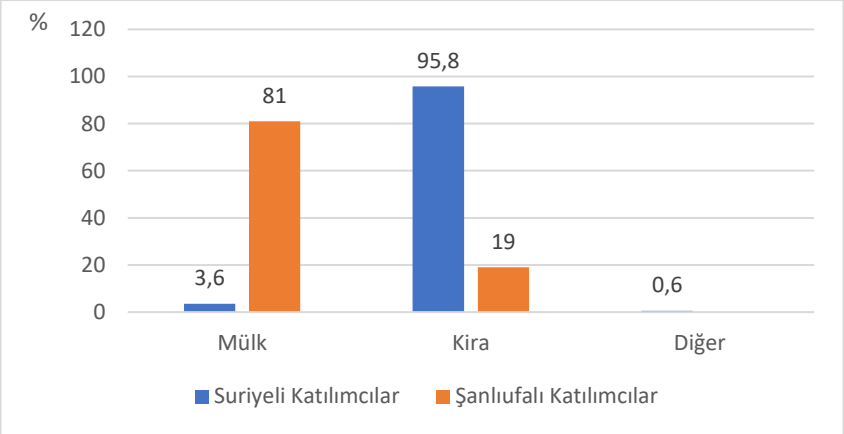
Oturulan mahalle açısından bakıldığında ise gerek Suriyeli katılımcıların gerekse de Şanlıurfalı katılımcıların ikamet ettikleri mahalleler, daha çok alt ve orta sınıf ailelerin oturdukları dar gelirli mahallelerdir. Nitekim Haliliye ilçesine bağlı 20 ve Eyyübiye ilçesine bağlı 25 şehirsel mahallede ikamet eden katılımcılar, daha çok Devteyşti, Ahmet Yesevi ve çevresi, Sigorta semti ve çevresi, Hayatı Harrani ve Çevresi, Eyyübiye ve çevrei, Halepli Bahçe ve Çevresi, Balıklıgöl ve çevresinde bulunan daha çok alt ve alt-orta sınıf insanların oturduğu mahallelerdir.

Suriyeli katılımcıların %48,9'u "müstakil evde", %48,6'sı "apartmanda" ve %2,5'i de "depo/bodrum/dükkân" gibi yerlerde kalmaktadırlar. Şanlıurfalı katılımcıların ise, %52'si "müstakil evde", %46'sı "apartmanda" ve %2'si "gecekonduda" yaşamaktadır. Müstakil ev ve apartman türü yerleşim yerlerinde kalan katılımcılar arsında çok ciddi bir fark bulunmamakla birlikte Şanlıurfalı katılımcıların %2'sinin "gecekondu" türü yapılarda ve Suriyeli katılımcıların da %2,5'inin "depo/bodrum/dükkân" gibi yerlerde yaşaması iki katılımcı grup arasındaki konut türü farkıdır.

Katılımcıların kaldıkları evin mülkiyet durumunda ise net biçimde bir fark söz konudur. Nitekim Şanlıurfalı katılımcıların %81'inin kaldığı ev "kendisine ait" iken bu oran Suriyeli katılımcılarda sadece %3,6'dır. Yine, Şanlıurfalı katılımcıların %19'u "kira"da otururken, Suriyeli katılımcıların %95,8'i "kira"da oturmaktadır (Şekil 24).

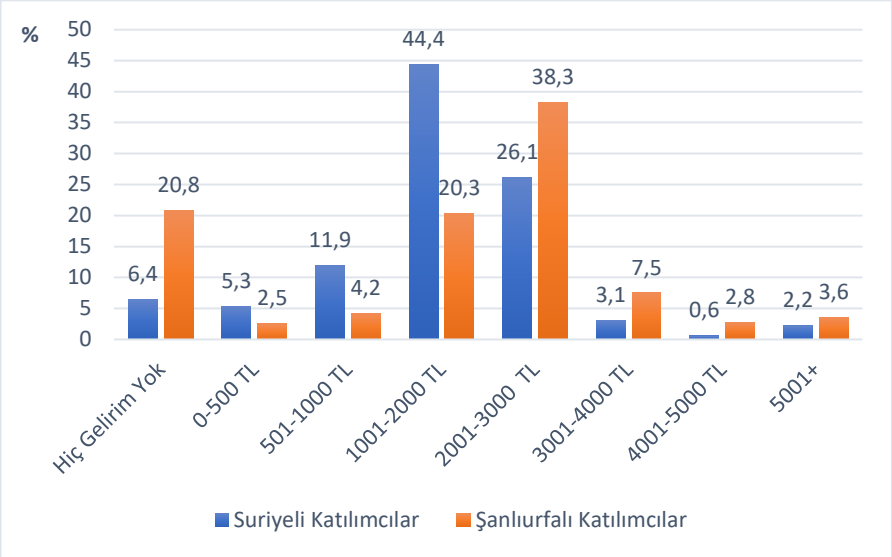
Dolayısıyla göç ile bir yere giden veya gitmek zorunda kalan insanların (burada Suriyelilerin) "ev sahibi" insanlarla (burada Şanlıurfalılar) kıyaslandığında ne kadar zor bir durumda olduklarını ve sosyoekonomik olarak ne kadar zayıf olduklarını böylelikle dezavantajlı yönlerini ortaya koymak açısından önemli bir veri sunmaktadır.

Şekil 24: Kalınan Evin Mülkiyet Durumu

Asgari ücretin 2800 TL civarı olduğu bir dönemde yapılan bu çalışma, Şanlıurfalı katılımcıların yaklaşık %47'sinin ve Suriyeli katılımcıların da yaklaşık %66'sı 2000 TL ve daha az bir gelire sahiptir. Suriyeli katılımcıların %6,4'ü "herhangi bir aylık gelire sahip" değilken bu oran Şanlıurfalı katılımcılarda %20,8 düzeyindedir. Suriyeli katılımcıların %5,3'ü Şanlıurfalı katılımcıların %2,5'i 0-500 TL arasındaki bir gelire sahiptir. Aylık geliri 501-1000 TL olan Suriyeli katılımcıların oranı %11,9 ve Şanlıurfalı katılımcıların oranı da %4,2'dir. Aylık geliri 1001-2000 TL arasında olan Suriyeli katılımcıların oranı %44,4 ve Şanlıurfalı katılımcıların oranı da %20,3'tür. Aylık geliri 2001-3000 TL olan Suriyeli katılımcıların oranı %26,1 ve Şanlıurfalı katılımcıların oranı da %38,3'tür. Aylık geliri 3001 TL ve üzeri olan toplam Suriyeli katılımcı oranı %5,8 ve toplam Şanlıurfalı katılımcıların oranı %13,9 düzeyindedir. Demek oluyor ki, hem Suriyeli katılımcıların hem de Şanlıurfalı katılımcıların çok ezici bir çoğunluğu asgari ücretin altında bir aylık gelire sahiptir. 2000 TL ve üzeri bütün aylık gelir gruplarında Şanlıurfalı katılımcılar Suriyeli katılımcılardan daha fazladır. Aylık geliri 2001 TL ve üstü olan Şanlıurfalı katılımcıların oranı %50'yi geçerken, bu oran Suriyeli katılımcılarda %31 civarındadır. Bu da Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı katılımcılara göre daha "yoksul" olduklarını ortaya koymaktadır (Şekil 25).

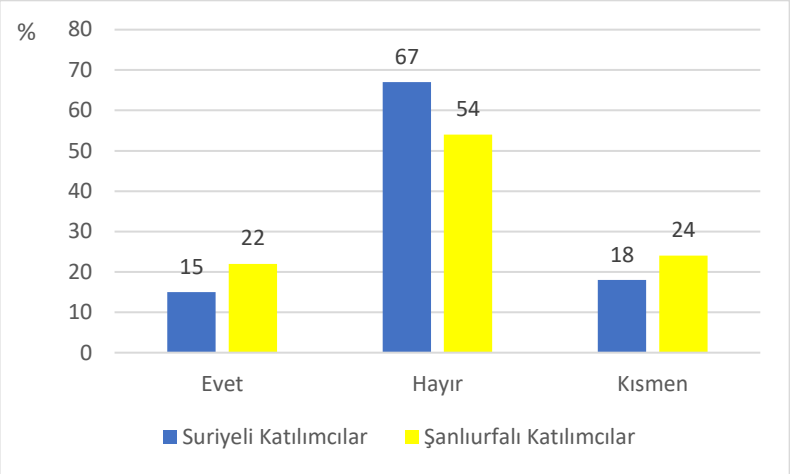
Şekil 25: Aylık Gelir

Her iki katılımcı grubun da aylık gelirleriyle -özellikle de "hiçbir aylık geliri olmayanlar" dikkate alındığında- kıyaslandığında aylık giderlerinin daha fala olduğu görülmektedir. Aylık geliri 3001 TL ve üzeri olan toplam Suriyeli katılımcı oranı %5,8 ve toplam Şanlıurfalı katılımcıların oranı %13,9 iken, aylık ortalama gideri 3001 TL ve üstü olan Suriyeli katılımcıların oranı %20 civarı ve Şanlıurfalı katılımcıların oranı da %23 civarındadır. Suriyeli katılımcıların %56'sı aylık 2001 TL ve üstü gidere sahiptir ve bu oran Şanlıurfalı katılımcılarda %67 civarındadır.

Her iki gruptaki katılımcıların yarısından fazlasının aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yetmemektedir. "Aylık gelirleri, evlerini geçindirmeye yetmeyenlerin" oranı Şanlıurfalı katılımcılarda %54 iken Suriyeli katılımcılarda bu oran %67'dir. Dolayısıyla aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yetmeyen Suriyeli katılımcıların oranı Şanlıurfalı katılımcıların oranından fazladır. Suriyeli katılımcıların %15'inin Şanlıurfalı katılımcıların %22'sinin aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yetmektedir. Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların %18'inin Şanlıurfalı katılımcıların da %24'ünün aylık gelirleri evlerini "kısmen" geçindirmeye yetmektedir (Şekil 26). Dolayısıyla evini geçindirme konusunda Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı katılımcılara göre daha fazla ekonomik zorluk çektiği anlaşılmaktadır.

Şekil 26: Aylık Gelirlerinin Evlerini Geçindirmeye Yetip Yetmediği

Aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yeten Suriyeli katılımcıların %15'i ve Şanlıurfalı katılımcıların %22'sinin "birikim" yapma durumlarına bakıldığında ise, Şanlıurfalı katılımcıların %72'si ve Suriyeli katılımcıların da %79'u "birikim yapmadıklarını" söylemişlerdir. Aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yeten Suriyeli katılımcıların %12'si birikim yapabiliyorken %9'u da "kısmen" birikim yapabilmektedir. Aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yeten Şanlıurfalı katılımcıların %11'ı birikim yapabiliyorken %17'si de "kısmen" birikim yapabilmektedir. Aylık gelirleri evlerini geçindirmeye yeten Suriyeli katılımcıların %21'i "sürekli" veya "kısmen" birikim yapabiliyorken, bu oran Şanlıurfalı katılımcılarda toplam %28'dir.

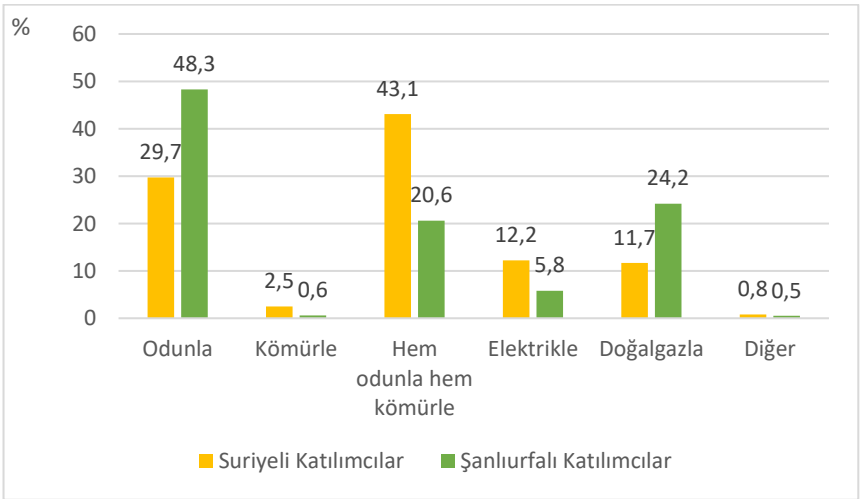
Aylık geliriniz evinizi/ailenizi geçindirmeye yetiyor mu" şeklindeki soruya "hayır yanıtını veren katılımcılara (Şanlıurfalı katılımcıların %54'ü ve Suriyeli katılımcıların %67'si), "Aylık geliriniz evinizi/ailenizi geçindirmeye yetmediği durumlarda ne yapıyorsunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Suriyeli katılımcıların %40,7'si Şanlıurfalı katılımcıların %11,9'u "akrabalarımdan borç alırım"; Suriyeli katılımcıların %16,4'ü Şanlıurfalı katılımcıların %18,6'sı "idare etmeye çalışırım, ihtiyaçlarımı kısarım"; Suriyeli katılımcıların %15,3'ü Şanlıurfalı katılımcıların %6,7'si "yakınlarım ve komşularımdan borç alırım"; Suriyeli katılımcıların %12'si Şanlıurfalı katılımcıların %8,9'u "akrabalarımdan karşılıksız para alırım"; Suriyeli katılımcıların %7,6'sı Şanlıurfalı katılımcıların %0,8'i "yakınlarımdan, akrabalarımdan ve komşularımdan karşılıksız para alırım"; Suriyeli katılımcıların %4,4'ü Şanlıurfalı katılımcıların %0,3'ü "devlet kurumlarından yardım alırım" Suriyeli katılımcıların %0,4'ü Şanlıurfalı katılımcıların %13,3'ü "bankadan kredi

kullanırım" şeklinde yanıtlar vermiştir. Ayrıca Suriyeli katılımcıların %2,5'i de "eşyalarımı satarım" demiştir.

Görüldüğü gibi, aylık geliri evini geçindirmeye yetmediği durumlarda her iki katılımcı grup da akrabalarından, komşularından, yakın ve tanıdıklarından borç para veya karşılıksız para almaktadır. Ancak akrabalardan ve tanıdıklardan borç ve karşılıksız para alma durumu Suriyeli katılımcılarda daha fazla iken Şanlıurfalı katılımcılarda ise bankadan kredi kullanma durumu daha fazladır.

Şanlıurfalı katılımcıların %48,3'ü Suriyeli katılımcıların %29,7'si evini "odunla"; Suriyeli katılımcıların %43,1'i Şanlıurfalı katılımcıların %20,6'sı evini "hem odunla hem kömürle"; Şanlıurfalı katılımcıların %24,2'si Suriyeli katılımcıların %11,7'si evini "doğalgazla"; Suriyeli katılımcıların %12,2'si Şanlıurfalı katılımcıların %5,8'i evini "elektrikle"; Suriyeli katılımcıların %2,5'i Şanlıurfalı katılımcıların %0,6'sı evini "kömürle" ısıtmaktadır. Genel olarak bir karşılaştırma yapıldığında "odunla" ve "doğalgazla" ısınan Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeli katılımcılardan daha fazla olduğu, buna karşılık "hem odun hem kömürle" ve "elektrikle" ısınan Suriyeli katılımcıların oranının Şanlıurfalı katılımcıların oranından daha fazla olduğu söylenebilir. Sadece evlerini ısıtma yöntemlerinden dahi her iki katılımcı grubun da alt ve alt-orta sınıfta bulunduklarını anlamak mümkündür. Nitekim Suriyeli katılımcıların %75'ten fazlası Şanlıurfalı katılımcıların da %70 civarı "odun" veya çoğu devletin verdiği "kömürle" ısınmaktadır (Şekil 27).

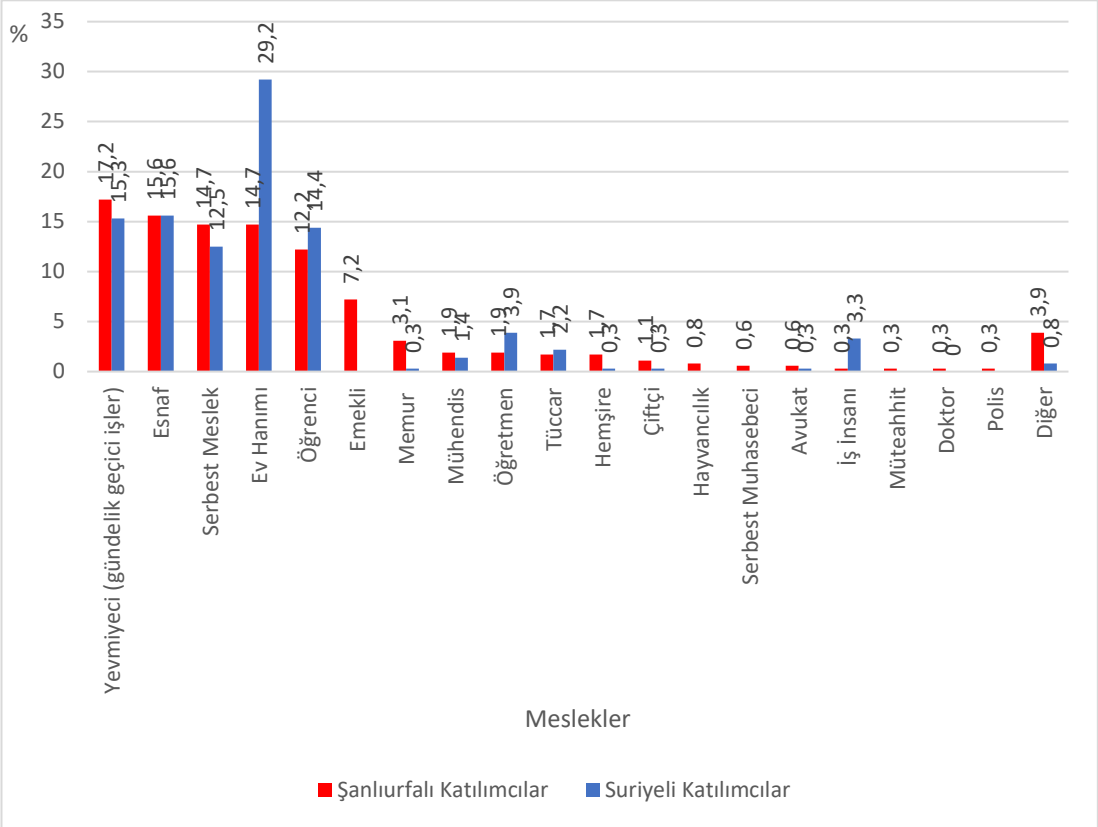
Şekil 27: Katılımcıların Evlerini Isıtma Yöntemleri

Şanlıurfalı katılımcıların %17,2'si Suriyeli katılımcıların %15,3'ü "yevmiyeci (gündelik/geçici işler)", her iki katılımcı grubun %15,6'sı "esnaf", Şanlıurfalı katılımcıların %14,7'si Suriyeli katılımcıların %12,5'i "serbest meslek"le uğraşmaktadır. Yine, Şanlıurfalı katılımcıların %14,7'si Suriyeli katılımcıların %29'2si "ev hanımı", Şanlıurfalı katılımcıların %12,2'si Suriyeli katılımcıların %14,4'ü "öğrenci", Şanlıurfalı katılımcıların %3,1'i ve Suriyeli katılımcıların da %0,3'ü "memur", ve geri kalan katılımcılar da mühendis, öğretmen, tüccar, iş insanı, müteahhit gibi işler yapmaktadır. Ayrıca "emekli" olan Şanlıurfalı katılımcıların oranı %7,5'tir.

Görüldüğü gibi, "esnaf", "serbest meslek", "öğrenci", "yevmiyelik (gündelik/geçici)" işlerde çalışan her iki katılımcı grup arasındaki oranlar kısmen birbirine yakındır. Ancak ev hanımı olan Suriyeli katılımcı sayısı (%29,2) Şanlıurfalı ev hanımı olan katılımcı sayısından (%14,7) daha fazladır. Yine Suriyeli katılımcılarda "emekli" olma durumu söz konusu değildir ve Şanlıurfalı katılımcıların %7,5'i "emekli"dir. "Memur", "mühendis", "hemşire", "hayvancılık" ve "çiftçi" gibi mesleklerde Şanlıurfalı katılımcıların oranı Suriyeli katılımcıların oranından kısmen fazladır. Buna karşılık, "öğrenci", "öğretmen", "tüccar" ve "iş insanı" gibi alanlarda da Suriyeli katılımcıların oranı Şanlıurfalı katılımcıların oranından kısmen fazladır. "Emekli", "memur", "ev hanımı" dışında diğer alanlarda her iki katılımcı grup arasındaki oranlar, kaide değer bir benzerliğin olduğu da vurgulanmalıdır (Şekil 28).

Şekil 28: Katılımcıların Meslek Durumları

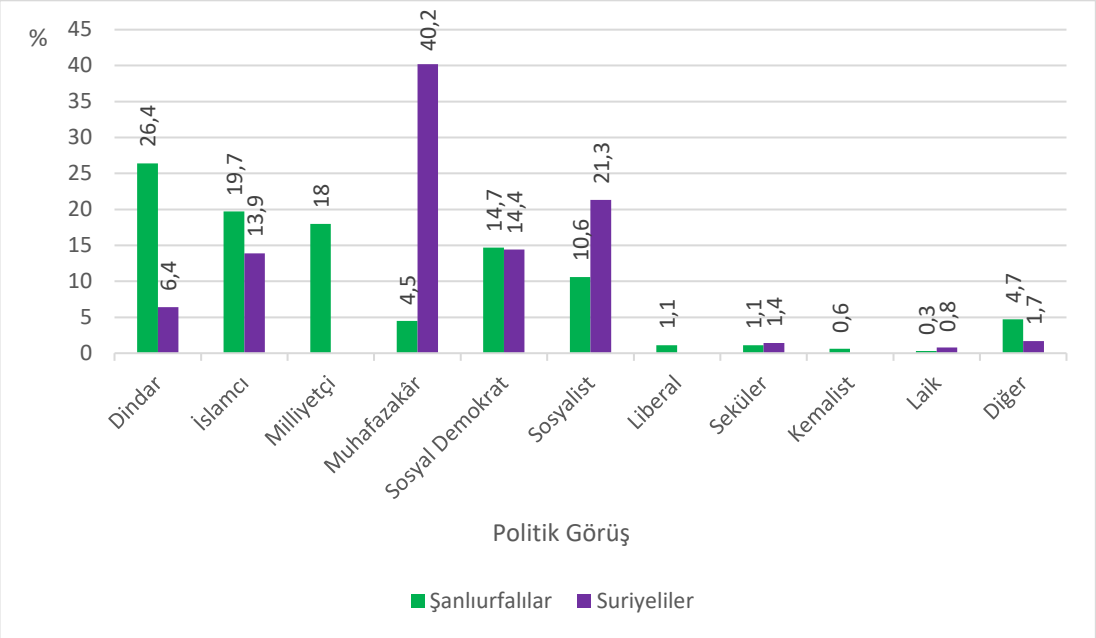
Her iki katılımcı grubun da çalışıp çalışmama durumuna bakıldığında ise, yine benzer bir durum gözlenmektedir. Nitekim, Suriyeli katılımcıların %47'si çalışıyorken, %53'ü herhangi bir işte çalışmamaktadır, yani işsizdir. Şanlıurfalı katılımcıların %43'ü çalışıyorken, %57'si herhangi bir işte çalışmamaktadır. Dolayısıyla her iki katılımcı grubunda yarısından fazlası (Suriyeli katılımcıların %53'ü, Şanlıurfalı katılımcıların %57'si) herhangi bir işte çalışmamaktadır, yani işsizdir. Dolayısıyla işsizlik oranları her iki katılımcı grupta da yüksektir. Herhangi bir işte çalışan katılımcıların oranları da yine Suriyeli katılımcılarda %47 ve Şanlıurfalı katılımcılarda %43'tür ve bu oranlar kısmen birbirine yakındır. Dolayısıyla, "Suriyeliler geldi, işsizlik arttı", ya da "Suriyeliler çalışıyor, biz iş bulamıyoruz" gibi toplumda yaygın hale gelen algıların çok da gerçeği yansıtmadığı bu veriler üzerinden ortaya çıkmaktadır.

Her iki katılımcı gruptan da çalışanların çalışma alanlarına bakıldığında ise hem benzerliklerin hem de farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin, Suriyeli katılımcıların yarısından fazlası (%51,2'si) "kendi işinde çalışmakta" iken, bu oran

Şanlıurfalı katılımcılarda %46,8 düzeyindedir. Yine "özel sektörde" çalışan Suriyeli katılımcıların oranı %9,5, Şanlıurfalı katılımcıların oranı da buna yakındır ve %11,7 düzeyindedir. Ancak her iki katılımcı grubun çalışma alanındaki asıl fark, "başkasının işi" ve "kamu sektöründe" ortaya çıkmaktadır. Zira Şanlıurfalı katılımcıların %22,1'i "başkasının işinde" çalışırken, bu oran Suriyeli katılımcılarda %36,3 düzeyindedir. Demek oluyor ki herhangi bir işte çalışan her üç Suriyeliden biri ve her beş Şanlıurfalıdan biri "başkasının işinde" çalışmaktadır. Yine, kamu sektöründe (kamuya ait işlerde) çalışan Şanlıurfalıların oranı %14,9 iken bu oran Suriyelilerde oldukça düşüktür ve %1,8 düzeyindedir.

Bütün bunlarla birlikte, katılımcıları daha iyi tanımak için onların politik olarak kendilerini nasıl tanımladıkları da sorulmuştur. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcılarda "dindar", "İslamcı", "milliyetçi" görüşte olduklarını belirtenler çoğunlukta iken, Suriyeli katılımcılarda ise dikkat çekici biçimde, "muhafazakâr", "sosyal demokrat" ve "sosyalist" olarak tanımlayanlar daha çoğunlukta olduğu ortaya çıkmıştır. Şanlıurfalı katılımcılardan "dindar" olduklarını söyleyen katılımcıların oranı %26,4, "İslamcı" olduklarını belirtenlerin oranı %19,7, "milliyetçi" olduklarını söyleyenlerin oranı %18, "muhafazakâr" olduklarını söyleyenlerin oranı %4,5, "sosyal demokrat" olduklarını belirtenlerin oranı %14,7, "sosyalist" olduklarını söyleyenlerin oranı %10,6'dır. Geri kalan katılımcıların da %1,1'i "liberal", %1,1'i "seküler", %0,6'sı "Kemalist", %0,3'ü "laik" ve %4,7'si de "diğer" politik görüşlere sahiptir. Buna karşılık Suriyeli katılımcıların %40,2'si "muhafazakâr", %21,3'ü "sosyalist", %14,4'ü "sosyal demokrat", %13,9'u "İslamcı", %6,4'ü "dindar", %1,4'ü "seküler", %0,8'i "laik" ve %1,7'si de "diğer" politik görüşlerde oldukları ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, özellikle de "sosyalist" ve "muhafazakâr" olan Suriyeli katılımcıların oranı aynı politik görüşte olan Şanlıurfalı katılımcıların oranından fazla iken, Şanlıurfalı katılımcıların da "dindar", "İslamcı" ve "milliyetçi" görüşte olanların oranının aynı politik görüşte olan Suriyeli katılımcıların oranından fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle de her iki katılımcı grup arasındaki en temel farklılık Şanlıurfalı katılımcıların %18'inin kendini "milliyetçi" olarak tanımlamasıdır (Şekil 29).

Şekil 29: Katılımcıların Politik Görüşleri

Şanlıurfalıları ve Suriyelileri sosyoekonomik açıdan karşılaştırmalı bir analize tabi tutulmasıyla ortaya çıkan ortaya çıkan genel tabloda, her iki katılımcı grubun yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, anadili gibi temel demografik özellikleri açısından birbirleriyle kısmen benzerlik gösterdiği, ancak özellikle de, eğitim durumu, meslek, çalışma alanı, aylık gelir ve aylık gider, aylık gelirin evi/aileyi geçindirmeye yetip yetmediği, oturulan ilçe, kalınan evin mülkiyet durumu ve evlerini ısıtma yöntemleri gibi sosyoekonomik alanlarda ise her iki katılımcı grubun birbiriyle farklılaştıkları görülmüştür.

Her iki katılımcı grup da sosyoekonomik olarak *zayıf* ve *kötü* durumda olmakla birlikte, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı katılımcılara oranla daha *yoksul* ve daha *zor* durumda oldukları anlaşılmıştır. Suriyeli katılımcıların aylık gelirlerinin daha az olduğu, aylık gelirlerinin evlerini geçindirmeye yetmediğini söyleyenlerin oranının Şanlıurfalı katılımcıların oranından daha fazla olduğu, ezici çoğunluğunun (%95,8, bu oran Şanlıurfalı katılımcılarda %19'dur) başkasına ait bir yerde kirada kaldığı, dolayısıyla zorunlu göçe maruz kalan Suriyelilerin *ev sahibi toplum*a (Şanlıurfalı katılımcılara) göre ekonomik olarak, daha *yoksul* oldukları ve daha *zor* durumda bulundukları saptanmıştır. *Ev sahibi toplum*la kıyaslandığında *göç ile gelenlerin* sosyoekonomik olarak daha çok zorlanması aslında *zorunlu göçün* getirdiği bir *zorluk* olarak görmek mümkündür.

Birincisi akademik olarak çalışanların her iki tarafında sosyoekonomik durumunu göz önünde bulundurması gerekmektedir. Toplumsal algılar ve yargılar, ekonomik ilişkiler karşılıklı olmaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunda sadece tek taraf üzerinden gidilmektedir. Oysaki, uyum, entegrasyon, algılar, ekonomik ilişkiler vs. tüm toplumsal ilişkiler karşılıklı gerçekleşmektedir. Özelikle de *ev sahibi toplum* ve *göçle yeni gelenler* üzerine yapılacak akademik bir çalışmanın her iki tarafı da inceleme konusu yaptığında daha sağlıklı sonuçlara ulaşması mümkün olabilmektedir. Bu sebeple bu alanda çalışma yapacak olanların bu durumu göz önünde bulundurmaları konuyu daha iyi kavramalarını sağlayabilir. Özellikle de Suriyeliler ile ilgili yapılmış pek çok çalışma da entegrasyon, uyum, kültürel çatışma, sosyal dışlanma, sosyoekonomik durum ve etki gibi birçok konuda yapılan çalışmalar ya sadece Suriyelilere ya da sadece ev sahibi topluma odaklanarak yapılmıştır. Oysaki burada sıralan tüm olgular karşılıklı olarak gelişen olgulardır. Ve biri olmadan diğeri tam olarak anlamak daha zordur.

Bu sebeple bu çalışma, özellikle de ev sahibi toplumun göçle gelen insanlara yönelik takındığı tutum, davranış ve tavırların gerçeklik ile ilişkinin ortaya koyulması için sadece ev sahibi toplumu değil aynı zaman da göçle gelen insanları da buna dahil ederek her iki grubu karşılaştırmalı analize tabi tutmuştur. Her iki halk arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı olarak anlaşılması için, her iki tarafı da araştırma konusu yapmak ve karşılaştırmalı bir analize tabi tutmak daha sağlıklı sonuçlara ulaşmamızı sağlayabilir. Bu araştırma vesilesiyle, bundan sonra ilgili alanda çalışma yapacak olan araştırmacıların bir tarafı incelerken diğer tarafı da ihmal etmeden her iki tarafı da incelemeye dahil etmesinin daha sağlıklı sonuçlara ulaşması için gerekli olduğu ve önem arz ettiğinin altı çizilmedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL MEKÂNDA ŞANLIURFALILAR VE SURİYELİLER ARASINDAKİ SOSYOEKONOMİK İLİŞKİLER

Mekânın, insanları yoğunlaştırma, bir araya getirme ve bir arada tutma gibi önemli bir işlevi vardır. Dolayısıyla, mekân, aslında insan bedenlerini ve insan topluluklarını birbirine yakınlaştırır ve sıkılaştırır. Bu yoğunlaştırma ve sıkılaştırma, sadece fiziksel anlamı içermez, aynı zamanda, toplumsal ilişkilerdeki yoğunlaşmayı da içerir. Bu anlamda, ekân, insanları, komşuluk ilişkilerine, evlilikler yoluyla akrabalık ilişkilerine ve sosyal ilişkiler yoluyla, arkadaşlık, dostluk ilişkilerine yönlendirir. Bu açıdan mekân, her şeyden önce, toplumda farklı insan toplulukları arasında bir etkileşimi ve teması yaratır. Ya da bunun tersi olan temassızlığı yaratır. Ancak, her iki durumda da söz konusu karşılaşmalar, iç içe geçişler ve temas(sızlık) gündelik hayata sirayet ederek, bir taraftan bizzat gündelik hayatın kendisini yaratırken diğer taraftan da toplumsal mekânın üretimini de sağlamaktadır. Bu anlamda, mekân toplumsal ilişkileri üretirken, toplumsal ilişkiler de mekânı üretir Bu anlamda mekân, Harvey'in de belirttiği gibi, tam da bu yönüyle *ilişkisel*dir. Yani, *toplumsal ilişkiler*den kopuk değildir. Toplumsal ilişkiler ve süreçler de mekândan bağımsız değildir ve belli bir mekânsal zeminde gerçekleşirler.

4.1. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Modern çağda, insanlar artık birbiriyle *birlikte yaşamak* zorunda, çünkü tüm şartlar bir şekilde "birlikte yaşamayı" zorunlu kılmaktadır. İnsanlar, birlikte aynı bölümlerde, aynı koridorlarda aynı odalarda, aynı binalarda, aynı asansörlerde, aynı sokakta, aynı mahallede, aynı otobüste, gemide, tramvayda olmak zorundalar. Aslında küreselleşme neoliberalizm ve modernleşme herkesi birbirine komşu olmaya zorlamıştır. Sosyal bir varlık olan insanoğlu tek başına var olamaz, diğer öznelerle birlikte belli toplumsal ilişkiler ağının içinde yaşar. Bu yüzden, öyle veya böyle bir şekilde komşuluk ilişkileri zorunluluktan doğmaktadır. Dolayısıyla, komşuluk, günümüz toplumlarının neredeyse olmazsa olmazı haline gelmiş durumdadır. Çünkü, artık herkes birbirine komşu ve komşuluk ilişkilerinden kaçınmak mümkün olmayan

bir hale gelmiştir. “Dünyanın yuvarlak olması hasebiyle kaide gereği hepimiz komşu olsak da Kant’ın işaret ettiği üzere taşımacılığın gelişmesi ve (…) dünya nüfusunun artması kâğıt üstündeki bu gerçeği bir veriye dönüştürdü. Hepimiz birbirimize bağımlı hale geldik, başkasıyla muhatap olmamak için uzaklaşma bahanemiz kalmadı (…)” (L’Heuillet, 2019, s. 5). Özetle, komşuluk birlikte olma, birlikte bir arada olma halidir. Dolayısıyla, “Komşuluk, birlikte varoluşu hissetme alanıdır.” (L’Heuillet, 2019, s. 206) aslında.

Ayrıca komşuluk, “başkası”yla veya “aileden olmayan öteki”yle, kapı eşiği, sokak, pazar veya başka bir mekânda karşılaşmaktır. Yani gündelik hayatta karşılaşma pratiklerini içerir. Sohbet etme, selamlaşma, birlikte bazı aktivitelerde bulunma gibi ilişkiler komşuluk ilişkileri çerçevesinde değerlendirilir. Unutulmamalıdır ki, komşuluk, aileden sonra bir toplum için en önemli ilişki ağlarının başında gelir. Çünkü, L’Heuillet’in de altını çizdiği gibi (2019, s. 206), karşımızda, alt veya üstümüzde, yanımızda, kaçınılamaz olarak her zaman bir komşunun varlığı söz konusudur. Diğer insanlarla, “sınır” ve “eşikten” hareketle komşu oluruz. Yani kendisi dışında başlayan çizgiden itibaren başlayan bir ilişkidir bu. Nasıl ki ülkeler, sınırları aracılığıyla birbirleri ile komşu oluyorsa, bir apartmanın sakinleri de merdiven boşlukları aracılığıyla birbirlerine komşu olurlar (L’Heuillet, 2019, s. 206).

Komşuluk, her şeyden önce bedenleri birbirine yaklaştırarak onları kaçınılmaz olan toplumsal bir etkileşime sokar. Toplumun da bu seviyede işlediğini bize hatırlatır. Bu sebeple, komşuluk ilişkileri, kesin biçimde *ilişkisel*, *değişken*, *narin*, *belirsiz* ve *kırılgan*dır (L’Heuillet, 2019, s. 206-207). Dolayısıyla derinlemesine bir incelemeye tabi tutulduğunda basit gibi görünen komşuluk ilişkilerinin gayet karmaşık olduğu anlaşılacaktır.

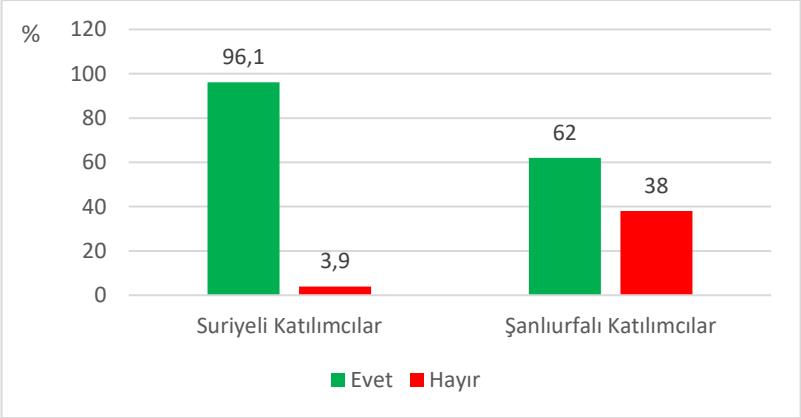
Temassızlığın olması veya komşuluk ilişkilerinin çok kötü olmasının toplumsal sonuçları vardır. Mekân bir araya getirir, inşa eder ve inşa ettirir. Ama, belli bir mekânı önemli kılan, orada geçekleşen toplumsal ilişkilerdir. Gündelik hayattaki toplumsal ilişkilerin düzeyi, pek çok şeyi belirler. Komşuluk ilişkileri iyi değilse, devasa yapıların, mahallelerin ve şehirlerin kısacası tüm mekânların bir anlamı kalmamaktadır. Varsa bir anlamı bile bu anlam yıkıdır. Yıkıcı toplumsal ilişkilerin yıktığı mekânın kendisi.

Komşuluk ilişkilerinin önünde, duvarlar, binalar, yapılar kısacası mekânın kendisi bir engel değildir. Engel olan şeyler tamamen toplumsal süreçlerdir. Algı ve yargılardır. Mesafe ve temasın kendisidir. Başta sosyoekonomik ilişkiler olmak üzere toplumsal ilişkilerin kendisidir.

Nitekim, göç ve mekân ilişkisi bağlamında Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeliler ve Şanlıurfalılara odaklanan bu çalışmanın alan araştırmasında her iki katılımcı grubun birbirleriyle olan komşuluk ilişkilerini belirleyen temel bazı unsurların olduğu gözlemlenmiştir. Her iki katılımcı grubun da birbirlerine komşu olma durumları, yaşadıkları sorunlar ve komşuluk ilişkilerine dair aşağıda tartışması yapılan verilere ulaşılmıştır.

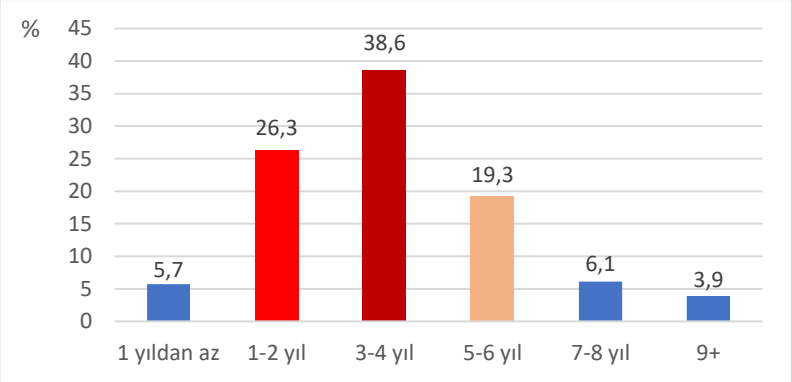
Öncelikle Şanlıurfalı katılımcıların %62'sinin Suriyeli komşusu varken, %38'inin de Suriyeli komşusunun olmadığı, buna karşılık Suriyeli katılımcıların %96'1'inin Şanlıurfalı komşusunun olduğu, sadece %3,9'unun Şanlıurfalı komşusunun olmadığı ortaya çıkmıştır (Şekil 30). Anketlerin yapıldığı mahallelerdeki Suriyeli nüfusun yoğunluğu dikkate alındığında bu oranlar normal görünmektedir. Nitekim Şanlıurfa şehrinin bazı mahallelerinde Suriyeliler neredeyse yok denecek kadar az iken, bazı mahallelerde ise kümelenmiş durumdalar. Dolayısıyla Şanlıurfalı komşusu olmayan çok az sayıda (%3,9) Suriyeli katılımcı vardır. Bunlar da genelde Suriyelilerin çok yoğun olduğu bir binada veya mahalledeki bir bölgede oturmalarından kaynaklanmaktadır. Netice itibariyle bakıldığında, Şanlıurfalılar için %62 ve Suriyeli katılımcılar için %96,1 oranında "öteki" komşunun varlığı ve dolayısıyla bir iç içe geçiş söz konusudur.

Şekil 30: Şanlıurfalı veya Suriyeli Komşunun Varlığı

Şanlıurfalı katılımcıların %38,6'sı Suriyelilerle 3-4 yıldır komşudur. Şanlıurfalı katılımcıların %26,3'ü Suriyelilerle 1-2 yıldır, %19,3'ü 5-6 yıldır, %6,1'i 7-8 yıldır, %5,7'si 1 yıldan az bir süredir, %3,9'u da 9 yıldan fazladır Suriyelilerle komşudur. Görüldüğü gibi Şanlıurfalılarla Suriyelilerin komşuluk ilişkileri uzun yıllardır devam etmektedir. Katılımcıların sadece %32'si 2 yıldan daha az bir süredir Suriyelilerle komşudur. Buna karşılık katılımcıların %68'i en az üç yıl olmak üzere üç yıl ve daha fazla bir süredir Suriyelilerle komşudur. Katılımcıların %29,3'ü de 5 yıldan daha fazla bir süredir komşuluk ilişkilerine sahiptir. Bu oranlar göstermektedir ki, her iki grup arasındaki komşuluk ilişkileri uzun bir süredir devam etmektedir (Şekil 31).

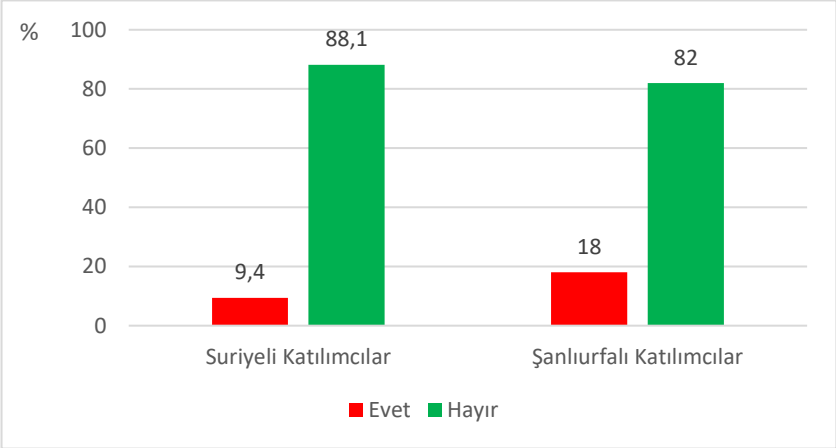
Şekil 31: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyelilerle Ne Zamandan Beri Komşu Oldukları

Komşusu olduğunu söyleyen her iki katılımcı grubun da komşularıyla herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadığına dair verilere bakıldığında, ilginç biçimde her iki katılımcı grubun da birbirleriyle herhangi bir sorun yaşamadığı görülmektedir. Nitekim Şanlıurfalı katılımcıların %82'si Suriyeli komşularıyla, Suriyeli katılımcıların da %88,1'i Şanlıurfalı komşularıyla herhangi bir sorun yaşamamıştır. Şanlıurfalı katılımcıların %18'i Suriyeli komşularıyla, Suriyeli katılımcıların da %9,4'ü Şanlıurfalı komşularıyla herhangi bir sorun yaşamışlardır. Gerek uzun süren komşuluk ilişkileri gerekse genel olarak komşuluk ilişkilerindeki sorunların olabileceği durumu göz önüne alındığında her iki katılımcı grubun da birbiriyle olan komşuluk ilişkilerinin "iyi" olduğu söylenebilir. Komşularıyla sorun yaşayanların oranında ise normal dışı bir durum görünmemektedir. Sadece Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı komşularıyla daha iyi geçindiği ve daha az soruna sahip olduğu (%9,4), buna karşılık Şanlıurfalı

katılımcıların Suriyeli komşularıyla sorun yaşama durumunun kısmen daha fazla olduğu (%18) görülmektedir (Şekil 32).[48]

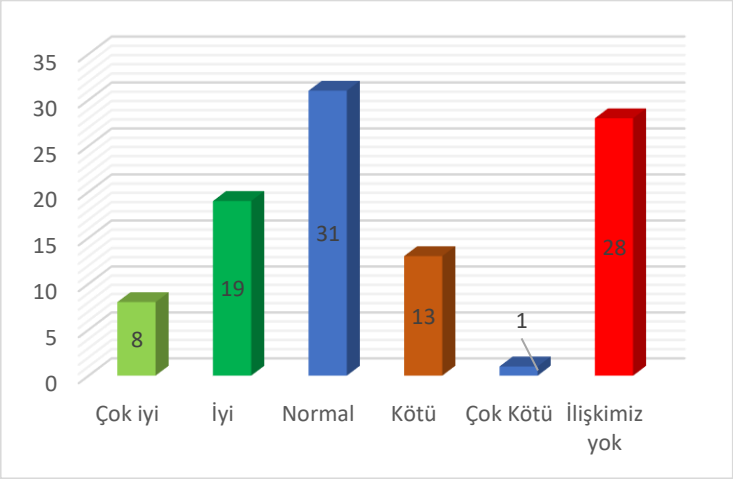
Şekil 32: Komşusu Olanların, Komşularıyla Sorun Yaşama Durumu

Şüphesiz ki, belli bir mekânda gerçekleşen toplumsal etkileşimin ve iç içe geçişin en önemli göstergelerinden birisi de komşuluk ilişkileridir. Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeli komşularıyla olan ilişkilerinin seviyesine bakıldığında ise dikkat çekici biçimde katılımcıların %28'inin Suriyeli komşularıyla "hiçbir ilişkilerinin olmadığı" ortaya çıkmıştır. Suriyeli komşularıyla ilişkilerinin "kötü" (%13) ve "çok kötü" (%1) olduğunu söyleyenlerin toplam oranı %14 düzeyindedir. Suriyeli komşularıyla ilişkilerinin "iyi" (%19) ve "çok iyi" (%8) olduğunu söyleyenlerin toplam oranı ise %27'dir. Şanlıurfalı katılımcıların %31'i ise Suriyeli komşularıyla ilişkilerinin "normal" olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 33).

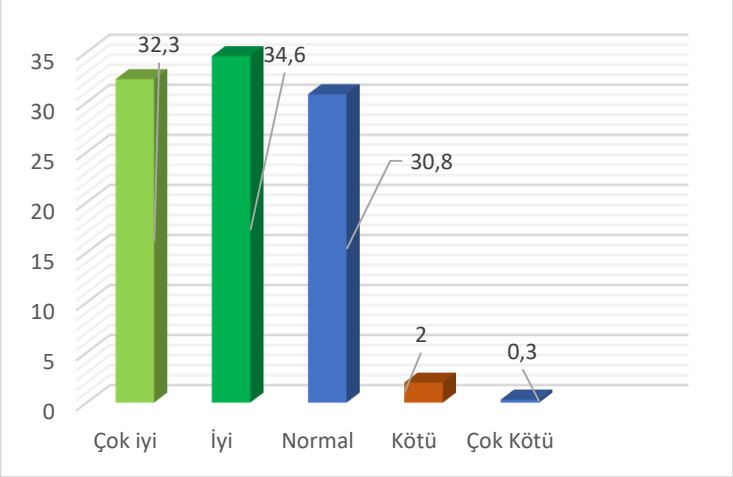
[48] Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı komşularıyla sorun yaşama durumundaki oranlarda meydana gelen %3,9'luk boşluk, Şanlıurfalı komşusu olmayan Suriyeli katılımcıların buradan çıkarılmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 33: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyeli Komşularla İlişkileri

Buna karşılık, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı komşularıyla olan ilişkilerine bakıldığında ise, Şanlıurfalıların Suriyeli komşularıyla olan ilişkilerinden çok daha iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı komşularıyla olan ilişkilerinin "kötü" ve "çok kötü" olduğunu söyleyenlerin toplam oranı sadece %2,3'tür. Şanlıurfalı komşularıyla ilişkilerinin "iyi" (%34,6) ve "çok iyi" (%32,3) düzeyde olduğunu söyleyenlerin toplam oranı ise %66,9'dur. İlişkilerinin "normal" olduğunu söyleyen Suriyeli katılımcıların oranı da %30,8'dir (Şekil 34).

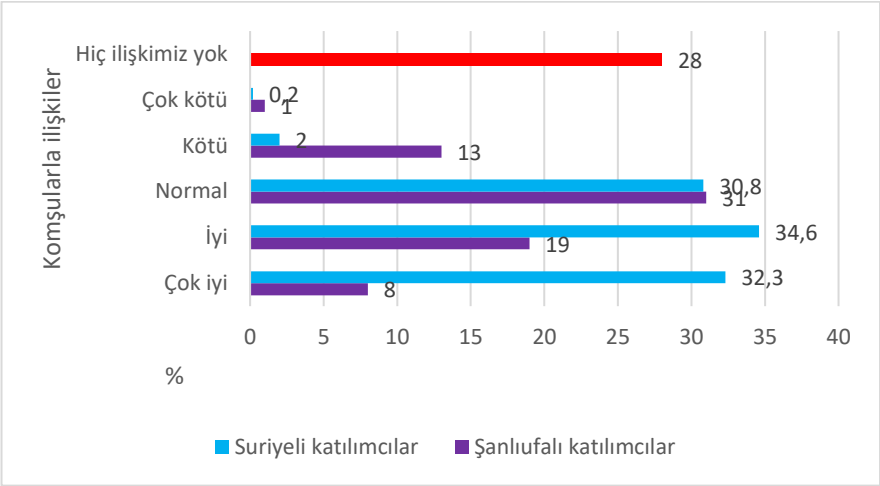
Şekil 34: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalı Komşularla İlişkileri

Yukarıda her iki katılımcı grubun da birbiriyle olan komşuluk ilişkilerini gösteren iki grafikten hareketle oluşturulan aşağıdaki grafikten de net biçimde anlaşılacağı üzere, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı komşularıyla olan ilişkileri çok daha iyi düzeydedir. Zira, Şanlıurfalı komşularıyla ilişkilerinin "kötü" ve "çok kötü" olduğunu söyleyen Suriyeli katılımcıların toplam oranı sadece %2,3 düzeyindedir.

Buna karşılık "olumlu" olduğunu belirtenlerin toplam oranı da %66,9'dur. Ancak Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeli komşuları ile olan ilişkilerinin olumlu olduğunu belirtenlerin toplam oranı %27'dir. Suriyeli komşularıyla ilişkilerinin "olumsuz" olduğunu söyleyen Şanlıurfalı katılımcıların toplam oranı ise %14'tür. Her iki katılımcı grupta da komşularıyla ilişkilerinin "normal" olduğunu belirtenlerin oranı birbiriyle neredeyse aynıdır ve bu %31 civarındadır. Grafikte de göze çarptığı gibi, Şanlıurfalı katılımcıların %28'inin Suriyeli komşusu olmasına rağmen, Suriyeli komşuları için kendileriyle "hiçbir ilişkimiz yok" demişlerdir (Şekil 35).

Şekil 35: Her İki Katılımcı Grubun Birbiriyle Olan Komşuluk İlişkileri

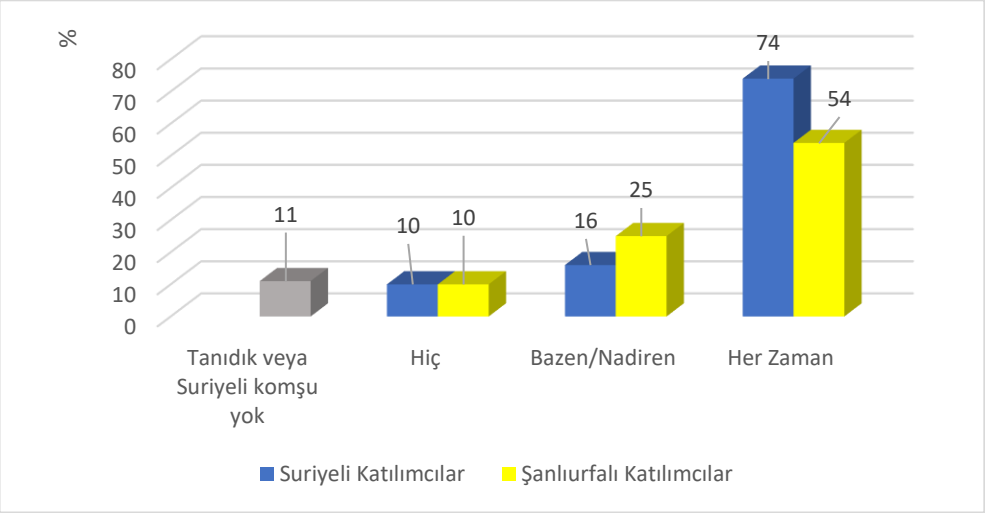
Şüphesiz ki, komşuluk ilişkilerinin en temel ilkelerinden birisi, yardımlaşmadır. "Komşular olarak birbirimizin yardımına koşarız. Asansörü bekletiriz. Alışverişin ilk alanıdır komşuluk alanı." (L'Heuillet, 2019, s. 12). Bu açıdan bakıldığında, Şanlıurfalı ve Suriyeli katılımcıların birbirlerine yardımda bulunup bulunmadığı da sorulmuştur. Özellikle de zorunlu göç ve savaş mağduru olmaları sebebiyle geldikleri yeni yerleşim yerlerindeki insanların kendilerine herhangi bir yardımda bulunup bulunmadığına ilişkin ise şu sonuçlar elde edilmiştir: Öncelikle, Şanlıurfalı katılımcıların %68'inin Suriyeli komşularına yardım ettikleri, %28'inin ise Suriyelilere yönelik maddi manevi herhangi bir yardımda bulunmadığı ve katılımcıların %24'ünün de herhangi bir yardımda bulunup bulunmadığını hatırlayamadığı" ortaya çıkmıştır.

Buna karşılık, "Bugüne kadar Şanlıurfalılar tarafından size maddi manevi herhangi bir yardımda bulunan oldu mu?" şeklindeki soruya Suriyeli katılımcıların %32'si Şanlıurfalı komşularının kendilerine maddi manevi herhangi bir yardımda

bulunduğunu belirtmişlerdir. Suriyeli katılımcıların %68'i ise Şanlıurfalıların kendilerine herhangi bir yardımda bulunmadığını söylemişlerdir.

Birbirleriyle tanıdık veya komşu olan katılımcıların sokakta veya dışarda birbirilerini görmeleri durumunda selamlaşıp selamlaşmadığına bakıldığında ise, birbirleriyle "hiç" selamlaşmayan katılımcı grupların oranlarının (her iki grupta da %10 düzeyinde) aynı olduğu görülmektedir. Tanıdık veya Suriyeli komşusu olmayan (%11) Şanlıurfalı katılımcıları dışarda tutarsak, geriye kalan Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeli komşu ve tanıdıklarına %25'i "bazen/nadiren" ve %54'ü de "her zaman" selam vermektedir. Buna karşılık, Suriyeli katılımcıların %16'sı "bazen/nadiren" ve %74'ü de "her zaman" olmak üzere Şanlıurfalı komşularına dışarda veya sokakta karşılaşmaları durumunda selam vermektedir. Tanıdık veya komşu biriyle karşılaşmaları durumunda öyle veya böyle bir şeklide selamlaşmanın oranı yaklaşık %90 seviyesindedir. Her iki katılımcı gruptan da selamlaşmayanların oranı eşittir ve bu oran %10'dur. Ancak, genel verilere bakıldığında ise, Suriyelilerin Şanlıurfalı komşularına göre daha fazla selamlaştığı anlaşılmaktadır. Çünkü, tanıdık veya komşu biri görüldüğünde "her zaman" selam veren Şanlıurfalı katılımcıların oranı yardan biraz fazla iken, bu oran Suriyeli katılımcılar da neredeyse dörtte üç düzeyindedir. Suriyeli katılımcıların sadece %16'sı dışarda veya sokakta tanıdık veya komşu bir Şanlıurfalı gördüğünde "nadiren/bazen" selam vermektedir. Ancak her dört Şanlıurfalı katılımcıdan biri, sokakta veya dışarda tanıdık veya komşu bir Suriyeliyi gördüğünde "nadiren/bazen" ona selam vermektedir. Buna göre, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalılara daha fazla selam verdiği görülmektedir (Şekil 36).

Şekil 36: Katılımcıların Birbirine Selam Verme Durumları

Komşuluk ilişkilerinin zayıflığı, muhtarlarla yapılan görüşmelerde de sıklıkla dile getirilen bir konu olmuştur. Muhtar 5 ile yapılan görüşmede muhtar, "taziyelere gitme, yemek götürüp getirme, misafirlik hiç olmuyor. Selamlaşma oluyor sadece iki halk arasında." (Muhtar 5, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) demiştir.

Aynı mekânı paylaşan ve öyle veya böyle bir toplumsal mekân oluşturan her iki katılımcı grubun da birbirleriyle olan komşuluk ilişkilerini daha detaylı incelemek adına gruplara daha detaylı sorular sorulmuştur. Özellikle de gündelik hayatta ilişkilerin nasıl olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, katılımcıların birbirine yemek götürüp getirme durumları, birbirlerine misafirliğe gidip gelme durumları, birlikte parklara ve alışveriş merkezlerine gidip gitmedikleri, taziye, düğün, nisan gibi etkinliklerde veya hasta olması durumunda katılımcıların birbirlerine gidip gitmedikleri araştırılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak, Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeli komşularıyla olan ilişkileri ile ilgili elde edilen verilerden hareketle Şekil 37 oluşmuştur.

Görüldüğü gibi, söz konusu etkinliklerin sıklığı "hiç", "bazen/nadiren" ve "her zaman" şeklinde ayrıldığında, şöyle bir tablo ile karşılaşmaktayız: öncelikle Şanlıurfalı katılımcıların durumuna bakıldığında, Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeli komşularına yemek götürme durumuna bakıldığında, Şanlıurfalı katılımcıların %60'ının Suriyeli komşularına "hiç" yemek götürmediği, %32'sinin "bazen/nadiren" yemek götürdüğünü ve %8'inin de "her zaman" yemek götürdüğünü söylemişlerdir. Suriyeli komşularının kendilerine "hiç" yemek getirmediğini söyleyen Şanlıurfalı

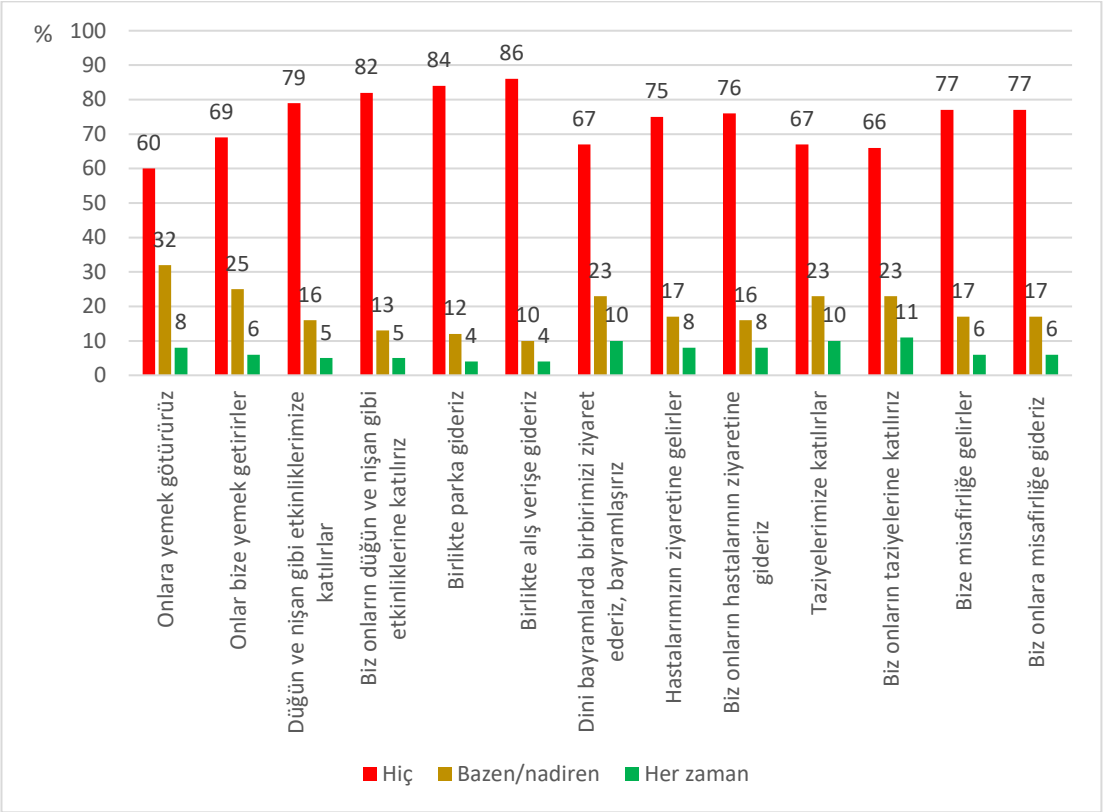
katılımcıların oranı %69, "bazen/nadiren" yemek getirdiklerini söyleyenlerin oranı %25 ve Suriyeli komşularının kendilerine "her zaman" yemek getirdiğini söyleyenlerin oranı %6'dır.

Şanlıurfalı katılımcıların %79'u Suriyeli komşularının "düğün, nişan gibi etkinliklerine" "hiç" katılmadığını, katılımcıların %16'sı ise "nadiren/bazen" katıldıklarını ve %5'i de "her zaman" katıldıklarını söylemişledir. Buna karşılık kendilerinin de Suriyeli komşularının düğün ve nişan gibi etkinliklerine katılıp katılmadığı sorusu da yöneltilmiştir. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların %82'si Suriyeli komşularının düğün ve nişan gibi etkinliklerine katılmamaktadır. Katılımcıların %13'ü "bazen/nadiren" ve %5'i de "her zaman" Suriyeli komşularının düğün ve nişan gibi etkinliklerine katılmaktadır.

Şanlıurfalı katılımcıların %84'ü "hiç", %12'si "bazen/nadiren" ve %4'ü de "her zaman" Suriyeli komşularıyla birlikte parka gitmektedir. Yine Şanlıurfalı katılımcıların %86'sı "hiç", %10'u "bazen/nadiren" ve %4'ü de "her zaman" Suriyeli komşularıyla alışverişe gitmektedir. Bununla birlikte, Şanlıurfalı katılımcıların %77'si "hiç", %17'si "bazen/nadiren" ve %6'sı da "her zaman" Suriyeli komşularının kendilerine misafirliğe geldiklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık olarak da yine Şanlıurfalı katılımcılar aynı oranlarla (%77, %17 ve %6) Suriyeli komşularına misafirliğe gittiklerini söylemişlerdir.

Şanlıurfalı katılımcıların %67'si "hiç" %23'ü "bazen/nadiren" ve %10'u da "her zaman" Suriyeli komşularının kendi taziyelerine katıldıklarını söylemişlerdir. Suriyeli katılımcıların %66'sı "hiç", %23'ü "bazen/nadiren" ve %11'i de "her zaman" olmak üzere Suriyeli komşularının taziyelerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Yine Şanlıurfalı katılımcıların %75' "hiç", %17'si "bazen/nadiren" ve %8'i de "her zaman" olmak üzere Suriyeli komşularının hastaları olması durumunda kendilerine hasta ziyaretine geldiklerini belirtmişlerdir. Şanlıurfalı katılımcıların %76'sı Suriyeli komşularına hasta ziyaretine "hiç" gitmediklerini söylerken, %16'sı "bazen/nadiren" ve %8'i de "her zaman" olmak üzere Suriyeli komşularına hasta ziyaretine gittiklerini ifade ederken Suriyeli komşusu olan Şanlıurfalı katılımcıların %67'si dini bayramlarda Suriyeli komşularıyla birbirlerine "hiç" gitmediklerini söylemişlerdir. Katılımcıların %23'ü "bazen/nadiren" ve %10'u da "her zaman" olmak üzere "dini bayramlarda birbirimizi ziyaret ederiz, bayramlaşırız" demiştir (Şekil 37).

Şekil 37: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyeli Komşularıyla İlişkileri

Gündelik hayatta katılımcı grupların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak için sorulan birbirlerine misafirliğe gidip gelme durumu, birlikte parka, alışverişe gitme, hasta ziyaretleri, düğün, nişan ve taziye gibi etkinliklerde birbirlerine gidip gitmeme gibi durumları öğrenmek adına Şanlıurfalı katılımcılara sorulan soruların aynısı Suriyeli katılımcılara da sorulmuştur. Buna göre, ilişkilerin sıklığı "hiç", "bazen" ve "her zaman" şeklinde gruplandırıldığında ortaya şu oranlar çıkmaktadır.

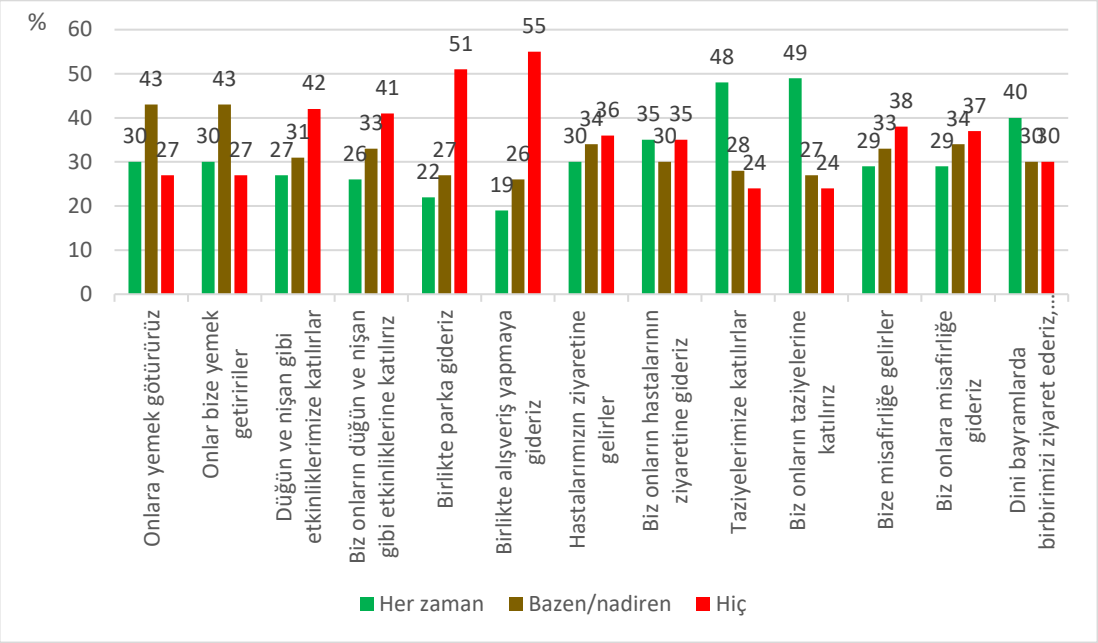
Suriyeli katılımcıların %27'si Şanlıurfalı komşularına "hiç" yemek götürmediklerini, %43'ü "bazen/nadiren" ve %30'u da "her zaman" yemek götürdüğünü söylemiştir. Aynı oranlarla da Şanlıurfalı komşularının kendilerine yemek getirdiğini belirtmişlerdir. Suriyeli katılımcıların %42'si Şanlıurfalı komşularının kendilerinin düğün ve nişan gibi etkinliklerine "hiç" katılmadığını söylerken, katılımcıların %31'i "bazen/nadiren" ve %27'si de "her zaman" olmak üzere Şanlıurfalı komşularının kendi düğün ve nişan gibi etkinliklerine katılmadığını ifade etmişlerdir. Buna karşılık, Suriyeli katılımcıların %41'i Şanlıurfalı komşularının düğün ve nişan gibi etkinliklerine gidip "hiç" katılmadıklarını, katılımcıların %33'ü

“bazen/nadiren” ve %26’sı da “her zaman” Şanlıurfalı komşularının düğün ve nişan gibi etkinliklerine gidip katıldıklarını söylemişlerdir (Şekil 38).

Suriyeli katılımcıların %51’i Şanlıurfalı komşularıyla birlikte “hiç” parka gitmediğini, %55’i de Şanlıurfalı komşularıyla birlikte “hiç” alışverişe gitmediğini söylemişlerdir. Katılımcıların %27’si “bazen/nadiren” ve %22’si de “her zaman” olmak üzere Şanlıurfalı komşularıyla birlikte parklara gittiklerini, yine katılımcıların %26’sı “bazen/nadiren” ve %19’u da “her zaman” olmak üzere Şanlıurfalı komşularıyla birlikte alışveriş yapmaya gittiklerini dile getirmişlerdir. Suriyeli katılımcıların %36’sı Şanlıurfalı komşularının kendilerine hasta ziyaretine “hiç” gelmediklerini, yine katılımcıların %15’i de Şanlıurfalı komşularına hasta ziyaretlerine “hiç” gitmediklerini ifade etmişlerdir. Suriyeli katılımcıların %34’ü “bazen/nadiren” ve %30’u da “her zaman” olmak üzere Şanlıurfalı komşularının kendilerine hasta ziyaretleri için geldiğini, buna karşılık katılımcıların %30’u “bazen/nadiren” ve %35’i de “her zaman” olmak üzere Şanlıurfalı komşularına hasta ziyaretleri için gittikleri belirtmişlerdir. Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların %48’i “her zaman” ve %28’i de “bazen/nadiren” olmak üzere Şanlıurfalı komşularının taziye ziyaretleri için kendilerine geldiklerini, buna karşılık %49’u “her zaman” ve %27’si “bazen/nadiren” olmak üzere kendilerinin de Şanlıurfalı komşularının taziyelerine katıldıklarını söylemişlerdir. Şanlıurfalı komşularının kendilerine taziye ziyareti için “hiç” gelmediklerini ve kendilerinin de taziye ziyareti için Şanlıurfalı komşularına “hiç” gitmediklerini söyleyen katılımcıların oranı eşittir ve %24’tür (Şekil 38).

Suriyeli katılımcıların %38’i Şanlıurfalı komşularının kendilerine “hiç” misafirliğe gelmediklerini ve yine katılımcıların %37’si de Şanlıurfalı komşularına misafirliğe gitmediklerine ifade etmişlerdir. Katılımcıların %33’ü “bazen/nadiren” ve %29’u da “her zaman” olmak üzere Şanlıurfalı komşularının kendilerine misafirliğe geldiklerini ve buna karşılık da katılımcıların %34’ü “bazen/nadiren” ve %29’u da “her zaman” olmak üzere kendilerinin de Şanlıurfalı komşularına misafirliğe gittiklerini anlatırken, yine Suriyeli katılımcıların %30’u dini bayramlarda Şanlıurfalı komşularla birbirlerini “hiç” ziyaret etmediklerini ve bayramlaşmadıklarını söylerken, katılımcıların %30’u “bazen/nadiren” ve %40’ı da “her zaman” olmak üzere Şanlıurfalı komşularımızla “dini bayramlarda birbirimizi ziyaret ederiz, bayramlaşırız” demişlerdir (Şekil 38).

Şekil 38: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalı Komşularıyla İlişkileri

Komşuluk, "yakınlık" ve "mesafe" ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Yani aslında, komşuluk ilişkilerinde bir şekilde "temas" veya "temassızlık" söz konusudur. Ancak, her iki katılımcı grubun da birbirleriyle olan komşuluk ilişkilerine dair yukarıdaki elde edilen tüm veriler bir arada göz önünde bulundurulduğunda, her iki halk arasında komşuluk ilişkilerinin *zayıf* ve ciddi bir *temassızlığın* olduğu ortaya çıkmaktadır. Her iki grubunda birbiriyle olan komşuluk ilişkileri genel olarak kıyaslandığında, Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalı katılımcılara nazaran Şanlıurfalı komşularıyla daha kısmen daha iyi ilişkilere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde de benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde, Hayati Harrani, Eyyübiye ve Eyyüpkent gibi mahallelerde Şanlıurfalılarla Suriyeliler arasındaki komşuluk ilişkilerin zayıf da olsa kısmen olduğu ancak diğer mahallelerde genel olarak komşuluk ilişkilerinin nerdeyse yok denecek kadar az olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Ancak muhtarlar ilişkilerdeki bu zayıflığı her iki halk arasındaki yaşanan sorunlardan ziyade "kültür uyumsuzluğu", "kaynaşamama" ve genel olarak komşuluk ilişkilerine bağlamışlardır.

Örneğin, Muhtar 15 ile yapılan görüşmede, muhtar, komşuluk ilişkilerinin olmamasının ciddi bir sorun olduğunu, her iki halkın da birbirine gidip gelmediğini, komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğunu dile getirmiştir. Bu durumun kendi

mahallelerinde komşuluk ilişkileri adına ciddi bir sıkıntı yarattığını, her iki halk arasında bir kaynaşmanın olmadığını hatta çocuklarda bile bir kaynaşma olmadığını, dışarıda oynayan çocukların bile bir araya gelemediğini söylemiştir (Muhtar 22, telefonla görüşme, 18.09.2022).

Şüphesiz ki, mekân yakınlaştırır, yoğunlaştırır ve toplumsal ilişkileri biçimler. Komşuluk ilişkileri, toplumsal mekândaki gündelik hayatın bir yansımasıdır aslında. İbn Hazm, *Güvercin Gerdanlığı* isimli eserinde, "her yaklaşan bir gün uzaklaşmaya adaydır" (Hazm, 2016, s. 149) der. İlk başlarda her şey olmasa da çok şey yolunda olsa da ve ilişkiler normal veya iyi düzeyde olsa da temasın zamanla artması ve zamanında uzamasıyla her iki tarafın da birbiriyle olan yakınlaşma veya stabil ilişkileri *Tanıyarak Dışlama* (Saraçoğlu, 2012) süreciyle nihayet bulabilmektedir. Nitekim bir muhtar, ilk başlarda yani, Suriyeliler ilk Şanlıurfa'ya geldiklerinde komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu ancak daha sonra, insanların birbirini tanıyarak birbirlerinden uzaklaştığını belirtmiştir, yani aslında bu ilk ilişkiler zamanla yerini "tanıyarak uzaklaşma" veya "tanıyarak dışlama" olarak kavramlaştırabileceğimiz bir komşuluk ilişkisine bırakmıştır:

> "Komşuluk ilişkileri pek yok. Birbirine gidip gelme, misafirlikler… Yemek götürüp getirme… Bunların hiçbiri olmuyor. İlk geldiklerinde bu çok fazlaydı. Türkiyeliler kendileri için her türlü yardımı yapıyorlardı. İlk geldiklerinde halk onlar için her şeyi yaptı yani. Yardım yaptı. Kucağını açtı. Ama sonra da birbirini tanıdıkça birbirlerinden uzaklaşmaya ve düşman olmaya başladılar. Birbirlerini tanıdıkça birbirinden uzaklaşmaya başladılar. (…) Komşuluk ilişkileri zaten yok. Birbirine gitmeler filan… [Peki bir taziye olduğunda da birbirine gitmeler olmuyor mu veya hastalık durumunda?] Şimdi şöyle söyliyeyim: Ben muhtar olduğum için taziyelerine katılıyorum. Ama halkta bu yok. Yani Urfalı Suriyeli birbirinin taziyesine katılmaz burda. Ama ben dediğim gibi muhtar olduğum için kendim gidip katılıyorum. Hatta fazla gelip gideni olmayan ve akrabaları az olan Suriyelilerin taziyesi olduğunda onlara ücretsiz taziye evini buluyorum. Çayı şekeri de ben bazen kendim onlara verdiğim oluyor." (Muhtar 15, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Her iki halk arasındaki komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğunu veya hiç olmadığını dile getiren muhtarlarla birlikte bir de zaten Şanlıurfalıların da kendi aralarında komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğunu, dolayısıyla Şanlıurfalılar ile Suriyeliler arasındaki komşuluk ilişkilerinin zayıf olmasının yadsınabilecek bir durum olmadığını söylemişlerdir:

> "Komşuluk ilişkileri biz doğulularda eskiden fazlaydı. Şimdi bakıyorum komşuluk ilişkileri %10'lara düşmüş. Yani neredeyse komşuluk diye bir şey kalmamış biz Urfalılarda. Onlarda komşuluk ilişkileri çok daha fazla. Rahat rahat çıkıp birbirlerinin evine gidebiliyorlar. Yani birbirlerine güvenebiliyorlar. (…) Mağdur Suriyeliler varsa bizim vatandaş gerçekten yardımcı oluyor. Bizde kalmamış komşuluk. Birbirine gitmeyen bir halk başkasına gider mi? Bizden kaynaklanan durumlar var, bir kısım onların kültürlerinden kaynaklanan bir durum var… e zaten komşulukta bitmiş. (Muhtar 23, telefonla görüşme, 18.09.2020).

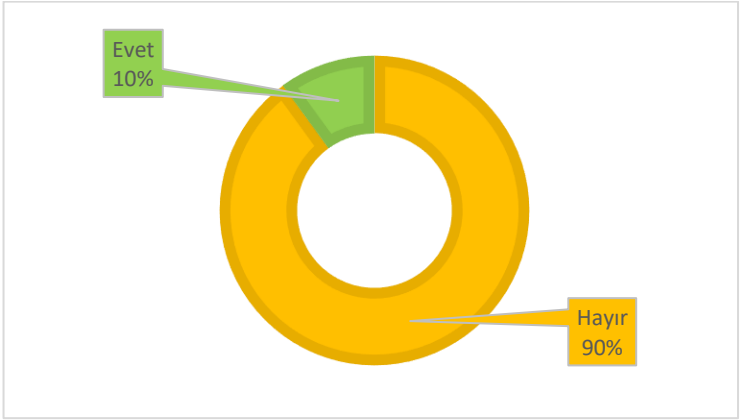
Bütün bu tartışmalarla birlikte alan çalışmasındaki gözlemlerden hareketle ortaya çıkmıştır ki gerçekte, "iyi" komşuluk ilişkilerinin önündeki en büyük engellerden birisi "milliyetçilik" ideolojisidir. "Onlar Arap, Biz Kürdüz. Onlar Arap, biz Türküz." "Onlar İngilizleri destekliediler, onlarla birleşip, bizi sırtımızdan vurdular." Gibi söylemler ve algılar komşuluk ilişkilerini engelleyen ve giderek de yaygınlık kazanan bir algı türüdür.

Şüphesiz ki şehir efsaneleri, kötü toplumsal algı ve yargılar da yine göç edenler ile ev sahibi toplum arasındaki komşuluk ilişkilerini engelleyen olgulardan birisidir. Bütün bunlar daha sonraki başlıklarda tartışıldığından burada anlatılmayacaktır. Ancak, her ne kadar komşuluk ilişkilerinde ciddi bir iç içe geçiş ve temas söz konusu olmasa da (tam tersi bir durumun dahi geliştiğini söylemek mümkün) her iki katılımcı grubun da giderek artan bir akrabalık ilişkilerinin ortaya çıktığını da vurgulamak gerekir.

4.2. EVLİLİK VE BOŞANMALAR

Her iki katılımcı grubun da birbirleriyle akrabalık ilişkileri bağlamında bir iç içe geçişin olup olmadığını öğrenmeye dönük Şanlıurfalı katılımcılara sorulan "Suriyelilerle herhangi bir akrabalık ilişkiniz var mı?" şeklindeki soruya Şanlıurfalı katılımcıların %90'ı "hayır" şeklinde yanıt verirken, %10'u da "evet" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 39). Görüldüğü gibi Şanlıurfalı katılımcıların sadece %10'u Suriyelilerle bir akrabalık ilişkilerinin olduğunu söylemişlerdir.

Şekil 39: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerle Akrabalık İlişkisinin Olup Olmadığı

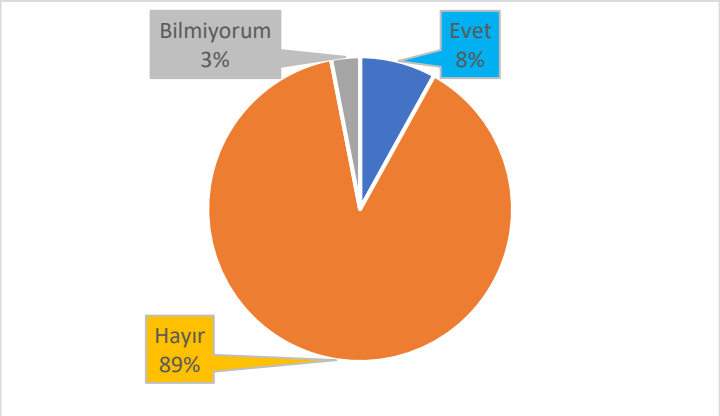

Suriyelilerle akrabalık ilişkilerinin olduğunu söyleyen Şanlıurfalı katılımcıların bir bölümünün bu akrabalık ilişkisinin göç öncesine dayandığını, yani Suriyeliler daha Suriye'deyken onlarla akrabalık ilişkileri olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların bir bölümü de göç sonrasında Suriyelilerle yapılan yeni evlilikler yoluyla akrabalık ilişkilerinin başladığını söylemişlerdir. Ancak, Suriyelilerle akrabalık ilişkilerinin olduğunu belirtenlerin oranı, gerçekte her iki grup arasında olduğu bilinen akrabalık bağlarından daha az çıktığı görülmüştür. Bunun en önemli sebebi ise, Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle akrabalık bağlarının olduğunu söylemede çekinceli davranmalarından ve bir bölümünün de bunu gizlemesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim gerek görüşme esnasında gerekse saha gözlemlerinde katılımcıların bir bölümünün bunu gizlemeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Bunun sebebi ise, genel olarak gerek kendilerinin gerekse toplumda Suriyelilere karşı genel algıdan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların bir bölümü "kötü" olan ve "istenmeyen" bir halk ile olan akrabalık bağlarının "küçülme" ve "aşağılanma" olarak kabul ettiklerinden bunun bilinmesini istemedikleri anlaşılmıştır. Bazı katılımcıların imalı biçimde "evet, akrabalık ilişkilerimiz var, ne yazık ki", "keşke olmasaydı, ama var" demelerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalılarla olan akrabalık ilişkilerine ilişkin veriler de bunu doğrulamaktadır. Nitekim Suriyeli katılımcılara göç ederken Şanlıurfa'yı tercih etme gerekçelerinde çoğunluklu olarak "Göç etmeden önce Şanlıurfa'da akrabalarımın olması" şeklinde yanıt vermelerinden anlamaktayız. Bu anlamda, Şanlıurfalı katılımcılar Suriyelilerle olan akrabalık ilişkilerini gizleme yoluna giderken Suriyeli katılımcılar ise, Şanlıurfalılarla olan akrabalık ilişkilerini belirtmekte herhangi bir sakınca görmedikleri ve bunu açık açık söyledikleri gözlemlenmiştir. Şanlıurfalı katılımcıların bir bölümünün Suriyelilerle olan akrabalık ilişkilerini gizlemeleri kısmen iktidar ilişkileriyle de ilgili bir durumdur. Nitekim, bu çalışmanın algılar ve yargılar bölümünde de tartışıldığı gibi, Suriyelilere yönelik, katı algı ve yargıların olması ile de ilgili bir durumdur. Burada ev sahibi toplum birincil konumdayken Suriyeliler ikincil konumdadır. Toplumda genel olarak ötekileştirilen, ikincilleştirilen bir kimlikle yan yana görünmenin kendini birincil olarak konumlandıran ev sahibi açısından kabul edilemezliği iktidar ilişkileriyle açıklanabilir bir konudur aynı zamanda.

Ayrıca araştırma kapsamında Şanlıurfalı katılımcılara sorulan "ailenizden birinin Suriyelilerle evlenmesi sizi rahatsız eder mi?" şeklindeki soruya katılımcıların %66,1'i "evet" yanıtını vermiştir. %24,4 "kararsızım" ve %24,4'ü de "hayır" yanıtını vermiştir. Suriyelilerle herhangi bir evliliğin olması durumunda rahatsızlık hissedecek Şanlıurfalı katılımcıların oranı görüldüğü gibi oldukça yüksektir.

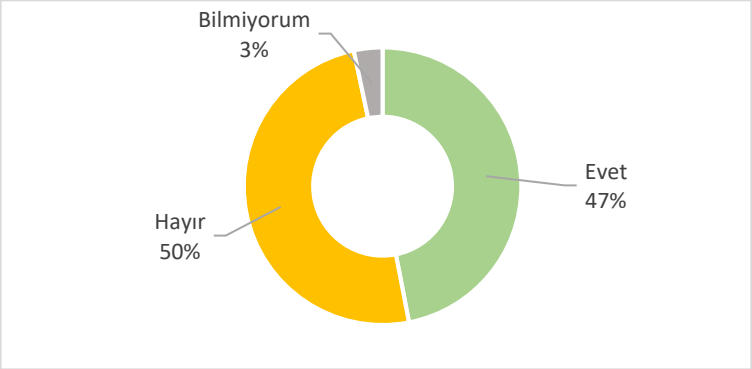
Buna karşılık, Suriyelilerdeki evlilik ve boşanma durumlarına bakıldığında ise, göç sonrası ailelerinden herhangi birinin boşanıp boşanmadığına ilişkin sorulan soruya Suriyeli katılımcıların %89'u "hayır" yanıtını vermiştir. Göç sonrası Suriyeli katılımcıların %8'i ailelerinden herhangi birinin boşandığını söylerken, katılımcıların %3'ü de "bilmiyorum" yanıtını vermiştir (Şekil 40).

Şekil 40: Katılımcıların Ailelerinden Birinin Göç sonrası Türkiye'de Boşanıp Boşanmadığı

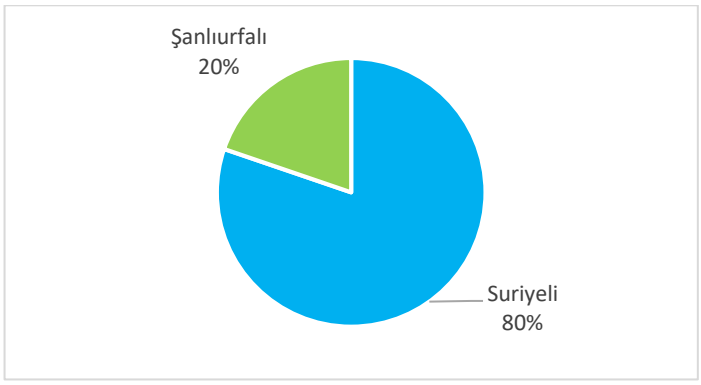
Göç sonrası Suriyeli katılımcıların ailelerinden herhangi birinin evlenip evlenmediğine ilişkin soruya ise, katılımcıların yarısı (%50) "hayır" yanıtını verirken, %47'si "evet" ve %3'ü de "bilmiyorum" yanıtını vermiştir (Şekil 41). Görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların neredeyse yarıya yakını göç sonrası ailelerinden birinin evlendiğini söylemişlerdir.

Şekil 41: Katılımcıların Ailelerinden Birinin Göç sonrası Evlenip Evlenmediği

Bununla birlikte, göç sonrası ailelerinden herhangi birinin evlendiğini belirten Suriyeli katılımcılara evlenenin evlendiği kişinin nereli olduğuna dair bir soru da yöneltilmiştir. Buna göre, göç sonrası ailelerinden herhangi birinin evlendiğini belirten Suriyeli katılımcıların %80'i "Suriyeli" ve %20'si de "Şanlıurfalı" ile evlendiklerini belirtmişlerdir (Şekil 42).

Şekil 42: Suriyeli Bireyin Evlendiği Kişinin Nereli Olduğu

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde de muhtarlar sıklıkla Suriyeliler geldikten sonra mahallelerinde boşanmaların arttığını ve Suriyelilerle yapılan evliliklerin arttığını belirtmişlerdir. Yapılan görüşme ve saha gözlemlerinden hareketle kentte Suriyelilerden sonra boşanma oranlarında bir artış olduğu ve kuma evliliklerin arttığı gözlemlenmiştir. Muhtarlardan birisinin şu söyledikleri oldukça ilginç: "Şimdi karşımdaki binada oturan adam, eşini boşamış. İki tane Suriyeliye başlık parası verip evlendi onlarla. Bir hafta geçtikten sonra adamı bırakıp altınları paraları alıp kaçtılar. Adam hala bana diyor: 'Yahu muhtar hele bana bir tane Suriyeli kadın daha bul'. Hala dersini almamış. Yaşlı, ama kudurmuş." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

Görüldüğü gibi, Suriyelilerin göç sonrası yaptıkları evlilikler çoğunluklar kendi aralarında (Suriyelilerle) yaptıkları evlilikleredir. Ancak Suriyeliler dışında

yapılan evliliklerin de oranı az değildir. Nitekim göç sonrası evlenen her beş Suriyeliden biri Şanlıurfalı birisiyle evlenmiştir. Dolayısıyla Şanlıurfalılarla Suriyeliler arasındaki iç içe geçişlerin evlilikler aracılığıyla da olduğu görülmektedir.

Şanlıurfa'da evlilik ve akraba ilişkileri bağlamında Suriyelilerle Şanlıurfalıların karşılaşma ve iç içe geçişlerini inceleyen Kaya, Suriyelilerle evliliklerin tercih edildiğini bunun da tarihsel ve toplumsal arka planı başta olmak üzere çeşitli nedenleri olduğunu söyler. Özellikle de Şanlıurfalı erkeklerin Suriyeli kadınlarla evlenmelerinin fazla olduğu bilinmektedir. Kaya, Şanlıurfalıların evlilikte eş olarak Suriyelileri tercih etmesini belirleyen faktörlerin "çocuksuzluk, erkek çocuk sistemi, aşk, savaş ortamı, mehir veya başlığın düşük olması, Türkiye'deki evliliğin maliyeti, (…) eşler arasındaki geçimsizlik, Suriyeli kadınların görece bakımlı ve güzel olması, dini ve kültürel değerler olarak sayılabileceğini" (Kaya, 2017, s. 78) söyler.

Araştırma kapsamında görüşülen muhtarların neredeyse tamamı, Suriyelilerin gelmesiyle birlikte şehirde kuma evliliklerin arttığını, Suriyelilerle yapılan evliliklerin çoğaldığını dile getirmişleridir. Özellikle de Arap nüfusun fazla olduğu mahallelerde muhtarların aktardığına göre Suriyelilerle yapılan ikinci evlilikler daha fazladır. Hatta kendi eşini boşayıp Suriyeli kadınlarla evlenenlerin olduğunu söylemişlerdir. Nitekim görüşülen muhtarlardan birisi, "Öyle adamlar oldu ki, evini ona kiraya verdi ama onun kızını aldı. Aynen bu şekilde. Birçoğuna ben şahit oldum yani. Birçok insan hanımını boşadı gitti Suriyeliyi aldı. Bazıları da iki evlilik yaptı. Kuma getirdi." (Muhtar 20, yüz yüze görüşme, 18.09.2020) derken, bu durumun Suriyelilerin geldiği ilk başlarda fazla olduğunu dile getiren Muhtar 20, ancak daha sonra devletin baskı ve müdahalesiyle bunun azaltıldığını belirtmiştir. Ancak muhtara göre, ilk başlarda bu o kadar abartıldı ki, neredeyse "fuhuş" halini almıştı (Muhtar 20, yüz yüze görüşme, 18.09.2020).

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve Şanlıurfalı Arapların görece fazla olduğu başka bir mahallenin muhtarı da her iki halk arasında ilişkilerin iyi olduğunu, hiçbir sorunlarının olmadığını, kendilerinin de diğer mahalleli gibi Suriyeli akrabalarının çok olduğunu söyledikten sonra, şunları eklemiştir: "bu bölge aşiret oldukları için herkes birbirini tanıyor. Akrabası Suriyeli olan çok kişi var. Hepimiz akrabayız. Kız alıp vermişliğimiz var. Suriyeliler geldikten sonra da evlilikler oldu. Kuma evlilikler var. Ama zaten Suriyeliler gelmeden önce de bu vardı." (Muhtar 19,

yüz yüze görüşme, 17.09.2020). Görüldüğü gibi, muhtar 19'un da altını çizdiği gibi, kuma evlilikler Suriyeliler Şanlıurfa'ya gelmeden önce de zaten var olan bir olguydu. Ancak Suriyelilerle birlikte şehirde kuma evlilikler daha da artmıştır. Yani aslında, göç olgusu, şehirde kuma evliliklerin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

4.3. "UYUM" VE "ENTEGRASYON"

> *"Peki neye entegrasyon? İçlerinden hakim olması kabul edilen bir tanesine mi? Böyle bir şey kabul edilemez."* (Lefebvre, 2013, s.72).

Küreselleşmeyle birlikte, hız kazanan uluslararası göç, farklı sosyalliklere sahip ve farklı kültürlerden olan insan topluluklarını bir araya getirmiş (Castles vd., 2014) veya getirmeye zorlamıştır. Bu durum, bir taraftan farklı kültürlerden ve coğrafyalardan insanların birbirlerine uyumları ve entegrasyon hallerini de gündeme getirmeye devam ederken diğer taraftan da göç temelli şekillenen "çok kültürlülük" ve "asimilasyon" gibi kavramların üzerindeki tartışmaları da alevlendirmektedir.

> "Genelde toplumsal uyum süreci olarak adlandırılan, yeni gelenin geçirmek zorunda olduğu bu süreç, bu genel ilkenin özel bir durumundan başka bir şey değildir. Yeni gelenin başta kendisine ilginç ve alışılmadık gelen iç gruba adaptasyonu, yaklaşılan grubun kültürel örüntüsünün sorgulanmasının kesintisiz sürecidir. Eğer bu sorgulana süreci başarılı olursa, o zaman bu örüntü ve onun unsurları yeni gelen için birer yeni durum, tartışma götürmez bir yaşam tarzı, bir sığınak ve bir koruma alanı haline gelecektir. Yabancı o durumda artık bir yabancı değildir ve ona özgü sorunları çözülmüştür." (Schütz, 2016, s. 52)

Bu bağlamda, Türkiye ise, tarihsel olarak farklı kültürlerin ve göçlerin ülkesi olarak her daim farklı kültürlerin oluşturduğu bir "mozaik" olma özelliğini taşımıştır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği bir yerde olan ve bu sebeple transit bir göç ülkesi konumunda olan Türkiye, bu özel konumundan dolayı, özellikle de Ortadoğu ülkeleri gibi gelişmemiş veya azgelişmiş Güney ülkelerinden gelişmiş Avrupa ülkelerine gitmek isteyenlerin öncelikli olarak uğradığı ülke konumundadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin güneyinde bulunan ülkelerdeki yaygın şiddet, çatışma ve savaş ortamlarından kaçan insanlar öncelikli olarak, yakın olması, diğer komşu ülkelere göre daha güvenli olması, Türkiye üzerinden Avrupa'ya gidebilmesi ve daha pek çok sebepten dolayı Türkiye'yi tercih etmektedirler.

2011 yılından bu yana, Suriye iç savaşıyla birlikte, Türkiye'nin izlediği "açık kapı" ve "misafirlik" politikasıyla, milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye gelmesiyle bir taraftan yeni bir "birlikte yaşam ve çok kültürlülük deneyimi doğmuştur. Türkiye'deki

Suriyeliler özellikle de bazı şehirlerde bir taraftan çok kültürlülük ve birlikte yaşama katkı sunarken diğer taraftan da kültürel çatışmaların, "uyum" ve "entegrasyon" sorunlarının da merkezinde yer almış ve almaya da devam etmektedirler.

Bu bağlamda, Türkçede "bütünleşme" İngilizcede ise "integration" kelimesiyle ifade edilen entegrasyon temelde, "var olan toplumsal kural ve düzene uyum sağlama süreci" veyahut "hâkim değerlerle bütünleşme" olarak tanımlanabilir. Ekonomik, kültürel, psikolojik, sosyolojik, hukuksal gibi birçok boyutta ele alınabilecek olan entegrasyon, kavram itibariyle karmaşıktır ve kendi içinde, sosyal entegrasyon, politik entegrasyon, kültürel entegrasyon ve ekonomik entegrasyon gibi çeşitlendirmek mümkündür.

Hem "uyum" hem de "entegrasyon" kavramları çoğunlukla göç sonrası politikalara oluşturulması istenen "ideal durum" olarak karşımıza çıkar ve her ne kadar göç eden insanların göç ettikleri yerlerdeki toplumların faklı birleşenleriyle birlikte ve karşılıklı olarak birbirlerine "uyum" sağlama ve böylelikle çok kültürlü bir yapı oluşturarak birlikte yaşamın temellerini atan bir süreç olarak bilinse de bu kavramın yoğunluklu olarak tek bir tarafın (ki bu da her zaman göç eden insanların oluşturduğu taraftır) diğer tarafa yani "ev sahibi" topluma veya "egemen" olana uyum sağlaması şeklinde anlaşıldığı veya anlatıldığı için kavram gerçek anlamından sıyrılmakta ve bir "eritme kabı" veya "asimilasyona" dönüşebilmektedir.

İllaki her iki grup arasında veya farklı gruplar arasında bir uyumun ve entegrasyonun olması gerekiyorsa bile bunun mutlaka karşılıklı olması gerektiğinin altı çizilmelidir. Dolayısıyla, "uyum"un hem yerleşik gruplar (burada Şanlıurfalılar) hem de göç edenler (burada Suriyeliler) için geçerli bir ön koşul olması gerektiğinin altı çizilmelidir. Aksi durumda, Lefebvre'in (2013, s.72) de altını çizdiği gibi, farklı kültürler arasında egemen olan veya egemen olması kabul edilene "uyum" sağlama, "entegrasyon" olarak nitelendirilemez. Birinin ötekine "ayak uydurmaya" çalıştığı bu durum "uyum" veya "entegrasyon" olarak nitelendirilemez, ancak bu durumun sonucu "asimilasyon" veya "eritme potası" gibi kavramlara çıkar.

Habermas, "'Öteki' Olmak, 'Öteki'yle Yaşamak" isimli çalışmasında, bir ülkede egemen olan kültürel yaşam biçimine entegre olma veya uyum sağlamanın kabullenemez olduğunu belirtir (Habermas, 2015, s. 138). Park ise, "Göç, fethetmeye yol açtığında ekonomik ya da siyasal asimilasyon kaçınılmazdır. Fetheden halk,

kültürünü ve standartlarını fethedilene dayatır ve kültürel bir endosmoz dönemi" (Park, 2016, s. 80) işlemeye başlayacağının altını çizer. "Göç; hemen hemen her ülke ve her kent ırkların ve tabiiyetlerin bir erime potası olduğu ölçüde bireyleri ve kültürleri başka bir yere nakleder. Böyle bir ortamda yetişen bireyin kendisini, erime potasına özgü sorunlarla, çatışmalarla ve kararlarla, belki de beklenmedik şekilde karşı karşıya bulması muhtemeldir." (Stonequist - Arıcan, 2016, s. 84) diyen Stonequist ve Arıcan ise, bu durumun özellikle de bir toplumda en fazla "uyum göstermesi beklenen kişiler" için, yani bir azınlık gruba ya da ülkede daha aşağı statüye sahip grubun üyeleri için geçerli olduğunu söylerler. Nitekim, egemen olanın yani daha güçlü olan grubun diğerlerine "uyum" sağlaması genellikle toplumda beklenen bir durum değildir. toplumda yaygın kabul gören anlayış, az olanın ya da daha aşağı statüde bulunan toplulukların egemen olana yani daha güçlü ve baskın olana "uyum sağlaması", "ayak uydurması" ve nihayetinde "asimile olması" ya da ondan "uzakta durması" beklenen grubun kendisidir (Stonequist - Arıcan, 2016, s. 84)

Özellikle de göç temelli ilişkilerde, toplumsal mekânda gerçekleşen gündelik hayatın da aşinalaştırarak (Bkz: Deniz vd., 2016, s. vii) neredeyse etkin hale getirdiği egemen görüş, genellikle göç ile gelen insanların ev sahibi topluma "uyum" sağlaması gerektiği yönünde olmaktadır. Daha doğrusu bu görüş ev sahibi toplum tarafından sıklıkla dile getirilir. Yani, göç ile gelenler yeni topluma uyum sağlamalı ve adapte olmalıdır. Bu araştırma kapsamında gözlemlenen temel anlayış da bu yönde olmuştur. Nitekim, Şanlıurfa şehrinde yaşayanlar çoğunlukla Suriyelilerin kendilerine uyum sağlamaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen mahalle muhtarlarından birisinin kendi mahallesindeki Suriyeliler ile ilgi konuşurken, Suriyeliler ilk geldiklerinde kendilerine *"siz Türkçeyi öğrenme mecburiyetindesiniz, biz Arapçayı öğrenme mecburiyetinde değiliz. Sizin burada ne kadar kalacağınız belli değil, o yüzden Türkçeyi çabuk öğrenin!"* (Muhtar 31, yüz yüze görüşme, 20.09.2020) dediğini ifade etmesi bu durumu tam olarak özetler niteliktedir. Aynı muhtara göre, dil konusu dışında Suriyeliler, giyim, kuşam konularında da yavaş yavaş Şanlıurfa toplumuna uyum sağlamaktadır:

> "Şimdi giyim kuşamda da bize ayak uydurmaya başladılar. Eskiden fark çok göze çarpardı, şimdi konuşmayana kadar Suriyeli olduğunu anlamıyorsun. O kadar ki gelişme var. Uyum sağladılar yani. Örnek verelim. Mesela ilk geldikleri zaman dedim ki "siz Türkçeyi öğrenme mecburiyetindesiniz, biz Arapçayı öğrenme mecburiyetinde değiliz. Sizin burada ne kadar kalacağınız belli değil, o yüzden Türkçeyi çabuk öğrenin!" bunların benim mahallemde faydası

> oldu yani. Okula giden var. Derse giden var. Ne bileyim yani, çalışıyorlar bu konuda." (Muhtar 31, yüz yüze görüşme, 20.09.2020).

Suriyelilere yönelik oluşan *toplumsal algılar*, her iki topluluğun da birbiriyle "uyum" ve "entegrasyonunu" zorlaştıran en temel bariyerlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev sahibi halkın (burada Şanlıurfalılar) algısında daha çok Suriyelilerin kendilerine "uyum" sağlaması" gerektiği yönündedir. Yani Suriyeliler, yabancısı olduğu yeni topluma ve toplumsal kurallara "ayak uydurmalıdır". "Misafirin", "ev sahibine" uyması gerektiği genel bir kanı haline gelmiş durumdadır:

> "Yani şimdi Suriyelilerden memnun olmak…. Şimdi söyle de düşünüyoruz bir yandan. Allah onlara da yardım etsin diyoruz. Sonuçta kimse keyfinden evini vatanını bırakıp gelmez. Ama bu şekilde olmaz! Eğer ben bir eve bir yere misafirliğe gidiyorsam, benim o evin kurallarına uymam lazım yani. Ben kendi kurallarımla başkasının evinde yaşayamam. Onlar da şu an da bizde misafir. Ama onların bizim kurallarımıza uymaları gerekiyor. Ama daha önce daha büyük sıkıntılar vardı. Şimdi kısmen biraz daha iyi yani. Biraz daha uyum sağlamaya başladılar." (Muhtar 22, telefonla görüşme, 18.09.2020).

> "En çok canımı sıkan şey, yahu şu kapı önlerinde oturmalar… Oturuyor bir de ayaklarını uzatıyor. (…) Bunlar onların alışkanlıkları olabilir. Suriye'de de öyle yapıyor olabilirler. Ama şu an burdalar. Şimdi biz onlara yak uydurmak zorunda değiliz. Onlar bize uymak zorundalar. Yoksa buraya Suriye bayrağını mı asalım. Kabul eder mi devlet. O halde bize uymak zorundalar. Bizim yasalarımız var. Şimdi bunlar sabaha kadar yatmıyor. Üstekini alttakini yanındakini rahatsız ediyor. Çevreyi kirletiyor. Yahu yukarıdan aşağıya kadar gittiği yer berbat yani. Temizlemiyor. Adamlarda temizlik diye bir şey yok." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).

Bu durumda, temel de entegrasyon veya uyum olmaktan ziyade asimilasyon ile ilgili bir sürece işaret etmektedir. Buna göre *asimilasyon* ise, çok kültürlülüğün tam tersi bir anlama vurgu yapmaktadır. Etnik, dinsel veya kültürel farklılık gösteren grupların, içinde bulundukları baskın grup veya kültür tarafından kimlik, kültür ve değerlerinin eritilerek yok edilmesidir. Bu durum sadece Şanlıurfa özelinde değil, dünyanın en gelişmiş toplumlarında dahi neredeyse hep benzer biçimde karşımıza çıkmaktadır. Yani, "ev sahibi toplum", her zaman "misafirin" kendisine ayak uydurmasını istemiştir.

Bununla birlikte aynı mekânsal yapıyı paylaşan ve birlikte toplumsal bir mekân inşa eden farklı toplulukların birbirlerine "uyum" ve "entegrasyonlarını" Şanlıurfa şehrinde nasıl gerçekleştiğine baktığımızda, Suriyelilerin, "uyuma" ve "entegrasyona" daha yakın olduğu, daha doğrusu ev sahibi topluma uyum sağlamaya daha istekli olduğu gözlemlenmiştir. Burada ev sahibi toplumun ise, uyuma daha mesafeli oldukları gözlemlenmiştir. Çünkü bu araştırma kapsamında daha sonra da tartışılacağı gibi, şanlıurfalıların suriyelilere vatandaşlık verilmemesi gerektiğini düşündükleri, mutlak sürette suriyelilerin kendi memleketlerine gitmelerini istedikleri, Suriyelilerle

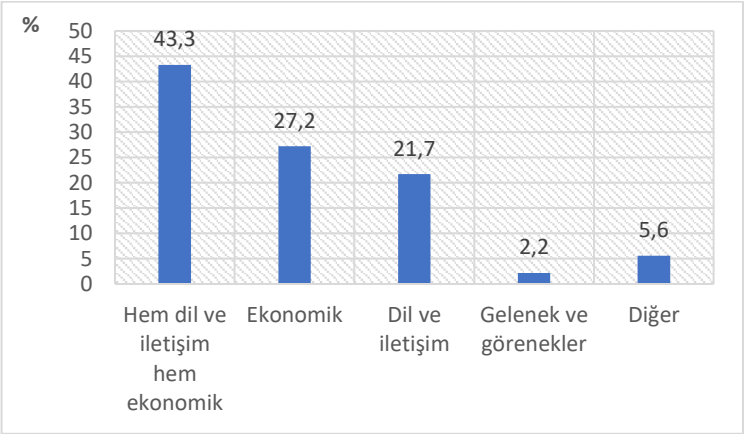
kendi aralarında sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıların bulunduğunu, Suriyelilerle ciddi sorunlar yaşadıklarını ve bu sebeple suriyeliler için "keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" dediklerini ortaya koymuştur. Bütün bu algıların ise, karşılıklı entegrasyonu zorlaştırdığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmanın ulaştığı bu sonuçlara benzer biçimde, Şanlıurfa şehrindeki suriyeli esnaflar ile Şanlıurfalı esnafların sosyal entegrasyonuna ilişkin 2017 yılında yapılan bir çalışmada, genel olarak Suriyeli katılımcıların %81,3'ünün "Şanlıurfa'nın "misafirperver bir kent" olduğu görüşüne katıldığını, katılımcıların %88,7'sinin Türkiye'ye ilk geldiklerinde hoş karşılandıklarını, katılımcıların %69,3'ünün Şanlıurfalılar ile kendi aralarında bir yaşam tarzı farkı ve kültürel farkın olmadığını düşündüğünü, %81,3'ünün Türkiye'nin Suriyelilerle yeterince ilgilendiğini düşündüğünü ve %90,7'sinin de Türkiye'den vatandaşlık istediğini ortaya koymuştur. Buna karşılık ise, Şanlıurfalı esnaf katılımcıların %83,3'ünün Suriyelilerin kendileriyle aynı haklara sahip olmaması gerektiğini düşündüğünü, %76,4'ünün Suriyelilerle belirgin kültürel farklılıklarının olduğunu, %74'ünün Suriyeliler için "keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" dediğini, %89,3'ünün "Suriye'deki olaylar durulduğunda Suriyelilerin mutlak surette memleketlerine geri gitmeleri gerektiği", esnaf katılımcıların %91,3'ünün "Türkiye'nin Suriyelilerle yeterince ilgilendiğini ancak kendi vatandaşıyla ilgilenmediğini", katılımcıların %72,1'inin Türkiye'nin Suriye politikasını yanlış bulduğunu ve yine katılımcıların %90'ının da "Suriyelilere vatandaşlık verilmemesi gerektiğini" düşündüğünü ortaya koymuştur. Aynı çalışma bu veriler üzerinden her iki iki katılımcı grubun (Şanlıurfalılar ve Suriyeliler) birbirleriyle olan "uyum ve sosyal entegrasyonu" ile "birlikte yaşama"ları önünde engeller olduğunu hatta iki halk arasında özellikle de Şanlıurfalı halk bazında çok derin uçurumların olduğu özellikle de vurgulamıştır (Benek vd., 2017, s. 195-196).

Bunlarla birlikte, bir de Suriyelilerin Şanlıurfa'da sosyal entegrasyon bağlamında yaşadıkları sorunlar da yine uyumu zorlaştırmaktadır. Zira, bu araştırma kapsamında yapılan alan araştırmasında elde edilen verilerden, Suriyelilerin Şanlıurfa toplumuna entegrasyonunu zorlaştıran temel bariyerlerin "dil", "iletişim" ve "ekonomi" olduğunu göstermektedir. Nitekim, Suriyeli katılımcılara yöneltilen "Şanlıurfa'da en çok hangi konuda zorlanıyorsunuz?" sorusuna karşılık, katılımcıların %27,2'si "ekonomik", %21,7'si "dil ve iletişim", %43,3'ü de "hem dil ve iletişim hem

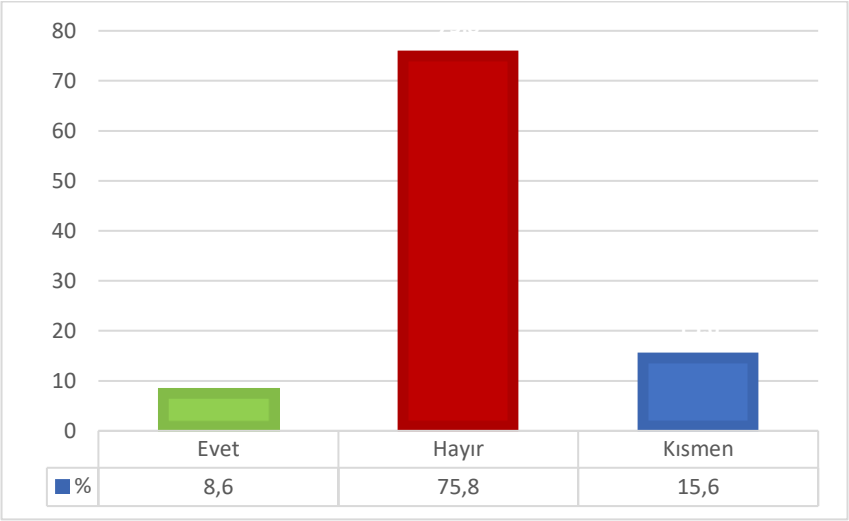
ekonomik" yanıtını vermiştir. Şanlıurfa'da "gelenek ve görenekler" (%2,2) ile "diğer" (%5,6) alanlarda sorun yaşayanları dışarda tutarsak, katılımcıların %92,2'si "dil", "iletişim" ve "ekonomi" konularında zorluk yaşadığı ortaya çıkmaktadır (Şekil 43).

Şekil 43: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfa'da En Çok Hangi Konularda Zorlandıkları

Suriyelilerin, çoğunlukla "dil ve ekonomi" konularında sorun yaşamalarına rağmen, pek çok konu da sorunlarını çözdüklerini de görmekteyiz. Daha doğrusu Şanlıurfa'da kalma süreleri uzadıkça, Suriyelilerin de zamanla kente bazı konularda "uyum" sağlamaya başladıkları ve yaşadıkları çeşitli sorunlarla başa çıktıkları görülmektedir. Zira, Suriyeli katılımcıların %92,2'si Şanlıurfa şehrinde "dil ve ekonomi" konularında zorluklar yaşarken, kent için de bir yerden bir yere gidip gelme konusunda katılımcıların sadece %8,6'sı sıkıntı yaşamaktadır (Şekil 44).

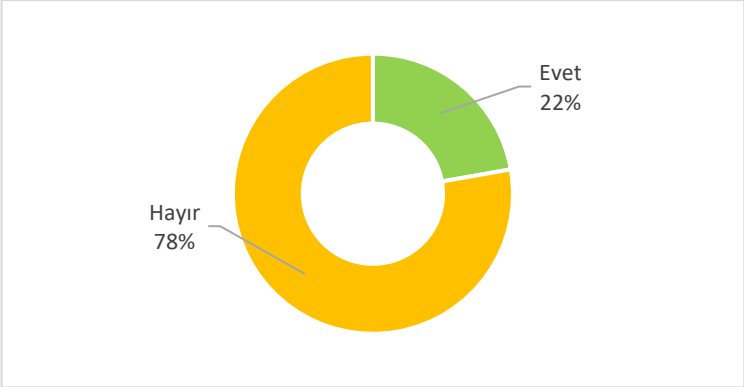
Şekil 44: Suriyeli Katılımcıların Bir Yerden Bir Yere Giderken Zorlanıp Zorlanmadıkları

Yine, Suriyeli katılımcılara yöneltilen "bulunduğunuz mahalle/ilçede sizi rahatsız eden bir durum var mı?" sorusuna ise, katılımcıların %85'i "hayır" yanıtını verirken katılımcıların %15'i ise "evet" yanıtını vermiştir. Bu da demek oluyor ki, katılımcıların yaklaşık %15'i yaşadıkları yerlerde kendilerini rahatsız eden durumlarla karşılaşmaktadır.

Bununla birlikte, bir de Suriyelilerin Şanlıurfalılarla olan ilişkilerinde zorlanıp zorlanmadığına yönelik sorulan soruya karşılık, Suriyeli katılımcıların %22'sinin Şanlıurfalı komşularıyla ilişkilerinde zorlandıkları, buna karşılık ise katılımcıların %78'inin de ilişkilerinde zorlandığı ortaya çıkmıştır. Bu da demek oluyor ki, her beş Suriyeli katılımcıdan en az birisi Şanlıurfalılarla olan ilişkilerinde zorlandığını ortaya koymaktadır (Şekil 45).

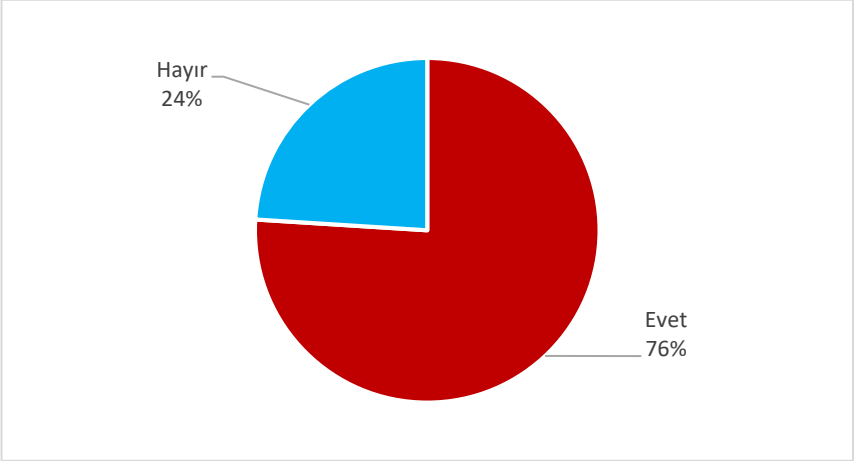
Şekil 45: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalılarla Olan İlişkilerinde Zorlanıp Zorlanmadıkları

Buna karşılık, Şanlıurfalı katılımcıların Suriyeliler hakkındaki bazı görüşlerine bakıldığında, Şanlıurfalı katılımcıların uyum ve entegrasyonlarına ilişkin fikir verebilmektedir. Yukarıdaki tartışmalarda da belirtildiği gibi, bu çalışmanın ortaya koyduğu, Şanlıurfalı katılımcıların ezici çoğunluğunun, Suriyelilere vatandaşlık verilmemesi gerektiğini düşünmesi, Suriyelilerin mutlak surette memleketlerine geri gönderilmeleri gerektiğini düşünmeleri, Suriyelilerle kendi aralarında sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıkların olduğunu söylemeleri, Suriyelilerle komşuluk ilişkilerinin pek de olmadığını söylemeleri, onlarla ilişki düzeylerinin düşük olduğunu belirtmeleri, gibi pek çok konuda Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle uyum ve entegrasyon sorunu yaşadığı ve uyum ile entegrasyondan ziyade bir kültürel çatışma ve sosyal dışlama sürecine işaret ettiği anlaşılmaktadır. Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle uyum ve entegrasyonlarının önündeki bariyerlerden birisi de toplumsal algılar ve bu

algıların düzeyidir. Bunu ölçmeye dönük sorulan sorulardan birisi de Suriyelilerin Türkiye için herhangi bir sorun teşkil edip etmediğine yönelik olan sorudur. Ortaya çıkan sonuca göre ise, Şanlıurfalı katılımcıların %76'ına göre Suriyeliler Türkiye için bir sorun teşkil etmektedir. Şanlıurfalı katılımcıların sadece %24'üne göre, Suriyeliler Türkiye için herhangi bir sorun teşkil etmiyor (Şekil 46).

Şekil 46: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Türkiye İçin Bir Sorun Teşkil Edip Etmediği

Araştırma kapsamında, her iki halk arasında "uyum" ve "entegrasyonu" zorlaştıran en temel dinamiklerin başında toplumsal algılar ve yargıların geldiği gözlemlenmiştir. Şanlıurfalı katılımcıların penceresinden bakıldığında, genel olarak uyum ve entegrasyonun tek taraflı olması gerektiği algısının hâkim olduğu anlaşılmıştır. Yani, göçle gelenlerin ev sahibi topluma uyum sağlaması yönünde genel bir anlayışın olduğu gözlemlenmiştir. Bu ise, her iki halk arasındaki uyum ve entegrasyon sürecini engelleyen en başat dinamiklerden birisi olmuştur. Çünkü uyum ve entegrasyonun yukarıda da tartışıldığı mutlak surette karşılıklı olması gerekmektedir.

Bununla birlikte, sonraki başlıklarda da tartışılacağı üzere, ötekileştirmeye ve dışlamaya varan düzeyde gelişen çeşitli toplumsal algı ve yargılar da yine uyum ve entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Normalde göç sonrası uyum süreçlerinde "dil" konusu en temel bariyeri oluştururken, aynı durumun Şanlıurfa'daki Suriyeliler için söylemek mümkün görünmemektedir. Araştırma kapsamında Suriyeli katılımcıların şehirde yaşadıkları en temel sorun her ne kadar "dil, iletişim ve ekonomi" konuları olsa da Suriyelilerin kentle uyum ve Şanlıurfalılarla ilişkiler konusunda çok daha istekli

oldukları araştırma boyunca gözlemlenmiştir. Ancak her iki halk arasında da uyum ve entegrasyonu zorlaştıran temel dinamiklerden biri kültürel çatışmayı oluşturan bileşenler olmuştur. Nitekim, her iki halk arasında da kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Elbette ki kültürel çatışma, uyumu zorlaştırmaktadır.

4.4. KÜLTÜREL ÇATIŞMA

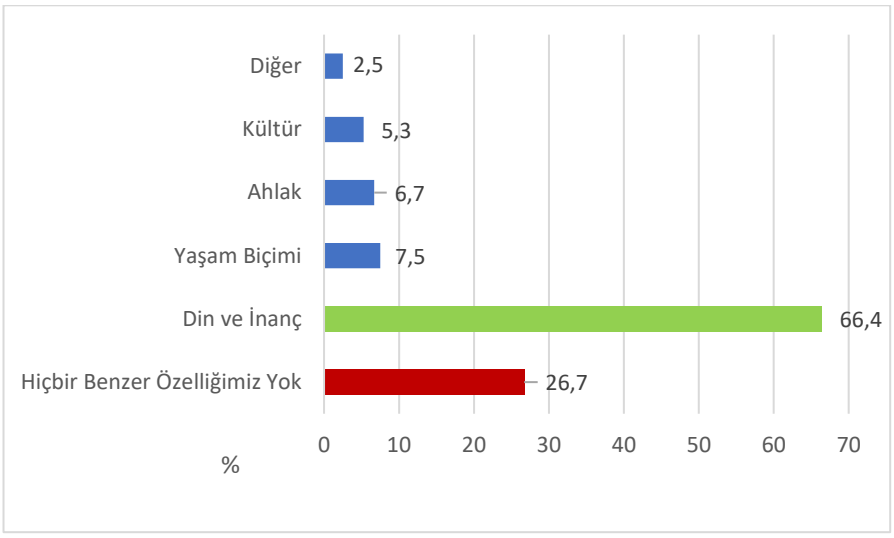
Göç sürecinin belki de en sık telaffuz edilen kavramlarından birisidir kültürel çatışma. Çünkü, her coğrafyanın insanları ve toplumun kendine ait kültürel değerleri vardır. Göç süreci bu kültürel değerlerin karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır. Bu anlamda, kültürel çatışma, çok kültürlülüğün tersi olarak tarif edilmekte ve birbirinden farklı kültürlerin iç içe geçiş ve karşılaşmaları esnasında aralarındaki faklılıklardan dolayı ortaya çıkan sorunlara atıf yapmaktadır.

Yann ve arkadaşlarına. göre, göçmen ve etnik grupların kültürel uyum ve entegrasyon süreci kuşaklar arasında yaşanan davranışsal ve değerlerde ortaya çıkan değişimde görülmektedir. Bu değişimin ele alınabilmesi için bu alanda yapılan çalışmalar daha çok ikinci kuşak göçmenler olarak adlandırılan gruba odaklanmakta ve bu grubu ilk kuşak göçmenler ile karşılaştırmakta iki kuşak arasında benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktadır (bkz: Yann vd., 2012, s. 25).

Bu çalışmada, iki halk arasında net biçimde bir kültürel çatışmanın olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlara benzer biçimde daha önce Şanlıurfa'da yaptığımız diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar çıkmıştır. Daha önce Şanlıurfa'da yaptığımız çalışmalar, Suriyeliler ile Şanlıurfalılar arasında ciddi çatışmalara neden olan faktörlerin, gelenek ve görenekler, yaşam tarzı, giyim ve kuşam, tutum ve davranışlar olduğunu ortaya koymuştur (Benek vd., 2017; Benek vd., 2018a; Benek vd., 2018b; Benek - Baydemir, 2019). Bütün bu farklılıklar iki halk arasındaki kutuplaşmayı ve kültürel çatışmayı artırmakta ve entegrasyonu daha zor bir hale getirmektedir. Ve bu süreç, daha sonra da tartışılacağı üzere "sosyal dışlama", "ötekileştirme" ve "sosyal dışlanma" ile sonuçlanabilmektedir (Benek - Baydemir, 2019, s. 92). Bu bağlamda araştırma kapsamında elde edilen verileri incelediğimizde konu daha da somutluk kazanacaktır.

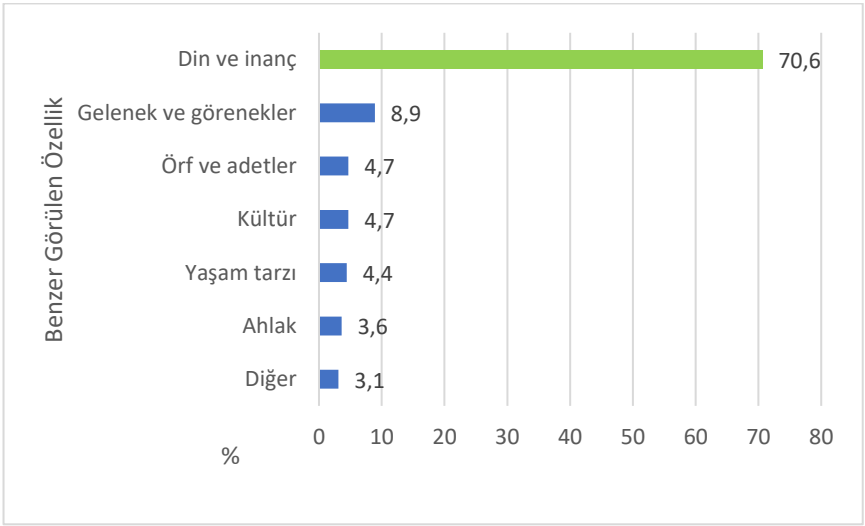
İlk olarak her iki katılımcı gruba da kendi aralarındaki benzerliklerin olup olmadığı varsa, bu benzerliklerin neler olduğu sorulmuştur. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcılara yöneltilen "Suriyeliler ile sizin aranızda benzer gördüğünüz özellikler nelerdir?" şeklindeki soruya çarpıcı biçimde, Şanlıurfalı katılımcıların dörtte birinden fazlası, yani %26,7'isi bu soruya karşılık, "hiçbir benzer özelliğimiz yok" demiştir. Katılımcıların %66,4'ü "din ve inanç", %7,5'i "yaşam biçimi", %6,7'si "ahlak", %5,3'ü "kültür" ve %2,5'i de "diğer" yanıtını vermiştir (Şekil 47).

Şekil 47: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre Suriyelilerle Kendi Aralarındaki Benzerlikler

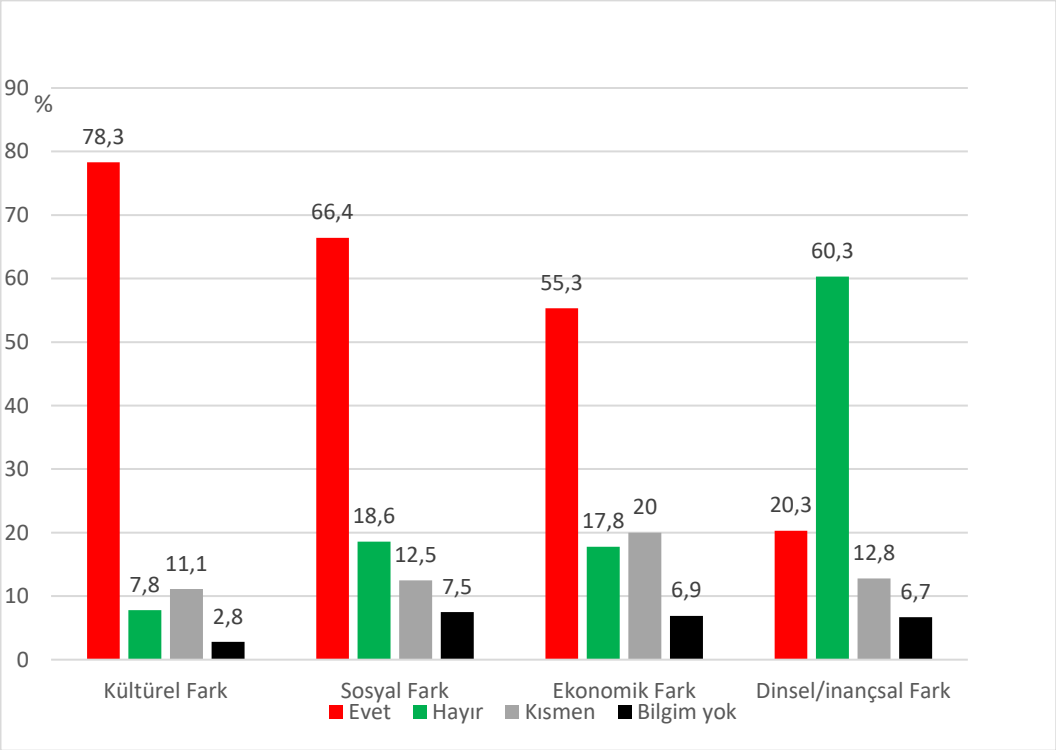
Buna karşılık, aynı soru Suriyeli katılımcılara da yöneltilmiştir. "Şanlıurfalılarla sizin aranızda en benzer gördüğünüz özellik nedir?" şeklindeki soruya Suriyeli katılımcıların %70,6'sının "din ve inanç" dediğini görmekteyiz. Bu soruya Suriyeli katılımcıların %8,9'u "gelenek ve görenekler", %4,7'si "örf ve adetler", %4,7'si "kültür", %4,4'ü "yaşam tarzı", %3,6'sı "ahlak" ve %3,1'i "diğer" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 48). Her iki katılımcı grupta da en çok benzer görülen yönlerinin "din ve inanç" olduğu görülmektedir. Ancak, Şekil 47 ve 48 karşılaştırıldığında, "hiçbir benzer özelliğimiz yok" diyen Suriyeli katılımcı yokken, Şanlıurfalı katılımcıların %26'sı Suriyelilerle kendi aralarında hiçbir benzer özelliklerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Şekil 48: Suriyeli Katılımcılara Göre Kendileri ve Şanlıurfalılar Arasındaki Benzerlikler

Her iki halk arasında kültürel bir farkın ve çatışmanın olup olmadığını anlamak için her iki katılımcı gruba da kendi aralarında kültürel bir farkın olup olmadığı, birbirleriyle ne tür farklılıkları ve benzerliklerinin olduğu vb. konularda çeşitli sorular yöneltilmiştir. Buna göre, ilk olarak Şanlıurfalı katılımcılara kendileri ve Suriyeliler arasında kültürel, sosyal, ekonomik ve dinsel/inançsal bir farkın olup olmadığı sorulmuştur. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların %78,3'üne göre kendileri ve Suriyeliler arasında "tamamen fark var", %11,1'ine göre ise "kısmen" fark vardır. Şanlıurfalı katılımcıların sadece %7,8'i kendileri ile Suriyeliler arasında kültürel bir fark olmadığını söylemişlerdir. Genel tabloya bakıldığında ise, Şanlıurfalı katılımcıların %89,4'ünün kendileri ile Suriyeliler arasında öyle veya böyle bir şekilde kültürel farklılıkların olduğunu düşündükleri ortaya çıkmaktadır (Şekil 49).

Şekil 49: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Kendileri ve Suriyeliler Arasındaki Farklılıklar

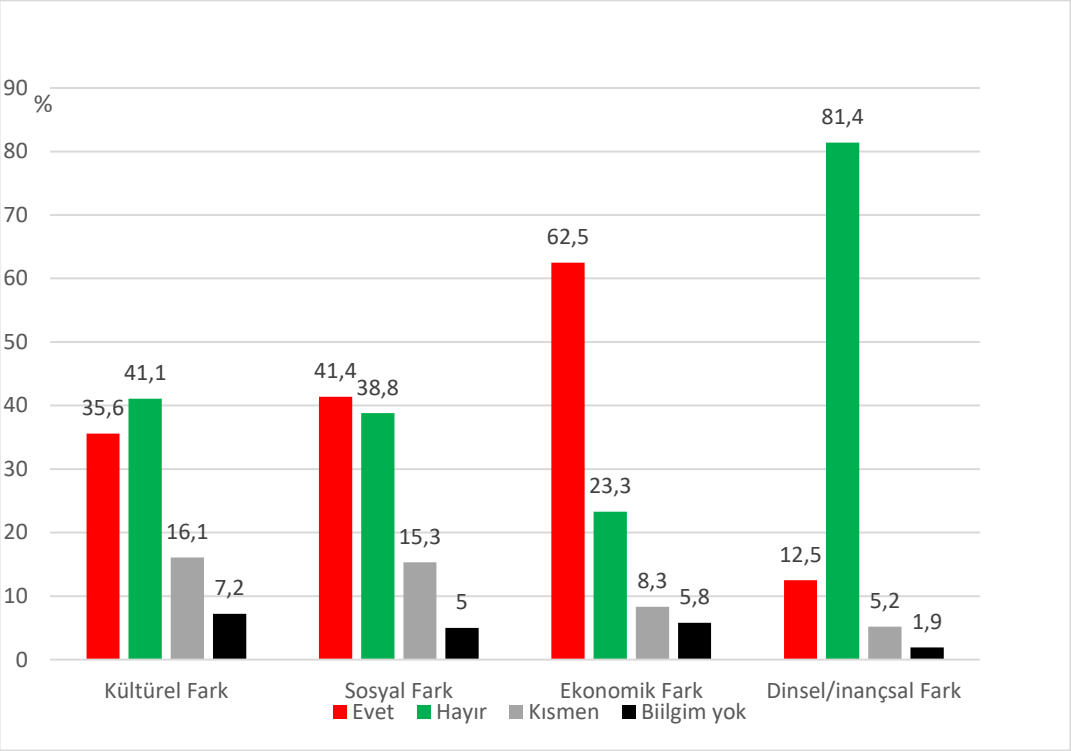

Yukarıda verilen Şekilde, kendileri ile suriyeliler arasında kültürel farklılıkların olduğunu söyleyenlerin ne kadar yüksek olduğu görülmektedir. ayrıca aynı Şekil'de kültürel fark ile birlikte, sosyal, ekonomik ve dinsel/inançsal farklılıklar da bulunmaktadır. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların %66,4'ü suriyelilerle kendi aralarında sosyal farklılıkların olduğunu düşündükleri görülmektedir. katılımcıların %12,5'i "kısmen" sosyal bir far görürken, %18,6'sı ise suriyeliler ile kendi aralarında

herhangi bir sosyal fark görmemişlerdir. Ekonomik fark konusunda ise oranların biraz daha aşağı indiğini görmekteyiz. Nitekim şanlıurfalı katılımcıların %55,3'ü kendileri ile Suriyeliler arasında kültürel bir farkın olduğunu söylemişlerdir. Katılımcıların %20'i "kısmen" ekonomik bir fark görürürken, %17,8'i herhangi bir ekonomik farkın olmadığını söylemişlerdir. Dinsel ve inançsal fark sorusuna bakıldığında ise, şanlıurfalı katılımcıların %60,3'ünün kendileri ile Suriyeliler arasında dinsel/inançsal bir fark görmediği ortaya çıkmıştır. Şanlıurfalı katılımcıların sadece %20'sine göre kendileri ile suriyeliler arasında dinsel/inançsal bir fark vardır (Şekil 84). Görüldüğü gibi, Şanlıurfalı katılımcıların penceresinden Suriyelilerle kendi aralarındaki farklılıklarda en fazla farkın kültürel farklılıklar olduğunu söyledikleri anlaşılmaktadır. En az fark, %20,3 ile dinsel/inançsal farklılılar iken, daha sonra %55,3 ile ekonomik fark, %60,4 ile sosyal farklılıklar gelmektedir.

Aynı sorulara bir de Suriyeli katılımcıların penceresinden bakıldığında ise, oldukça çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Şanlıurfalı katılımcıların %78,3'ü Suriyelilerle kendi aralarında kültürel bir fark görürken, Suriyeli katılımcıların sadece %35,6'sı kendileri ile Şanlıurfalılar arasında kültürel bir fark olduğunu söylemektedir. Kültürel bir fark olmadığını belirtenlerin oranı %41,1 ve "kısmen" kültürel bir fark olduğunu belirtenlerin oranı %16,1'dir. Kendileri ile Şanlıurfalılar arasında sosyal bir farkın olduğunu belirtenlerin oranı %41,4'tür ve sosyal bir farkın olmadığını belirtenlerin oranı da buna yakındır ve %38,8'dir. Ekonomik fark konusunda ise Suriyeli katılımcıların %62,5'inin kendileri ile Şanlıurfalılar arasında ekonomik bir farkın olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların sadece %23,3'ü ekonomik bir fark görmemiştir. Dinsel inançsal farklılıklara bakıldığında ise Suriyeli katılımcıların %81,4'ünün kendileri ile Şanlıurfalılar arasında dinsel/inançsal bir farkın bulunmadığını belirtmişlerdir. Dinsel/inançsal fark olduğunu belirtenlerin oranı ise sadece %12,5'tir (Şekil 50).

Şekil 50: Suriyeli Katılımcılara Göre, Kendileri ve Suriyeliler Arasındaki Farklılıklar

Sonuç olarak, Şekil 49 ve 50 karşılaştırıldığında tablo daha net biçimde ortaya çıkmaktadır. Genel olarak Şanlıurfalı katılımcılar, kendileri ile Suriyeliler arasında, sırasıyla, kültürel (%78,3), sosyal (%60,4) ve ekonomik (%55,3) fark görürken, Suriyeli katılımcılar ise Şanlıurfalılarla kendi aralarında en fazla ekonomik olarak farkın (%62,5) olduğunu düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Yine her iki katılımcı grupta da dinsel farklılığın hiç olmadığını belirtenlerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. Dinsel/inançsal anlamda farklılıkların olmadığını belirten Şanlıurfalı katılımcıların oranı %60,3 iken bu oran Suriyeli katılımcılarda çok daha yüksektir ve %81,4'tür.

Kendileri ile Şanlıurfalılar arasında sosyal ve kültürel farklılıkların olduğunu belirten Suriyeli katılımcılara göre bu farklılıklar genellikle, yeme içme, giyim ve kuşam ile gelenek ve göreneklerdir. Şanlıurfalı katılımcılara göre ise, kendileri ile Suriyeliler arasındaki "yığınla" kültürel farklılıklar vardır ve bunlar genellikle, yaşam biçimi, gelenek ve görenekler, örf ve adetler, yeme içme kültürü, yaşam biçimi vs. şeklindedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde, Şanlıurfalı katılımcıların en fazla dile getirdikleri kültürel uyumsuzluk sorunları,

Suriyelilerin "parkları çok kullanması, gece yatmamaları, yüksek sesle konuşmaları ve gürültü çıkarmaları, çevreyi kirletme, yere ve çöpe ekmek atma, giyim ve kuşamları, gelenekleri, görenekleri, örf ve adetleri, yaşam biçimleri" vs. gibi farklılıkların olduğu ve bunun da çatışmayı kaçınılmaz kıldığını sıklıkla dile getirmişlerdir. Dolayısıyla her iki halk arasında da kültürel çatışma noktalarının başında gelenek ve görenekler, giyim ve kuşam ve yaşam tarzlarındaki farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 51).

Şekil 51: Toplumsal Mekânda Giyim/Kuşam ve Yaşam Biçimine İlişkin Bir Örnek

Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 14, Suriyelilerin "kültür sorunu" olduğunu ama Şanlıurfalıların da böyle bir sorunu olduğunu dolayısıyla bir uyumsuzluğa dayalı çatışmanın olduğunu belirtmiştir. Suriyeliler için, "Başka bir ülkeden gelmişseniz buranın kanunlarına uymanız lazım. Buranın örf ve adetlerine uymanız lazım." diyen Muhtar 14, "Gündüz yatıyorlar, gece yatmıyorlar. Milleti rahatsız ediyorlar. Bir de bunlar çok yüksek sesle konuşuyor. Böyle bir yapıları var bunların. Milleti rahatsız ediyorlar. Adam mahsus mu bunu yapıyor? Hayır. Yani öyle alışmışlar ha. (…) Ha şimdi bunları ilk geldikleri zaman ile şimdiyi kıyaslarsak fark var. Düzeliler. Yavaş yavaş alışıyorlar." demiştir (Muhtar 14, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Şanlıurfalı katılımcıları sıklıkla dile getirdikleri konulardan birisi, Suriyelilerin gece geç saatlere kadar yatmaması, kavga, etmeleri, yüksek sesle konuşmaları ve yüksek sesle müzik dinlemeleri vs. olmuştur. Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 10, "Yahu gece yatsıdan sonra başlıyorlar sabaha kadar yatmıyorlar… le le le lo lo lo milletin kafası beyni şişmiş. Bağırıyorlar, çağırıyorlar. (…). İnan et ki, biz parkları biz bunlara bırakmışız. Parklar, bahçeler, meydanların bunların. Gündüz yatarlar gece yatmazlar." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) diyerek şikayetlerini aktarırken, Muhtar 3 ise, "Suriyeliler geldi, gürültü arttı, kirlilik arttı, yüksek sesle müzik dinliyorlar. Kendi evlerinde çok yüksek sesle müzik dinliyorlar. Çok rahatlar. Çok rahat giyiniyorlar." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) diyerek gürültü, kirlilik ve yüksek sesle dinlenen müziğe dikkat çekmiştir.[49]

Suriyelilerle kendi aralarında sosyal ve kültürel farklılıkların olduğunu belirten Şanlıurfalı katılımcılar sıklıkla, Suriyelilerin, inançlarını yerine getirme biçimi, giyim ve kuşamları gibi yaşam biçimlerinin farklı olduğunu dile getirmişlerdir:

> **"**Yaşam tarzları tamamen bizim halktan farklı. Mesela siz şu an nasıl giyinmişsiniz. Pantolon, gömlek… mevsimlik giyinmişsiniz. Şimdi onlar buraya geldiği vakit, eşortman, pijama, atlet… Atletle geliyorlar. Bir de dar pijama. Tayt… yani, böyle bir şey olabilir mi? Ben burda içerde olduğum için görmüyorum. Dışarda görüyorum. (…) Namazları ise, Allah kabul etsin. Sıfır yani. Çünkü namaz kılar, peçe takar. Ama peçenin altında türlü türlü şeyler döner. Çünkü onlar bize diyor. Diyor ki, mesela bu şahıs, yüzünü kıbleye dönüyor. Namaz kılıyor. Sakal bırakmış. Günde beş vakit camide. Ama şimdi bu Suriye'ye gitse eski tas eski hamamdır yine. (…) Tabi tabi tabi. Onlar çok rahat. Mesela biz berrêni deriz. Onlar berrêni serbest alışmış. Biz yolda yürüdüğümüz zaman, onlar yani adammış, insanmış onlar hiç… Sen onların önünden çekil. Onlar çekilmez. (…) Yeri halk ile Suriyeliler arasındaki ilişkiler normal. Ama sorunlar çok." (Muhtar 1, yüz yüze görüşme, 11.09.2020).
>
> "Şimdi burda evi kırıp girmeyi geçtim. Şimdi burda temizlik hiç yok. Bütün binan pislikleri aşağıda. En büyük sorun gürültü, patırtı. Sabaha kadar vin ving ving… Ne yapsan da boş. Kardeşim böyle bir şey olmaz. Almanya'ya git böyle bir şey göremezsin. Belli saatleri vardır. Belli bir saatten sonra televizyon bile açamazsın. Sessizce konuşulur. Hani nerde bu uygulama?

[49] Muhtar 3, Suriyeliler için, "Kavga, gürültü. Gece sabaha kadar yatmama. Parkları gece kullanma. Çok rahatlar." şeklinde Suriyeliler ile ilgili sorunları ve sıkıntılarını dile getirirken "Buranın sahibi gibi davranıyorlar." diyerek ilginç bir yorumda da bulunmuştur (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020). Muhtar 3'ün bu söyleminin diğer pek çok muhtarda ve Şanlıurfalı katılımcıda Suriyelilere yönelik temel algılardan birisi olduğu araştırma boyunca gözlemlenmiştir.

Ayrıca, Şanlıurfalılarla Suriyeliler arasındaki bu tür farklılıkların kültürel çatışmayı da aşıp ciddi birer kendi mahalleleri için toplumsal sorun haline geldiğini belirten çok sayıda muhtar da olmuştur örneğin 7 ile yapılan görüşmede, Muhtar 7 şunları dile getirmiştir: "Mahallemizde Fuhuş, hırsızlık kavga çok fazla. Mahallemizi olumsuz etkilediler. Gitmelerini istiyoruz. Bize ayak uyduramıyorlar. Burada kira fiyatları arttı. Suriyeliler geldi suçlar arttı. (…) Suriyelilerle ilgili her gün yeni bir sorunla karşılaşıyoruz. Bunu araya girerek çözmeye çalışıyoruz. Bir fuhuş yaptıklarına dair bilgiler aldık. Evleri kapattık. Mahalleye rahatsızlık verenler oldu, mahalleden dışarı çıkardık. Bazıları da kendileri gitmek zorunda kaldı. Sorun çıkaranları mahalleden çıkarıyoruz. Yerli halk ile Suriyeliler arasındaki ilişkiler pek iyi değil. Yerli halktan Suriyelilere ilişkin şikayetler alıyoruz. Onları idare etmek zor." (Muhtar 7, telefonla görüşme, 15.09.2020).

> Burda uygulamada yok. Yani bu hükümetin başında büyük bir beladır gelecekte" (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

Araştırma kapsamında, muhtarların dile getirdiği bir başka şey ise, mahallelerindeki Suriyelilerin gerek mahalle içi gerekse mahalle dışına gitmek üzere sıklıkla yer değiştirdikleri yönündedir. Bunun sebebinin sorulduğu muhtarlardan birisinin verdiği yanıt, her iki halk arasında da kültürel farklılıkların olduğuna işaret etmektedir. "Mahallenizdeki Suriyeliler, neden daha sık yer değiştiriyorlar?" şeklindeki soruya Muhtar 3 ve Muhtar 21'in verdiği yanılar, kültürel farlılığa bağlı olarak kültürel bir çatışmanın olduğuna da işaret etmektedir:

> "Kültür farklılığından dolayı. (…) Şimdi bizim aramızda kültür farklılığı var. Onlar rahatlarına çok daha düşkünler. Gece yaşantısına çok daha düşkün. Gece geç saatlere kadar uyumuyorlar. Müzik dinliyorlar, sohbet ediyorlar, nargile içiyorlar, kahve içiyorlar, çay içiyorlar… Gece 12'de parkta nargile içiyorlar. (…) Kültürel, sosyal ve dinsel farklılıklar var. Onlar ekmeğe saygı duymuyorlar. Ekmeği çöpe atıyorlar." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

> "Bunlar yapı olarak bize göre biraz daha rahatlar. Biz Türk milleti sabah saat 8'de kalkarız. İşimize gideriz. Akşam 5-6 gibi evimize geliriz. İşte televizyonda bir dizi varsa dizimize bakarız. Bilemedin bizde en geç en geç 11'de her kes yatağı bulur. Bunlarda tam tersi. Geç yatıp geç kalkarlar. Gece 2-3'e kadar otururlar. Bizim evlerimizin hepsi avlulu evler. Yaz olunca hepimiz damlarda ve avlularda yatarız. Burası çok sıcak biliyorsunuz. E bunlar sabaha kadar yatmıyorlar, pıt pıt, pt… konuşuyorlar. Bizim mahallede kültür sorunu var. Yemek kültürü, giyim kuşam, örf ve adetler her şey farklı (Muhtar 21, yüz yüze görüşme, 18.09.2020).

Hem katılımcılar hem de muhtarlar tarafından sıklıkla dile getirilen bir başka husus ise, Suriyelilerin ekmeğe değer vermediği, yere ekmek attığı ve temizliğe dikkat etmediği yönünde olmuştur. Suriyelilerin yerlere ekmek attığını söyleyen Muhtar 9, *"kurban olsunlar, nasıl [çöpe ekmek] atmıyorlar?] Üç ekmeğin yeteceği yerde beş ekmek alıyorlar. Fazla alıyorlar. Suriyelilerin bir derneği var, onlara bedava ekmek veriyorlar, dükkândan alıyorlar. Ekmeği önemsemiyorlar. Çöpe atıyorlar. Çevreyi kirletme konusunda. Gürültü, yüksek sesle müzik dinleme... Keyiflerine çok düşkünler."* (Muhtar 9, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

Muhtar 15 ise, kendi çocuklarıyla Suriyeli çocukların okulda anlaşamadıklarını, mahallede de Şanlıurfalılarla Suriyelilerin anlaşamadığını, her iki halk arasında da özellikle de Suriyelilerin gece geç saatlerde yatması, parkları gece geç saatlere kadar kullanmaları ve nargile içmeleri gibi yaşam tarzı açısından farklılıkların olduğunu bunun da ciddi kültürel çatışmaları beraberinde getirdiğini ve her iki halk arasında da ciddi sorunların yaşanmasına sebep olduğunu söylemiştir:

> "Çocuklarıyla çocuklarımız anlaşamıyor. Okullarda daima problem oluyor. Şu an da okul yok. Ama okul döneminde bayağı bir sorun yaşıyoruz. (…) Çocuklar anlaşamıyor. Aileler anlaşamıyor. Geceleri aileler anlaşamıyor. Çünkü bunlar geceleri yatmıyor. Çünkü bunların kültürleri farklı. Adamlar öğlenleyin 1-2 gibi kahvaltı yapıyorlar. Gecenin 11'inde 12'sinde

> yemek yiyorlar. Yemek yedikten sonra bu sefer keyif şeyleri başlıyor. Parklarda işte gece geç saatlere kadar oturup, işte nargilesidir… Yerli halk bundan çok şikayetçi. Bilhassa gece yatmamalarından şikayetçi." (Muhtar 15, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Muhtar 15'in dile getirdiklerini muhtarların çoğunun dile getirdiği gibi Muhtar 16 da dile getirmiştir. Muhtar 16 da Suriyelilerin gece geç saatlere kadar yatmadığını, Şanlıurfalıların ise işe gitmek için sabah erken uyandıklarını, ancak gece sabaha kadar yatmayan Suriyelilerin uyuyan Şanlıurfalıları rahatsız ettiğini söylemiştir. Muhtar bu sebeple Suriyelilerin "görgüsüz" olduklarını, hatta biraz daha ileri giderek "ahlaksız" olduklarını söylemiş ve ısrarla araştırmacının kendisini uyararak "hakarete içeren bu söylemlerini olduğu gibi bunları da yazmasını istemiştir. Muhtar 16 Suriyeliler için, "Sabaha kadar yatmamalar, gürültü yapmalar, gençleri gece ikiye kadar parkları kullanırlar. Nargile içmek. Müzik dinlemek. Sabaha kadar oynamalar… Hırsızlık var, uyuşturucu var, fuhuş var." (Muhtar 16, yüz yüze görüşme, 16.09.2020) diyerek, muhtar olarak yaşadığı sorunlarını aktarmıştır. Muhtar 35 de kendi mahallesindeki Şanlıurfalılarla anlaşabildiklerini ama Suriyelilerle anlaşamadıklarını, çünkü Şanlıurfalılarla aynı dilden konuştuklarını ama Suriyelilerin dilinin farklı olduğunu söyleyerek dil sorununun da bir çatışma yarattığının altını çizmiştir. Şanlıurfalıların kendilerinden oldukça fazla şikâyetçi olduklarını belirten Muhtar 35, "Bunlar gece çok geç yatıyorlar, gürültü ediyorlar. Mesela şimdi bu çevrenin hepsinin bu konuda bir şikâyeti var. Onlar yüksek sekle müzik dinliyorlar. Telefonla konuşuyorlar. Şimdi bir de yazın olduğu için balkonları kapıları açıktır. Bu sefer gürültü daha fazla duyuluyor. Çok yankı yapıyor." (Muhtar 35, yüz yüze görüşme, 07.09.2020) demiştir.

Bunlarla birlikte, bazı muhtarlar da Suriyeliler ile ilgili yaşanan bu sorunların ilk başlarda olduğunu ancak zamanla Suriyelilerin kendi toplumlarına adapte olmaya başladıklarını ve her iki halk arasında yaşanan ciddi kültürel sorunların artık eskide kaldığını söylemişlerdir. Çünkü Suriyelilerin artık eskisi gibi gece geç saate kadar yatma kültürlerine son verdiklerini, artık kıyafetlerine "çeki düzen verdiklerini" artık Şanlıurfalılar gibi giyinmeye başladıklarını, eskiden pijama giyenlerin artık pantolon giymeye başladıklarını, her ne kadar telefonda yüksek sesle konuşmalar olsa da artık eskisi gibi yüksek sesle müzik dinlemediklerini söylemişlerdir. Dolayısıyla Suriyelilerin artık Şanlıurfalıların kültürüne dönmeye başladıklarını dile getirenler de olmuştur:

> "Gece geç yatma olayı kalmadı. Bunlar ilk geldiklerinde gece 3-5'e kadar yatmıyorlardı. Şimdi o yok. Zaten gece geç yatma olayı da onlarda zaten vardı. Suriye'deyken bunlar nasıl yaşıyordu

> biliyor musun? Bunlar saat iki de [14.00'da] daha yeni kahvaltı yapıyorlardı. Dükkanları geç açıyorlardı. Akşam 9'a kadar [21.00] dükkanlar açıktı. 9'dan sonra dükkanlar kapanıyordu. Bunlar daha yeni başlıyorlardı. Burda da ilk başlarda öyleydiler. İlk geldiklerinde ben bir kere öğle yemeklerine gittim. Öğle yemeğine 4,5'te [16.30'da] gittim. Akşama doğru yani. 4,5'ta yemek indiriyorlar. Dedim "bu ne yemeğidir? Ne sabahtır ne öğledir ne de akşam?". Dediler bu "öğle yemeğidir". Şimdi bu kalmadı. Şimdi hepsi sabah erken kalkıyor. Akşam yatıyor. Çünkü niye, burda esnaflar işi götürüyordu. Baktılar olmuyor. Eskiden burada Suriyeli dükkanları öğleden sonra açılıyordu. Ha şimdi, saat 10 mu? Çık git bak hepsi açık. (…) Bizim kültürümüze dönüyorlar. Pijama giymemeye başladılar. Pantolon giyiyorlar şimdi. Bu gerçek yani. Yüksek sesle müzik dinleme artık yok. Ama telefonda yüksek sesle konuşma hala var. Şurada [uzağı göstererek] telefonla konuşsun sen burdan duyarsın. Hem de görüntülü konuşuyorlar. İnternet onların hayatı." (Muhtar 13, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Katılımcıların ezici çoğunluğu Suriyelilerin parkları çok kullandıkları ve bunun da Şanlıurfalılar için bir sorun oluşturduğunu belirtirken görüşme yapılan bazı katılımcıların ise bu durumun normal olduğunu söylemişlerdir. Örneğin Muhtar 14 ile yapılan yüz yüze görüşme de Muhtar 14, Suriyelilerin çoğunun ekonomik durumlarının kötü olmasından dolayı birinci katlarda ve bodrum katlarda oturduklarını, dolayısıyla hava almayan evlerde yaşadıklarını, klimalarının olmadığını, olsa da çalıştıracak parasının olmadığını, evlerinde serinleyebilecekleri vantilatörlerinin dahi olmadığını, bunlardan dolayı kendilerini daha açık alanlara ve parklara attıklarını, bu yüzden Suriyelilerin parkları çok kullandığını ancak bu durumunda gayet normal bir durum olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir (Muhtar 14, yüz yüze görüşme,16.09.2020).

Her iki grup arasında, kültürel çatışma noktalarından birisi de Şanlıurfalı katılımcıların sıklıkla dile getirdiği Suriyeli kadınların durumudur. Daha sonra da tartışılacağı üzere Şanlıurfalı katılımcıların çoğu, Suriyeli kadınların, kendilerine baktığını, makyaj yaptıklarını ve en önemlisi de kamusal alanları çok sık kullandıklarını ve kendilerine güvenlerinin olduğu algısının toplumda yaygın hale gelmiş olmasıdır. Örneğin, Muhtar 19, Suriyelilerin gelenek ve göreneklerinin, örf ve adetlerinin farklı olduğunu ve bu kültürlerinin de Avrupa kültürüne benzediğini ancak Şanlıurfa'nın kültürünün farklı olduğunu söylemiştir. "Mesela örf ve adetler değişik. Mesele Suriyeli bir bayan, bekâr olsun kız olsun evli olsun… buraya geldiğinde "Esselamün Aleyküm" der. Mesela Batı'daki nasıl? "Hoş geldiniz efendim!" babasının yanında… Arkadaşını tanıştırıyor. Onlar [Suriyeli kadınlar] bu konuda cesurlar. Suriyeli kadınlar cesurlar. Bizde kadınlar bunu demez bunu yapmaz." (Muhtar 19, yüz yüze görüşme, 17.09.2020) diyerek, Suriyeli kadınların Şanlıurfalı

kadınlardan bazı konularda daha cesur olduklarını ve Şanlıurfalı kadınların yapamadığını rahatlıkla yapabildiklerini söylemiştir.

Görüldüğü gibi, Şanlıurfalıların Suriyelilerle olan kültürel çatışmasının ana noktasını kültürel farklılıklar ve yaşam tarzı farklılığı oluşturmaktadır. Suriyelilerin penceresinden bakıldığında ise, kendileri ile Şanlıurfalılar arasında kültürel farklılıkların elbette olduğu ancak bunların ciddi sorunlar oluşturmadığı yönündedir. Ancak Şanlıurfalı katılımcıların çoğuna göre kendileri ile Suriyeliler arasındaki kültürel farklılıklar oldukça derindir ve bu farklılıklar sosyal hayatta kendileri ile Suriyeliler arasında ciddi sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

4.5. SOSYAL DIŞLANMA VE ÖTEKİLEŞTİRME

Zygmunt Bauman, bir Yahudi olarak pek çok yerde ötekileştirildiğini ve dışlandığını söyler. Ancak "Ben asıl ötekiliğimi bir Yahudi olarak İsrail'de yaşadım. Zira ben, İsrail Yahudileri için bir Polonya Yahudisiydim." der. Böylelikle bir Polonya Yahudi'si olarak Bauman, "çoklu ötekilik" halini deneyimlemiştir. [50] İnsanların sahip oldukları kimliğin, tabakalaşmada da güçlü bir faktör olduğunu ve tabakalaşmanın en ayırıcı ve fark yaratan yönlerinden birisi olduğunu ifade eden Bauman, *başkaları tarafından zorla dayatılan* "tektipleştirici", "aşağılayıcı", "insandışılaştıran" ve "damgalayan" kimliklerin altını çizer (Bauman, 2017, 51)

Bu anlamıyla bakıldığında göçmen kimliği de çoğu kez böyledir. Göç edenlerin sahip olduğu kimlikler çoğu kez "tektipleştirilen", "aşağılanan" ve "damgalanan" kimliklerdir. Bu kimlikler sosyal dışlanmaya maruz kalan ve ötekileştirilen kimliklerdir. Bu anlamıyla bakıldığında sosyal dışlanma, bir kişinin veya grubun, ırk, dil, din, renk, cinsiyet, giyim-kuşam ve gelenek-görenekler, tutum ve davranışlar, yaşam tarzı veya sahip olduğu inanç veya değerlerinden dolayı, toplum içinde başka kişi veya gruplarca ötekileştirilmesine vurgu yapar. Bauman, "Bugün toplumsal kutuplaşmanın, derinleşen eşitsizliğin, gitgide artan insan yoksulluğunun, sefaletinin ve zulmün en göze çarpan vakalarının altında yatan şey, 1,5 asır önce Marx tarafından ileri sürüldüğü gibi bir sömürü olmaktan ziyade dışlanmadır."(Bauman, 2017, 54) der.

[50] Bauman'ın *Kimlik (Benedotto Vecchi Tarafından Gerçekleştirilmiş Söyleşiler)* adlı kitabının (Bauman, 2017) arka kapağından, tanıtım bülteninden.

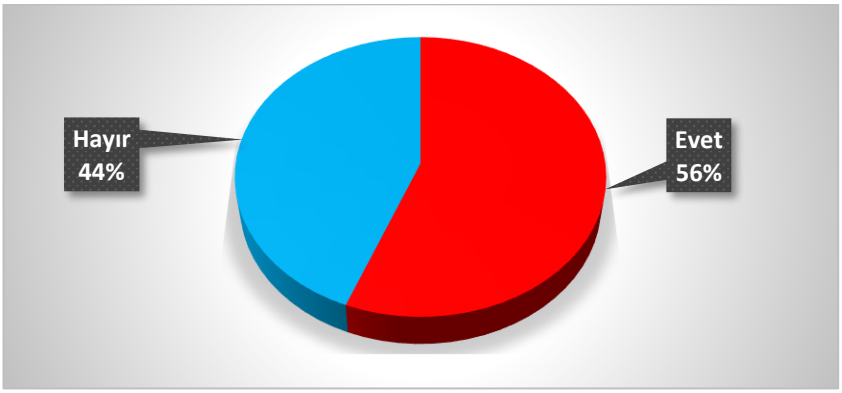
Gerek dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan bazı çalışmalar (Samers, 1998; Law - Lee, 2006; Wray-Lake vd., 2008; Herz - Johansson, 2012; Pellegrini vd., 2021) gerekse Türkiye'de yapılan bazı çalışmalar (Dedeoğlu - Gökmen, 2011; Dedeoğlu, 2011; Topgül, 2016; Temel, 2017; Yaylagül - Aslan, 2020; Tümtaş, 2020) göç ile sosyal dışlanma arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Göç sürecinin en temel kavram ve sorunlarından birisi olan kimlikler üzerinden sosyal dışlanma ve ötekileştirme sorunsalı bu çalışma kapsamında yapılan alan araştırması boyunca da sık sık gözlemlenmiştir. Özellikle de Suriyelilerin çok ciddi sosyal dışlanmalara ve ötekileştirmelere maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple de ilk olarak Suriyeli katılımcılara Şanlıurfa'da Suriyeli olduklarından dolayı herhangi bir ayrımcılığa veya ötekileştirmeye maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda Suriyeli katılımcıların yarısından fazlasının kimlikleri üzerinden ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Özellikle de ortaya çıkan sonuçlar, bize, dışlanmanın çoklu boyutunu da göstermektedir.[51]

Nitekim Suriyeli katılımcılara, "Suriyeli olmanızdan dolayı herhangi bir ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?" şeklinde sorulan soruya, katılımcıların %56'sı "evet", %44'ü "hayır" yanıtını vermiştir (Şekil 52). Görüldüğü gibi Suriyeli katılımcıların yarısından fazlası Suriyeli olduğundan dolayı ayrımcılığa uğradığını düşünmesi oldukça çarpıcıdır. Bu durumda Suriyeli katılımcıların sadece %35,6'sı kendileri ile Şanlıurfalılar arasında kültürel bir fark olduğunu, yine katılımcıların %1,4'ünün de kendileri ile Şanlıurfalılar arasında sosyal bir fark olduğunu düşünmelerine rağmen, bu farklılıklarından dolayı, daha doğrusu Suriyeli kimliğinden dolayı ötekileştirildiklerini düşünden katılımcıların oranı %56'dır.

[51]Naciye Yıldız, Diyarbakır Suriçi'ndeki kadınlar üzerinde yaptığı çalışmasında, toplumsal dışlanmanın boyutları olduğunu vurgulamaktadır. Kendi çalışmasında, Suriçi'ndeki kadınların hem "kadın" olması, hem "yoksul" olması hem de "Kürt" olması sebebiyle daha çok dışlandıklarını belirtmektedir. Yıldız'ın, *Kadın Yoksul ve Kürt: Toplumsal Dışlanmanın Boyutları* isimli anlamlı araştırması için bakınız (Yıldız, 2015).

Şekil 52: Suriyeli Katılımcıların Herhangi Bir Ayrımcılığa Uğradığını Düşünüp Düşünmediği

Görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların yarısından fazlası Suriyeli kimliğinden dolayı Şanlıurfa'da sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kaldığını, ötekileştirildiğini düşündüğü dolayısıyla aslında Suriyeli katılımcıların "ev sahibi" toplumda istenmeyen olduğun da farkındadır.

Ötekileştirici dil, birçok katılımcının sözlerine doğrudan yansımıştır. Nitekim gerek anketler esnasında gerek derinlemesine görüşmelerde ve gerekse de muhtarlarla yapılan görüşmelerde katılımcıların birçoğunun Suriyelilerden bahsederken, "hakaret" ve "küfür" de dahil olmak üzere Suriyeli tamamen dışlayan, ötekileştiren ve onlara karşı nefretin birer yansıması olan cümleleri sarf ettikleri görülmüştür. Özellikle de görüşülen muhtarların en az üçte birisinin Suriyelilerden bahsederken küfürlü konuştuğunun da altı ayrıca çizilmelidir.

Suriyelilerin bir kısmını "temiz" bir kısmını da "bozuk" olarak niteleyen Muhtar 10, Suriyeliler için, "Yahu tamam, aldi aldi, merhamet etti aldi. Bunlari kontrol altına al. İki sene evvel pislik yapanlari sınır dışı edidiler. Yani temizlere sözüm yok. [Araştırmacı: Yani temizleri de var yani]. Var var. Temizleri de var. Ama çoğu bozuk. %8'i bozuk." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) demiştir. Muhtar 16, "Seçme ve seçilme hakkı verilmesin. Ama zaten veriliyor. Gitsinler. Hemen anında gitsinler. Bütün masrafları bize ait. Bir aylık masrafları bize ait. Yeter ki gitsinler." (Muhtar 16, yüz yüze görüşme, 16.09.2020) demiştir.

Huzurlu olmayı ve rahat bir nefes almayı Suriyelilerin gitmesine bağlayan, Suriyeliler gittikten sonra Şanlıurfa'nın daha "temiz" bir kent olacağını belirten katılımcılar da olmuştur: Örneğin, 4. Görüşülen "Burda ne işleri var? Yaw gitseler iyi olur. En azından rahat bir nefes alırız. Şimdi baksana şehrin haline. Bizi mahfettiler." (4. Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020), derken, Muhtar 22 de "Halkımız bir an önce

memleketlerine gitmelerini istiyor. O zaman Urfa daha temiz olur. O zaman sokaklarımız memleketimiz daha temiz olur. Yaşantımız daha temiz olur. Gitmeleri bizim için daha hayırlı olur. Özellikle de Antep'te Urfa'da… fakirleri bizde kalıyor. Avrupalılar öyle yapmıyor mu? Üstekileri zenginleri almıyor mu? Diğerleri bize kalıyor." (Muhtar 22, telefonla görüşme, 18.09.2020) demiştir.

Suriyelileri ötekileştiren ve nefret söylemini içeren bazı görüşmeler aşağıda özetlenerek verilmiştir:

- ✓ [Parkta oturan bir kadını işaret ederek] Bak! Bak, bak görüyor musun? Şimdi geldi, oturdu. Sırtını duvara dayadı. Bak görüyor musun bacaklarını da açmış! (…) Bizim Urfalı kadın hayatta böyle oturmaz. Zaten parkta Urfalı kadın bulamazsın ki. Meydan bunlara kalmış. Yahu bunlar (…) Arapların keyiflerine düşkün olduklarını biliyorsun. E peki keyif nerdedir? Keyif fuhuşta, uyuşturucuda hayasızlıktadır. Bir de onur yok bunlarda. Yani bunlarda keyif var, fitne var, onur yok! Bitti gitti." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).
- ✓ "Yahu anasını babasını ateşin içinde bırakıp buraya gelen namusunu da bırakır. Bu kadar basittir! Bunu görüyoruz. Dedim "senin anan baban nerde?" dedi "orda". E ben anamı babamı bırakır mıyım? Hangimiz bunu yaparız. Bunlar avradını bırakıp gelenler yahu!" aha bunları da yaz ha! Avradını bırakıp gelen memleketi mi bırakmaz? Ama biz de hadis var." (1.Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).
- ✓ "Vatandaşlık verilmesin. Memleketlerine gitsinler. Vatanlarına gitsinler. Bunların bize ne faydası var? Bunların kendilerine faydası yok. 5-6 sene sonra çok sorun yaşarız. Bunların her birinin 7-8 çocuğu var. Doğru dürüst ahlak yok, terbiye yok." (Muhtar 9, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).
- ✓ "Kadınları makyajsız dışarıya çıkmıyorlar. Erkekleri de. Devlet bunları başımıza bela etti. Suç devlette. Erkekleri akşam 9-10 oldu mu fistanlarını giyerler dışarılara çıkarlar. Çocuklarını da alırlar dışarı çıkarlar. Sabaha kadar zaten yatmak yok. (…) Benim karşı komşuya dedim, "oğlum siz mi savaştan kaçmışsınız biz mi?" Bunlarda nargile var, keyif var." (2.Görüşülen Şanlıurfalı, 15.09.2020).
- ✓ "Suriyelileri getirip huzurumuzu bozdular. Ben de bu seçimde bunların tersine çalışacağım. Onlar benim huzurumu kaçırdılar, bu sefer de ben onların huzurunu bozacağım. Şimdi isterse yol olmasın her taraf çamur olsun ama huzur ayrı bir şey. (…) Adam sakalını bırakmış, telefoni elinden düşmi, fistanını giymiş. Altta iç çamaşırı giymemiş. Karşımda yüri. Ahlakımı bozi. Ben nasıl hanımımı bunun yanından götüreyim yahu? Ben nasıl buna güveneyim. Benim böyle komşum olsa ben bunu nasıl kabul ederim. Nasıl hanımımı evde bırakır çıkarım. Ama onlar hanımlarını bırakıp çıkabiliyorlar. Onlar bize güveniyorlar. Biz onlara nasıl güvenelim? (…) Bizim insanlarımız daha dindar. Şimdi bunda din ol olsa fistanın altında bir şey giyerdi. Camiye gelip, camide dört dörtlük namazlarını kılarlardı. Sokaklarda oturup bacak bacak üstüne atmazlardı. Kendi avratlarını tek bir yere göndermezlerdi. Çocuklarına kızarlardı. "Oğlum akıllı olun! Milleti rahatsız etmeyin!" derlerdi. Bunlarda terbiye yok. Bunlarda düşünce yok. Rahatlar mezhepleri geniş." (Muhtar 16, yüz yüze görüşme,16.09.2020).
- ✓ "Bir kere ahlak yok! Ahlak sıfır! Her bir bayan haftada bir kilo boya kullanıyor. Dünya umurunda değil. Gece kıyafetleri, üst başları…" (Muhtar 24, telefonla görüşme, 18.09.2020).
- ✓ "Savaşmadılar, gençlerinin burda ne işi var? Jölesini sürüyor, boyasını sürüyor. Benim mahallemde günde iki torba ekmek topluyoruz." (Muhtar 24, telefonla görüşme, 18.09.2020).
- ✓ "Halk bunlardan şikayetçi. Bir an önce memleketlerine dönmelerini istiyor. Yani dokuz yıldır bu Suriye savaşı başladığından beri, Urfalının ağzından çıkan kelime: "bunları Türkiye'ye almayacaktı, tampon bölge yapacaktı. Keşke orda besleseydi. Bunlar içimize girip ahlakımızı bozmasaydı. Yani gençlerimizin hiçbirinde ahlak kalmış mı acaba? Kürt olsun Arap olsun,

bakıyorsun giyimine kuşamına, saçına başına bakıyorsun, boyasıdır, jölesidir… bizim örf ve adetlerimize uymuyorlar. Bizde örf diye bir şey var, adet diye bir şey var. Namus diye bir şey var. Onlarda bunlar yok." (Muhtar 24, telefonla görüşme, 18.09.2020).

- ✓ "Bu soruna kalıcı bir çözüm bulunsun isterim. Suriyeliler kesinlikle Suriye'ye geri gönderilsinler. Zaten onlardan dolayı bizim işimiz son zamanlarda çok bozuldu. Eskisi gibi çalışmıyoruz. Bizim yaptığımız işleri onlar da yapıyor. Her taraf Suriyeli esnaf olmuş, kaynıyor. Ama tüm Suriyeliler kendi esnafına gidiyor. Bizim müşterilerimiz de onlara gidiyor. Ucuz yapıyorlar. Vergi mergi bir şey yok! Her şey serbest. Bunları başımıza bela ettiler!" (4.Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020).
- ✓ "Her konuda farklılıklarımız var, bunlar rezil insanlar. Bunlar gitmez burdan. Bulmuşlar bedavayı. Giderler mi?" (…) Her gün, 'keşke bunlar Türkiye'ye gelmeselerdi' diyorum."
- ✓ "Keşke devlet onları buraya salmasaydı. İlk etapta onlara yardım ettik, şimdi etmiyoruz. Hepsi mikrop, fuhuş … (…) Hepsi fuhuş yapıyor, yüzde 99'u şüpheli. Aşırı israf yapıyorlar. Nimet yok, namus yok, ikisi de yok! Bir an önce buradan gitmelerini istiyoruz." (4.Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020).
- ✓ "Yani, şimdi biz enayiyiz. Enayi olmasak gelirler mi? Her şeyini biz veriyoruz onlara. Sağ olsun devlet her şeyi veriyor." (…) "onlara eşit haklara sahip olmamalıyız. Zaten şu an bizden çok daha iyiler." "Ahlak yok bunlarda, fuhuş var. Gece yatmazlar." Bizi de bozdular. Şimdi bizimkiler de böyle bir şey arıyorlar. Bunlar yozdur, yobazdır." (4.Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020).

Görüldüğü gibi, özellikle de katılımcılardan bazıları Suriyelilere yönelik dışlayıcı, ötekileştirici bir dil kullanmış ve nefret söyleminde bulunmuştur. Suriyelilere yönelik bakışlardaki bu keskinlik, toplumsal mekân için alarm verici bir durum. Toplumsal bakıştaki bu keskinlik, uyum ve entegrasyonu zorlaştırmakta ve neredeyse bu süreci imkânsız hale getirmektedir.

Şanlıurfalı katılımcıların bakışlarındaki bu keskinlik Suriyelilerin penceresinden bakıldığında tam tersi bir görünümle karşılaşmaktayız. Nitekim Şanlıurfalı katılımcılarla (muhtarlarda dahil) yapılan görüşmelerde katılımcıların önemli bir bölümünün Suriyelilerle ilgili konuşurken "kötü söz" söylemiş veya "küfürlü" konuşmuştur. Ancak Suriyeli katılımcılarla yapılan görüşmelerin hiçbirinde katılımcılar Şanlıurfalılarla ilgili "kötü" konuşmamış ve onları ötekileştirmemiştir. Aksine Suriyeli katılımcıların genel olarak Şanlıurfalı katılımcılara göre daha ılımlı oldukları kentle ve Şanlıurfa ile bütünleşme ve birlikte yaşamaya daha meyilli oldukları Şanlıurfalıları dışlamadıkları ve Şanlıurfalılarla aralarında hem sosyal hem de kültürel farklılıkların bulunmasına rağmen kimi zorlukları bulunmakla birlikte bunların birlikte yaşamalarına engel olmadığını belirtmişlerdir.

Bütün göç süreçlerinde olduğu gibi, göç edenler gittikleri yeni yerlerde ev sahibi toplumun gündelik hayatına birer "yabancı" olarak giriş yaparlar. Yani, "Aşina dünyaya yabancı olarak girer"ler (Lefebvre, 2012, s. 17). Hem kendileri yeni topluma

yabancıdır hem de ev sahibi toplum tarafından "öteki" veya "yabancı" olarak görülürler.

Burada Suriyelilerin durumu da tam bir "yabancı"nın durumuna benzemektedir. Schütz Yabancı için, "*Yaklaştığı grupla, yoğun ve doğrudan deneyim içinde en iyi ihtimalle, şimdiyi ve geleceği paylaşma konusunda istekli ve yetkin olabilir fakat her halükârda geçmişin bu tarz deneyimlerinden dışlanmış olarak kalır. Yaklaştığı grubun bakış açısına göre, yabancı tarihi olmayan kişidir.*"[52] (Schütz, 2016, s. 42) der. Schütz'ün altını çizdiği gibi, göç edenler yeni toplumla uyum konusunda ve geleceği paylaşma konusunda daha istekli iken, ev sahibi toplum için ise tersi geçerlidir. Nitekim, yukarda yapılan tartışmalar ve verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, Suriyeli katılımcıların çoğunlukla ev sahibi toplumdan yani Şanlıurfalılardan memnuniyet düzeyi Şanlıurfalı katılımcılara göre çok daha yüksektir. Şanlıurfalı katılımcıların çoğunun söyledikleriyle Suriyelileri "öteki" ve "yabancı" olarak yaftalayan söylemlerine karşılık Suriyeli katılımcıların ev sahibi toplumla uyum ve entegrasyon konusunda daha istekli olması, karşılaştıkları sorunlar ve olumsuzluklara rağmen Şanlıurfalı komşularını ötekileştirmemeleri birlikte yaşamaya daha istekli olduklarının da bir göstergesidir.

4.6. TOPLUMSAL MEKÂNDA ALGILAR, YARGILAR VE BEKLENTİLER

> *"Biz muhtarız burda bir ayda alıyoruz 2.150 lira. Vallahi bizim aldığımız bu aylık onların kadınlarının bir aylık makyaj malzemesi etmiyor." (Muhtar 4, yüz yüze görüşme, 11. 09.2020).*
>
> *"Herkes kendi evine yakışır. Evine gitsinler!" (Muhtar 22, telefonla görüşme, 18.09.2020).*

Şüphesiz ki, göç olgusu toplumsal algıların oluşması, değişmesi ve yeniden üretiminde önemli bir rol oynamaktadır ve bu yüzden de genel olarak toplumsal algılardan ziyade pek çok akademik çalışma göç temelli toplumsal algı ve yargılara odaklanmaktadır. Göç temelli belli bir mekânın gündelik hayatında gerçekleşen algı ve yargılar karşılıklı olmaktadır. Bu algı ve yargılar toplumsal mekânda gündelikleşen hayatın birer dışavurumu biçiminde zuhur etmektedir. Ancak bu algı ve yargılar tek taraflı oluşmamakta karşılıklı gelişmektedir. Bu bağlamda, göç temelli olarak

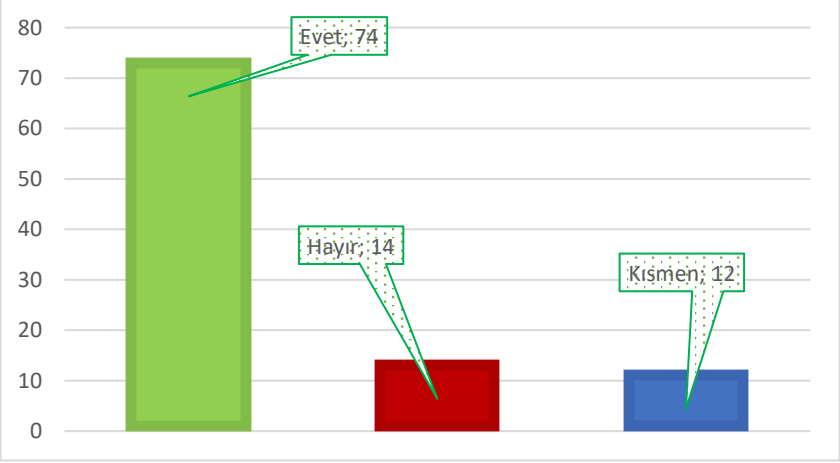
[52] İtalikler ve koyu fonlar araştırmacıya aittir.

toplumsal mekânda gerçekleşen ve gündelik hayatın aşinalaştırdığı algılar ve yargıların karşılıklı çözümlenmesi gerekmektedir. Şanlıurfa'da bulunan Suriyeliler ve Şanlıurfalıların birbirlerine karşılık algı ve yargılarını çözümlemek adına önce Suriyeli katılımcıların algı ve yargılarını daha sonra da Şanlıurfalı katılımcıların algı ve yargılarını çözümleyerek bir sonuca varabiliriz. Bununla birlikte, medya ve sosyal medyanın da gündelik hayata zuhur ederek toplumsal algı ve yargıları nasıl biçimlendirdiği ve Suriyelilere yönelik toplumsal algı ve yargıların zamanla değişip değişmediği ve bunun nedenleri de yine aşağıdaki başlıklarda tartışılacaktır.

4.6.1. Suriyeli Katılımcıların Algı, Yargı ve Beklentileri

Suriyeli katılımcılara Türkiye'nin kendileriyle yeterince ilgilenip ilgilenmediği sorulduğunda, katılımcıların %74'ü "evet", %14'ü "hayır" ve %12'si "kısmen" şeklinde yanıt vermiştir. Demek oluyor ki Suriyeli katılımcıların %86'sı (%74 "evet" ve %12 "kısmen" diyenler) Türkiye'nin ekonomik şartları içinde Suriyelilerle yeterince ilgilendiğini düşünmektedir. Suriyeli katılımcıların sadece %14'ü Türkiye'nin kendileriyle yeterince ilgilenmediğini düşünmektedir (Şekil 53). Türkiye'nin kendileriyle yeterince ilgilenmediğini düşünen Suriyeli katılımcıların bir bölümünün özellikle de yurtdışından kendileri için verilen destek ve yardımların kendilerine iletilemediğini, devletin kendileriyle tam olarak ilgilenmesi gerektiği şekilde ilgilenmediğini belirtirken katılımcılardan bazılarının ise Türkiye'nin kendi ekonomisi ve durumu buna elvermediği için kendileriyle yeterince ilgilenemediğini belirtmişlerdir.

Şekil 53: Suriyeli Katılımcılara Göre, Türkiye'nin Suriyelilerle Yeterince İlgilenip İlgilenmediği

Suriyeli katılımcılarda “pişmanlık algısı”nın olup olmadığını ortaya koymak amaçlı sorulan bir soruya “*Kendileri ve Aileleri İçin "Keşke Türkiye'ye Gelmeseydik"* dediğiniz Oluyor mu ya da Hiç Oldu mu? Şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Buna göre çarpıcı biçimde katılımcıların %69’u “evet”, %31’i de “hayır” şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 54). Görüldüğü gibi Suriyeli katılımcıların üçte ikisinden fazlası “keşe Türkiye’ye gelmeseydik” demiştir. Katılımcıların %31’inin ise kendileri ve aileleri için hiç böyle bir şey demediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, bu soruya evet diyen katılımcıların, “bir bölümünün de Türkiye’deki olumsuzluklardan dolayı değil kendi ülkeleri ve kendileriyle ilgili olduğunu söylediklerini de belirtmekte fayda vardır.” (Benek vd., 2017, 80). Nitekim Keşke Türkiye’ye gelmeseydik” diye düşünen katılımcılara bunun sebebi sorulduğunda ise, “ekonomik olarak sıkıntı çektikleri ve maddi sorunları olduğu için”, “iş imkânları yok”, “keşke savaş olmasaydı da vatanımızı terk etmeseydik”, “vatanımızı özlüyoruz ve orda bıraktıklarımızı özlüyoruz”, “kendi memleketimizi özlüyoruz”, “hayat şartları bizi burada yaşamaya zorluyor”, “beklediğim gibi olmadı”, “kendi vatanımızın hali başka”, “ırkçılık ve ayrımcılığa maruz kaldığımız için”, “halkın bize bakışları kötü”, “yaşam tarzımız ve kültürümüz farklı”, “Türkiye iyi bir ülke ama keşke Avrupa ülkelerine gitseydim, orada iş imkanları çok daha fazla” gibi yanıtlar vermişlerdir.

Bu çalışma yapılmadan yaklaşık 3-4 yıl önce, 2017 yılında, Şanlıurfa’da Suriyeli ve Şanlıurfalı esnaflar üzerinde yapılan bir çalışmada da bu soru sorulmuş ve bu soruya Suriyeli esnaf katılımcıların %84,7’si “Hayır” şeklinde cevap verirken, %14,7’si “Evet”, %0,7’ai de “Kısmen” şeklinde cevap vermişti. Katılımcıların ezici bir çoğunlukla (127 kişi-%84,7) kendisine “Keşke Türkiye’ye gelmeseydim” demediği, bir başka deyişle, Türkiye’ye geldiği için pişmanlık duymadığını saptamıştır (Benek vd., 2017, s. 79-80). Bu çalışmadan yaklaşık üç yıl sonra yapılan bu çalışmada ise oranların neredeyse tersine döndüğü görülmektedir. Ancak 2017 yılında yapılan çalışmanın örnekleminin esnaflar olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü esnaf işleriyle uğraşanlar en azından öyle veya böyle bir şekilde işleri olan düzenleri olan insanlardır. Bu sebeple Şanlıurfa’da diğer tüm Suriyeliler gibi aynı sorunları yaşamaları ve geldikleri için pişman olmaları beklenmeyebilir. Ancak yine de her ne kadar her iki araştırmanın örneklemi farklı olsa da arada geçen zamana bağlı olarak bu algının kısmen değiştiği ile ilgili olarak da okumak gerekir. Çünkü, savaş uzadıkça ve

Suriyeliler Türkiye'de kalmaya devam ettikçe her iki halk arasında yaşanan sorunlar uzamakta ve derinleşmeye devam etmektedir. Bu da sorun yaşamaya başlayan Suriyelileri geldiklerine pişman eden bir durum olarak gözükmektedir. Ayrıca zamanın uzamasıyla Suriyelilerin kendi ülkelerini ve memleketlerini özlemeye başlamaları da bir başka sebep olarak anlaşılabilir. Ancak en önemli sebeplerden birisi de uzayan zamana bağlı olarak her iki halk arasında *toplumsal mekânda* karşılaşmaların ve temasın artması ve yaşanan sorunların derinleşmeye başlamasıdır.

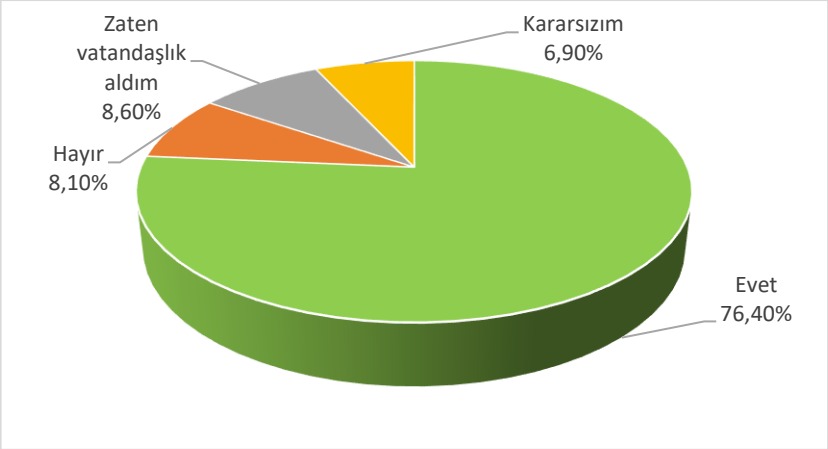
Bununla birlikte, Suriyelilerin Türkiye ile ilgili genel algısında hangi siyasal partinin Suriyelilerin haklarını daha çok savunduğunu ve kendilerine sahip çıktığını öğrenmek adına da Suriyeli katılımcılara bir soru yöneltilmiştir. Buna göre Suriyeli katılımcıların %67'sinin "Ak Parti"nin kendilerine sahip çıktığını ve haklarını savunduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Suriyeli katılımcıların %2'inin bu konuda bir fikri yokken, katılımcıların %31'i ise hiçbir siyasal partinin kendilerini savunmadığını söylemesi oldukça dikkat çekicidir. Görüşme formunda bu soru ile ilgili yere Türkiye'deki iktidar partisi olan Ak Parti dışında diğer Türkiye'de siyaset yapan şu anki iktidar ortağı MHP ile CHP, MHP, HDP, İYİ PARTİ, gibi muhalefet yapan parti isimleri olmasına rağmen hiçbir Suriyeli katılımcının bu partileri kendilerine sahip çıkan ve haklarını koruyan bir parti olarak görmemeleri ayrıca düşündürücüdür (Tablo 2).

Tablo 2: Suriyeli Katılımcılara Göre, Türkiye'de Kendi Haklarını Savunan Partiler

Cevap	**Kişi Sayısı**	**Oran (Yüzde)**
Ak Parti	241	67
Hiçbiri	111	31
Bilmiyorum/Fikrim Yok	8	2
Toplam	360	100

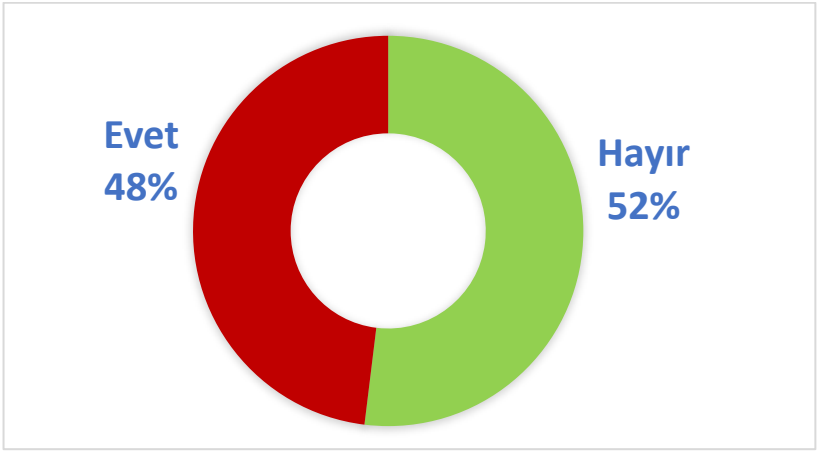
Suriyelilerin toplumsal algı ve yargılarını ölçmeye dönük en önemli sorulardan birisi Suriyelilerin "Türkiye vatandaşlığı algısına" ilişkin sorudur. Nitekim araştırma kapsamında Suriyeli katılımcılara "Türkiye'de size "Vatandaşlık Hakkı" verilmesini ister misiniz?" şeklinde bir soru sorulmuş ve alına cevaplar şöyle olmuştur. %76,40 "evet", %8,10 "hayır", %8,60 "zaten vatandaşlık aldım", %6,90 "kararsızım" demiştir (Şekil 54).

Şekil 54: Suriyeli Katılımcıların, Türkiye'den Kendilerine "Vatandaşlık Hakkı" Verilmesini İsteyip İstemedikleri

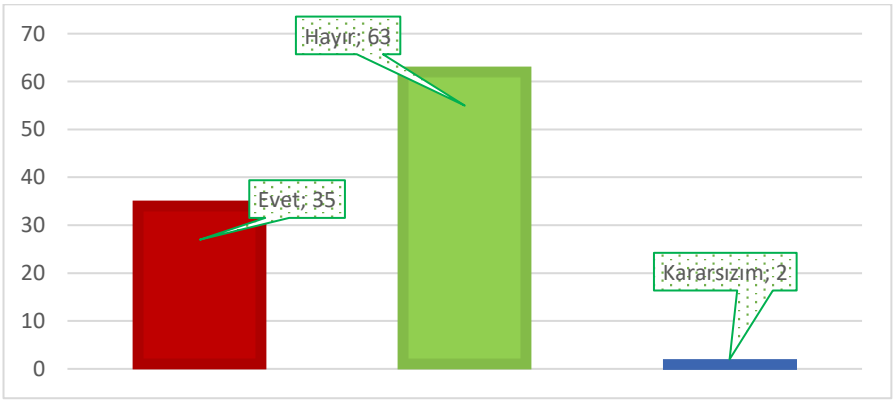
Suriyeli katılımcıların gelecek beklentisini ölçmek adına sorulan "Size Urfa dışında başka bir İl'e gitme fırsatı sunulsa, gider misiniz? Şeklindeki soruya Suriyeli katılımcıların %52'sinin "hayır" %48'inin de "evet" demiştir. Demek oluyor ki Suriyeli katılımcıların neredeyse yarısı kendilerine imkân tanınması durumunda Şanlıurfa'yı terk etmek istemektedirler (Şekil 55). Şanlıurfa'yı terk etmek isteyen katılımcılara bunun sebebi sorulduğun da ise, çeşitli nedenler sıralanmakla birlikte en çok dile getirilen neden ise "iş imkanları ve ekonomik sebepler" ve "daha iyi yaşayabilecekleri daha gelişmiş iller" olmuştur. Bununla birlikte, başka illerde yaşmak isteyen Suriyeli katılımcıların en fazla yaşamak istediği il İstanbul olmuştur. İstanbul ile birlikte Ankara, İzmir, Gaziantep, Konya, Bursa, gibi iller de en çok tercih edilen iller olmuştur. Bunun sebebi ise, daha iyi yaşam koşulları, iş imkanları ve gelişmişlik vs. olarak sıralanmıştır.

Şekil 55: Suriyeli Katılımcıların Başka Bir İl'e Gitme Fırsatı Sunulması Durumunda Gidip Gitmeyecekleri

Suriyeli katılımcıların kendilerine fırsat sunulması durumunda Şanlıurfa'yı terk edip başka bir ile gitme isteği ile birlikte bir kendilerine fırsat sunulması durumunda Türkiye'yi terk edip etmeyeceklerine dair de bir soru sorulmuştur. Buna göre Suriyeli katılımcılara "Size başka bir ülkeye gitme fırsatı sunulsa, Türkiye'yi terk etmek ister misiniz?" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve Suriyeli katılımcıların %63'ünün "hayır", %35'inin "evet" ve %2'sinin de "kararsızım" dediği görülmüştür (Şekil 56). Bunun sebebi sorulduğunda ise, Suriyeli katılımcıların ezici bir çoğunlukla, daha iyi yaşam koşulları ve iş imkânlarına sahip olmak için gelişmiş ülkelere gitmek istedikleri gözlemlenmiştir. Kendilerine fırsat sunulması durumda hangi ülkelere gitmek istedikleri sorulduğunda ise, katılımcılar ezici bir çoğunlukla, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, gibi Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada gibi diğer gelişmiş ülkeleri tercih etmek istediklerini söylemişlerdir.

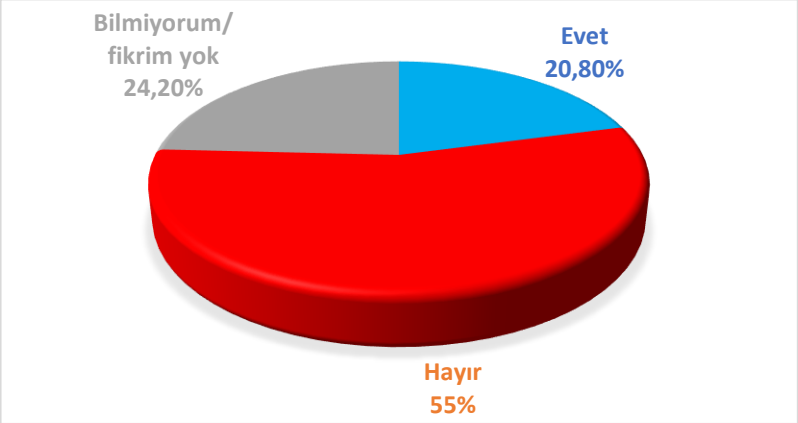
Şekil 56: Suriyeli Katılımcıların Başka Bir Ülkeye Gitme Fırsatı Sunulması Durumunda Gidip Gitmeyecekleri

Savaş mağduru olan ve bu sebeple ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin umut ve beklentilerini öğrenmek adına kendilerine "Gelecekte ülkenizde savaşın biteceğini ve her şeyin düzelebileceğini düşünüyor musunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Ortaya çıkan sonuç ise oldukça çarpıcı olmuştur. Nitekim Suriyeli katılımcıların yarısından fazlası gelecekte ülkelerinde savaşın biteceğini ve her şeyin düzelebileceğini düşünmedikleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla katılımcıların gelecek adına oldukça karamsar oldukları görülmüştür. Bu soruya karşılık, Suriyeli katılımcıların %55'i "hayır", %20,8'i "evet" ve %24,2'si "bilmiyorum/fikrim yok" demiştir (Şekil 57). Suriyeli katılımcıların sadece beşte birisi gelecekte ülkelerinde savaşın biteceğini ve her şeyin düzeleceğini düşünürken katılımcıların dörtte beşte dördü de gelecekte ülkelerinde savaşın biteceğini ve her şeyin normale döneceğini ya

hiç düşünmemekte ya da bu konuda bir fikre dahi sahip değildir. Dolayısıyla Suriyeli katılımcıların ülkeleriyle ilgili beklentilerinde karamsar oldukları ve bir belirsizliğin içinde bulundukları anlaşılmaktadır.

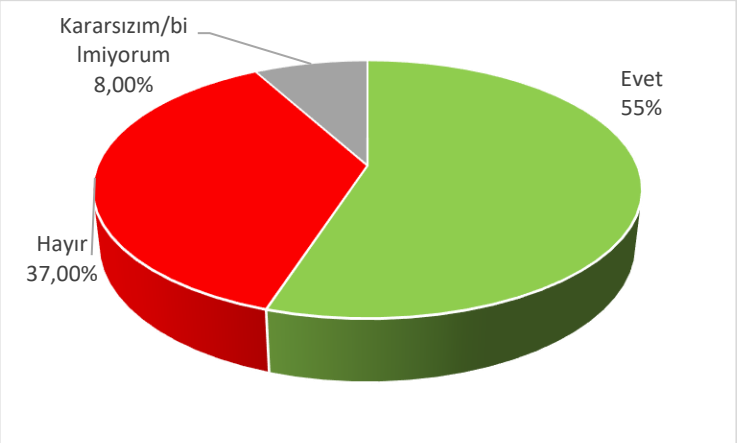
Şekil 57: Suriyeli Katılımcıların, Gelecekte Ülkelerinde Savaşın Biteceğini ve Her Şeyin Düzelebileceğini Düşünüp Düşünmedikleri

"Suriye'deki olaylar durulursa ve savaş tamamen biterse Suriye'ye geri dönmeyi düşünür müsünüz?" şeklindeki soruya, Suriyeli katılımcıların %55'i "evet" %36,94'ü "hayır" ve %8,6'ı "kararsızım/bilmiyorum" diye yanıt vermiştir. Bu da demek oluyor ki, Suriye'deki olaylar durur ve her şey normale dönerse Suriyeli katılımcıların yarısından fazlası (%55) ülkelerine geri gitmek istemektedir (Şekil 58). Ayrıca Suriyeli katılımcıların üçte birinden fazlasının savaş bitse ve her şey normale dönse bile Suriye'ye dönmek istemediklerini belirtmesi de oldukça çarpıcıdır ve ayrıca üzerinde düşünülmesi gerekir. Kelam Vural Tarlan, Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönüşünü konu edindiği "Geriye Dönüş Mümkün mü?" (Tarlan, 2019) isimli çalışmasında, bu alanda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu sonuçların, Suriyelilerin ülkelerine geri dönme umutlarını hızla yitirdiğini gösterdiğini belirtmektedir. Son zamanlarda geriye dönüş kavramının çok sık kullanıldığını ancak bunlara sayısal veriler üzerinden bakıldığında bunun oldukça kısıtlı olduğunu belirtmektedir. Tarlan, dünyanın çeşitli yerlerindeki yerinden edilmiş insanların BMMYK ve bazı ülkelerin geri dönüş verilerinden hareketle- daha sonra geri dönme oranlarının çok düşük olduğunu, Türkiye'deki Suriyelilerin de bugüne dek kendi ülkelerine dönme oranlarının çok düşük olduğunu söyledikten sonra "geriye dönüş gerçekçi bir ihtimal mi?" (Tarlan, 2019, s. 26) diye soruyor. Bu çalışmanın sonuçlarının da ortaya koyduğu

gibi, -en azından şimdilik- gerçekçi bir ihtimal olarak karşımızda durmadığını söyleyebiliriz.

Şekil 58: Suriye'deki Savaşın Tamamen Bitmesi Durumunda Ülkelerine Geri Dönmeyi Düşünüp Düşünmedikleri

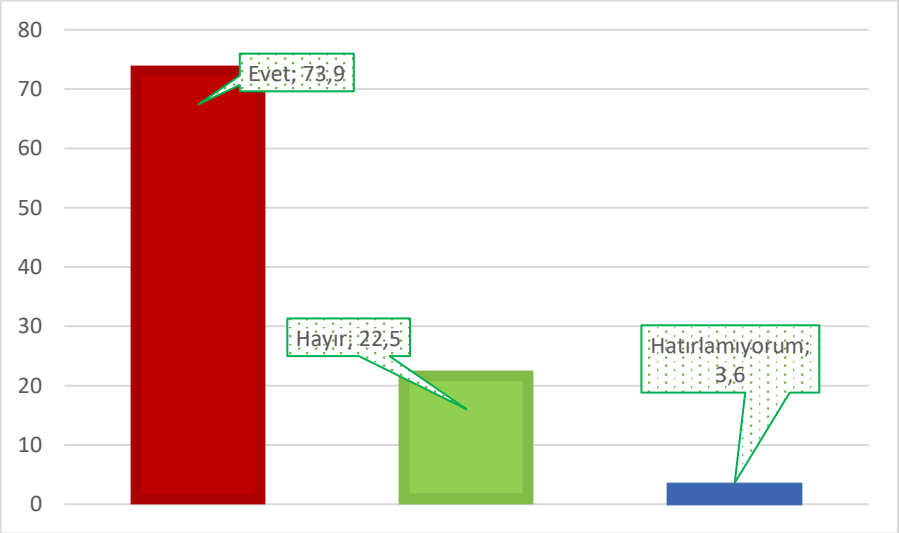
Sonuç olarak, savaş mağduru Suriyeli katılımcılarda göç sonrası "pişmanlık algısının" yüksek olduğu, ezici bir çoğunlukla Türkiye'nin Suriyelilerle yeterince ilgilendiğini düşündükleri, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%67) Türkiye'de kendilerini savunan ve haklarını koruyan partinin Ak Parti olduğunu düşündükleri buna karşılık katılımcıların kayda değer bir oranının da (%31) Türkiye'de hiçbir partinin kendilerini savunmadığını düşündükleri, katılımcıların %8'6'sının zaten Türkiye'den vatandaşlık aldıkları ve katılımcıların %76'sının da Türkiye'den vatandaşlık almak istedikleri, kendilerine fırsat sunulması durumunda katılımcıların yarıya yakınının (%48) Şanlıurfa dışında başka bir kente gitmek istediğini, ancak diğer yarısının da (%52) kendilerine fırsat sunulsa dahi başka bir ile gitmek istemedikleri, yine katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%63) kendilerine fırsat sunulsa dahi Türkiye dışında başka bir ülkeye gitmek istemedikleri ancak katılımcıların en az üçte birisinin (%35) Türkiye dışında başka bir ülkeye gitmek istediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca Suriyeli katılımcıların yarısından fazlasının (%55) gelecekte ülkelerinde savaşın biteceğini ve her şeyin düzeleceğini düşünmedikleri, ancak savaş bitse ve olaylar durulup her şeyin normalleşmesi durumunda kendi ülkelerine dönmek istedikleri ortaya çıkmıştır.

4.6.2. Şanlıurfalı Katılımcıların Algı, Yargı ve Beklentileri

Öncelikle, Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilere yönelik toplumsal algı ve yargılarını ölçmek ve bun algı ve yağılara dair bir tablo ortaya koymak için, uygulanan anketler aracılığıyla katılımcılara çeşitli sorular sorulmuştur. Bu sorular, çoğunlukla toplumda Suriyelilere yönelik oluştuğu gözlemlenen algıları ortaya çıkarmaya yönelik sorulardır. Örneğin, savaşın bitmesi durumunda Suriyelilerin memleketlerine gidip gitmeyecekler, gitmeleri gerektiğini düşünüp düşünmedikleri, Suriyelilerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini düşünüp düşünmedikleri ve Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusunda ne düşündükleri gibi konularda sorular sorulmuştur. Ortaya çıkan sonuçlar ise şöyle olmuştur.

İlk olarak, Şanlıurfalı katılımcılara, "Suriyeliler için, "Keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" dediğiniz oluyor mu ya da oldu mu?" şeklindeki soruya, katılımcıların %73,9'u "evet", %22,5'i "hayır" ve %3,6'sı "böyle bir şey söylediğimi hatırlamıyorum" demiştir (Şekil 59).

Şekil 59: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyeliler için, "Keşke Türkiye'ye Gelmeseydiler" Deyip Demedikleri

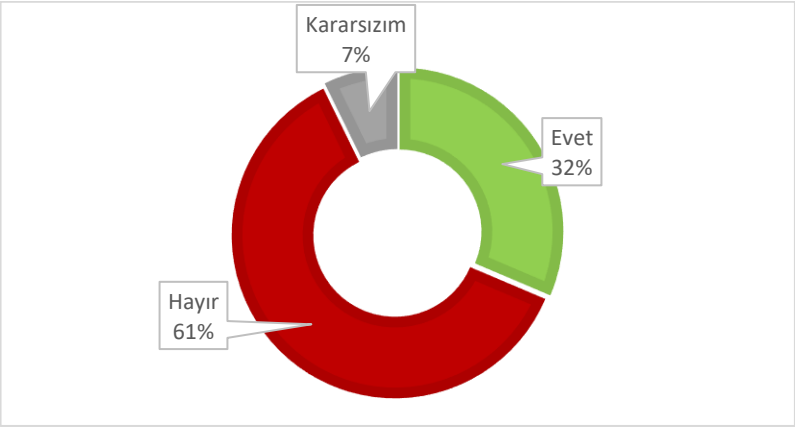

Suriyeliler için, "keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" diyen Şanlıurfalı katılımcılara bunun nedeni sorulduğunda ise, katılımcıların çoğunlukla toplumda yaygın hale gelen algılarından dolayı böyle söyledikleri anlaşılmıştır. Nitekim katılımcılar, "Suriyeliler geldi huzurumuz kalmadı", "suç oranlarını artırdılar", "gençlerimize uyuşturucu satıyorlar", "toplumumuzu bozuyorlar", "kurulu düzenimizi bozuyorlar", "onları sevmiyorum", "ekonomiyi kötü etkilediler", "işsizlik arttı",

ahlaki yapımızı bozuyorlar", sosyal yaşantımız bozuldu, can güvenliğimiz kalmadı", "rahat durmuyorlar, kavga çıkartıyorlar", "parklarda oturup nargile içiyorlar", "gece yatmıyorlar", "kavga ve gürültü yapıyorlar", "gençlerimizi uyuşturucuya alıştırıyorlar", "onlara güvenmiyorum", "kalıcı oldular ve misafirlik görevini yerine getirmiyorlar" şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

Şanlıurfalı katılımcılara, "Suriyelilerin Şanlıurfalılarla aynı haklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz?" şeklinde sorulan soruya katılımcıların %61'inin "hayır" demesi yani Suriyelilerle eşit haklara sahip olmaması gerektiğini düşünmesi oldukça çarpıcıdır. Şanlıurfalı katılımcıların %32'si Suriyelilerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunurken, katılımcıların %7'si de bu soru karşısında "kararsız" kalmıştır (Şekil 60).

Şekil 60: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerin Kendileriyle Aynı Haklara Sahip Olması Gerektiğini Düşünüp Düşünmedikleri

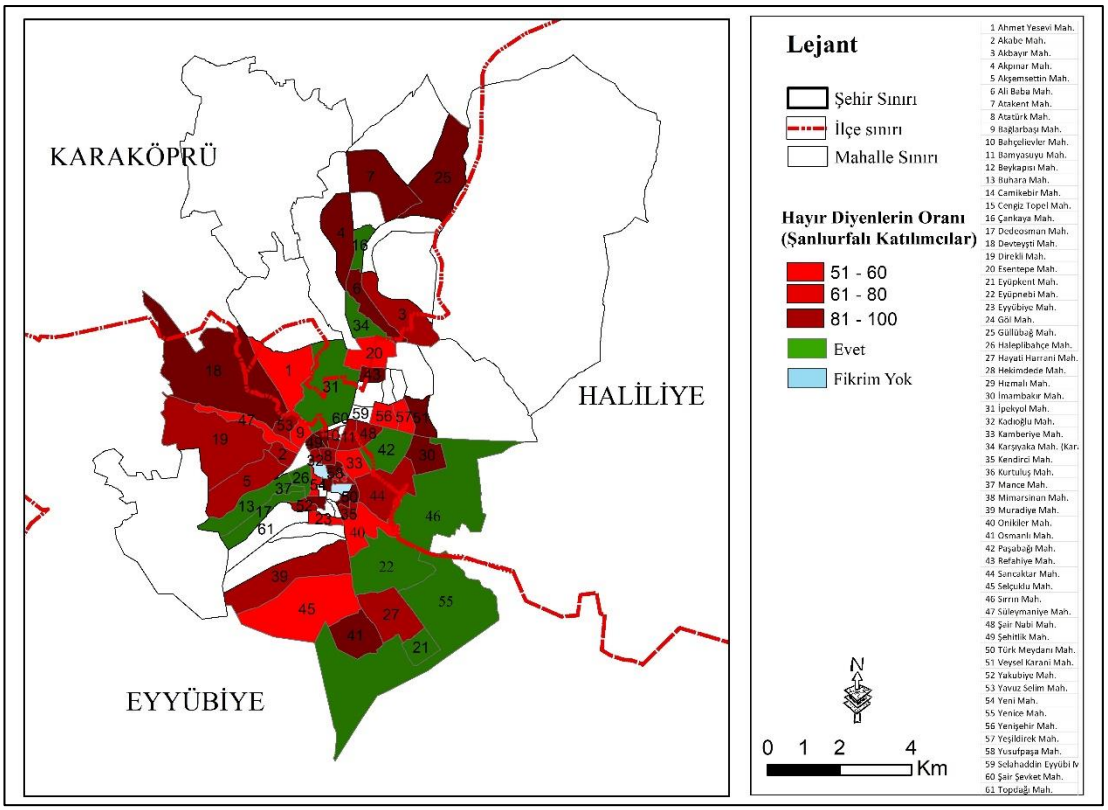

Suriyelilerin kendileriyle aynı haklara sahip olmaması gerektiğini belirten katılımcılara (%61) bunun sebebi sorulduğunda da katılımcıların genellikle, "onlar misafir, biz ev sahibiyiz", "onlarla aynı olamayız", "gitmeleri gerekir", "çünkü onlar yabancı", "hak etmiyorlar", "biz daha ayrıcalıklı olmalıyız, sonuçta onlar misafir", "misafir olduklarını unuttular", "biz ve onlar bir olamayız", "burası bizi ülkemiz, onların değil", "Biz Türk vatandaşı olduğumuzdan ve vatanımıza devletimize bağlı insanlar olduğumuzdan aynı haklara sahip olmamamız gerekiyor", "öncelik biz olmalıyız, onlar ikincil olmalı" şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Buna karşılık Suriyelilerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini düşünen Şanlıurfalı katılımcıların (%32) da "çünkü onlar da bizim gibi insan", "hepimiz Müslümanız", "hepimiz kardeşiz", "herkes aynı haklara sahip olmalı", "insan olarak birbirimizden bir farkımız

yok", "insani ve vicdani açıdan bakarsak elbette eşit olmalıyız" gibi yanıtlar vermişlerdir.

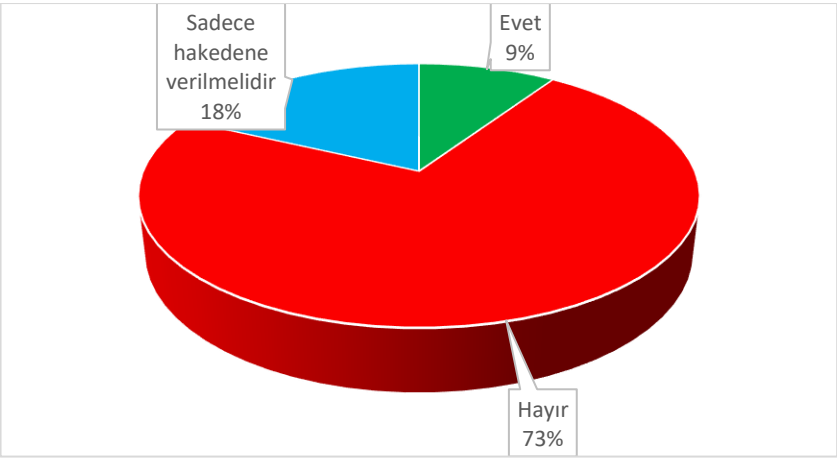
Bu soruya verilen yanıtları katılımcıların oturdukları mahallere göre dağılımı yapıldığında ise, aşağıdaki harita ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, kırmızı renkli mahallelerde oturan katılımcılar "hayır" yanıtını, yeşil renkle gösterilen mahallelerde oturanlar da ağırlıklı olarak "evet" yanıtını veren katılımcıların oturdukları mahallelerdir. Eyyüpkent, Eyyüpnebi, Sırrın, Yenice gibi mahallelerde oturan katılımcılar "evet" yanıtını vermişlerdir. Buna karşılık, Ahmet Yesevi, Devteyşti, Süleymaniye, Akabe, Akşemsettin, Direkli, Yavuz Selim, Şehitlik, Muradiye, Selçuklu, Hayatı Harrani, Cengiz Topel ve Bamyasuyu gibi mahallelerde oturan katılımcılar da ağırlıklı olarak "hayır" yanıtını vermişlerdir. Ağırlıklı olarak "hayır" yanıtını verenler, yani, Suriyelilerin kendileriyle aynı haklara sahip olmaması gerektiğini belirten Şanlıurfalı katılımcıların oturdukları mahallelerin en temel özelliği, Suriyelilerin sayıca fazla olması yani yoğunlukları ve sosyoekonomik olarak yoksul mahalleler olmalarıdır. Aşağıdaki haritada da görüldüğü gibi, karşılaşmaların, iç içe geçişlerin ve dolayısıyla da temasın en fazla olduğu bölgelerdeki insanların Suriyelilere bakışı olumsuzdur (Şekil 61).

Şekil 61: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Kendileriyle Aynı Haklara Sahip Olması Gerekip Gerekmediğinin Mahalle Bazlı Dağılımı

Bununla birlikte, Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilere ilişkin bakış açıları ve algılarını ölçmek adına kendilerine sorulan en kritik soruların başında vatandaşlık konusunda sorulan soru gelmektedir. “Sizce, Suriyelilere "vatandaşlık" verilmeli mi?” şeklindeki soruya Şanlıurfalı katılımcıların %73’ünün “hayır” yanıtını vermesi oldukça dikkat çekicidir. Şanlıurfalı katılımcıların sadece %9’una göre Suriyelilere vatandaşlık verilebilirken, katılımcıların %18’i de “vatandaşlık herkese değil sadece hakkedene verilmelidir” demiştir (Şekil 62).

Şekil 62: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyelilere "Vatandaşlık" Verilmesi Gerektiğini Düşünüp Düşünmedikleri

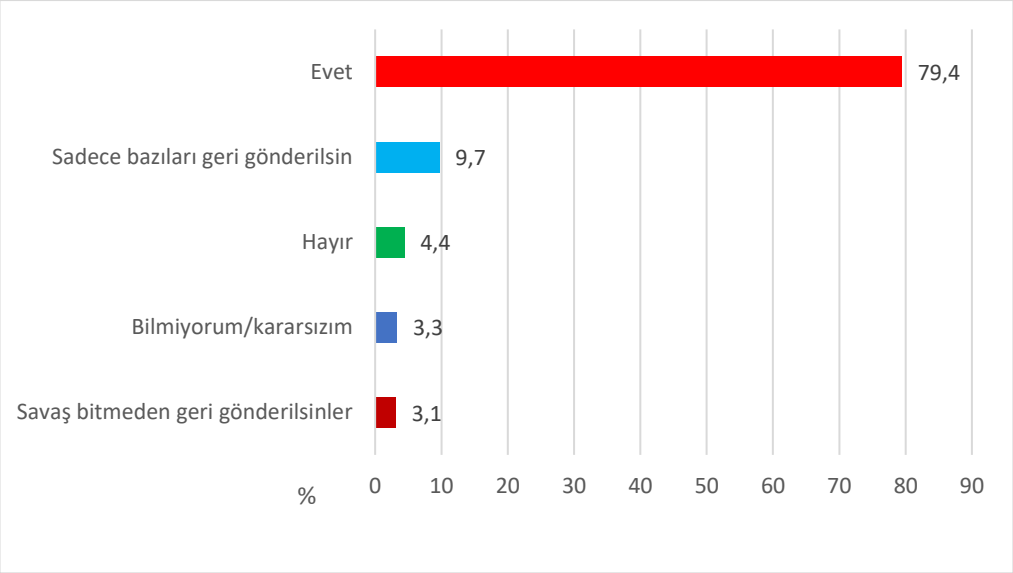
"Kendi vatanlarını sattılar, Türkiye'yi de satarlar" algısı vatandaşlık verilmemesi gerektiğini düşünen katılımcıların en çok dile getirdiği algılardan birisi olmuştur. Örneğin Muhtar 3, "Vatandaşlık verilmesin. Bunlara vatandaşlık verilmesinin uygun olmayacağı görüşündeyim. Çünkü bunlar her zaman vatanlarını satabilme kafasındalar. Kendi vatanını bırakıp buraya geldi. Yarın burda bir sıkıntı olur, burdan da Romanya'ya gider, Yunanistan'a gider, Almanya'ya gider." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Katılımcıların bir bölümü de, "ülkeye faydası olan", "okumuş" kimselere vatandaşlığın verilebileceğini savunmuş ve bu konuda devletin seçici olması gerektiğini söylemişlerdir. Ülkeye faydası olmayanlara kesinlikle vatandaşlığın verilmemesi gerektiğini söyleyen katılımcılar olmuştur:

> "Şimdi ben kime vatandaşlık verilmesini isterim? Ülkeme faydası olan varsa, mesela çok zengin olanları var, okumuş olanları var. Eğitimli olanları… yani eğer bize faydalıysa kendilerine vatandaşlık verilsin. Benim ülkeme zararı varsa neden verilsin? Şimdi dedim ya onların içinde çok iyi iş adamları var ben denk geldim onlara. Mesela adam kuyumcu iş yapıyor. Adam mühendis adam doktor… yani faydalı olanlara verilsin. Benim ülkeme zararı olana verilmesini istemem kim olursa olsun. İsterse benim kardeşim olsun. Çünkü sana zarar getirecekse sana faydası dokunmayacaksa neden verilsin?" (Muhtara 20, yüz yüze görüşme, 18.09.2020).

Bununla birlikte, Şanlıurfalı katılımcılara, "Savaşın bitmesi ve her şeyin normale dönmesi durumunda, sizce mutlak suretle Suriyeliler memleketlerine geri dönmeli mi?" şeklindeki soruya katılımcıların %79,4'ü "evet", %4,4'ü "hayır", %9,7'si "sadece bazları gönderilsin", %3,3'ü "bilmiyorum/kararsızım" ve %3,3'ü de "savaş bitmeden geri gönderilsinler" demiştir (Şekil 63).

Şekil 63: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre, Suriyelilerin Memleketlerine Geri Dönmesi Gerekip Gerekmediği

Şanlıurfalı katılımcılara, "Savaş bittikten ve her şey normale döndükten sonra Suriyelilerin kendi ülkelerine döneceğini düşünüyor musunuz?" şeklinde sorulan soruya, katılımcıların %65,6'sı "hayır", %6,1'i "evet", %27,2'si "bir kısmı döner bir kısmı kalır" ve %1,1'i de "bilmiyorum/fikrim yok" demiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre Savaş Bittikten ve Her şey Normale Döndükten Sonra Suriyelilerin Kendi Ülkelerine Döneceğini Düşünüp Düşünmedikleri

Cevap	Kişi Sayısı	Yüzdelik
Hayır	236	65,6
Evet	22	6,1
Bir Kısmı Döner Bir Kısmı Kalır	89	27,2
Bilmiyorum/Fikrim yok	4	1,1

Şanlıurfa'da halkın Suriyelilere karşı olan algısına bakıldığında durumun genel olarak Türkiye'de halkın Suriyelilere karşı olan bakışı ve algı seviyesiyle benzerlik gösterse de özellikle de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve etkileşimlerin ve karşılaşmaların dolayısıyla temasın fazla olduğu bir şehir olması sebebiyle algı ve yargıların daha derin olduğu ve bakış açılarının çok daha sert olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma kapsamında yapılan anketler, görüşmeler, derinlemesine görüşmeler ve

gözlemler neticesinde şehirde Şanlıurfalıların Suriyelilere yönelik toplumsal algı ve yargıları şu şekilde olmuştur:

Öncelikle, Şanlıurfalı katılımcıların penceresinden Suriyelilerin yardım aldığı" algısı oldukça yaygın bir algıdır. Nitekim "Suriyeliler devletten maaş alıyor, devlet Suriyelilerin faturalarını ödüyor." Onlara maaş kartı veriyor. Devlet kendi vatandaşına bakmıyor, Suriyelilere bakıyor. Onlara yardım ediyor, kendi vatandaşını ihmal ediyor, Suriyeliler el üstünde tutuluyor, devlet onlarla ilgileniyor ama kendi vatandaşıyla ilgilenmiyor" şeklindeki algı Şanlıurfalı katılımcıların gündelik hayatlarında yaygınlık kazanmış durumdadır.

Araştırma kapsamında 4. Şanlıurfalı görüşülen, diğer pek çok katılımcının dile getirdikleri gibi kendisi de Suriyelilerle eşit muamele istediğini, bu anlamda ayrımcılık yapıldığını ve Suriyelilerin baş üstünde tutulduğunu ama nihayetinde bir gün memleketlerine gideceklerini yine geride gene kendilerinin kalacağını söylemiş ve şunları eklemiştir: "Tamam ilgilensinler ama bu kadar da olmaz yaw! Şimdi görüyorsun, bunların her şeyini zaten devlet karşılıyor. (…) Türkiye öyle bir politika izlemeli ki, bunlar memleketlerine geri gitsin. Şimdi bu politikayla Suriyeliler geri gitmez yani. Niye geri gitsinler ki?" (4. Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020). Aynı katılımcı, "Bizimle aynı durumdalar. Beleş otobüse biniler. Bedava kart… Bizde o kartı 65 yaşından sonra veriler. Biz ikinci sınıf vatandaşız." (4. Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020) diyerek, Suriyelilerin birinci sınıf kendilerinin ise ikinci sınıf muamelesi gördüklerini ve dikkat çekisi biçimde Suriyelilere bedava kart verildiğini söylemiştir. 4. Şanlıurfalı görüşülen ayrıca şunları söylemiştir:

> "Her gün sayısız kadın, çocuk, kapımızı çalıyor. Ekmek, para istiyorlar. Şimdi vermesen, vicdanın rahatsız olursun. E şimdi veriyorsun, bunların durumunu biliyorsun. Belki de bunlar bizden daha zengin. Yani artık çok çalıyorlar kapımızı, ya da paraları eksik veriyorlar. Biz de mecburen idare ediyoruz. Ekmek bu vermesen olur mu? Yani şimdi sen olsan vermez misin? Mecbur kalıyoruz yani. Boğazımızdan edip onlara veriyoruz. Yani şimdi bir de az değiller. Ne yapacaksın ne yapmayacaksın?" (…) Devlet fazlasıyla, halk da elinden geldiği kadar yardım ediyor onlara" (4. Görüşülen, 25.09.2020).

Devletin Suriyelilere yardım ettiği, onlarla ilgilendiği ancak kendi vatandaşlarıyla ilgilenmediği, kısacası Suriyelilerin el üstünde tutulduğuna yönelik algılar muhtarların da söylemlerine yansımıştır. Örneğin Muhtar 5, "Şimdi Suriyelilerde çocuk yapmaktan başka bir [küfür] yok. İşi yok gücü yok kârı yok. Devlet her çocuk başına aylık veriyor. Bütün yardımlar hepsi Suriyeliler için seferber ediliyor." (Muhtar 5, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) demiş; Muhtar 10, "Şimdi çocuk

başına 100-120 lira alıyorlar. Bak şimdi takip et. Emin ol bak şimdi hamile doğum yapsın. Seneye bir daha hamile. Niye, çünkü doğum yardımı var. Senin çocuğun doğuyor ne kadar yardım alisen? 300-400 lira. Bunlar ne kadar ali? 1000 lira." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) Muhtar 12 de "Yardım için evrak almaya geliyorlar [Suriyeliler]. Bizim vatandaşlarımız burda nefesleri kokuyor. Her kes Suriyelilere yardım ediyor. Dernekler, camiler. Cami imamları da dahil olmak üzere herkes Suriyelilere yardım için çalışıyor. Devlet genel olarak bizim fakir vatandaşımıza yardım etmiyor. Suriyeliye yardım ediyor." (Muhtar 12, telefonla görüşme, 12.09.2020) demiştir.

Görüldüğü gibi katılımcıların algılarında genel olarak devletin Suriyelilere yardım ettiği, çocuk başına para verdiği, bedava kart verdiği, onlarla ilgilendiği ama kendi vatandaşlarıyla ilgilenmediğine yönelik çeşitli algı ve yargılara sahiptirler. Araştırma boyunca sahadan görüşülenlerin çoğunlukla dile getirdiği bir konudur Suriyelilere yardım konusu. Peki, Suriyelilerin hemen hemen hepsinin yardım aldıklarına dair toplumsal algılar ne ölçüde doğrudur? İşte bu soruyu aydınlatmak için bir de Suriyeli katılımcılara da herhangi bir yardım kuruluşundan yardım alıp almadıkları da sorulmuştur.

Toplumda neredeyse yaygın bir hale gelen ve gündelik hayatın aşinaşaltırdığı ve neredeyse tüm Suriyelilerin yardım aldıklarına dair yaygın hale gelen bu toplumsal algı karşı taraftan alınan verilere göre çok da doğru değildir. Bu çalışmanın amacı elbette ki Suriyelilere yönelik toplumsal algı ve yargıların doğru olup olmadığının ortaya koyulması değildir. Ancak bu araştırma kapsamında Suriyeli katılımcılara yardım alıp almadıkları sorulmuş ve katılımcıların %55'inin yardım almadığı orta çıkmıştır. Zira katılımcıların sadece %45'i herhangi bir yardım kuruluşundan yardım aldıklarını ifade etmiş olmalarını da belirtmemiz gerekir. Dolayısıyla Suriyelilerin yarısından fazlasının zaten yardım almadığı ortaya çıkması gündelik hayatta yaygınlık kazanan bu algıyı da yanlışladığını söylemek mümkündür.

Yine, "Suriyeliler geldi suç oranları arttı. Dilencilik ve hırsızlık gibi suçlar arttı." Ama en sık dile getirilen şey ise, Suriyelilerle birlikte "fuhuş" arttı" algısı toplumun gündelik hayatında yaygın hale gelen algı ve yargılardan birisidir. Görüşme yapılan Muhtar 1, Suriyeliler gelmeden önce kendi mahallelerinde fuhuş olayının olmadığını, Suriyeliler geldikten sonra fuhuş, uyuşturucu ve hırsızlık olaylarının

artığını söylemiştir. Kendi mahallelerin de daha önce fuhuş yapanları tespit ettiklerini ve tespit ettikten sonra da bunu emniyete bildirdiklerini, emniyetin de bir gene ansızın kendilerine baskın yaptığını söylemiştir (Muhtar 1, Yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Neredeyse tüm görüşme boyunca, Suriyeliler ile ilgili konuşurken dışlayıcı ve küfürlü bir dille konuşan Muhtar 16 da kendi mahallelerinde de fuhuş yapıldığını ve bunların da Suriyeliler tarafından yapıldığını, bizzat kendisi tarafından birkaç tane evin de kapatıldığını, polise gerek duymadan bizzat kendisi tarafından evi boşalttığını ve Suriyelileri mahalle dışına gönderdiğini, kendi mahallesinde daha önce fuhuş yapan birçok Suriyeliyi de mahallesinden attığını söylemiştir:

> "Fuhuş çok. (….) Tabi yerliler de var ama çoğunluk Suriyeliler yapıyor. [küfür]. Bunlar namussuz insanlardır. (…) Şimdi birkaç eve mühlet vermişim, birkaç güne çıkacaklar. Kadını abisi çalıştırıyor. Gözlerimle gördüm. Biliyorum bu işi yaptıklarını. Adreslerini de verebilirim yani. (…) Şimdi ben muhtar olduğum için, hepsini biliyorum. Genç adam yanıma geliyor, diyor işte muhtar şöyle biri yok mu filan. İstersem günde 10 tane böyle iş yapabilirim. Namusuz bir adam olsam bunu rahatlıkla yapabilirim. (…) Polisle değil kendim çıkarıyorum mahalleden. Şimdi polise söylendiği vakit, polis dilekçeler istor, kanıt istiyor. Evi gözleme alıyor. Bu uzun sürüyor tabi. Ben de böyle bir durumda polise haber vermeden önce ev sahibini çağırıyorum. Ona durumu anlatıyorum ve evden çıkarması gerektiğini ona söylüyorum. Böyle çıkarıyoruz. Daha önce çok kişi çıkardık. Yüzlerce kişiyi çıkardık. Fuhuş, uyuşturucu, rahatsızlık vermeden" (Muhtar 16, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Araştırma kapsamında görüşülen Şanlıurfalı 2. katılımcı ise, "*Yahu sen savaştan kaçmışsın savaştan! Senin şimdi başını öne eğmen gerekiyordu. Başını kaldırmaman gerekiyordu. Adam nargile içiyor burda yahu. Yaşım olmuş 45. Bu yaşıma kadar ben pafyon görmedim. Bunlar her tarafta pafyon açmışlar."* (2.görüşülen Şanlıurfalı, 15.09.2020) diyerek, Suriyelilerin savaştan kaçtığını bu sebeple, pavyon açmak ve nargile içmek gibi keyif araçlarına başvurmaması gerektiğini söylemiştir. Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 15 ise tanık olduğu bir olay üzerinden Suriyelilerin fuhuş yaptığı sonucunu şöyle çıkarmıştır:

> "Mesela bundan bir 15-20 gün önce mahallemde bir aile gelmiş. Kim olduğu belli değil. Affedersin pislik için gelmiş. Orda pislik yapmış. Artık ordan bir 10-15 kişilik bir grup o eve saldırmış. Hatta emniyet müdür yardımcısı da geldi. İlçe emniyet müdürü de bizzat geldi. 'Konu nedir?' Komşulara sorduk: işte "gece olunca bu evin gireni çıkanı belli değil" bir bayandı. İçeri de birkaç adamda vardı. Kimdir bunlar? Benim komşularım, tanıdıklarımdır." "kocan nerde" dedi ki "kocam dışarda. Tır şöfürüdür" yani bellidir pislik [fuhuş] yapmıştı ki… beni çağırdılar, gittim komşulardan ifade aldım. Dedim "nedir yani davanız nedir yani, 10-15 kişi saldırmışsınız bu eve" dediler ki "saat 11'den sonra bu eve giren çıkan belli değil" yani kocası evde olmayan bir kadın bu kadar kişiyi neden içeri alsın? Bizzat ben kendim orda şahit oldum polislerle birlikte. Yani bir kadın, yabancı bir erkek… Ne kadar şey olsa eve alamaz… Yani zaten o pislik için getirmiş." (Muhtar 17, yüz yüze görüşme, 17.09.2020).

Muhtar 32 ise, Suriyelileri "ahlaklı-ahlaksız" ve "namuslu ve namussuz" şekillerinde kategorilendirerek şunları söylemiştir: "Sorun şöyle: ahlak yönünde, ahlak

yönünde %80'inde ahlak yok. O da yoksulluktan mı alışkanlıktan mı, yoksa daha kolay yoldan para kazanmaktan mı, onun tercihini siz yapın. Ahlak yönünden zayıflar. Ayrıca, gece 2-3'e kadar otururlar, gündüz yatarlar. Tabi bunun hepsi değil. %20'si namuslu çalışan insanları da var." (Muhtar 32, telefonla görüşme, 20.09.2020).

Araştırma kapsamında görüşülen Şanlıurfalı 1. Görüşülen, ilginç biçimde, Suriyelilerin sadece birinci ve ikinci katlarda oturmayı tercih ettikleri, asansör ve doğalgazlı evleri tercih ettikleri, doğalgazsız evi kesinlikle istemedikleri, üçüncü beşinci gibi yüksek katları tercih etmedikleri, çünkü amaçları gele olarak fuhuş yapmak olduğunu bunu da yüksek katlarda yapamayacağını bildiğini, çünkü milletin dikkatini çektiğini, ancak birinci ve ikinci katların çok fazla dikkat toplamadığını söyleyerek, tanık olduğu birkaç örnekten hareketle ilginç biçim de Suriyelilerin alt katları tercih etmesiyle fuhuş yapmaları arasında bir ilişki kurmuştur:

> "Şimdi emlak işinden de az çok anlıyorum. Ama bunları anlayamadım. Şimdi kardaş, bunlar sadece diyor ki birinci kat, ikinci kat… üçüncü kat desen diyor yok. Kat beğenmiyorlar. Biz de böyle bir şey yok. Sen dersin ki küçük olsun, ucuz olsun, minnetsiz olsun. İsterse beşinci kat olsun. (…) Adam diyor ki "Asansör var mı?" doğalgaz var mı?" Biz diyoruz ki minnetsiz olsun asansör de doğalgaz da olmasın. Ne asansörsüz ne de doğalgazsız eve girmiyor, ya da mutlaka birinci veya ikinci kat olacak. Ama yine de doğalgaz istiyor.
>
> Fakat beşinci kata millet çok gidip geldiği zaman insanların dikkatini çekiyor. Özür dilerim rahat [küfür]. Beşinci kat olmaz. Ya birinci kat olacak ya ikinci. Bu hem rahatı için hem de giren çıkan çok olduğunda kimse görmüyor. Hemen kapıyı açıyor içeri giriyor. Hem uyuşturucuyu satar hem de fuhuş yapar. Yoksa dördüncü beşinci kat ağır gelir. Yani olmuyor. Ters geliyor. (…) Benim Suriyeli komşum var. Aynı binadayız. Yani nerden memnun olayım? Gireni çıkanı belli değil. Bir baktın on tane erkek birden o evden çıktı. Zaten birinci katta oturuyorlar." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).

Araştırma kapsamında Suriyelilerin fuhuş yaptıklarını, Suriyeliler geldikten sonra Şanlıurfa'da fuhuş olaylarının artığını ya da zaten daha önce kentte zaten fuhuş yoktu ama Suriyeliler geldikten sonra fuhuş olaylarının ortaya çıktığı ı belirten katılımcılara, "bunu nerden biliyorsunuz, kendiniz şahit oldunuz mu? Böyle bir olaya" şeklindeki soruya ise bu yönde fikir beyan eden katılımcıların neredeyse hepsi, "hayır, biz bizzat tanık olmadık, kendi gözümüzle görmedik, ama bu yönde duyumlar alıyoruz, herkes bunu konuşuyor" şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Örneğin bu konuda diğer pek çok muhtarla ters düşen Muhtar 2, "Ben kendim esnafım, bakkalım var. Suriyeliler gelmeden önce iki defa bakkalım açıldı (hırsızlık). Bunu da Suriyeliler mi yaptı? Her yerde bu suçlar var. (…) Biz kendi gözümüzle görmedik, ama millet bunu bize söylüyor. Hırsızlık, uyuşturucu fuhuş konusunda. Ama ben buna tanık olmadım." (Muhtar 2, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) demiştir. Araştırma kapsamında görüşülen

başka bir muhtar da Bir muhtarın itirafta bulunur gibi, gündelik hayatta olağan hale gelen algılarla ilgili adeta toplum adına bir itirafta bulunur gibi, şunları söylemiştir:

> "Ben size bir şey söyliyeyim mi? Türklerin yaptığı fuhşu hiç kimse yapmıyor. Ama nedir? Suriyelilerle temizliyiğ. Biz yapiyiğ, deyiyiğ 'onlar yapi'. İçlerinde yapan vardır ha bak. Demiyorum onlar hiç yapmıyor. İçlerinde muhakkak var. Benim mahallemde ben üç tane çıkarttım. Suriyeli. (…) Bak şimdi! Ben üç tane Suriyeli çıkarttım. Bir tane yerli çıkartamadım. Polise gittim… altı ay uğraştım. O da fuhuş yapidi." (Muhtar 14, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Ayrıca, görüşülen muhtarlardan birisi de bir taraftan Suriyelilerden dolayı fuhuş olaylarının artığından şikayetçi olurken, diğer yandan da şunları söylemesi konunun vahametini gözler önüne sermektedir: Suriyeli kadınlar için "Kalsın kalsın, bazıları işimize yari" (Muhtar 33, yüz yüze görüşme, 07.09.2020) demiştir.

Dolayısıyla, toplumsal mekânın bizzat oluşturduğu gündelik hayat aracılığıyla yayılan algılar bir açıdan hem gündelik hayatı hem de toplumsal mekânın kendisini yeniden üretmeye yardımcı olmaktadır. Ancak, yukarıda verilen örneklerde de görüleceği gibi burada, Toplumsal gerçekliğin bizzat toplum tarafından bükümü ve çarpıtılmasının söz konusu olduğunun da altını çizmek gerekir.

Ayrıca, toplumda yaygın hale gelen "Suriyeliler geldi suç oranları arttı. Uyuşturucu arttı. Hırsızlık, yaralamalar, mahalle olayları kavgalar arttı. Kapkaççılık, fuhuş arttı." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) şeklindeki yargılara bazı muhtarların katılmadığını da belirtmek gerekir. Örneğin Muhtar 13, "Suriyeliler geldi suç oranları arttı görüşüne katılmıyorum. Bu çok yanlış bir şey. Yani şimdi önceden de yok muydu bu suçlar. Suriyeliler dokuz yıldır burada. O kadar yıldır muhtarım, yani ben bir gün görmedim bir Suriyeli bir Türkü vurmuş." (Muhtar 13, yüz yüze görüşme, 16.09.2020) demiştir. Yine aynı muhtar, topumda çok yaygın bir algıya dönüşen Suriyelilerin parkları çok kullandıkları algısına karşılık da "Parkları kullanmak suç mu? O da mı suç? Parka gitmekte mi suç? Bu sıcakta nereye gitsin? Parka gitmeyecekse nereye gitsin? Gene senin evinde benim evimde klima var. Kışın doğalgaz var. Bu adamın evinde yani şimdi yazın parka çıkmasın nereye çıksın?" (Muhtar 13, yüz yüze görüşme, 16.09.2020) demiştir.

Muhtar 25 de bu konu da dikkat çekici bir tespitte bulunmuş ve şunları söylemiştir: "Yani şimdi hocama şunu söyliyeyim. Yani şimdi Suriyeler gelmeden de fuhuş yok muydu? Fuhuşun kıralı vardı." (Muhtar 25, telefonla görüşme, 18.09.2020). Muhtar 25, Suriyelilerin de elbette ki bu fuhuş işlerine karıştığını ancak onlara öncülük

edenlerin Şanlıurfalılar olduğunu, daha çok bekâr ve ailesi olmayan Suriyelilerin bu olaylara karıştığını ama bunun da bütün Suriyelilere genellememek gerektiğini söylemiştir:

> Uyuşturucu ve fuhuş işlerine bulaşan Suriyeliler genelde ailesi olmayan bekar kesimdir. Kaybedecek bir şeyi yok ki. Bu iş için gelmiş zaten. Ama bunu da söyliyim: bunları da yerli halk yönlendiriyor. Onları da yine biz Türkler yapıyor. (…) Yani şimdi ben Almanya'ya gideyim. Ben orda Almanya'da yol yordam bilmem. Bir şey bilmem. Orda ban öncülük yapan olmazsa ben nasıl bu o işi yapacağım. İşte burda da öncüleri var yani. Öncüleri de Urfalı. Yani şimdi İstanbul'a git, İstanbullu. Ankara'ya git, Ankaralı. Efendime söyliyeyim her memleketin kendine göre affedersin [küfür] vardır." (Muhtar 25, telefonla görüşme, 18.09.2020).

Suriyelilere yönelik toplumda yaygınlık kazanan algılardan birisi de "Suriyeliler keyiflerine düşkün nargileci bir halktır. Hiçbir şey umurlarında değil. Bugün kazandığını bugün yer. Yarın gene açtır." şeklindeki algıdır. Örneğin Muhtar 15, "Kendi bakkallarında affedersin acayip bir şekilde cinsellik ile ilgili hap filan tüketiyorlar. Hap, sprey vs. satıyorlar. Ve tüketiyorlar da." (Muhtar 15, yüz yüze görüşme, 16.09.2020) derken bunu "keyif için" yaptıklarını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 24 ise, Suriyelilerin genel şartlara uymadıklarını, hiçbir şeyin kendi umurlarında olmadığını, çok merhametsiz olduklarını, savaştan kaçmalarına rağmen hiçbir şeyi umursamadıklarını ve çok rahat olduklarını şöyle anlatmıştır:

> "Adamlar hiç şartlara uymuyor yani. Bizim burdaki Türk milleti ile Urfa milleti ile hiç bağdaşmıyor yani. Yerliler onlardan daha çok onların kıymetini biliyor. Yahu diyoruz işte savaştan kaçmışlar. Bize sığınmışlar, elimizden ne geldiyse yapalım. Yardımcı olalım! Ama kendilerinin hiç umurunda değil. Yani Allah etmesin, eğer Türkiye'de öyle bir şey olmuş olsa, inan et ki, devletimi, milletimi, vatanımı, evimi, işyerimi, köyümü kaybettikten sonra, ben giderim cephede seve seve savaşırım. Ya ölürüm ya bu devleti hep birlikte kurtarırız. Ama kendilerinin hiç umrunda değil. (…) Bizim yerliler söylüyor: "işte eğer Allah göstermesin! Biz bunların yerine böyle olmuş olsaydık, Suriye'de inan ki bizimkilerin hepsini öldürürlerdi." Yani merhamet diye bir şey hiç kendilerinde yok yahu! Yahu insan bu kadar mı rahat olur yahu?" (Muhtar 24, telefonla görüşme, 18.09.2020).

Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 30 da Suriyelilerin hayatlarının zaten daha önce de böyle olduğunu, yani rahat insanlar olduklarını ve zevklerini keyiflerini düşündüklerini, sadece günü yaşadıklarını, yarını düşünmediklerini şu sözlerle anlatmıştır:

> "Abi zaten bunların hayatı çünki… Bunların yaşantıları şöyle: Şimdi bunlar Suriye'deyken bunlardan bir şey istenmiyordu. Bir gün çalıştığında bunlara bir hafta yetiyordu. Çünki, her şey bedavaydı bunlar için. Şimdi bu rahatlığa insan nasıl alışırsa insan öyle devam eder. Doğru mu acaba? (…) Yani onlar zevkine keyfine çok düşkün insanlardır. Bizim gibi değiller yani. Yani diyorlar ki 'hele biz bugünü kurtaralım yarına Allah Kerimdir' bu şekilde yaşıyorlar." (Muhtar 30, telefonla görüşme, 19.09.2020).

Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 4 ise, ilginç biçimde, Suriyelilerin ehli keyif insanlar olduklarını bunu da fındık fıstık yemelerinden anladığını belirtmiştir, yani Muhtar 4 aslında fındık fıstık tüketimi ile ehli keyif olma arasında ilginç bir bağ kurmuştur:

> "Ben buna şahidim ben BİM'e girdim. Vallahi billahi bunu kendi gözümle gördüm. Bak iki sepeti de doldurmuş. Hep nedir biliyor musun? Fındık, fıstık. Yani hepsi çerez. Baktım kasiyer vurdu vurdu vurdu. Kafam döndü yahu. 735 lira. Ben hayatımda… yani eskiden zengindim şimdi fakirim. Zenginlik dönemimde kesinlikle hayatımda görmemişim. Ben bunu kendi gözümle görmüşüm Devteyşti de BİM'de. 735 liraya…" (Muhtar 4, yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Suriyelilere yönelik en yaygın olan toplumsal algılardan birisi de "Suriyeliler yere ekmek atıyor. Temizliğe dikkat etmiyorlar. Suriyeliler pis insanlar" şeklinde ki algıdır. Örneğin araştırma kapsamında görüşülen bir temizlik işçisi, "Allah bunları kahretsin! Bunların ekmeklerini çöpten çıkarmaktan sıkıldım artık. Yahu beş kişilerse beş ekmek versinler, 10-15 ekmek vermesinler. Bunlarda ekmek kutsal değil. Yere atıyorlar basıyorlar. Çöpe atıyorlar. Meşhur sarı pilavları var. Hep çöpe atıyorlar." (2. Görüşülen Şanlıurfalı, 15.09.2020) demiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen muhtar 15 ise, "Şöyle bir şey de var: Suriyeliler paraları oldu mu, bilhassa kadınları, 100 lirası varsa 80 lirasını makyaja harcıyorlar. Güzellik malzemelerine… Suriyeli kadınlar Urfalı kadınlardan çok daha bakımlı. Kendilerine bakım yapıyorlar." dedikten sonra bir "ama" da ekleyerek şunları ifade etmiştir: "Ama evlerine girdiğin vakit, evleri öyle değil. Evleri leş gibi kokuyor. Mutfakları hakeza… evlerinin içinde böyle tiksindirici bir koku var. İğrenç bir koku geliyor." (Muhtar 15, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Araştırma kapsamında görüşülen Şanlıurfalı 1.katılımcı, görüşme esnasında parkta oturan bir Suriyeliyi işaret ederek şunları söylemiştir: "Bıktık yahu! Bu çimi biz yetiştiriyoruz, oturmak için değil ayakkabıları çıkarmış, oturmuş üstüne. Dün akşam da biri üstünde yatıyor. Kardeşim bu çim üstünde oturmak için değil Bunun rengini keyfini güzelliğini almak içindir. Yani bu tek mi? yukarıdan inan çöpler, taslar pislikler, tabaklar…" Aynı katılımcı, Suriyeliler gelmeden önce kentin daha "temiz" olduğunu, Suriyelilerin gelmesiyle birlikte her tarafın pis olmaya başladığını dile getirmiştir. 1. Şanlıurfalı görüşülen, "Şimdi sokaklara git sokakları bir gör. 10 sene önce böyle değildi. Şimdi git bak gör. Her taraf pislik, her taraf ekmek kırıntıları. Ekmek kırıntıları bizim yediğimiz ekmeklerden değil, onların yediği o yuvarlak

ekmeklerden. (…) Onlar da ekmek kutsal değil öyle olsaydı böyle olmazdı dinimizin gerekleri vardır." demiş ve ilginç biçimde, Suriyelilerin bu hale gelmesinin sebebini ekmeğe saygı göstermemelerine bağlamıştır (1.Görşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).[53]

Benzer biçimde Muhtar 10'da Suriyelilerin bu hale gelmesinde ekmeğin kıymetini bilmemeleri sebebiyle olduğunu söylemiştir. Muhtar 10, "Bu Suriyelilerin başına niye bu geldi? Nimete nankörlük ettikleri için. Yahu kül tablasını yapmışlar Suriyeli ekmeğinden. Suriye'de ekmeği kül tablası yapıyorlardı, ekmekle ağzını silip ekmeği atıyorlardı. Sen hiç Suriye'ye gitmemiş misin? Aynısını şimdi burda yapıyorlar." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) demiştir. Dolayısıyla "Suriyeliler ekmeğin kıymetini bilmedikleri için bu hale geldiler." algısı da toplumda ciddi karşılığı olan bir toplumsal algıdır.

Suriyelilerle ilgili aldığı bir şikâyet üzerine gittiği bir evi anlatırken "Sadece bir aileye ben denk geldim. O da şikâyet üzeri ben denk geldim. Dediler ki "falanca yerde giriş çıkış hesapsız" dedi. Dedi "bir bunlar kontrol et". Gittim, eve girdim. Yani insanın midesi bulanıyor. Midesi tutmuyor ki içeri giresin. Yani o kadar pisler yani." (Muhtar 3, telefonla görüşme, 19.09.2020) diyerek, Suriyelilerin temizliğe dikkat etmediğini ama bunun sadece dışarda değil kendi evlerinde de söz konusu bir durum olduğunu dile getirmiştir.

Muhtar 23 ise, Suriyelilerin ekmeğe değer vermeme durumunun sadece Suriyelilere özgü bir şey olmadığını daha önce İranlılarla çalıştığı için kendilerinin de öyle yaptığına şahit olduğunu, ekmeğin kutsal olduğunu ancak Suriyelilerin ekmeğe saygı konusunda kendilerinden daha fazla dikkatsiz davrandığını söylemiştir:

> "Ekmeğin çöpe atılması sadece Suriyelilerde olan bir şey değil. Daha önce İranlılarla da çalıştım. Onlar da atıyordu. Tuvaletlerden ekmek ve pilav topluyordum. Ekmek bizim kutsalımızdır. Nimet çöpe atılmaz. Bu mümkün değil. Bu bizim için, büyük günahtır. Bizim inancımıza göre, nimet, değil çöpe onu belden yukarı tutmaya çalışırız. (…) Yani bu bizim coğrafyamızda olan bir şeydir. Örf ve adetlerimizde olan bir şeydir. Müslüman olan herkeste

[53] Araştırma kapsamında görüşülen bir başka muhtar ise, ekmeğin kutsal sayılması ve ekmeğe verilen değer üzerinden Suriyelilerin "Arap" olma kimliğini şöyle sorgulamıştır: Abi İslam aleminde ekmek kutsaldır bırak Urfa'yı. Sadece Urfa'da değil. (…) Çünkü bu Suriye abi Fransa sömürgesinin altındaydı. Şimdi az çok biz de bunu araştırıyoruz. Yani ben bazen diyorum ki, "Yahu siz Arap değilsiniz" diyorlar ki, "yahu muhtar nasıl biz Arap değiliz?" E diyorum "vallahi siz Arap değilsiniz." Diyorum ki "bizim bildiğimiz Araplar esmer olur. Kıvırcık saçlı olur. Yani böyle dudakları kalın olur. Kadınları gene öyle. Ula oğlım size bakıyoruz bembeyaz kar gibisiniz." (…) Ha bunların tohumları da değişmiş abi. Değiştirmişler. Yani şimdi değil tabi. Bu bugün değişmemiş! Çoğu da dini bilmiyor. Bizim gibi bağlı değiller dine." (Muhtar 3, telefonla görüşme, 19.09.2020).

bu vardır. (…) ekmeğe saygı konusunda bizden daha fazla dikkatsizler." (Muhtar 23, telefonla görüşme, 18.09.2020).

"Yere ekmek atma" ve "ekmeye değer verme" konusunda Suriyelilerle ilgili sıklıkla dile getirilen şikâyetlere ek olarak katılımcılar özellikle de ekmeğe verilen değer üzerinden Suriyelilerin "israfçı bir halk" olmakla itham etmişlerdir. Örneğin, Muhtar 3 ile yapılan görüşmede de muhtar, Suriyelilerin "İsraf yapıyorlar. Yani sofrada 5 kişi oturuyorlar, 15 ekmek indiriyorlar. Beş kişinin yiyebileceği ekmek 5-6 ekmektir. En fazla 10 ekmek olsun. O kalan ekmeği de çöpe atar. (…) Yemek de atıyorlar çöpe. Nimettir demiyorlar." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) demiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 21 kendi mahallesinde, tanık olduğunu söylediği bir olayı şöyle aktarmıştır: elektriği bozulan birinin elektriğini yapmaya giderken arızayı yapabilmek için Suriyelilerden birisinin damından geçtiğini ve damda gördüğü manzara karşısında "şok" olduğunu söylemiştir. Çünkü muhtarın söylediğine göre, bir sepetli motor kadar ekmeği dama atmışlardır. Dolayısıyla muhtar 21'e göre Suriyelilerin ekmeğe saygıları yok ve bu konuda çok israf yapıyorlar (Muhtar 21, yüz yüze görüşme, 18.09.2020).

"Suriyeliler pis insanlardır, temizliğe dikkat etmiyorlar, ekmeğe saygıları yok ve yere ekmek atıyorlar**"** şeklindeki toplumsal yargılar, Muhtar 1'in de Suriyelilerle ilgili şikâyetlerini anlatırken söylemlerine şöyle yansımıştır:

> "Bunlarda ekmek kutsal değil. Bunlar yerde ekmek görse basar geçer. (…) Mesela çocuk bezleri, bebek bezleri, direkt dışarı atarlar. İnsan mı geçiyor, hayvan mı geçiyor. Yüzüne mi değiyor, ağzına mı değiyor. (…) Atar dışarı. Diyorlar ki, muhtarım bu Suriyeliler, etrafımızı kirletiyor bahçelerimizi kirletiyor, biz kokudan içeri girip çıkamıyoruz." (Muhtar 1, Yüz yüze görüşme, 11.09.2020).
>
> "Suriyeliler geldi, temizlik sorunu %50 arttı. Daha önce Urfa'da temizlik sorunu %50 idi. Onlarda geldi %100 yaptılar. Mesela biz, çöplerimizi kovaya döküp götürüp çöpe atıyoruz. Onlar çöplerini götürüp hemen sokağa döküyorlar. Bunlara ekmek vermesinler. Mesela eğer bir ailede 10 kişi yaşıyorsa 10 ekmek versinler. 15 ekmek vermesinler. 11 ekmek vermesinler. Çok ekmek veriyorlar. Çünkü biz… Bak ben kendim muhtarım. Ben onların ekmeğini çöp konteynerinden çıkarıp yemişimdir. Muhtar olarak ve cami cemaati olarak, o ekmeği çöpten çıkarmışız götürmüşüz evde yemişiz. Çünkü temiz ekmek. [Bu ekmeği onlar kendileri mi alıyor yoksa devlet mi veriyor onlara?] devlet veriyor. Çünkü onlar kendileri alsa bunu yapmaz. Onlar bedavayı buldu mu, yani israf olsun diye ellerinden ne geliyorsa yaparlar, israf olsun diye. Biz öyle değiliz. Ekmeği iki gün evde saklarız ama yine de yeriz. Doğu illerimiz hepsi öyle. (…) onlar için belli yerler var, dükkanlar. Artık dernekler mi veriyor, devlet mi veriyor, nasıl alıyorlarsa bir bilgim yok bu konuda. Onlar gidip o dükkanlardan alıyorlar. Para vermeden alıyorlar. Kayıtları var, kayıt yapmışlar. Onlara bedava ekmek veriliyor. (…) ve bu ekmeğin çoğu da çöpe gidiyor. Yani dedim ya, ben muhtar olduğum halde, cami cemaatiyle birlikte sabah namazından çıktım ve ben baktım sıcak ekmek, çuvalda, çöpe atmışlar." (Muhtar 1, Yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Yukarıda tartışılan algı ve yargılarla birlikte bir de Şanlıurfa'da mütedeyyin, dindar, muhafazakâr ve milliyetçi kesimlerin çok önemli bir bölümüne göre "Suriyeliler toplumu yozlaştırıyor, bozuyor". "Suriyelilerin toplumsal yapıyı bozduğu ve yozlaştırdığı" iddiası ve algısı da gündelik hayatta sıkça karşılan bir toplumsal yargı biçiminde karşımıza çıktığı da görüşmüştür. Dolayısıyla toplumun belli kesimlerin de toplumsal algı ve yargılara dayalı endişesi söz konusudur.

Nitekim, araştırma kapsamında görüşme yapılan muhtarlardan Muhtar 16'ın, "Mahallemiz milliyetçi bir mahalleydi. Ama dağıldı işte. Adam bana diyor ki bu üstümdeki Suriyeliyi çıkar yoksa ben burdan çıkarım diyor." (Muhtar 16, yüz yüze görüşme, 16.09.2020). Muhtar 10'un, "Öğretmen ders veremiyor. Kültür ve ahlak farklı. Çocukları çok terbiyesiz yetişiyor. Kalıcı olurlar. 5 yıl sonra burada yaşayamayız." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) ve Muhtar 30'un "Abe ahlak kalmadı. Biz zaten eskiden bu şeylere meyilliydik. Bunlarda içimize girince… Yani artık kimin artık ne olduğunu çoğu zaman…. Yerli geliyor diyoruz "Suriyeli misin?" "yok muhtar abe yok. Ben Suriyeli değilim" diyor. Giyim kuşam aynı olmuş." Yine aynı şekilde Muhtar 30'un "Tamam bunlar bir savaştan kaçmışlar. Bizim din kardeşlerimizdirler. Ama halkın içinden çıkarsınlar. Kamplara koysunlar. Yani halka zarar veriyorlar. Halkın ahlakını değiştiriyorlar bunlar." (Muhtar 30, telefonla görüşme, 19.09.2020) demesi tam da bu konu ile ilgilidir.

Suriyelilerle ilgili toplumun gündelik hayatına yerleşen bir başka toplumsal algı da "Suriyeliler uyuşturucu satıyor. Uyuşturucu satarak gençleri zehirliyorlar, Suriyeliler gençlerimize kötü örnek oluyorlar" algısıdır. Örneğin, Şanlıurfalı 1. Katılımcının şu söyledikleri toplumda yaygınlık kazanan bu algının adeta dışavurumu biçimindedir:

> "Suriyeliler motorlara biniyor bağırıp çağırıyor gece biz balkonumuzda yanıyoruz uyanıyorum. Hayır, o kadar nezaketsiz görgüsüz bilinçsiz ahlaksız olduğu için… Yalnız bu mu? Biz duyuyoruz isterseniz siz de ondan sonra duyun. Bunların çoğu uyuşturucu satıyorlar. Bizim gençlerimizi uyuşturucu müptelası yapan var. Bunlar Şimdi benim gibi üç beş kişi bunları dikizliyor görüyor görüyor. Savcılıkta bin dosya Varsa, bunun sekiz bini Suriyelidir iki bini Urfalıdır.
>
> Kardaş terbiyesizlik yapıyorlar yahu. Şimdi az önce dedim ya. Uyuşturucuyu ben kafamdan atmıyorum. (…) İki üç tane çocuk var burda. Ben geçen gün evde kitap okuyordum. Gece yarısı olmuş. Yoruldum, dedim hele bir balkona çıkayım bir nefes alayım. Balkona çıktım üç tane kız. 12-13 yaşlarında kız çocukları, oturuyorlar. Sonra baktım ki bunlar Suriyeli. Üç tane de erkek geldi. Takıldılar. İki üç dakika geçti gene geldiler, takıldılar. Arkalarına düştüler gittiler. Bunlar, bizim çocuklarımıza kötü örnek oluyor. Bunlar kendi kızlarına tecavüz edenlerdir. Bunlar bizim çocuklarımızı bozuyor! Bunları çok istiyorlarsa Ankara'ya

götürsünler. Meclise mi götürürler, köşke mi götürürler… Ben Cumhurbaşkanını çok seviyorum. Bunun için sevmiyorum.

Bizim Urfalı çocuklar kısa pantolon giymez. Urfalı çocuklar kolunu burdan açmaz [kolunu göstererek] dövme yapmaz. Saçını da arkaya götürüp bağlamaz, böyle jöle filan yapmaz! Bunların hepsi Suriyeli. Ve gençlerimize çocuklarımıza kötü örnek oluyorlar!" (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).

Şanlıurfalı katılımcıların toplumsal mekânda sıkça karşılaştıkları Suriyelilerle ilgili gündelik hayatın da etkisiyle birçok algı ve yargıya sahip olmuşlardır. Yukarıda tartışılanlara ek olarak bir de Suriyelilerde nüfus artış hızının fazla olduğuna ilişkin bir algınında var olduğu bilinmektedir. Özellikle de Suriyelilerle ilgili toplumda yaygınlık kazanan "Suriyeliler fabrika gibi çoğalıyorlar. Tavşan gibi ürüyorlar." algısıyla birlikte toplumda, Suriyelilerde doğum oranlarının fazla olduğu düşüncesi ve gelecekte sorunların yaşanacağı endişesinin hâkim olmaya başladığını da görmekteyiz.

Muhtar 35, Suriyeliler için, "Fabrika gibi çoğalıyorlar." (Muhtar 35, yüz yüze görüşme, 07.09.2020) derken, Muhtar 4, "Çocuk başına 150 lira alıyorlar. Bizim kadınlar 9 ayda doğuruyorlar, onların ki 6 ayda doğuruyor. İlaçla mı doğurtuyorlar. Ne yapıyorlar ben de anlamadım." (Muhtar 4, yüz yüze görüşme, 11. 09.2020) ve Muhtar 9 da "Mahallemizin %50'si Suriyeli. Bir sene sonra, iki sene sonra bizim nüfusu geçerler. Niye dersen? Her bir kişi 5-6 tane çocuk doğuruyor. Bizimki bir iki tane doğuruyor. Onlarda doğum çok fazla. Bizim ki azalıyor, onların ki artıyor. Bak, bu parkta oturan çocukların hepsi Suriyeli." (Muhtar 9, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) demiştir.

Dolayısıyla katılımcılarda Suriyelilerin nüfusunun hızlı biçimde arttığı ancak kendi nüfuslarının o hızda artmadığını bun da gelecekte Suriyelilerin kendi nüfuslarını geçeceğini düşünmelerine sebep olduğunu görmekteyiz. Özellikle de toplumda Suriyelilerin nüfuslarının hızlı arttığı düşüncesi toplumun bazı kesimlerinde gelecek korkusunu taşımalarına sebep olduğu gözlemlenmiştir. Bunu Muhtar 10, Muhtar 24 ve Şanlıurfalı 1. Görüşülenin söylediklerinden net biçimde anlayabiliriz:

(…) Devletin yaptığı sistem yanlış. Emin ol eğer bunun önlemini almazsa, bunlar yarın öbür gün bizi memleketten kovacaklar. İnan et, inan et." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

"Bunlar dokuz ayda bir tane getiriyorlar. Bunlar yarın çoğaldığı zaman, o şehri o mahalleyi o bölgeyi ele geçirirler. Eğer bu savaş bitipte bunlar geri dönmezse kalsalar burda, Allah bize ömür verirse göreceğiz, 15 sene sonra bunlar muhtar da seçer, bunlar belediye başkanı da seçer. Bunlar… Yani diyorum ya, 2-3 kişi olan ev şu an 11 kişi olmuş. Yani devlet bir de bunlara kişi başı para veriyor ya her ailenin nüfusuna göre. 'Bir çocuk ta fazla olsun ne olacak' diyor. 'Zaten parasını devlet veriyor' diyor" (Muhtar 24, telefonla görüşme, 18.09.2020).

> "Biz ilçelerimizle beraber iki milyonuz. Suriyeliler tek iki milyon. Onlar yalnız iki milyon. Eğer ki bizim Suriye'ye gitmemiz gerekiyorsa, bizi Suriye'ye göndereceklerse, onlara seçme ve seçilme hakkını versinler. (…) Türkiye'de 3 milyon Suriyeli var diyorlar. Urfa'da tek iki milyon Suriyeli var. Dokuz seneden beri gelmişler. Dokuz seneden beri evlenen şimdi dokuz tane çocuğu var hepsinin." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).

Toplumda Suriyelilere yönelik gelişen algılardan birisi de "Suriyeliler Avrupalılaşmışlar" algısıdır. Suriyelilerin Avrupa kültürüne yakın oldukları sıklıkla dile getirilmiştir. Genel olarak alan çalışmasında katılımcılar bunu algıyı dile getirmişlerdir ancak, muhtarlardan birisi ile yapılan görüşmede muhtarın söyledikleri bu algının dışavurumuna iyi bir örnektir. Nitekim, muhtara, "Bir muhtar olarak, Urfalıları mı idare etmek daha kolay yoksa Suriyelileri mi idare etmek daha kolay? Neden?" şeklindeki soruya muhtarlardan birisinin verdiği yanıt: şöyle olmuştur:

> "Urfalıları idare etmek daha kolay. Bizim insanlarımızı idare etmek daha kolay. Bizim insanlarımız daha anlayışlıdır. Örf ve adetlerimize daha bağlıdırlar. Ama Suriyeliler ve Arap ülkeleri yıllarca Avrupa baskısı altında büyüdükleri için kendilerini de Avrupalılar gibi görüyorlar. Avrupalılaşmış ülke olarak görüyorlar. Avrupalılaşmışlar, Avrupa'yı taklit ediyorlar. Tabi bizim de Avrupa ile bir alakamız yok. Biz kendi örf ve adetlerimizi, gelenek ve göreneklerimizi takip ettiğimiz için bizimkileri idare etmek daha kolay. Bizimkilere laf anlatmak daha kolay. Onlara [Suriyelilere] laf anlatmak çok zor. (…) Suriyelilerle anlaşma konusunda dil problemimiz yok. Onlar, sanki biz biraz daha gericiyiz, onlar ilerici gibi bakıyorlar bize. Kendilerini bir Avrupalı gibi görüyorlar. Zaten Avrupalılaşmışlar, Avrupalı gibiler." (Muhtar 1, Yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Şanlıurfa'nın gündelik hayatında, Suriyeliler üzerinden şekillenen bir başka algı da "Türkiye gelecekte Filistin gibi Suriye gibi bir ülke olabilir" algısıdır. Bu algı da yine Suriyeliler üzerinden gelişen bir toplumsal algıya dönüşmüş durumdadır. Örneğin araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 1, "Yarın Türkiye'nin de Filistin İsrail gibi olmaması için bir an önce gitmelerini istiyorum. Yarın bunların çocukları… yarın derken bundan beş yıl sonra aynen Türkiye Filistin İsrail gibi olacak." (Muhtar 1, Yüz yüze görüşme, 11.09.2020) diyerek toplumda Suriyeliler üzerinden gelecek adına endişe oluşturan bu algıya vurgu yapmış olmaktadır.

"Suriyeliler topluma "yük" oldu, ekonomik olarak ülkeyi etkilediler" algısı da yine gündelik hayatta yaygın bir algıya dönüşmüş durumdadır. Suriyelileri Şanlıurfa için, 'Kambur üstüne zambur' olarak tarif ederek, mahallelerinin zaten fakir bir mahalle olduğunu ve geçim sıkıntısı çektiğini, bunun üzerine bir de Suriyeliler de eklenince sorunların daha da arttığını söylemiştir. Muhtar 3 Suriyelilerin kendileri için bir "ekstra yük" olduğunu söylemiştir:

> "10 nüfusun yaşayacağı bir haneye 15 kişi girdiğini düşün. Suyu eksili, banyosu eksilir, tuvalet sırası eksilir, yemeği eksilir, bu açıdan düşün. İş ve ekonomi konusunda bizi olumsuz etkilediler. (…) Yani şimdi bunlar bizim için bir ekstradır. Bir artı yüktür. Giderler kendi

memleketlerinde kendi kaderlerini yaşarlar. Nüfusun fazla olması maliyetleri artırıyor. Sorunları artırıyor." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020)

"Suriyeliler milliyetçi insanlar, sadece kendi esnafından alışveriş yaparlar" algısı da yine toplumda yaygın olan bir algıdır. Muhtar 30'un"Adamlar dükkân açmış, esnaf olmuşlar. Vergi ödemiyorlar. Bir de bunlar milliyetçi olmuşlar. Birbirlerinden alışveriş yapıyorlar. Bizden alışveriş yapmıyorlar. Bunlar çok milliyetçi insanlar." (Muhtar 30, telefonla görüşme, 19.09.2020) demesi böyle bir algının olduğunu doğrulamaktadır.

"Gençleri gidip Suriye'de savaşmalı, bunlar memleketlerini bırakıp kaçan insanlardır" algısı da Suriyelilerle ilgi Şanlıurfalı katılımcılarda gözlemlenen bir algı olmuştur. Muhtar 29'un söyledikleri bu algının dışavurumuna iyi bir örnektir:

> "Şimdi ben gencim o genç. Beni tutsa dama atar. Burda geli gezi. Benim askerim orda öli. Yani bu da … Yani gönder bunları. Ihtiyarları bırak, kadınları bırak. Dev gibi adam gelmiş burda gezi. E şimdi ben burdan askerimi yolliyem. Gidi orda öli. Bunlar burda geziyorlar. Böyle olur mu? Bu da yanlış yani. (…) Ha devletimiz yani. Ne isterse onu yapar. Devletin elinde olan bir şey. Adam dev gibi geli burda gezi. Benim askerim gidi orda öli. Dedim ya tutsa beni dama atar. Gitsin savaşsın yahu." (Muhtar 29, telefonla görüşme, 19.09.2020).

Şanlıurfa şehrinin gündelik hayatında Suriyelilerle ilgili en yaygın algılardan birisi de adeta şehirde bir soruna da dönüşen "Suriyeliler geldi kiralar arttı" algısıdır. Kötü giden ekonomik durumu Suriyelilere bağlama durumu sıkça rastlanılan bir durum olmuştur. Bazı konularda Suriyelilerin günah keçisi olduklarını net biçimde görmekteyiz. Derinlemesine görüşme yapılan katılımcılardan birisi, tavuk eti fiyatının yükselmesini Suriyelilerin tavuk etini sevmesi ve tüketmesine bağlaması oldukça ilginç ve dikkat çekici olmuştur.

> "Yahu kira fiyatları arttı. Ev fiyatları artı. Tavuğun fiyatı arttı. Eskiden tavuk 10 liraydı şimdi 22 lira olmuş e biz biliyoruz ki bunlar da tavuğu çok seviyor… Tavuk onlar için candır. Şimdi bak bu Urfa'da tavukçuların hepsi artık Suriyeliler olmuş. Tabi tavuk uçar." (1. Görüşülen, 07.09.2020).

Ancak katılımcılar arasında Suriyelilerden dolayı kiraların artması veya diğer ekonomik durumların olduğu görüşüne katılmayanlar da olmuştur. Nitekim Muhtar 13, "Suriyeliler geldi kiralar arttı. Kim arttırdı, Suriyeliler mi? Tabi ki de biz artırdık." demiştir. Muhtar 13 kendi mahallesinde yaşadığı örnekler üzerinden bu algının doğru olmadığını belirtmiştir. Suriyelilere evlerini kiraya verenlerin Şanlıurfalılar olduğunu ama burada fırsatçılık yaparak Suriyelilerden menfaat sağladığını ve evini daha yüksek paraya kiraya verdiğini söylemiş ve aşağıdaki sözleriyle bunu detaylandırarak kanıtlamak istemiştir:

> "Şimdi biz de bir tanesi vardı. Her gün Suriyelilere sövüyordu. Yok Suriyeliler böyle yok Suriyeliler şöyle. En son burdan çıktı gitti başka yere. Burda dört tane evi vardı hepsini Suriyelilere kiraya verdi gitti. Ne demek istediğimi anli misen? Şimdi o evleri Suriyelilere vermeseydi Suriyeliler girmezdi buraya. O kadar ki Suriyelilerden nefret edidi. Niye türk geli baki, evin doğalgazı yok bişeyi yok. Diyor "bu evin gideri 500 lira kardeşim" 500'e verişen alayım. E Suriyeli geli 900'e veri. E ne oldi burda? Biz burda menfaatlendik mi? Menfaatimize göre hareket etmedik mi sence? Evini bir Türke vereydi. Niye? Türk az kira veri. Biz yapıyoruz biz. Bu şikâyet edenler hepsi yalan söyli. Hepsi evini vermiştir Suriyelilere. Ha benim de evim var şurada. Ben de evimi vermişim Suriyelilere. İki dairem var. Birinde ben otıriyem birini de onlara kiraya vermişim. 6,5 senedir otiriler evimde. Tabi ben yerli halkın yaptığını onlara yapmıyorum. Evimi Türke versem 900'den aşağı vermem. Vallahi Suriyeliye vermişi 550'ye oturuyor. İstersen git sor. Ama bizim halk öyle değil. Suriyeli 100 lira fazla versin evini Suriyeliye verir." (Muhtar 13, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Suriyelilere yönelik gündelik hayatta yaygın bir algıya dönüşenlerden biri de "Suriyeli kadınların kendilerine bakım yapması ve kozmetik ürünlerine fazla para harcadıkları" algısıdır. Bu algı, Muhtar 35'in "Bunlar aç kalırlar ama süslerini bırakmazlar." (Muhtar 35, üz yüze görüşme, 07.09.2020) sözlerine de yansımıştır. Şanlıurfalı 1. Görüşülenin de şu söyledikleri de yine bu algıyla ilgili bir örnektir:

> "Şimdi arkadaşım anlatıyor. Diyor ki: "hocam getirdim evimi verdim. Markete götürdüm dedim ki "kendinize eşya da alın". Dedi ki, "bir müddet sonra markete gittim. Dedim ki borcumuz ne kadar? Dedi ki "bu kadar!". Dedim "peki verdiğim paranın ne kadarını harcadılar?" Dedi ki "abi bu harcamanın yarısı kozmetik". Dedi ki: "ondan sonra birkaç gün gitti. Gittim dedim ki "evi boşaltın!" (…) Ben size insanlık yaptım, siz gittiniz kozmetik aldınız. Ben o parayı çocuğunuza erzak almanız için verdim." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).

Suriyelilere yönelik toplumsal mekânda yağın bir hal alana algılardan birisi de "Suriyeliler sınavsız okullara giriyor, üniversite okuyor" algısıdır. Araştırma kapsamında Üniversite sınavına hazırlanan bir Şanlıurfalı katılımcı ile yapılan görüşmede katılımcının şu söyledikleri bu algıya iyi bir örnektir: "Ben üniversite sınavına hazırlanıyorum. Suriyeliler sınava girmeden üniversiteye giriyor. Karşılıksız para veriyorlar onlara. Bana verilmeyen imkânlar onlara sunuluyor. Yurtlarda bedava kalıyorlar. E biz burda rezil oluyoruz. Devlet gözü kapalı davranıyor. Onlara gelince her şey var, bize konu gelince işte öyle." (5. Görüşülen Şanlıurfalı, 06.09.2020).

Suriyelilere yönelik toplumsal algılar ve yargılar o kadar derinleşmiştir ki, bazı katılımcıların daha da ileri giderek "Türkiye'yi batıran Suriyelilerdir" dedikleri dahi alan araştırmasında görülmüştür. Örneğin, Muhtar 18 "Yahu Suriyelilerin olduğu yerde fuhuş olmaz mı? (…) Keyif sahipleridir. Gece yatmazlar. Komşuları rahatsız ederler. Tabi bunlar içinde bize uyan insanlar da var. Ama genel olarak bakarsak Türkiye'yi batıran Suriyelilerdir." (Muhtar 18, yüz yüze görüşme, 17.09.2020) demiştir.

Bununla birlikte, her kesimin de Suriyelilere bakışı aynı da değildir. İşçinin, esnafın bakışı farklı, iş adamının, müteahhittin bakışı farklıdır. Örneğin görüşülen bir iş adamı, Suriyeli esnafların aynı ürünü Şanlıurfalı esnaftan daha ucuz sattığı için çok tercih edildiğini bunun da normal bir durum olduğunu, Şanlıurfalı esnafların ise Suriyeli esnaflara göre pahalı ürün sattığını ve bununla da yetinmediğini, kâr oranını çok yüksek tuttuğunu, Suriyeli esnafın aza kanaat ettiğini bu sebeple ful çalıştığını Şanlıurfalı esnafın ise aza kanaat etmediğini bu sebeple çalışamadığını belirtmiştir:

> "Şimdi ben gidiyem patlıcanın kilosını soriyem. deyi "3 lira", yan tarafta Suriyeliye gidiyem deyi "2 lira" E ben üç kilo patlıcan alacağım. Etti mi üç lira fark. Domatez de alacağım. Biber de alacağım. Hepsinden ikişer üçer kilo. Toplasan 10 lira fark. (…) Şeker kaç lira? Sen de burda yaşisen bilişen. Her yerde 5 lira. Suriyeli 4 buçuğa veri. Beş kilo da 2 buçuk lira fark ediyor. Şeker aynı şeker değil mi? 2 buçuk liramı ben neden fazla veriyorum? Çay şekeri yahu. Standarttır, her yerde aynidır. Giderim 4 buçuğa alırım. Bizim ki patlıcanın kilosini 1 liradan ali üç liraya veri Suriyeli 1 liradan ali 2 liradan veri. Deyi bir lira bana kalsa yeter. Ama Urfalı yüzde üç yüz kâr edi. Neden gidip ondan alışveriş edeyim? Bak sen bilirsin! Limonun kilosını sen hiç bu Urfa'da daha sekiz liradan aşağı gördin mi? Ben geçen Suriyeliden 4 buçuk liradan limon aldım. Kilosını 4 buçuğa sati. E niye? Çünki 4'e ali 4 buçuğa sati. Urfali ne yapi? 4'e ali 8'e sati. Limon ayni limon. Ne çürük var içinde ne ezik. Suriyeli deyi benim kârım bu kadar olsın yeterli. Bizim Urfalinin gözi doy mi. Aha bak! Şimdi git bir Suriyelinin dükkanına… içeri adımını atamazsın. O kadar ki müşterisi var. Müşteriler iç içe. Hem Suriyeliler gidi hem de Urfalılar gidi. Çünkü aza kanaat ediyor." (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020).

3. Şanlıurfalı görüşülen iş adamı, iki dükkanının ve üç tane de evinin olduğunu ve bunların hepsini Suriyelilere kiraya verdiğini söylemiş. "Beş tanem daha olsa beşini de onlara kiraya veririm." demiştir. Suriyeli ile komşu olduğunu belirten iş adamı, Suriyelilerden hiç rahatsız olmadıklarını, onlardan memnun olduğunu, sadece nargile içme davranışları olduğunu ve sabah nargile kokusuyla uyanma dışında Suriyelilerin kendilerine bir rahatsızlık vermediğini bu sebeple de Suriyelilerin "dört dörtlük insanlar" olduklarını söylemiştir (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020). Evlerinin oturulacak gibi olmadığını ama Suriyelilerin bu evlerde yaşamaya razı olduğunu söylemiştir.[54] Bütün ev ve dükkânlarını Suriyelilere kiraya verdiğini belirten katılımcı, Suriyelilerin kiralarını gününde verdiğini hiçbir sorun yaşamadığını, söylemiştir:

> "Eskiden bu mahallede [Şair Nabi Mahallesi] oturuyordum. Şimdi Karaköprü'ye taşındım. Benim burada üç evim iki dükkanım var. Hepsini kiraya verdim. Kiracılarımın hepsi Suriyeli. Allah peygamber kendilerinden razı olsun. Memnunum kendilerinden. Bak, beşinden de… Hiçbirini tanımam etmem ama çok iyiler. Bak dünleyin ayın 15'i idi. Kiralarım dün geldi.

[54] Bu iş insanı ile yapılan görüşmede kendisi, "Yahu vallahi evlerimiz hepsi haraba. Oturulacak gibi değil. Ben otirmiyen içinde çıkmışem vermişem kiraya. Hani haraba ev ha." demiş, bunun karşılığında ise araştırmacının sorduğu, "peki neden Suriyelilere kiraya verdiniz?" şeklindeki soruya cevabı ise şu olmuştur: "E para şirindir. Gerçeğine bak! Allah Allah!" (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020).

> Gününde. Kirada bir sorun yaşamıyoruz. Beşinden de Allah razı olsun." (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020).

Çalışma ve işçilik konusunda da Suriyelilerin daha tercih edilebilir olduğunu belirten iş insanı, Suriyelilerin Şanlıurfalılara göre daha ucuza çalıştığını, yaptığı işin hakkını verdiğini, Şanlıurfalıların ise daha pahalıya çalıştığını, verilen ücreti az bulduğunu bu sebeple de işsiz kaldığını ama Suriyelilerin ise çalışmaya gayret ettiğini, çalışkan insanlar olduklarını söylemiştir. İş insanı, kendi oğlunun bir fabrikasının olduğunu ve bu fabrikada 70 tane Suriyeli işçiyi çalıştırdığını, hiçbir sorunları olmadığını ve kendilerinden "çok memnun" olduklarını ifade etmiştir. Bu iş insanı, Şanlıurfalıların asgari ücretle çalıştıklarını ama Suriyelilerin asgari ücretin biraz altında ve sigortasız çalıştırıldıklarını itiraf eder gibi şunları söylemiştir: "Sözün gelişi Urfalı'ya asgari ücret veriyorlar. Onlara diyelim 2 bin veriyorlar. 300 lira da eksik. Sigortaları yok. Hiç sorun yok. Allah razı olsun. Şu an 70 tane elemanı var şu an hepsi Suriyeli." (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020). İş insanı, toplumda Suriyelilere yönelik ekonomik ve işsizlik algılarının yanlış olduğunu, Şanlıurfalı işçiler ile Suriyeli işçileri kıyaslayarak aradaki farkı ve neden Suriyelileri çalıştırmayı tercih ettiğini şöyle açıklamıştır (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020):

> Şimdi adamın boya işi var. Yerliyi çağırı. Diyi "bir milyar". Suriyeliyi çağıri diyi "700" Urfalı diyi ki, "bir milyardan aşağı olmaz". Niye olmaz? İki gün çalışayım. Gidip bir hafta da evimde uzanayım." Suriyeli diyi "bugün çalışam yarın da çalışırım" "500 olsun, yarın da çalışırım"
>
> Abe Urfalı çalışmıyor çalışmıyor. Urfalı diyor ki… Şimdi bir arkadaş dedi ki "bana iplik fabrikasına eleman lazım. Varsa bana eleman lazım." Ben de sordum bizim Urfalı'ya. Deyi "E ben gidip ne iş yapacağım? Ben gidip kaç saat çalışacağım? Bana ne kadar para vereceğler?
>
> Benim 14 tane dairem var inşaat halinde. Bütün işlerini Suriyelilere veriyorum abe! Bir dairemin fayans işi vardı. İki Urfalıyı çağırdım biri 5 milyar istedi diğeri de 4 buçuk istedi. Suriyeliyi çağırdım 2 buçuk ile anlaştık. Şimdi 14 dairede 40 milyardan fazla fark yapıyor. E bu sadece bir kalemde öyle. Niye o kadar fazla parayı fazla vereyim Urfalıya? Fayansını boyasını her şeyini Suriyelilere veriyem. Düşün yani, boyaci çağırdım arada 30 milyar fak var. Suriyeliye yaptırdım. 30 milyar! Zaten kriz!
>
> Urfalı deyi "Suriyeli ucuz yapi" e Suriyeli hakkını ali. E sen? 100 liraya yapılacak işe 300 deyisen? Biz Suriyelileri çok çalıştırıyığ.

Araştırma kapsamında görüşülen ve Suriyelilere yönelik algı ve yargıları genel olarak diğer katılımcılarla kıyaslandığında oldukça farklı olduğu anlaşılan bu iş insanı, ekonomi ve iş konusunda Suriyelilerin olumlu etkilerinin olduğunu halkın bu konulardaki Suriyelilere yönelik bakış açılarına katılmadığını Suriyelilerden memnuniyet düzeyinin oldukça yüksek olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, bu konuların dışında da Suriyelilere yönelik yaygın hale gelen diğer algı ve yargılara da katılmadığı gözlemlenmiştir. Mesela Suriyelilerle ilgili toplumda yaygın olan

“Suriyeliler geldi suçlar arttı” veya “fuhuş” arttı” gibi söylem ve algılar sorulduğunda, “Fuhuş herkeste var. Suriyelilerde de var. Urfalılarda da. Bu işi yapan her yerde yapar. Ha bizde de bu var. Ama onların ismi çıkmış. Affedersiniz, memleketimiz bu kadar dolu pavyon bu kadar dolu plaj değil mi? Bunların hepsi kimin? Bunlar Türk değil mi? E onlarda da var.” (3.Görüşülen Şanlıurfalı, 16.09.2020) diyerek, bu tür algı ve yargıların doğru olmadığını, Suriyelilerin toplumda adının çıkmasının onların bu işleri yaptığı anlamına gelmediğini ifade etmiştir.

Yukarıda görüşleri detaylı biçimde verilen iş insanının Suriyelilerle ilgili toplumdaki algı ve yargılar ile ilgili benzer düşünen başka katılımcılar ve muhtarlar da olmuştur. Bu grupta yer alanların ileri sürdüğü en temel şey “Sorunun kaynağının sadece Suriyeliler olmadığını asıl Şanlıurfalıların sorunlu olduğu”dur. Mesela Muhtar 11, “Bu insanlar evlerini arabalarını her şeylerini orda bırakıp buraya kaçtılar. Biz burada onlara sahip çıkmıyoruz. Asıl sorun Urfalı.” (Muhtar 11, telefonla görüşme, 15.09.2020) demiştir. Muhtar 11’e göre, “Çalıştırıyoruz ama paralarını vermiyoruz. Bunlar bizim yabancılarımız değiller, akrabalarımızdırlar. Sahip çıkmamız lazım. Biz Suriyelilere gerekeni yapamadık. Biz onlara gitseydik onlar daha misafirperver. Bizim aramızda bir fark yok. Suriyelilere vatandaşlık verilsin. Benim onlardan ne fazlalığım var. Aynıyız.” (Muhtar 11, telefonla görüşme, 15.09.2020).

Muhtar 11, “Yerli halk Suriyelileri sevmiyor. Ama bu konuda yerli halka hak vermiyorum. Yerli halk haklı sevmemede haklı değil. Yani şimdi bunlar gariptir ha. Yani şimdi bunlar savaştan kaçmış. Yani şimdi kendimizi onların yerine koymamız lazım. Bize sığınmışlar.” diyerek, Suriyelilere yönelik haksız yargılamaların yapıldığını, ama konuya insani ve vicdani açıdan da bakmamız gerektiğini, kendimizi onların yerine koymamız ve empati yapmamız gerektiğini söylemesi dikkat çekici bir yorumdur. Ancak bu bakış açısına sahip insanların görece daha az olduğunu belirtmek gerekir.

Muhtar 11, toplumun iki yüzlü ve menfaatçi biçimde davranarak bir taraftan Suriyelileri sömürdüğünü diğer taraftan da onlardan şikâyetçi olduğunu söylemesi de toplumsal mekânda gündelikleşen hayatın insanları aşinalaştırdığı bazı algıların toplumsal gerçekliğin bükümü ve çarpıtılmasıyla mümkün olabileceği hakkında da bize fikir vermektedir.

> "Sadece Suriyelilerde sorun yok. Yerli halkta sorun var. Adam bir daireyi dört kişiye evi kiraya veriyor. Belediyeler de emniyette kendine düşeni yapmıyor. Bizim yerlilerde sorun var. Suriyelilerin adı çıkmış. En çok pisliği yapan Urfalı. Yapan Urfalı. Urfalı çalıştırıyor. Suriyeli açtır. Yapmak zorunda kalıyor. Ben Urfalıyım Urfa'nın yerlisiyim. Urfa'yı Urfalılar bozmuş. İki kadın üç kadın alıyorlar Urfalılar. Suriyelilerle evleniyorlar sonra bırakıyor. Urfalı kendine toz kondurmuyor. Suriyelilerden daha memnunum. Adamın namusunu alan Urfalı. Benim nazarımda Suriyeli Urfalıdan daha namuslu." (Muhtar 11, telefonla görüşme, 15.09.2020).

Bu hususta Muhtar 13'de Muhtar 11 gibi düşünmektedir. Nitekim kendisine sorulan "Suriyelileri mi idare etmek daha kolay yoksa Şanlıurfalıları mı?" şeklindeki soruya, Suriyelileri idare etmenin daha kolay olduğunu, Şanlıurfalıların Suriyelileri hiç sevmediğini ama evini ona kiraya verdiğini, ondan yarar sağladığını, ama buna karşılık da onlar hakkında kötü düşündüğünü söylemiştir:

> "Suriyelileri idare etmek daha kolay. Yani beni görse tamam muhtara saygı duyuyorlar. Yani ben anlamadım bu Suriyelileri hiç sevmiyorlar. Hiç sevmiyorlar. Hiç sevmisen ama… Kültür farklılığı elbette var. Bu adamlar en az bizden 40 yıl geri geliyor. Yemesinden içmesinden kalkmasından… Bizden çok farklılar. Ama sevmiyem deyi. Çiki evini kiraya veriyor Suriyeliye. Bu mahallede Suriyeli arttı diye bu mahalleden çıkanlar hepsi evlerini Suriyelilere verdi. Burası Suriyeli doldu ben çıkıyorum deyip gidiyor. Evini Suriyeliye kiraya verip gidiyor. E hani sevmidin? Yani menfaatimize… Yani şimdi bu evleri kim verdi kiraya? Her kes diyor savaş çıktı bunlar niye kaçtı? Niye memleketlerini savunmadılar. Yahu bunlar kime karşı savaşsın. Esada karşı mı? İster kabul edelim ister etmeyelim, Esad o ülkenin lideridir. Kendi ülkeleriyle mi savaşsınlar. Yani şimdi biz Erdoğan'la mı savaşalım?" (Muhtar 13, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Muhtar 11 ve Muhtar 13 ile benzer biçimde düşünen muhtarlardan birisi de Muhtar 19'dur. Muhtar 19 kendisine yöneltilen "Suriyeliler geldi, Fuhuş, uyuşturucu, vs. suçlar arttı bu doğu mu?" şeklindeki soruya, "Kesinlikle yanlış. Suriyeliler gelmeden de bunlar yok muydu? Kendini bilen her kesi aynı kefeye koymaz. Birinin yaptığı bir şeyi hepsine genelleme yapmak olamaz. Şimdi her milletin iyisi kötüsü var. İnan şimdi Suriyeliler gitsin adam evine kiracı bulamaz. Suriyeliler üzerinden her kes geçiniyor." (Muhtar 19, yüz yüze görüşme, 17.09.2020) şeklinde yanıt vermiştir. Aynı biçimde Muhtar 19, Suriyelilerin Türkiye için bir sorun teşkil etmediğini, Suriyeliler hakkında dedikodular üzerinden hareket edildiğini, gerçeklere bakılmadığını, insanların bazı konularda Suriyeliler hakkında rastgele konuştuğunu söylemiştir. Ona göre, tıpkı herkes gibi Suriyelileri de aynı kefeye koyanlar, "hiçbir kongreye katılmamış, kültürü olmayan insanlar"dır "(Muhtar 19, yüz yüze görüşme, 17.09.20202).

Yukarda görüşleri verilen Muhtar 11, Muhtar 13 ve Muhtar 19'un görüşlerine benzer görüşlere sahip olan Muhtar 37'ye göre de Suriyelilerle ilgili toplumda yaygın hale gelen algılar çok da gerçeği yansıtmamaktadır. Muhtar 37'ye göre, Suriyelilerle ilgili bir sorun yok. Halkın bahsettiği gibi abartılacak bir durum da yok. Ona göre

“Suriyeliler geldi suç oranları arttı” tamamen bir söylem. Öyle bir şey yok. Fuhuş uyuşturucu gibi suçlar Suriyeliler gelmeden önce de zaten vardı. Mahalle sakinleri Suriyeliler konusunda şikayetlerde bulunuyor ama bunlar doğru değildir. Suriyeliler de yavaş yavaş bize uyum sağlıyorlar. Onlar savaştan kaçtılar. Onlara sahip çıkmak zorundaydık. Onlara vatandaşlık verilmeli. Şanlıurfalılar ile Suriyeliler eşit haklara sahip olmalı. Savaş biterse büyük çoğunluğu geri döner. Ancak yine de birlikte uyum içinde yaşamanın şart olduğunu söylemiştir. Ayrıca, ona göre, Suriyelilere dönük kötü algılar abartıldığı gibi değil. Sadece olumsuz etkileri söz konusu değil, ekonomimize iyi yönde etkileri de olmuştur (Muhtar 37, telefonla görüşme, 21.09.2002).

Bununla birlikte, toplumun bazı kesimlerinde, “Suriyelilerin ekonomiye katkısı da var, eğer giderlerse kötü olabilir” algısın da olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin Muhtar 14, “Benim tahminime göre bu Suriyeliler giderse, işsizlik daha da çoğalır. Niye biliyor musun bu evlerin hepsi boş kalacak. Abe kira 300 biz diyiğ 500. Müthiş bir gelir geli. Avrupa’dan bunlara para geli. Bu parayı adamlar burda harci. Öyle bir para geli ki öyle bir harciler.” (Muhtar 14, yüz yüze görüşme, 16.09.2020). Muhtar 31 de, Suriyelilerle ilgili “Aldığı yardımı nerede harcıyorlar? Alışverişlerini nerede yapıyorlar? Çalışıyorlar sonuçta, kazandıkları parayı nerede harcıyorlar? Evin kirasını kime veriyorlar? Bize ekonomik katkıları da çok. Yani ekonomik etkileri yan yana koyulduğunda olumlu tarafları da var.” (Muhtar 31, yüz yüze görüşme, 20.09.2020) demesi bu algıyı örnekler niteliktedir.

Sonuç olarak Şanlıurfa’daki Suriyelilere yönelik çeşitli algı ve yargıların olduğu bu algı ve yağıların da genel olarak, “Suriyeliler geldi suç oranları arttı, “fuhuş, hırsızlık, dilencilik gibi suçlar arttı”, “kiralar arttı, işsizlik arttı”, “pis insanlar oldukları”, “yere ekmek attıkları”, “temizliğe dikkat etmedikleri”, “nargile içtikleri ve keyiflerine düşkün oldukları”, “devletin onlara yardım ettiğini ama kendi vatandaşına yardım etmediğini”, “Suriyeliler birinci sınıf vatandaş muamelesi görüyorlar”, “Suriyeli kadınlar kendilerine bakım yapıyor”, “gece geç saatlere kadar yatmadıkları”, “kavga, gürültü ettikleri”, “tolumun ahlakını bozdukları”, toplumu yozlaştırdıkları”, “uyuşturucu satarak gençleri zehirledikleri”, “gençlere, kadınlara ve genel olarak topluma kötü örnek oldukları”, “misafirliğin gereğini yerine getirmedikleri” gibi çeşitli algı ve yargıların yaygın olduğu görülmüştür. Ancak buna karşılık bu algı ve

yargıların doğru olmadığını söyleyen ve Suriyelilerden memnun olduklarını belirtenler de olmuştur.

Ancak ortaya çıkan genel tabloda, Suriyelilere bakışı belirleyen bazı dinamiklerin olduğu görüşmüştür. Örneğin işçinin bakışı farklı, iş adamının bakışı farklı olmuştur. Ya da kadınların bakışı farklı erkeklerin bakışı farklı olmuştur. Aynı şekilde, muhafazakâr kesim farklı, İslamcı kesim farkı, milliyetçi kesim konuya farklı yaklaşmıştır. Kısacası, algıların şekillenmemesinde, cinsiyet, sosyal sınıflar, kimlikler ve ideolojiler oldukça etkili olmuştur. Ancak bu algı ve yargıları biçimlendiren araçlardan birisi olan medyanın rolü, zamanla toplumsal algı ve yargılardaki değişikliler ve bunların altında yatan sebepleri ile Covid-19 gibi bulaşıcı bir hastalığın Suriyelilere yönelik gündelik hayattaki algıları nasıl etkilediğini de bilmek elbette ki önemli olacaktır. Bu algı ve yargıların nasıl biçimlendiğini böylelikle gündelik hayatta toplumsal mekânın nasıl yeniden üretildiğini daha detaylı öğrenme şanlını yakalayabiliriz.

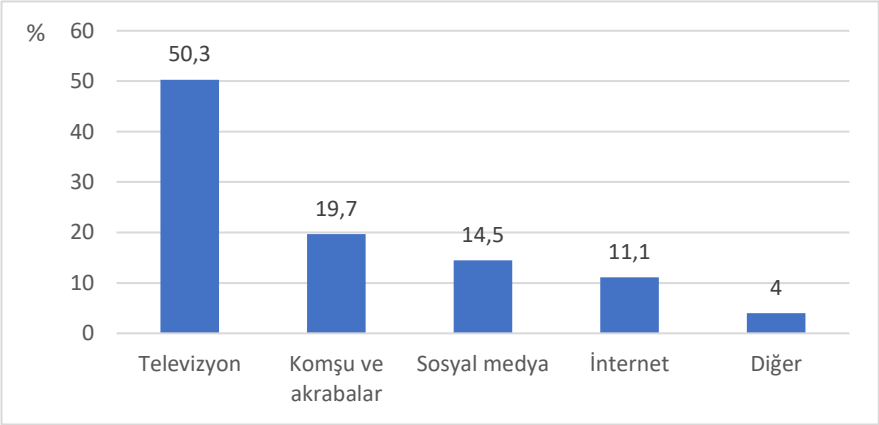
4.6.3. Algı ve Yargıların Oluşunda Medya ve Sosyal Medyanın Rolü

Şüphesiz ki medya ve sosyal medya gerek göç süreçlerinde gerekse genel olarak toplumsal algı ve yargıların oluşmasında ve şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle de "[n]efret söylemlerinin meşrulaştırılmasında, yaygınlaştırılmasında ve yeniden üretiminde medyanın rolü oldukça büyüktür." (Demir, 2019, s. 37). Onun bu önemli rolü de giderek daha da artmaktadır. Türkiye'de Suriyelilere ilişkin yapılan haberlere ve sosyal medyada yapılan paylaşımlara bakıldığında genel olarak Suriyelilerin dışlandıkları, ötekileştirildikleri, şeytanlaştırıldıkları ve günah keçisi ilan edildiklerini rahatlıkla görmek mümkündür. Medyanın ve sosyal medyanın yer yer nefret suçuna dönüştürdüğü söylemleri ile Suriyeliler ile ilgili doğru olmayan pek çok algının toplumda hızlı biçimde yayılmasına sebep olmaktadır.[55]

[55] Medya ve sosyal medyada Suriyeliler bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak ötekileştirilmekte, dışlanmakta ve nefret söylemine maruz kalmaktadır. Ancak ilginç olan şudur ki, bazen de olumlu olarak görülen "misafirlerimiz" veya "kardeşlerimiz" gibi kavramlar üzerinden bile Suriyelilerin ötekileştirildiğidir. Örneğin, Ali Eren Demir, "Suriyeli Kardeşlerimiz" söyleminin bizzat Suriyelileri ötekileştirdiğini söylemektedir. Demir, medyadaki bu "kardeş" söyleminin ilk başlarda/yıllarda her ne kadar olumlayıcı bir kavram olarak görülmüş olsa da daha sonraki yıllarda yerini neret söylemine bıraktığını söylemektedir. Özellikle de ülkedeki Suriyeli nüfusunun milyonları geçmesi ve zaman uzadıkça Suriyelilerin memleketlerine dönemeyeceği algısının ortaya çıkmaya başlamasıyla medyanın

Bu sebeple araştırma kapsamında gündelik hayatta Suriyelilerin ve Şanlıurfalıların birbirlerine ve geleceklerine yönelik algı ve yargılarını anlamaya çalışırken medyanın rolüne ilişkin de katılımcılara sorular sorulmuştur. Örneğin Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle ilgili en çok hangi kaynaklardan haber aldıklarına ilişkin sorulan soruya verdikleri yanıtta göre katılımcıların yarısı (%50,3) "televizyon"dan, %19,7'si "komşu ve akrabalar"dan, %14,5'i "sosyal medya"dan, %11,1'i "internetten" ve %4'ü de diğer kanallardan ve yollardan haber aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların yaklaşık beşte birisi Suriyelilerle ilgili haberleri komşu ve akrabalarından alırken, katılımcıların yarısı (%50,3) doğrudan televizyon aracılığıyla medyadan, katılımcıların dörtte biri d sosyal medya ve internetten haber almaktadır (Şekil 64).

Şekil 64: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerle İlgili En Çok Hangi Kaynaktan Haber Aldıkları

Görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%75,9) Suriyelilerle ilgili medya, sosyal medya ve internetten haber almaktadır. Bununla birlikte bir de basına yansıyan haberlere Şanlıurfalı katılımcıların inanıp inandıkları da sorulmuştur. Böylelikle basına yansıyan haberlerin Şanlıurfalı katılımcıların zihninde Suriyelilere yönelik algıları şekillendirmedeki rolü kestirilebilir. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcılara "Suriyelilerle ilgili basına yansıyan haberlerin doğruluğuna inanıyor

da kullandığı dil değişmeye başlamıştır. Çünkü, medya artık Suriyelilerin yaşam mücadeleleri ve yaşadıkları hak ihlallerini değil, onları bir güvenlik tehdidi olmaya başladıklarını ve "kendilerine 'abilik' yapanlara ihanet eden 'kardeşler' olarak algılanmalarına yol açacak iyi görünümlü ama nefret söylemi içeren haberleri ön plana çıkarmaya başladı. Demir, bu sebeple de her ne kadar medyada yelpazenin bir ucuna "kardeş" söylemi yerleştirilse de diğer ucuna da "şavaş kaçkını", "terörist", "korkak", "hain", "pis", "hırsız", "bedavacı", "cahil" gibi olumsuz ve nefret içeren kavramların yerleştirilerek "ırkçı" söylemlerin yeniden üretildiğini vurgulamaktadır (Demir, 2019, s. 36-39)..

musunuz?" şekilde yöneltilen soruya katılımcıların %46'sı "evet", %35'i "kısmen", %11'i "hayır ve %6'sı "kararsızım/bilmiyorum" şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyelilerle İlgili Basına Yansıyan Haberlerin Doğruluğuna İnanıp İnanmadıkları

Cevap	**Kişi Sayısı**	**Yüzde**
Evet	166	46
Hayır	47	13
Kısmen	124	35
Kararsızım/Bilmiyorum	23	6
Toplam	**360**	**100**

Görüldüğü gibi, Şanlıurfalı katılımcıların %81'i (%46 "evet" ve %35 "kısmen" diyenlerin toplamı) Suriyelilerle ilgili basına yansıyan haberlere öyle veya böyle bir şekilde doğru olduğuna inanmaktadır. Bu sebeple verilen yanıtlardan medyanın Suriyelilere yönelik algıları oluşturmada veya Suriyelilere yönelik toplumsal algı ve yargıların oluşmasında ne kadar etkili bir aygıt olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.6.4. Suriyelilere Yönelik Toplumsal Yargıların Oluşmasında Covid-19'un Etkisi[56]

Bu araştırmanın alan çalışması bölümü Covid-19 salgınının etkisini iyice artırdığı bir dönemde yapılmıştır. Covid-19 salgını, ilk olarak 17 Kasım 2019 tarihinde, Çin'in Vuhan Eyaleti'nde ortaya çıkmış ve hızlı biçimde gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere neredeyse tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. Bu salgın hastalık tüm ülkeleri sosyal ve ekonomik olarak derinden etkilemiştir (Benek vd., 2020, 78). Salgın hastalıklar, insanlık tarihinde ortaya çıktığı bütün toplumları etkilemiştir. Ancak, bu toplumların içindeki bazı kesimler salgın hastalıklardan daha fazla etkilenmiştir (Alıntılayan Ç. Yılmaz & Yıldırım İşler, 2021, s. 3). Özellikle de, göçmenler, sığınmacılar, mülteciler, mevsimlik tarım işçileri gibi toplumun en kırılgan kesimleri bu salgınlardan en çok etkilenenler arasında yer almıştır (Benek vd., 2020, s. 75).

[56] Tezin bu başlığı, "tezden türetilen yayın" kapsamında, geliştirilerek, 'Turkish Studies Social Sciences dergisinde yayımlanmıştır. Bkz: (Baydemir - Benek, 2022).

Bununla birlikte, küresel olarak insanlığı etkileyen salgın hastalıklar, toplumları sadece ekonomik, sosyal, kültürel ve sağlık gibi açılardan etkilememekte aynı zamanda, algı ve yargıları da etkileyerek, toplumda çeşitli kutuplaşmaların oluşmasında veya toplumda zaten önceden var olan kutuplaşmaların derinleşmesine de sebep olabilmektedir. Bu anlamda, öteden beri zaten göç edenlerin (özellikle de zorunlu göç edenlerin) gittikleri yeni yerlerde, "ötekileştirilmelere", "sosyal dışlanmalara" maruz kaldıkları ve "kültürel çatışma", "entegrasyon sorunu" gibi toplumsal sorunların merkezinde yer aldıkları bilinmektedir. İşte, Covid-19 salgını da bu durumu daha da tetiklemiştir. Nitekim, bu salgın, toplumun bazı kesimlerine karşı, çeşitli yeni algıların oluşmasında veya zaten var olan algıların daha da derinleşmesine sebep olmuştur.[57]

Covid-19'un ortaya çıkması ve yayılmaya başlamasıyla birlikte, bilhassa, göçmenler, sığınmacılar, mülteciler ve mevsimlik tarım işçileri gibi çoğu kez, "yerleşik toplumsal yapılar"ın, "istenmeyen/yabancı" olarak gördüğü bazı kesimler bulundukları yerlerde "virüsü yayan insanlar" biçiminde etiketlendiler. Konunun daha ilginç tarafı ise, söz konusu salgının ilk olarak Çin'de ortaya çıkmasından dolayı, Çinliler, Çin dışında bulundukları yerlerde "hastalığı yayabilen tehlikeli insanlar" olarak etiketlenmeleri oldu. Bu da onları, bulundukları/gittikleri yerlerde çeşitli dışlanmalara maruz kalmalarına sebep oldu. Benzer bir ötekileştirilmeyi de mevsimlik tarım işçileri yaşadı. İşçiler mevsimlik tarımda çalışmak için gittikleri yeni yerlerde "hastalık taşıyan insanlar" olarak görüldüler ve etiketlendiler. Demek oluyor ki, söz konusu salgın hastalık, tüm dünyada sağlık ile ilgili riskleri artırdığı gibi, bilhassa toplumun kırılgan gruplarına yönelik sosyal dışla(n)ma ve ötekileştirme riskini de artırdı. Salgın ile birlikte, pek çok konuda toplumsal risklerin artması, ayrıca bu konunun "Risk Toplumu" (Beck, 2011) teorisiyle ilişkili olarak düşünülebileceğini göstermektedir.[58]

---

[57] Covid-19'un, toplumda Suriyelilere dönük algı ve yargıları nasıl etkilediği ile ilgili yapılmış doğrudan bir çalışma bulunmuyor. Ancak Covid-19'un Suriyeliler üzerindeki çeşitli etkileri ile ilgili yapılmış çalışmalar vardır. Bakınız: (Karaman - Vesek, 2021; Doğan - Pekasıl, 2021; Bozdağ, 2021; Alpay - Kira, 2021;).

[58] Bazı çalışmalar, Beck'in *Risk Toplumu* kuramından hareketle, Covid-19'u Risk Toplumu bağlamında ele almışlardır. Bu anlamda yapılmış şu önemli çalışmalara bkz: (Ersöz, 2020; Turgut, 2021; Duğan, 2021; Akgül & Can, 2020; Ataman, 2021; Çelik, 2022).

Bu sebeple, bu çalışmanın alan araştırması yapılırken (Eylül 2020) Covid-19'un etkisinin sürmesi sebebiyle, bu salgının toplumsal ilişkileri nasıl etkilediğine yönelik de bir çalışma yapılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan anketlerde hem Şanlıurfalı katılımcılara hem de Suriyeli katılımcılara Covid-19 ile ilgi kendilerine ek soru da yöneltilmiştir. Bu sorular ortak sorular olmuştur. Ortak sorulara verilen cevaplar üzerinden bir karşılaştırmaya gidilmiştir.

Buradan hareketle, salgının Suriyelilere dönük algılara etkisini ortaya koymak için ilk olarak, Şanlıurfalı katılımcılara, salının Suriyelilere karşı tutumlarına bir etkisi olup olmadığı ve salgın öncesi dönemle kıyaslandığında Suriyelilere karşı bakışlarında bir değişikliğin olup olmadığına yönelik sorular sorulmuştur.

Buna göre, ilk olarak, Şanlıurfalı katılımcılara, "Covid-19 hastalığı, sizin Suriyelilere yönelik algılara bir etkisi oldu mu?" biçiminde bir soru yöneltilmiştir. Alınan cevaplara göre, salgının, katılımcıların %94'ünun Suriyelilere dönük algısını etkilememiştir. Katılımcıların %6'sının algısı ise etkilenmiştir. Bunun %4'ü "olumsuz", %2'si ise "olumlu" biçiminde olmuştur. (Tablo 5).

Tablo 5: Salgının Katılımcılar Arasındaki İlişkilere Etkisi (Şanlıurfalı Katılımcılar)

Cevap	**Kişi Sayısı**	**Oran (Yüzde)**
Evet, Olumsuz Etkiledi	16	4
Evet, Olumlu Etkiledi	6	2
Hayır, Etkilemedi	338	94
Toplam	**360**	**100**

Ek olarak, Şanlıurfalı katılımcılara bu anlamda yöneltilen bir diğer soru da "Covid-19 hastalığının öncesindeki dönemle kıyaslarsak Suriyelilere olan bakışınız şu an nasıl?" biçimindeki sorudur. Bu soruya, Şanlıurfalı katılımcıların %93,9'u "değişmedi, aynı", %4,4'ü "daha kötü", %1,1'i "daha iyi" ve %0,6'sı "iyi" biçiminde cevap vermiştir (Tablo 6).

Tablo 6: Salgın Öncesi ve Sonrası Süreçte Suriyelilere Dönük Bakışın Değişim Durumu

Cevap	**Kişi Sayısı**	**Oran (Yüzde)**
İyi	2	0,6
Daha İyi	4	1,1
Daha Kötü	17	4,4
Değişmedi/Aynı	337	93,9
Toplam	**360**	**100**

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, Şanlıurfalı katılımcıların 17'si (%4,4) salgınla birlikte Suriyelilere karşı bakışları "olumsuz" yönde değiştiği ve 6 (%1,7) katılımcının da bakışı "olumlu" yönde değişmiştir. Özellikle de salgından sonra Suriyelilere karşı bakışının değiştiğini söyleyen katılımcılara, bakışlarının neden değiştiği de sorulmuştur. Buna göre, salgından sonra Suriyelilere yönelik algılarının "olumlu" biçimde değiştiğini söyleyen Şanlıurfalı katılımcılar, "salgın sadece Şanlıurfalıları etkilemedi, Suriyelileri de etkiledi", "bu süreçte Suriyeliler de işsiz kaldılar", "onlar, bize göre, daha zor bir duruma düştüler", bu sebeple, "onlara merhamet edilmesi gerekir" gibi cevaplar vermişlerdir. Buna karşılık, salgınla birlikte, Suriyelilere dönük bakışlarının "olumsuz" şekilde etkilendiğini söyleyen katılımcıların gerekçeleri ise oldukça çarpıcı olmuştur. Katılımcıların yanıtları genelde şöyle olmuştur:

- ✓ *"Bunlar [Suriyeliler], hastalık yayan insanlar (…) Hastalık yayılmaya devam ederken, insanlar 'aman bana, aileme bulaşmasın' diye korkarken, bunlar [Suriyeliler] nargile içmeye ve keyiflerine bakmaya devam ediyorlar"*
- ✓ *"Elini yüzünü yıkamayı bilmiyorlar",*
- ✓ *"Çok pisler",*
- ✓ *"Dikkat etmiyorlar",*
- ✓ *"Hiç banyo yapmıyorlar",*
- ✓ *"Çevre temizliği nedir, bilmiyorlar"*
- ✓ *"Bizim gibi hassas insanlar değiller"*
- ✓ *"Hastalığı hiç dikkate almıyorlar"*
- ✓ *"Yere ekmek atmayı seviyorlar"*
- ✓ *"Yere ekmek atan bir insandan ne beklersin, yani bunların kültürü böyle ha. Bunlar pis insanlar."*
- ✓ *"Onların dışındaki insanlar, onların umurlarında değil"*
- ✓ *"Duraklara yığılıyorlar", "toplu taşımalara biniyorlar, hastalığı yayıyorlar"*

Covid-19'un Suriyelilere dönük algılarını etkilediklerini belirten katılımcıların buna gerekçe olarak yukarıda kullandıkları cümlelerden de anlaşılacağı üzere, Suriyelilere yönelik toplumsal algılar oldukça sert ve derindir. Her ne kadar, oransal olarak, salgınla birlikte Suriyelilere dönük bakışlarının değiştiğini belirtenlerin oranı düşük olsa da (%4,4) katılımcıların kurdukları yukarıdaki cümleler, salgınla birlikte algı ve yargıların sosyal dışlamaya ve ötekileştirmeye varan bir boyuta ulaştığını göstermektedir. Dolayısıyla, odaklanılması gereken esas konu burası olmalıdır çünkü, salgının

toplumsal algıları düşük düzeyde etkilediği düşünülse de bu etkinin derinlik boyutu ayrıca önemlidir. Bektaş Ata ve Vural'ın da vurguladıkları gibi, "Yabancılar arasındaki kültürel farklılıkların göz ardı edilmesiyle yaratılan Arap stereotipine 'pis', 'dağınık', 'savruk', 'umursamaz' gibi özellikler yüklenmekte, bir yandan da Müslüman olmaları göz önünde bulundurularak çok ileri gidilememektedir." (Bektaş Ata - Vural, 2017, 127).

Covid-19'un Suriyelilere dönük algılara etkisi ile ilgili ortaya çıkan bir başka çarpıcı sonuç ise, salınla birlikte Suriyelilere karşı bakışlarının değiştiğini belirten Şanlıurfalı katılımcıların yaşadıkları mahallelerle ilgilidir. Nitekim, çalışma 45 mahallede yapılmış olsa da salgının Suriyelilere karşı bakışlarını olumsuz etkilediğini belirten Şanlıurfalı katılımcıların yaşadıkları mahallelerin sayısı sadece sekizdir. Söz konusu katılımcıların yaşadıkları bu mahalleler, aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 7).

Tablo 7: Bakışları "Olumsuz" Etkilenen Katılımcıların Yaşadıkları Mahalleler

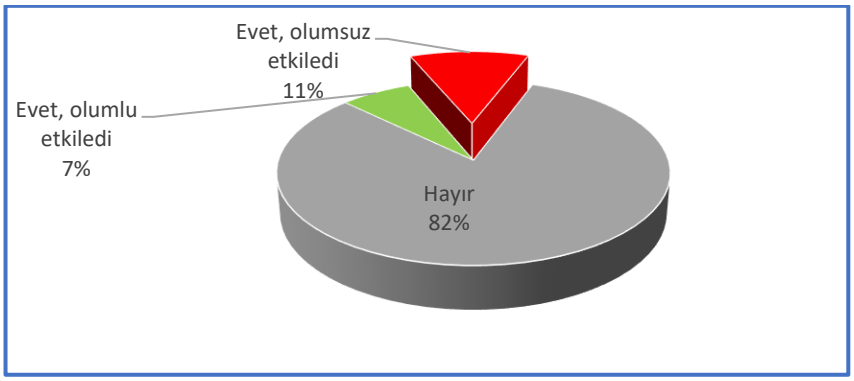
Mahalleler	**Kişi Sayısı**	**Yüzde**
Cengiz Topel Mahallesi	5	%31,2
Devteyşti Mahallesi	3	%18,7
Bağlarbaşı Mahallesi	2	%12,5
Bamyasuyu Mahallesi	2	%12,5
Bahçelievler Mahallesi	1	%6,3
Atakent Mahallesi	1	%6,3
Atatürk Mahallesi	1	%6,3
Sancaktar Mahallesi	1	%6,3
Toplam	**16**	**%100**

Salgınla birlikte Suriyelilere dönük bakışlarının değiştiğini belirten katılımcıların yaşadıkları mahallelerden Atakent Mahallesi (Karakörü) hariç, diğer tüm mahalleler Haliliye ilçesine bağlı mahalleler olması oldukça dikkat çekicidir. Bu mahallelerin en belirgin özelliği ise, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerin başında gelmeleridir. Zira, mahalle muhtarlardan alınan bilgilere göre, Atatürk, Bağlarbaşı, Bamyasuyu ve Cengiz Topel mahallerinde Suriyeliler toplam mahalle nüfusun en az yarısını ya da yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bahçelievler ve Devteyşti mahallelerinde yaşayanların en az üçte biri Suriyelilerdir. Atakent Mahallesi dışında, bu mahallelerin bir diğer özelliği ise, bu mahallelerde yaşayanların daha çok

alt ve orta sınıf insanlardan oluşmasıdır. Yani yoksul insanların oluşturdukları mahallelerdir. Mahallelerin bu iki temel özelliği, Suriyelilere dönük algıları şekillendiren iki temel faktöre işaret etmektedir: Birincisi sayıca yoğunluk ve bu yoğunluğun getirdiği kaçınılmaz etkileşim, ikincisi ise, mahallenin sahip olduğu sosyoekonomik durumdur.

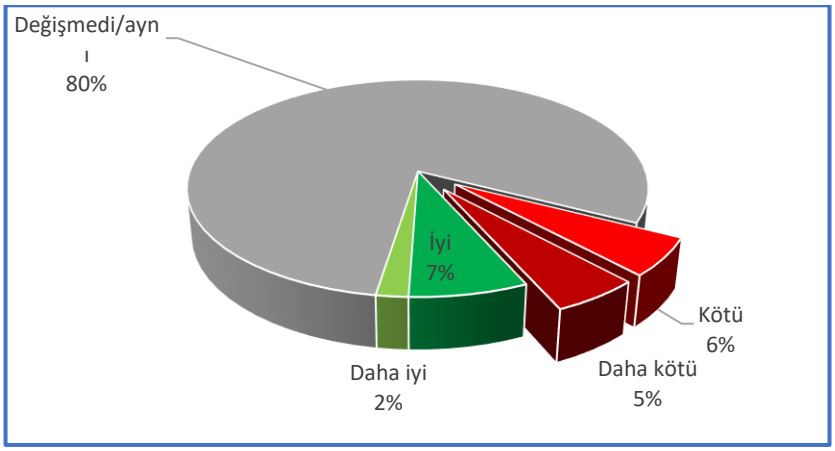
Covid-19'un Suriyelilere yönelik toplumsal algılara etkisine bir de Suriyelilerin penceresinden bakmak gerekmektedir. Bu amaçla, Suriyelilere yöneltilen "Sizce, Covid-19 hastalığının Şanlıurfalıların sizlere yönelik algılara bir etkisi oldu mu?" şeklindeki soruya, Suriyeli katılımcıların %82'si "hayır" şeklinde yanıt verirken, %7'si "evet, olumlu etkiledi", %11'i ise, "evet, olumsuz etkiledi" demiştir (Şekil 65).

Şekil 65: Covid-19'un Kendilerine yönelik Algılara Etkisi (Suriyeli Katılımcılar)

Bununla birlikte, Covid-19 öncesi ve sonrasındaki dönemi karşılaştırmak ve böylelikle Covid-19'un Suriyelilere yönelik toplumsal algılara etkisini ölçmek için Suriyeli katılımcılara, "Covid-19 hastalığının öncesindeki dönemle kıyaslarsak, sizce Şanlıurfalı halkın size olan bakışı şu an nasıl?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya Suriyeli katılımcıların %80'i "değişmedi, aynı" yanıtını verirken, %7'si "iyi", %2'si "daha iyi", %6'sı "kötü", %5'i ise "daha kötü" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 66).

Şekil 66: Covid-19 Öncesi ve Sonrası Dönemin Karşılaştırılması

Suriyeli katılımcıların, hem Covid-19'un kendilerini genel olarak etkilemesini hem de bu salgınla birlikte, kendilerine yönelik toplumsal algılara etkisini anlatırken, ifade ettikleri cümleler ile Erdoğan'ın altını çizdiği, covid-19 ile birlikte iş kayıplarının başlaması ve dolayısıyla işsizliğin artması, kayıt dışı ve geçici gündelik işler ise artması (Erdoğan, 2021, s. 81) gibi durumlar arasında benzerlik olduğu görülmektedir.

Salgından sonra, kendilerine yönelik bakışın "olumsuz" biçimde değiştiğini belirten Suriyeli katılımcılar genel olarak şunları dile getirmişlerdir:

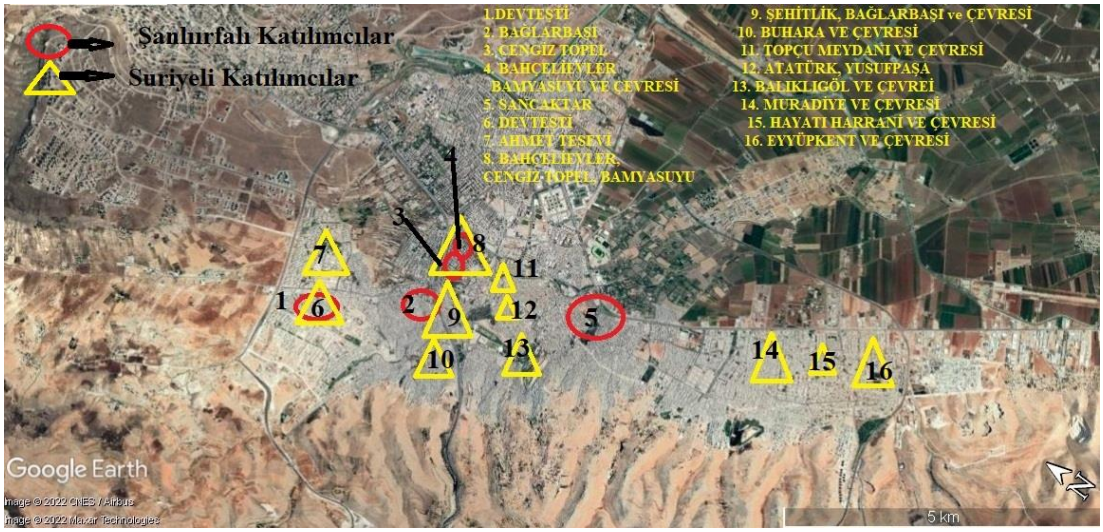
- ✓ *"Bizim bir suçumuz yok."*
- ✓ *"Bu hastalık herkes gibi bizi de etkiledi"*
- ✓ *"Sanki bu hastalığı biz çıkarmışız gibi hareket ediliyor."*
- ✓ *"Covid-19 ile birlikte daha da kötüye giden ekonomik koşulların sebebi olarak görülmeye başlandık",*
- ✓ *"Ekonomi kötüyse bunun sebebi biz değiliz"*
- ✓ *""Bize, 'hastalık taşıyan insanlar' olarak bakıyorlar, bunu çevremizden hissedebiliyoruz., Bize, 'siz pissiniz' diyorlar, biz pis insanlar değiliz"* (Suriyeli görüşülen 2, görüşme tarihi: 05.09.2020)

Görüldüğü gibi, Covid-19 ile birlikte kendilerine yönelik toplumsal algıların değiştiğini belirten Suriyeli katılımcıların belirtikleri ifadeler, Şanlıurfalı katılımcıların bu anlamda belirtikleri ifadelerin neredeyse tersidir.[59] Ayrıca, kendilerine dönük bakışın değiştiğini belirten 42 Suriyeli katılımcının, yaşadıkları mahalleler ise, Akabe, Beykapısı, Buhara, Camii Kebir, Eyyübiye, Hayatı Harrani,

[59] Goffman, *Stigma*'da, damgalı bireyin özelliklerinden birinin de içinde bulunduğu durumu "kabullenme"si ("acceptance") (Goffman, 1963, s. 8) olduğunu söyler. Ancak bunun bütün damgalı bireyler için genellemenin mümkün olmadığı görülmektedir. Bir sınıfın veya kimliğin "pis" olarak damgalanmasına karşılık o kimliği taşıyan insanların bunu kabul etmemesi ve buna karşı çıkması, her şeyden önce Goffman'ın tezinin her zaman ve her grup için geçerli olmadığını göstermektedir.

Hekimdede, Kadıoğlu, Kendirici, Kurtuluş, Muradiye Yakubiye gibi Eyyübiye ilçesine bağlı mahalleler ile, Ahmet Yesevi, Atatürk, Cengiz Topel, Devteyşti, İpekyol, Sancaktar, Süleymaniye, Sırrın, Şair Nabi, Şehitlik gibi Haliliye ilçesine bağlı mahallelerde yaşadıkları görülmektedir (Şekil 67).

Şekil 67: Salgınla Birlikte Kendilerine Dönük Bakışın Değiştiğini Düşünen Katılımcıların Mahallelere Göre Dağılımları

Kaynak: Google Eart, erişim tarihi: 22.09.2022[60]

Yukarıdaki şekilde kırmızı ve çembere alınmış mahalleler Covid-19'un Suriyelilerle olan ilişkilerini etkilediğini ve bu yüzden de Suriyelilere yönelik düşüncelerinin olumsuz yönde değiştiğini belirten Şanlıurfalı katılımcıların oturdukları mahalleleri, sarı renk ve üçgenin içine alınan mahalleler ise, Covid-19 ile birlikte kendilerine yönelik algıların olumsuz yönde değiştiğini belirten Suriyeli katılımcıların yaşadıkları mahalleleri göstermektedir. Her iki katılımcı grubun da oturduğu bu mahallelerin en temel özelliği ise gerek saha gözlemleri gerekse mahalle muhtarlarıyla yapılan yüz yüze görüşmelerde muhtarlardan alınan verilere göre, Suriyelilerin yoğunluk olarak yaşadığı mahalleler olmasıdır. Dolayısıyla bu mahalleler, iç içe geçişlerin, karşılaşmaların ve toplumsal temasın çok fazla olduğu mahallelerdir. Ayrıca, bu mahalleler, dar gelirli ailelerin oturdukları gecekondu mahallelerdir (Şekil 68).

[60] Bu harita Google Eart programından alınmış olup, harita üzerindeki tüm değişiklikler (yazı, rakam ve şekillerin eklenmesi gibi) araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Şekil 68: Suriyelilerin Yoğun Olarak Yaşadıkları Eyyübiye ve Çevresi

Dolayısıyla, bu mahallelerde Suriyelilere yönelik gelişen algıları belirleyen temel dinamikler olarak, sosyal etkileşimin yoğunluğu ve sosyoekonomik yapı göze çarpmaktadır. Buna ek olarak gerek Şanlıurfalı katılımcıların gerekse Suriyeli katılımcıların Covid-19 ve toplumsal algılarına ilişkin bu belirleyici parametreler mahalle muhtarları için de geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Nitekim, araştırma kapsamında görüşülen ve Suriyelilerin görece yoğun olarak yaşadıkları mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ve gözlemler de kısmen bu yönde olmuştur. Nitekim, muhtarlara yöneltilen "bazı insanlarda, Suriyelilerin Covid-19 hastalığının yayılmasına sebep olduklarına ilişkin bir görüş var, siz bu görüşe katılıyor musunuz?" şeklindeki soruya, 37 mahalle muhtarının 20'si (%54) "evet", 12'si (%32) "hayır" ve 5'i (%14) ya cevap vermemiş ya da bu konuda bir fikrinin olmadığını söylemiştir (Tablo 8).

Tablo 8: Mahalle Muhtarlarının "Suriyelilerin Covid-19 Hastalığının Yayılmasına Sebep Olduğu" Görüşüne Katılıp Katılmadıkları

Cevap	**Kişi Sayısı**	**Oran (Yüzde)**
Evet	20	54
Hayır	12	32
Bilmiyorum/Fikrim Yok	5	14
Toplam	**360**	**100**

Bu soruya "evet" şeklinde yanıt veren mahalle muhtarlarının, mahallelerinin en temel özelliği Suriyeli sayısının fazla olması, yani yoğunluk ve temas ile mahallenin sosyoekonomik yapısıdır. Daha çok işçi ve dar gelirli ailelerin oturdukları bu mahallelerde Suriyeli sayısı oldukça fazladır. Suriyelilere ilişkin Şanlıurfa'da mahalle bazlı verilere ulaşılamamakla birlikte kısmen göreceli kısmen de mahalle

muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde kendilerinden alınan verilere göre, bu mahallelerde Suriyelilerin sayısı oldukça fazladır. Örneğin, Ahmet Yesevi, Devteyşti, Direkli, 15 Temmuz, Buhara, Bağlarbaşı, Şehitlik, Cengiz Topel, Paşabağı, İpekyol, Onikiler, Akşemsettin, Yavuz Selim, Ruha, Eyyüpkent, Haleplibahçe, Yakubiye gibi mahallelerde bu anlamda toplumsal etkileşim oldukça fazladır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞMALAR VE TEMAS: TOPLUMSAL MEKÂNDA KARŞILAŞMA KRİZLERİ

5.1. MEKÂNSAL SEGREGASYON

Daha çok iktidar mefhumu üzerine düşünen ama mekân konusunda da bazı tartışmaları olan Focucault'un da belirtiği gibi, mekânın bir mevkilendirme ilişkisini taşıma özelliği de vardır (Foucault, 2014, s. 293). Dolayısıyla mekân her ne kadar insanları bir araya toplayıp yoğunlaştırma özelliğini taşısa da aynı zamanda onun bir ayrıştırma özelliği de vardır.

Bu anlamda, mekânsal segregasyon, yani mekânsal ayrışma, bizzat mekân aracılığıyla, insan ve toplulukların, kimlik, sınıf, etnisite, statü gibi sosyoekonomik özelliklerine göre ayrışmasıdır. Banliyöler, gettolar vs. mekânsal ayrışmanın en görünür örnekleridir. Bu anlamda, mekânın ve toplumsal mekânın üretimine bakıldığında ise ilk olarak mekânın segregasyon yönüyle kimlikleri ve sınıfları ayırması ve doğal olarak da bunları toplumsal ilişkiler aracılığıyla damgalaması göze çarpar. Ancak, mekânsal segregasyonun kendisi bir tür dışlama ve ötekileştirmedir. Çünkü mekân üzerinden toplumsal bir tabakalaşma oluşur ve bu tabakalaşmanın da bir sonucu olarak ötekileştirme, dışlama ve damgalamalar gerçekleşir. Mekân bir taraftan kendisi damgalı hale gelirken bir taraftan da kendisi içinde barındırdığı toplumsal ilişkiler üzerinden kimlikleri ve farklılıkları damgalar.

Şanlıurfa'daki Suriyelilerin mekânsal dağılımına bakıldığında da kimlik ve sınıf temelli bir mekânsal segragasyonun olduğunu görmekteyiz. Nitekim şehirdeki Suriyelilerin %98'inden fazlası daha çok alt ve sınıfların daha doğrusu dar gelirli ailelerin oturdukları mahallelerin bulunduğu Eyyübiye be Haliliye ilçelerinde otururken Suriyelilerin sadece %1,8'i orta ve üst sınıfların bulunduğu Karaköprü ilçesinde oturmaktadır. Bu anlamda Suriyelilerin göç sonrası yeni mekândaki yerlerini alma biçimler, sahip oldukları sınıf, statü ve kimlikten bağımsız değildir.

Şekil 69: Mekânsal Segregasyon (Şanlıurfa Müzesi, Piazza ve Çevresi)

Stavrides'e göre, "Mahalle potansiyel olarak toplumsal değişime açıktır; daima küçük ya da büyük dönüşümlerin sahnesidir." (Stavrides, 2018, s. 139). Bu sebeple de "mahalledeki ötekinin mevcudiyeti yönetilebilir bir farklılığın sınırındadır." Mahalle, "çok biçimli yerleşme taktiklerinin yarattığı bir mekanlar şebekesidir." der (Stavrides, 2018, s. 137):

> "Mahallede ötekinin mevcudiyeti yönetilebilir bir farklılığın sınırlarında bulunur. Öteki ille de bir tanıdık olmak zorunda değildir, fakat mekândaki gündelik hayatımızı düzenleyen hareketlerin kesişmesiyle bir tanıdık haline gelmesi için birçok imkân mevcuttur. Öteki ille de bir yabancı olmak zorunda da değildir. Mahalle dünyasına katılması, kişiyi (otobüs durağında, fırında, parkta vs. tekrarlanan tesadüfi karşılaşmalarda olduğu gibi) geçici, tesadüfi ya da hatta düzenli olabilecek bir ilişki içindeki potansiyel ötekine dönüştürür. Demek ki mahalle, etrafı çevrili, güvenlikli ve homojenleştirici sitelerde olduğu gibi bir taklitçi 'kabilecilik' (Maffesoli, 1996) mahalli değil, çokbiçimli yerleşme taktiklerinin yarattığı bir mekanlar şebekesidir." (Stavrides, 2018, s. 137).

İşte, tam da burada, mekânsal segregasyonun yarattığı bir sonuç olarak, öncelikle Suriyeli kimliğinin daha sonra da Suriyelilerin yaşadıkları yerler ve mahallelerin damgalanması söz konusu olmaktadır.

Şanlıurfa'da Kürtler, Araplar ve Türkler birlikte yaşamaktadır. Şanlıurfa'daki etnik yapının dağılımıyla ilgili elbette ki net istatistiki veriler yoktur. Ancak, nüfusun çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu, Kürtlerden sonra Arapların geldiği ve Araplardan

sonra da Türklerin geldiği bilinmektedir. Bununla birlikte, Şanlıurfa Türkiye'de doğurganlık hızının fazla olduğu, bu sebeple genç nüfusun fazla olduğu bir ildir. Ayrıca, Şanlıurfa kır nüfusunun fazla olduğu illerden bir tanesidir. Hem onun bu özelliği hem de şehirdeki nüfusun önemli bir bölümünün yakın zamanda kırsal alandan gelmiş olması, şehirde kır kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır (İnce, 2018a, s. 207; İnce, 2018b, s. 248).

Örneğin, Eyyübiye ilçesinin en fazla göç alan 20 mahallesinde 384 haneye anket uygulanarak yapılan bir çalışmanın (Çelik Bozkaya, 2019) sonuçları, kırsaldan gelen yoğun bir göçle oluşan bu mahallelerde ikamet eden ailelerin tam olarak kentleşemediklerini ortaya koymaktadır. Nitekim kırsal alandan gelen pek çok kişinin kırsalda sahip olduğu özelliklerini şehirde de devam ettikleri görülmüştür.

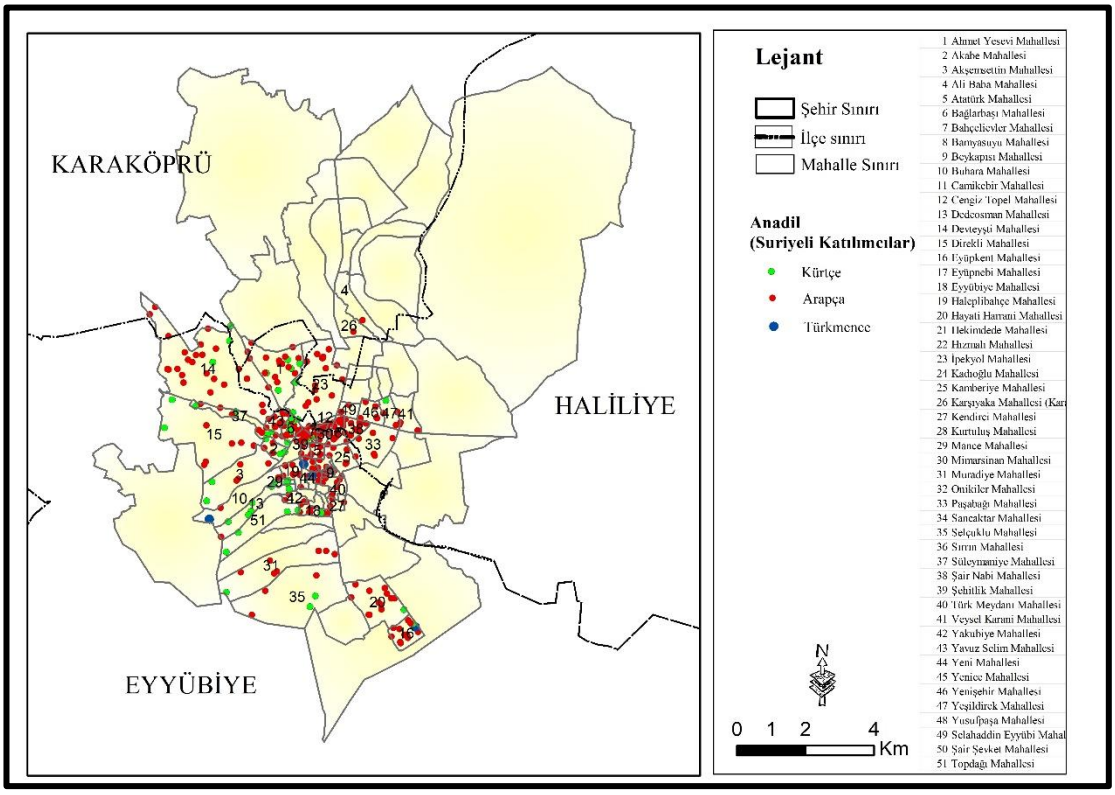
Göçle kente gelen ve kırsal pek çok özelliğini devam eden insanların şehirdeki insanlar tarafından çoğu kez dışlandığını biliyoruz. Özellikle de şehirlerde "okumamış", cahil" ve çoğu kez de "köylü" olarak nitelendirilmektedirler. Şanlıurfa şehrine bu şekilde gelen insanların da Türkiye'nin diğer kentlerinde de olduğu böylesi bir dışlanmaya maruz kaldıkları muhtemeldir. Dolayısıyla şehre daha önce göçle -köylerden veya ilçelerden- gelen insanların Suriyelilere yönelik tutumlarının katı olduğu ve dışlama faaliyetlerinin derin olduğu dikkate alındığında, "daha öncenin dışlananlarının", "şimdinin dışlayanları" olduklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bir *Nöbetleşe Dışlanma* (bkz: Tümtaş, 2020) durumu söz konusudur. Göçle gelen insanların, başka bir yerden göçle gelen insanları dışlamaları elbette ki böylesi bir dışlamanın da bir işaretidir.

Bununla birlikte, Suriyeli katılımcılar açısından bakınca da net biçimde bir mekânsal segregasyon gösterdiklerini görmekteyiz. Suriyeli katılımcılar kendi sınıf, statü ve kimliklerine göre mekânsal bir dağılış göstermişlerdir. Suriyelilerin kısmen orta ve üst gelirli olanlar daha çok Karaköprü ilçesindeki mahallelerde yaşarken, alt gelirli olanları Eyyübiye ilçesindeki mahallelerde, alt ve orta gelir grubundaki Suriyeliler de Haliliye ilçesindeki mahallelerde yaşamaktadır. Bu durum elbette ki Şanlıurfalıların durumuyla benzerdir. Ancak, İş insanı, esnaf, tüccar başta olmak üzere çeşitli işlerde çalışan üst sınıftaki Suriyeliler Karaköprü ilçesindeki mahallelerde yaşamaktadırlar ve bunların sayısı oldukça azdır. Zaten Karaköprü ilçesinin toplam

Nüfusunun sadece %1,8'inin Suriyelilerden oluşması bunu durumu kanıtlamaktadır. Nitekim, bu oranlar Eyyübiye ve Haliliye ilçelerinde çok daha fazladır.

Suriyeli katılımcıların özellikle de Eyyübiye ve Halliliye ilçelerine bağlı bazı mahallelerde yoğunlaşarak kümelendiklerini görmekteyiz. Bu durum elbette ki, sadece Suriyeli katılımcıların sosyal sınıf ve ekonomik durumlarıyla ilgili değildir. Aynı zamanda, etnik kimlik, sosyal ağlar ve ilişkilerle ilgili bir durumdur. Nitekim, Suriyeli katılımcıların, etnik yapıları ve Suriye'deyken yaşadıkları vilayetlere göre Şanlıurfa'da yaşadıkları mahallelere göre dağılımlarını gösteren Şekil 70 ve Şekil 71'de de görüldüğü gib,i etnik kimlik ve aidiyet üzerinden net biçimde bir mekânsal segregasyon oluşmuştur.

Şekil 70: Suriyeli Katılımcıların Anadiline Göre Yaşadıkları Mahalleler

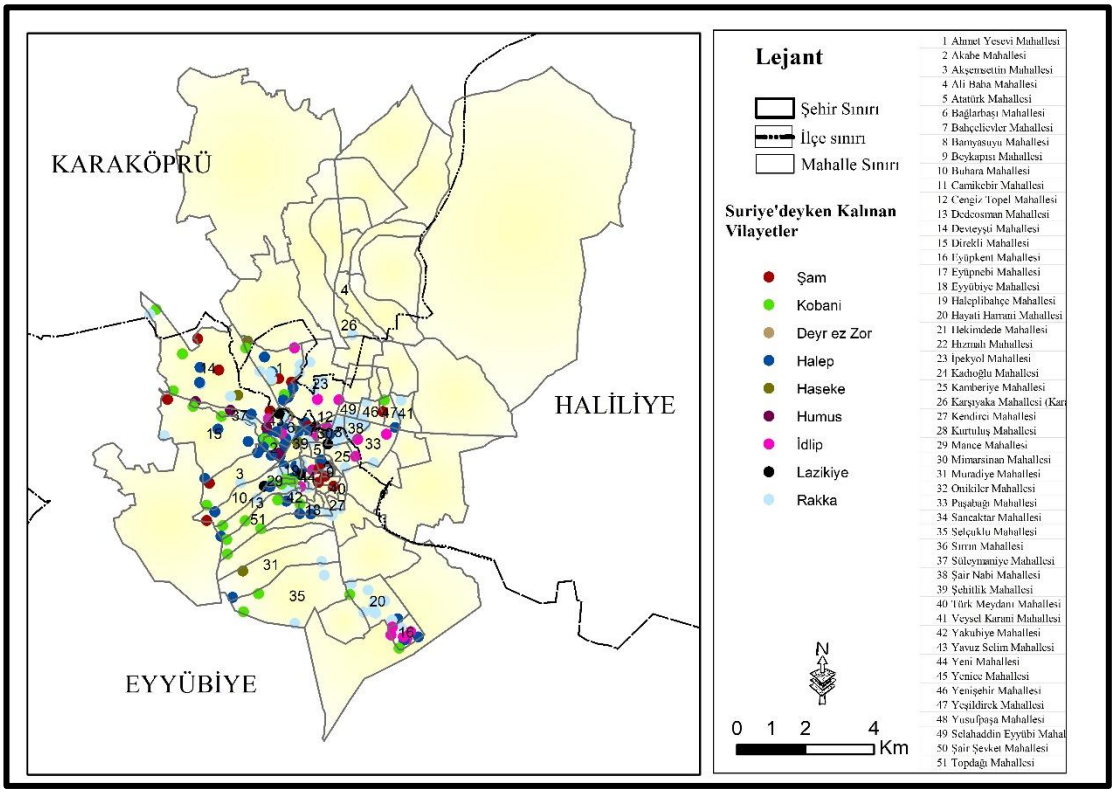

Yukarıda şekil 70'te verilen Suriyeli katılımcıların anadillerine göre yaşadıkları mahallelere göre dağılımları bize, belli etnik yapılara sahip kişilerin belli mahalleleri tercih ettiğini açıkça göstermektedir. Özellikle de Arap olan Suriyeli katılımcıların Eyyübiye ilçesindeki mahallelere yoğunlaştıkları ve bir bölümünün de Haliliye ilçesindeki mahallelere yoğunlaştıkları, buna karşılık Kürt olan Suriyeli katılımcıların da çok azının Eyyübiye ilçesindeki mahallelere çoğunun ise Haliliye

ilçesindeki mahallelere yoğunlaştıkları görülmektedir. Anadili Arapça olan Suriyeli katılımcıların, Eyyübiye, Eyyüpnebi, Eyyüpkent, Yenice, Hayatı Harrani, Muradiye gibi mahallelere yoğunlaştıklarını, Kürt olan Suriyeli katılımcıların da daha çok, Devteyşti, Ahmet Yesevi, Direkli, Buhara, Süleymaniye gibi mahallelere yoğunlaşmışlardır. Bu da demek oluyor ki, Arap olan katılımcılar daha çok Arap olan yerleri Kürt olan katılımcılar da daha çok Kürtlerin yoğun oldukları yerleri tercih ettikleri görülmektedir. Buradaki en temel sebep ise, kimlik ve aidiyet hissi ile birlikte katılımcıların dil ve iletişim konularında sorun yaşamamaları için aynı etnik yapıya sahip yerleri tercih etmişlerdir.

Sosyoekonomik yapı, sınıfsal durum ve etnik kimliklerle birlikte katılımcıların aidiyet hissi ve memleket duygusuyla hareket ettikleri de görülmektedir. Örneğin Suriye'deyken aynı vilayette kalanların Şanlıurfa'da da aynı mahallelerde kalmaya başladıklarını görmekteyiz ((Şekil 71).

Şekil 71: Katılımcıların Suriye'deyken Kaldıkları Vilayetlere Göre Mahalle Bazlı Dağılımları

Kobani'den gelen katılımcıların, özellikle de Devteyşti, Direkli, Ahmet Yesevi, Buhara, Süleymaniye, Dedeosman, Hısmalı gibi mahalleleri tercih ettikleri

görülmektedir. Buna karşılık Halep, İdlib, Deyr ez Zor, Rakka gibi vilayetlerden gelenlerin de Eyyübiye ilçesine bağlı mahalleleri tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum elbette ki tesadüf değildir. Bu durum göç sürecinde, sosyal ağların nasıl işlediğini göstermekle birlikte, insanların bu sosyal ağlar üzerinden nasıl bir mekânsal bölünme ve kümelenmeye yol açtığını da göstermektedir.

5.2.DAMGALANMA

Damga (Stigma) kavramının uzun bir tarihi (Klasik Yunan'da dışlanmış gruplara vurulan bir damga gibi) olmasına rağmen, bir kavram olarak toplum bilimine girişi esas olarak Erving Goffman'ın çalışmalarıyla başlamıştır (Marshall, 2009, s. 129). Goffman, *Stigma*'nın ön sözünün hemen girişinde "Damga"yı (*Stigma*), "sosyal açıdan kabul görme vasfından tamamen men edilmiş bireyin içinde bulunduğu durum"[61] olarak tanımlamaktadır. Goffman, kitabının başka bir yerinde de damgayı "son derece itibarsızlaştırılan bir niteliğe atıfta bulunmak için" kullandığını söyler (Goffman, 1963, s. 3).

Goffman, çalışmasında insanları, "normal olanlar"[62] ve "damgalı olanlar" diye ikiye ayırıyor (Goffman, 1963, s. 12). Goffman "normal insanlar" ile "damgalı insanlar" arasındaki tepkilerin her türlü temastan uzak biçimde gerçekleşebileceği gibi belli bir temasın içinde de gerçekleşebilir. Ancak kendisinin bu iki grup arasındaki ilişkileri çözümlemeye çalışırken bu iki grubun aynı sosyal ortamlarda birlikte bulunduğu, esasında fiziki olarak iki grubunda birbiriyle direkt temas halinde olduğu durumlarda yani "karma temas" biçimleri çerçevesinde ele almayı tercih etmektedir. Böylelikle gündelik hayattaki karşılaşmalarda her iki grubun da birbiriyle olan ilişkileri daha iyi açığa çıkmış olacaktır. Hatta ona göre her iki grup arasında bir temas beklentisinin oluşması bile iki grubunda yaşamlarını bu temaslardan kaçacak biçimde dizayn etmelerine sebep olabilir. İki grup arasında oluşacak olası bir temasın sonuçlarının damgalı gruptakiler için daha zor olabileceğinin de altını çizer. Çünkü

[61] Erving Goffman, *Stigma*, "Ön Söz"den, sayfa no yok.

[62]Goffman, "Biz ve konuyla ilgili özel beklentilerden olumsuz olarak uzaklaşmayanları" *normal olanlar* olarak adlandırmıştır (Goffman, 1963, s. 5). Bu durumda Goffman bir grubu *normal* diğer grubu da *damgalı* olarak nitelediğine göre, bu durumda, bir grup *normal* (toplumun kendisinden beklediğini yapan) diğer grup da otomatikman sadece damgalı değil aynı zamanda *anormal* (toplumun kendisinden beklediğini yapmayan ve bu isteklerden olumsuz yönde uzaklaşan) olmaktadır.

damgalıların böyle bir durumda kendilerine çeki düzen vermeleri gerekecek daha çok şey olacaktır. (Goffman, 1963, s. 12).

Ona göre, damgalı insanlar, gündelik hayatta karşılaştıkları "ötekilerin", kendileri hakkında "gerçekten" ne düşündüklerini bilmemek gibi bir duygunun içine girerler (Goffman, 1963, s.14). Bununla birlikte, damgalı kişi, "karma etkileşim"de yani karşılaşma anında kendi sürekli "göz önünde bulunan biri" yani aslında verdiği izlenimle sürekli bir gözetim ve denetim altında olduğu düşüncesine girmeye eğilimlidir (Goffman, 1963, s. 14).

Goffman kişinin "diğerleri-ötekiler" tarafından kendisine biçilmiş "sanal kimliği" ile onun asıl kimliği olan "gerçek kimliği" arasındaki uyuşmazlığın olabileceğinin altını çizerek böyle bir uyuşmazlığın ortaya çıkması ve artık aşikâr olması durumunda söz konusu kişinin toplumsal kimliği "ötekiler" tarafından ötekileştirilir. Bu uyuşmazlık onu hem kendinden hem de toplumdan uzaklaştırması yönünde bir etkide bulunur. Böyle bir kişi itibarsızlaştırılmış biri olarak istenmediği bir dünyayla mücadele etmek zorunda kalır (Goffman, 1963, s. 19).

Goffman bahsettiği ötekileri de iki kategoride ele alıyor. Bunlardan biri "halden anlayan ötekiler"dir. Kendileri de aynı damgaya sahiptirler ve bu damganın kendilerine neleri deneyimlediğini bilirler. Bunu bildikleri içinde söz konusu diğer damgalının halinden anlarlar. Söz konusu damgalı kişi bu grubun içinde daha rahat edebilir ve kimliğini daha rahat sergileyebilir (Goffman, 1963, s. 19-20).

Bu ötekiler grubundan diğeri ise, "kabul görenler" yani "normal olanlar"dır. Bu gruptakiler damgalı kişinin çeşitli sebeplerle özel alanına girebilmiş ve onun halinden anlar olmuş kişilerdir. Bu gruptakiler marjinaldir. Damgalı kişilerle karşılaştıklarında, damgalarına rağmen kendisine sıradan bir insan gözüyle bakılacağını bildiği için, kendisini kontrol etmesine gerek kalmayan kişidir. (Goffman, 1963, 28) Bu gruptaki kişiler de iki türdür. Bunlardan birincisi damgalı kişiler için belli bir kuruluşta çalışmak durumunda kalanlar; örneğin hemşireler ve fizik tedavi uzmanları gibi "kabul görenler"dir. İkinci gruptakiler ise, toplumsal yapının damgalı kişiyle neredeyse özdeşleştirdiği ve ona tabii kıldığı kişilerdir; örneğin, sakat birinin ebeveyni olmak, kör birinin arkadaşı olmak, ya da bir ruh hastasının eşi olmak gibi. (Goffman, 1963, s. 30).

Goffman damgayı üç kategoride ele almaktadır. Birincisi bedende meydana gelen deformasyonlar, yani bedensel/fiziki damga (bir ayağını veya bir gözünü kaybetme gibi). İkincisi, zayıf irade, otoriter veya doğal olmayan tutkular, sapkın ve sahtekârlık olarak algılanan bireysel karakter bozukluklarını kapsayan ahlaki damgadır (zihinsel bozukluk, hapis yatma, alkolizm gibi). Üçüncüsü ise, ırk, ulus ve din gibi olguların damgalanmasıdır. Goffman bunu aşiretsel-kabilesel damga olarak kategorilendiriyor. Bu damga, soylar yoluyla aktarılabilen ve bir ailenin tüm üyelerine eşit derecede bulaşabilen damgalamadır (Goffman, 1963, s. 4).

Görüldüğü gibi Goffman damgayı bu üç kategoride ele almaktadır. Gofman damgalıları her ne kadar üçe ayırsa da verdiği örnekler ve yaptığı tartışmalar çoğunlukla bedensel ve zihinsel engelli kişiler üzerinden olmuştur. Ancak bu kategoriler elbette ki artırılabilir. Mesela sınıfın ve kimliğin damgalanması, ya da mekânın damgalanması gibi. Göç edenlerin, sığınmacı ve mültecilerin maruz kaldığı damga bu üç tür damgadan hangisine girmektedir? Goffman'ın üçüncü damga tipine yakın görünse de tam olarak bu tip içinde değerlendirilememektedir. Bu damgalar daha çok göç edenlerin kimlikleri, sınıf ve statüleri, etnik yapıları gibi özellikleri bağlamında şekillendiğinden damgalanma biçimleri de farklılaşmaktadır. Örneğin Türkiye'deki Suriyelilerin damgalanması her şeyden önce Suriyeli kimliğinin damgalanmasıyla ilgilidir. Göçle gelen, yani "ev sahibi olmayan", "misafir olan", ya da "yabancı" veya "öteki" olan damgasıdır. Bu sebeple, "istenmeyen" ve "dışlanan" bir damgalama özelliğine sahiptir. Dolayısıyla Suriyelilerin kimlikleri üzerinden bir damgalama söz konudur ve damgalamada göze çarpan ilk şey Suriyeli kimliğidir. Daha sonra ise, Suriyelilerin temsil ettiği sınıfın damgalanmasıdır. Nitekim Suriyeliler bir güney ülkesinden, Ortadoğu Coğrafyası'ndan ve her şeyden önemlisi bir Arap coğrafyasından gelmişlerdir. Bu da Suriyelilerin sınıfsal damgasıdır. Bir de Suriyelilerin etnik damgası vardır: "Arap Damgası". Nitekim erken cumhuriyetten başlamak üzere ünümüze kadar gelen yaygın bir Arap damgası vardır Türkiye'de. Bu damga, "gerici", "istenmeyen", "hain" vs. olarak yaftalanan damgadır.

Şüphesiz ki, "göçle gelmek", "göçmen olmak", "mülteci veya sığınmacı olmak", kısacası "yabancı" olmak başlı başına bir damgadır. Mülteci olmak, Suriyeli olmak, Arap olmak, Dom olmak veya kadın olmak başlı başına bir etikettir. Bunlar taşınan birer damgadır aslında. Etiketlenme ve damga arasındaki fark birinin belli

şartlar oluştuğunda değiştirilebilmesi diğerinin ise değiştirilememesi olarak yorumlamak mümkündür.

5.2.1. Kimliğin ve Sınıfın Ötekileştirilerek Damgalanması

Bireyleri temsil eden toplumsal kimlikleri, her zaman damgalanmaya müsait bir kategoride yer alır. Goffman'ın da belirttiği gibi, "Toplum insanları kategorilere ayırmanın yollarını ve bu her bir kategorinin üyeleri için sıradan ve doğal olduğu düşünülen nitelikleri inşa eder. Sosyal ortamlar, orada karşılaşılması muhtemel kişilerin kategorilerini belirler." (Goffman, 1963, s. 2). Yerleşik ortamlardaki sosyal ilişki rutinleri, beklenebilir bir durum olarak karşımıza çıkan ötekilerle, özel bir ilgi veya düşünce olmadan ilgilenmemize müsaade eder. Bir yabancıyla karşılaştığımızda, işte o ilk anda, ilk görünüşler, onun dâhil olduğunu düşündüğümüz kategorisini ve niteliklerini, onun "toplumsal kimliğini" tahmin etmemizi sağlayacaktır (…)." (Goffman, 1963, s. 2). Bu tahmin de aslında varsayım ve çeşitli yargılara dayanan tahminlerdir.

Goffman'a göre, bizim bu taleplerimiz aslında bizim varsaydığımız taleplerdir. Bizim bu taleplerimizin yerine getirilip getirilmeyeceği konusunda aktif bir soru ortaya çıkana kadar taleplerimizin ne olduklarını ya da neyi talep ettiğimizin farkında değilizdir. O zaman, yani böyle bir soru ortaya çıktığında, daha önce söz konusu kişi hakkında sahip olduklarımızın varsayımlardan oluştuğunu fark ederiz. Yani aslında bu bizim yaptığımız bir nitelemedir. Goffman buna, "*gerçek olmayan-sanal toplumsal kimlik*" (*virtual social identity*) adını vermektedir. Goffman, kişinin gerçekten dâhil olduğu -sahip olabileceği kanıtlanmış- kategori ve niteliklerin ise onun "*gerçek toplumsal kimliği"* (*actual social identity*) olduğunu söyler (bakınız: Goffman, 1963, s. 2).

Gerçek toplumsal kimliğinin dışında kendisine "*gerçek olmayan-sanal toplumsal kimlik*" verilir. Ötekileştirme, dışlama ve damgalamanın olduğu bir toplumsal kimlik. Kimliğin ötekileştirilmesi veya damgalanması, genel olarak onun "öteki", "yabancı" veya "istenmeyen" olarak görülmesi ile ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamusal yaşamın gittikçe önem kaybettiğini ve özel yaşamın önem kazandığını, dolayısıyla 18 yüzyılda ağırlığını bulan kamusallık giderek zayıflamıştır.

Bu anlamda kamusal insanın çöküşü gerçekleştiğini söyler. Günümüzde kamusal yaşamın formel bir yükümlülüğüne dönüştüğünü, çoğu yurttaşın devletle ilişkilerinde kanıksayıcı ve teslimiyetçi olduklarını söylemektedir. Ancak kamunun bu zayıflamasının politik faaliyetlerden çok daha geniş bir alanı ilgilendirdiğini belirtmektedir (Sennett, 2019, s. 16).

Stavrides ise bunun için, "sürgündeki kimlik" kavramını kullanır. Ona göre, "Bir sürgün sınırların, insanları kendilerini, tarihlerini ve kimliklerini tanımlayan yerlerden kopartma gücüne sahip olduğunu anlar. Gelgelelim, memleketinden uzakta ve dönmesi yasaklıyken, kimliğin, kalıcı olarak tanımlanmış bir nitelikler yapısının damgasını vurduğu bütünüyle çembere alınmış bir alan olmadığını fark eder." (Stavrides, 2018, s. 14). Ona göre, ötekileştirilen kimlik yani "yabancı" olma kimliği, sürgünde olma kimliğidir aslında. Stavrides'e göre, sürgünde inşa edilen bu kimlik, yeni tecrübeleri özümser, yeni ölçütler keşfedip yeni hedefler belirler. Dolayısıyla kimlik bir sınırın tanımladığı bir alan haline gelmez. Stavrides, "Sürgündeki kimlik ötekiliğe açıktır, ötekilikle yüz yüze gelmeye mecburdur." der (Stavrides, 2018, s. 14)

"'Birisini bir şeyle tanımlamak…', kişiyi, kontrol etmesi şöyle dursun, etkileme imkânının bile bulunmadığı bir kadere tutsak etmek demektir." (Bauman, 2017, 42) diyen Bauman da gerek genel anlamda 'kimlik' gerekse özel anlamda 'ulusal kimlik' fikrinin, insanlık deneyiminde 'doğal yollarla' döllenmediği ve yine doğal biçimde kuluçkaya yatırılmadığı gibi aynı şekilde 'hayatın apaçık gerçeği' sayılabilecek bir deneyimden de türememiştir. Ona göre, bu fikir, modern insanın yaşam dünyasına zorla sokulmuş ve bir kurgu olarak ortaya çıkmıştır. Bir kurgu olarak kimlik, "gerçeğe" dönüşerek "verili" hale gelmiştir. Dolayısıyla Bauman, kimlik fikri için, "olan" ve "olması gereken" arasındaki uçurumun *kimlik krizi*nin oluşumunu tetiklediğini de vurgulamıştır (Bauman, 2017, s. 30).

Tıpkı gelenek (Hobsbawm - Ranger, 2012) ve milliyetçiliğin icadı (Hobsbawm, 2012) gibi, kimlik de üretilmiş veya icat edilmiştir. Bütün bu kavramlar aslında Anderson'un da belirttiği gibi *Hayali Cemaatler*'dir. Çünkü bu kavramların kökenlerine inildiğinde aslında birer üretilmiş yapay ve hayaletler olduğunu görürüz. (bkz: Anderson, 2011). Burada da Suriyeli kimliği, ötekileştirme bağlamında icat edilmiş bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen 1. Suriyeli görüşülen, "Bize, Suri-yeli diyorlar. Yani heceleyerek söylüyorlar. "Suri-Suri" diyenler de oluyor. Tekerleme yapıyorlar." (1.Görüşülen Suriyeli, 05.09.2020) demiştir. Neden kendilerine "Suri" dendiği sorulduğunda ise, aynı katılımcı, "bizimle dalga geçmek için söylüyorlar. Zaten söylerken de gülüyorlar." demiştir. Burada vurgulanan şey, Suriyeli kimliğidir. Dışardan kişinin Suriyeli olduğunun ısrarla belirtilmesidir. Bir diğer önemli vurgu ise, "Suriyelinin" kısaltması olan "Suri" kavramının kullanılmasıdır. Buradaki "Suri" kavramı, Suriyeli olmanın da ötesine geçerek, bir "dışlama", "ötekileştirme" ve "aşağılama" söylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, bir topluluğu tanımlamak için kullanılan bir kavram olan "Suriyeli" kavramını, anlamından kopartılarak bir "damgalanma" haline gelmektedir (İnce, 2018a, s. 274; İnce, 2018b, s. 337-338).

Ayrıca, alan araştırmasında, Suriyelilerin "Kareçiler", "Çingeneler" ve "Sosyeteler" olarak damgalandığı da sıklıkla görülmüştür. Bu damgalama tipi, görüşme yapılan muhtarlardan birisinin konuşmasına şöyle yansımıştır: "Burda bir kavga oldu mu hızlı toplanıyorlar. Bizim Türklere kafa bile tutuyorlar. (...) Suriyelilerin durumu iyi olan Batı'ya gitti. Kötü olanlar kaldı. İyileri başımın üstünde ama kareçiler kaldı. Biliyorsun bunlar sosyetedir." (Muhtar 28, telefonla görüşme, 19.09.2020).

Muhtarlardan birisi ile yapılan görüşmede "Şanlıurfalıları mı idare etmek daha kolay yoksa Suriyelileri mi?" şeklindeki soruya verdiği yanıt şöyle olmuştur:

> "Yerliler [Şanlıurfalılar] daha iyi. Suriyelileri idare etmek zor. En çok çevreyi kirletenler de bunlar ha. Binalardan çöp atıyorlar, ekmek atıyorlar. Yiyiler, kalanları dışarı atıyorlar. Ekmek… Fark etmiyor. En çok bu konudan halkta şikayetler geliyor. Çevreyi çok kirletiyorlar. Pintiler loo. Suriyeliler Kareçileri Urfa'da kalmış, zengin olanları hep Batı'da. Kareçileri, Çingeneleri kalmış burada." (Muhtar 33, yüz yüze görüşme, 07.09.2020).

Görüldüğü gibi Muhtar 33, Suriyelileri bir taraftan, zengin ve yoksul olarak iki sınıfa ayırıp, zengin olanların ülkenin batı illeri başta olmak üzere diğer illerine gittiklerini, geri kalanların ise Şanlıurfa'da kaldıklarını söylemiş diğer taraftan da Şanlıurfa'da kalan Suriyelileri "zengin olmayan", "çevreyi kirleten", "pinti", "pis", "Kareçiler" ve "Çingeneler" olarak tarif etmiştir. Dolayısıyla, bir taraftan "sosyete" ve "çingene" kimliği Suriyeliler üzerinden aşağılanırken, diğer taraftan da bu kavramlar üzerinden Suriyeli kimliği ötekileştirilmiş ve aşağılanmıştır.

Sınıf üzerinden de bir ötekileştirme ve damgalama söz konusudur. Suriyeli kimliği bir bütün olarak zaten damgalama sebebiyken bu kimliği taşı yanların da farklı sınıfsal yapılara ayrılarak kategorilendirildiği görülmektedir. Toplumda Suriyelilere yönelik algıların da cinsiyet, yaş, medeni hal, eğitim, sosyoekonomik durum gibi kategorilere göre farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir.

Örneğin, bu araştırmanın endişeler, korkular ve beklentiler ile toplumsal algılar başlıklarında da tartışıldığı gibi, toplumda Suriyeli kadınların kendilerine bakım yaptıkları için "güzel" ve "bakımlı" göründükleri, ancak erkeklerinin "bakımsız" ve "pis" olduklarına dair yaygın bir algının olduğu görülmüştür. Dolayısıyla damgalama yapılırken cinsiyet bazlı bir ayrıma gidildiği görülmektedir.[63]

Bir başka sınıfsal ayrım ise, yaş konusunda ortaya çıkmaktadır. Sık karşılaşılan durum ise, Suriyeli yetişkinlerin biraz daha "kabul edilebilir" oldukları ancak çocuk ve özellikle de gençlerin "toplumu bozan, yozlaştıran" "savaştan kaçan", "hain", "nargile içen", "keyfine düşkün" gibi biçimlerde etiketlendikleri görülmüştür. Ayrıca bekâr olan Suriyelilerin evli olan Suriyelilere göre sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldıkları da gözlemlenmiştir. Örneğin muhtar 25, bekâr olan Suriyeliler için, "sorumsuz" ve "berduş" ifadesini kullanmıştır.

Bunula birlikte Suriyeliler, eğitim durumlarına göre de sınıflandırılarak damgalanmışlardır. "Okumuş" eğitim durumu "iyi" olan Suriyelilere bakış ile diğerleri arasındaki fark da alan araştırmasında net biçimde görülmüştür. Toplum bu anlamda pragmatist davranmıştır. Örneğin Suriyelilere vatandaşlık verilmesi gerektiğini

[63] Bilge Deniz Çatak, Suriyeliler üzerine yaptığı çalışma kapsamındaki "[g]örüşmelerde en çok vurgulanan konulardan biri[nin] gündelik karşılaşmalarda Suriyeli kadınların, Suriyeli erkeklere oranla ait oldukları gruba atfedilen özellikleri daha çok taşıdıkları"nı söylemektedir (Çatak, 2019, s. 35). Oysaki bu çalışmada, gündelik hayattaki karşılaşmalarda Suriyelilerin beden ve giyimleri üzerinden yapılan teşhisin hem kadın hem de erkekleri kapsadığı görülmüştür. Yani hem kadın hem de erkek, ait oldukları topluluğun özelliklerini yansıtmaktadır. Yani, kadınlar erkeklerden veya erkekler kadınlardan daha fazla ayırt edici değildir. Alan araştırmasındaki gözlem ve görüşmelerde, Şanlıurfalı katılımcılar sıklıkla Suriyeli kadınların, "yürüyüşünden belli oldukları", "taktıkları başörtülerinden anlaşıldıkları", "bakımlı ve makyajlı olukları" vs. dile getirirken; Suriyeli erkeklerin de "saçlarını geriye doğru taradıklarını", "Saçlarının jöleli olduğunu", "düşük kot pantolonu giydiklerini" ve "çoğu kez de pijamalı olduklarını" dile getirmişlerdir. Genel olarak ise, Suriyeli kadınlar için, "bakımlı ve güzel", Suriyeli erkekler için ise, "pis ve çirkin" ifadeleri kullanılmıştır. Bu yönüyle, Çatak'ın (Çatak, 2019, s. 35) da belirttiği gibi, ev sahibi toplumun -burada Şanlıurfalılar- algısında Suriyelilerin yüzlerine bir "Suriyelilik" sinmiş; Suriyeliler, sürdükleri kokulardan yürüyüş biçimlerine kadar pek çok özellikleriyle kendilerini ele vermektedirler. Alan çalışmasındaki görüşmelerde bizim de sıklıkla duyduğumuz "ben yüzüne bakınca hemen Suriyeli olduğunu anlarım", "her halinden Suriyeli olduğu bellidir" gibi söylemler, Suriyeli kimliğinin teşhisinin beden üzerinden yapıldığını göstermektedir.

söyleyen katılımcıların hemen hepsi, "okumuş", "eğitimli", "doktor", "mühendis", "öğretmen" gibi mesleklere sahip kişilere vatandaşlık verilmesi gerektiğini geri kalanlara ise vatandaşlığın kesinlikle verilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Dolayısıyla bu şekilde düşünen katılımcıların dile getirdiği şey, "memlekete faydası olan" Suriyelilere vatandaşlığın verilmesi, "faydası olmayan" hatta "zararı olan" Suriyelilere vatandaşlık verilmemesi ve memleketlerine geri gönderilmeleri gerektiğine dönük bir eğilim olmuştur. Dolayısıyla Suriyeliler, "yararlı/faydalı olanlar" ve "yararlı/faydalı olmayanlar" olarak da sınıflandırılmışlardır. Ayrıca bazı katılımcıların Suriyelilerin Türkiye'nin ekonomisine katkıları olduğunu düşündükleri, Suriyelilerin gitmesi durumunda, pek çok evin ve dükkânın boş kalacağı, ucuz işçi bulunamayacağı, ekonomin durma noktasına gelebileceği gibi sorunlarla karşılaşılacağını belirtmişlerdir. Genel olarak Suriyeliler, "zararlı" ve "gitmesi gerekenler" olarak görülmüşlerdir.

Bununla birlikte, Karaköprü ilçesinde oturan Suriyelilere bakış ile Eyyübiye ilçesinde oturan Suriyelilere bakış aynı değildir. Ya da Şanlıurfa'daki Suriyelilere bakış ile Ankara, İstanbul ve İzmir gibi illerde yaşayan Suriyelilere bakış da aynı değildir. Bu Suriyelilerin sahip oldukları sınıf ile alakalıdır. Nitekim Suriyeliler, "zengin" ve "yoksul", "bilgili" ve "cahil", "temiz ve "pis", "bakımlı" ve "bakımsız" gibi kategorilere ayrılarak damgalandıkları görülmüştür.

Suriyelileri "iyi" ve "kötü" olarak sınıflara ayrıma durumunun olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan muhtarların hemen hepsinin Suriyelilerin içinde "iyi" olanların da "kötü" olanların da bulunduğunu söylemiş olmakla birlikte, muhtarların yarısından fazlası (37 muhtarın 23'ü) Suriyelilerin %10 veya en fazla %20'sinin "iyi" olduğunu, Suriyelilerin %80 veya %90'ının "kötü" olduğunu belirtmiş olmaları dikkat çekici olmuştur. Şanlıurfalı katılımcılarla yapılan görüşmelerde de buna yakın sonuçlar çıkmıştır. Nitekim halkın ve muhtarların Suriyelileri "iyi" ve "kötü" olarak sınıflandırdıkları gözlemlenmiş. Ancak hem Şanlıurfalı katılımcıların hem de muhtarların genel algısında Suriyelilerin çok ezici bir çoğunluğunun (%80-90 gibi) "kötü" oldukları yönünde olmuştur. Dolayısıyla, burada kimliğin ve kimlik üzerinden sınıfın dışlanarak damgalandığını görmekteyiz.

Bununla birlikte, kimlikteki bu ötekileştirme ve damgalama, "yabancı" olarak görülme ve "başkası olma" durumundan bağımsız olarak da ele alınamayacağı açıktır.

"Başkası" olmak veya "yabancı" olmak, bir krizle karşılaştığında ya da ben ve öteki ilişkisinde bir kriz ortaya çıktığında, bu "başkalılık" halini alır. Başka bir deyişle, bir süreç olarak işleyen başkalılık ve yabancılık hali, bir krizle karşılaştığında bu öteki halini alır ve ötekileştirilmeyle devam eder. Kısacası "yabancıyı" tam olarak anlayabilmenin yolu, "ev sahibini" anlamaktan geçmektedir. Bunun tersi de geçerlidir. Nitekim, icat edilen bu olgular birbirinden bağımsız düşünülememektedir. Ünsaldı'nın da vurguladığı gibi, bu kavramlar birbirlerine referansla tanımlanan kavramlardır aslında. Yerli ve milli olan gayri-milli ve yabancı olana referansla tanımlanan bir kavram olarak karşımıza çıkar (bkz: Ünsaldı, 2016, s. 9)

Mesela, araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar, "Suriyeliler geldi huzurumuz kalmadı". "Suriyeliler geldi mahallemizde yerli kalmadı hepsi burayı terk etti". "Suriyeliler Suriye'ye gitmesin biz Suriye'ye gidelim, onlar burda kalsın". "Suriyeliler bizi yerimizden etti". Suriyeliler çok hızlı çoğalıyor, sayıları gelecekte bizim sayımızı geçer". "Suriyelilerin nüfusu hızlı artıyor". "Bu memleketi Araplar bastı". "Buraya artık Suriyeli meydanı, Suriyeli caddesi, Suriyeli sokağı, Suriyeliler mahallesi diyoruz". "Git şuraya Halep Caddesi olmuş bir farkı yok" şeklindeki algıları sıklıkla dile getirmişleridir. Ve bütün bu örnekler de bize, "yerliliğin" ve "milliliğin" Suriyeliler üzerinden nasıl yeniden yaratıldığını göstermektedir.[64] Kısacası "ben" ve "öteki" veya "biz" ve "onlar", ilişkisinde birinin diğerini nasıl inşa ettiğini ve yeniden ürettiğini görmekteyiz. Netice itibariyle, Suriyeliler, Şeytanlaştırılmış veya *şeytanlaştırılan yabancılar ve ötekiler* olarak toplumsal mekândaki yerlerini almışlardır.

Suriyelilere ilişkin katı tutum davranış ve algılar ve yargılar *kimliğin damgalanması* ile ilişkilidir. Kimliği damgalananların ötekileştirilmesi söz konudur. Gündelik hayatta cereyan eden bu tür yoğun bir kimlik ve sınıfın damgalaması toplumsal mekânın yeniden üretimini de etkilemektedir. Nitekim beli bir mekânda gerçekleşen bu ötekileştirme, damgalama ve etiketleme ilişkileri de damgalama ve toplumsal algılar üzerinden toplumsal mekânın da dönüşümünü mümkün kılmaktadır.

[64] Suriyelilerin geldiği ilk aylarda onlara bakış açısı ve şu an arasındaki fark, zamanla bakışın değişiminde "acaba, yerli ve milli olan olguların kaybına dönük endişeler mi arttı?" şeklindeki bir soruyu da akıllara getirmektedir.

5.2.2. Mekânın Damgalanması: "Ötekilerin Mekânı" ve "Mekânın Ötekileri"

Şüphesiz ki toplumsal mekânda gerçekleşen kimliğin damgalanması kimlikle ilişkili mekânların da damgalanmasından bağımsız değildir. Stavrides'in de altını çizdiği gibi, "Kimlikler hem mekânsal hem de kavramsal olarak çerçevelenir. Bir çerçeve, kapsanmış bir alanın, bir dış mekâna karşı sınırlarının mekânsal olarak net bir şekilde belirlenmesiyle nitelendirilir" (Stavrides, 2018, s. 34).

Mekânın, insanlara sunduğu mevkilendirme ilişkileri (Foucault, 2014, s. 293) dışında bu ilişkiler sonucu olarak hem kimlikleri hem de bu kimliğin içinde bulunduğu toplumsal mekânın bir bütün olarak ötekileştirilerek damgalanmasını mümkün kılma özelliği de vardır.

Bu bölümün hemen başında da belirtildiği gibi, Şanlıurfa şehrinde göç temelli mekânsal bir segregasyon net biçimde kendini göstermektedir. Nitekim Suriyeliler özellikle de şehrin belli mahalleleri ve belli bölgelerine dağılmış ve kümelenmiş durumdalar (İnce, 2018a). Devteşti, Ahmet Yesevi Süleymaniye, Direkli, Buhara, Bağlarbaşı, Şehitlik, Cengiz Topel, Bahçelievler, Bamyasuyu, Şair Nabi, Paşabağı, Hayatı Harrani, Eyyübiye, Eyyüpkent, Eyyüpnebi, Onikiler, Halepli Bahçe, Akabe, Mance gibi mahallelerde Suriyeliler yoğun olarak yaşamaktadırlar. Ayrıca, Yusufpaşa, Atatürk, Cengiz Topel, Bahçelievler, Bamyasuyu, Bağlarbaşı, Hayatı Harrani gibi mahallelerde Suriyelilere ait iş yerlerinin fazla olduğu görülmüştür.

Mekânsal ayrışmanın getirdiği bu kümelenme biçimi Şanlıurfalı katılımcıların da dikkatini çekmiştir. Genel olarak katılımcılarda Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları semt ve mahallelerin Suriyeli kimliği ile birlikte damgalandığı görülmüştür.

"Rabia Meydanı Suriyelilerin elinde." söylemi (Şekil 72), gerek muhtarlar gerekse Şanlıurfalı katılımcıların çoğu tarafından görüşmelerde sıklıkla dile getirilen bir konu olmuştur. Örneğin, Muhtar 27, "Şu an Rabia meydanı onların elinde. Suriyeliler milliyetçi. Birbirlerini tutuyorlar." (Muhtar 27, telefonla görüşme, 19.09.2020) diyerek, Suriyelilerin belli bir mekâna yığılmasını onların milliyetçili olmalarıyla ve birbirlerini tutmalarıyla ilgili olduğunu dile getirmiştir.

Şekil 72: Suriyeli Kimliğiyle Damgalanmış Bir Mekân Olarak Rabia Meydanı

Araştırmacıya, ilginç biçimde, "Topçu Meydanı büyük bir tez olur sana" diyen Şanlıurfalı 2. Görüşülen, araştırmacıya gidip oraları gezmesini ve gözlemlemesini tavsiye etmiştir. Aynı görüşülen, Topçu Meydanı'nı ötekileştirdiği, dışladığı Suriyeli kimliği ile ilişkilendirerek çarpıcı biçimde şunları söylemiştir:

> "Ha bu Topçu Meydanı büyük bir tez olur sana. Topçu Meydanı Camisi ve Hastanesi var meşhur. Büyükşehir Belediyesi var onun arkası. Etrafını şöyle bir gez. (…) Burdaki gece alemi hiçbir yerde yok. Burdaki gece alemi, Suriyelilerin evlerinde. Gidersin üç tane erkek arkadaşla… Geliler sana hemen masayı kuriler. Masana viskiyi koyuyorlar. Kadın geliyor yanına çıplak. Açık söylüyorum. Biz burda erkek erkeğeyiz. Otur rakını iç. Affedersin işini bitir. 100 lira bırak git. Ucuza da yapıyorlar. Ondan sonra çık dışarı, parkı ve meydanı gez. Önünü keserler. "esrar içiyor musun?" ooo iyi. "yok eroin" evet eroin. Yok ekstazi desen o da var. (…) Her kesin satış ürünleri farklı. Ben sigarayı satiyem, sen rakıyı satisen o viskiyi sati. Ben viski satamam. Sen de sigara satamazsın. Her bir şeyi biri satıyor. Bu işi de süper yapıyorlar. (…) sen onlara bir tokat bile atamazsın. Atarsan zaten orada anında 20-30 kişi senin karşına çıkar seni pert ederler. Gece saat 11 de erkeksen ordan geç tek başına. Senin şansına ya paranı soyarlar ya telefonunu alırlar. Üstünde hiçbir şey yoksa sana iki üç tane tokat atarlar gönderirler. Bir daha ordan geçmeyesin diye." (2. Görüşülen Şanlıurfalı, 15.09.2020).

Topçu Meydanı, Rabia Meydanı gibi yerlere Suriyeli damgasının vurulduğunu görmekteyiz (Şekil 72-73). Örneğin Muhtar 35, Topçu Meydanı'nında Şanlıurfalı kalmadığını, Suriyelilerin burayı Halep'e çevirdiklerini şöyle anlatmıştır: "Yahu bugün Topçu Meydanı'na gidisen yerli kalmamış. Hepsi Suriyeli. Aynı Halep gibi. Kendilerine Halep yapmışlar. Ha Topçu Meydanı ha Halep. Bir farkı kalmamış. Topçu

Meydanı'ni Halep'e çevirmişler. Topçu Meydanı merkezi onların." (Muhtar 35, yüz yüze görüşme, 07.09.2020).

Şekil 73: Suriyeli Kimliğiyle Damgalanan Bir Mekân Olarak Topçu Meydanı

Suriyelilerin kentten çıkarılması, kamp ve çadırkentlere yerleştirilmesi gerektiğini belirten katılımcılar da olmuştur: "Yabancılara" yönelik yeni bir kentsel heterotopik alanın oluşturulması ancak bu alanın da şehrin dışında oluşturulması isteği. Örneğin Şanlıurfalı 4.görüşülen "Suriyelilere kesinlikle ev vermiyorum. Evi bırakıp kaçıyorlar. O yüzden güvenmiyorum. Bunlar çadırkente konulmalı, dışarı bırakılmamalı, devlet onlara orda bakmalı." (4. Görüşülen Şanlıurfalı, 25.09.2020) demiştir. Bu anlamda Muhtar 30, "Bunları il dışına çıkarsalar daha iyi olur. Kamplara gitsinler bizim için daha uygundur. Biz il dışına değil, Türkiye'nin dışına çıkmalarını istiyoruz. Güvenli bölgeye gitmeleri daha iyi olur." (Muhtar 35, yüz yüze görüşme, 07.09.2020) derken, Muhtar 35 de "Tabi ki, halk şikâyet ediyor. Diyorlar ki 'yahu bunları nerden başımıza bela ettiler. Niye bunlar geldi? Niye içimize soktular? Bunlar keşke çadırkentte kalsaydı.' Diyorlar." (Muhtar 30, telefonla görüşme, 19.09.2020) demiştir.

Suriyelilerin, mekânın dışına itilmesi gerektiğini savunan ve ötekileştirici, aşağılayıcı, küfürlü bir dille konuşan Şanlıurfalı bir katılımcı, Suriyelileri şu şekilde şeytanlaştırmıştır:

> "Hepsini çadırkente götürsünler. Burası da orası da onların evi değil. Zaten devlet burda da orda da onlara bakıyor. Fazlasıyla bakıyor. Burdan gitseler iyi olur. Çünkü bizim kızlar da onlara özeniyor. Yüzünü gözünü kapatıyorlar. Ama… Valla ahlak mahlak bizde bir şey bırakmadılar. Geçen buraya bir Suriyeli dilenci geldi. Bir şey aldı, parasını vermedi. Yüzüme baktı, durdu. 2 TL karşılığında… (…). Hepsi böyle. Buraya gelenler, fuhuş için… resmen bize açık açık söylüyorlar. Bize verecek paraları yok. [Küfür]. Devletin bunları toplayıp bir yere götürmesi lazım. Bunlar ancak öyle temizlenir." (5. Görüşülen Şanlıurfalı, 06.09.2020).

Suriyelilere yönelik bu tutum, onların sadece dışlanması veya ötekileştirilmesiyle ilgili bir durum değildir aynı zamanda Bauman'nın da belirttiği gibi "sınıf-altı ilan edilmekle" ilgili bir durumdur da. Nitekim, sınıf-altı ilan edilme durumunda, artık imrenip de elde etmek için çabalanan her türlü kimlik daha baştan reddedilir (Bauman, 2017, s. 52) "'Sınıf-altı kimliğin' anlamı, *kimliğin yokluğudur*. Etik görevin ve ahlaki kaygının hedefi ve amacı olan bireyselliğin ve 'yüzün' reddi; hatta silinmesidir. Böylelikle kimliklerin arandığı, seçildiği, inşa edildiği, değerlendirildiği, onaylandığı veya reddedildiği toplumsal uzamın dışına savrulursunuz." (Bauman, 2017, 52-53)

Bauman, *kimliğin yokluğu* olarak tariflediği 'sınıf-altı kimliğin' sınırsızlar ya da topraksızlar olarak da adlandırılan devletsiz ve belgelenmemiş göçmenler için de geçerli olduğunu söyler. Bauman'a göre, göçmenler, sınıf-altının kötü kaderini paylaşmakla birlikte, diğer tüm yoksunluklarının ötesinde, egemenlik altındaki topraklarda gerçek anlamda fiziksel varoluştan bile mahrum bırakılırlar. Onlar bir tek kendileri için özel tasarlanmış, 'yer olmayan yerler'de (non-places) yaşarlar. Bu 'yer olmayan yerler'in de, geri kalan diğer 'normal' ve 'tam' insanların yaşayıp hareket ettiği yerlerden ayırt edilmeleri için, "mülteci veya sığınmacı kampları" olarak etiketlenirler (Bauman, 2017, s. 53).

Goffman, damgalıların birleşmek bir cemiyetin derneğin veya kurumun altında toplanmak gibi sosyal davranışlarından bahseder. Böyle bir örgütlenmenin kendilerine avantajları kimi dezavantajları olacaktır. Bu tür örgütlenmeler benzer kategorilerden kişileri bir araya getirir (Bakınız: Goffman, 1963, s. 21-28). Suriyeli dernekleri ya da yardım kuruluşları mesela. Bu, aslında damgalıları ötekilerden koruma, ya da içinde bulundukları şartları düzeltme yollarıdır da.

Şekil 74 Suriyeliler İçin Faaliyetini Yürüten Bir Yardım Derneği

Bu anlamda, dernekler, bir taraftan damgalama sebebiyken daha doğrusu mekânda görünürlük kazanarak bir damgaya sebep olurken diğer taraftan da söz konusu damgayı bertaraf etmek için çaba gösterir (Şekil 74). Dolayısıyla göç temelli gelişen bu tür toplumsal ilişkiler mekânın üretimini de gerçekleştirir. Karşılaşmalar kriz yaratabilir. Bu krizleri aşmanın bir yolu da geliştirilen taktik ve stratejilerdir. Bu durumu tam da "örtmek ve gizlemek" (Goffman, 1969, s. 14) gibi bir kamuflaj teorisi ile açıklamak mümkündür. İşte tam da bu anlamda mekân ilişkiseldir.

Şekil 75: Suriyeli Bir Kuaför

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi, Suriyeli bir esnaf, dükkanının dış cephesini kırmızı beyaz renkle boyatmıştır. Türkiye bayrağını hatırlatan bu renk, bayrağın rengi üzerinden bir kamufle olma girişimidir. Bu girişim, ötekileştirme, dışlama ve en önemlisi de olası toplumsal linçlerden korunmanın önemli bir stratejisi olarak kamufle olma ihtiyacını hissetme durumudur (Şekil 75). Dolayısıyla, aslında burada, damgalanmaya karşı, mekânın stratejik kullanımı söz konusudur. Esnafla yapılan görüşmede, özellikle de bu rengi tercih etme sebebinin bayrak rengini hatırlatmasından dolayı olduğu esnaf tarafından dile getirmiştir. Suriyelilerin kendi işyerlerine Türk bayrağını asmaları da yine olası saldırıları önleme amaçlı bir strateji olarak okunmalıdır. Ancak, belirtmek gerekir ki, "Taktikler ve stratejiler toplumsal grupların kendi içlerindeki ve başka gruplarla çatışmak ilişkileri içindeki gerçekliğini ortadan kaldırmaz." (Lefebvre, 2013, 117).

Suriyeli kimliğinin yaratılması ile mekânın inşası veya ayrışması arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Kısacası gettolaşmalar, gecekondular vs. kenti kimliklere sınıflara ve statülere böler. Farklı homojen ama bir araya geldiklerinde heterojen bir ortamı oluştururlar. Mekânsal ayrışma, tıpkı kimliğin icadı ve inşasıyla eşgüdümlü

ilerler. Nitekim, toplum, bir taraftan dışlarken bir taraftan da mekân aracılığıyla kimlikler, sınıflar ve statüler inşa ederek ötekileştirmeyi tesis eder. Bu anlamda mekânın ötekileştirici bir etkisi vardır. Mekânsal ayrışmanın bir başka anlamı da budur. Her insan her yerleşmeyi ya da her şeyi kullanamaz.

5.3. TOPLUMSAL MEKÂNDA KARŞILAŞMALAR VE TEMAS

"Karşılaşmalar her yerdedir" (Goffman, 1972, s. 18).

Gündelik hayat, etkileşim, karşılaşma, kamusal alandaki davranışlar, yüz yüze gerçekleşen etkileşimleri vs. konu edinen çalışmaları başta olmak üzere neredeyse tüm eserlerinde (Goffman, 1961; 1966; 1972; 1982; 1963; 1969; 1959) *dramaturjik* bir yaklaşım benimseyen Goffman (Marshall, 2009, s. 273), daha çok küçük gruplar ve bu grupları oluşturan bireylerin birbiriyle olan karşılaşmasından bahseder. "Oyun", "maç" ve "müsabaka"larda bireylerin davranışları üzerinde durur (Goffman, 1972, s. 31-34). Yani karşılaşmalardaki ilişkilerde mikro ölçekli bir perspektif sunar. Ama bir de grupları bir araya getiren daha doğrusu grupların bir araya gelmesiyle oluşan toplumdaki bireylerin karşılaşmaları da vardır. Buna rastgele karşılaşmalarda dahildir.

Goffman tiyatro oyunuyla toplumsal yaşamı ilişkilendirerek dramaturjik ilkeleri yakalamaya çalışır (Bakınız: Goffman, 1959, xii) Buna göre, toplumsal yaşamda insanların rollerini nasıl oynadığını, etkileşim esnasında insanların başkalarının huzurundayken nasıl hareket ettiklerini, toplumsal rollerini nasıl sergilediğini oyun kuramıyla birlikte açıklamaya çalışır.

Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life'nin* hemen girişinde, insanların bulunduğu bir ortama "yeni birisi" girdiğinde halihazırda o ortamda bulunan insanlar o gelen "yeni birisi" hakkında genellikle ya kendisinden bilgi edinme yoluna giderler ya da zaten önceden sahip oldukları kimi bilgileri kullanma çabası içine girdiklerini söyler. Yani aslında bu "yeni kişi" hakkında bazı şeyler "merak" edilmeye başlar. En merak edilenlerin ise, söz konusu "yeni kişi"nin sosyal ve ekonomik durumu, kendini nasıl tanımladığı, çevresine karşı takındığı tavır, güvenilir olup olmadığı vs. gibi konular olduğunu söyler. (Goffman, 1959, s. 1) Bu durum aslında sadece mikro seviyedeki insan grupları ve toplumsal ilişkiler için geçerli değil, aynı zamanda genel toplumsal ilişkilerde de geçerliliğini korumaktadır. Ayrıca bu sadece

bir kişi değil bir grup veya kitle de olabilir. Bir topluma farklı bir kişi, grup veya kitle girdiğinde bu "yeni" ve "yabancı" merak edilir. Onun hakkında bilgi toplanmaya başlanır. Tam da burada aslında algılar ve yargılar şekillenmeye başlar. Kulaktan kulağa dolma bilgiler veya medyada yansıyan haberler bu yeni kişileri zaten tanımlamakta önemli birer işleve sahiptirler.

Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life'*de *yüz yüze etkileşim*in, kabaca fiziksel olarak aynı ortamda bulunan kişilerin karşılıklı olarak birbirlerinin aksiyonları üzerindeki etkileri olarak tanımlanabileceğini söylerken, genel olarak *etkileşim*i ise, belli bir kişiler grubunun sürekli olarak birbirlerinin karşısında olduğu bir olaydaki tüm etkileşimleri anlattığını, bu durumda etkileşimin aslında "bir karşılaşma" anlamıyla benzer işlevleri gördüğünü söyler (Goffman, 1959, s. 15).

Oyunların pek çoğunun artık online olarak oynanabilirliği hesaba katıldığında yüz yüze etkileşim olmadan da oyun oynanabilirliğini söyleyebiliriz. Demek oluyor ki, etkileşimin en etkilisi yüz yüze etkileşim olsa da bunu sadece yüz yüze ile sınırlandırmak mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla oyun ile gerçek hayat arasında bir fark vardır. Bunu bir yerde Goffman da kabul eder aslında. (Bakınız: Goffman, 1959, xii).

Görülmektedir ki, Goffman, genellikle kapalı mekandaki etkileşim üzerinde çok durmuştur. Ama bir de açık mekândaki etkileşimler de vardır ki bu da toplumsal etkileşimin önemli bileşenlerini oluşturur. Toplumsal hayatın, caddeler, sokaklar, pazarlar, parklar, meydanlar gibi çoğunlukla kamusal alan bölümünde gerçekleşen "odaklı veya odaksız", yüz yüze veya temas olmadan gerçekleşen etkileşimler de söz konusudur.

Toplumsal karşılaşmalarda kimliklerin, sınıfların ve statülerin karşılaşması söz konusudur. Bunların belli kurallar çerçevesinde etkileşimi söz konusudur.

İnsanların birbirleriyle yakınlaştıkları ve birbirlerinden uzaklaştıkları mekânsal noktalar vardır. İşte bu noktalar, karşılaşmaların, iç içe geçişlerin ve dolayısıyla etkileşimlerin olduğu alanlardır. Goffman, "Karşılaşmalar her yerdedir" (Goffman, 1972, s. 18) der.

Goffman, yüz yüze etkileşimi *odaklı (focused interaction) ve odaksız etkileşim (unfocused interaction)* olarak ikiye ayırır.[65] *Odaksız etkileşim*i, kişilerin sadece karşılıklı olarak birbirinin huzurunda bulunduğu kişilerarası etkileşimlerden oluştuğunu söyler. Buna örnek olarak da, birbirinin odasının önünden geçen iki yabancının her birinin diğerinin gözetimi altında olduğunun farkında olması ve buna göre kendi davranışlarını değiştirmesi, kılık kıyafetlerini, hal ve hareketlerini gözden geçirmesini gösterir (Goffman, 1972, 7-8). İnsanlar belli bir noktaya odaklandığında ve görsel dikkatini belli bir süre daha devam ettirdiğinde bu sefer *odaklı etkileşim* başlar. Goffman *Encounters'da* yalnızca odaklı etkileşimle ilgilendiğini belirterek, odaklı etkileşimin oluştuğu sosyal örgütlenmenin doğal birimlerine de *odaklı toplanış (focused gathering)*, *karşılaşma (an encounter)*, veya *gömülü faaliyet sistemi (situated activity system)* olarak isimlendirir (Goffman, 1972, s. 7-8).

Goffman, karşılaşma kavramının, bazen bir başkasıyla yapılan yüz yüze görüşmeleri vurgulamak bazen de bir sosyal etkinlikte başkasıyla görüşmeye vurgu yapar biçimde kullanıldığını, bir etkinlik esnasında bir araya gelme sıklığına yaptığı anlamın ise göz ardı edildiğini (türk. Dip.7 s.19; ing. Dip 3. P.18) söyleyerek aslında karşılaşma kavramını odaklı toplanışlardaki bir araya gelme biçiminde kullanacağının ipucunu veriyor. Nitekim ona göre odaklı toplanışlara örnek olarak ise, jüri toplantısı, dans eden bir çift, bir kart oyunu veya boks gibi etkinlikleri gösterir (türk. S. 19; ingi. P.18). Anlaşıldığı kadarıyla, Goffman, yüz yüze etkileşimi ve karşılaşmaları odaklı toplanışlar ve toplumsal gruplar bağlamında ele almaktadır. Ama bir de toplumsal karşılaşmalar vardır.

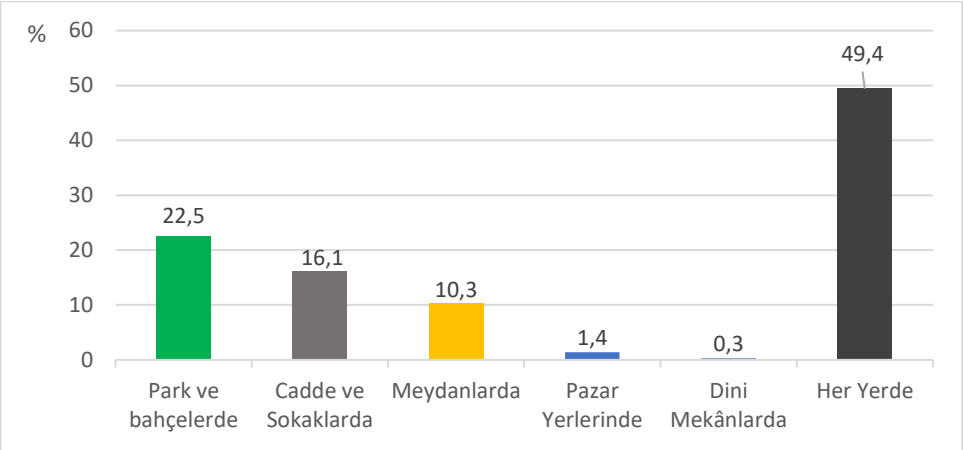
5.4.GÖÇ TEMELLİ KARŞILAŞMALAR VE KARŞILAŞMA MEKÂNLARI

Öncelikle Şanlıurfalı katılımcılara, "Suriyelilerle en çok hangi mekânlarda karşılaşıyorsunuz?" şeklindeki soruya, katılımcıların %49,4'ü "her yerde", %22,5'i "park ve bahçelerde", %16,1'i "cadde ve sokaklarda", %10,3'ü "meydanlarda", %1,4'ü "pazar yerlerinde", %0,3'ü de "dini mekânlarda" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 76).

[65]Bkz: (Goffman, 1972, s. 7; Goffman, 1966, s. 31-148).

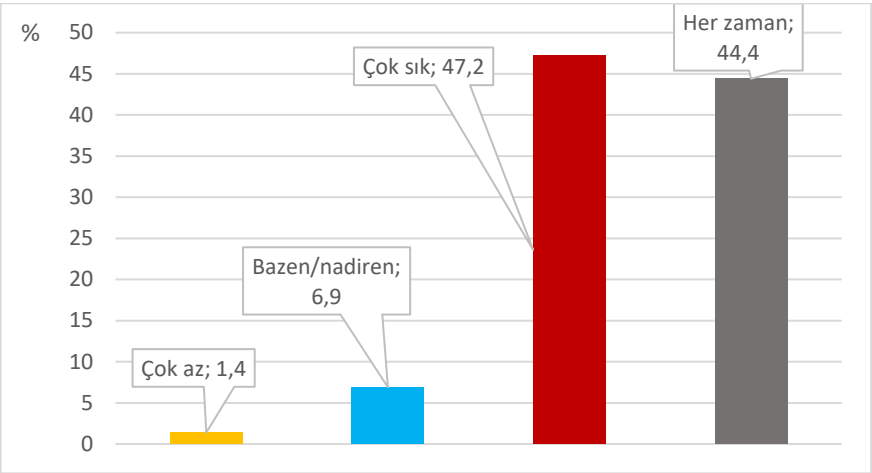
Görüldüğü gibi Şanlıurfalı katılımcıların neredeyse yarısı (%49,4'ü) Suriyelilerle "her yerde" karşılaşmaktadır. Katılımcıların %27,8'i de pazar yerleri, meydanlar, cadde ve sokaklar gibi kamusal alanlarda Suriyelilerle karşılaşmaktadır. Genel olarak Suriyelilerin parkları çok kullandıkları algısına karşılık katılımcıların sadece dörtte birinden biraz fazlasının (%22,5'i) Suriyelilerle "park ve bahçelerde" karşılaştığını belirtmesi ayrıca düşündürücüdür.

Şekil 76: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerle En Çok Karşılaştıkları Mekânlar

Görüldüğü gibi, hiçbir Şanlıurfalı katılımcı Suriyelilerle hiçbir şekilde karşılaşmadığını söylememiştir. Bu da demek oluyor ki, Şanlıurfalı bütün katılımcılar, bir şekilde herhangi bir yerde Suriyelilerle karşılaşmaktadır. Peki, bu karşılaşma sıklığı nedir? Ne kadar sıklıkta Şanlıurfalı katılımcılar Suriyelilerle gündelik hayatta karşı karşıya geliyorlar? Bunun için de Şanlıurfalı katılımcılara, "Günlük hayatınızda sokak, mahalle veya semtinizde Suriyelilerle karşılaşma sıklığınız nedir?" şeklinde bir soru sorulmuştur. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların, %44,4'ü "her zaman", %47,2'si "çok sık" olmak üzere Suriyelilerle gündelik hayatlarında karşılaşmaktadır. Şanlıurfalı katılımcıların, %6,9'u "bazen/nadiren" ve %1,4'ü de "çok az" Suriyelilerle karşılaşmaktadır. Bu durumda Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle gündelik hayatta çok sık ve her zaman karşı karşıya gelmektedir. Suriyelilerle çok az ve bazen karşılan katılımcılar dışarda tutulduğunda, Şanlıurfalı katılımcıların %91,6'ı gündelik hayatlarında Suriyelilerle çok sık ve her zaman karşılaşmaktadır (Şekil 77).

Şekil 77: Şanlıurfalı Katılımcıların Gündelik Hayatta Suriyelilerle Karşılama Sıklığı

Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle toplumsal mekânda karşılaştıkları yerler ve karşılaşma sıklıkları ile birlikte, gündelik hayatta Suriyelilerle komşuluk ve akrabalık ilişkileri dışında bir de arkadaşlık ilişkileri aracılığıyla karşılaşmaları ve temas durumlarını öğrenmeye dönük kendilerine samimi oldukları bir Suriyeli arkadaşlarının olup olmadığı ve varsa ne kadar sıklıkta görüştükleri de sorulmuştur. Buna göre Şanlıurfalı katılımcılara, "Hiç samimi olduğunuz Suriyeli bir arkadaşınız var mı?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Ortaya çıkan sonuca göre ise, Şanlıurfalı katılımcıların sadece %17'sinin samimi olduğu bir Suriyeli arkadaşının olduğunu ortaya çıkmıştır. Buna karşılık Şanlıurfalı katılımcıların %83'ünün ise samimi olduğu bir Suriyeli arkadaşı hiç yoktur. Samimi oldukları Suriyeli arkadaşlarının olduğunu söyleyen Şanlıurfalı katılımcıların (%17) samimi oldukları Suriyeli arkadaşlarıyla görüşme sıklığına bakılacak olursa, katılımcıların %37,5'inin Suriyeli arkadaşıyla "her gün" görüştüğü ortaya çıkmıştır. Katılımcıların, %15,6'sı "haftada birden fazla kez", %20,3', "haftada bir kez", %10,9'u "iki haftada bir kez", %9,4'ü "ayda bir kez", %3,2'si "iki üç ayda bir kez" olmak üzere Suriyeli arkadaşlarıyla görüşmektedirler.

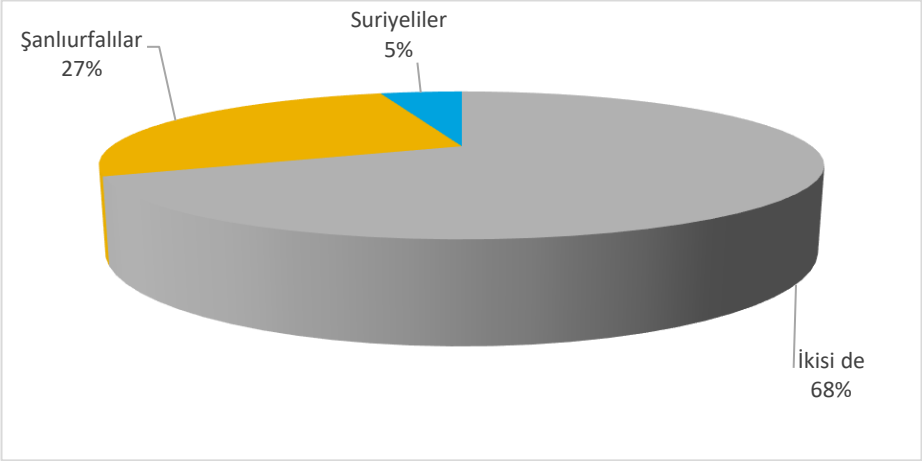
Görüldüğü gibi, Şanlıurfalı katılımcıların beşte birinden azı (%17) samimi olduğu bir Suriyeli arkadaşa sahiptir. Ve bu katılımcıların üçte birinden biraz fazlası (%37,5) da bu Suriyeli arkadaşlarıyla "her gün" görüşmektedir. Sonuç olarak gerek ortaya çıkan bu sonuç gerekse bir önceki bölümde anlatıldığı gibi komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğuna dair orta çıkan sonuç her iki halkın da toplumsal mekânda sıklıkla bir araya geldiği, karşılaştığı veya karşılaşmak zorunda kaldığı ancak bu karşılaşmanın toplumsal ilişkilerdeki karşılığının ise o kadar sık olmadığı sonucu

ortaya çıkmaktadır. Demek oluyor ki, mekân her ne kadar bedenleri birbirine yaklaştırsa da bedenlerin toplumsal ilişkiler bağlamındaki teması o denli kuvvetli değildir.

Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerle gündelik hayatta karşılaştıkları yerler ve karşılaşa sıklığına dair ortaya genel bir tablo çıkmış olmaktadır. Buna karşılık Suriyeli katılımcıların da Şanlıurfalılarla karşılaştıkları yerler karşılaşma sıklığı vs. bilmek gerekmektedir.

Suriyeli katılımcıların yaşadıkları yerlerde ağırlıklı olarak kimlerin kaldığını öğrenmeye dönük kendilerine yöneltilen "Yaşadığınız mahallede/sokak/binada ağırlıklı olarak kimler kalıyor?" şeklindeki soruya, Suriyeli katılımcıların %27'si "Şanlıurfalılar", %5'i "Suriyeliler" ve %68'i de "her ikisi de" şeklinde yanıt vermiştir. Dolayısıyla Suriyeli katılımcıların %95'i net biçimde Şanlıurfalılarla iç içe geçmiş durumda olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 78).

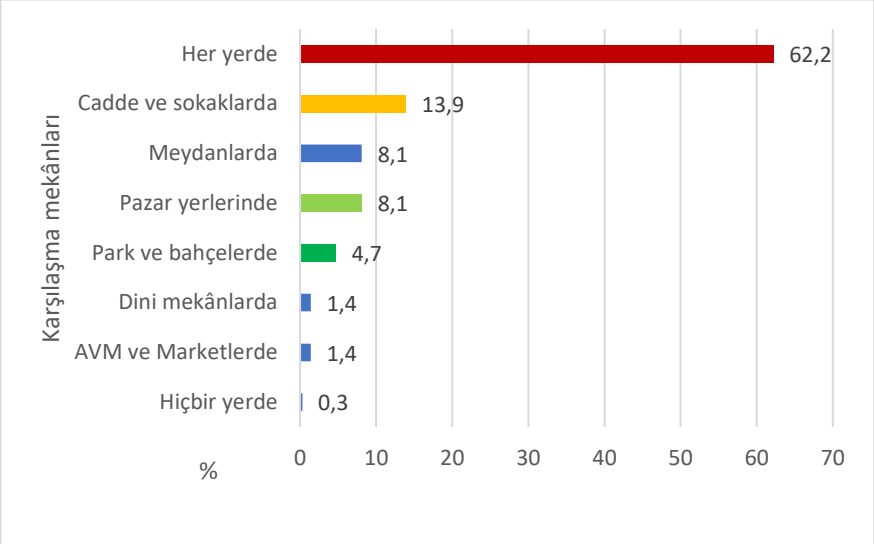
Şekil 78: Suriyeli Katılımcıların Yaşadığı Binada Ağırlıklı Olarak Kimlerin Kaldığı

Suriyeli katılımcılara yöneltilen, "Türkiyeli/Şanlıurfalı halkla en çok hangi mekânlarda karşılaşıyorsunuz?" sorusuna katılımcıların %62,2'i "her yerde", %!3,9'u "cadde ve sokaklarda", %8,1'i "meydanlarda", %8,1'i "Pazar yerlerinde", %4,7'si "park ve bahçelerde", %1,7'si "dini mekânlarda", %0,3'ü de "hiçbir yerde" şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Bu da Suriyeli katılımcıların da tıpkı Şanlıurfalı katılımcılar gibi aşırı yoğunlukta kamusal alanlar olmak üzere ticari ve dini mekânlarda da karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Her yerde karşılaşma sıklığı Şanlıurfalı katılımcılarda (%49,4) daha az iken Suriyeli katılımcılarda daha fazladır (%62,2). Karşılaşma mekânlarındaki en temel "park ve bahçeler"de ortaya çıkmaktadır. Nitekim Şanlıurfalı

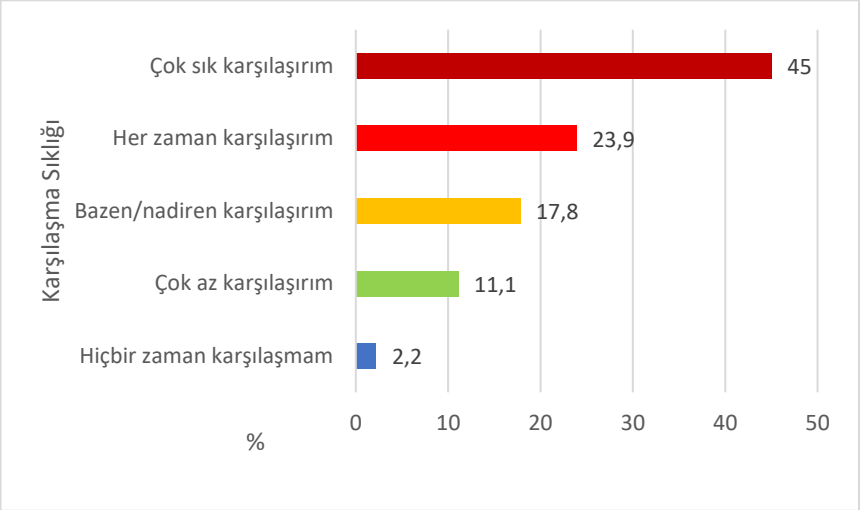
katılımcıların %22,5'i Suriyelilerle "park ve bahçelerde" daha çok karşılaşırken, Suriyeli katılımcıların sadece %4,7'si Şanlıurfalılarla "park ve bahçelerde" karşılaştıklarını söylemişlerdir (Şekil 79).

Şekil 79: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalılarla En Çok Hangi Mekânlardada Karşılaştıkları

Görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların gündelik hayatlarında kamusal mekânlar başta olmak üzere neredeyse tüm mekânlarda karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla gündelik hayatta toplumsal mekânın neredeyse tümünde bir karşılaşma söz konusudur. Peki Suriyeli katılımcıların tarafından bakıldığında Şanlıurfalılarla toplumsal mekânda karşılaşma sıklığının ne olduğuna yönelik soruya verilen cevaba göre, tıpkı Suriyeli katılımcıların da Şanlıurfalı katılımcılar gibi, karşılaşma oranlarının ve sıklığının oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, "Günlük hayatınızda sokak, mahalle veya semtinizde Şanlıurfalı/Türkiyeli halkla karşılaşma sıklığınız nedir?" şeklindeki soruya katılımcıların %45'i "çok sık karşılaşırım", %23,9'u "her zaman karşılaşırım" ve %17,8'i de "bazen/nadiren karşılaşırım" demiştir Çok az karşılaşanların oranı %11,1, hiç karşılaşmayanların oranı da %2,2'dir (Şekil 80).

Şekil 80: Suriyeli Katılımcıların Gündelik Hayattta Şanlıurfalılarla Karşılaşma Sıklığı

Yukardaki şekilde de görüldüğü gibi katılımcıların %97,8'i öyle veya böyle bir şekilde Şanlıurfalılarla karşılaşmaktadır. Bu karşılamanın sıklığı ise neredeyse %70 oranında "her zaman" ve "çok sık" gerçekleşen karşılaşmalar biçimindedir.

Bununla birlikte, toplumsal mekândaki bedenlerin karşılaşması biçiminde olan bu karşılaşmalara ek olarak, gündelik hayatta her iki katılımcı grubun da arkadaşlık ilişkileri çerçevesinde bir karşılaşmanın olup olmadığı ve bu karşılaşmanın sıklığı da bize göç temelli toplumsal mekândaki karşılaşmaları ve iç içe geçişler hakkında fikir sağlayabilir. Bu düşünceden hareketle, nasıl ki Şanlıurfalı katılımcılara samimi oldukları Suriyeli bir arkadaşlarının olup olmadığı ve eğer varsa bu arkadaşlarıyla ne kadar sıklıkta görüştükleri sorulduğu gibi, aynı sorular Suriyeli katılımcılara da yöneltilmiştir. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların aksine, Suriyeli katılımcıların %51'inin samimi olduğu bir Türkiyeli/Şanlıurfalı arkadaşının olduğu ortaya çıkmıştır. Bu oran Şanlıurfalı katılımcılarda %17 düzeyindedir. Yani Şanlıurfalı katılımcıların beşte birinden azının (%17) samimi olduğu Suriyeli bir arkadaşı varken, Suriyeli katılımcıların ise en az yarısının (%51) Türkiyeli/Şanlıurfalı samimi arkadaşının olması oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Bu durumda Suriyeli katılımcıların %49'unun ise samimi olduğu bir Türkiyeli/Şanlıurfalı arkadaşı yoktur.

Bununla birlikte, samimi oldukları bir Türkiyeli/Şanlıurfalı arkadaşları olduğunu belirten Suriyeli katılımcılara (%51) söz konusu arkadaşlarıyla görüşme sıklığı da sorulmuştur. Buna göre samimi oldukları bir Türkiyeli/Şanlıurfalı arkadaşı olduğunu belirten Suriyeli katılımcıların arkadaşlarıyla görüşme sıklığı ise şöyle

olmuştur: katılımcıların %43,4'ü "her gün", %17,5'i "haftada birden fazla kez", %15,9'u "haftada bir kez", %4,8'i "iki haftada bir kez", %7,4'ü "ayda bir kez", %5,3'ü "iki üç ayda bir kez" görüşmektedir. Katılımcıların %5,8'i ise Şanlıurfalı arkadaşlarıyla "hiç" görüşmemektedir.

Görüldüğü gibi, %51'inin Şanlıurfalı samimi oldukları arkadaşları olan Suriyeli katılımcıların bu arkadaşlarıyla görüme sıklığı fazladır. Nitekim Suriyeli katılımcıların %33,4'ü haftada en az bir kez ve birden fazla kez olmak üzere ve %43,4'ü de her gün olmak üzere katılımcıların %76,8'i Şanlıurfalı arkadaşlarıyla ya her gün ya da haftada en az bir kez ve birden fazla kez görülmektedir.

5.4.1.Karşılaşma Alanları ve Toplumsal Mekânın Üretimi

Richard Sennett *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir* isimli kitabında şehri tene, insan bedenine benzetir. Ten ve taş arasında, beden ve şehir arasında bir ilişki kuruyor. Eski Atina'da, Roma'da bedensel deneyimlerin kentsel mekânları nasıl biçimlendirdiğine odaklanmaktadır. Sennett, Antik Yunan'da insan vücudu anlayışının, farklı sıcaklıklara sahip vücutlar için farklı kent mekânlarını da beraberinde getirdiğini belirtmektedir (Sennett, 2011, s. 27). Dolayısıyla, aslında egemen toplumsal beden anlayışı kentsel mekâna da yansıyordu ve onu biçimlendiriyordu.

Sennett'e göre, şehir canlı bir organizma gibi farklı organlardan oluşur. Tıpkı bir beden gibidir. Nasıl ki, organizmayı idare eden ve yöneten bir beyin varsa, şehrin de tıpkı canlı bir organizma gibi bir beyni vardır. Bu organ şehri idari açıdan yöneten organıdır. Şehrin beynini, genelde, Valilik ve belediyeler gibi kamu merkezleri oluşturmaktadır. Şehrin kalbi meydanlarda atar. Cadde ve sokalar dolaşımı sağlayan organlardır adeta.

Park ve bahçeler, cadde ve sokaklar, meydanlar, bir şehirde toplumsal etkileşimi sağlayan yerlerdir. Toplumsallaşma veya sosyalleşme dediğimiz süreçte tam olarak buralarda gerçekleşir. Karşılaşmalar ve temas önce kapı eşiklerinde başlar, daha sonra sokakta devam eder. Buradan hareketle, insan metabolizması ile kentsel yapı arasında bir ilişki kurulabilir. Mesela insan uzuvlarından herhangi biri eksik olduğunda metabolizmada sorunlar ortaya çıkar. Valilik, belediyeler ve diğer kamu binalarının bulunduğu şehir merkezi diyebileceğimiz yer aslında kentin beynini

oluşturur. Çünkü şehir idari açıdan buradan yönetilir. Bir kentin kalbi ise meydanlarda atar. Ve kentlerin en coşkulu yerleridir meydanlar. Büyük politik mitingler ve toplanmalar buralarda olur. Cadde ve sokaklar kentin damarlarıdır. Çünkü dolaşımı sağlarlar. *Akış* için gerekli kanalı oluştururlar.

Mekân sadece bina ve yapılardan ya da gökdelenlerden oluşmaz, aynı zamanda park ve bahçelerden sokak ve caddelerden ve en önemlisi de meydanlardan oluşur. Meydanları şehrin kalbine benzetirsek sokaklar ve pazarlar da kentin kan dolaştıran damarları olur. Şehrin kalbi meydanlarda atarken nabzı ise sokak ve pazarlarda atar. Bu mekânlar insanları bir araya getirir ve bir etkileşimin içine koyar. Toplumsal ilişkiler ve sosyalizasyon buralarda başlar. İşte tam da burada *ilişkisel mekân* ve *toplumsal mekân* devreye girer.

Meydanlar, kentte yaşayan insanların bir araya toplama özelliğine sahip olma özelliği vardır. Dolayısıyla toplumsal mekânın yeniden üretiminde oldukça önemli bir yer olan meydanların farklılıkları ve aynılıkları bir araya toplama ve tabi bir de dağıtma işlevi vardır. Bu yönüyle meydanların kentlerin kalbi olduğunu söylemek aşırı bir iddia değildir. Nitekim, kentlerin kalbi meydanlarda atar. Zaten her kentte en az bir meydanın olması da bir tesadüf değil. Çünkü kent meydanları bir kentin üretimi için gereklidir. Meydanlar olmadan bir kenti düşünmek mümkün olmamaktadır. Toplumsal mekân için gerekli olan meydanlar toplumsal ilişkilerin de sirkülasyonunu sağlama özelliğine sahiptir.

Meydanlar, sadece toplanma alanları değil aynı zamanda bir karşılaşma mekânlarıdır da. Göç temelli karşılaşmaların da en yoğun yaşandığı mekânlardan birisidir meydanlar. Bu sebeple, meydanlarda gerçekleşen karşılaşmalar aracılığıyla bir taraftan gündelik hayat ve toplumsal ilişkiler biçimlenirken diğer taraftan da toplumsal mekânın yeniden üretimi sağlanmaktadır (Şekil 81).

Şekil 81: Bir Karşılaşma Mekânı Olarak Rabia Meydanı

Bu açıdan bakıldığında, meydanların en önemli işlevi, toplanma ve karşılaşmaları sağlayarak toplumsal ilişkileri üretirken bir yandan da kendisini de yeniden üretir. Bu aslında genel olarak mekânın da özelliklerinden birisidir. Bir taraftan insanları bir araya toplayıp yoğunlaştırırken bu yoğunlaştırmalar aracılığıyla zorunlu ve gönüllü karşılaşmaları sağlar böylelikle ilişkileri biçimler diğer taraftan da bu ilişkiler aracılığıyla kendini yeniden üretir (Şekil 81-82).

Şekil 82: Rabia Meydanı'ndan Bir Görünüm

Suriyeli katılımcıların %8,1'i Şanlıurfalılarla meydanlarda karşılaştıklarını söylerken, Şanlıurfalı katılımcıların da %10,3'ü Suriyelilerle meydanlarda karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla meydanlar her iki katılımcı grubun da karşılaştıkları önemli bir mekân olma özelliğine sahiptir. Şüphesiz ki kent meydanları her zaman karşılaşmaların mekânlarıdır. Bu sadece farklı grupların karşılaşmasından ibaret değil aynı zamanda aynı aidiyetlere sahip grupların da karşılaştıkları bir mekândır.

Göç temelli karşılaşmalar ve göç üzerinden toplumsal mekânın üretimi ekseninde bakıldığında Şanlıurfa'daki meydanların da bu işlevi yerine getirdikleri görülmektedir. Kentteki göç temelli karşılaşmaların en sık yaşandığı meydanlar, Rabia Meydanı, Topçu Meydanı ve Arap Meydanı'dır. Bu üç meydan da farklılıkların sık sık bir araya geldiği, karşılaştığı ve iç içe geçtiği toplumsal mekân alanlarıdır. Bu üç meydanda da Suriyelilerle karşılaşmaların çok sık olması sebebiyle Suriyeli kimliğiyle damgalandıkları da görülmüştür. Mekânın damgalanması başlığında da anlatıldığı gibi, Şanlıurfa'da Suriyeli kimliği üzerinden damgalanan mekânların başında da yine bu üç meydan gelmektedir.

Katılımcılardan bazılarının, Suriyelilerin Arap Meydanı ve Topçu Meydanı'nı Halep Meydanı'na dönüştürdükleri şeklindeki söylemlere çok sık rastlanmıştır. "Rabia

Meydanı'nın da Suriyelilerden geçilmediği", "bu meydanların Suriyelilerin eline geçtiği" gibi toplumsal algılar yaygın bir hale gelmiştir. Bu algıların en başat sebebi elbette ki bu meydanlarda Şanlıurfalıların Suriyelilerle karşılaşmaların sıklığı ve yoğunluğu ile ilgili olmasıdır (Şekil 83).

Şekil 83: Bir Karşılaşma ve Toplanma Mekânı Olarak Kent Meydanı

Dolayısıyla, mekânın bir araya getirme, toplama ve yoğunlaştırma işlevini en iyi biçimde yerine getiren mekân aparatlarından birisi olarak meydanlar, bir taraftan gündelik hayatta toplumsal ilişkileri etkilerken diğer taraftan da bu ilişkilerin bir sonucu olarak kendisini yeniden üretir. Bütün bunların bir sonucu olarak da değişir ve dönüşür.

Meydanlarla birlikte, karşılaşmaların yaşandığı ve toplumsal mekânın yeniden üretildiği yerlerden birisi de sokak ve caddelerdir. Eğer meydanlar bir kent için kan pompalayan kalp ise, o halde sokak ve caddeler de bu kanı taşıyan kanallar ve damarlardır.

Lefebvre'nin de belirttiği gibi, sokak yalnızca bir geçiş ve sirkülasyon yeri değildir. Aynı zamanda sokak, bir buluşma mekânıdır. Sokak olmadan kafe, tiyatro ve çeşitli salonlar gibi yerlerde buluşmak imkânsızdır. Bu ayrıcalıklı mekânlar sokağı can sokağı canlandırır ve kendisi bu canlanmadan da yararlanır. Sokak olmadan bu tür mekânlardan bahsedilemez. Sokağı "spontane bir tiyatro"ya benzeten Lefebvre, orada

bazen bir gösterici ve izleyiciye, bazen de bir aktöre dönüştüğünü söyler. Sokakta hareket ve kaynaşma ortaya çıkar, bu hareket ve kaynaşmalar olmaksızın meydana gelebilecek şey kent yaşamı değildir. Ona göre, sokaklar ortadan kaldırıldığında tüm hayatın sönüp gitmesi, "şehrin" bir yatakhaneye dönüşmesi, varoluşun anlamsız bir tarzda işlevselleştirilmesi gibi sonuçlarının ortaya çıktığı görülür. Sokağın sembolik ve oyun özelliği dışında bir de bilgilendirici özelliği de vardır. Çünkü sokakta oynar sokakta öğreniriz (Lefebvre, 2013, s. 22) Şekil 84-85).

Şekil 84: Şehitlik Mahallesi'nden Bir Sokak

Şekil 85: Direkli Mahallesi'nden Bir Sokak

Lefebre'nin de altını çizdiği gibi, aktif biçimde kullanılan sokak, toplumsal mekânda gündelik hayatı simgeler. Bu anlamıyla sokak gündelik hayatın gerçekleştiği yerdir. Çünkü bütün canlılığıyla gündelik hayat sokaklarda yaşanır. Bu anlamıyla sokak gündelik hayatın bir özeti olma özelliğine sahiptir. bir geçiş yeri, kesişim noktası, dolaşım ve iletişim yeri olan sokak (Lefebvre, 2013, s. 327-328) bu işleviyle de farklılıkları bir araya getirir, toplar ve etkileşime zorlar. Bu sebeple de sokak bir toplumsal metin olarak okunabilir. Bu özelliğinden dolayı da Lefebvre, sokağı, mutlak bir gösteriye, tiyatro alanına, bir kitaba ve açık bir gazeteye benzetmektedir.

Şanlıurfalı katılımcıların %16,1'i, Suriyelilerle cadde ve sokaklarda karşılaştıklarını belirtirken, Suriyeli katılımcıların da %13,9'u Şanlıurfalılarla cadde ve sokaklarda karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda sokakların Şanlıurfalı ve

Suriyeli katılımcıları bir araya getirerek bir sirkülasyonun içine koymada önemli bir işlevi olduğu görülmektedir.

Sokak ve caddeler, bir karşılaşma alanı olmakla birlikte her şeyden önce Lefebvre'nin de belirttiği gibi bir yakınlaştırma işlevini icra eder. Şanlıurfa'da ki özellikle de Suriyelilerin yoğun olduğu mahallelerdeki sokak ve caddelere bakıldığında bunların en göze çarpan özelliklerinin başında oldukça dar olmaları gelir. Bu özelliği ile bir taraftan evlerin kapılarını ve kapı eşiklerini birbirine yaklaştırıp komşuluk ilişkilerini tetiklerken ve zorunlu hale getirirken diğer yandan da bu mekânları kullanan ve buralarda geçen insanları karşı karşıya getirmekte ve yakınlaştırmaktadır. Bu anlamda özne ve özne bedenlerini birbirine yaklaştırma işlevini yerine getirir (Şekil 86-87).

Şekil 86: Bir Karşılaşma Alanı Olarak Şehitlik Mahallesi'nden Bir Sokak

Şekil 87: Bir Karşılaşma Alanı Olarak Bağlarbaşı Mahallesi'nden Bir Sokak

Kamusal alandan özel alana *akış*ın gerçekleştiği bu alanlar, *toplumsal mekân*ın önemli birer parçalarıdır ve *farklılıkları* bir araya getirerek *temas*a zorlar. Bunun üzerinden gelişen *toplumsal ilişkiler* aracılığıyla da *toplumsal mekân*ın üretimine önemli ölçüde katkı sunar.

Bununla birlikte, cadde ve sokaklar, "farklı şekillerde tanımlanan geçiş eylemleri aracılığıyla, aynılık ile ötekilik arasında farklı ilişkiler üreten karmaşık bir

toplumsal yapım" (Stavrides, 2018, s. 17) olan eşiklerin de bulunduğu yerlerdir. Bu eşikler, karşılaşmanın başladığı ana ilk noktadır. Daha doğrusu eşikler, karşılaşmaların başlangıç çizgisidir ve bu başlangıç çizgisi de kendini ilk olarak sokakta gösterir.

Bu anlamda, "Eşikler, geçiş alanları tesis ederek ve içeriyi dışarıya açarak paylaşımın mümkün olmasını simgeleştirir. Geçiş eylemlerini düzenleyen ve bunlara anlam veren mekanizmalar olarak eşikler, bir mıntıkalar şehrinin normalleştirici düzeninden kaçan mekânların inşası için güçlü araçlar haline gelebilir." (Stavrides, 2019, s. 64). Bir özgürleşme mekânı olarak gördüğü eşikleri merkezine aldığı *Kentsel Heterotopya* isimli çalışmasında Stavrides'in temel argümanı, "eşiklerin yaratılması ve toplumsal kullanımı sırasında potansiyel bir özgürleşme mekânsâllığının ortaya çıktığıdır." (Stavrides, 2018, s. 12).

Eşiklerin, "toplumsal kimliğin dönüşüm süreçlerine işaret" (Stavrides, 2018, 22) ettiğini söyleyen Stavrides, eşiklere örnek olarak da "kapı", "merdivenler", "meydanlar", "sokak" gibi yerleri gösterir (Stavrides, 2019, 77). Bu gibi yerler geçirgenliği gösterir. Kamusal alan ile özel alanın birbiriyle kesiştiği yerlerdir. Mesela "kapı" özel alandan kamusal alana girişin yapıldığı yerdir. Dolayısıyla "kapı" ötekine açılan penceredir. Böylelikle eşikler aslında ötekiyle temasın başladığı yerlerdir. (Stavrides, 2018, 22-23). "Eşikler, zamandaki ve mekândaki geçitlere işaret etmek suretiyle, ötekilikle kurulan ilişkiye aracılık eder." (Stavrides, 2018, 115) Böylelikle, eşikler geçiş mekânları yani ara mekânlarıdır (Şekil 88).

Şekil 88: Buhara Mahallesi'nde Bir Karşılaşma Eşiği

Bu anlamda, eşikler toplumsal bir üretim olarak mekânın bu toplumsal süreçlerle ilişkili olduğunu (mekânın ilişkiselliği) gösteren en somut örneklerden birisidir. Şekil de de görüldüğü gibi, göç temelli oluşan eşik aynı zamanda mekânın da dönüşümü ve yeniden üretimini sağlamaktadır.

İç içe geçişlerin, karşılaşmaların ve toplumsal temasın yaşandığı yerlerden birisi de park ve bahçelerdir. Harvey'in de altını çizdiği gibi, "Mahallelinin ortak kullanımına tahsis edilmiş bir bahçe, içinde her ne yetiştirilirse yetiştirilsin, bir ortak alandır." (Harvey, 2013, 126). Lefebvre'ye göre, park ve bahçeler olmadan, labirentler olmadan, okyanusu ya da ormanı hatırlatacak şeyler olmadan kentsel mekanın olması beklenemez (Lefebvre, 2013, s. 29). Lefebvre'nin bu düşüncesinin altında yatan asıl anlamın park ve bahçelerin de tıpkı meydanlar ve sokaklar gibi, önemli bir işlevi üstlendiğidir (Şekil 129).

Şekil 89: Karşılaşmaların Fazla Olduğu Bir Park (Novada Park)

Bir dinlenme, spor yapma, arkadaşlarla buluşma, aile toplanmaları ve bireysel yürüyüş yapma mekânları olarak göze çarpan park ve bahçeler, esasında farklılıkları bir araya getirip, iç içe geçiş, karşılaşma ve toplumsal temaslarını sağlayıp bunun üzerinden gelişen toplumsal ilişkiler aracığıyla toplumsal mekânın yeniden üretiminin sağlandığı önemli mekânlardır.

Park ve bahçeler, bir taraftan kentin ya da bulunduğu mahallenin sakinlerine ev sahipliği yaparken diğer taraftan da "ev sahibi olmayan", yani "öteki" olan "yabancıya" da ev sahipliği yapar ve ikisini bir araya getirir. Dolayısıyla aslında park ve bahçeler de farklılıkları bir araya getirip, birbirine yaklaştıran önemli temas alanları olma özelliğine sahiptirler. Suriyeli katılımcıların %4,7'si Şanlıurfalılarla daha çok park ve bahçelerde karşılaştığını söylerken, Şanlıurfalı katılımcıların da %22,5'i Suriyelilerle daha çok park ve bahçelerde karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda park ve bahçeler, göç temelli karşılaşmaların ve toplumsal temasın gerçekleştiği önemli birer toplumsal mekân aparatları olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir önceki bölümde Suriyelilere yönelik toplumsal algılara değinirken de anlatıldığı gibi, Şanlıurfa'da yaygın olan bir algı olarak Suriyelilerin park alanlarını

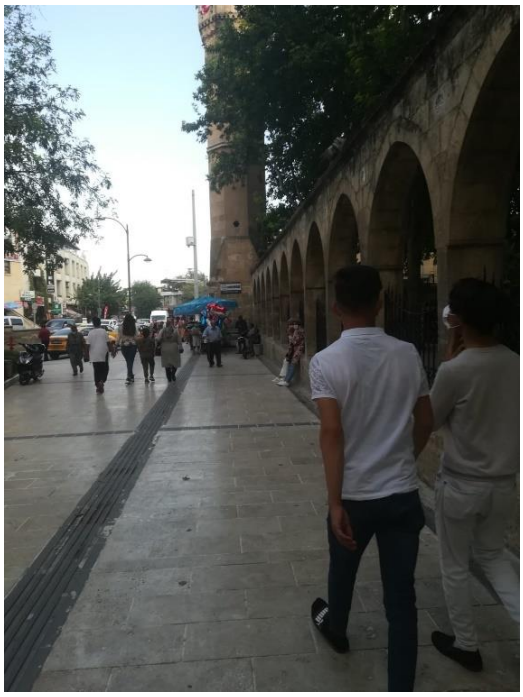
çok kullandıklarına yönelik oluşmuş algı olduğunun da bir kez daha altını çizmekte fayda vardır.

Gerek göç temelli gerekse de genel olarak, toplumsal karşılaşmaların ve temasın gerçekleştiği alanlardan birisi de pazar ve ticaretin yapıldığı yerlerdir. Bu tür yerlerde iç içe geçişin oldukça yoğun olmasından dolayı toplumsal temas kaçınılmaz olmaktadır. Suriyelilerle Şanlıurfalıların karşılaşma ve temas noktalarından birisini oluşturan pazar ve ticaret yerleri bir taraftan ekonomik sirkülasyonu sağlarken diğer yandan da toplumsal ilişkiler aracılığıyla toplumsal mekânın üretimini sağlamaktadır. Şüphesiz ki ticaret yerleri ve özellikle de pazar yerleri gündelik hayatın en canlı biçimde yaşandığı yerlerdir ve toplumsal ilişkiler de bu gündelik hayatın içinde dönüşmekte ve yeniden üretilmektedir (Şekil 90-91).

Şekil 90: Bir Çarşı ve Pazar Sokağı

Şekil 91: Balıklıgöl ve Civarı

Meydanlar, cadde ve sokaklar, park ve bahçeler, pazar ve ticaret alanları gibi yerlerle birlikte, Şanlıurfa şehrinde, göç temelli olarak karşılaşmaların en sık yaşandığı ve toplumsal mekânın üretildiği yerlerden biri de dini mekânlardır.

Dini mekânlar deyince, Şanlıurfa için ilk olarak camiler akla gelse de, camiler toplumsal teması sağlayan önemli birer dini mekânlar olmakla birlikte, Kuran Kursları, dini dernekler, kutsal yerler ve mekânlar da karşılaşmaların ve temasın

sağlandığı yerlerdir. Örneğin Balıklıgöl, Şanlıurfa'da Suriyelilerle Şanlıurfalıların birbirleriyle en sık karşılaştıkları yerlerien başında gelmektedir. Balıklıgöl her ne kadar turistik bir yer olsa da buranın tarihi ve dini değerinin olduğu bir mekân olduğunun da belirtilmesi gerekir (Şekil 92).

Şekil 92: Bir Karşılaşma Alanı Olarak Balıklıgöl ve Çevresi

Kısacası, meydanlar, sokak ve caddeler, park ve bahçeler, dini yeler, çarşı ve pazarlar gibi ayak basıla(bile)n tüm kamusal alanlar, toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği yerlerdir. Ve buralarda toplumsal mekân kendini yeniden üretebilme fırsatını bulur. Özel alanlar, daha çok bireysel ve ailesel ilişkileri kapsadığından, toplumsal mekânı ve toplumsal mekânın yeniden üretimi anlamak için kamusal alanlara ve bu kamusal alanlarda gerçekleşen toplumsal ilişkilere odaklanmak gerekmektedir. Karşılaşmaların, iç içe geçişlerin ve toplumsal temasın en sık yaşandığı bu ortak alanlar aracılığıyla bir taraftan toplumsal ilişkiler biçimlenirken bir taraftan da bu toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak toplumsal mekânın üretimi gerçekleşir.

5.4.2. Gündelik Hayatta Toplumsal Mesafe, Temas ve "Tanıyarak Dışlama"

Şüphesiz ki, mesafe ve temas toplumsal ilişkilerin en önemli parçalarındandır. Gündelik hayat toplumsal mekânda gerçekleşir. Toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği

yerdir mekân. Bu açıdan bakıldığında mekânın, teması sağlayarak toplumsal ilişkileri ürettiğini görebiliriz. Ancak gerek farklı mekânlar arasında gerek bu mekanları dolduran özneler ve topluluklar arasında gerekse de benzerlikler ve farklılıklar arasında her daim bir mesafe vardır. Bu mesafe, farklılıklar arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda toplumsal mesafe halini alır.

Stavrides, farklılık olgusunun mesafe bağlamında değerlendirildiğini söyler. Çünkü "öteki" olarak görülenler veya öyle damgalananlar, her şeyden önce "başka bir yere" aittirler. Bu sebeple, ötekini öteki olarak tanımlayabilmemizin yegâne nedeninin "mesafe" olduğunu belirtir. Stavrides, "Mutlak yakınlık, yani samimiyet, ötekini aynı bizim gibi olana, tanıdığa, tanınabilire dönüştürür. Demek ki birisini ötekiliğiyle birlikte kabul etmek istiyorsak, onunla aramızdaki mesafeyi yok etmemeliyiz." (Stavrides, 2018, s. 117-118) der.

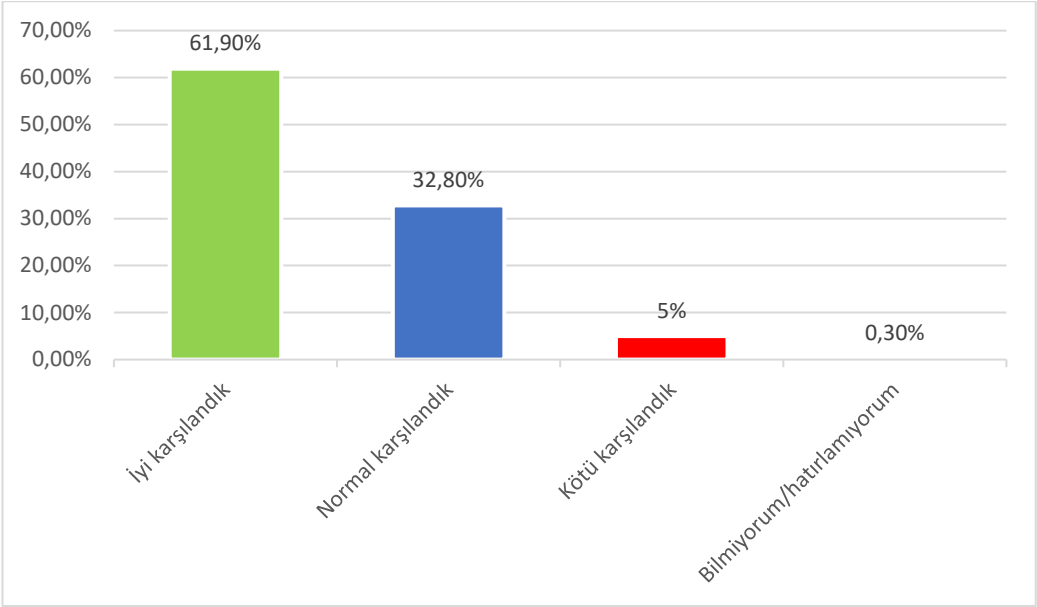
Stavrides, "Nasıl ki aşırı mesafe koymak aşılmaz sınırlar yaratıyorsa, ani yakınlık da ötekilikle karşılaşmayı yıkıma uğratır." der." (Stavrides, 2018, s. 130). "Mesafe, yani uygun bir karşılaşma uzaklığı, farklılıkların müzakere ve karşılıklı anlamanın önünde bir engel haline gelmeksizin varlığını sürdürmesi için gereklidir. Mekânda ve zamanda uygun mesafeleri ayırt etme yeteneği, sosyal etkileşimin teatralliğini ciddi derecede etkiler." (Stavrides, 2018, s. 22-23).

İç içe geçişler, karşılaşmalar ve temas da toplumsal mesafeler üzerinden şekillenir. "Eğer mesafe büyükse, belli olur ki karşılaşma imkânsız hale gelmiştir. Fakat mesafe ortadan kalkarsa, ilişki kısa devre yapar. Farklı olan özdeş hale gelir, aynılığa indirgenemeyecek olan farklılık ortadan kalkar. Karşılaşma ancak bu iki uç sınır arsındaki mesafe var olmaya devam ederse mümkün hale gelebilir." (Stavrides, 2018, s. s.118). Ancak toplum ve mekân birbirinden kopuk olmadığı için, söz konusu toplumsal mesafeler, mekândaki mesafelerden bağımsız olamamaktadır. Mesafeler mekânsal olsa da bu mekânsal mesafe insanlar ve topluluklar arasındaki ilişkileri etkilediği için toplumsal mesafelerinde şekillenmesini sağlar.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Suriyelilere yönelik bakış ve algıların zamanla değiştiği yönündedir. Yani Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilerin ilk Şanlıurfa'ya geldiklerinde ve hemen takip eden ay ve yıllardaki bakış açılarıyla şu an ki algı, yargı be bakış açıları arasında ciddi bir fark vardır. Bu anlamak için ilk olarak Suriyeli katılımcılara Türkiye'ye ilk geldiklerinde nasıl karşılandıklarına ilişkin soru

olmuştur. Buna göre, Suriyeli katılımcılara, "Türkiye'ye ilk geldiğinizde nasıl karşılandınız?" şeklinde sorulan soruya, katılımcıların %61,9'u "iyi karşılandık", %32,8'i "normla karşılandık", %5'i "kötü karşılandık" ve %0,32, de "bilmiyorum/hatırlamıyorum" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 93). Görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların neredeyse %95'i Türkiye'ye ilk geldiklerinde "iyi" veya "normal" karşılandıklarını söylemiştir.

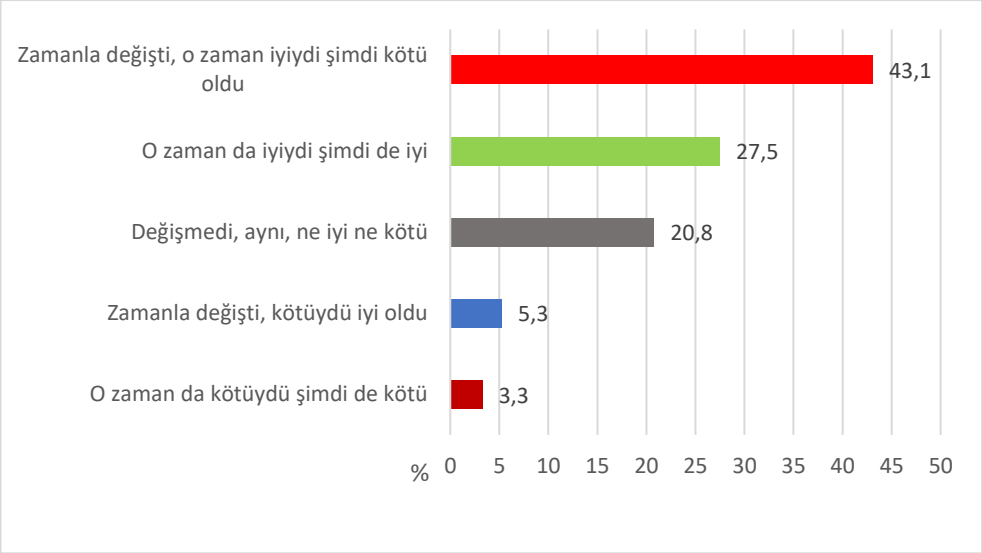
Şekil 93: Suriyeli Katılımcıların Türkiye'ye İlk Geldiklerinde Nasıl Karşılandıkları

Ancak, aradan geçen 8-9 yıllık zamana karşı algı ve yargıların nasıl değiştiğini öğrenmeye dönük sorulan "Türkiye'ye ilk geldiğinizde, yani yaklaşık 8-9 yıl önce, ile şimdiyi kıyaslarsak sizce Şanlıurfalı halkın size karşı bakışı nasıl oldu?" şeklindeki soruya verilen yanıtlar oldukça dikkat çekicidir. Çünkü verilen yanıtlarda, Suriyeli katılımcıların zamanla kendilerine yönelik bakış açısının değiştiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Bu soruya karşılık Suriyeli katılımcıların %43,1'i "zamanla değişti, o zaman iyiydi şimdi kötü" demiştir. Katılımcıların %27,5'i "o zamanda iyiydi şimdi de iyi", katılımcıların %20,8'i "değişmedi, aynı ne iyi ne kötü", katılımcıların %5,3'ü "zamanla değişti, o zaman kötüydü şimdi iyi oldu" ve katılımcıların %3,3'ü de "o zaman da kötüydü şimdi de kötü" demiştir (Şekil 94).

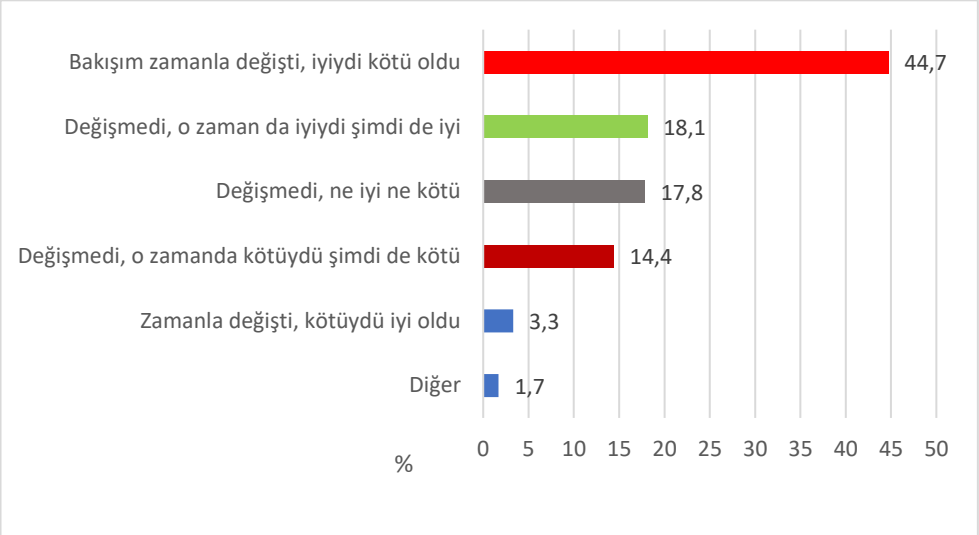
Şekil 94: Suriyeli Katılımcıların Şanlıurfalıların Kendilerine Karşı Bakışının Zamanla Nasıl Değiştiği

Şanlıurfalıların kendilerine karşı bakış açılarının zamanla değiştiğini belirten katılımcılara bunun sebebi sorulduğunda, katılımcılar, "Bize neden gitmediniz diyorlar bizi bir yük gibi görüyorlar.", "sayımız arttı, gittikçe fazlalaştık", "zaman uzadı", "birbirimizi daha iyi tanıdık", "problemler çıkmaya başladı", "medyanın yalan söylemesi", "zannettiler ki biz devletten karşılıksız para alıyoruz", "işimizi bizde aldınız, ekmeğimizi bizden aldınız diyorlar", "yanlış anladılar bizi", "ayrımcılık ve ırkçılık yapan yerliler var", "sayıca çoğaldık", "bazı Suriyelilerin kötü davranışından dolayı", "tanıştık ama bizi sevmediler" "bizim yemeklerimizi yiyorsunuz diyorlar", "ülkeyi ele geçireceğimizi sandılar", "bize "ülkenizi kurtarmaya gidin, burda ne yapıyorsunuz?' diyorlar", "bir sıkıntı olunca hepimizi bir tutuyorlar", "bazı yerliler ırkçı" gibi yanıtlar vermişlerdir.

Suriyeli katılımcılara zamanla algıların değişimine ilişkin aynı soru Şanlıurfalı katılımcılara da yöneltilmiştir. "Suriyeliler ilk Türkiye'ye geldiğinde, yani yaklaşık 8-9 yıl önce, ile şu anı kıyaslarsak Suriyelilere karşı bakışınız nasıl oldu?" şeklindeki soruya Şanlıurfalı katılımcıların verdikleri yanıtlar Suriyeli katılımcıların verdikleri yanıtlarla kısmen benzerlik göstermektedir. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların %44,7'si "bakışım zamanla değişti, iyiydi kötü oldu", katılımcıların %18,1'i "değişmedi, o zaman da iyiydi şimdi de iyi", katılımcıların %14,4'ü "değişmedi, o zaman da kötüydü şimdi de kötü", katılımcıların %3,3'ü "zamanla değişti, kötüydü iyi oldu" demiştir (Şekil 95).

Şekil 95: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilere İlişkin Bakışlarının Zamanla Nasıl Olduğu

Suriyelilere karşı bakışlarının zamanla değiştiğini belirten Şanlıurfalı katılımcılara bunun sebebi sorulduğunda ise, "gitmediler", "misafir olarak geldiler ama bir daha gitmediler", "bize ayak uydurmadılar", "yaşam tarzları çok farklı, alışamıyoruz onlara", "zamanla onları tanıdık", "biz onlara kucağımızı açtık, evinimizin kapısını açtık ama onlar geldikleri gibi gitmediler", "misafirliğin gerektirdiğini yerine getirmediler", "bize zarar verdiler", "işsizliği artırdılar", "kira fiyatları onlar yüzünden arttı", "toplumumuzu bozuyorlar yozlaştırıyorlar", çocuklarımızı bozmaya başladılar", "zamanla tanıdık onları", "böyle olduklarını bilmiyorduk" gibi yanıtlar vermişlerdir.

Sonuç olarak, zorunlu bir göç sürecine maruz kalan Suriyelilere yönelik toplumsal algılar, Suriyelilerin ilk olarak Türkiye'ye geldiklerinde ve şu an arasında ciddi farklılıkların olduğu görülmektedir. Yani, Suriyelilere yönelik toplumsal algıların zamanla dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu dönüşüm ise "iyi"den "kötü"ye doğru evrilen bir dönüşüm biçimde gerçekleşmiştir.

Bunun en temel sebebinin ise, insanları bir araya getirerek yoğunlaştıran mekânın gündelik hayat aracılığıyla insanları birbirine ve çeşitli toplumsal algılara aşina kılmasıdır. En temel sebep, toplumsal mekândaki iç içe geçişlerin artması, karşılaşmaların sıklaşması ve dolayısıyla mekânın ve toplumsal mekânın zorunlu kıldığı toplumsal temastır. Bu temas ve etkileşimin de "tanıyarak dışlamayı" mümkün kıldığı görülmektedir.

Zamanla, mesafenin aşılması, karşılaşmaların sıklaşması ve temasın yoğunlaşması toplumsal ilişkileri bazen yıkıma uğratabilecek kadar dönüştürebilir. Örneğin Muhtar 8 ile yapılan görüşmede muhtar, "İlk geldiklerinde ben kendim üç pikap tutum. Yemek, battaniye… Daha sonra sorunlar çıktı. Bizim gençleri zehirliyorlar. Bu avukat yerliydi Suriyeli çocuğu savunuyordu. Uyuşturucu satıyordu." (Muhtar 8, telefonla görüşme, 12.09.2020) demiştir. Şanlıurfalı 1.görüşülen de "Urfa merkezde en az bir milyon Suriyeli var. Şimdi akşam canın sıkıldı. Deki "hele çıkayım bir nefes alayım" dışarda Urfalı göremezsin." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020) demiştir.

Suriyelilerin sayısından artması ve karşılaşmaların sıklığı sorun kaynağı olmuş gibi duruyor. Yani mesafenin yakınlaşması veya ortadan kalkması ile birlikte temasın artması çeşitli sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Örneğin Muhtar 10, kendi mahallesindeki Şanlıurfalıların kendisini sevdiğini ve mahallesiyle bir aile gibi olduğunu ancak Suriyelilerin gelmesiyle birlikte her şeyin değiştiğini, mahallesindeki ilişkilerin de farklılaşmaya başladığını söylemiştir. İlginç biçimde "Bak ben ne diyorum, bir gidin parkları gezin, Rabia meydanını bir gezin, Topçu meydanını bir gezin, yani bu mıntıkadaki bütün parkları gezin bir tane yerli bulun bakalım." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) diyen Muhtar 10 kendi mahallesindeki Suriyelilerin çok fazla olması sebebiyle, mahallesine "Suriyeliler Mahallesi" dediğini ve mahallesine böyle bir tabellayı asmak istediğini söylemiştir:

> "Mahalleli beni seviyor. Ben de onları seviyorum. Yoksa 30 sene nasıl beni seçerlerdi. Bir aile gibi olmuşuz yerlilerle. Ama maalesef… Ben bir gün arada Devlet İstatistik Kurumu aradı. Dedi ki "Suriyelilerin sayısını söyle" dedim ki ne gerek var? Şimdi buraya tabellayı koyacağım: "Suriyeliler Mahallesi" yapacağım burayı. Sen neyi soruştirisen?" (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

Muhtar 10'un söylediklerine benzer ifadeleri hem anket uygulanan Şanlıurfalı katılımcılar hem de diğer mahalle muhtarları (özellikle de Suriyelilerin sayıca ve yoğunlukça daha fazla olduğu mahalle muhtarları) tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Dolayısıyla karşılaşmanın sıklığı ve yoğunluğu yani temasın artmasının toplumsal ilişkileri etkilediği görülmüştür.

Muhtar 16 ise, Suriyeliler ilk geldiklerinde, hiçbir fark gözetmeden hepsine yardımda bulunduklarını, eldeki tüm imkânları onlar için seferber ettiklerini söylemiş ama gelinen noktada "onları öldürebilecek noktaya" geldiğini söylemiştir. Bunun sebebi sorulduğunda ise, Suriyelileri daha önce tanımadıklarını, zamanla tanımaya

başladıklarını ve onlar için daha önce yaptıklarına değmediğini söylemiştir. Çünkü, zamanla, onların "zapt edilemez duruma geldiklerini", "mahallelerinde çeteleşmeye başladıklarını", "örgütlendiklerini" söylemiştir. Bütün bunların da kendileri için "çekilmez sorunlar" yarattığını söylemiştir:

> "Şimdi bunlar ilk geldiği zaman isterse Yahudi gelsin. İsterse Mason gelsin. Tamam mı? Benim için fark etmez. Ben altımdaki döşeği, üstümdeki yorganı, dolabımdaki bulguru, şekeri tuttum bunlara verdim. Niye, bili misen? Dedim ki, "Allah yardım etsin!" Ama şu an da ben onları öldürebilirem. [Neden öyle oldu, nasıl bu aşamaya geldiniz?] Tanımidiğ abi. Yavaş yavaş tanıdığ. Tanıdığ ki, hakketen ahlaksız insanlarmış. Değmiyormuş. Yani ırkı fark etmi ha. Biz dediğ ki "Allah yardım etsin!", "Biz bunlara yardım edelim." Bunlar zapt edilmez duruma geldi artık her mahallede bunlar şebeke kurmuş. Örgütlenmişler. (…) "Whatsap grubu kurmuşlar. 5 dakika… Bak beni hiç sevmezler. Beni hiçbir zaman sevmezler mahallede. Şu an beni ellerine geçirseler öldürürler. Niye bili misen? (…) diyelim ki akşam olduğunda giderem tek tek "şu kapılarınızı kapatın" derem. 10'dan sonra çocuklarını dışarı bırakmayın" dediğim için, fuhuş yaptıkları için evden çıkardığım için, ses çıkardıkları için onları evden çıkardığım için ve ufak çocuklara kızdığım için, onlara yardım vermediğim için beni hiç sevmezler" (Muhtar 16, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

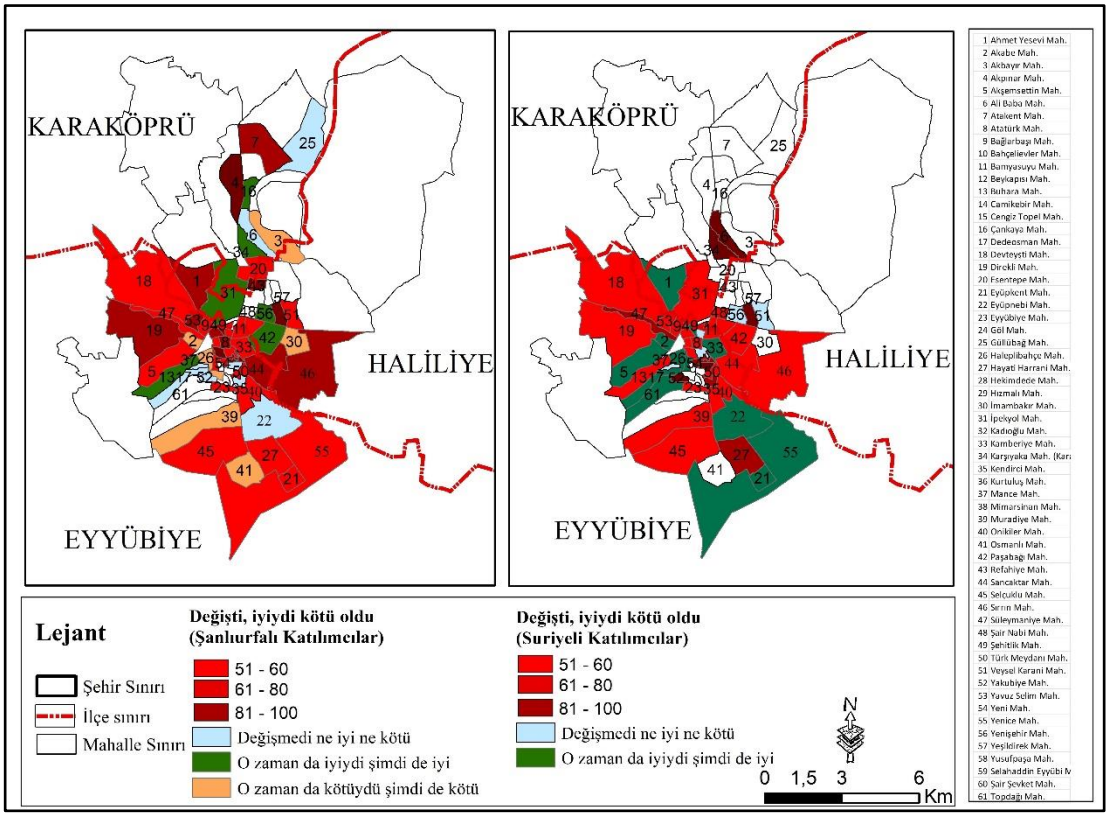
Benzer biçimde, Muhtar 35 de Suriyeliler, Şanlıurfa'ya ilk geldiklerinde kendilerini "misafir" gibi ağırladıklarını, ancak daha sonra onları "düşman" olarak görmeye başladıklarını şu sözleriyle anlatmıştır: "Bak şimdi! Bunlar ilk geldiğinde mesela, biz çulumuza kadar her şeyi topladık kendilerine yardım ettik. Şimdi biz inan düşman gibi kendilerine bakıyoruz. Yani hiçbir yardım yapmak istemiyoruz." (Muhtar 35, yüz yüze görüşme, 07.09.2020). Muhtar 32'ye benzer biçimde Muhtar 32 de, "Eski sevgi yok, eski saygı yok. İlk geldiklerinde her kes bağrına bastı şimdi her kes onlardan nefret ediyor." (Muhtar 32, Telefonla görüşme, 20.09.2020) demiştir.

Şanlıurfalı 1.görüşülen de ilk başlarda Suriyelilere her şeylerini verdiklerini, ama sonra da "kendi huzurlarını kaçırmaya başladıklarını", "ayakları alıştığı için bir daha geri gitmediklerini belirtmiştir. Şanlıurfalı 1.görüşülen şunları söylemiştir: "İlk geldiklerinde biz onlara her şeyimizi verdik. Ama sonra da bak görüyorsunuz huzurumuzu kaçırıyorlar. (…) abe bunlar geldi kendilerine yer yaptılar. Ayakları alıştı buraya ondan sonra başladılar… Bunların ruhunda zaten bu vardı." (1.Görüşülen Şanlıurfalı, 07.09.2020).

Her iki katılımcı grup için, bakışın zamanla değişimi sorusuna verilen yanıtlar katılımcıların oturdukları mahallelere göre dağıtıldığında ise, aşağıdaki gibi bir harita ortaya çıkmaktadır. Haritanın bir bölümü Şanlıurfalı katılımcıları diğer bölümü de Suriyeli katılımcıları göstermektedir. İlk olarak her iki haritada da kırmızı rengin fazla olduğu göze çarpmaktadır. Ancak Şanlıurfalı katılımcıları gösteren ilk bölümde

kırmızı mahalle sayısı ve alanı daha fazladır. Gerek Şanlıurfalı katılımcılar için, Suriyelilere yönelik bakış açılarının zamanla değiştiğini belirtenlerin yoğun olarak oturdukları mahalleler gerekse de Şanlıurfalıların kendilerine yönelik bakış açılarının zamanla değiştiğini düşünen Şanlıurfalı katılımcıların oturdukları mahalleler arasındaki benzerlikler dikkat çekicidir. Devteyşti, Akabe, Ahmet Yesevi, Direkli, Akşemsettin, Yavuz Selim, Bağlarbaşı, Şehitlik, Sancaktar, Sırrın, Muradiye, Selçuklu, Hayatı Harrani gibi mahallelerde oturan Şanlıurfalı katılımcılar ağırlıklı olarak Suriyelilere yönelik bakışlarının zamanla değiştiğini söylerken, yine aynı mahallelerde oturan Suriyeli katılımcılar da bu durumu onaylamışlardır (Şekil 96).

Şekil 96: Her İki Katılımcı Grup İçin, Bakışın Zamanla Değişiminin Mahalle Bazlı Dağılımı

Görüldüğü gibi katılımcıların yukardaki tüm anlatımları, toplumsal mesafe, temas bağlamında gerçekleşen toplumsal ilişkiler neticesinde "tanıyarak dışlama"nın başladığını göstermektedir. Gerek katılımcıların genel olarak anlatımlarından gerekse alan çalışmalarımızdaki gözlemlerimizden hareketle, Suriyelilerin ilk geldiklerinde misafir gibi ağırlandıklarını ancak daha sonra temasın yoğunlaşmasıyla tanıyarak dışlama başlamıştır. Özellikle de alt gelirli sınıftaki insanlar ilk başlarda Suriyelilere tepki göstermemiş daha sonra pasta alanının daraldığını fark ederek, tepki göstermeye

başlamışlardır. Alt sınıfla kıyaslandığında, orta ve üst gelirli sınıfta bulunanlar çok fazla rahatsız olmadılar veya hiç rahatsız olmadılar. Çünkü, pasta alanı daralsa da, bu orta ce özellikle de üst sınıfları etkilememiş alt sınıfları etkilemiştir. Çünkü kentteki Suriyeli sayısının artmasına paralel olarak ev ve iş yerlerinin kiraları artmaya başlamış kentte, ucuz işgücü oluşmuştur. Sigortasız az ücretle işçi çalıştırılmaya başlandı. İşçi ücretleri azaldı. Suriyelilerin esnaf işlerine de girip bu işgücü piyasasında bulundukları mahallelerde etkin olmaya başlamaları toplumsal tepkilerin daha da artmasına neden olmaya başlamıştır.[66]

Mesafelerin aşılması ve sosyal temasın artmasının sadece ekonomik sonuçları olmamıştır elbette, bir de sosyal sonuçları da olmuştur. Örneğin, karşılaşmalar, içe geçişler ve temas her iki grup arasındaki evlilikleri de tetiklemiş ve artırmıştır. Zira Suriyelilerin kente gelmesiyle birlikte kentte kuma evliliklerinde bir artış olmasına sebep olmuştur. Kentte boşanmaların ve kumalı evlilikler artması da iç içe geçiş ve temasa dayalı ortaya çıkan sorunlardan birisi olmuştur. Bilindiği gibi, Suriye medeni kanununda 4 evlilik kanunidir. Bir kişinin 3-4 eşinin olması sıradan bir durumdur. Ancak Şanlıurfa'da her ne kadar kuma evlilikler Suriyeliler gelmeden önce de var olan

[66] Polat S. Alpman, Birikim Dergisi'nde yayımlanan "Mülteciliğin Dört Mevsimi: 'Gel Dediler Geldim, Git Dediler Kaldım"' başlıklı makalesinde, Türkiye'deki Suriyelilerin dört mevsimini belirlemektedir. Savaş sonrası ilk kitlesel göçlerin başladığı, Türkiye'ye yönelik bu ilk sığınmalara karşı genel olarak tepkilerin neredeyse tümü büyük bir kucaklaşma biçiminde olduğu ve toplum büyük fedakârlıklara hazır biçimde Suriyelilere "hoş geldiniz" dediği ilk evreyi "ilkbahar" olarak yorumluyor. Türkiye'nin izlediği "açık kapı politikası" sebebiyle, zamanla kitlesel göçlerle birlikte Türkiye'deki Suriyeli sayısı 3 milyonu bulmuştu. Kamplarda önemli sayılarda Suriyeli kalıyordu ve Türkiye tüm dünyada en fazla mülteci barındıran ülke durumuna gelmişti. Herkes Suriyelilerin savaştan kaçan insanlar olduklarını, ihtiyaç sahibi olduklarını, dolayısıyla kendilerine yardım yapılması gerektiğini düşündüğü, sıradan vatandaşların dışarda gördükleri Suriyelilere yardımlarda bulunduğu, toplumun tüm kesimleri Suriyelileri destekliyordu. Suriyeliler için adeta yaz mevsimi yaşanıyordu. Bu sebeple, Alpman bu evreye de "Yaz" evresi demiştir. Alpman, üçüncü evreyi ise, "Sonbahar"a benzetmektedir. Çünkü, Suriye'deki iç savaş bitmedi ve beklenilenden çok daha uzun sürdü. İç savaşın uzun sürmesi, Suriyelilerin de memleketlerine dönemeyecekleri anlamına geliyordu. Bir süre sonra bu gerçek hem Suriyeliler hem de Türkiye toplumu tarafından anlaşılmaya başlandı. Bu arada, Suriyeliler ve Türkiyeliler tam olarak iç içe geçmişti. Suriyeliler emek piyasasına dahil olmuş her yönüyle toplumun bir parçasına dönüşmüştü. Ancak bu etkileşimler çeşitli sorunların yaşanmaya başlamasına sebep oldu. Nitekim, daha önceki, hoş karşılama dönemi olan ilkbahar havası bitmiş, yaz mevsimi sona ermiş ve artık Sonbahar başlamıştı. Çünkü Suriyeliler artık yavaş yavaş istenmiyorlardı. Ve bu çeşitli yerlerde açık açık dile getirilmeye başlanmıştı. Suriyelilerin Türkiye'deki son mevsimleri ise "Kış" oldu. Suriyelilerin kendi ülkelerine geri dönemeyecekleri ve Türkiye'de kalmaya devam edecekleri algısı oldukça güçlenmişti. Çünkü, Suriyelilerin dönebilecekleri bir ülkeleri kalmamıştı. Artık, "hoş geldiniz", "misafirlerimiz", "kardeşlerimiz", "savaş mağdurları" vs. gibi söylemlerin yerini, "mülteci belasına" bırakmıştı. Toplumda Suriyelilere yönelik ciddi tepkiler yükselmeye başlamış, bazı kentlerde Suriyelilere yönelik linç eylemleri olmuştu. Yetkililer, "gerekirse, gözlerinin yaşına bakmayız, göndeririz" filan demeye başlamışlardı. Kısacası, Suriyeliler için Türkiye'de artık "Kış" mevsimiydi. Alpman'ın bu ilginç yazısı için bakınız (Alpman, 2019).

bir durum olsa da gerek bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar gerekse başka çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlar (Kaya, 2017; 2018) Suriyelilerle birlikte arttığını göstermektedir.

5.5. KARŞILAŞMA KRİZLERİ

Park, "[d]evrim ve göç arasındaki ilk ve en görünür farklılık göçte toplumsal düzenin yıkımının dışarıdan gelen bir kitlenin etkisiyle başlatılıp yerli ve yabancı halkların teması ve kaynaşmasıyla tamamlanmasıdır." (Park, 2016, s. 73) der. Ancak bu kaynaşma ve karşılaşmalar, bazen krizle sonuçlanabilir. Temas, kriz yaratabilir. Toplumsal bir kriz, yani karşılaşma krizlerini.

Şüphesiz ki toplumsal mekân, temas ve etkileşimi sağlar. Bu temas ve etkileşimler neticesinde gelişen toplumsal ilişkiler de mekânı yani toplumsal mekânı değiştirir, dönüştürür ve yeniden üretir. Ancak bu karşılaşmalar ve iç içe geçişler biçiminde gerçekleşen etkileşimler bazen krizler de meydana getirebilmektedir: karşılaşma krizlerini. Her ne kadar toplumsal ilişkilerle gerçekleşen temas ve etkileşimlerin bir sonucu olarak krizler olsa da bu toplumsal krizlerin de mekânı etkilediğini belirtmek gerekir. Hatta toplumsal mekân bu karşılaşma krizlerinden etkilenerek dönüşür ve yeniden üretilir.

Mekân ve kent hem yoğunlaştırır hem de dağıtır. Suriyelilerin belli mahalle ve semtlerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu yoğunlaşma sosyoekonomik durum, etnisite, sınıf, statü ve kimlik gibi pek çok parametrenin etrafında şekillenmektedir. Göç ile mekân ilişkisinde Suriyeliler mekândaki yerlerini alıyorlar. Mekânın özgürleştirici özelliği olduğu gibi sınırlayıcı özelliği de vardır. Mekân sınırlar, inanç norm ve aidiyetleri kendinde yaşatarak egemen olana müsaade eder ve "diğeri(leri)ni" de buna uymaya zorlar.

Karşılaşmanın çok yoğun olduğu iç içe geçişlerin fazla olduğu mekanlarda etkileşimle birlikte bazı krizlerde ortaya çıkar. Bunu *karşılaşma krizleri* olarak formüle etmek mümkündür. Bu kavram, karşılaşma esnasında ortaya çıkan sorunlara, krizlere vurgu yapar. Karşılaşma krizleri çoğunlukla, "yerli" ile "yabancı", "öteki" ile "öteki olmayan" arasında gerçekleşir. Goffman'ın formüle ettiği biçimiyle "damgalı olmayanlar"-"normal olanlar"- ile "Damgalılar" -"ötekiler"- arasında gerçekleşen

ilişkilerde ortaya çıkan krizlerdir. Karşılaşma krizleri sadece, "dışlama", "ötekileştirme", bazı "toplumsal çatlakların inşa edilmesi" gibi sosyal sorunları kapsamaz aynı zamanda iç içe geçişlerin olduğu karşılaşmalarda toplumsal kimliğin, sınıfın ve statünün net biçimde görünürlük kazanmasının doğurduğu krizlerdir.

Karşılaşma krizleri sadece toplumsal mekânda öznelerin veya bedenlerin birbiriyle karşılaşması ve bu fiziki karşılaşmadan doğan krizleri anlatmaz aynı zamanda bir birbirinden fiziksel olarak gayet uzak ve temasın da çok az olmasına rağmen dil ve söylem üzerinden yaratılan algıları ve yargıları yani, ötekileştirme ve dışlamaya varan süreci de kapsar. Karşılaşma krizleri, sadece gündelik hayatta çoğu kez medya aracılığıyla tanık olduğumuz linç olayları gibi fiili hareketleri kapsamaz, aynı zamanda, zihinsel süreçlerle şekillenen fikir ve algıların da çakışmasından doğan karşılaşma krizlerini de kapsar.

5.5.1.Kıskançlık, Korkular ve Ekonomik Rekabet

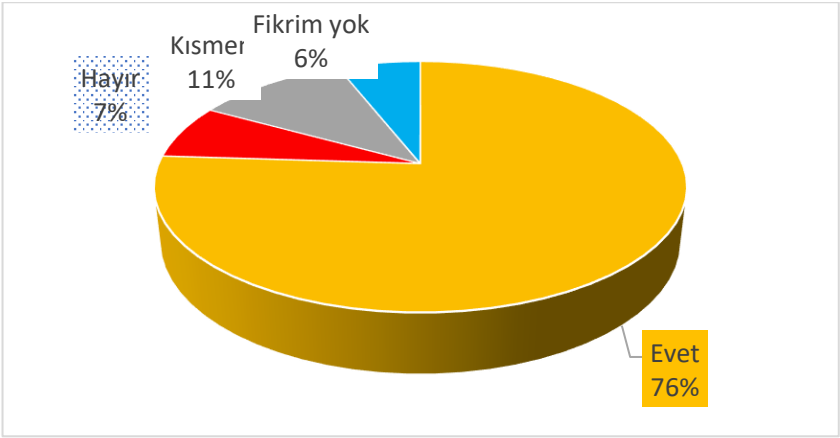
Göç, ucuz işgücü yaratmanın en etkili yollarından birisidir. Nitekim kitlesel göçlerle birlikte işgücü piyasası da değişmektedir. Göç kentsel alanlarda işsizliğe sebep olduğu veya onu artırdığı gibi, ucuz işgücünü yaratarak yoksulluğu derinleştirmekte ve emeğinin sömürülmesinin önünü açmaktadır. Göç bir bakıma işgücünü biriktirir. Harvey'in de dikkat çektiği gibi, "Bu işgücü aşırı sömürüye açık ve kent sakinlerinin ücretlerine aşağı doğru bir baskı yaratıyor." (Harvey, 2015, s. 136). Bu bağlamda, özellikle de kitlesel göç durumlarında göç edenlerle göç edilen yerlerdeki toplumların gündelik hayatlarında yerini "kıskançlık" ve "ekonomiye dayalı rekabete" bırakabilmektedir.

Nitekim bu araştırma kapsamında elde edilen veriler, toplumda göç temelli kıskançlıkların, korkuların ve rekabetlerin olabileceğini ortaya koymaktadır. Aslında bu açıdan bakıldığında göçün, toplumsal mekânda "gereksiz gerilimler" yarattığı da anlaşılmaktadır. Örneğin, kadınların bakımı veya güzelliği üzerinden giden tartışmalardan hareketle Şanlıurfalı kadınların Suriyeli kadınları kıskandığı ve bu sebeple kuma evliliğine karşı kocasını kaybetmekten korktuğu toplumda hâkim olan bir görüş haline gelmiştir.

Nitekim, genel toplumda yaygın olduğu gözlemlenen bu algı, sahadaki gözlemlere, görüşme ve anketlere de yansımıştır. Araştırma kapsamında yapılan

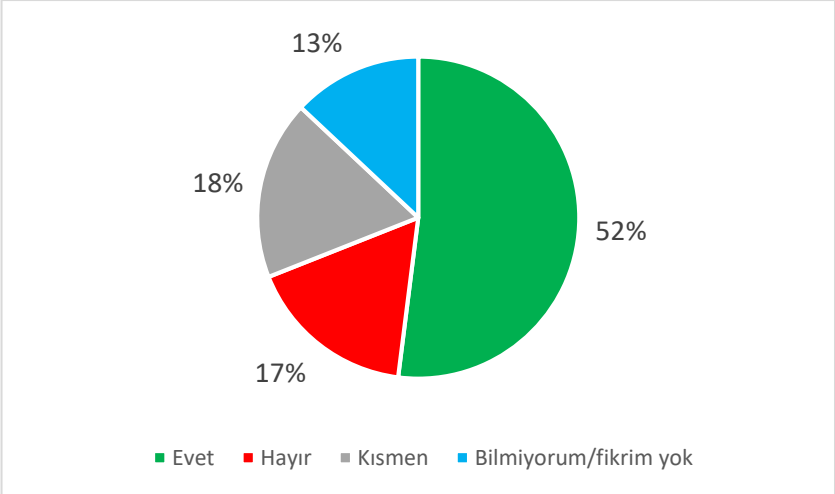
anketlerde, Şanlıurfalı katılımcılara yönelik "Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlara göre daha bakımlı olduğu görüşüne katılır mısınız?" şeklindeki soruya Şanlıurfalı katılımcıların %76'sı "evet" ve %11'i de "kısmen" yanıtını vermiştir. Bu soruya katılımcıların %7'si "hayır", %5'sı ise "fikrim yok" demiştir. Bu da demek oluyor ki, Şanlıurfalı katılımcıların %87'si Suriyeli kadınların öyle veya böyle bir biçimde Şanlıurfalı kadınlardan daha bakımlı olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır (Şekil 97).

Şekil 97: Şanlıurfalı Katılımcıların, Suriyeli Kadınların Şanlıurfalı Kadınlara Göre Daha Bakımlı Olduğu Görüşe Katılıp Katılmadıkları

Ancak ilginç biçimde, her iki katılımcı grubunda da Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlara göre daha bakımlı olduğu düşüncesi hâkim iken, Suriyeli katılımcılarda bu oran Şanlıurfalı katılımcılara göre daha azdır. Nitekim, Suriyeli katılımcılara yöneltilen "Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlara göre daha bakımlı olduğu görüşüne katılır mısınız?" şeklindeki soruya Suriyeli katılımcıların %%52'si "evet" ve %18'i "kısmen" yanıtını vermiştir. Bu soruya Suriyeli katılımcıların %17'si "hayır" %13'ü de "bilmiyorum/fikrim yok" demiştir. Bu da demek oluyor ki, Suriyeli katılımcıların %70'i öyle veya böyle Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlardan daha bakımlı olduklarını düşündükleri anlaşılmaktadır (Şekil 98).

Şekil 98: Suriyeli Katılımcıların, Suriyeli Kadınların Şanlıurfalı Kadınlara Göre Daha Bakımlı Olduğu Görüşe Katılıp Katılmadıkları

Her iki katılımcı grupta da egemen düşünce haline gelen Suriyeli kadınların daha bakımlı olduğu düşüncesi, en çok da Şanlıurfalı kadınları tedirgin etmektedir. Nitekim, Suriyelilerden sonra kentte kuma evliliklerin arttığı görülmektedir. Evlilikler ve Boşanmalar başlığında da anlatıldığı gibi, özellikle de Suriyelilerin Şanlıurfalılarla yaptıkları evliliklerin ezici bir çoğunluğu Suriyeli kadınların Şanlıurfalı erkeklerle yaptıkları evliliklerdir.

Kaya'nın araştırması kapsamında görüştüğü Hınıd isimli Şanlıurfa'daki Suriyeli bir kadının şu ifadeleri bir taraftan Şanlıurfalı kadının Suriyeli kadını kıskandığının dışavurumu iken diğer yandan da bu kıskançlık üzerinden karşı tarafın (Suriyelinin) nasıl ötekileştirilerek dışladığının göstergesidir: "Yerliler [Şanlıurfalılar] bize "sis geldiniz eşlerimizi elimizden alacaksınız" diyor. Bir gün hastanede oturuyordum yerli bir kadın dedi ki; "sis ucuzsunuz, erkelerimiz o yüzden sizi alıyor. (Başlık parasının düşük olası kastediliyor. M.K). Ben de, "biz işleri kolaylaştırıyoruz" dedim."[67] (Kaya, 2017, s. 92).

Araştırma kapsamında yapılan bir görüşmede, temizlik işçisi olan erkek bir katılımcı, bir taraftan Suriyeli kadınların bakımlı ve güzel olduklarını belirtirken diğer yandan da onlara olan hayranlığının bir dışavurumu olarak şunları söylemiştir: "*Hanımları çok bakımlı. Baksana [oradan geçen bir Suriyeli kadını göstererek] kadın*

[67] Bu alıntının orijinali italiktir.

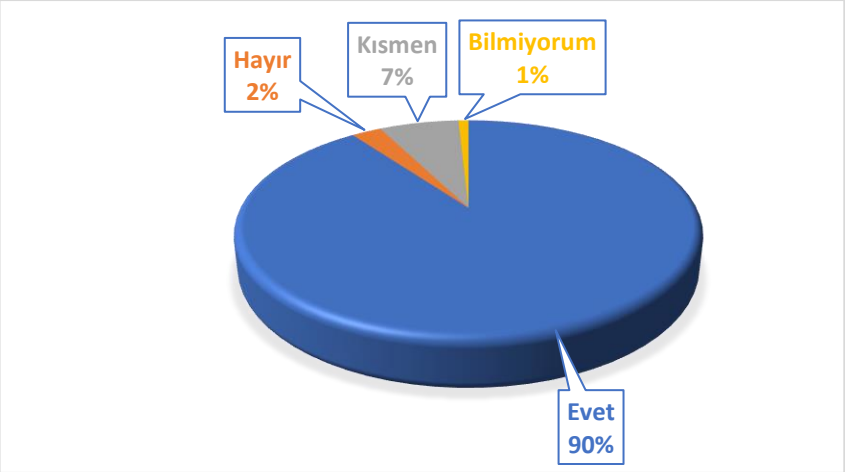
kapalı. Ne kadar güzel giyinmiş. Bakımlı. Bu dışardaki hali, sen bir de bunu evde gör. Evin içinde." (Şanlıurfalı görüşülen 2, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

Görüşme yapılan muhtarların da neredeyse tamamı Suriyeli kadınların kendilerine bakım yaptıklarını ve bu anlamda Şanlıurfalı kadınlardan daha bakımlı olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak bu durumun da Şanlıurfalı kadınları kıskandırdığını hemen hemen tüm muhtarlar da dile getirmişlerdir. Mesela muhtarlardan birisi kendi mahallesindeki Suriyelilerle Şanlıurfalılar arasındaki komşuluk ilişkilerin pek olmadığını söylemiş bunun sebebi sorulduğunda ise şu cevabı vermiştir: "Komşuluk ilişkileri çok yok. Mesela kadınlarımız hiç sevmez Suriyelileri. Onlarla evlilik yapanlar var ya. Yani ısınamamalarının sebebi de o. Urfalı kadın Suriyeli kadını örnek almaya başlıyor. Kıskanıyor. Çünkü erkekleri ile kadınları bir değil Suriyelilerin." (Muhtar 26, telefonla görüşme, 19.09.2020).

Kadın eşini, esnaf/muhtar işini kaybetmekten korkmaya başlamıştır. Kadınların bakımı üzerinden giden bir kıskançlıkla birlikte bir de toplumda yaygın hale gelen Suriyelilerin devletten yardım aldıkları algısı da yine bir kıskançlık gerekçesi olarak sunulabilir. Çünkü, bu düşüncede olan katılımcılar, genellikle "devlet neden bizimle değil Suriyelilerle ilgileniyor? Devlet, bize yapmadığı yardımı Suriyelilere yapıyor" gibi algılar hâkim olmaya başlamıştır. Bu da doğal olarak Şanlıurfalı katılımcıları özellikle de dar gelirli ailelerin önce Suriyelileri kıskanması daha sonrada nefret etmesine sebep olmaktadır. Suriyelilerle birlikte ucuz işgücü piyasasının oluşması, Şanlıurfalı çalışanlar için pasta alanının daralması anlamına gelmektedir. Şanlıurfalı katılımcıların %90'ına göre devlet Türkiye'deki Suriyelilerle yeterince ilgilenmektedir.[68] Katılımcıların %7'sine göre "kısmen" ilgilenmektedir. Katılımcıların sadece %2'si devletin Suriyelilerle ilgilenmediğini düşünmektedir (Şekil 99).

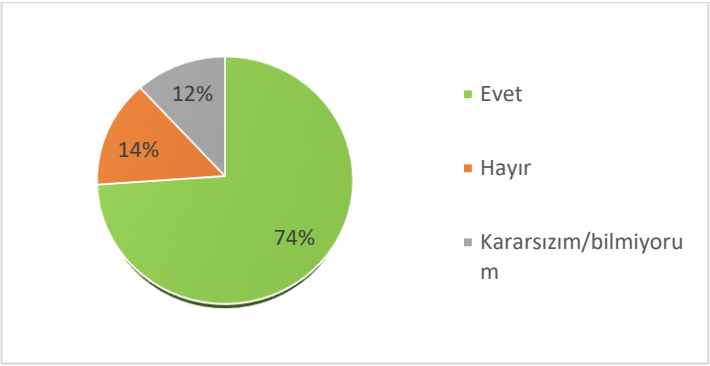
[68] Şanlıurfalı katılımcıların %90'nını oluşturan bu grupta yaygın olarak "devletin Suriyelilere yardım ettiği, onlarla yeterince ilgilendiği, ancak kendi vatandaşını ihmal ettiği, kendi vatandaşıyla Suriyeliler kadar ilgilenmediği" şeklinde görüşlerin de yaygın olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Şekil 99: Şanlıurfalı Katılımcılara Göre Devletin Türkiye'deki Suriyelilerle İlgilenip İlgilenmediği

Ancak aynı soru Suriyeli katılımcılara sorulduğunda bu oranların değiştiğini görmekteyiz. Nitekim, Suriyeli katılımcılara yöneltilen "Sizce Türkiye, Suriyelilerle yeterince ilgileniyor mu?" şeklindeki soruya katılımcıların %74'ü "evet" yanıtını vermiştir. Buna karşılık Suriyeli katılımcıların %14'ü "hayır" ve %12'si de "kararsızım/bilmiyorum" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 100). Devletin Suriyelilerle yeterince ilgilenmediğini belirten katılımcılarda, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar sebebiyle ilgilenememesi ve Avrupa'dan ve diğer uluslararası kuruluşlardan gelen yardım ve desteklerin kendilerine tam olarak ulaştırılmadığı gibi düşüncelerin hâkim olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Şekil 100: Suriyeli Katılımcılara Göre, Devletin Türkiye'deki Suriyelilerle Yeterince İlgilenip İlgilenmediği

Araştırma kapsamında görüşülen bir muhtar, "Ben bunların [Suriyeliler] gitmelerinden yanayım. Şimdi bunlar çok düşük paraya çalışıyor. Yani bunlar ekonomiyi olumsuz etkilediler. Düşük ücretle çalışıyorlar ya. Piyasayı alt üst ettiler.

Kiralar çok yükseldi. Bizi olumsuz etkilediler." (Muhtar 26, telefonla görüşme, 19.09.2020) derken, Mahallesinin neredeyse %70'inin Suriyelilerden oluştuğunu, Şanlıurfalıların kendi mahallesini terk ettiğini ve onların yerini de Suriyelilerin aldığını belirten bir mahallenin muhtarına, "mahallenizde bulunan Suriyeliler geçimlerini nasıl sağlıyorlar?" şeklinde sorulan soruya verdiği yanıt şöyle olmuştur:

> "Her yerden gelirleri var. Devlet de bili ben de biliyem. Ramazan ayi geli, bir paket alıp fakire vermek için ellerini ayaklarını öpiyem. Alamiyem, kendi imkanımla kalkıp kendi garibanıma veriyorum. İki üç ay yemiyem içmiyem kalkıp kendi garibanıma veriyem. Git bankalrın önüne. Git bak her ay yardımları gör. Marketlerin önüne git yardımları gör. Yardım alma konusunda uzmanlar [Suriyelileri kastediyor]. Şimdi zabıtamız görev yapmi." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

Muhtar 15 ise, Suriyelilerin Şanlıurfalılara göre daha avantajlı oldukları için daha fazla yardım aldıklarını çünkü Suriyelilerin "uluslararası koruma altında" oldukları için her halükârda Şanlıurfalı vatandaştan daha avantajlı konumda bulunduklarını ifade etmiştir. Muhtar 15, "Onlar bizim vatandaşa göre daha haklı gözüküyor. Mesela bunlar bir şey yaptıklarında emniyete söylüyoruz. Ama emniyet diyor ki işte "bunlar uluslararası koruma altında" hocam bunlar bizden daha değerliler. Hastaneye direkt gidiler." (Muhtar 15, yüz yüze görüşme, 16.09.2020) demiştir. Muhtar 24 de, "Suriyeli bizimkinden daha fazla yardım alıyor. Daha kolay yardım alıyor. Sen bugünkü sıcaklığı gördün. Suriyeli evinde oturuyor. Devlet kendilerine para veriyor. Sen gördün belki, bizim mahalle [Şanlıurfalılar] tarlada o sıcakta 65 liraya akşama kadar çalışıyor. [Ama Suriyeliler] yardım alıyor. Benim Türk vatandaşım almıyor. Suriyeli bizimkinden daha fazla yardım allıyor. Her şeyde bu böyle." (Muhtar 24, telefonla görüşme, 18.09.2020) diyerek aslında her iki halk arasında özellikle de Şanlıurfalı katılımcılarda yaygın bir görüş haline gelen devletin Suriyelilerle ilgilendiği ve onlara yardım verdiği algısını dışa vurmuştur.

Bununla birlikte, göç sonrası Suriyelilerin Şanlıurfa'daki iş gücüne eklemlenmeye başlamasıyla başta yevmiyelik işler ve esnaf işleri olmak üzere çeşitli ekonomik faaliyetleri (Şekil 101) de Şanlıurfalı katılımcıların dikkatini çekmiştir. Özellikle de artan Suriyeli esnaf sayısıyla birlikte iki halk arasında ekonomik etkileşim zorunlu hale gelmiştir. Ancak bu ilk başlarda olumlu karşılansa da daha sonra zamanla yerini yaşanan sorunlara bırakmıştır.

Şekil 101: Suriyeli Bir Esnaf

2017 yılında, Şanlıurfa'da yapılan *Sosyal Entegrasyon Bakımından Suriyelilerin Küçük Esnaf İşgücü Piyasasına Etkilerinin Araştırılması: Şanlıurfa Şehri Örneği* isimli bir araştırma, Şanlıurfalı esnafların, %64,7'sinin müşterisinin "Şanlıurfalı", %31,3'ünün de "hem Şanlıurfalı hem de Suriyeli" olduğunu, buna karşılık, Suriyeli esnafların ise, %26'sının müşterisinin "Suriyeli", %65,3'ünün müşterisinin ise "hem Şanlıurfalı hem de Suriyeli" olduğunu ortaya koymuştur. Bu da demek oluyor ki, Şanlıurfalı esnafların, üçte ikisinin (%64,7) müşterisini "Şanlıurfalılar" oluştururken, Suriyeli esnafların da üçte ikisinin (%65,3) müşterisini "hem Şanlıurfalılar hem de Suriyeliler" oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma, Suriyelilerin daha çok Suriyeli esnafı tercih ettiği ama Şanlıurfalılardan da önemli miktarda insanların Suriyeli esnafları tercih ettiği ortaya çıkmaktadır. Çalışma ilginç biçimde, Şanlıurfalı esnafın Suriyeli müşterisinin oldukça az olduğunu saptamıştır. Bu sebeple çalışmada, Şanlıurfalı halkın da Suriyeli esnaftan alış-veriş yapmasının, Şanlıurfalı esnafı Suriyeli esnafa karşı oldukça zayıflattığı vurgulanmıştır. Aynı çalışmada dikkat çekici biçimde, "Suriyeli esnafların, vergi ödememeleri, kayıt dışı çalışmaları ve ucuz mal satmaları sebebiyle, Şanlıurfalı esnafın müşterilerini kendine çekmesi, Şanlıurfalı esnafı Suriyeli esnafa karşı rekabet edemez hale getirdiği", Suriyeli esnafın Şanlıurfalı esnaftan müşteri alması-çekmesinin, Şanlıurfalı esnafın

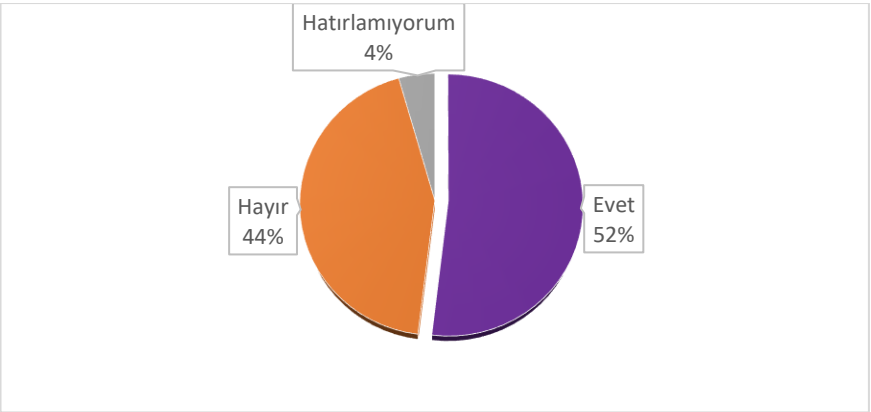
sadece gelirini değil aynı zamanda genel olarak Suriyelilere yönelik algısını/bakışını da olumsuz yönde etkilemesine sebep olduğunun da altı çizilmiştir. Çalışma, çarpıcı biçimde, Şanlıurfalı "esnafların %62,7'sini Suriyeli esnaflardan dolayı gelirinin azaldığı, %72,7'si aylık gelirinde bir kayıp olduğunu ve en önemlisi de %55,3 de gelecekte Suriyeli esnaflardan dolayı mesleğini/işini kaybetmekten korktuğunu" saptamıştır (Benek vd., 2017, s. 195).

Şekil 102: Araştırmacı Suriyeli Bir Esnafla Görüşmede

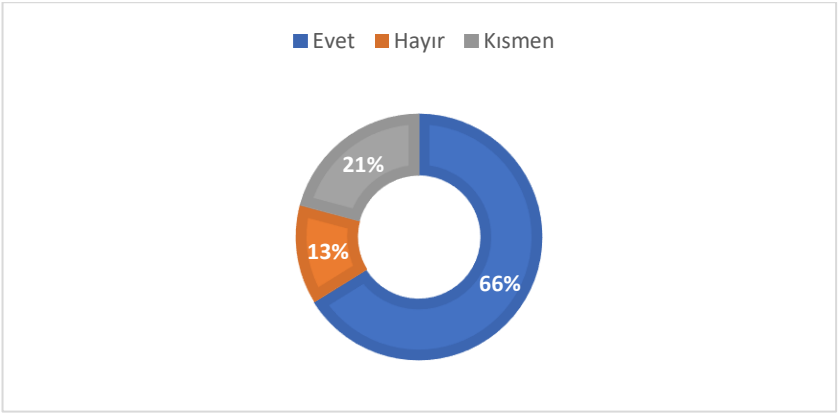
Şanlıurfalı katılımcıların %52'si Suriyelilere ait işyerlerinden daha önce bir şekilde alışveriş yaptığını belirtmiştir. Suriyelilere ait işyerlerinden "hiç" alışveriş yapmadıklarını belirtenlerin oranı %44 ve alışveriş yapıp yapmadıklarını "hatırlamayanların" oranı %4 düzeyindedir (Şekil 103).

Şekil 103: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilere Ait İşyerlerinden Daha Önce Hiç Alışveriş Yapıp Yapmadığı

Suriyelilere ait işyerlerinden alışveriş yapan Şanlıurfalıların, bu alışverişten memnun kalıp kalmadığına ilişkin ortaya çıkan veriler de dikkat çekicidir. Nitekim, daha önce suriyelilere ait işyerlerinden alışveriş yaptıklarını belirten şanlıurfalı katılımcıların %66'sı bu alışverişten memnun kaldığını, %21'ninn de "kısmen memnun kadıklarını" belirtmişlerir. Suriyelilere ait işyerlerinden alışveiş yapan şanlıurfalı katılımcıların sadece %13'ü yaptıkları alışverişten memnun kalmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 104).

Şekil 104: Suriyelilere Ait İşyerlerinden Alışveriş Yapan Şanlıurfalıların Memnun Kalıp Kalmadığı

2017 yılında Şanlıurfa şehrindeki Suriyeli ve Şanlıurfalı esnaflar üzerine yapılan bir çalışma, şehirde Suriyelilerden dolayı ev ve dükkân kiralarının ve fiyatlarının yükseldiğinin aktardıktan sonra, Suriyelilerin esnaf iş gücüne katılmaları, ucuz mal ve hizmet sunmaları sebebiyle, Şanlıurfalı esnafının zarar etmesine ve bazılarının işyerini kapatmasına neden olduğunu ileri sürmüştür. Aynı çalışma, "Esnaf iş gücü piyasasındaki bu değişiklik, yerel esnafın Suriyelilere uyum sağlaması

yolundaki en büyük engellerden birisi" (Benek vd., 2017, s. 195) olduğunun altını çizmiştir.

Bu çalıma kapsamında yapılan alan çalışmasında otaya çıkan sonuçlar da yukardaki çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Nitekim bir taraftan yapılan alan gözlemleri diğer taraftan da görüşme yapılan insanlar ve mahalle muhtarları sıklıkla bu konuya işaret etmişlerdir. Örneğin, mahalle muhtarlarından birisi, "Şimdi 5-6 sene öncede adamlar gelip bizim marketlerden alış-veriş ederdi şimdi bakıyorum adamlar kendi Suriyeli esnafından alışverişini ediyor. Suriyeli Suriyeliye gider. Suriyeli Urfalıya gelmez. Ama bazı yerliler Suriyeli esnafları tercih ediyorlar." (Muhtar, 17, yüz yüze görüşme, 17.09.2020) demiştir. İşte bu durum da her iki esnaf grubunu karşı karşıya getirmektedir. Çünkü Şanlıurfalı esnaflara göre, Suriyeli esnafların vergi ödememesi, ucuz ürün satması gibi sebeplerden dolayı daha çok tercih edilmektedir ve bu durum da kendilerinin zarar etmesine neden olmaktadır. Zira araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılardan birisi, "Mesela bak ilerde nargile satan bir esnaf var, Suriyeli. Normalde nargile her yerde 10,5 TL'dir. Suriyeliler 6 TL'ye satıyor. Her keste gidip onlardan nargile alıyor. Bizim insanlarımız da gidip onlardan içiyor. Affedersin içinde ne pislik var, bilmeden içiyor." (5. Görüşülen Şanlıurfalı, 06.09.2020) diyerek, bir taraftan Suriyelilerin ucuz ürün sattığını ve Şanlıurfalıların da bu sebeple kendilerini tercih ettiğini belirtirken diğer yandan da Suriyelilerin sattığı ürünün kalitesiz olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla genel olarak, Suriyeli esnafın sigortasız çalıştığı, vergi vermediği, ucuz ürün sattığı algısı hakimdir:

> "Şimdi ben pazar günü burdan Aymar yağı aldım. 5 litrelik olanı. 49 liraya. Bir de 40 liraya işte atıyorum şu yağı satıyorlar. Arada 9-10 lira fark var. İşte Aymar olsun, Orkide olsun… bunlar 50-52 lira filan. Ama bunlar gidip merdiven altı dediğimiz yerden getirip 40 liraya satıyor. Yani kalitesiz mal getirip satıyor. Zaten vergi de ödemiyor. Sigortası yok. Mesela git Suriyelilerin dükkanına bir Eti'nin ürününü bir Ülker'in ürününü bulamazsın. Bir pınar süt bulamazsın. Nerde kalitesiz mal varsa… toplayıp buraya getiriyor satıyor. Daha ucuza satıyor." (1. Görüşülen Şanlıurfalı, 15.09.2020).

Bir yasa, çıkartılarak tüm Suriyelilerin memleketlerine gönderilmesi gerektiğini söyleyen ve Suriyeliler için, bir an önce vatanlarına geri gitmelerini hatta savaş bitmeden gitmeleri gerektiğini savunan Muhtar 9 ise şunları ifade etmiştir: "Bizim esnafın çoğu Suriyelidir. Mahallemizin esnafının %95'i Suriyeli, %5'i Urfalı, esnaf olarak. Çok aşırı milliyetçi olmuşlar. Kendileri birbirinin üzerinden alış-veriş eder. Onlar bizden alış-veriş etmezler. Ne lokantadan ne fırından… Bizimkiler gidip

onlardan alış-veriş yapıyorlar. Onlar bizimkilerden yapmıyor. Aynı ürünü daha ucuza satıyorlar." (Muhtar 9, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).[69]

Bununla birlikte, araştırma kapsamında görüşme yapılan muhtarların çoğu mahallelerinin yoksul mahalleler olduklarını, işçi kesinin oturduğu alt sınıf insanların oturdukları mahallelerin muhtarı olduklarını, ancak Suriyelilerle birlikte, işsizliğin arttığını bununda ekonomik olarak kendi mahallelerinde oturanları etkilediklerini belirmiştir. Örneğin görüşme yapılan bir muhtar, "Suriyeliler geldi, ekonomi battı, sorunlar arttı. Şu an işsizlik çoğaldı. Hat safhada işsizlik çoğaldı. (…) bizim mahallemiz hep işçi kesimi. Amelelik yapıyor. (…) bizim mahalleyi daha çok etkilediler." (Muhtar 1, yüz yüze görüşme, 11.09.2020) derken bir başka muhtar da "Mahallemiz işçi kesimidir. Eskiden diyelim inşaatta çalıştığı bir işte 100 lira alıyordu. E bunlar geldi 60 liraya çalışmak zorunda kaldı. Bizim yerli inşaat işçilerinin işleri Suriyeliler geldikten sonra %40 düştü." (Muhtar 23, telefonla görüşme, 18.09.2020) demiştir.

Bununla birlikte, Suriyelilerin ekonomik yönden olumsuz etkilerinin yanı sıra kısmen olumlu etkilerinin olduğunu belirtenler de olmuştur. Örneğin görüşülen Muhtar 20, "Şimdi mesela bunların Türkiye'de inşaat sektörüne müthiş bir katkıları oldu. Yahu hocam, adam öyle bir yapı yapıyor aklın duruyor. Bir sıva yapıyor aklın duruyor. Müthiş çalışıyorlar. Müthiş iş çıkarıyorlar. Ama buradaki sıvacı diyelim ki 150 alıyordu şimdi 75 alıyor." (Muhtar 20, yüz yüze görüşme, 18.09.2020) diyerek Suriyelilerin kentin inşaat sektörüne olumlu katkılarının olduğunu belirtmiş ve yaptıkları işin performansına hayranlığını dile getirmiştir.

Görüşülen muhtarlardan bir diğeri de sayıları milyonları bulan Suriyelilerin Türkiye nüfusuna eklemlenmesinin mutlaka ekonomik anlamda sorunlar yaratacağını bunun da normal bir durum olduğunu belirtmiştir. Muhtar 23'e göre, her ne kadar Suriyelilerle birlikte özellikle dar gelirli Şanlıurfalılar zor duruma düşmeye başlasalar da Suriyelilerin ekonomik anlamda genel olarak Şanlıurfa şehrine olumlu yansımaları da olmuştur:

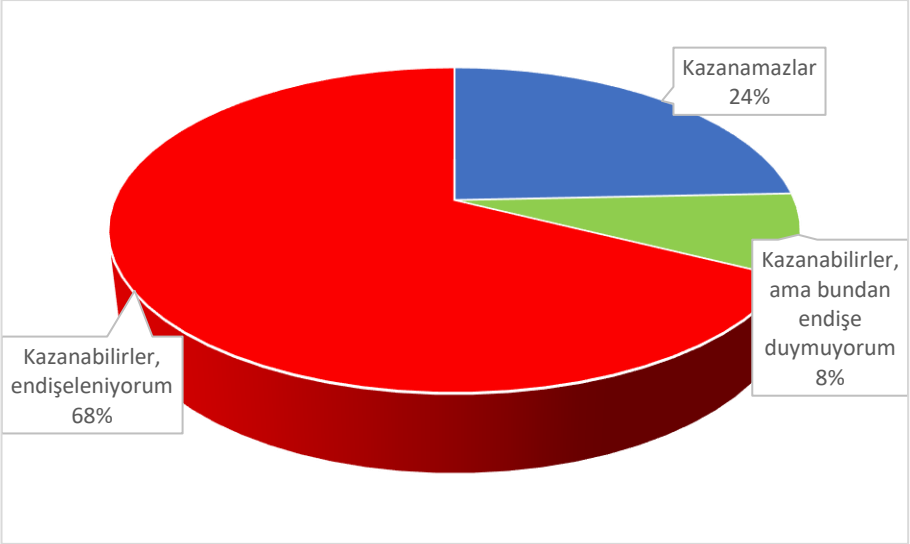
[69] Aynı muhtar, Suriyelilerin bu davranışı dolayısıyla Suriyelileri "milliyetçi" olmakla itham etmiştir. Muhtar 9 şunları söylemişler: "Birbirlerini bırakmıyorlar. Birbirlerinden alış-veriş yapıyorlar. Milliyetçi olmuşlar. Birbirlerinin lokantasına gidiyorlar. Orda [Suriye'de] olmadılar burda oldular. Kendi memleketlerinde [milliyetçi] değildiler, burda oldular." (Muhtar 9, yüz yüze görüşme, 15.09.2020).

> "Her şey normale döndüğünde ve savaş bittiğinde tabi ki memleketlerine geri dönmeleri gerekir! Yani bizim nüfusumuza bilmem kaç milyon insan eklendi. Ha şu durumu da gördüm: Yani, üç beş gün burda Suriyelilere karşı bir nefret olayları oldu Eyyübiye bölgesinde. Suriyeliler 2-3 gün evlerinden dışarı çıkamadı. E o 2-3 gün şehir hayalet gibiydi. İnsan yoktu sokakta. O zaman kendi kendime dedim ki "demek ki Suriyeliler çarşıyı canlandırıyormuş" yani Suriyelilerin memlekete bir katkısı da var. Ben katkısı olduğuna inanıyorum ama, katkısından ziyade iş konusunda insanımız biraz daha mağdur oldu. (…) Yani bizim gibi kenar mahallelerde insanlarımız biraz mağdur oldu. İnşaat işçisi olsun beden işçisi olsun mağdur oldular. Ha şu da var mesela, çok zengin Suriyeliler de var mesela. Fabrikaları var. Zengin olanlar ve Urfa'da kalmak zorunda olanlar Urfa'nın güzel mahallelerinde yaşıyor. Maddi durumu iyi olmayanlar da bizim mahalle gibi kenar mahallelerde oturuyorlar. Ya da zengin olanlar, iş kuracak kadar parası olanlar Batı'ya gittiler. (…) Bugün beş milyon insandan bahsediyoruz. Bugün beş milyon insan dünyanın hangi ülkesine giderse gitsin o devleti ekonomisini örseler. Bugün doğan bir çocuk değil. Bir kereden beş milyon insanın senin ülkene girişi demek! İllaki etkileyecektir." (Muhtar 23, telefonla görüşme, 18.09.2020).

Buraya kadar anlatılanlardan, kadınların kocasını kaybetmekten korktuğu, yevmiyelik işlerde çalışanların ve özellikle de esnafların ise işini kaybettiği veya kaybetmekten korktuğu sonucu üzerinde duruldu. Ancak, araştırma alanından elde edilen en çarpıcı verilerden birisi ise, mahalle muhtarlarının korkusu kendi işini kaybetme korkularına yönelik ulaşılan saptama olmuştur. Nitekim araştırma kapsamında telefonla veya yüz yüze görüşülen ve görece Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerin muhtarlarının muhtarlığını kaybetme korktuğu ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında görüşülen 37 mahalle muhtarına sorulan "Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda mahallenizde yapılacak seçimde Suriyeliler muhtarlığı kazanabilir mi, muhtarlığınızı kaybetmekten endişeleniyor musunuz?" şeklindeki soruya 37 muhtardan, 9'u (%24) "kazanamazlar", muhtarlardan 3'ü (%8) "kazanabilirler, ama bundan endişe duymuyorum" ve muhtarlardan 25'i (%68) ise "kazanabilirler, muhtarlığı kaybetmekten korkuyorum" demiştir (Şekil 105).

Şekil 105: Şanlıurfalı Muhtarların, Suriyelilere Seçme ve Seçilme Hakkı Tanınması Durumunda Muhtarlığını Kaybetme Endişesini Taşıyıp Taşımadığı

Görüldüğü gibi, görüşülen muhtarların neredeyse üçte ikisi Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda ve Suriyelilerin de seçime girmesi durumunda kazanabileceklerini ve bu sebeple de muhtarlığını kaybetme endişesi taşıdığını söylemiştir. Görüşülen muhtarların %76'sı, Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilirse, olası bir seçimde Suriyelilerin mahallelerindeki muhtarlığı kazanacaklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir mahallenin muhtarının "en büyük endişesinin muhtarlığı kaybetmesi" olduğunu söylemesi bu durumu oldukça somutlaştırmaktadır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı gözlemlenen bir mahallenin muhtarıyla araştırma kapsamında yapılan görüşmede Muhtar 1, "Suriyelilere vatandaşlık hakkı verilmesin. Seçme ve seçilme hakkı verilmesin. Savaş biterse dönmelerini istiyoruz. Anında gitmelerini istiyoruz. Seçme ve seçilme hakkı tanınması durumunda… bunlar birbirlerini tutuyorlar. Anında bizi düşürebilirler. (…) muhtarlık da gider, başkanlık da. Bizi anında düşürebilirler. Onlar bir milletvekili, bir belediye başkanı, bir muhtarı aday göstersinler, bizi direkt düşürürler." derken, "böyle bir endişeniz var mı?" şeklindeki soruya ise, "En büyük endişemiz bu zaten." yanıtını vermiştir (Muhtar 1, yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Mahallesinin neredeyse %60-70'inin Suriyelilerden oluştuğunu belirten ir başka mahallenin muhtarı da Suriyelilere kesinlikle vatandaşlık verilmemesi gerektiğini ancak pek çok Suriyeliye vatandaşlık hakkının verildiğini söyledikten

sonra, "Zaten çoğuna vatandaşlık verilmiş. Seçme ve seçilme verilirse, birçok yerde onlar kazanır. (…) vallahi öyle bir şey olursa, ben bu memleketi bu ülkeyi terk ederim. Türkiye'de yaşamak haram artık. Tamam insanlar. Başlarına bir felaket gelmiş. Ama bu felaket bize gelmiş onlara gelmemiş. Sanki iç savaştan kaçmamışlar. Kimisi burada keyif yapilar." (Muhtar 10, yüz yüze görüşme, 15.09.2020) demiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen diğer muhtarlardan bazılarının söyledikleri aşağıdaki cümleler bu endişeyi daha da gözler ününe sermekte ve konuyu daha da somutlaştırmaktadır:

> "Bunlar her şey olabilir. Muhtar olabilir. Milletvekili olabilir belediye başkanı olabilir. Zaten bunların okumuşları öğretmenleri öğrencileri şu an bunun hesabını yapıyor zaten. İlerde ne kadar milletvekili kazanırız diye. Ne yapabiliriz diye. (…) Fazla oldukları mahallelerde muhtar seçtirebilirler. (…) Bizim mahallede… Şimdi bunlar kendi adaylarını desteklerler. Hatta kendi adayları olmadığı için gelip oy kullanmayan Suriyeliler var. (…) Kazanabilirler." (Muhtar 15, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Muhtarla yapılan görüşmeler de genellikle muhtarlarda, Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda, Suriyelilerin kazanacaklarını belirten muhtarlarda "oyların bölünmesi Suriyelilere seçim kazandırır" perspektifinin hâkim görüş hale geldiği görülmüştür. Böylesi bir durumda Suriyelilerin değil sadece mahalle muhtarlıklarını aynı zamanda belediye başkanlıkları ve milletvekillikleri gibi seçimleri de kazanabileceğini belirten muhtarlar da olmuştur:

> "[Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı] Verilirse bırak muhtarlığı adamlar belediye başkanlığını da alır. Yani, Urfa'da, Kilis'te, Antep'te, Mardin'de, Antakya'da… Kazanırlar, neden kazanmasınalar? Çünkü onlardan bir tane aday çıkar bizden beş tane aday çıkar. (…) Bizim mahallede de kazanabilirler. Neden? Çünkü bizden beş altı tane aday çıkar onlardan bir tane aday çıkar. Sırf Suriyeli olun diye. Kazanırlar yani." (Muhtar 22, telefonla görüşme, 18.09.2020).

Muhtarlardan bazıları da Suriyelilerin Suriyeli esnaftan alışveriş yapması, Şanlıurfalı esnaftan kesinlikle alışveriş yapmaması durumunu seçimlerle ilişkilendirerek, olası bir seçimde kendilerine seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda tıpkı kendi esnafını tercih ettiği gibi seçimlerde de kendi adayına oy verecektir. Nitekim görüşülen muhtarlardan birisinin şu söyledikleri, genel olarak muhtarlarda yaygın hale gelen bu algının tam da dışavurumu olmuştur:

> "Şimdi bir Suriyeli burda bir dükkân açmış. Üç kilometre uzakta da olsalar gelip bu Suriyeliden alışveriş yapıyorlar. Bir Suriyeli bir berber dükkânı açmış, her kes orda tıraş olur. (…) %10 nüfusla tek aday çıkarmaları durumunda muhtarlığı kazanabilirler. Yerlilerden 7-8 aday çıkar, oylar bölünür. Bir de yerlilerden genelde %15-20 de seçime katılmıyor, oy kullanmıyor. Bu durumda Suriyeliler tek bir adayın etrafında birleşerek seçimi kazanabilirler. Çünkü birbirlerini tutuyorlar. Suriyeli aday varken, yerli adaya oy vermezler. Benim muhtarlığı kaybetme endişem yok ama olabilir. Muhtarlığı kazanabilirler." (Muhtar 3, yüz yüze görüşme, 11.09.2020).

Araştırma kapsamında görüşülen ve kendi mahallesindeki Suriyeli sayısının diğer mahallelere göre görece daha az olan bir mahallenin muhtarı ise, bu konu ile ilgili kendisine sorulan soruya ilk olarak ne kadar, "hayatta kazanamazlar muhtarlığı. Suriyeli bir aday olursa Suriyeliler kendi adayına oy verirler. Bu mahallede kazanma durumları yok. Sayıları çok olsa da bence kazanamazlar." dese de kendisine Suriyelilerin daha yoğun olduğu mahalleler sorulduğunda verdiği yanıt oldukça şaşırtıcı olmuştur. Nitekim Muhtar 18, "Sayıları yüksek olan mahallelerde kazanabilirler. Ne dersen inanırım. Halimiz bu olursa ne dersen ben inanırım. Belki bunlar Türkiye'yi de elimizden alırlar." (Muhtar 18, yüz yüze görüşme, 17.09.2020) demiştir.

Muhtarların Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda kendi muhtarlıklarını kaybedebileceklerini düşünen ve bu sebeple endişelenen muhtarların çoğunlukla uzun süredir muhtarlık görevini yapan muhtarlar oldukları da gözlemlenmiştir. Özellikle de iki dönem ve sonrasına kadar, hatta üç dönem ve dört dönem ve daha fazla bir süredir muhtarlık yaptıklarını belirten muhtarlar, böylesi bir durumda muhtarlıklarını kaybedeceği endişelerini sıklıkla araştırmacıya aktarmışlardır.

2017 yılında, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerden birisinin muhtarıyla yapılan görüşmede muhtarın konuyla ilgili aktardığı endişeleri oldukça dikkat çekici olmuştur. Nitekim muhtar, mahallesinin en az %50-60'ının Suriyelilerden oluştuğunu, kendisinin de hiçbir siyasal partiye bağlı olmadığını, bağımsız olduğunu, kendi muhtarlığının ailesinden ve kendisinden kaynaklandığını, çünkü kendi mahallelerinde insanların partiye değil kişiye oy verdikleri belirtikten sonra bu meselenin de kişilik ve karakter meselesi olduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir:

> "Şimdi bizim burada muhtarlıkta ailemizin en az kırk yıllık bir geçmişi var. Herkes bizi tanıyor. Ailemizi biliyorlar. Aslında benim ailem azdır. Ama ailem halktır. Ben de on beş yıldır bu mahallenin muhtarıyım. Halk benden razı. Kimse bugüne kadar benden incinmedi. Yani şimdi ben aşiret değilim. Biz burada büyük bir aşiretiz. Bu aşiret halktır." (Üçüncü dönem bir muhtar, erkek, evli, yüz yüze görüşme, 28.10.2017)

Kendi mahallesinde üç dönemdir muhtarlık yaptığını ve halk tarafından beğenildiği için seçildiğini vurgulayan bu muhtar, "Ben Suriyelilere vatandaşlık verilmesini istemiyorum. Çünkü vatandaşlık verilirse, bunlar seçmen de olur. Yani artık oy da kullanacaklar bunlar. E şimdi, mahallemizin yüzde elliden fazlası Suriyeli.

Bunlar bize oy vermez ki, tanımıyorlar etmiyorlar. Bunlar kendi aralarından bir aday çıkarıp seçtirebilirler." demiş ve ardından da benzer biçimde pek çok muhtarın da onun gibi yaşadığı endişeyi şu söyleriyle devam ettirmiştir. "Yani ben on beş yıldır muhtarım, ama korkuyorum. Şimdi bunların sayısı bizi geçti. E bunlarda birbirlerini tutuyorlar. Başka kimseye, tanımadıkları kimselere oy vermezler. İşte o yüzden korkuyorum. Yani on beş yıldır muhtarım, birden muhtarlığı kaybedebilirim. Yani halk benden o kadar memnun olmasına rağmen, muhtarlığım düşebilir." (Üçüncü dönem bir muhtar, erkek, evli, yüz yüze görüşme, 28.10.2017)

Görüldüğü gibi, muhtar kendi mahallesinde üç dönemdir muhtarlık yapmasına rağmen, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi, seçme ve seçilme hakkı verilmesi gibi durumlarda, Suriyelerin seçime girebileceği ve kendi mahallesinin de neredeyse yarısından fazlasının Suriyeli olması ve Suriyelilerin de birbirini desteklemesinden dolayı üç dönemdir muhtar olmasına rağmen muhtarlığını kaybedebileceğini söylemiştir.

Özetle, göç ile birlikte toplumsal mekânda cereyan eden bir dizi kıskançlık, korku, endişe ve rekabetin olduğunu görmekteyiz. Özellikle de Suriyelilerle birlikte, şehirde kuma evliliklerin artması ve Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlardan daha bakımlı oldukları algısı Şanlıurfalı kadınların Suriyeli kadınları kıskanmalarına ve dolayısıyla da pek çoğunun kuma evliliklerle eşlerin kaybedebilecekleri korkusu ortaya çıkarken, yine göç sonrası Suriyelilerin kentteki işgücü piyasasına dahil olaya başlamaları ve ucuz işgücü piyasasının oluşmaya başlamasıyla dar gelirli ve yevmiyelik işlerde çalışan işçi ailelerin tepkisini çekerken, kentteki esnaflar da Suriyeli esnaflardan dolayı kendi işleri kaybetmekten korkmaya başladıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca Suriyelilerin yoğun bulundukları mahalle muhtarları da kendilerine seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda Suriyelilerin muhtarlığı kazanacakları endişesi hâkim olmaya başlamıştır. Bütün bunlar da her iki halk arasında özellikle de Şanlıurfalılar nezdinde, kıskançlık, korku, endişe ve rekabetin ana dinamikleri olarak karşımızda durmaktadır.

5.5.2. Karşılaşma Alanlarında Çok Kültürlülük, Birlikte Yaşam ve Bariyerler

> *"[Suriyelilere] Hiç yardım etmem ben. Bilsem ki adam ölüyor. Bir bardak su vermem." (5. Görüşülen Şanlıurfalı, 06.09.2020).*
>
> *"Kısacası, farklılık içinde (ve farklılığa rağmen) birliği nasıl sağlayacağız; birlik içinde (ve birliğe rağmen) farklılığı nasıl koruyacağız?" (Bauman, 2017, s. 55)*

Richard Sennet, *Ten ve Taş* isimli kitabının mottosu, Aristoteles'in şu sözüdür: "Bir şehir farklı tür insanlardan oluşur; benzer insanlar farklı bir şehir meydana getiremezler." (Sennett, 2011, s. 7). Dolayısıyla, bir şehrin temel özelliklerinden birisi, farklı tür insanlarda oluşmasıdır. Bu farklılıklar, kimlik, sınıflar, statüler vs. farklı renkten, dinden ve politik görüşten insanların bir araya geldiği yerlerdir aslında.

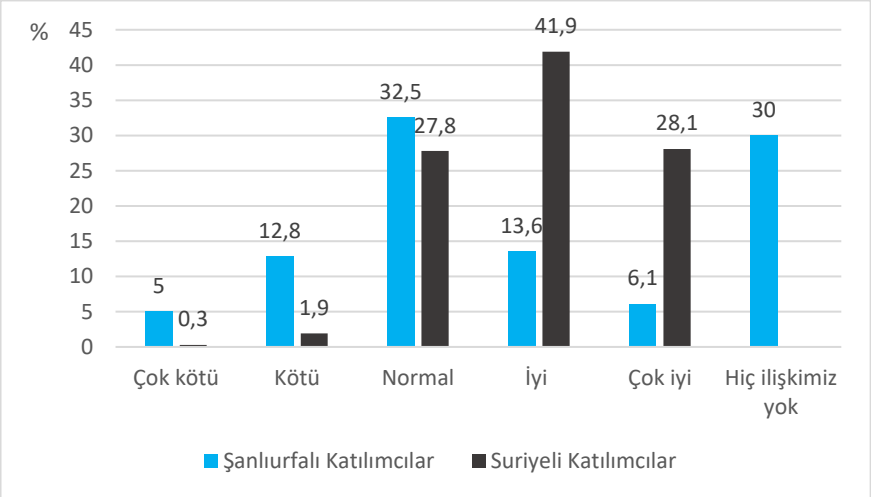
Bu sebepledir ki, Lefebvre, "homojenliğe karşı farklılıkları" savunur. Lefebvre *farklılık hakkı*ndan ("right to difference") bahseder. "Farklılık hakkının toplumsal eşitsizlikleri içerdiği ve haklı gösterdiği şeklindeki kullanımı" çürütmeye çalışır (Lefebvre, 2015, s. 95).

Altını çizmek gerekir ki, mekân sadece ayrıştırmaz ve bir segregasyon oluşturmaz. Aynı zamanda mekân sıkılaştırarak birleştirme özelliğine de sahiptir. Yani, toplama ve yoğunlaştırma. Dolayısıyla aslında mekânın insanları grupları ve toplumları bir araya getirme özelliği de vardır. Bu anlamda mekân eritme potası işlevi görmekten ziyade farklılıkların kendi farklılıklarını koruyabileceği yerleri de oluşturabilir. Bu anlamda, çok kültürlülük, birden fazla kültürün bir arada sorunsuzca yaşamasına atıf yapar ve çoğunlukla birlikte yaşama kavramıyla ilişkilendirilir.

"Genel olarak Suriyelilerle ilişkileriniz nasıl?" şeklindeki soruya Şanlıurfalı katılımcıların, %32,5'i "normal", %13,6'sı "iyi", %6,3'ü çok iyi1, %12,8'i "kötü", %5'i "çok kötü" biçiminde yanıtlar vermiştir. Suriyelilerle ilişkilerinin "kötü" veya "çok kötü" olduğunu belirtenlerin toplam oranı %17,8'dir. İlişkilerinin "iyi" veya "çok iyi" olduğunu belirtenlerin toplam oranı ise %19,7'dir. Katılımcıların üçte birinden biraz fazlasının Suriyelilerle olan ilişkileri "normal" düzeydedir. Şanlıurfalı

katılımcıların %30'unun "Suriyelilerle hiçbir ilişkimiz yok" demesi ise oldukça dikkat çekicidir (Şekil 106).

Şekil 106: Katılımcıların Birbirleriyle İlişkilerinin Genel Olarak Nasıl Olduğu

Bununla birlikte, Suriyeli katılımcıların penceresinden bakıldığında, Şanlıurfalılarla olan ilişkilerinin nasıl olduğunu öğrenmek de karşılaşma ve iç içe geçişlere bağlı olarak ortaya çıkan krizleri ve birlikte yaşamı anlamaya katkı sunabileceği düşünüldüğünden Suriyeli katılımcılara "genel olarak Şanlıurfalılarla ilişkileriniz nasıl?" şeklinde bir soru da yöneltilerek Suriyeli katılımcıların Şanlıurfalılarla olan ilişki düzeyleri öğrenilemeye çalışılmıştır. Bu soruya ise, Suriyeli katılımcıların %28,1'i "çok iyi", %41,9'u "iyi" ve %27,8'i de "normal" şeklinde yanıt vermişlerdir. Suriyeli katılımcıların sadece %2,2'si Şanlıurfalılarla olan ilişkilerinin "kötü" ve "çok kötü" olduğunu söylemişlerdir (Şekil 106).

Çok kültürlülük ve birlikte yaşama ilişkin sorulan sorulardan birisi de Şanlıurfalı katılımcıların Suriyelilere herhangi bir yardımda bulunup bulunmadıklarına ilişkin olmuştur. Buna göre Şanlıurfalı katılımcılara yöneltilen "Bugüne kadar Suriyelilere maddi veya manevi herhangi bir yardımda bulundunuz mu?" şeklindeki soruya katılımcıların %68'i "evet", %28'i "hayır" ve %4'ü de "hatırlamıyorum" demiştir. Böylelikle katılımcıların üçte ikisinin Suriyelilere maddi veya manevi yardımlarda bulundukları ortaya çıkmaktadır.

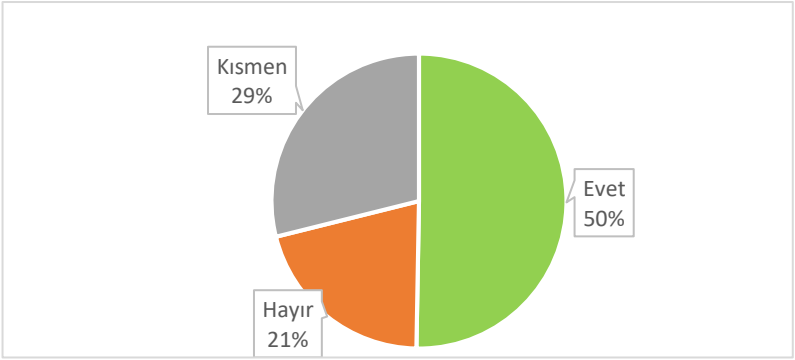
Araştırma kapsamında, görüşülen Şanlıurfalı bir katılımcının, "Suriyelilere hiç yardım ettiniz mi?" şeklindeki soruya, verdiği yanıt, "[Suriyelilere] Hiç yardım etmem ben. Bilsem ki adam ölüyor. Bir bardak su vermem." Demesi, olukça çarpıcı olmuştur.

18 yaşındaki bu genç katılımcının bunu söylemesi, dikkate değerdir. Üstelik bu katılımcının, Suriyeli komşusu da vardır. Ona göre, "Suriyelilerle benzer tek özellikleri bile yok"tur. (5. Görüşülen Şanlıurfalı, 06.09.2020).

Buna karşılık, Suriyeli katılımcılara da Şanlıurfalılar tarafından kendilerine maddi veya manevi herhangi bir yardımda ulunanın olup olmadığı da sorulmuştur. Buna göre, Suriyeli katılımcıların %68'i Şanlıurfalılar tarafından kendilerine herhangi bir yardımda bulunanın olmadığını söylerken, katılımcıların %32'si ise, Şanlıurfalılardan kendilerine yardımda bulunulduğunu söylemişlerdir.

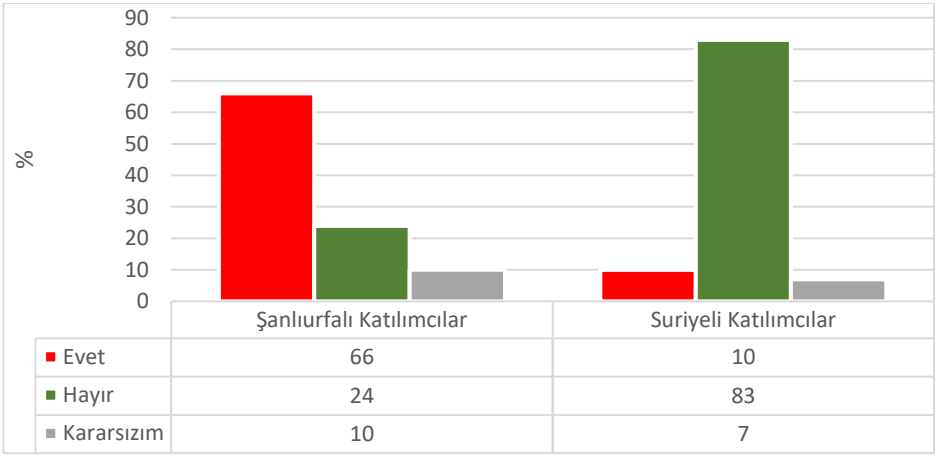
Bununla birlikte, Suriyeli katılımcılara, Şanlıurfa'nın misafirperver bir kent olduğu görüşüne katılıp katılmadıkları da sorulmuştur. Buna göre, Suriyeli katılımcıların %50'si Şanlıurfa'nın misafirperver bir kent olduğu görüşüne katılırken, %21'i katılmamakta ve %29'u da" kısmen" katılmaktadır (Şekil 107).

Şekil 107: Suriyeli Katılımcıların "Şanlıurfa'nın Misafirperver Bir Kent" Olduğu Görüşüne Katılıp Katılmadıkları

Bununla birlikte, sorulan önemli sorulardan birisi de evlilikler yoluyla, birlikte yaşam ve iç içe geçişlerin istenip istenmediğini test etmek amaçlı bir soru da yöneltilmiştir. "Ailenizden birinin Suriyeli biriyle evlenmesi sizi rahatsız eder mi?" şeklindeki soruya Şanlıurfalı katılımcıların %66 "evet", %24'ü "hayır" ve %10'u da "kararsızım" demiştir (Şekil 108).

Şekil 108: Her iki Katılımcı Grup İçin, Ailelerinden Birinin Karşı Tarafla Evlenmesinin Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceği

Görüldüğü gibi, Şanlıurfalı katılımcıların neredeyse üçte iki gibi ezici bir çoğunluğu (%66) ailelerinden birisinin Suriyeli birisiyle evlenmesinin kendisini rahatsız edeceğini belirtmiştir. Katılımcıları sadece yaklaşık dörtte birisi (%24) böylesi bir durumdan rahatsız olmayacaklarını belirtmeleri de yine birlikte yaşam ve çok kültürlüğe ilişkin önemli bir ipucunu sağlamaktadır.

Bu soruya, "evet" şeklinde yanıt veren Şanlıurfalı katılımcılar, bunun sebebi olarak, "onlara güvenmiyorum", "onları sevmiyorum", "kültür farklılığımız var", "ahlakları farklı", "anlaşamayız", "dil sıkıntısı ve iletişimsizlik", "yaşam biçimleri farklı" gibi gerekçeleri dile getirmişlerdir. Buna karşılık, "hayır" ve "fark etmez" diyen katılımcılar da "zaten onlarla akrabayız", "bir sorun olmaz", "hepimiz Müslümanız", "insan olması yeterli" gibi sebepleri dile getirmişlerdir.

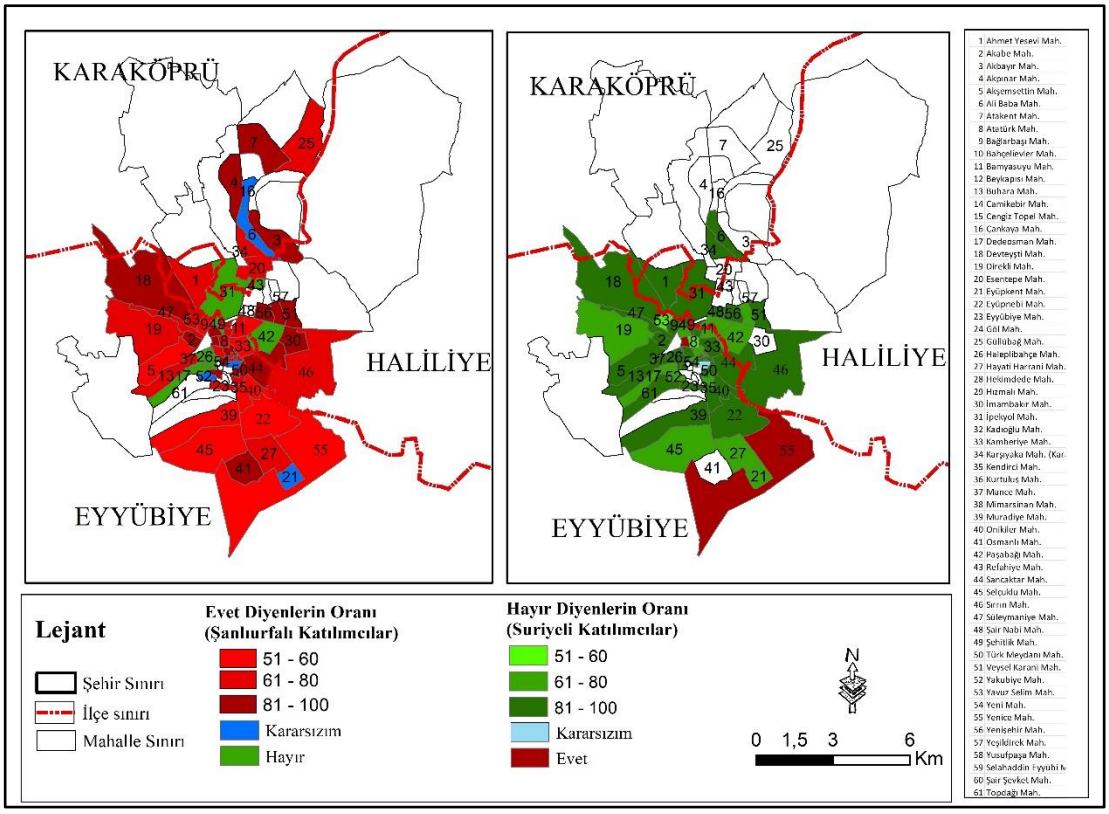
Karşılaşma krizleri ve iç içe geçişler bağlamında birlikte yaşam ve çok kültürlülüğe ilişkin katılımcıların yatkınlık düzeylerini öğrenmeye dönük sorulan en kritik sorulardan birisi de Suriyeli katılımcıların ailelerinden birisinin Türkiyeli/Şanlıurfalı birisiyle evlenmesi durumunda bir rahatsızlık hissedip etmeyeceğini öğrenmeye dönük sorulan soru olmuştur. Bu kapsamda, Suriyeli katılımcılara, "Ailenizden birinin Türkiyeli biriyle evlenmesi sizi rahatsız eder mi?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Suriyeli katılımcıların %83'ü bu soruya "hayır", %10'u "evet" ve %7'si "karasızım" şeklinde yanıtlar vermiştir (Şekil 108).

Görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların sadece %10'u ailelerinden birisinin Türkiyeli/Şanlıurfalı birisiyle evlenmesinin kendisini rahatsız edeceğini belirtmiştir.

Buna karşılık Suriyeli katılımcıların beşte dördü (%83) gibi ezici bir çoğunluğunun böylesi bir durumun kendilerini rahatsız etmeyeceğini belirtmesi Suriyeli katılımcıların "ev sahibi toplumla" birlikte yaşamaya dair ne kadar istekli olduğunu ortaya koyması açısından kaide değer bir sonuç olarak görülmelidir.

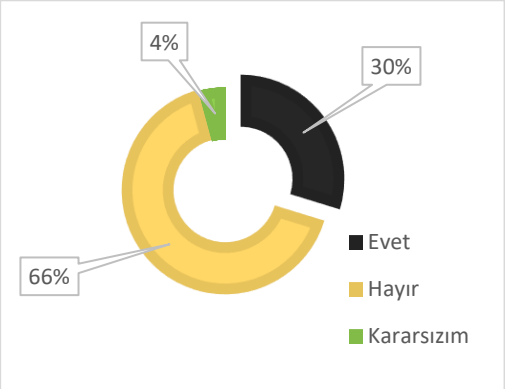
Ayrıca, her iki katılımcı grubun da kendi ailelerinden birisinin karşı taraftan birisiyle evlenmesi durumunda kendilerinin rahatsız olup olmayacaklarına ilişkin sorulan soruya verdikleri yanıtların katılımcıların oturdukları mahallelere göre dağılımına bakıldığında da neredeyse her iki katılımcı grubu için birbiriyle zıt bir ortaya çıkmaktadır. Aşağıda ilgili dağılımı verilen haritaya bakıldığında, ilk haritanın neredeyse tümü kırmızı renkte iken, ikinci harita ise mahalleler yeşil renktedir. Yenice Mahallesi'nde oturan Suriyeli katılımcılar dışında diğer tüm mahallelerde oturan katılımcılar ağırlıklı olarak kendilerinden birisinin Şanlıurfalı birisiyle evlenmesi durumunda bundan rahatsızlık duymayacağı, buna karşılık birkaç mahalle dışında Şanlıurfalı katılımcıların oturdukları tüm mahallelerde ağırlıklı olarak kendilerinden birisinin Suriyelilerden birisiyle evlenmesinin kendilerini rahatsız edeceklerini söylemişlerdir. Dolayısıyla her iki katılımcı grup arasındaki zıtlık aşağıdaki haritaya da yansımıştır (Şekil 109).

Şekil 109: Her iki Katılımcı Grup İçin, Ailelerinden Birinin Karşı Tarafla Evlenmesinin Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceğinin Oturulan Mahalleye Göre Dağılımları

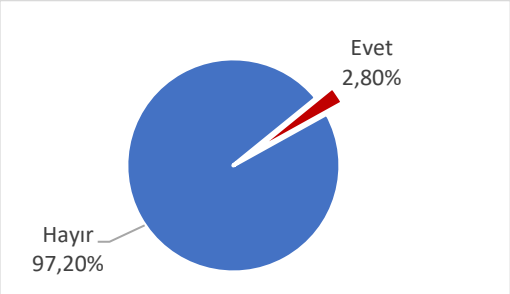

Ancak, yukarıdaki sorulardan ortaya çıkan sonuçlardan daha farklı bir sonucun çıktığı bir başka birlikte yaşam ve çok kültürlülük sorusu olmuştur. Şanlıurfalı katılımcılara bir de "Çocuğunuzun veya kardeşinizin okulda Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmaları sizi rahatsız eder mi?" şeklinde de bir soru yöneltilmiştir. Bu soruda ise katılımcıların %4'ü kararsız" olduklarını belirtirken, katılımcıların %30'u "evet", %66'sı da "hayır" demiştir (Şekil 110).

Şekil 110: Şanlıurfalı Katılımcılar İçin, Çocuklarının veya Kardeşlerinin Okulda Suriyeli Öğrencilerle Aynı Sınıfı Paylaşmalarının Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceği

Şekil 111: Suriyeli Katılımcılar İçin, Çocuklarının veya Kardeşlerinin Okulda Şanlıurfalı Öğrencilerle Aynı Sınıfı Paylaşmalarının Kendilerini Rahatsız Edip Etmeyeceği

Görüldüğü gibi, Şanlıurfalı katılımcıların neredeyse üçte birisi kardeşinin veya çocuğunun okulda Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmalarının kendisini rahatsız edeceğini söylemiştir. Diğer sorularda ortaya çıkan birlikte yaşam ve çok kültürlülüğe açık olma durumundaki zayıflık bu soruda çok fazla görünmese de ortaya çıkan bu oran birlikte yaşamın güçlülüğüne bir işaret olarak algılanmalıdır.

Bu soruyla birlikte, tıpkı Şanlıurfalı katılımcılara da sorulduğu gibi Suriyeli katılımcılara da sorulan en kritik ve en önemli sorulardan birisi de katılımcıların kardeşlerinin veya çocuklarının Türkiyeli/Şanlıurfalı öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmaları durumunda rahatsızlık hissedip etmeyecekleri şeklindeki soru olmuştur. Bu kapsamda, Suriyeli katılımcılara, "Çocuğunuzun veya kardeşinizin okulda Türkiyeli öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmaları sizi rahatsız eder mi?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya karşılık, Suriyeli katılımcıların, %2,8'i "evet" demiştir. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%97,2) "hayır" şeklinde yanıt vermiştir (Şekil 111).

Bununla birlikte, bu soruya "hayır" diyen katılımcılar, buna gerekçe olarak, "ikimiz de insanız", "fark etmez", "çocuklarımız dil öğrensinler", "Türkçe öğrenmeleri için", "arkadaş olsunlar", "Türkiye'de yaşamaya alışsınlar" gibi sebepleri dile getirirken, aynı soruya "evet" şeklinde yanıt veren katılımcılar da buna gerekçe olarak, genellikle, "kültür farklılığı var", "dil farkımız var", "çocuklarımıza kötü davranılıyor", "orada Arapça öğrenemez" gibi yanıtları dile getirmişlerdir.

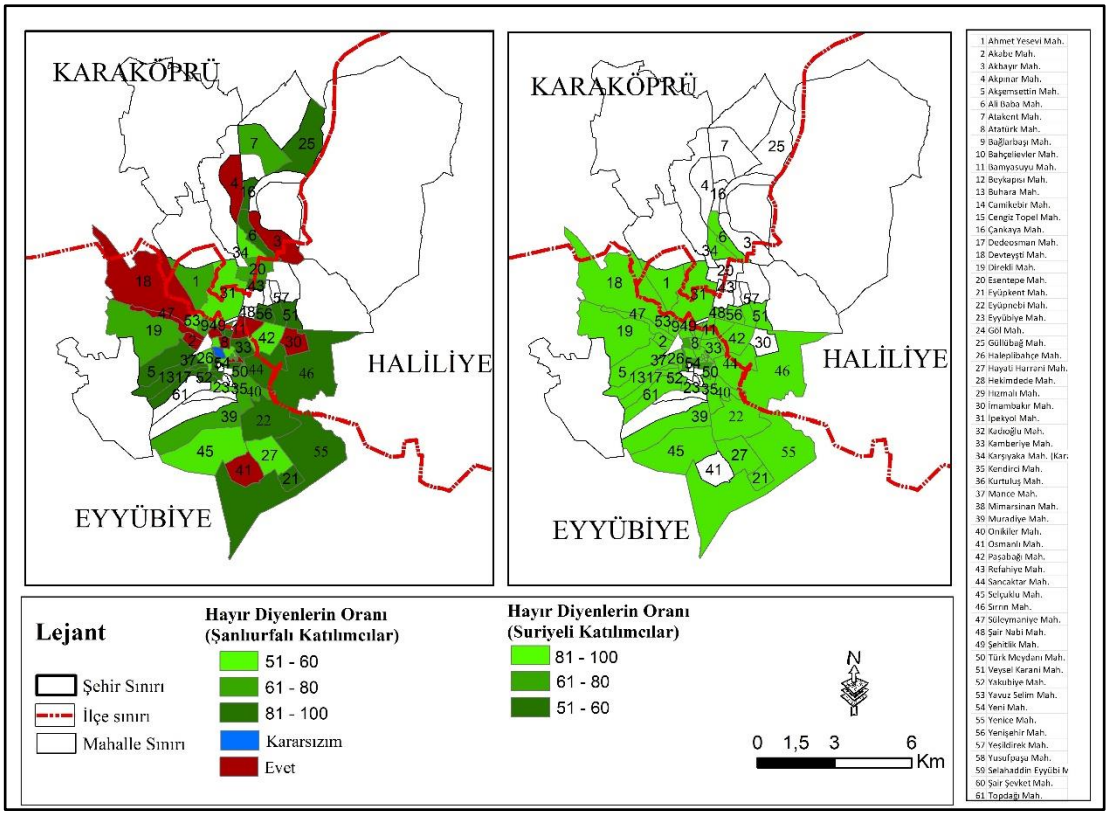
Bununla birlikte, bu soruya "evet" şeklinde yanıt veren katılımcılar, bunun sebebi olarak, "kültür ve ahlakları farklı", "ahlakları bozuk", "uyum sağlayamazlar", "daha sakin ve daha kaliteli bir eğitim için", "onları sevmiyorum", "onları istemiyorum", "çocuklarımıza kötü örnek olurlar", "kültürümüz değişebilir" gibi gerekçeleri öne sürmüşlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen Muhtar 16, şunları dile getirmiştir:

> "Bunlar Türkiye'deki çocukların psikolojisini bozdular. Niye, çünkü ben kendi çocuğumu okula gönderiyem, doğru dürüst bir eğitim alamıyor. Eskiden daha iyiydi. Şimdi kötü, niye çünkü Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta. Öğretmenleri de Suriyeli. Adam Arap kökenli, Suriyeli ha. E niye şimdi Suriyeli adam benim çocuklarıma ders versin? Benim çocuğum nerden bilsin Arapçayı?" (Muhtar 16, yüz yüze görüşme, 16.09.2020).

Buna karşılık, bu soruya "hayır" şeklinde yanıt veren katılımcılar da genelde, "onlar da insan", "çocukların da okumaya hakkı var", "çocukların bir suçu yok", "çocuklardan zarar gelmez", "eğitimde ayrımcılık olmaz" gibi sebepleri sıralamışlardır.

Bu soruya yanıt veren her iki katılımcı grubunda oturulan yere göre mahalle bazlı dağılımları yapıldığında ise aşağıdaki harita ortaya çıkmaktadır. Bamyasuyu, Akabe, Süleymaniye, Devteyşti gibi Suriyelilerin yoğun yaşadığı ve temasın daha fazla olduğu mahallelerde oturan Şanlıurfalı katılımcılar, bu soruya ağırlıklı olarak "evet" demiştir. Diğer mahallelerde oturan Şanlıurfalı katılımcılar ise ağırlıklı olarak "hayır" demiştir. Aynı haritada, Suriyelilerin de dağılımı gösterilmektedir. Buna göre Suriyeli katılımcıların verdikleri yanıtlar oturdukları mahalleye göre dağıtıldığında, Suriyeli katılımcıların oturdukları tüm mahallelerde, "hayır" yanıtı ağırlıklı olmuştur. Bu sebepledir ki, Suriyeli katılımcıların ilgili soruya verdikleri yanıtın dağılımını gösteren haritada tüm mahalleler "yeşil" rengine boyanmıştır. Bu da demek oluyor ki, Suriyeli katılımcılar için, oturulan tüm mahallelerde katılımcıların kendi çocuklarının veya kardeşlerinin Şanlıurfalı/Türkiyeli birisiyle aynı okulu ve sınıfı paylaşmaları kendilerini rahatsız etmemektedir (Şekil 112).

Şekil 112: Aynı Sınıfı Paylaşma Sorusuna Verilen Yanıtların Oturulan Mahalleye Göre Dağılımı

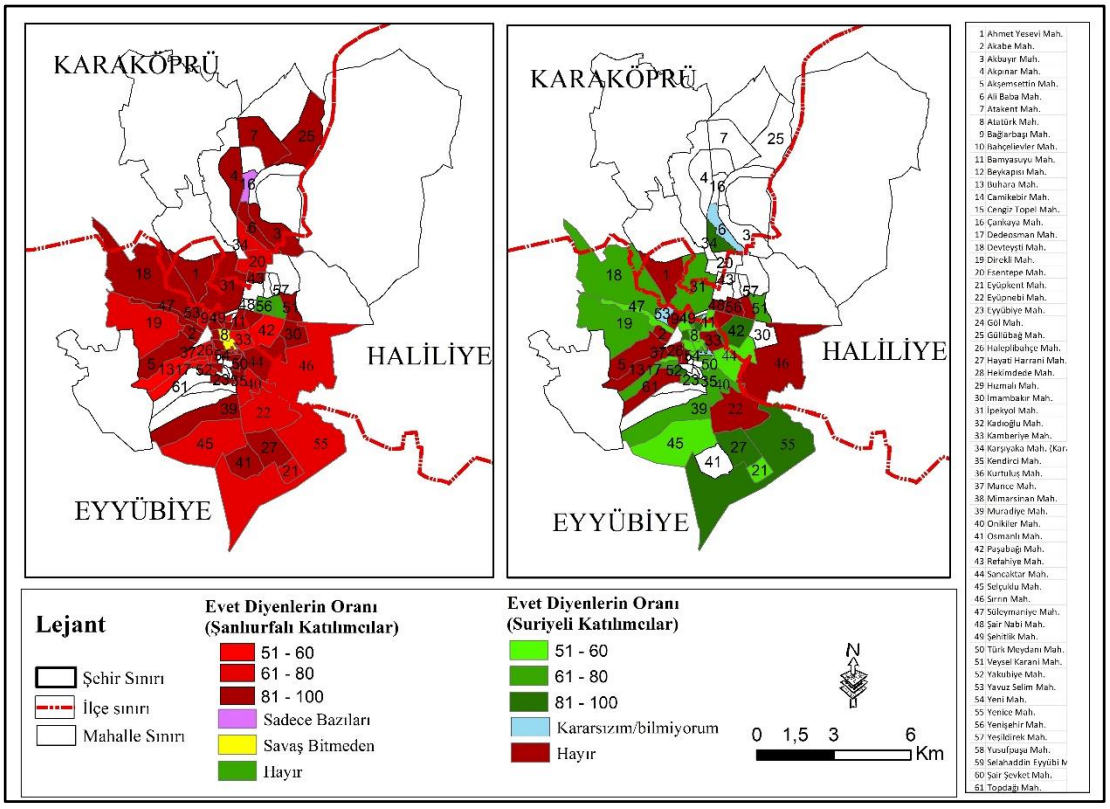

Her iki katılımcı grup arasındaki karşılaşma krizleri temelinde birlikte yaşama ve çok kültürlülüğe ilişkin ipucunu bize en net gösteren sorulardan birisi de, savaşın bitimiyle Suriyelilerin memleketlerine gidip gitmeyeceklerine ilişkin olan soru olmuştur. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcılara "savaşın bitmesi ve her şeyin normale dönmesi durumunda sizce Suriyeliler mutlak surette memleketlerine geri gönderilmeli mi?" şeklinde bir soru yöneltilirken, Suriyeli katılımcılara da "Ülkenizde savaşın bitmesi ve er şeyin normale dönmesi durumunda Suriye'ye geri dönmeyi düşünür müsünüz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Buna göre, Şanlıurfalı katılımcıların %3,3'ü "savaş bitmeden", %79,4'ü savaş biterse, Suriyelilerin memleketlerine geri gitmeleri gerektiğini söylemiştir. Suriyeli katılımcıların da %55'i savaşın bitmesi durumunda memleketlerine geri dönmek istediği, buna karşılık Suriyeli katılımcıların %37'si savaş bitse dahi memleketlerine dönmeyeceklerini söylemişlerdir.

Bu kritik soruya verilen yanıtları, katılımcıların oturdukları mahallelere göre dağılımı yapıldığında ise, aşağıdaki gibi çarpıcı bir harita ortaya çıkmaktadır. Suriyeli katılımcıların, oturdukları birkaç mahalle dışında, diğer tüm mahallelerde oturanların

ağırlıklı olarak memleketlerine geri dönmek istedikleri ortaya çıkarken, Şanlıurfalı katılımcıların ise oturdukları mahallerin neredeyse tümünde Suriyelilerin memleketlerine geri gitmeleri gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır (Şekil 113).

Şekil 113: Suriyelilerin Memleketlerine Dönme Gerekliliği ve Dönme İsteğinin Mahalle Bazlı Dağılımları

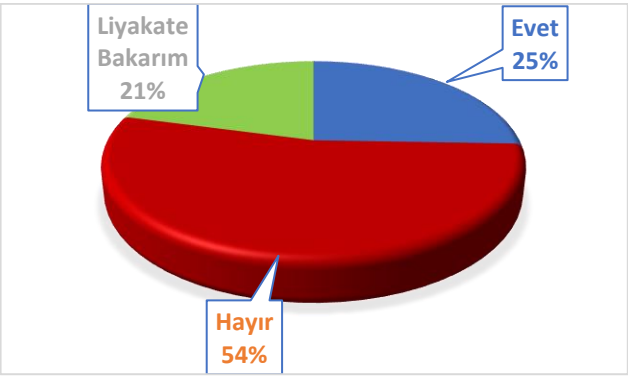
Şanlıurfalılar için, Suriyelileri bir "rahatsızlık" kaynağı olarak görenler ve dolayısıyla "Suriyeliler memleketlerine geri döndüklerinde, toplumun daha huzurlu ve mutlu olacağını" savunan katılımcılar ve muhtarlar da olmuştur: Örneğin, Muhtar 8, "Dönmeleri daha sağlıklı olur. Vatandaşlarımız daha rahat eder. Sorunlar gittikçe artıyor. Pandemi var diye sorunlar daha az. Pandemi öncesi parkları kafeleri fazla kullanıyorlardı. Millet rahatsız oluyorlar. Yetkililer göndersinler savaş bittiğinde." (Muhtar 8, telefonla görüşme, 12.09.2020) demiştir.

Herhangi ciddi bir sorun olmamasına rağmen toplumun genel olarak "Suriyelileri istememesi" ve "gitmelerini istemesi" birlikte yaşama isteğinin zayıflığını göstermektedir. Mesela, Muhtar 17 şunları söylemiştir: "Şimdi benim üç yıldır komşu olduğum bir Suriyeli var. Üç yıldır hiç ondan rahatsızlık duymadım. Şimdiye kadar hiç balkona bile çıktıklarını görmedim. Şimdi iyisi de var. Kötüsü de.

Hepsini aynı kefeye koyamayız. Ama genel olarak vatandaş gitmelerini istiyor." (Muhtar 17, yüz yüze görüşme, 17.09.2020).

Çok kültürlülük ve birlikte yaşama ilişkin en kritik sorulardan birisi de katılımcıların bir işyerinden patron olması durumunda ve ihtiyaç olması halinde yanında Suriyeli işçi çalıştırıp çalıştırmayacağına ilişkin sorudur. Buna göre Şanlıurfalı katılımcılara "Bir işyerinde patron olduğunuzu varsayarsak, ihtiyaç olması durumunda yanınızda Suriyeli işçi çalıştırır mısınız?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların yarısından fazlasının (%54) "hayır" demesi oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Katılımcıların dörtte biri (%25'i) "evet" ve %21'i de "liyakate bakarım" demiştir (Şekil 114).

Şekil 114: Şanlıurfalı Katılımcıların Yanında Suriyeli İşçi Çalıştırıp Çalıştırmayacağı

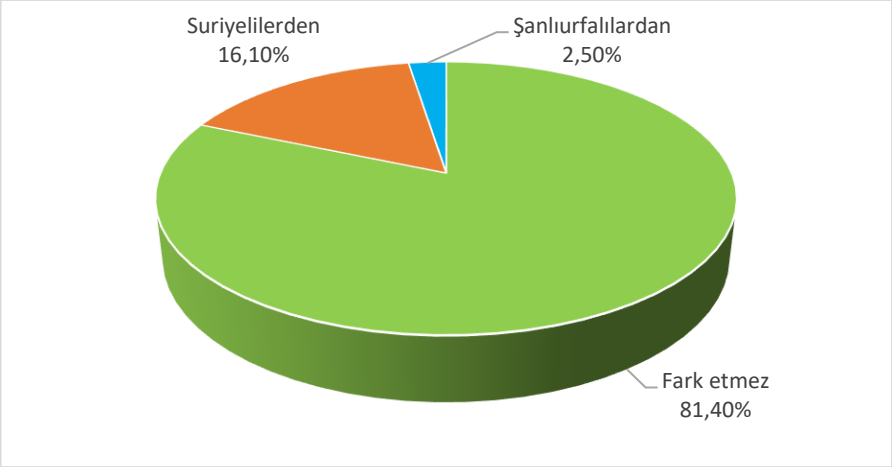

Bu soruyu, "evet" olarak yanıtlayanlar, bunun sebebi olarak, "çalışkanlar", "ihtiyaçları var", "mağdur oldukları için", "evlerini geçindirmek zorundalar", "onlar da bizim gibi insan", "ucuza çalışıyorlar", "sigortasız çalışıyorlar", "ben önce insani olarak bakarım, işini iyi yapması önemli" gibi gerekçeleri öne sürmüşlerdir. Buna karşılık bu soruyu, "hayır" olarak yanıtlayanlara, bunun sebebi sorulduğunda ise, "Suriyelilere güvenmiyorum", "öncelik kendi vatandaşımın", "kendi vatandaşımı alırım", "onları sevmiyorum", "onlara güvenmiyorum, çünkü, güven vermiyorlar", "benim vatandaşım varken, Suriyeliyi çalıştırmam", "hainler", "korkuyorum", "ahlakları bozuk" gibi yanıtlar vermişlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen bir katılımcı da şunları dile getirmiştir:

> "Benim vatandaşım varken, ben onu [Suriyeliyi] çalıştırmam. Ben, bunları, Ensar olarak kabul etmiyorum. Ensarlık üç günlük, dört günlük bir şeydir. Bunların burada barındırılmasının tek sebebi, Avrupa Birliği'nden gelen paranın yarısının birilerinin [cebine] indirmesidir. Yoksa, hemen gönderirlerdi. Bunlar, burada kalmaya devam eder. Buradaki bolluğu nerede bulacaklar?"

Görüldüğü gibi, genel olarak Şanlıurfalı katılımcıların penceresinden bakıldığında Suriyelilerle birlikte yaşama ve kültürlüğe yatkınlık isteğinin oldukça zayıf görünmektedir. Buna bir de Suriyeli katılımcıların penceresinden bakmak gerekecektir. Bu sebeple Şanlıurfalı katılımcılara sorulan yukarıdaki sorular, Suriyeli katılımcılara da sorulmuştur. Örneğin, "Bir işyerinde patron olduğunuzu varsayarsak, ihtiyaç olması durumunda yanınızda Suriyeli işçi mi çalıştırırsınız yoksa Şanlıurfalı bir işçi mi çalıştırırsınız?" şeklindeki soruya Suriyeli katılımcıların %81,4'ü "fark etmez", %16,1'i "Suriyelilerden" ve %2,5'i de "Şanlıurfalılardan" yanıtını vermiştir (Şekil 115).

Şekil 115: Suriyeli Katılımcıların, Yanında Şanlıurfalı İşçi Çalıştırıp Çalıştırmayacağı

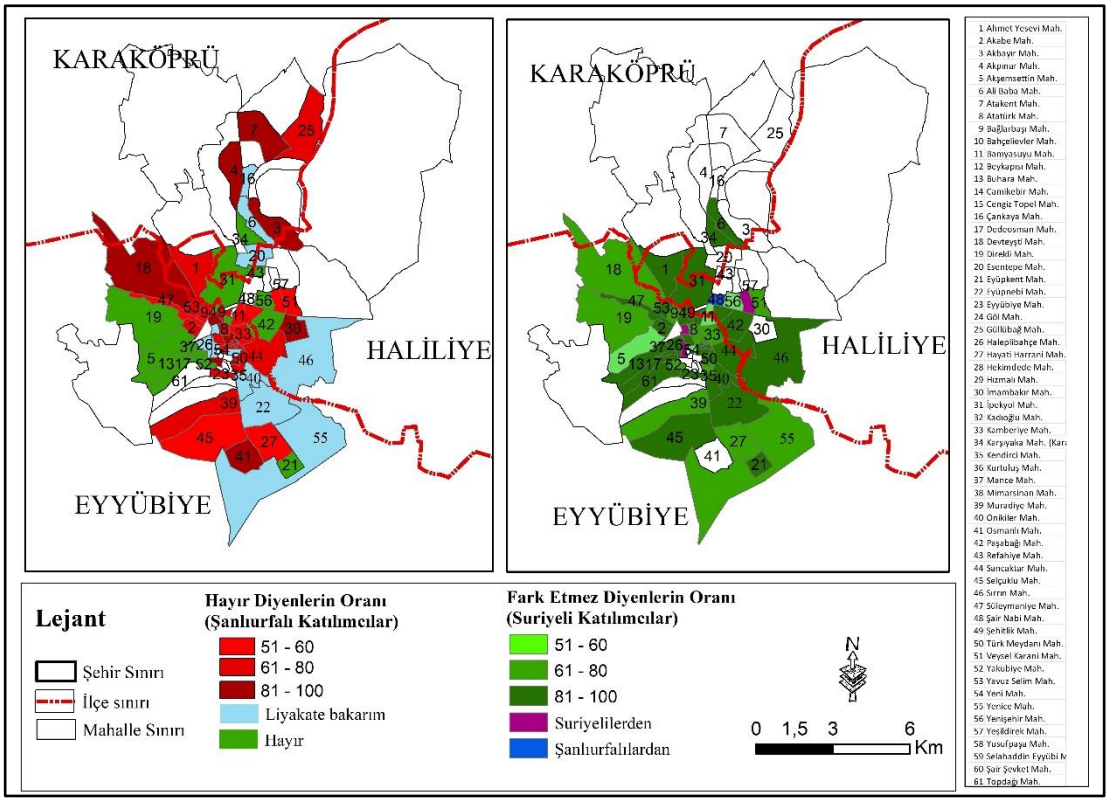
Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların %80'inden fazlası bir iş yerinde patron olması ve ihtiyaç olması durumunda yanında çalıştıracağı işçinin fark etmeyeceğini belirtmiştir. Bu katılımcı grup hem Suriyelilerden hem de Şanlıurfalılardan da işçi çalıştırabileceklerini ve bunda seçici davranmayacaklarını yani bunun kendileri için fart etmez olduğunu dile getirmişlerdir.

Bu soruya, "fark etmez" şeklinde yanıt veren katılımcılar, bunun sebebi sorulduğunda, genellikle, "çalışması yeterli", "insan olması yeterli", "hepimiz kardeşiz", "hepimiz Müslümanız", "hepimiz biriz", "ırkçılık yapma istemem, ikisini de alırım", "dürüst olması yeterli", "liyakate bakarım", "hakkedeni alırım" gibi yanıtlar vermişlerdir. "Şanlıurfalılardan alırım", şeklinde yanıt veren katılımcılar ise, buna gerekçe olarak, "Şanlıurfalılarla daha iyi anlaşırım", "onların da çalışmaya ihtiyacı var", "müşterilerimizin çoğu Şanlıurfalı", "dil öğrenirim" gibi yanıtlar vermişlerdir. Bu soruya, "Suriyelilerden işçi alırım" şeklinde yanıt veren katılımcılar

da bunun nedeni olarak, “dilimiz aynı, iletişim sorunu yaşamayız”, “Suriyeliler daha muhtaç”, “Suriyeliler daha ucuza çalışıyorlar”, “sigorta istemiyorlar”, “Suriyelilerle daha iyi anlaşırız” gibi sebepleri dile getirmişlerdir.

Bu soruya verilen yanıtları, her iki katılımcı grubun da oturdukları mahallelere göre dağılımları yapıldığında ise, aşağıdaki harita ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, Suriyeli katılımcıların oturdukları mahallelerin neredeyse tümü “fark etmez” yanıtı ön plana çıkarken, Şanlıurfalı katılımcılarda ise, “hayır” yanıtını veren katılımcıların oturdukları mahallelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir (Şekil 116).

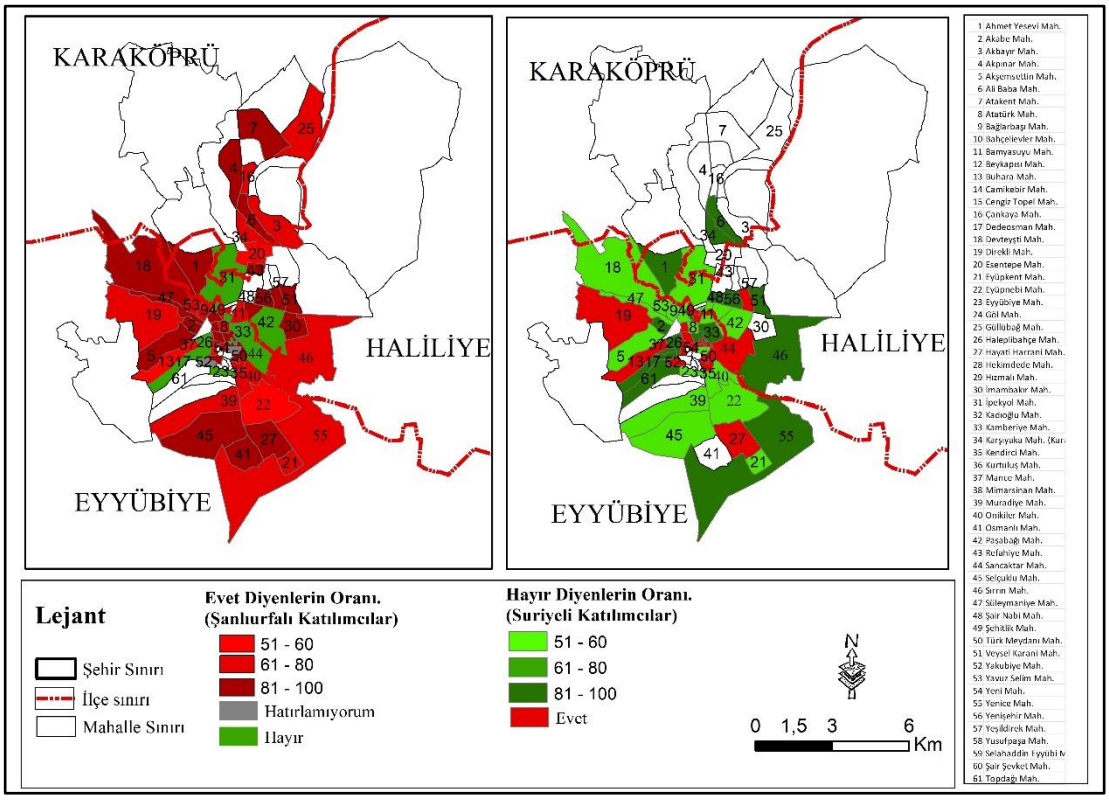
Şekil 116: Katılımcıların Yanında Suriyeli/Şanlıurfalı İşçi Çalıştırma Durumunun İkamet Edilen Mahalleye Göre Dağılımı

Bununla birlikte, karşılaşmaların, iç içe geçişlerin ve temasın kriz doğurduğunu bize gösteren kanıtlardan birisi de, her iki katılımcı gruba da yöneltilen, “keşke Türkiye’ye gelmeseydiler” (Şanlıurfalı katılımcılara) ve “keşke Türkiye’ye gelmeseydik” (Suriyeli katılımcılara) deyip demediklerine ilişkin sorulan soru ve ortaya çıkan yanıtların mahalle bazlı dağılımlarıdır. Bu soruya verilen yanıtlar her iki katılımcı grup için de bu çalışmanın dördüncü bölümünde Algılar yargılar ve beklentiler başlığında verildiğinden burada verilmeyecektir. Ancak, ortaya çıkan

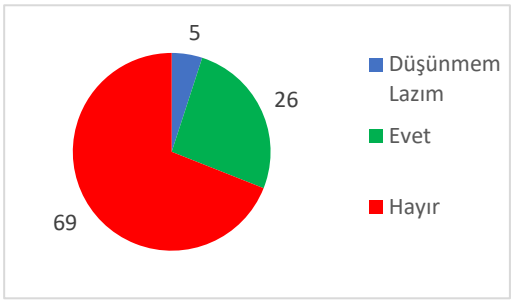
sonucun oturulan mahalleye göre dağılımı yapıldığında ortaya çıkan durum kaide değerdir. Nitekim Suriyeli katılımcıların oturdukları mahallerin çoğunda "keşke Türkiye'ye gelmeseydik" demedikleri ağırlıktayken, Şanlıurfalı katılımcıların oturdukları mahallelerin birkaçı hariç neredeyse tümünde Suriyeliler için, "keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" denildiği ortaya çıkmıştır. Her iki, harita da karşılaştırıldığında, birlikte yaşamın güçlüğü daha net ortaya çıkarken, yoğunluğun, iç içe geçişlerin ve toplumsal temasın toplumsal kriz yarattığını göstermektedir (Şekil 117).

Şekil 117: "Keşke, Türkiye'ye Gelmeseydiler/Gelmeseydik" Diyenlerin İkamet Edinen Mahalleye Göre Dağılımları

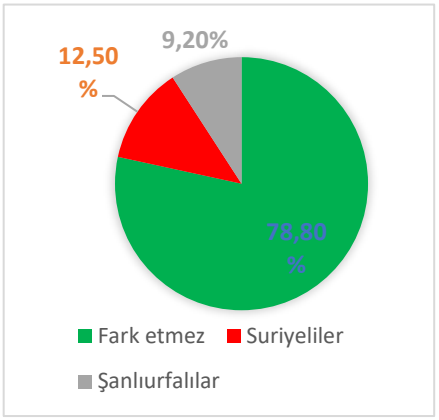

Katılımcılara sorulan en kritik sorulardan birisi de "Suriyelilerin yoğun olduğu bir binada veya mahallede eğer devlet tarafından size ücretsiz bir ev verilirse, gidip o evde kalır mısınız?" şeklindeki soru olmuştur. Bu soruya ise katılımcıların %69'unun "hayır" demesi birlikte yaşama isteğinin ne kadar zayıf olduğunu göstermektedir. Şanlıurfalı katılımcıların %26'sı "evet" derken %5'i de "düşünmem lazım" demiştir (Şekil 118).

Şekil 118: Şanlıurfalı Katılımcıların Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Yerde Devlet Tarafından Kendilerine Ücretsiz Bir Ev Verilmesi Durumunda Gidip O Evde Kalıp Kalmayacağı

Şekil 119: Kendilerine Devlet Tarafından Ücretsiz Bir Ev Verilmesi Durumunda, Suriyeli Katılımcıların Kimlerin Yoğun Olduğu Yeri Tercih Edeceği

Görüldüğü gibi, kendilerine devlet tarafından ücretsiz bir ev verilmesi durumunda bile, Suriyelilerin yoğun olduğu bir yerdeki evde kalmak istemediklerini belirten katılımcıların oranı oldukça yüksektir. Şanlıurfalı katılımcıların sadece dörtte birinin Suriyelilerle birlikte yaşamayı kabul etmesi, her iki halkın da birlikte yaşamalarına dair umutları daha da cılız kılmaktadır. Bu durum, Suriyeli komşusu olan Şanlıurfalı bir katılımcının sözlerine şöyle yansımıştır: "Sen ne diyorsun yahu? Aklımı ekmek peynirle mi yedim? Nasıl giderim onların içinde kalırım? Sen ne diyorsun? (…) Gitmem yahu! Ne yapsalar da gitmem, Altından ev yapsalar da gitmem. İsterse köşk olsun!" (4. Görüşülen, 25.09.2020).

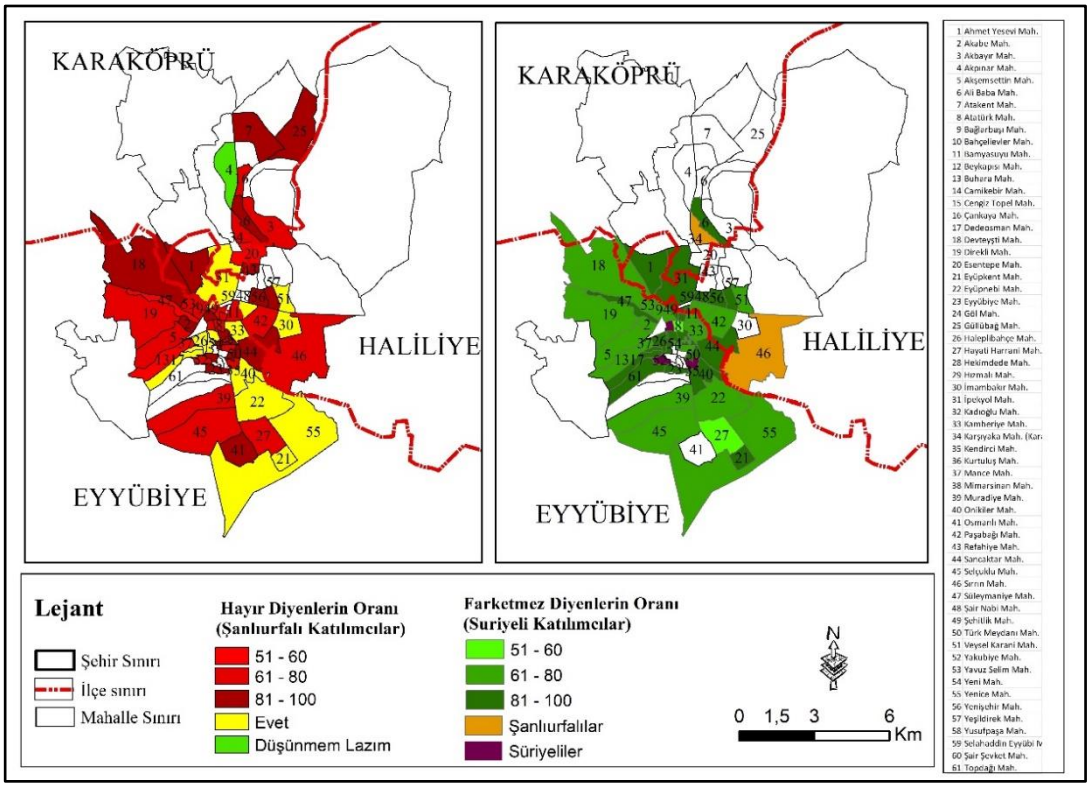
Birlikte yaşam, çok kültürlülük ve karşılaşma krizlerine ilişkin Suriyeli katılımcılara sorulan en kritik sorulardan birisi de kendilerine devlet tarafından ücretsiz bir ev verilmesi durumunda Şanlıurfalıların mı yoksa Suriyelilerin mi yoğun olduğu bir yerdeki evi tercih edeceklerine ilişkin olmuştur. Suriyeli katılımcılara, "Eğer devlet tarafından size ücretsiz bir ev tahsis edilirse, Suriyelilerin olduğu mahalledeki/binadaki evi mi tercih edersiniz, yoksa Şanlıurfalıların olduğu mahalledeki/binadaki evi mi tercih ederdiniz?" şeklinde sorulan soruya ağırlıklı olarak birlikte yaşamdan yana olduğu görülmüştür. Çünkü Suriyeli katılımcıların %78'i "fark etmez" şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların %13'ü "Suriyelilerin" yoğun olduğu yerdeki bir evi tercih ederken %9'u da "Şanlıurfalıların" yoğun olduğu yerdeki bir evde kalmayı tercih etmişlerdir (Şekil 119).

Buna göre, “fark etmez” (%78) ve “Şanlıurfalılar” (%9) diyen katılımcıların toplam oranı %87 olmaktadır. Demek oluyor ki, Suriyeli katılımcıların %87’si için Şanlıurfalılarla birlikte aynı mahalle veya binada kalmak kendileri için bir sorun olmadığı gibi, birlikte kalmayı özellikle de tercih ediyorlar.

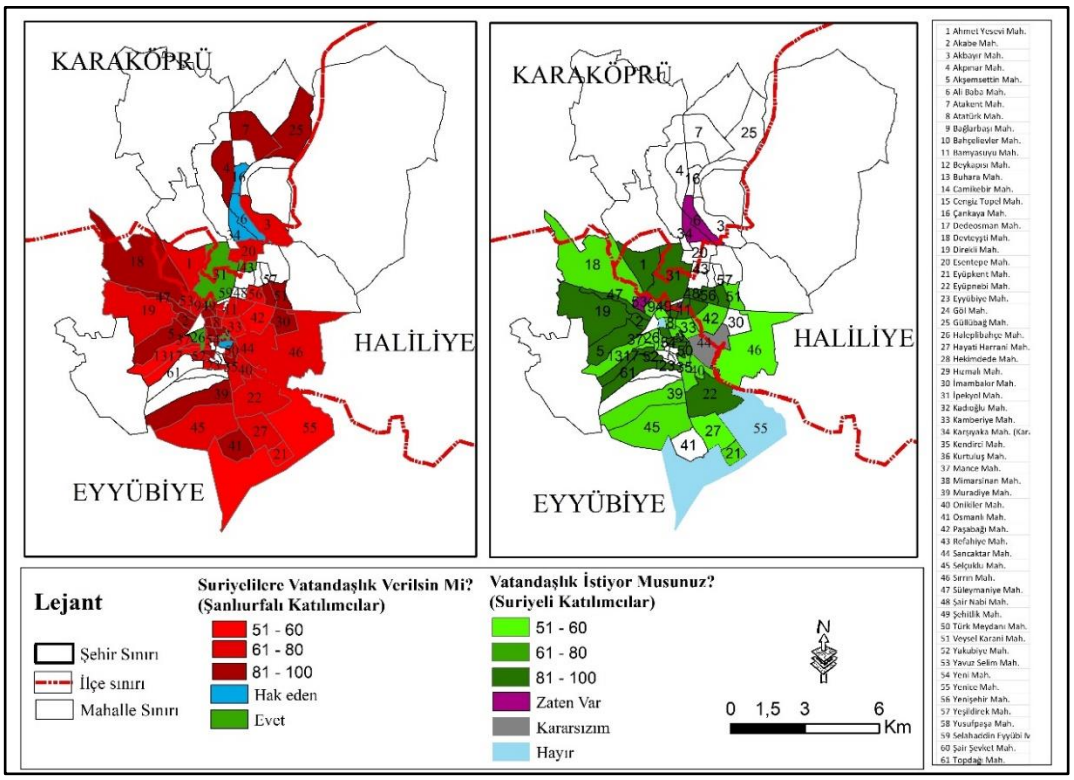
Bununla birlikte, katılımcılara yapmak istedikleri tercihlerin sebebi de sorulmuştur. Buna göre, “fark etmez” diyen katılımcılar, bunun nedeni olarak, “aramızda bir fark yok”, “hepimiz aynıyız”, “hepimiz kardeşiz”, “hepimiz Müslümanız”, “insan olmaları yeterli”, “bir evim olsun yeterli, nerede olduğu önemli değil”, “ikisi de benim için aynı”, “ırkçılık yapmam” gibi sebepleri dile getirmişlerdir. Bu soruya, “Şanlıurfalılar”, yanıtını veren katılımcılar da buna gerekçe olarak, “daha sessiz olması”, “tanıdık kimsenin olmaması”, “dil öğrenmek için”, “Suriyelilerle problem yaşarım”, “bize daha iyi davranıyorlar”, “daha sakinler” gibi yanıtlar vermişlerdir. Bu soruya, “Suriyeliler” şeklinde yanıt veren katılımcılar da buna gerekçe olarak, “daha iyi anlaşırız”, “dil problemi olmaz”, “iletişim sorunu yaşamayız”, “gelenek ve kültürlerimiz aynı” gibi nedenleri ileri sürmüşlerdir.

Bu sorunun her iki katılımcı grubun oturdukları mahallelere göre dağılımlarına bakıldığında ise (Şekil 120-121), bir taraftan iç içe geçiş ve temasın beraberinde getirdiği toplumsal krizler diğer taraftan da toplumsal mekânda birlikte yaşama ve çok kültürlülüğe ilişkin yaşanan sorunların derinliğini gözler önüne sermektedir.

Şekil 120: Ücretsiz Ev Sorusunun Her İki Katılımcı Grup İçin Mahalle Bazlı Dağılımları

Şekil 121: Vatandaşlık Sorusuna Verilen Yanıtların Her İki Katılımcı Grup İçin Oturulan Mahallere Göre Dağılımları

İç içe geçişlerin yoğun olduğu karşılaşma mekânlarındaki zorunlu karşılaşmalar ve biradalıklar gönüllü birlikteliğe ve dolayısıyla çok kültürlülüğe doğru giden en önemli yollardan biri olduğu söylenebilir. Ancak, bu biradalıkların beraberinde getirdiği etkileşimler ve karşılaşmalar, bazı krizler yaratabilmektedir. Yukarıdaki Şekil 120 ve 121'in de gösterdiği gibi, özellikle de iç içe geçişlerin ve karşılaşmaların fazla olduğu mahallelerde Suriyelilere karşı bakış çok daha katı, biraz daha kenar mahallelere doğru gidildiğinde bakışın biraz daha yumuşadığını görmekteyiz. Özellikle de, karşılaşmaların beraberinde getirdiği, ekonomik, sosyal, siyasal ve cinsel rekabet, kıskançlıklar, korkular ve endişeler Suriyelilere karşı bakışı net biçimde değiştirmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Şanlıurfa örneklemi üzerinden yapılan bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar, mekânın ilişkisel olduğunu ve toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak hem üretildiğini hem de kendisinin de bu ilişkileri dönüştürerek yeniden ürettiğini göstermektedir. Kasım 2020 tarihi itibariyle 419 bin Suriyelinin yaşadığı Şanlıurfa'da göç temelli bir iç içe geçiş, karşılaşmalar ve toplumsal temas söz konusudur. Nitel ve nicel araştırma yöntem ve tekniklerinin bir arada olduğu karma yöntemle, Şanlıurfa'nın Eyyübiye ve Haliliye ilçelerine bağlı Suriyelilerin görece yoğun olarak yaşadıkları 45 şehirsel mahallede bir alan araştırması yapılarak, göç ile mekân ilişkisinin nasıl olduğu ve bunların birbirini nasıl etkilediği üzerine bir alan çalışması yapılmıştır. Araştırmada gerek birincil veri kaynaklarından gerekse ikincil veri kaynaklarından elde edilen veri, bilgi ve bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlar üzerine şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

Öncelikle, göç öncesi ile kıyaslandığında Suriyeli katılımcıların, sosyoekonomik durumlarında keskin biçimde değişikliklerin olduğu görülmüştür. Zorunlu göçün, Suriyeli katılımcıların sosyoekonomik yapılarını %19 "iyi" yönde ve %70 de "kötü" yönde olmak üzere, %89'unun sosyoekonomik olarak bir şekilde etkilediği saptanmıştır. Zorunlu göçe bağlı olarak, Suriyelilerin sosyal sınıf ve statülerinde keskin değişiklikler meydana gelmiştir. Göç öncesiyle kıyaslandığında, yevmiyelik işlerde ciddi bir artış gözlemlenirken, öğretmen, memur, çiftçi gibi mesleklerde de ciddi bir azalış söz konusu olmuştur. Yüksek lisansını bitirmiş bir mühendisin Şanlıurfa'da parfüm dükkânı açarak esnaf işlerine girdiği; Suriye'deyken Avukat olan birisinin Şanlıurfa'da Suriyeli öğrencilerin olduğu bir kurs merkezinde Arapça Öğretmenliği yaptığı; Suriye'deyken öğrenci olan birisinin Şanlıurfa'da bir işyeri açarak iş insanı olmaya başladığı, Suriye'deyken köyde çiftçilik yapan birisinin Şanlıurfa'da yevmiyelik işlerde çalışmaya başladığı görülmüştür. Buna benzer örneklerle sahada sıklıkla karşılaşılmıştır. Suriyelilerin, kimlik, rol, sınıf ve statülerine ilişkin ortaya çıkan bu ciddi sonuçlar, daha önce aynı çalışma alanında Benek ve arkadaşları tarafından Suriyeli esnaflar üzerine yapılan bir çalışmanın sonucuyla da birebir örtüşmektedir (Benek vd., 2017, 193; Benek vd., 2018a, s. 1047). Dolayısıyla, gerek bu minvalde ortaya çıkan bu genel tablo, gerekse katılımcıların sınıf, statü ve

rollerinde meydana gelen ciddi değişikler, zorunlu göçün, Suriyeli katılımcıların sosyolojik yapısında nasıl bir yıkıma ve alt-üst oluşa sebep olduğu açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Suriyelilerin deneyimlediği bu göç göç süreci, adeta, alt sınıfın sınıf altına düşüşü, üst ve orta sınıfın da çöküşü ile sonuçlanmıştır.

Bu çalışmanın ulaştığı başka önemli bir sonuç da evlilik ve akrabalık ilişkileri yoluyla her iki halkın da iç içe geçmiş olmasıyla ilgilidir. Araştırma kapsamında görüşülen muhtarların neredeyse tamamı, Suriyelilerin gelmesiyle birlikte şehirde kuma evliliklerin arttığını, Suriyelilerle yapılan evliliklerin çoğaldığını dile getirmişlerdir. Özellikle de Arap nüfusun fazla olduğu mahallelerde muhtarların aktardığına göre, Suriyelilerle yapılan ikinci evlilikler daha fazladır. Hatta kendi eşini boşayıp Suriyeli kadınlarla evlenenlerin dahi olduğu da dile getirilmiştir. Şüphesiz ki, kuma evlilikler Suriyeliler Şanlıurfa'ya gelmeden önce de zaten şehirde var olan bir olguydu. Ancak Suriyelilerle birlikte şehirde kuma evlilikler daha da artmıştır. Yani aslında, göç olgusu, şehirde kuma evliliklerin artmasında önemli bir rol oynamıştır denilebilir. Ancak, burada önemli olan bir durum daha var. Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli katılımcıların kendi ailelerinden birisinin Şanlıurfa'da evlendiği söyleyenlerin %20'i bu evliliklerin Şanlıurfalı kişilerle yapıldığını belirtmişlerdir. Özellikle de bu evliliklerde, Suriyeli kadınların Şanlıurfalı erkeklerle evlendiği söylenmiştir. Bu durum, ataerkil bir toplumda "ikincilleştirilen" bir bireyin, grubun veya kitlenin kendisini ikincilleştirilen "egemen grupla" ilişki kurma ve kendisini ona "kabul ettirme" stratejisi olarak okunmalıdır. Bu anlamda, Suriyelilerin kendi kızını Şanlıurfalılarla evlendirme isteği o egemen grupta veya o mahallede kendini "kabul ettirme" istediğinden kaynaklanmaktadır.

Bu araştırmanın ulaştığı başka önemli bir sonuç da kültürel çatışmaya ilişkin olmuştur. Nitekim, gerek araştırma kapsamında yapılan anketlerin ortaya koyduğu sonuçlar gerekse yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde, özellikle de Şanlıurfalı katılımcıların penceresinden bakıldığında ciddi bir kültürel çatışmanın olduğu ortaya çıkmıştır. Suriyeli katılımcılar, Şanlıurfalılarla kendi aralarında, daha çok, yemek kültürü, gelenek ve görenekler, giyim ve kuşam gibi kültürel farklılıkların olduğunu ve bunların da kendi aralarında ciddi sorunlara yol açmadığını dile getirirmişlerdir. Buna karşılık, Şanlıurfalı katılımcılara göre ise, Suriyelilerle kendi aralarında, "yığınla" kültürel farklılıklar vardır. Şanlıurfalı katılımcıların en fazla dile getirdikleri

kültürel uyumsuzluk sorunları, Suriyelilerin "parkları çok kullanması", "gece yatmamaları", "yüksek sesle konuşmaları ve gürültü çıkarmaları", "çevreyi kirletme, yere ve çöpe ekmek atma", "giyim ve kuşamları", "gelenekleri, görenekleri, örf ve adetleri", "yaşam biçimleri" vs. gibi farklılıkların olduğu ve bunun da çatışmayı kaçınılmaz kıldığını sıklıkla dile getirmişlerdir. Dolayısıyla her iki halk arasında da kültürel çatışma noktalarının başında gelenek ve görenekler, giyim ve kuşam ve yaşam tarzlarındaki farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın ulaştığı bir başka sonuç da ötekileştirme, dışlama ve damgalamaya yönelik olmuştur. Ötekileştirici dil, kendini en çok da sınıfın, kimliğin ve mekânın damgalanması biçiminde göstermektedir. Suriyeliler özellikle de kimliklerinden dolayı sosyal dışlanmaya maruz kalırken, yoğunluklu olarak yaşadıkları yerler ve mekânlar da yine ötekileştirilerek damgalanmıştır. Suriyeli Katılımcıların %56'sı Suriyeli olmalarından dolayı herhangi bir ötekileştirme, sosyal dışlanmaya ve ayrımcılığa uğradığını düşündüğü görülmüştür. Dolayısıyla aslında, Suriyeli katılımcılar da "ev sahibi" toplumda "istenmeyen" olduğunun farkında olduğu da bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan alan araştırmasında, sosyal dışlama ve ötekileştirici dilin, birçok katılımcının sözlerine doğrudan yansıdığı gözlemlenmiştir. Nitekim gerek anketler esnasında gerekse görüşmelerde katılımcıların birçoğunun Suriyelilerden bahsederken, "hakaret" ve "küfür" de dahil olmak üzere Suriyeli tamamen dışlayan, ötekileştiren ve onlara karşı nefretin birer yansıması olan cümleleri sarf ettikleri görülmüştür. Özellikle de görüşülen muhtarların en az üçte birisinin Suriyelilerden bahsederken küfürlü konuştuğunun da altını ayrıca çizmek gerekir. "Huzurlu olmayı" ve "rahat bir nefes almayı", Suriyelilerin gitmesine bağlayan; Suriyeliler gittikten sonra Şanlıurfa'nın daha "temiz" bir kent olacağını belirten katılımcıların olması, ötekileştirme ve dışlama adına ortaya çıkan bir sonuç olarak oldukça çarpıcı olmuştur.

Çatak'ın da çalışmasında saptadığı gibi, Suriyeli katılımcılar bazen sokakta yürürken "Suriyeli Suriyeli" gibi alaycı sözlerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Çatak, bu durumu, Ahmed'in "Paki" sözcüğü üzerinden yaptığı tartışmaya benzetmektedir. Çünkü, "Paki" sözcüğü -kesilmiş bir sözcük desek daha uygun olur- İngilizce argosunda Pakistanlı anlamına gelmektedir. Burada "Paki Paki" gibi kısaltılmış ve

tekrar edilmiş bu yarı sözcükle aslında Pakistanlı kimliği küçümsenmekte, onunla alay edilmektedir. Burada "Paki" kelimesi, doğrudan söylenmeyen "göçmen", "yabancı", "kirli" gibi kelimelerin yerine kullanılmış oluyor aslında (bkz: Çatak, 2019, s. 34). Dolayısıyla, Suriyeliler için kullanılan "Suriyeli Suriyeli" ve bunun kısaltması olan "Suri Suri" yarı kelimesi aslında Suriyeli kimliğinin küçümsenmesi, ötekileştirilmesi ve alay edilmesi yünüyle, "Paki" kelimesiyle benzerlik göstermektedir. Demek oluyor ki, dünyanın en gelişmiş toplumlarından gelişmekte olan toplumlarına kadar her yerde ötekileştirme ve dışlama mekanizması benzer biçimde işlemektedir.

Bu araştırmanın ulaştığı en kapsamlı sonuçlardan birisi de Suriyelilere yönelik toplumda yaygın hale gelen çeşitli toplumsal algı ve yargılara yöneliktir. Şanlıurfa'daki Suriyelilere yönelik toplumun gündelik hayatına yerleşen ve yaygın hale gelen çeşitli algı ve yargıların olduğu, bu algı ve yargıların da genel olarak, "Suriyeliler geldi suç oranları arttı, fuhuş, hırsızlık, dilencilik gibi suçlar arttı", "kiralar arttı, işsizlik arttı", "pis insanlar oldukları", "yere ekmek attıkları", "temizliğe dikkat etmedikleri", "nargile içtikleri ve keyiflerine düşkün oldukları", "devletin onlara yardım ettiğini ama kendi vatandaşına yardım etmediğini", "Suriyeli kadınlar kendilerine bakım yapıyor", "gece geç saatlere kadar yatmadıkları", "kavga, gürültü ettikleri", "tolumun ahlakını bozdukları", "toplumu yozlaştırdıkları", "uyuşturucu satarak gençleri zehirledikleri", "misafirliğin gereğini yerine getirmedikleri", "Suriyeliler fabrika gibi çoğalıyorlar. Tavşan gibi ürüyorlar.", "Suriyeliler topluma 'yük' oldu, ekonomik olarak ülkeyi etkilediler", "Türkiye'yi batıran Suriyelilerdir", "Kendi vatanlarını sattılar, Türkiye'yi de satarlar", "Suriyeliler milliyetçi insanlar, sadece kendi esnafından alışveriş yaparlar", "gençleri gidip Suriye'de savaşmalı, bunlar memleketlerini bırakıp kaçan insanlardır", "Suriyeliler sınavsız okullara giriyor, üniversite okuyor" şeklindeki algı ve yargılar olduğu görülmüştür. Kötü giden ekonomik durumu Suriyelilere bağlama durumu sıkça rastlanılan bir durum olmuştur. Bazı konularda Suriyelilerin adeta "günah keçisi" muamelesi gördükleri net biçimde görülmektedir. Derinlemesine görüşme yapılan katılımcılardan birisinin, tavuk eti fiyatının yükselmesini, "Suriyelilerin tavuk etini çok sevmesi ve tüketmesine" bağlaması oldukça ilginç ve dikkat çekici olmuştur.

Her iki katılımcı grubun özellikle de yaş, cinsiyet, medeni durum gibi özellikleri açısından birbirleriyle benzerlik gösterdikleri, yaş dağılımları keskin bir

farklılık göstermemekle birlikte yaş grupları açısından demografik yapılarının benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Özellikle de her iki katılımcı grup arasındaki medeni durum ve evli olanların çocuk sayısı oranındaki benzerlik, toplumda yaygın bir algıya dönüşen "Suriyeliler tavşan gibi ürüyorlar" gibi toplumun, Suriyelilerdeki doğum oranının çok yüksek olduğu algısını yanlışlamaktadır. Yine her iki katılımcı grup arasındaki, eğitim durumlarının oldukça benzer olması, toplumda sıklıkla dile getirilen "Suriyelilerin cahil oldukları" "okuma yazma bilmedikleri", "eğitimsiz oldukları" gibi algıların "gerçeği yansıtmadığını" kanıtlamaktadır. Ayrıca, araştırma kapsamında, Suriyeli katılımcıların %55'inin herhangi bir yardım kuruluşundan yardım almadığını söylemesinin ortaya çıkması, "Suriyeliler devletten maaş alıyor, devlet Suriyelilerin faturalarını ödüyor" gibi toplumsal algıları da büyük ölçüde çürütürken, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın ara ara kamuoyu ile paylaştığı veriler de Suriyelilerdeki suç oranlarının "yerleşik halka" göre daha düşük olması, toplumda yaygınlık kazanan, "Suriyeliler geldi suç oranları arttı. Dilencilik ve hırsızlık gibi suçlar arttı" algısını bizzat çürütmektedir. Dolayısıyla, toplumsal mekânın bizzat oluşturduğu gündelik hayat aracılığıyla yayılan algılar bir açıdan hem gündelik hayatı hem de toplumsal mekânın kendisini yeniden üretmeye yardımcı olmaktadır. Ancak, yukarıda verilen örneklerde de görüleceği gibi burada, "öteki"yle ilişkide toplumsal gerçekliğin bizzat toplumun bazı kesimleri tarafından çarpıtıldığının da altını çizmek gerekir.

Suriyelilere yönelik algıları belirleyen temel dinamiklerin, sosyoekonomik durum; ideolojiler gibi sosyopolitik durum ve Suriyelilerin yoğunluğuna bağlı olarak iç içe geçiş, karşılaşmalar ve toplumsal temas durumu olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, işçi ve esnafın Suriyelilere bakışı daha kötü ve daha keskin iken, iş verenin Suriyelilere bakışı daha olumlu ve daha ılımlı yönde olduğu görülmüştür. Suriyelilerin görece yoğun olarak yaşadıkları, Ahmet Yesevi, Devteyşti, Bağlarbaşı, Süleymaniye, Direkli, Buhara, Bamyasuyu, Paşabağı, Cengiz Topel, Haleplibahçe, Akabe, Hayatı Harrani, Eyyübiye, Eyyüpnebi, Eyyüpkent gibi mahallelerde oturan katılımcıların Suriyelilere bakışının oldukça keskin olduğu ortaya çıkmıştır. Özetle, Suriyelilerin çok yoğun olarak yaşadığı mekânlarda Suriyelilere karşı toplumun bakışı çok daha katı ve sert iken, Suriyelilerin sayıca daha az olduğu, yani temas ve etkileşimin daha az olduğu yerlerde Suriyelilere bakışın daha yumuşak ve ılımlı olduğu görülmüştür. Bu da

yoğunluğa bağlı olarak karşılaşmaların ve toplumsal temasın kriz doğurduğunu göstermektedir.

Suriyeli katılımcıların, %88'i devlet tarafından kendilerine ücretsiz bir ev verilmesi durumunda, Suriyelilerin veya Şanlıurfalıların yoğun olduğu bir binada veya mahallede kalmalarının kendileri için bir sorun oluşturmayacağını; %56'sı kısmen veya tamamen Suriyeli olduğundan dolayı ayrımcılığa uğradığını düşündüğü; %83,4'ünün ailesinden birisinin Türkiyeli/Şanlıurfalı birisiyle evlenmesinin kendisini rahatsız etmeyeceğini; %97,2'sinin kardeşinin veya çocuğunun okulda Türkiyeli/Şanlıurfalı çocuklarla aynı sınıfı paylaşmalarının kendilerini rahatsız etmeyeceğini; %48'i başka bir ile gitme fırsatı sunulması durumunda Şanlıurfa'yı terk edeceği; %35'i Türkiye dışında başka ülkeye gitme fırsatı sunulsa, gideceğini belirttiği; %55'inden fazlası Suriye'deki savaş ve çatışmalar durulduğunda, memleketlerine geri dönmek istedikleri; %86'sı Türkiye'nin öyle veya böyle kendileriyle ilgilendiklerini düşündükleri; %85'i Türkiye'den vatandaşlık istediği veya zaten vatandaşlık aldığı, katılımcıların yaklaşık %80'inin gelecekte ülkelerindeki savaşın biteceğini ve her şeyin normale döneceğini düşünmedikleri veya bu konuda bir fikirlerinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Buna karşılık, Şanlıurfalı katılımcıların %81'i Suriyelilerle ilgili basına yansıyan haberleri doğru bulduğu; katılımcıların %89'u Suriyelilerle kendi aralarında öyle veya böyle bir şekilde kültürel bir farkın olduğunu düşündükleri; %27'sinin Suriyelilerle kendi aralarında hiçbir benzer özelliğin olmadığını belirtikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Şanlıurfalı katılımcıların %54'ünün bir işyerinde patron olduğunu varsayarsak, ihtiyaç olması durumunda yanında kesinlikle Suriyeli işçi çalıştırmayacağını söylediği; %69'unun Suriyelilerin yoğun olduğu bir binada veya mahallede devlet tarafından kendilerine ücretsiz bir ev verilmesi durumunda, kesinlikle gidip o evde kalmayacağını söylediği; %65,5'inin savaş bittikten ve her şey normale döndükten sonra Suriyelilerin memleketlerine dönmeyeceğini düşündükleri; %74'ünün Suriyeliler için, "keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" dediğini; %82,5'inin savaşın bitiminde ve bitimi beklenmeden Suriyelilerin memleketlerine mutlak surette geri gönderilmesi gerektiğini düşündükleri; %91'inin kesinlikle Suriyelilere vatandaşlık hakkının verilmemesi veya verilecekse bile "memlekete faydası olana ve hak edene" verilmesi gerektiğini düşündüğü; %61'inin Suriyelilerin Türkiyelilerle

kesinlikle aynı haklara sahip olmaması gerektiğini düşündüğü; %66'ının ailesinde birisinin Suriyeli birisiyle evlenmesinin kendisini rahatsız edeceğini belirttiği; %30'unun çocuğunun veya kardeşinin okulda Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmalarının kendilerini rahatsız edeceğini belirttiği; %76'ısının, Suriyelilerin Türkiye için bir sorun teşkil ettiğini düşündükleri çarpıcı biçimde ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu çarpıcı veriler de her iki katılımcı grup arasındaki, uyum, entegrasyon, çok kültürlülük, birlikte yaşama gibi konularda engeller olduğunu hatta iki halk arasında özellikle de Şanlıurfalı katılımcılar bazında çok derin uçurumların olduğu açıkça göstermektedir.

Araştırmanın ulaştığı önemli sonuçlardan birisi de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalle muhtarlarıyla ilgili olmuştur. Muhtarların Suriyelilere yönelik algı ve tutumlarını belirleyen yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum gibi faktörler belirlememiştir. Muhtarların Suriyelilere yönelik bakışlarını belirleyen en temelde iki parametrenin olduğu görülmüştür: Bunlardan birincisi, kendi mahallelerindeki Suriyeli sayısı ve yoğunluğu ve mahallelerinin sosyoekonomik durumu. İkincisi ise, muhtarların etnik yapıları. Buna göre, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerin muhtarlarının Suriyelilere bakışı, kendi mahallelerindeki Suriyelilerin yoğunluğunun görece daha az olduğu mahallelerin muhtarlarına göre daha sert ve olumsuz olduğu görülmektedir. Yine, genel olarak sosyoekonomik durum itibariyle daha yoksul olan mahallelerin muhtarları ve yerel halk diğer mahallelerdekilerine göre Suriyelilere bakışı daha sert olmuştur. İkinci olarak ise, Kürt muhtarların Suriyelilere bakışı daha sert ve katı iken Arap olan muhtarların daha ılımlı ve yumuşak olduğu görülmüştür. Arap muhtarlar, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi, Şanlıurfalılarla eşit haklara sahip olmaları gerektiği, Suriyelilere sahip çıkılması gerektiği gibi konularda daha ılımlı iken, Kürt olan muhtarların ise bu konuda daha sert ve katı oldukları görülmüştür.

Bunlarla birlikte, görüşülen muhtarların neredeyse üçte ikisi Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilmesi durumunda ve Suriyelilerin de seçime girmesi durumunda kazanabileceklerini ve bu sebeple de muhtarlığını kaybetme endişesi taşıdığının ortaya çıkması oldukça dikkat çekici olmuştur. Nitekim, görüşülen muhtarların %76'sı, Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı verilirse, olası bir seçimde Suriyelilerin mahallelerindeki muhtarlığı kazanacaklarını düşündükleri ve yine muhtarların

%68'inin de bu durumdan, yani Suriyelilerden dolayı muhtarlığını kaybetme endişesini taşıdığı çarpıcı biçimde ortaya çıkmıştır.

Suriyeliler ilk geldiklerinde kentte "misafir" gibi ağırlanmış, özellikle de alt gelirli sınıftaki insanlar ilk zamanlarda tepki göstermemiştir. Daha sonra pasta alanının daraldığını fark ederek, tepki göstermeye başlamışlardır. Peki bu süreçte kimler kazandı? Elbette ki, orta ve üst gelirli sınıftakiler kazanmıştır. Çünkü, zamanla, kentte kiralar artmış, ucuz işgücü oluşmuştur. Sigortasız ve az ücretle işçi çalıştırma durumunda artış olmuş, işçi ücretleri azalmıştır. Kentte, boşanmalar, kumalı evlilikler artmıştır. Her iki katılımcı grup arasındaki sorunları sadece iki grup arasındaki kültürel farklılıkların olmasıyla açıklamak mümkün değildir. Nitekim, her şeyden önce, mekânın sıkılaştırması ve toplumsal temasın artmasıyla sorunların ortaya çıkmaya başlaması arasındaki ilişki "tanıyarak dışlama" (Saraçoğlu, 2012) sürecine de işaret etse de bu durum daha çok, Şanlıurfalılar açısından pasta alanının daralmasıyla birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve cinsel alandaki rekabetin artmasıyla açıklanabilir. Nitekim, bakışın zamanla değişmesi özellikle de pasta alanının daralması ile birlikte, artan korkular, endişeler ve rekabet ilişkileri ile açıklanabilir.

Bununla birlikte, bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre, Şanlıurfalılarla Suriyeliler arasında ortaya çıkan bu ilişki ne tam bir "kamusal alan mücadelesi" (Mitchell, 2003), ne de tam olarak "Kentsel Gerilim" (Erder, 2002) ile açıklanabilir. Karşılaşmaların olduğu yerlerde bir gerilim söz konusuysa ve bu kahir ekseriyetle tek taraflıyla o halde bunu en iyi açıklayabilecek kavramın "Karşılaşma Krizleri" olabileceğini düşünmekteyiz. Bu karşılaşma yoksulların yoğun olarak bulundukları mekânlar olduklarından, *yoksulların karşılaşması* olarak da kavramlaştırılabilir. Nitekim söz konusu karşılaşma krizleri, toplumsal mekânda yoksulların karşılaşmasına dayalı olarak ortaya çıkan krizlerdir. Bu durum da bize, yoksul mekânlarda yoksulların karşılaşması olarak kendini göstermektedir. İşte tam da bu anlamda mekân da ilişkiseldir. Toplumda gerçekleşen ilişkiler mekândan bağımsız olmadığı gibi, mekân da bu toplumsal örüntülerle ilişkilidir.

Anadolu ve Mezopotamya'nın önemli kentlerinden birisi olan Şanlıurfa da tıpkı Mardin gibi (Bkz Özmen, 2006; 2017, s. 157) farklı etnik ve kültürel kimliklerin uzun yıllardır bir arada yaşadığı şehirlerden birisidir. Bu, elbette ki, birlikte yaşam ve çok kültürlülük için iyi bir örnektir. Şanlıurfa bu kimliğini yüzyıllarca sürmüştür. Bu

sebeple gerek Şanlıurfa'daki gerekse Türkiye'deki Suriyelilere birlikte yaşam ve çok kültürlülük açısından bir tür zenginlik ve çeşitlilik süreci olarak görmek gerekir.

Şüphesiz ki, insanoğlu sosyokültürel, sosyoekonomik ve politik bir varlıktır ve her insan grubunun, kabilenin veya toplumun kendine özgü inançları, kültürleri ve değerleri vardır. İnsanlar göç ettiklerinde, bu değer ve inançlarını da gittikleri yerlere kendileriyle birlikte götürürler (Benek - Baydemir, 2019, s. 111). Bu anlamda, Suriyeliler de kendi inanç ve kültürlerini Şanlıurfa'ya taşımışlardır. Özellikle de Mardin, İstanbul gibi şehirlerle birlikte Şanlıurfa şehri de etnik ve kültürel çeşitlilik açısından Türkiye'nin nadir kentlerinden birisidir. Suriyelilerle birlikte, şüphesiz ki bu etnik ve kültürel çeşitlilik artmıştır. Ancak bununla birlikte, kültürel çatışma ve sosyal entegrasyon bağlamında çeşitli sorunların ortaya çıkması da kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle Suriyeliler, Şanlıurfa şehri için bir taraftan "çok kültürlülüğe" ve "birlikte yaşama" katkı sağlarken, diğer taraftan da "sosyal entegrasyon" bağlamında yaşanan sorunların, "kültürel çatışmaların" ve "sosyal dışlanmaların" da merkezinde yer alarak sosyolojik bir dönüşümün gerçekleşmesine, dolayısıyla *toplumsal mekân*ın *yeniden üretimi*ne de öyle veya böyle bir şekilde katkı sağlamışlardır. Demek oluyor ki toplumsal mekân sadece "uyum" üzerinden değil aynı zamanda "çatışma" üzerinden de üretilebilmektedir. Nitekim, Suriyeli katılımcıların penceresinden bakıldığında, genel olarak bir uyum üzerinden Şanlıurfalı katılımcıların penceresinden bakıldığında ise daha çok bir çatışmanın üzerinden bir toplumsal yeniden üretim söz konusudur.

Ulaşılan bütün bu sonuçlar bir araya getirilip genel tabloya bakıldığında, zorunlu kitlesel göçün, şehrin mekânsal ve sosyolojik yapısını etkilediği net biçimde görülmektedir. Bu sebeple, ortaya çıkan bütün bu sonuçlar, kentteki toplumsal ilişkilerde gerçekleşen bu dönüşüm ve süreçler, Harvey'in altını çizdiği, sosyolojik muhayyile ve coğrafi muhayyile ya da mekânsal bilinçten bağımsız ele alınamayacağını açıkça göstermektedir.

.

KAYNAKÇA

Abadan - Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Akay Ertürk, S. (2020). "Koronavirüs Salgınının Türkiye'deki Suriyelilere Etkileri Üzerine İlk İzlenimler". *Göç Dergisi* 7(1), 121-46.

Akgül, M & Can, E.N. (2020). "Risk toplumu bağlamında Covid-19 haberlerine yönelik bir inceleme". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 17 (33), 535-64.

Alpay, E. H & Kira, İ.A. (2021). "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler ve Covid-19 Travmatik Stres". Ss. 136-42 içinde *IV. International Conference on Covid-19 Studies 17-19 April Proceedings Book*. İstanbul: İksad Global Publishisng.

Alpman, P. S. (2019). "Mülteciliğin Dört Mevsimi: 'Gel Dediler Geldim, Git Dediler Kaldım'". *Birikim Dergisi*, 6-14.

Amoros, M. (2016). "Kent Mücadeleleri ve Sınıf Mücadeleleri". ss. 129-37 içinde *Mekân Meselesi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Anderson, B. (2011). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. 6. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Anonim. (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Nüfusu Akçakale'yi Katladı". *Habertürk,* 02.01.2015; https://www.haberturk.com/gundem/haber/1025891-suriyeli-siginmacilarin-nufusu-akcakaleyi-katladi Erişim Tarihi: 03.01.2018.

Anonim. t.y.-a. "mekân". *Türk Dil Kurumu (TDK)*.

Anonim. t.y.-b. "space". *Oxford Learners Dictionaries*.

Anonim. t.y.-c. "space". *Cambridge Dictionary*.

Anonim. t.y.-d. "space". *Macmilan Dictionary*.

Ataman, K. (2021). "Risk Toplumdan Kriz Toplumuna: Covid-19 Salgınının Gündelik Hayatımıza Etkisi". S*ağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi* 4(1), 105-11. doi: 10.26650/JARHS2021-989461.

Avcıoğlu, G Ş. (2020). "Türkiye'de Akademik Göç Çalışmaları: Göç Literatürü Taraması". *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi* (4), 76-82.

Bachelard, G. (1994). *The Poetics of Space (With a New Foreword by John R. Stilgoe)*. Boston: Beacon Press.

Baczko, A., Gilles D. & Arthur, Q. (2017). *Civil War İn Syria: Mobilization and Competing Social Orders*. 1. bs. Online: Cambridge University Press.

Baczko, A., Gilles D. & Arthur, Q. (2018). *Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi*. 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7 (1), 231-74.

Bauman, Z. (2017). *Kimlik (Benedotto Vecchi Tarafından Gerçekleştirilmiş Söyleşiler)*. 1. bs. Ankara: Heretik Yayınları.

Baydemir, R. (2016). "Mesleğin İncelikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Nasıl Yürütülür?" *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)* 5 (9), 109-12.

Baydemir, R. & Benek, S. (2022a). "'Bunlar, Hastalık Yayan İnsanlar!': Suriyelilere Yönelik Toplumsal Algıların Oluşmasında Covid-19'un Etkisinin İncelenmesi". *Turkish Studies Social Sciences* 17 (5), 717-38. doi: 10.7827/TurkishStudies.63447.

Baydemir, R. & ve Benek, S. (2022b). "Şanlıurfa Şehrinde Yaşayan Suriyelilerin Suriye İç Savaşı (2011) Öncesinde ve Sonrasında Sosyoekonomik Durumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz". *International Social Sciences Studies Journal* 8 (102), 3206-3218. doi: 10.29228/sssj.64412.

Beck, U. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. 1. bs. İstanbul: İthaki Yayınları.

Bektaş Ata, L. & Vural, A.M. (2017). "Güvenlikli Sitede 'Arap' Komşu: 'Peygamber Soyu Oldukları İçin Ağır Konuşmak İstemiyorum, Ama Pisler'". ss. 127-32 içinde *Farklılıklar, Çatışmalar ve Eylemlilikler Çağında Sosyoloji: VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiler Kitabı*. Ankara: Sosyoloji Derneği.

Benek, S. & Baydemir, R. (2019). "Problems Encountered by the Syrians in the Context of Cultural Conflict and Integration: A Case Study of Şanliurfa City". *The*

Copernicus Journal of Political Studies (2), 89-116. doi: http://dx.doi.org/10.12775/CJPS.2019.0014.

Benek, S., Baydemir, R. & Bozdoğan, S. (2020). "COVID-19 Pandemi Sürecinde Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği ve Çalışma Koşulları Üzerine Bir İnceleme: Beylikova (Eskişehir) Örneği". *Türk Coğrafya Dergisi* (76), 75-94. doi: 10.17211/tcd.815947.

Benek, S., Baydemir, R., Elmastaş, N., Yetmen, H., Özcanlı, M. & Pınar, A. (2018a). "Suriyeli Esnafların Urfa'nın Esnaf İşgücü Piyasasına Etkileri Üzerine Yapılmış Bir Alan Çalışmasının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme". ss. 1040-47 içinde *III. INES Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*. Antalya: Çizgi Kitabevi.

Benek, S., Baydemir, R., Elmastaş, N., Yetmen, H., Özcanlı, M. & Pınar, A. (2018b) "Urfalı Esnafın Suriyelilere İlişkin Düşüncelerinin Belirlenmesine Yönelik Yapılan Bir Alan Çalışmasının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme". ss. 1048-55 içinde *III. INES Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*. Antalya: Çizgi Kitabevi.

Benek, S., Elmastaş, N., Pınar, A., Özcanlı, M., Baydemir, R., Dağ, Ö. F. & Karabulut, A. İ. (2017). *Sosyal Entegrasyon Bakımından Suriyelilerin Küçük Esnaf İşgücü Piyasasına Etkilerinin Araştırılması: Şanlıurfa Şehri Örneği*. *Bilimsel Araştırma Raporu*. 16178. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma Komisyonu (HÜBAK).

Bourdieu, P. (1985). "The Social Space and Genesis of Groups". *Information (International Social Science Council)* 24 (2), 195-220. doi: https://doi.org/10.1177/053901885024002001.

Bourdieu, P. (1989). "Social Space and Symbolic Power". *Sociological Theory* 7 (1), 14-25.

Bozdağ, F. (2021). "Covid-19'un Suriyeli Mülteciler Üzerindeki Etkileri". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (25), 701-22.

Bozdoğan, S. & Benek, S. (2022). "Modern Coğrafi Düşüncede Mekân ve Yer Kavramlarının Teorik Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Coğrafya Dergisi* (43), 177-195. doi: 10.26650/JGEOG2021-892074.

Castells, M. (2017). *Kent, Sınıf, İktidar*. 2. bs. Ankara: Phoenix.

Castles, S. (2003). "Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation". *Sociology* 37 (1), 13-34.

Castles, S. (2004). "Why Migration Policies Fail". *Ethnic and Racial Studies* 27 (2), 205-27.

Castles, S. (2009). "Development and Migration—Migration and Development: What Comes First? Global Perspective and African Experiences". *Theoria: A Journal of Social and Political Theory* 1-31.

Castles, S. (2010). "Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (10), 1565-1586.

Castles, S. & Alastair, A. (2000). *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. Psychology Press.

Castles, S. & Godula, K. (1973). *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Castles, S., Haas, H. D. & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri.* 1. bs. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, S., Haas, H. D. & Miller, M.J. (2014). *The Age of Migration: Lnternational Population Movements in the Modern World*. 5. bs. Basingstoke/England: Palgrave Macmillan.

Clark, W. A. V. (2020). *Human Migration. Reprint*. editör G. I. Thrall. E-book: WVU Research Repository.

Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qalitative/Qantitative and Mixed Research Methods Approaches*. 4. bs. United States of America: SAGE Publications.

Çatak, B. D. (2019). "Yabancıyı Bedeninden Okumak: 'Suriyeliler Simasından Bellidir'". *Birikim Dergisi*, 29-35.

Çavdar, Ç. (2018). "Farklılığın Mekanı: Foucault ve Lefebvre'deki Heterotopya ve Heterotopi Ayrımı". *İdealkent Dergisi* 9 (25), 941-59. doi: 10.31198/idealkent.458739.

Çelik Bozkaya, G. (2019). "Türkiyedeki Kentlerde İç Göç Eğilimi Şanliurfa İli Hane Halki Üzerinde Değerlendirilmesi". *International Social Sciences Studies Journal* 5 (38), 3513-3626.

Çelik, Ö. (2022). "Covid -19 Salgını: Beck'in Risk Toplumuna Kısa Bir Ziyaret Mi Yoksa Kalıcı Yerleşim Mi!" *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1), 198-211. doi: 10.32600/huefd.903406.

Dayan, E. (2010). "Yer ve Yer'e Ait Temel Bilgiler". ss. 1-25 içinde *Genel Fiziki Coğrafya*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

De Angelis, M. (2019). "Önsöz". ss. 11-14 içinde *Müşterek Mekân: Müşterekler Olarak Şehir*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Dedeoğlu, S. (2011). "Türkiye'de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: Hazır-Giyim Sanayide Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 66 (01), 27-48. doi: 10.1501/SBFder_0000002193.

Dedeoğlu, S. & Ekiz Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar*. 1. bs. Ankara: Efil Yayınevi.

Demir, A. E. (2019). "Medyada Ötekileştirici Dil: 'Suriyeli Kardeşlerimiz'". *Birikim Dergisi*, 36-39.

Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. & Hülür, A. B. (2016). *"Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu" Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep Kilis Çevresi*. 1. bs. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Doğan, K. B. & Pekasıl, A. N. (2021). "COVID-19 Pandemisi Bağlamında Evsizler, Mevsimlik Tarım İşçileri, Mülteci, Şartlı Mülteci ve Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme". *Toplum ve Sosyal Hizmet* 32 (1), 275-92. doi: 10.33417/tsh.770342.

Doğan, M. (2011). "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış". *Marmara Coğrafya Dergisi* 293-307.

Doğan, M. (2013). "Nüfus Politikalarının Dünyada ve Türkiye'De Uygulanma Süreçleri". *Dernekler Dergisi* 20-29.

Duğan, Ö. (2021). "Ulrich Beck'in Risk Toplumu Teorisi Çerçevesinden Covid-19 Pandemi Sürecinin Değerlendirilmesi". *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* (38), 512-519. doi: 10.17829/turcom.933146.

Düvell, F. (2004). "Polish Undocumented Immigrants, Regular High-Skilled Workers and Entrepreneurs in the UK". *Institute for Social Studies Working Paper* 54, 1-28.

Düvell, F. (2008). "Clandestine Migration in Europe". *Social Science Information* 47 (4), 479-97.

Düvell, F. (2011). "Paths Into Irregularity: The Legal and Political Construction of Irregular Migration". *European Journal of Migration and Law* 13 (3), 275-295.

Düvell, F. (2012). "Transit Migration: A Blurred and Politicised Concept". *Population, Space and Place* 18 (4), 415-27.

Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). "Göç ve İnsan". *Birey ve Toplum* 5 (9), 9-22.

Ekinci, A. & Paydaş. K. (2018). "Kuruluşundan Osmanlı Hâkimiyetine: Urfa Siyasi Tarihi". ss. 6-31 içinde *Osmanlı Urfası Cilt 1*, editör A. Ekinci. İstanbul: Edessa Yayınları.

Erder, S. (2002). *Kentsel Gerilim*. 2. bs. Ankara: Uğur Mumcu Araştırma Vakfı Yayınları (um:ag).

Erder, S. & Kaska, K. (2003). *Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey*. Geneva: International Organization for Migration (IOM).

Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.

Erdoğan, M. M. (2015). "Türkiye'ye Kitleşel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler". ss. 315-47 içinde *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.

Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler Barometresi 2020: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Ersöz, A. G. (2020). "Covid-19 Salgını Özelinde Ulrich Beck'in 'Risk Toplumu' ile Anthony Giddens'ın 'Geç Modernite' Kavramlarını Yeniden Düşünmek". *Turkish Studies* 15 (6), 525-538. doi: 10.7827/TurkishStudies.44531.

Foucault, M. (1988). "Öteki Mekanlara Dair". *Defter* Nisan-Mayıs (4), 7-15.

Foucault, M. (2006a).. *Kliniğin Doğuşu*. Ankara: Epos.

Foucault, M. (2006b). *Deliliğin Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Foucault, M. (2011). *Seçme Yazılar 3: Büyük Kapatılma*. 3. bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus: Collige De France Dersleri (1977-1978)*. 1. bs. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Foucault, M. (2014). *Seçme Yazılar 2: Özne ve İktidar*. 4. bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2015). *Hapishanenin Doğuşu*. 6. bs. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. United States of America: Doubleday Anchor Books.

Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. 1. bs. United States of America: Anchor Books.

Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. United States of America: Prentice-Hall, Inc.

Goffman, E. (1966). *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. 1. bs. United States of America: The Free Press.

Goffman, E. (1969). *Strategic Interaction*. 1. bs. Philadelphia: University of Pennsylvania Publications.

Goffman, E. (1972). *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*. 1. bs. Harmondsworth, UK.: Penguin University Books.

Goffman, E. (1982). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavıor*. New York: Pantheon Books.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638.

Gülhan, S. T. (2019). "Toplumsal Mekân ve Dönüşümsel Bir Kent Sosyolojisinin İnşası: Bourdieucülüğün Mekâna Müdahalesini Sorunsallaştırmak". *İdealkent Dergisi* 10 (26), 83-127. doi: 10.31198/idealkent.531534.

Günal, V. (2012a). "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Verilen Göçün Akım Yönü". *International Journal of Social Science* 5(5):105-27.

Günal, V. (2012b). "Mardin İlinden Verilen Göçün Akım Yönündeki Değişimi". *Journal of International Social Research* 5(23):248-75.

Günal, V. (2016a). "Türkiye Nüfusunun (1935-2000) Doğum Yerine Göre Değerlendirilmesi". *Electronic Turkish Studies* 11(2):499-534. doi: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9191.

Günal, V. (2016b). "Türkiye'deki Göçler Sonucunda İl Nüfuslarının Yapısında (Doğum Yeri Bağlamında) Meydana Gelen Değişimler (1950-2000)". *Electronic Turkish Studies* 11 (13), 171-96.

Günal, V. (2018). "Türkiye'nin Diğer İllerindeki Şanlıurfa Kökenli Nüfusun Dağılım Özellikleri (1950-2016)". ss. 51-59 içinde *3. Uluslararası Piri Reis Dil-Tarih-Coğrafya Kongresi, 4-7 Ekim, 2018, Şanlıurfa Kongre Kitabı*. İksad Yayınevi.

Günal, V. (2019a). "Şanlıurfa Şehrindeki Göçmenlere Ait İşyerlerinin Yapısal ve Mekânsal Dağılışı". Ss. 227-33 içinde *III. Taras Shevchenko Internatıonal Congress on Social Sciences the Full Text Book*. Kiev/Ukraine: İksad Publications.

Günal, V. (2019b). "Suriyeli Göçmenlerin Oluşturduğu Yeni Kültürel Peyzaj: Şanlıurfa Şehrindeki Arapça Görseller ve Özellikleri". *Turkish Studies Social Sciences* 14 (6), 3083-3107. doi: 10.29228/TurkishStudies.39473.

Günal, V., Şahinalp, M.S. & Güzel, A. (2011). "Coğrafi Ortamın Şehirsel Mekân Adlarına Etkisi: Şanlıurfa Şehri Örneği". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (1), 463-508.

Haas, H.D. (2010). "Migration and Development: A Theoretical Perspective". *International Migration Review* 44 (1), 227-64.

Habermas, J. (2015). *"Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları*. 8. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Harvey, D. (2001). *Spaces of Capital: Towards a Critical Geography*. E-book: Edinburgh University Press.

Harvey, D. (2008). *Umut Mekânları*. 1. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2010). *The Enigma of Capital and the Crises of Capitalism*. London, UK: Oxford University Press.

Harvey, D. (2012a). *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. 6. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2012b). *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution.* Ebook: Verso.

Harvey, D. (2012c). *Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Harvey, D. (2012d). *Sermayenin Mekânları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Harvey, D. (2012e). *Sermayenin Sınırları*. 1. bs. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Harvey, D. (2013a). *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. 1. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2013b). *Sosyal Adalet ve Şehir*. 4. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Harvey, D. (2014). *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*. 1. bs. Madison Avenue, New York: Oxford University Press.

Harvey, D. (2015a). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Harvey, D. (2015b). *On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Harvey, D. (2016). "Kentsel Mekân Mücadeleleri Neden Önemlidir?" Ss. 141-64 içinde *Mekân Meselesi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Harvey, D. (2017). *Kent Deneyimi*. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Hazm, İ. (2016). *Güvercin Gerdanlığı: Sevgiye ve Sevenlere Dair*. 26. bs. İstanbul: İnsan Yayınları.

Herz, M. & Johansson, T. (2012). “The Experience of Being Stopped: Young Immigrants, Social Exclusion and Strategies”. *YOUNG* 20 (2), 157-76. doi: 10.1177/110330881202000203.

Hobsbawm, E. J. (2012). *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Miyth and Reality (Second Edition)*. 18. bs. New York: Cambridge University Press.

Hobsbawm, E J. & Ranger, T. (ed.) (201)2. *The Invention of Tradition*. 20. bs. New York: Cambridge University Press.

Hubbard, P, & Kitchin, R. (2018). *Mekân ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler*. editör B. Duman. İstanbul: Litera Yayıncılık.

İnce, C. (2018a). “Göçmenliğin Mekânsal Sosyolojisi: Şanlıurfa Örneği”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir.

İnce, C. (2018b). *Uluslararası Göç Bağlamında Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Yoğunlaşması*. Pdf book: İksad Publications.

Joppke, C. (ed.) 1(998.) *Challenge To The Nation-State: Immigration İn Western Europe And The United States*. Oxford: Oxford University Press.

Karaman, A., Vesek, S. (2021). “Covid-19’un Suriyeliler Üzerindeki Ekonomik ve Toplumsal Etkilerine Yönelik Nitel Bir Araştırma”. *Nitel Sosyal Bilimler* 3 (1), 30-71. doi: 10.47105/nsb.851237.

Karasu, M. A. (2016). “Şanlıurfa’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 21 (3), 995-1014.

Karasu, M. A. (2018). “Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği”. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 1 (3), 332-47.

Katznelson, I. (2013). “Önsöz”. Ss. 9-14 içinde *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.

Kaya, M. (2017). *Türkiye’deki Suriyeliler: iç içe geçişler ve karşılaşmalar*. 1. bs. İstanbul: Hiperlink.

Kaya, M. (2018). "İki Hukuk Arasında Arafta: Suriyeli Kadın Mültecilerin İnformel Evlilikleri ve Boşan(Ama)ma Krizi". *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)* 5 (31), 4709-4721.

Kaynak, S., Arslan, İ., Alancıoğlu, E. & Koçakoğlu. M. A. (2016). "Göçün Sosyo-Ekonomik Sonuçları: Suriyeli Göçmenler Üzerine Bir Uygulama". ss. 11-18 içinde *2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: "Göç, Yoksulluk ve İstihdam" 23-25 Eylül 2016 Konya Bildiriler Kitabı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu.

Keser, İ. (2006). "Kentsel dinamikler ve kamusal alan farklılaşması: Adana Nusayrileri". (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Keser, İ. (2008). *Kent Cemaat Etnisite: Adana ve Adana Nusayrileri Örneğinde Kamusallık*. 1. bs. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Keser, İ. (2011). *Göç ve Zor: Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç*. Ankara: Ötopya Yayınevi.

Kirişçi, K. & Karaca, S. (2015). "Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları". ss. 295-314 içinde *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Kross, K. (1988). *The Emergence of Social Space: Rimbaud and the Paris Commune*. University of Minnesota Press Minneapolis.

Kümbetoğlu, B. (2016). "Göç Çalışmalarında 'Nasıl' Sorusu". Ss. 49-85 içinde *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Law, K.Y. & Lee. Kim-ming. (2006). "Citizenship, Economy and Social Exclusion of Mainland Chinese Immigrants in Hong Kong". *Journal of Contemporary Asia* 36 (2), 217-242. doi: 10.1080/00472330680000131.

Lefebvre, H. (2002). *Critique of Everyday Life, Volume II: Foundations for a Sociology of the Everday*. 1. bs. London: Verso.

Lefebvre, H. (2003).*The Urban Revolution*. 1. bs. London: University of Minnesota Press Minneapolis.

Lefebvre, H. (2004). *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. New York: Continuum.

Lefebvre, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. 2. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Lefebvre, H. (2012). *Gündelik Hayatın Eleştirisi 1*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2013a). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2013b). *Kentsel Devrim*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2015). *Gündelik Hayatın Eleştirisi III: Moderniteden Modernizme (Gündelik Hayatın Meta-Felsefesi)*. 1. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2018). *Şehir Hakkı*. 3. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Legomsky, S. H. (1987). *Immigration and the Judiciary: Law and Politics in Britain and America*. Oxford: Oxford University Press.

L'Heuillet, H. (2019). *Komşuluk: İnsanların Birlikte Varoluşu Üzerine Düşünceler*. 1. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Lucassen, J., Lucassen, L. & Manning, P. (2010). "Migration History: Multidisciplinary Approaches". Ss. 1-35 içinde *Migration History in World History: Multidisciplinary Approaches*, *Studies in Global Social History*. Leiden: Brill.

Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay- Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Massey, D. (1995). *Spatial Divisions of Labour: Social Structures and the Geography of Production Second Edition*. 2. bs. London: Macmillan Press.

Massey, D. (2001). *Space, Place, and Gender*. 3. bs. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Massey, D. (2008). *For Space*. 3. bs. London: SAGE Publications.

McHugo, J. (2015). *Syria: A Recent History*. Sagi Books.

Mitchell, D. (2003). *The Right to The City: Social Justice and The Fight For Public Space*. New York: The Gulford Press.

Neuman, W. L. (2014). *Pearson New International Edition - Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches (7th Edition)*. 7. bs. United States of America: Pearson Education Limited.

Özbay, F. (2021). "Sosyo-Ekonomik Göstergeler Bağlamında Şanlıurfa İlinin Göç Profili". *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi* 5 (8), 180-207.

Özçağlar, A. (2014). *Coğrafyaya Giriş: Sistematik, Kavramlar, Yöntemler*. 7. bs. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.

Özgür, M. E. (1998). *Türkiye Nüfus Coğrafyası*. Ankara: GMC.

Özgür, M. E. (2003). "XXI Yüzyılın Başında Türkiye Nüfusu". *Coğrafi Bilimler Dergisi* 1 (1), 43-53.

Özgür, M. E. (2004). "Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızının Mekânsal Dağılımı". *Coğrafi Bilimler Dergisi* 2(2):1-12.

Özmen, A. (2006). "Turabdin Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özmen, A. (2017). "Farklılıkları 'Anlamak'". *The Journal of Mesopotamian Studies* 2 (1), 156-66.

Özpınar, C. (2014). "Sunuş". Ss. 7-8 içinde *Mekânın Üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Park, R. E. (2016). "İnsan Göçü ve Marjinal İnsan". Ss. 69-82 içinde *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayınları.

Pellegrini, V., Cristofaro, V. D., Salvati, M., Giacomantonio, M. ,& Leone, L. (2021). "Social Exclusion and Anti Immigration Attitudes in Europe: The Mediating Role of Interpersonal Trust". *Social Indicators Research* 155:697-724. doi: 10.1007/s11205-021-02618-6.

Perruchoud, R. & Redpath-Cross. (ed.) (2009). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*.

Samers, M. (1998). "Immigration, 'Ethnic Minorities', and 'Social Exclusion' in the European Union: a Critical Perspective". *Geoforum* 29 (2), 123-44.

Saraçoğlu, C. (2012). *Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler: İnkâr'dan "Tanıyarak Dışlama"ya*. 2. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Saygılı, A. (2004). "Mikro-İktidarın Bir Fiziği: Hapishane". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 53(2):177-96.

Schütz, A. (2016). "Yabancı: Bir Sosyal Psikoloji Makalesi". ss. 35-52 içinde *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayınları.

Sennett, R. (2011). *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*. 4. bs. İstanbul: Metis Yayınları.

Sennett, R. (2019). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. 6. bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sertkaya D. Ö. (2014). *Türkiye Beşeri Coğrafyası: Nüfus ve Yerleşme (e-kitap)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Sertkaya D. Ö. (2015). "Population Movements İn Turkey: İnternal Migrations". Ss. 1-10 içinde *İnternational Association of Social Science Research, Aydın/Turkey. 5-7 Şubat 2015*. Aydın.

Sertkaya D. Ö. & Gökburun, İ. (2014). "Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Toplumsal Olayların Dağılımı". *Coğrafya Dergisi* (43), 37-53. doi: https://doi.org/10.26650/JGEOG2021-861525.

Singh, K. (2007). *Quantitative Social Research Methods*. 1. bs. New Delhi: SAGE Publications.

Soja, E. W. (1971). *The Political Organization of Space (Resource Paper No. 8)*. Washington: Association of American Geographers.

Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. 1. bs. Oxford: Blackwell Publishers Inc.

Soja, E. W. (2010). *Seeking Spatial Justice*. 1. bs. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Soja, E. W. (2014). *My Los Angeles : From Urban Restructuring to Regional Urbanization*. 1. bs. California: University of California Press.

Soja, E. W. (2019). *Postmodern Coğrafyalar: Eleştirel Toplumsal Teoride Mekânın Yeniden İleri Sürülmesi*. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Sönmez, M. E. & Akgül, V. (2013). "Şanlıurfa Şehrinin Alansal Gelişiminin Tarihi Yapıların Konumları ve Uydu Görüntüleri ile Belirlenmesi". *Türk Coğrafya Dergisi* (61), 45-62.

Stavrides, S. (2018). *Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru*. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Stavrides, S. (2019). *Müşterek Mekân: Müşterekler Olarak Şehir*. 2. bs. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Stonequist, E. V. & Arıcan, E. (2016). "Marjinal İnsan Meselesi". Ss. 83-96 içinde *Yabancı: Bir ilişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayınları.

Şeriati, A. (2012). *İslam ve Sınıfsal Yapı*. 3. basım. Ankara: Fecr Yayınları.

Tandoğan, A. (1989). "Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbul'un Yeri". *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları* 1 (1), 135-41.

Tandoğan, A. (1994). *Türkiye Nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Tandoğan, A. (1998). *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Tanoğlu, Ali. 1959. "Türkiye'de Nüfusun Dağılışı". *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* 5(10):3-15.

Tanoğlu, A.(1966a). *Beşeri Coğrafya Nüfus ve Yerleşme*. İstanbul: Baha Matbaası.

Tanoğlu, A. (1966b). *Nüfus ve Yerleşme Cilt 1*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tarlan, K. V. (2019). "Geriye Dönüş Mümkün mü?" *Birikim Dergisi*, 22-28.

Taylan, F. (2013). "Önsöz: Strateji, Norm, Yönetim: 1978 Dersi İçin Bir Güzergâh". Ss. xi-xxvii içinde *Güvenlik, Toprak, Nüfus: Collige De France Dersleri (1977-1978)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Temel, R. (2017). "Doğu ve Güneydoğudan Göç Eden Bireylerin Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Boyutunda İncelenmesi (Manisa İli Örneği)". (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Denizli.

Topgül, S. (2016). "Sosyal Dışlanma ve Göç: Mülteci İşçiler Örneği". *Sosyoloji Dergisi* (34), 269-89.

Turgut, P. (2021). “21. Yüzyıl’da Küresel Risk Toplumu: Covid-19 Örneği”. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: İstanbul.

Tümtaş, M. S. (2020.) *Nöbetleşe Dışlanma: Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*. 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tümtaş, M. & Ergun, C. (2016). “Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergis* 21 (4), 1347-59.

UNHCR. (2022). *Global Trends 2021: Forced Displacement in 2021*.

UNHCR, (31 June 2022), https://data.unhcr.org/en/situations/syria Erişim Tarihi: 11.08.2022..

Üner, M. E. (2009). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Urfa Tarihi*. Ankara: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Ünsaldı, L. (2016). “Takdim”. Ss. 7-16 içinde *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayınları.

Van Dam, N. (2017). *Destroying A Nation: The Civil War İn Syria*. Bloomsbury Publishing.

Vanderstoep, S. W. &. Johnsto, D. D. (2009). *Research Methods For Everyday Life: Blending Qualitative And Quantitative Approaches*. 1. bs. San Francisco: John Wiley & Sons.

Wacquant, L. (2016). “Neoliberal Şehirde Marjinallik, Etnisite ve Cezalandırma: Analitik Bir Kartografya”. Ss. 97-126 içinde *Mekân Meselesi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Wray-Lake, L., Syvertsen, A. K. & Flanagan, C.A. (2008). “Contested Citizenship and Social Exclusion: Adolescent Arab American Immigrants’ Views of the Social Contract”. *Applied Developmental Science* 12 (2), 84-92. doi: 10.1080/10888690801997085.

Yakar, M. (2009). “İller Arası Göçlerde Afyonkarahisar İli”. *Afyon Kocatepe Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi* 11(2):21-48.

Yakar, M. (2010). “Türkiye’de Nüfusun Mekansal Dağılımının Eşitsizlik Endeksleriyle Analizi”. *e-Journal of New World Sciences Academy (NWSA) Nature Sciences* 5 (2), 60-75.

Yakar, M. (2011.) "Nüfusun Mekansal Analizi: Afyonkarahisar İli Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4 (19), 443-61.

Yakar, M. (2014). "Türkiye'de İlçelere Göre Medyan Yaş Dağılımının Mekânsal ve İstatistiksel Analizi". *Turkish Studies* 9 (11), 559-91.

Yakar, M. (2012a). "21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türkiye Nüfusunda Ne Değişti?" *Journal Of International Social Research* 5(21):382-402.

Yakar, M. (2012b). "Türkiye'de İç Göçlerin İlçelere Göre Mekânsal Analizi: 1995-2000 Dönemi". *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi* 9(1):741-68.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

Yann, A., Bisin, A. & Verdier, T. (2012). "Introduction: Perspectives on Cultural Integration of Immigrants". Ss. 1-48 içinde *Cultural Integration of Immigrants in Europe*, *Studies of Policy Reform*. Oxford: Oxford University Press.

Yardımcı, Ş. (2018). "Çalışma Hayatı Uluslararası Düzensiz Göçle Karşılaştığında: Şanlıurfa Şehrindeki Suriyelilerin Durumu". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir.

Yassin-Kassab, R. & Al-Shami, L. (2018). *Burning Country: Syrians in Revolition and War*. 2. bs. Pluto Press.

Yaylagül, N. K. & Aslan. M. (2020). "Yaşlılık, Mültecilik ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (4), 406-22. doi: 10.35379/cusosbil.772509.

Yıldız, N. (2015). *Kadın, Yoksul ve Kürt: Topumsal Dışlanmanın Boyutları*. 1. bs. Ankara: NotaBene Yayınları.

Yılmaz, A. (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri". *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9 (2), 1685-1704.

Yılmaz, Ç. & Yıldırım İşler, A.S. (2021). "Covid-19 Pandemi Sürecinin Fındık Hasadında Mevsimlik Tarım İşçiliğine Etkisi". *Toplum ve Sosyal Hizmet* Covid-19 Özel Sayı Cilt 1, 1-22. doi: 10.33417/911561.

Yüceşahin, M. M. (2009). "Türkiye'nin Demografik Geçişine Coğrafi Bir Yaklaşım". *Coğrafi Bilimler Dergisi* 7 (1), 1-25.

Yüceşahin, M. M. (2011). "Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme". *Coğrafi Bilimler Dergisi* 9(1):11-27. doi: 10.1501/Cogbil_0000000115.

Yüceşahin, M. M. (2015). "Demografik Koşullara Yanıt Olarak Nüfus Politikaları: Dünyadan Örneklerle Mekânsal Bir Değerlendirme". içinde *14. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. Türk Sosyal Bilimler Derneği. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kültür ve Kongre Merkezi, 23-25 Kasım 2015*. Ankara.

EKLER

EK.1. Fotoğraflar

EK.1A: Bazı Alan Araştırması Fotoğrafları

Fotoğraf 1: Direkli Mahallesi Muhtarı Mehmet Keskop ile Görüşme

Fotoğraf 2: Eyyübiye İlçesindeki Bazı Mahallelerin Muhtarlarıyla Yüz Yüze Görüşme Sonrası Yapılan Odak Grup Görüşmesi[70]

[70] Soldan Sağa sırasıyla, Araştırmacı, Direkli Mahallesi Muhtarı Mehmet Keskop, Akşemsettin Mahallesi Muhtarı Tayyip Teber İzol, 15 Temmuz Mahallesi Muhtarı Ethem Çalışkan ve Buhara Mahallesi Muhtarı İbrahim Demir.

Fotoğraf 3: Dedeosman Mahallesi Muhtarı Ramazan Derin ile Görüşme

Fotoğraf 4: Selçuklu Mahallesi Muhtarı Mehmet Veysi Aydoğdu ile Görüşme

Fotoğraf 5: Cengiz Topel Mahallesi Muhtarı İbrahim Halil Balık ile Görüşme

Fotoğraf 6: Sultan Fatih Mahallesi Muhtarı Hikmet Arslan ile Görüşme

Fotoğraf 7: Kadıoğlu Mahallesi Muhtarı Mehmet Küçük ile Görüşme

Fotoğraf 8: Yusufpaşa Mahallesi Muhtarı Mehmet Gültoprak ile Görüşme

Fotoğraf 9: Muradiye Mahallesi Muhtarı Dellu Alak ile Görüşme

Fotoğraf 10: Bamyasuyu Mahallesi Muhtarı Mustafa Bağış ile Görüşme

Fotoğraf 11: Şair Nabi Mahallesi Muhtarı Hüseyin Çiçek ile Görüşme

Fotoğraf 12: Şehitlik Mahallesi Muhtarı Şükrü Kılıç ile Görüşme

Fotoğraf 13: Devteyşti Mahallesi Muhtarı Tahir Kına ile Görüşme

Fotoğraf 14: Paşabağı Mahallesi Muhtarı Mehmet Aslan ile Görüşme

Fotoğraf 15: Süleymaniye Mahallesi Muhtarı Salih Dağ ile Görüşme

Fotoğraf 16: Ruha Mahallesi Muhtarı Mehmet Polat ile Görüşme

Fotoğraf 17: Bağlarbaşı Mahallesi Muhtarı Musa Tapşık ile Görüşme

Fotoğraf 18: Araştırmacının, Saha Gözlemlerinden Bir Kare

Fotoğraf 19: Araştırma Ekibi, Aktif Saha Çalışmasının İlk Günü

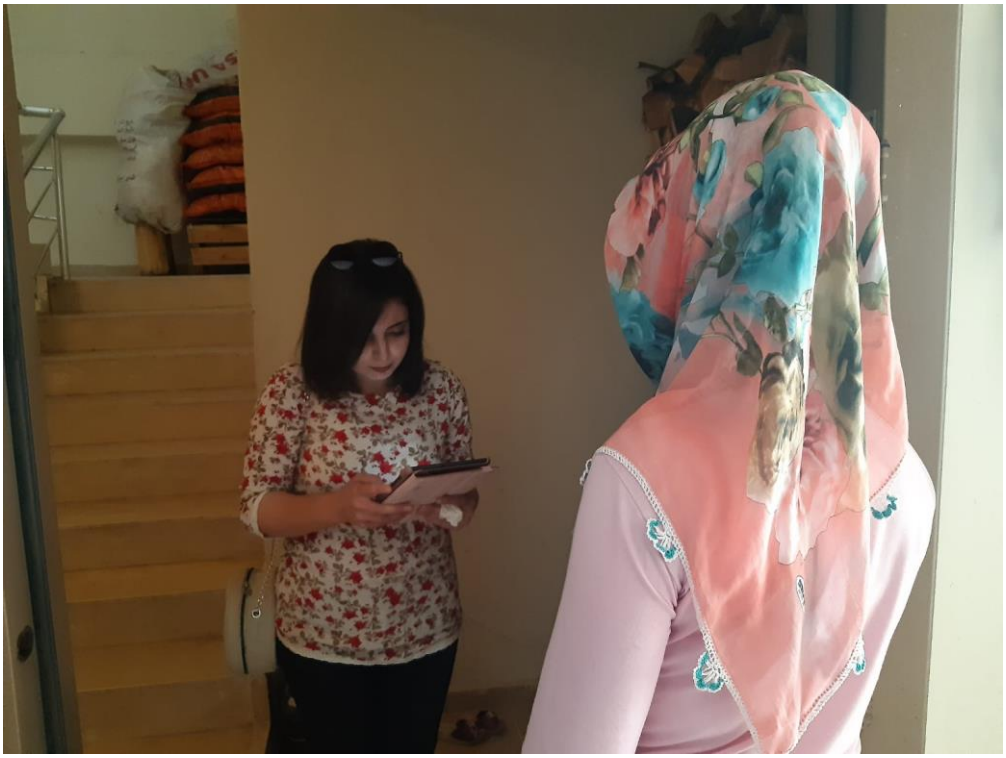
Fotoğraf 20: Pilot Çalışma Esnasında Yapılan Görüşmelerden Bir Kare

Fotoğraf 21: Anketörlerin, Anket Öncesi Katılımcıları Bilgilendirmesi

Fotoğraf 22: Anketör ve Bir Kadın Katılımcı

EK.1B: Göçün Mekânsal Yansımasına İlişkin Bazı Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Bir Çarpık Kentleşme Örneği Olarak Piazza AVM'nin Çevresi

Fotoğraf 2: Bir Gecekondu Mahallesi Olarak Dedeosman Mahallesi'nin Uzaktan Görünümü

Fotoğraf 3: Bir Çarpık Kenleşme Örneği Olarak Nevali Oteli Çevresi

Fotoğraf 4: Göç Olgusuna Dayalı Olarak Ortaya Çıkmış Bir Çarpık Kentleşme ve Gecekondu Örneği Olarak Mance Mahallesi'nin Uzaktan Görünümü

Fotoğraf 5: Bir Karşılaşma ve İç İçe Geçiş Alanı Örneği Olarak Topçu Meydanı

Fotoğraf 6: Bir Karşılaşma ve İç İçe Geçiş Alanı Örneği Olarak Topçu Meydanı

Fotoğraf 7: Bir Karşılaşma ve İç İçe Geçiş Alanı Örneği Olarak Rabia Meydanı

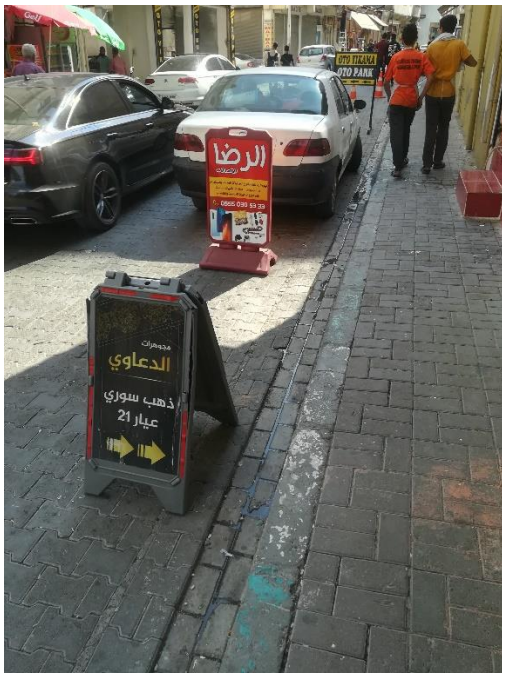
Fotoğraf 8: Suriyelilerin ve Şanlıurfalıların Sıklıkla Karşılaştıkları Bir Toplumsal Mekân Örneği Olarak Rabia Meydanı

Fotoğraf 9: Devteyşti Mahallesi'nde Suriyeli Bir Esnaf

Fotoğraf 10: Suriyeli Esnaflara Ait Reklam Levhaları (Hayatı Harrani Mahallesi)

Fotoğraf 11: Suriyelilere Ait Bir Fırının Reklam Levhası (Devteyşti Mahallesi)

Fotoğraf 12: Suriyeli Bir Kuruyemişçi Reklamı

Fotoğraf 13: Bir Giyim Mağazasında Suriyeliler İçin Yapılmış Bir Arapça Reklam

Fotoğraf 14: Suriyeliler İçin Bir Yardım Derneği

Fotoğraf 15: Suriyeli Öğrenciler İçin Hazırlanmış Bir Dil Kursu Reklam Afişi (Bahçelievler Mahallesi)

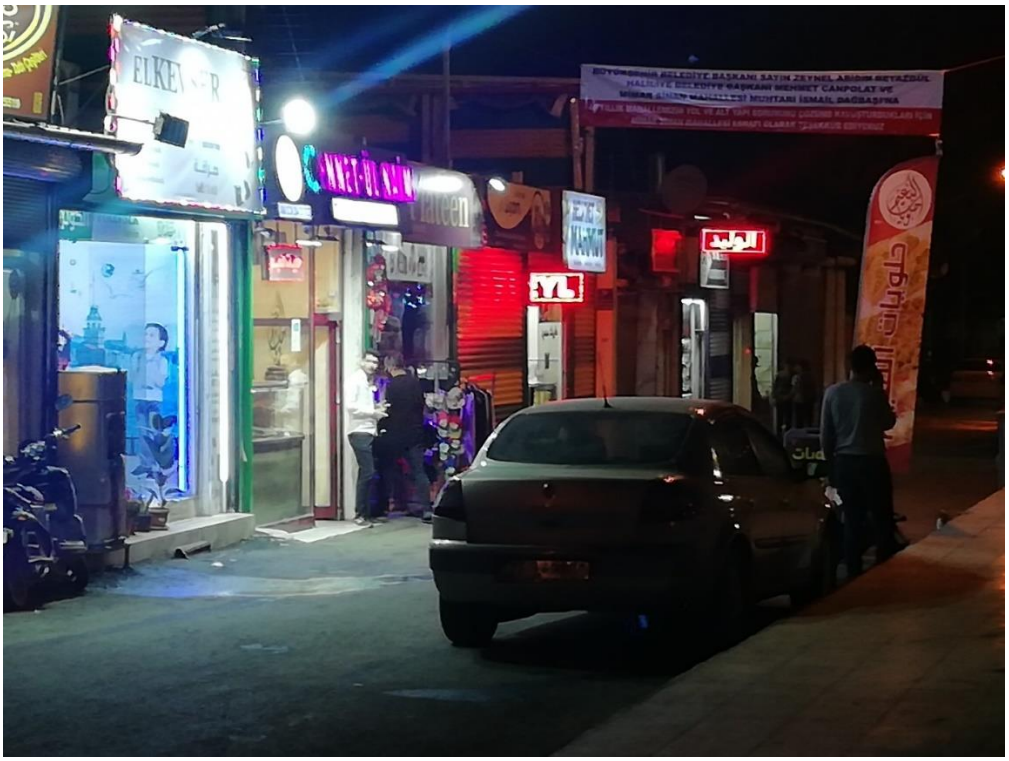
Fotoğraf 16: Şehir İçi Ulaşım Otobüsünde Aracın Nerelere Gideceğini Yazan Arapça Yazılmış Bir Kâğıt

Fotoğraf 17: Bahçelievler Mahallesi'nde Bir Giyim Mağazası

Fotoğraf 18: Bahçelievler-Topçu Meydanı Arasında Bulunan Suriyelilere Ait Dükkanlar (Bir Kentsel Heterotopya Örneği)

EK 2. Sayısal Veriler

EK 2.A: Araştırma Alanının Evreni, Örneklemi ve Sosyoekonomik Yapısına İlişkin Veriler

Ek.2A. Tablo 1: Araştırma Örneklemine Dâhil Edilen Mahallelerde Uygulanan Anketlerin Sayı ve Oranları

Anket yapılan mahalleler	**Bağlı olunan İlçe**	**Kişi Sayısı (Suriyeli)**	**Yüzde (Suriyeli)**	**Kişi Sayısı (Şanlıurfalı)**	**Yüzde (Şanlıurfalı)**
Devteyşti Mahallesi	Haliliye	30	8,33	30	8,33
Cengiz Topel Mahallesi	Haliliye	17	4,72	17	4,72
Hayatı Harrani Mahallesi	Eyyübiye	16	4,44	16	4,44
Bağlarbaşı Mahallesi	Haliliye	15	4,17	15	4,17
Bamyasuyu Mahallesi	Haliliye	15	4,17	14	3,89
Ahmet Yesevi Mahallesi	Haliliye	14	3,89	14	3,89
Süleymaniye Mahallesi	Haliliye	14	3,89	14	3,89
Şehitlik Mahallesi	Haliliye	12	3,33	12	3,33
Şair Nabi Mahallesi	Haliliye	12	3,33	12	3,33
Yavuz Selim Mahallesi	Haliliye	11	3,06	11	3,06
Eyyüpkent Mahallesi	Eyyübiye	10	2,78	10	2,78
İpekyol Mahallesi	Haliliye	10	2,78	10	2,78
Eyyüpnebi Mahallesi	Eyyübiye	10	2,78	10	2,78
Bahçelievler Mahallesi	Haliliye	9	2,5	9	2,5
Paşabağı Mahallesi	Haliliye	9	2,5	9	2,5
Onikiler Mahallesi	Eyyübiye	8	2,22	8	2,22
Direkli Mahallesi	Eyyübiye	8	2,22	8	2,22
Haleplibahçe Mahallesi	Eyyübiye	8	2,22	8	2,22
Muradiye Mahallesi	Eyyübiye	7	1,94	7	1,94
Eyyübiye Mahallesi	Eyyübiye	7	1,94	7	1,94
Kamberiye Mahallesi	Haliliye	6	1,67	6	1,67
Akşemsettin Mahallesi	Eyyübiye	6	1,67	7	1,94
Atatürk Mahallesi	Haliliye	6	1,67	6	1,67
Hızmalı Mahallesi	Haliliye	6	1,67	6	1,67
Sultanfatih Mahallesi	Haliliye	5	1,39	5	1,39
Selçuklu Mahallesi	Eyyübiye	5	1,39	5	1,39
Kendirci Mahallesi	Eyyübiye	5	1,39	5	1,39
Akabe Mahallesi	Eyyübiye	5	1,39	5	1,39
Yusufpaşa Mahallesi	Eyyübiye	5	1,39	5	1,39
Şair Şevket Mahallesi	Haliliye	5	1,39	5	1,39
Selahattin Eyyübi Mahallesi	Haliliye	5	1,39	5	1,39
Mimar Sinan Mahallesi	Haliliye	5	1,39	5	1,39
Yenice Mahallesi	Eyyübiye	5	1,39	5	1,39
Sancaktar Mahallesi	Haliliye	5	1,39	5	1,39
Buhara Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	5	1,39

Yeni Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Camikebir Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Yakubiye Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Beykapısı Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Kadıoğlu Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Hekimdede Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Kurtuluş Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Dedeosman Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Türk Meydanı Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Mance Mahallesi	Eyyübiye	4	1,11	4	1,11
Toplam		360	100	360	100

Ek.2A. Tablo 2: Yıllara Göre Şanlıurfa'nın Net Göç Hızı[71]

Yıllar	Oran (Binde)
2008	-7,45
2009	-4,92
2010	-3
2011	-3,31
2012	-7,34
2013	-7,76
2014	-7,21
2015	-5,5
2016	-5,72
2017	-6,32
2018	-6,02
2019	-9,14
2020	-4,47
2021	-12,34

Kaynak: TUİK

Ek.2A. Tablo 3: Çalışma Örneklemindeki Mahallelerin Nüfusu ve Cinsiyet Bazlı Sayıları

Mahalle Adı	Bağlı Olduğu İlçe	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
Ahmet Yesevi	Haliliye	16.432	16.001	32.433
Akabe	Eyyübiye	4.877	4.893	9.770
Akşemsettin	Eyyübiye	5.943	5.655	11.598
Atatürk	Haliliye	1.064	978	2.042
Bağlarbaşı	Haliliye	4.097	4.084	8.181
Bahçelievler	Haliliye	909	888	1.797
Bamyasuyu	Haliliye	1.570	1.578	3.148
Beykapısı	Eyyübiye	419	350	769
Buhara	Eyyübiye	2.887	2.702	5.589
Camikebir	Eyyübiye	335	337	672
Cengiz Topel	Haliliye	1.625	1.661	3.286
Dedeosman	Eyyübiye	3.002	2.925	5.927

[71] Tabloda belirtilen verilere Suriyeli nüfus başta olmak üzere, "yabancı" nüfus dâhil değildir.

Devteyşti	Haliliye	25.091	24.476	49.567
Direkli	Eyyübiye	3.955	3.621	7.576
Eyüpkent	Eyyübiye	5.294	4.994	10.288
Eyyübiye	Eyyübiye	2.692	2.672	5.364
Eyyüp Nebi	Eyyübiye	12.117	12.193	24.310
Hakimdede	Eyyübiye	392	411	803
Haleplibahçe	Eyyübiye	2.331	2.237	4.568
Hayati Harrani	Eyyübiye	7.886	7.705	15.591
Hızmalı	Haliliye	619	646	1.265
İpekyol	Haliliye	7.406	7.298	14.704
Kadıoğlu	Eyyübiye	648	669	1.317
Kamberiye	Haliliye	942	898	1.840
Kendirci	Eyyübiye	712	638	1.350
Kurtuluş	Eyyübiye	731	774	1.505
Mance	Eyyübiye	1.524	1.447	2.971
Mimar Sinan	Haliliye	780	765	1.545
Muradiye	Eyyübiye	7.833	7.794	15.627
Onikiler	Eyyübiye	6.447	5.382	11.829
Paşabağı	Haliliye	3.452	3.103	6.555
Sancaktar	Haliliye	3.752	3.709	7.461
Selahaddin Eyyübi	Haliliye	3.570	2.905	6.475
Selçuklu	Eyyübiye	10.975	10.770	21.745
Sultan Fatih	Haliliye	638	577	1.215
Süleymaniye	Haliliye	5.839	5.733	11.572
Şair Nabi	Haliliye	4.806	4.742	9.548
Şair Şevket	Haliliye	655	676	1.331
Şehitlik	Haliliye	1.546	1.445	2.991
Türkmeydanı	Eyyübiye	885	883	1.768
Yakubiye	Eyyübiye	674	693	1.367
Yavuz Selim	Haliliye	6.566	6.349	12.915
Yeni	Eyyübiye	747	797	1.544
Yenice	Eyyübiye	6.026	5.866	11.892
Yusufpaşa	Eyyübiye	658	581	1.239
Toplam		**184.801**	**175.501**	**356.850**
Yüzde		**%51,8**	**%48,2**	**%100**

Açıklamalar:

(1) İl, ilçe, belediye, köy ve mahallelere göre nüfuslar belirlenirken: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından, ilgili mevzuat ve idari kayıtlar uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanı'nda (UAVT) yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleri ile yetkili idareler (belediyeler ve köyler için il özel idareleri) tarafından 31 Aralık günü itibarıyla UAVT kayıtları üzerinde gerçekleştirilen işlemler (yeni adres kaydı, adres bileşenlerinde meydana gelen değişikliklerin işlenmesi vb.) esas alınmaktadır.

(2) 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 8 inci ve 11 inci maddelerine göre yapılmış olan birleşme ve katılmalar, belediye nüfuslarına dâhil değildir. Birleşen veya katılan yerlerin nüfusu, söz konusu Yasa'nın 12 inci maddesi gereğince ilk mahalli idareler seçimlerine kadar mevcut tüzel kişiliklerinde gösterilmektedir.

Kaynak: TUİK, 31 Aralık 2020 Tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları

Ek.2A. Tablo 4: Yaş Gruplarına Göre Mahalle Nüfusları

Mahalle Adı	0-6 yaş grubu	7-14 yaş grubu	15-64 yaş grubu	65 ve üstü	Toplam
Ahmet Yesevi	6503	6211	18822	897	32433

Akabe	1737	1937	5631	465	9770
Akşemsettin	2193	1960	6958	487	11598
Atatürk	253	276	1362	151	2042
Bağlarbaşı	1357	1384	4962	478	8181
Bahçelievler	213	233	1235	116	1797
Bamyasuyu	455	474	2076	143	3148
Beykapusu	113	116	481	59	769
Buhara	959	1031	3356	243	5589
Camikebir	73	80	461	58	672
Cengiz Topel	363	472	2202	249	3286
Dedeosman	1033	1107	3509	278	5927
Devteyşti	10310	9673	28292	1292	49567
Direkli	1570	1444	4375	187	7576
Eyüpkent	2389	2299	5365	235	10288
Eyyübiye	926	978	3146	314	5364
Eyyüp Nebi	5273	5070	13134	833	24310
Hakimdede	106	121	514	62	803
Haleplibahçe	793	753	2726	296	4568
Hayati Harrani	3641	3577	7946	427	15591
Hızmalı	157	221	804	83	1265
İpekyol	2023	2413	9455	813	14704
Kadıoğlu	161	186	845	125	1317
Kamberiye	272	283	1153	132	1840
Kendirci	196	259	798	97	1350
Kurtuluş	230	222	939	114	1505
Mance	510	496	1826	139	2971
Mimar Sinan	154	182	1057	152	1545
Muradiye	3385	3419	8261	562	15627
Onikiler	2107	2173	6974	575	11829
Paşabağı	1016	989	4220	330	6555
Sancaktar	1503	1389	4251	318	7461
Selahaddin Eyyübi	833	853	4495	294	6475
Selçuklu	4715	4667	11806	557	21745
Sultan Fatih	124	159	811	121	1215
Süleymaniye	2137	2255	6688	492	11572
Şair Nabi	1420	1474	6128	526	9548
Şair Şevket	117	123	944	147	1331
Şehitlik	428	506	1898	159	2991
Türkmeydanı	290	307	1060	111	1768
Yakubiye	194	228	822	123	1367
Yavuz Selim	2255	2289	7685	686	12915
Yeni	184	247	973	140	1544
Yenice	2824	2620	6219	229	11892
Yusufpaşa	191	181	771	96	1239
Toplam	**67686**	**67337**	**207436**	**14391**	**356850**
Yüzde (%)	**19**	**19**	**58**	**4**	**%100**

Açıklamalar:

(1) *İl, ilçe, belediye, köy ve mahallelere göre nüfuslar belirlenirken: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından, ilgili mevzuat ve idari kayıtlar uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanı'nda (UAVT) yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleri ile yetkili idareler (belediyeler ve köyler için il özel idareleri) tarafından 31 Aralık günü itibarıyla UAVT kayıtları üzerinde gerçekleştirilen işlemler (yeni adres kaydı, adres bileşenlerinde meydana gelen değişikliklerin işlenmesi vb.) esas alınmaktadır.*

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 8 inci ve 11 inci maddelerine göre yapılmış olan birleşme ve katılmalar, belediye nüfuslarına dâhil değildir. Birleşen veya katılan yerlerin nüfusu, söz konusu Yasa'nın 12 inci maddesi gereğince ilk mahalli idareler seçimlerine kadar mevcut tüzel kişiliklerinde gösterilmektedir.

(2) Nüfusu 250 ve daha çok olan mahalleler dikkate alınmıştır. *Ayrıca toplam gözlem sayısı 15'ten küçük olan yaş grupları "C" simgesi ile gizlenmiştir. Toplam gözlem sayısı 15 ve daha fazla olmasına karşın, bu toplamı oluşturan cinsiyetlerdeki gözlem sayısı 3'ten az olan yaş gruplarının cinsiyet bilgileri "C" simgesi ile gizlenmiştir. Belirtilen koşullarda hücre değerlerine sahip mahalleler için gizlemede en az iki yaş grubu kapsanmıştır (ikincil gizleme) ve yaş grubuna göre toplam nüfus bilgilerinin yarısından fazlası gizlenmiş olan mahalleler tabloya dahil edilmemiştir.*

Kaynak: TUİK, 31 Aralık 2020 Tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

Ek.2A. Tablo 5: Çalışma Örneklemindeki Mahallelerin Cinsiyet Bazlı Medeni Durumları

Mahalle Adı	Medeni Durum	Toplam	Erkek	Kadın
Direkli	Hiç Evlenmedi	1445	881	564
Direkli	Evli	2950	1470	1480
Direkli	Eşi Öldü	117	C	C
Direkli	Boşandı	43	C	C
Akabe	Hiç Evlenmedi	1948	1071	877
Akabe	Evli	3832	1879	1953
Akabe	Eşi Öldü	233	33	200
Akabe	Boşandı	69	24	45
Akşemsettin	Hiç Evlenmedi	2522	1446	1076
Akşemsettin	Evli	4624	2298	2326
Akşemsettin	Eşi Öldü	217	30	187
Akşemsettin	Boşandı	77	30	47
Yusufpaşa	Hiç Evlenmedi	314	203	111
Yusufpaşa	Evli	449	222	227
Yusufpaşa	Eşi Öldü	60	C	C
Yusufpaşa	Boşandı	39	22	17
Kadıoğlu	Hiç Evlenmedi	332	178	154
Kadıoğlu	Evli	527	265	262
Kadıoğlu	Eşi Öldü	66	C	C
Kadıoğlu	Boşandı	37	C	C
Haleplibahçe	Hiç Evlenmedi	1028	551	477
Haleplibahçe	Evli	1791	891	900
Haleplibahçe	Eşi Öldü	148	25	123
Haleplibahçe	Boşandı	42	18	24
Yeni	Hiç Evlenmedi	418	233	185
Yeni	Evli	549	262	287
Yeni	Eşi Öldü	94	19	75
Yeni	Boşandı	51	24	27
Hakimdede	Hiç Evlenmedi	207	107	100
Hakimdede	Evli	288	147	141
Hakimdede	Eşi Öldü	43	C	C
Hakimdede	Boşandı	36	18	18
Beykapusu	Hiç Evlenmedi	193	125	68
Beykapusu	Evli	298	148	150
Beykapusu	Eşi Öldü	23	C	C
Beykapusu	Boşandı	25	C	C
Buhara	Hiç Evlenmedi	1276	744	532
Buhara	Evli	2161	1061	1100
Buhara	Eşi Öldü	127	15	112
Buhara	Boşandı	32	15	17

Camikebir	Hiç Evlenmedi	202	110	92
Camikebir	Evli	254	128	126
Camikebir	Eşi Öldü	35	C	C
Camikebir	Boşandı	24	C	C
Kurtuluş	Hiç Evlenmedi	380	215	165
Kurtuluş	Evli	556	284	272
Kurtuluş	Eşi Öldü	70	C	C
Kurtuluş	Boşandı	35	C	C
Türkmeydanı	Hiç Evlenmedi	409	236	173
Türkmeydanı	Evli	635	305	330
Türkmeydanı	Eşi Öldü	86	C	C
Türkmeydanı	Boşandı	37	21	16
Mance	Hiç Evlenmedi	690	389	301
Mance	Evli	1172	583	589
Mance	Eşi Öldü	68	C	C
Mance	Boşandı	24	C	C
Dedeosman	Hiç Evlenmedi	1417	797	620
Dedeosman	Evli	2076	1028	1048
Dedeosman	Eşi Öldü	180	29	151
Dedeosman	Boşandı	106	47	59
Yakubiye	Hiç Evlenmedi	320	192	128
Yakubiye	Evli	525	255	270
Yakubiye	Eşi Öldü	71	C	C
Yakubiye	Boşandı	29	C	C
Kendirci	Hiç Evlenmedi	344	208	136
Kendirci	Evli	460	230	230
Kendirci	Eşi Öldü	61	C	C
Kendirci	Boşandı	29	C	C
Eyyübiye	Hiç Evlenmedi	1236	680	556
Eyyübiye	Evli	1946	961	985
Eyyübiye	Eşi Öldü	204	28	176
Eyyübiye	Boşandı	63	31	32
Onikiler	Hiç Evlenmedi	2987	1826	1161
Onikiler	Evli	4157	2334	1823
Onikiler	Eşi Öldü	260	34	226
Onikiler	Boşandı	119	76	43
Eyyüp Nebi	Hiç Evlenmedi	5300	2759	2541
Eyyüp Nebi	Evli	8151	4041	4110
Eyyüp Nebi	Eşi Öldü	385	49	336
Eyyüp Nebi	Boşandı	101	40	61
Muradiye	Hiç Evlenmedi	3273	1688	1585
Muradiye	Evli	5149	2561	2588
Muradiye	Eşi Öldü	268	43	225
Muradiye	Boşandı	78	27	51

Selçuklu	Hiç Evlenmedi	4739	2524	2215
Selçuklu	Evli	7287	3618	3669
Selçuklu	Eşi Öldü	256	22	234
Selçuklu	Boşandı	78	30	48
Hayati Harrani	Hiç Evlenmedi	3075	1597	1478
Hayati Harrani	Evli	4910	2423	2487
Hayati Harrani	Eşi Öldü	225	27	198
Hayati Harrani	Boşandı	81	26	55
Eyüpkent	Hiç Evlenmedi	1998	1095	903
Eyüpkent	Evli	3351	1652	1699
Eyüpkent	Eşi Öldü	137	17	120
Eyüpkent	Boşandı	67	23	44
Yenice	Hiç Evlenmedi	2339	1256	1083
Yenice	Evli	3902	1933	1969
Yenice	Eşi Öldü	121	C	C
Yenice	Boşandı	64	21	43
Ahmet Yesevi	Hiç Evlenmedi	5839	3288	2551
Ahmet Yesevi	Evli	12901	6373	6528
Ahmet Yesevi	Eşi Öldü	505	58	447
Ahmet Yesevi	Boşandı	321	105	216
Selahaddin Eyyübi	Hiç Evlenmedi	1983	1332	651
Selahaddin Eyyübi	Evli	2443	1223	1220
Selahaddin Eyyübi	Eşi Öldü	186	22	164
Selahaddin Eyyübi	Boşandı	130	58	72
İpekyol	Hiç Evlenmedi	3610	1936	1674
İpekyol	Evli	5819	2881	2938
İpekyol	Eşi Öldü	409	45	364
İpekyol	Boşandı	228	76	152
Süleymaniye	Hiç Evlenmedi	2364	1339	1025
Süleymaniye	Evli	4441	2201	2240
Süleymaniye	Eşi Öldü	255	27	228
Süleymaniye	Boşandı	104	38	66
Yavuz Selim	Hiç Evlenmedi	2710	1548	1162
Yavuz Selim	Evli	5127	2529	2598
Yavuz Selim	Eşi Öldü	353	50	303
Yavuz Selim	Boşandı	149	67	82
Bağlarbaşı	Hiç Evlenmedi	1794	1011	783
Bağlarbaşı	Evli	3146	1525	1621
Bağlarbaşı	Eşi Öldü	290	30	260
Bağlarbaşı	Boşandı	177	77	100
Sultan Fatih	Hiç Evlenmedi	345	192	153
Sultan Fatih	Evli	450	225	225
Sultan Fatih	Eşi Öldü	57	C	C
Sultan Fatih	Boşandı	39	17	22

Bamyasuyu	Hiç Evlenmedi	852	450	402
Bamyasuyu	Evli	1196	601	595
Bamyasuyu	Eşi Öldü	76	C	C
Bamyasuyu	Boşandı	37	C	C
Şair Nabi	Hiç Evlenmedi	2360	1263	1097
Şair Nabi	Evli	3734	1891	1843
Şair Nabi	Eşi Öldü	248	27	221
Şair Nabi	Boşandı	124	49	75
Şair Şevket	Hiç Evlenmedi	425	223	202
Şair Şevket	Evli	500	249	251
Şair Şevket	Eşi Öldü	62	C	C
Şair Şevket	Boşandı	40	16	24
Bahçelievler	Hiç Evlenmedi	489	260	229
Bahçelievler	Evli	641	320	321
Bahçelievler	Eşi Öldü	69	C	C
Bahçelievler	Boşandı	42	19	23
Cengiz Topel	Hiç Evlenmedi	870	462	408
Cengiz Topel	Evli	1256	613	643
Cengiz Topel	Eşi Öldü	151	17	134
Cengiz Topel	Boşandı	76	26	50
Paşabağı	Hiç Evlenmedi	1708	1037	671
Paşabağı	Evli	2561	1293	1268
Paşabağı	Eşi Öldü	152	C	C
Paşabağı	Boşandı	76	23	53
Şehitlik	Hiç Evlenmedi	719	432	287
Şehitlik	Evli	1117	564	553
Şehitlik	Eşi Öldü	103	C	C
Şehitlik	Boşandı	82	34	48
Mimar Sinan	Hiç Evlenmedi	440	236	204
Mimar Sinan	Evli	552	289	263
Mimar Sinan	Eşi Öldü	70	C	C
Mimar Sinan	Boşandı	51	15	36
Atatürk	Hiç Evlenmedi	530	302	228
Atatürk	Evli	722	374	348
Atatürk	Eşi Öldü	87	C	C
Atatürk	Boşandı	76	34	42
Hızmalı	Hiç Evlenmedi	317	155	162
Hızmalı	Evli	491	245	246
Hızmalı	Eşi Öldü	40	C	C
Hızmalı	Boşandı	25	C	C
Kamberiye	Hiç Evlenmedi	448	261	187
Kamberiye	Evli	654	326	328
Kamberiye	Eşi Öldü	84	C	C
Kamberiye	Boşandı	60	31	29

Sancaktar	Hiç Evlenmedi	1716	913	803
Sancaktar	Evli	2530	1243	1287
Sancaktar	Eşi Öldü	197	28	169
Sancaktar	Boşandı	89	32	57
İmam Bakır	Hiç Evlenmedi	2039	1064	975
İmam Bakır	Evli	3268	1643	1625
İmam Bakır	Eşi Öldü	128	C	C
İmam Bakır	Boşandı	75	20	55
Devteyşti	Hiç Evlenmedi	8612	4880	3732
Devteyşti	Evli	19574	9669	9905
Devteyşti	Eşi Öldü	741	86	655
Devteyşti	Boşandı	437	133	304

Açıklamalar (TUİK)

1) İl, ilçe, belediye, köy ve mahallelere göre nüfuslar belirlenirken; Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından, ilgili mevzuat ve idari kayıtlar uyarınca Ulusal Adres Veri Tabanı'nda yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idari bağlılık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleri dikkate alınmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 8 inci ve 11 inci maddelerine göre yapılmış olan birleşme ve katılmalar, belediye nüfuslarına dâhil değildir. Birleşen veya katılan yerlerin nüfusu, söz konusu Yasa'nın 12 inci maddesi gereğince ilk mahalli idareler seçimlerine kadar mevcut tüzel kişiliklerinde gösterilmektedir.

2) Nüfusu 50 ve daha fazla olan mahalleler değerlendirilmiştir.

3) Bilgi 15 ve üzeri yaştaki nüfus içindir.

4) Yabancılar kapsama alınmamıştır.

5) Toplam gözlem sayısı 15'ten küçük olan medeni durum kategorileri "C" simgesi ile gizlenmiştir. Toplam gözlem sayısı 15 ve daha fazla olmasına karşın, bu toplamı oluşturan cinsiyetlerin herhangi birindeki gözlem sayısının 15'ten az olduğu durumlarda ilgili tüm cinsiyet bilgileri "C" simgesi ile gizlenmiştir (ikincil gizleme).
Kaynak: TUİK, Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Mahalle Nüfusları, 2020.

Ek.2A. Tablo 6: Mahalle Bazlı Eğitim Durumu

Mahalle Adı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam
Ahmet Yesevi	225	1036	4946	5864	2562	6845	4578	1447	62	0	27565
Akabe	47	486	1547	1894	748	1960	1296	445	27	0	8450
Akşemsettin	57	613	1686	2009	837	2395	1427	453	23	0	9500
Atatürk	129	89	225	315	120	285	285	141	0	0	1589
Bağlarbaşı	94	464	1129	1407	674	1599	999	308	0	0	6674
Bahçelievler	142	54	157	230	60	256	306	266	27	0	1498
Bamyasuyu	134	118	322	443	156	481	533	414	54	0	2655
Beykapusu	0	29	107	119	65	134	95	23			572
Buhara	25	309	891	945	422	1234	592	141	0	0	4559
Camikebir	0	52	71	115	57	143	96	19	0		553
Cengiz Topel	200	108	277	491	137	470	561	397	42	0	2683
Dedeosman	27	447	940	1051	394	1224	515	91	0	0	4689
Devteyşti	354	1740	7939	8932	4050	10795	6118	1830	60	0	41818
Direkli	50	319	1247	1359	605	1651	765	198	0	0	6194
Eyüpkent	157	591	2204	2248	709	2290	894	210	0		9303
Eyyübiye	37	370	880	930	375	1078	557	118	0	0	4345
Eyyüp Nebi	204	1513	4317	4550	1292	5113	2195	665	28	0	19877
Hakimdede	0	49	106	162	67	139	104	22	0	0	649

Haleplibahçe	26	241	663	782	292	892	592	216	0	0	3704
Hayati Harrani	149	1185	2926	3020	771	3185	925	218	16	0	12395
Hızmalı	37	60	162	211	90	265	190	57	0	0	1072
İpekyol	367	425	1629	2499	708	2454	2731	1709	171	19	12712
Kadıoğlu	22	79	142	239	104	243	215	66	0		1110
Kamberiye	31	79	318	308	109	323	203	65	0		1436
Kendirci	16	83	186	289	99	289	124	22	0	0	1108
Kurtuluş	25	85	191	233	99	270	202	64	0	0	1169
Mance	29	174	437	526	212	604	352	74	0	0	2408
Mimar Sinan	101	52	109	180	44	210	261	237	31		1225
Muradiye	155	1191	2809	2768	921	3234	1175	278	0	0	12531
Onikiler	75	766	1899	2066	767	2664	1207	328	0	0	9772
Paşabağı	97	250	770	1053	321	1147	1136	745	71	0	5590
Sancaktar	85	465	1413	1313	449	1499	492	148	0		5864
Selahaddin Eyyübi	103	117	625	847	194	831	1113	1182	192	18	5222
Selçuklu	137	1609	4316	4032	1304	4422	1763	468	22	0	18073
Sultan Fatih	64	22	96	191	37	153	228	230	26	0	1047
Süleymaniye	80	549	1806	2011	870	2546	1366	342	0	0	9570
Şair Nabi	269	387	1058	1500	544	1548	1577	1023	91	0	7997
Şair Şevket	121	32	64	133	31	122	246	291	42	0	1082
Şehitlik	106	127	323	489	188	577	461	191	0		2462
Türkmeydanı	21	112	223	332	128	346	171	31	0		1364
Yakubiye	0	120	155	252	97	269	136	29			1058
Yavuz Selim	98	697	1932	2245	1150	2792	1504	447	17	0	10882
Yeni	26	113	173	302	128	270	209	44	0	0	1265
Yenice	91	670	2580	2545	816	2799	997	434	41	0	10973
Yusufpaşa	19	87	151	208	76	237	180	46	0		1004
Toplam	**4232**	**18164**	**56147**	**63638**	**23879**	**72283**	**41672**	**16173**	**1043**	**37**	**297268**
Yüzde (%)	**1.4**	**6,1**	**18,9**	**21,4**	**8**	**24,3**	**14**	**5,4**	**0,35**	**0,01**	**100**

Açıklama (Araştırmacı): 1-Bilinmeyen, 2-Okur yazar değil, 3- okur yazar fakat bir okul bitirmedi, 4- İlkokul mezunu, 5- İlköğretim mezunu, 6- Ortaokul veya dengi mezunu, 7- Lise veya dengi mezunu, 8- Yüksekokul veya üniversite mezunu, 9- Yüksek lisans mezunu, 10- doktora mezunu.

Kaynak: TUİK,2020 Yılı Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Mahalle Nüfusları

Ek.2A. Tablo 7: Şanlıurfa İli İçin Kaba Doğum Hızı ve Toplam Doğurganlık Hızı (2009-2020)

		Yıllar	Oranlar (binde)
Kaba Doğum Hızı (Binde)	Ölçüm bazında	2009	34,1
		2010	34,2
		2011	33,8
		2012	34,1
		2013	33,6
		2014	34,8
		2015	33,6
		2016	33,1

		2017	33
		2018	31,5
		2019	29,6
		2020	28,3
Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)	Ölçüm bazında	2009	4,57
		2010	4,58
		2011	4,46
		2012	4,47
		2013	4,41
		2014	4,57
		2015	4,42
		2016	4,35
		2017	4,33
		2018	4,15
		2019	3,9
		2020	3,71

Kaynak: TUİK, Doğum İstatistikleri, Şanlıurfa

Ek 2A. Tablo 8: Yıllara Göre (2014-2020) Şanlıurfa'da Kaba Evlenme Hızı (Binde)

Yıllar	Binde
2004	11,49
2005	12,1
2006	12,02
2007	12,45
2008	11,05
2009	10,46
2010	9,22
2011	9,74
2012	10,19
2013	8,87
2014	8,54
2015	8,86
2016	8,74
2017	8,2
2018	7,82
2019	7,26
2020	7,14

Ek 2A. Tablo 9: Yıllara Göre (2001-2020) Şanlıurfa'da Kaba Boşanma Hızı (Binde)

Yıllar	Oran(binde)
2001	0,41
2002	0,5
2003	0,54
2004	0,57
2005	0,54
2006	0,55
2007	0,58
2008	0,48
2009	0,55
2010	0,48

2011	0,39
2012	0,37
2013	0,49
2014	0,62
2015	0,57
2016	0,52
2017	0,47
2018	0,59
2019	0,71
2020	0,6

Ek.2A. Tablo 10: Şanlıurfa İli İçin Yıllara Göre Kişi Başına Düşen GSYH (TL)

Yıllar	TL
2004	3.752
2005	4.128
2006	4.593
2007	4.894
2008	5.262
2009	5.305
2010	6.640
2011	7.551
2012	8.060
2013	9.133
2014	9.845
2015	11.381
2016	12.203
2017	14.242
2018	15.762
2019	17.465
2020	20.421

EK.3. Resmi Kurumlarla Yazışmalar ve Veri İsteği

ŞANLIURFA İL GÖÇ İDARESİ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya (Göç Çalışmaları) Anabilim Dalı'nda aldığım doktora eğitimin kapsamında hazırlamakta olduğum **"Suriyelilerin Şanlıurfa Şehrine Mekânsal ve Sosyolojik Açıdan Etkilerinin İncelenmesi"** başlıklı doktora tez çalışmamda kullanmak üzere il müdürlüğünüze kayıtlı olabilecek aşağıda belirtilen bazı verilere ihtiyaç duymaktayım:

1. İl müdürlüğünüze kayıtlı Suriyelilerin hem merkez ilçeler hem de ilin kapsadığı diğer ilçelere göre dağılımları ve sayıları,
2. İl müdürlüğünüze kayıtlı Suriyelilere ilişkin yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik verilerin ilçe bazlı dağılımları,
3. Suriyelilerin Şanlıurfa'ya ne zaman ve Suriye'nin neresinden geldiklerine ilişkin veriler,
4. İl müdürlüğünüze kayıtlı Suriyelilerin 2011'den günümüze yıllık olarak nüfus artış hızları ve doğum oranları,
5. 2011'den günümüze yıllık sayısal olarak artış ve azalış verileri ile Şanlıurfa'daki Suriyelilerin 2011'den günümüze yıllık olarak ne kadarının il dışına başka yerlere göç ettiğine ilişkin veriler,
6. Şanlıurfa'daki Suriyelilerin ne kadarının ülkelerine geri dönüş yaptıklarına ilişkin veriler,
7. İl müdürlüğünüze kayıtlı Suriyelilerin ne kadarının Türkiye Vatandaşlığını aldığı,
8. Şanlıurfa Şehrinde yaşayan ve müdürlüğünüze kayıtlı Suriyeliler dışında, Afgan, Pakistanlı, Iraklı, İranlı vs. gibi diğer uyruklardan insanların sayılarına ilişkin veriler.

Yukarıda belirtilen verilerin elektronik ortamda veya basılı olarak tarafıma verilmesi hususunda gereğinin yapılmasını bilgilerinize sunar, arz ederim. 04.11.2020.

Recep BAYDEMİR

Adres: Harran Üniversitesi (Osmanbey Kampüsü),
Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.
E-mail: recepbaydemir@outlook.com

TARİH 04.11.2020
SAYI : 54472
ŞANLIURFA İL GÖÇ İDARESİ MÜDÜRLÜĞÜ

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi Müdürlüğü

Sayı : E-12824765-000-22723 16/11/2020
Konu : Recep BAYDEMİR Bilgi Talebi Hk.

Recep BAYDEMİR
Harran Üniversitesi (Osmanbey Kampüsü) Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

İlgi : 04.11.2020 tarihli ve BİLA sayılı yazınız.

İlgi kayıtlı dilekçenizde 'Suriyelilerin Şanlıurfa Şehrine Mekânsal ve Sosyolojik Açıdan Etkilerinin İncelenmesi' başlıklı doktora tez çalışmasında kullanılmak üzere İl Müdürlüğümüzden bilgi talebinde bulunulmuştur

Bahse konu veriler Ek'te sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Fatih IŞIK
İl Göç İdaresi Müdürü

Ek: İstatistik Verileri

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama adresine girerek (1ajJkH-JrhHEH-TUcpQT-/ZN5Up-c+u6KkyA) kodunu yazınız.

Narlıkuyu Mahallesi Mehmet Hafiz Bulvarı No:58 Karaköprü/Şanlıurfa
Telefon No: (414)313 86 58 Faks No: (414)313 54 01
e-Posta: sanliurfa@goc.gov.tr İnternet Adresi: https://www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Mustafa Kemal MELİK
Sürekli İşçi (696)
Telefon No:

EK. 4. Anket Formları

EK.4A. Anket Formu (Şanlıurfalı Katılımcılar İçin)

Merhaba/ İyi Günler
Ben Recep Baydemir. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya (Göç Çalışmaları) Anabilim Dalı'nda, öğretim üyesi Prof. Dr. Sedat BENEK danışmanlığında doktora eğitimi almaktayım. Tez danışmanım Prof. Dr. Sedat BENEK ile birlikte, **"Toplumsal Mekânın Üretimi: Şanlıurfa Şehrinde Suriyeli ve Şanlıurfalıların Karşılaşması"** isimli bir doktora tez çalışmasını yürütmekteyiz. Bu anket formu da doktora tezinin alan araştırması için hazırlanmıştır. Ad-soyad ve telefon gibi özel bilgileriniz sizden talep edilmeyecektir ve bizimle paylaştığınız tüm değerli bilgileriz etik kurallarımız gereği gizli kalıp, yürüttüğümüz araştırma çerçevesinde faydalanıldıktan sonra bu anket soru formları imha edilecektir.

Değerli vaktinizi bize ayırmayı kabul ettiğiniz için size teşekkür ederiz…

Prof. Dr. Sedat BENEK
Harran Üniversitesi
Coğrafya Bölüm Başkanı

Recep BAYDEMİR
Harran Üniversitesi
Doktora Öğrencisi

ANKET NO :

MAHALLE :

GÖRÜŞME YERİ :

GÖRÜŞME TARİHİ :

GÖRÜŞMENİN DİLİ :

A. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1) Cinsiyetiniz?
1 ( ) Kadın 2 ( ) Erkek

2) Yaşınız?.....
1 ( ) 18-25 2 ( ) 26-35 3 ( ) 36-44 4 ( ) 45-60 5 ( ) 61-70 6 ( ) 71+

3) Medeni haliniz?
1 ( ) Evli 2 ( ) Bekâr 3 ( ) Boşanmış 4 ( ) Eşi hayatını kaybetmiş

4) Evli iseniz kaç tane çocuğunuz var? Sayı belirtiniz…….

5) Eğitim durumunuz?
1 ( ) Okur-yazar değil 2 ( ) Okur-yazar 3 ( ) İlkokul 4 ( ) Ortaokul 5 ( ) Lise 6 ( ) Lisans
7 ( ) Lisansüstü

6) Anadiliniz?
1 ( ) Türkçe 2 ( ) Kürtçe 3 ( ) Arapça 4 ( ) Diğer (……..…)

7) Gündelik hayatta veya evde konuştuğunuz dil hangisidir?
1 ( ) Türkçe 2 ( ) Kürtçe 3 ( ) Arapça 4 ( ) Zazaca 5 ( ) Türkmence 6 ( ) Diğer (…….)

B. SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK ÖZELLİKLER

8) Sağlık güvenceniz nedir?
1 ( ) Sağlık güvencem yok
2 ( ) SSK
3 ( ) Bağ-Kur
4 ( ) Emekli Sandığı
5 ( ) Yeşil Kart
6 ( ) Diğeri (lütfen belirtiniz) ……

9) Şu anda hangi ilçede/mahallede oturuyorsunuz?
İlçe:……Mahalle:……

10) Kaldığınız konutun mülk durumu?
1 ( ) Mülk 2 ( ) Kira 3 ( ) Diğer(belirtiniz)……..

11) Konutunuzun türü nedir?
1 ( ) Apartman 3 ( ) Depo/bodrum/dükkan
2 ( ) Müstakil ev 4 ( ) Diğeri (Lütfen belirtiniz……

12) Şu an ki aylık geliriniz ne kadardır?
1 ( ) Herhangi Bir Gelire Sahip Değilim 5 ( ) 2001-3000
2 ( ) 0-500 6 ( ) 3001-4000
3 ( ) 501-1000 7 ( ) 4001-5000
4 ( ) 1001-2000 8 ( ) 5001 ve Üstü

13) Şu anda aylık ortalama gideriniz ne kadar?
1 ( ) 0-500 3 ( ) 1001-2000 5 ( ) 3001-4000 7 ( ) 5001 ve Üstü
2 ( ) 501-1000 4 ( ) 2001-3000 6 ( ) 4001-5000

14) Aylık geliriniz evinizi/ailenizi geçindirmeye yetiyor mu?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

15) Cevabınız "Evet" ise, birikim yapabiliyor musunuz?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

16) Cevabınız "Hayır" ise, aylık geliriniz evinizi/ailenizi geçindirmeye yetmediği durumlarda ne yapıyorsunuz?
1 ( ) Bankadan kredi kullanırım
2 ( ) Akrabalarımdan borç alırım
3 ( ) Akrabalarımdan karşılıksız para alırım
4 ( ) Yakınlarım ve arkadaşlarımdan/ komşularımdan borç alırım
5 ( ) Yakınlarım ve arkadaşlarımdan/komşularımdan karşılıksız para alırım
6 ( ) Eşyalarımı satarım
7 ( ) Devlet kurumlarından yardım alırım
8 ( ) Diğer (belirtiniz)……

17) Kışın eviniz neyle ısınıyor?
1 ( ) Elektrikle 3 ( ) Doğal gazla 5 ( ) Kömür ve odunla
2 ( ) Kömürle 4 ( ) Odunla 6 ( ) Petrol 7 ( ) Diğer

18) Mesleğiniz?
1 ( ) Öğretmen 5 ( ) Memur 9 ( ) Çiftçi 13 Ev hanımı 17) Diğer
2 ( ) Doktor 6 ( ) Emekli 10 ( ) Hayvancılık 14 ( ) Ev Hanımı
3 ( ) Avukat 7 ( ) Öğrenci 11 ( ) Mühendis 15 ( ) Müteahhit
4 ( ) Hemşire 8 ( ) Yevmiyeci (Gündelik işler) 12 ( ) Tüccar 16 ( ) Esnaf

19) Şu an herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
1 ( ) Hayır, işsizim 2 ( ) Evet

20) Cevabınız "Evet" ise lütfen çalıştığınız alanı belirtiniz?
1 ( ) Kamu kurumu 3 ( ) Kendi işim
2 ( ) Özel sektör 4 ( ) Diğer:……

21) Cevabınız "Evet" ise lütfen çalışma şeklinizi belirtiniz?
1 ( ) Yarı zamanlı 2 ( ) Tam zamanlı

C. SOSYAL İLİŞKİLER, SORUNLAR, ALGILAR VE YARGILAR…

22) Sizce Suriyelilerin daha çok Türkiye'yi tercih etmesinin sebepleri nelerdir? (Belirtiniz)
……..

23) Suriyeli komşunuz var mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

24) Eğer Suriyeli komşunuz varsa, Suriyeli komşularınızla herhangi bir sorun yaşadınız mı?

1 ( ) Evet (ne gibi sorun(lar) belirtiniz).....……
2 ( ) Hayır

25) Eğer Suriyeli komşunuz varsa onlarla ilişkileriniz nasıl?

1 ( ) Çok kötü 4 ( ) İyi
2 ( ) Kötü 5 ( ) Çok iyi
3 ( ) Normal

26) Eğer Suriyeli komşunuz varsa ne zamandan beri komşusunuz?

1 ( ) 1 yıldan az 2 ( ) 1-2 yıl 3 ( ) 3-4 yıl 4 ( ) 5-6 yıl 5 ( ) 7-8 yıl 6 ( ) 8 +++

27) Suriyelilerle en çok hangi mekânlarda karşılaşıyorsunuz?

1 ( ) Park ve bahçelerde 3 ( ) Meydanlarda 5 ( ) AVM'lerde 7 ( ) Her yerde
2 ( ) Cadde ve sokaklarda 4 ( ) Pazar yerlerinde 6 ( ) Dini mekânlarda 8 ( ) Hiçbir yerde

28) Günlük hayatınızda sokak, mahalle veya semtinizde Suriyelilerle karşılaşma sıklığınız nedir?

1 ( ) Hiçbir zaman karşılaşmam 4 ( ) Çok Sık karşılaşırım
2 ( ) Çok az karşılaşırım 5 ( ) Her zaman karşılaşırım
3 ( ) Bazen/nadiren karşılaşırım

29) Hiç samimi olduğunuz Suriyeli bir arkadaşınız var mı?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

30) Cevap "Evet" ise, görüşme sıklığınız nedir?

1 ( ) Her gün 3 ( ) Haftada birden fazla kez 5 ( ) Ayda bir kez görüşürüm
2 ( ) Haftada bir kez 4 ( ) İki haftada bir kez 6 ( ) Birkaç ayda bir kez
7 ( ) Hiç görüşmeyiz

31) Suriyelilerle ilgili en çok hangi kaynaktan haber alıyorsunuz?

1 ( )Televizyon 3 ( ) Sosyal Medya 5 ( ) İnternet
2 ( ) Radyo 4 ( ) Komşu ve akrabalar 6 ( ) Diğer (……..…..)

32) Suriyelilerle ilgili basına yansıyan haberlerin doğruluğuna inanıyor musunuz?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Kararsızım/bilmiyorum

33) Sizce, Suriyelilerle sizin aranızda çok belirgin kültürel farklılıklarınız var mı?

1 ( ) Evet (kültürel farklılıklar nelerdir?):……..……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen
4 ( ) Bilmiyorum

34) Sizce, Suriyelilerle sizin aranızda yaşam tarzı gibi çok belirgin sosyal farklılıklarınız var mı?

1 ( ) Evet (sosyal farklılıklar nelerdir?):……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen
4 ( ) Bilmiyorum

35) Sizce, Suriyelilerle sizin aranızda çok belirgin ekonomik farklılıklarınız var mı?

1 ( ) Evet (ekonomik farklılıklar nelerdir?):…..……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen
4 ( ) Bilmiyorum

36) Sizce, Suriyelilerle sizin aranızda çok belirgin inançsal/dinsel farklılıklarınız var mı?

1 ( ) Evet (dinsel farklılıklar nelerdir?):……..……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen
4 ( ) Bilmiyorum

37) Suriyeliler ile sizin aranızda benzer gördüğünüz özellikler nelerdir (din, kültür, ahlak, yaşam tarzı vs.)?

……

38) Bugüne kadar Suriyelilere doğrudan veya dolaylı herhangi bir yardımda bulundunuz mu?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Hatırlamıyorum

39) Suriyelilerle herhangi bir akrabalık ilişkiniz var mı (Kız alıp vermede)
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

40) Bir işyerinde patron olduğunuzu varsayarsak, ihtiyaç olması durumunda yanınızda Suriyeli işçi çalıştırır mısınız?
1 ( ) Evet (Neden?)…… 2 ( ) Hayır (Neden?)……..……

41) Suriyelilerin yoğun olduğu bir binada veya mahallede eğer devlet tarafından size ücretsiz bir ev verilirse, gidip o evde kalır mısınız?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Düşünmem Lazım

42) Savaş bittikten ve her şey normale döndükten sonra Suriyelilerin kendi ülkelerine döneceğini düşünüyor musunuz?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

43) Suriyeliler için, "Keşke Türkiye'ye gelmeseydiler" dediğiniz oluyor mu ya da oldu mu?
1 ( ) Evet (lütfen nedenini belirtiniz):……..……..
2 ( ) Hayır
3 ( ) Hatırlamıyorum

44) Savaşın bitmesi ve her şeyin normale dönmesi durumunda, sizce mutlak suretle Suriyeliler memleketlerine geri dönmeli mi?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum/kararsızım

45) Sizce, Suriyelilere "vatandaşlık" verilmeli mi?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum/kararsızım

46) Sizce, Türkiye'de Suriyelilerle yeterince ilgileniliyor mu?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

47) Suriyelilerle ilgili sizi en çok rahatsız eden durum(lar) nedir?
:…….

48) Suriyelilerin sizinle halkla aynı haklara sahip olması gerektiğini düşünüyor musunuz? (evet ise neden? hayırsa neden, belirtiniz)
1 ( ) Evet…….
2 ( ) Hayır……
3 ( ) Fikrim yok

49) Suriyelilere ait işyerlerinden daha önce hiç alışveriş yaptınız mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Hatırlamıyorum

50) (Evetse) genel olarak memnun kaldınız mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

51) Genel olarak Suriyelilerle olan ilişkileriniz nasıl?
1 ( ) Çok iyi 4 ( ) Kötü
2 ( ) İyi 5 ( ) Çok kötü
3 ( ) Normal 6 (.) İlişkimiz hiç yok

52) Suriyeliler ilk Türkiye'ye geldiğinde, yani yaklaşık 8-9 yıl önce, ile şu anı kıyaslarsak Suriyelilere karşı bakışınız nasıl oldu?
1 ( ) Bakışım o zaman da iyiydi şimdi de iyi
2 ( ) Bakışım o zaman da kötüydü şimdi de kötü
3 ( ) Bakışım zamanla değişti, kötüydü iyi oldu (lütfen nedenini belirtiniz)…….
4 ( ) Bakışım zamanla değişti, o zaman iyiydi şimdi kötü (lütfen nedenini belirtiniz)……...

53) Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlara göre daha bakımlı olduğu görüşüne katılır mısınız?
1 ( ) Evet 1 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Bilmiyorum/fikrim yok

54) Ailenizden birinin Suriyeli biriyle evlenmesi sizi rahatsız eder mi?

1 ( ) Evet (lütfen nedenini belirtiniz) 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım

55) Çocuğunuzun veya kardeşinizin okulda Suriyeli öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmaları sizi rahatsız eder mi?

1 ( ) Evet (lütfen nedenini belirtiniz) 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım

56) Sizce, Suriyeliler Türkiye için herhangi bir sorun teşkil ediyor mu?

1 ( ) Hayır 2 ( ) Evet (ne gibi sorun(lar))……..

57) Politik görüş olarak kendinizi nerede konumlandırırsınız?

1 ( ) Muhafazakar 3 ( ) Dindar 5 ( ) İslamcı 7 ( ) Sosyalist
2 ( ) Milliyetçi 4 ( ) Sosyal demokrat 6 ( ) Seküler 8 ( ) Diğer……

58) Suriyeli komşu veya tanıdıklarınızla olan ilişkilerinizin sıklığını lütfen aşağıdaki sorulara göre belirtiniz.

	Hiç	**Bazen/nadiren**	**Her zaman**
Onlara yemek götürürüz			
Onlar bize yemek getirirler			
Düğün ve nişan gibi etkinliklerimize katılırlar			
Biz onların düğün ve nişan gibi etkinliklerine katılırız			
Birlikte parka gideriz			
Alışveriş yapmaya birlikte gideriz			
Dini bayramlarda birbirimizi ziyaret ederiz, bayramlaşırız			
Onlar hastalarımızın ziyaretine gelirler			
Biz onların hastalarının ziyaretine gideriz			
Vefat durumunda taziyelerimize katılırlar			
Biz onların taziyelerine katılırız			
Bize misafirliğe gelirler			
Biz onlara misafirliğe gideriz			
Sokakta veya dışarda gördüğüm tanıdık veya komşu Suriyelilere selam veririm			

59) Covid-19 hastalığının sizin ve Suriyeliler arasındaki ilişkilere bir etkisi oldu mu?

1 ( ) Evet, olumlu etkiledi 2 ( ) Evet, olumsuz etkiledi 3 ( ) Hayır etkilemedi

60) Covid-19 hastalığının öncesindeki dönemle kıyaslarsak Suriyelilere olan bakışınız şu an nasıl?

1 ( ) Daha iyi 2 ( ) İyi 3 ( ) Değişmedi/aynı 4 ( ) Kötü 5 ( ) Daha kötü

61) Suriyelilerle ilgili Türkiye yetkililerine söyleyeceğiniz bir şey var mı?

1 ( ) Hayır
2 ( ) Evet (Lütfen Belirtiniz):……

Suriyeliler konusunda başka neler söylemek isterseniz?

……..……
……..……

Anketimize katılıp bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz…

Görüşmeci Notları

……..……
……..……
……..……

EK.4B. Anket Formu (Suriyeli Katılımcılar İçin)

Merhaba/ İyi Günler
Ben Recep Baydemir. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya (Göç Çalışmaları) Anabilim Dalı'nda, öğretim üyesi Prof. Dr. Sedat BENEK danışmanlığında doktora eğitimi almaktayım. Tez danışmanım Prof. Dr. Sedat BENEK ile birlikte, **"Toplumsal Mekânın Üretimi: Şanlıurfa Şehrinde Suriyeli ve Şanlıurfalıların Karşılaşması"** isimli bir doktora tez çalışmasını yürütmekteyiz. Bu anket formu da doktora tezinin alan araştırması için hazırlanmıştır. Ad-soyad ve telefon gibi özel bilgileriniz sizden talep edilmeyecektir ve bizimle paylaştığınız tüm değerli bilgileriz etik kurallarımız gereği gizli kalıp, yürüttüğümüz araştırma çerçevesinde faydalanıldıktan sonra bu anket soru formları imha edilecektir.

Değerli vaktinizi bize ayırmayı kabul ettiğiniz için size teşekkür ederiz...

Prof. Dr. Sedat BENEK
Harran Üniversitesi
Coğrafya Bölüm Başkanı

Recep BAYDEMİR
Harran Üniversitesi
Doktora Öğrencisi

GÖRÜŞMECİ :

MAHALLE :

GÖRÜŞME YERİ :

GÖRÜŞME TARİHİ :

GÖRÜŞMENİN DİLİ :

TERCÜMAN :

A. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1) Cinsiyetiniz?
1 ( ) Kadın 2 ( ) Erkek

2) Yaşınız?.....
1 ( ) 18-25 2 ( ) 26-35 3 ( ) 36-44 4 ( ) 45-60 5 ( ) 61-70 6 ( ) 71+

3) Medeni haliniz?
1 ( ) Evli 2 ( ) Bekâr 3 ( ) Boşanmış 4 ( ) Eşi hayatını kaybetmiş

4) Evli iseniz kaç tane çocuğunuz var? Sayı belirtiniz…….

5) Eğitim durumunuz?
1 ( ) Okur-yazar değil 3 ( ) İlkokul 5 ( ) Lise
2 ( ) Okur-yazar 4 ( ) Ortaokul 6 ( ) Lisans 7 ( ) Lisansüstü

6) Anadiliniz?
1 ( ) Arapça 2 ( ) Kürtçe 3 ( ) Türkçe 4 ( ) Türkmence 5 ( ) Diğer (……..…)

7) Gündelik hayatta veya evde konuştuğunuz dil hangisidir?
1 ( ) Arapça 2 ( ) Kürtçe 3 ( ) Türkçe 4 ( ) Türkmence 5 ( ) Diğer (……..…)

8) Türkçe dilini bilme düzeyiniz?
1 ( ) Çok iyi 2 ( ) İyi 3( ) Normal 4 ( ) Kötü 5 ( ) Çok kötü 6 ( ) Hiç bilmiyorum

9) Günlük ve sosyal hayatta Türkçe dilini kullanma sıklığınız?
1 ( ) Çok sık 2 ( ) Her zaman 3 ( ) Bazen/Nadir 4 ( ) Az 5 ( ) Çok az 6 ( ) Hiç

B. SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK ÖZELLİKLER

GÖÇ ÖNCESİ DURUM

10) Suriye'de nerede oturuyordunuz? (Belirtiniz)
1 ( ) Deir Ez Zor 2 ( ) Rakka 3 ( ) Halep 4 ( ) İdlip 5 ( ) Şam 6 ( ) Haseke

7 ( ) Lazikiye 8 ( ) Kobani 9 ( ) Diğer…….

11) Suriye'de yaşadığınız yerleşim yerinin türünü belirtiniz
1 ( ) Köy 2 ( ) Kasaba/ilçe 3 ( ) Şehir 4 ( ) Diğer……..
12) Ülkenizdeki iç savaş sebebiyle herhangi bir yakınınızı kaybettiniz mi?
1 ( ) Hayır
2 ( ) Evet (cevabınız buysa, kimler ve yakınlık durumunuzu belirtiniz):……..……..

13) Göç öncesi yerleşim yerinizde (Suriye'de) hane sayınız kaçtı? (Lütfen sayı belirtiniz):……..……..

14) Suriye'deyken kamusal hizmetler (eğitim, sağlık vb.) nasıldı?
1 ( ) Kötüydü 2 ( ) Çok kötüydü 3 ( ) Ortaydı 4 ( ) İyiydi 5 ( ) Çok iyiydi

15) Suriye'deyken barınma türünüz neydi?
1 ( ) Müstakil (bir veya iki katlı şahsi ev) ev 3 ( ) Çadır 5 ( ) Diğerleri (belirtiniz)……..
2 ( ) Apartman 4 ( ) Baraka

16) Suriye'deyken kaldığınız evin mülkiyet durumunu belirtir misiniz?
1 ( ) Bize aitti
2 ( ) Kiraydı (cevabınız buysa, ne kadar kira ödüyordunuz? Lütfen belirtiniz ……)
3 ( ) Diğer (lütfen belirtiniz)……

17) Suriye'deyken özel otomobiliniz veya aracınız var mıydı? (minibüs, otobüs, kamyon, vs)
1 ( ) Hayır 2 ( ) Evet (cevap buysa, lütfen türünü belirtiniz)……

18) Suriye'deyken eviniz neyle ısınıyordu?
1 ( ) Elektrikle 3 ( ) Sadece odunla 5 ( ) Odunla ve kömürle 7 ( ) Diğer (Belirtiniz)
2 ( ) Doğal gazla 4 ( ) Sadece Kömürle 6 ( ) Petrol

19) Suriye'deyken mesleğiniz neydi?
1 ( ) Öğretmen 5 ( ) Memur 9 ( ) Çiftçi 13 ( ) Ev Hanımı
2 ( ) Doktor 6 ( ) Emekli 10 ( ) Hayvancılık 14 ( ) Müteahhit
3 ( ) Avukat 7 ( ) Öğrenci 11 ( ) Mühendis 15 ( ) Yevmiyeci (Günlük geçici işler
4 ( ) Hemşire 8 ( ) Esnaf 12 ( ) Tüccar

20) Suriye'deyken herhangi bir işte çalışıyor muydunuz?
1 ( ) Hayır, işsizdim 2 ( ) Evet

21) Cevabınız "Evet" ise lütfen çalıştığınız alanı belirtiniz?
1 ( ) Kamu kurumu 3 ( ) Kendi işim
2 ( ) Özel sektör 4 ( ) Diğer:……

22) Suriye'de iken bir sağlık güvenceniz var mıydı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

GÖÇ ESNASINDAKİ DURUM

23) Türkiye'ye gelmeden önce Şanlıurfa veya diğer illerde akrabanız veya tanıdıklarınız var mıydı?
1 ( ) Evet, Şanlıurfa'da 3 ( ) Evet, hem Şanlıurfa'da hem de diğer illerde
2 ( ) Evet, diğer illerde 4 ( ) Hayır

24) Göç ederken kullandığınız ulaşım aracı neydi?
1 ( ) Otobüs 3 ( ) Kamyon/kamyonet 5 ( ) Yürüyerek (yaya)
2 ( ) Minibüs 4 ( ) Traktör 6 ( ) Diğer (belirtiniz)……

25) Göç esnasında siz veya ailenizden herhangi biri bedensel olarak yaralandı mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

26) Göç esnasında yakınlarınızdan, komşularınızdan ölen/öldürülen oldu mu?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

27) Cevabınız "Evet" ise ölen/öldürülenin kim(ler) olduğunu/yakınlık derecenizi belirtir misiniz?
Kim(ler)/Yakınlık dereceniz……

28) Göç ederken Türkiye'yi tercih etmenize en çok sebep olan şey neydi?

1 ( ) İş İmkânlarının fazla olması (ekonomik nedenli tercih)
2 ( ) Türkiye'de akrabalarımın olması
3 ( ) Türkiye'de tanıdık ve komşularımın olması
4 ( ) Spontane oldu (rastgele oldu)
5 ( ) Coğrafi olarak bize yakın olduğu için
6 ( ) Başka şansım yoktu
7 ( ) Diğer (belirtiniz)……

29) İlk olarak hangi şehre giriş yaptınız?

1 ( ) Şanlıufa 3 ( ) Kilis 5 ( ) Mardin 7 (Diğer) belirtiniz…….
2 ( ) Gaziantep 4 ( ) Hatay 6 ( ) Şırnak

30) Yaşamak için Türkiye illerinden Şanlıurfa ilini tercih etmenize en çok sebep olan şey neydi?

1 ( ) İş İmkânlarının fazla olması (ekonomik nedenli tercih)
2 ( ) Şanlıurfa'da akrabalarımın olması
3 ( ) Şanlıurfa'da tanıdık ve komşularımın olması
4 ( ) Spontane oldu (rastgele oldu)
5 ( ) Coğrafi olarak bize yakın bir il olduğu için
6 ( ) Başka şansım yoktu
7 ( ) Diğer (belirtiniz)……..

31) Türkiye'ye ne zaman giriş yaptınız?

1 ( ) 2011 öncesi 3 ( ) 2012 5 ( ) 2014 7 ( ) 2016 9 ( ) 2018 11 ( ) 2020
2 ( ) 2011 4 ( ) 2013 6 ( ) 2015 8 ( ) 2017 10 ( ) 2019

32) Şanlıurfa'da hangi yıldan beri yaşıyorsunuz?

1 ( ) 2011 öncesi 3 ( ) 2012 5 ( ) 2014 7 ( ) 2016 9 ( ) 2018 11 ( ) 2020
2 ( ) 2011 4 ( ) 2013 6 ( ) 2015 8 ( ) 2017 10 ( ) 2019

GÖÇ SONRASI (ŞU ANKİ) DURUM

33) Şu anda hangi ilçede/mahallede oturuyorsunuz?

İlçe:…… Mahalle:……

34) Şu an hane sayınız kaç? (Lütfen sayı belirtiniz):……..……

35) Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden yararlanabiliyor musunuz?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen faydalanabiliyorum

36) Şu an ki mesleğiniz nedir?

1 ( ) Öğretmen 5 ( ) Memur 9 ( ) Çiftçi 13 ( ) Ev Hanımı
2 ( ) Doktor 6 ( ) Emekli 10 ( ) Hayvancılık 14 ( ) Müteahhit
3 ( ) Avukat 7 ( ) Öğrenci 11 ( ) Mühendis 15 ( ) Yevmiyeci (Günlük geçici işler
4 ( ) Hemşire 8 ( ) Esnaf 12 ( ) Tüccar 16 ( ) Diğer

37) Şu an herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1 ( ) Hayır, işsizim 2 ( ) Evet

38) Cevabınız "Evet" ise lütfen çalıştığınız alanı belirtiniz?

1 ( ) Kamu kurumu 3 ( ) Kendi işim
2 ( ) Özel sektör 4 ( ) Diğer:……

39) Şu anda kaldığınız evin mülkiyet durumunu belirtir misiniz?

1 ( ) Bize ait
2 ( ) Kira (cevabınız buysa, ne kadar kira ödüyorsunuz? Lütfen belirtiniz ……)
3 ( ) Diğer (lütfen belirtiniz)……

40) Şu an konutunuzun türü nedir?

1 ( ) Apartman 3 ( ) Depo/bodrum/dükkan 5 ( ) Diğeri (Lütfen belirtiniz……
2 ( ) Müstakil ev 4 ( ) Çadır/baraka

41) Şu an ki aylık geliriniz ne kadardır?

1 ( ) Herhangi Bir Gelire Sahip Değilim

2 ( ) 0-500
3 ( ) 501-1000
4 ( ) 1001-2000
5 ( ) 2001-3000
6 ( ) 3001-4000
7 ( ) 4001-5000
8 ( ) 5001 ve Üstü

42) Şu anda aylık ortalama gideriniz ne kadar?

1 ( ) 0-500
2 ( ) 501-1000
3 ( ) 1001-2000
4 ( ) 2001-3000
5 ( ) 3001-4000
6 ( ) 4001-5000
7 ( ) 5001 ve Üstü

43) Aylık geliriniz evinizi/ailenizi geçindirmeye yetiyor mu?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

44) Cevabınız "Evet" ise, birikim yapabiliyor musunuz?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

45) Cevabınız "Hayır" ise, aylık geliriniz evinizi/ailenizi geçindirmeye yetmediği durumlarda ne yapıyorsunuz?

1 ( ) Bankadan kredi kullanırım
2 ( ) Akrabalarımdan borç alırım
3 ( ) Akrabalarımdan karşılıksız para alırım
4 ( ) Yakınlarım ve arkadaşlarımdan/ komşularımdan borç alırım
5 ( ) Yakınlarım ve arkadaşlarımdan/komşularımdan karşılıksız para alırım
6 ( ) Eşyalarımı satarım
7 ( ) Devlet kurumlarından yardım alırım
8 ( ) Diğer (belirtiniz)……

46) Şu an da özel otomobiliniz veya aracınız (minibüs, otobüs, kamyon, vs) var mı? (Cevabınız "Evet" ise, lütfen türünü belirtiniz)

1 ( ) Evet…… 2 ( ) Hayır

47) Şu anda eviniz neyle ısınıyor?

1 ( ) Elektrikle 3 ( ) Sadece odunla 5 ( ) Odunla ve kömürle
2 ( ) Doğal gazla 4 ( ) Sadece Kömürle 6 ( ) Petrol 7 ( ) Diğer…….

48) Göç öncesiyle (Suriye'deyken) ekonomik durumunuzu şimdiyle kıyaslarsak şu an geçmişe göre nasıl?

1 ( ) Kötü 3 ( ) Aynı 5 ( ) Çok daha İyi
2 ( ) Çok Kötü 4 ( ) Daha iyi

49) Herhangi bir yardım kuruluşunda bir yardım alıyor musunuz?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

50) "Evet" ise, işaretleyiniz?

1 ( ) Düzenli/sürekli 2 ( ) Düzensiz

51) Cevabınız "Evet" ise, yardım türünüzü belirtiniz.

1 ( ) Giyim 3 ( ) Kuru gıda 5 ( ) Hepsi
2 ( ) Nakit para 4 ( ) Hijyen paketleri 6 ( ) Diğer (belirtiniz)……..

52) Göç sonrası Türkiye'de ailenizden herhangi biri boşandı mı?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

53) Göç sonrası ailenizden herhangi biri evlendi mi?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bilmiyorum

54) Cevap "Evet" ise, evlenen kişinin evlendiği kişi nerelidir?

1 ( ) Suriyeli 2 ( ) Şanlıurfalı 3 ( ) Diğer (belirtiniz)…….

55) Ailenizin tüm bireyleri şu anda nerelerde yaşıyor?
(Lütfen ülke ve şehir belirtiniz)
Ülke……Şehir……

56) Göç etmeyip şu an Suriye'de kalan akrabalarınız var mı?
1 ( ) Hayır
2 ( ) Evet (eğer varsa, kimler ve akrabalık derecenizi belirtiniz)……..

57) Cevap "Evet" ise, akraba, komşu ve tanıdıklarınızla iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?
1 ( ) Sosyal Medya 2 ( ) İnternet 3 ( ) Telefon 4 ( ) İletişim yok 5 ( ) Diğer…….

58) Urfa'da Suriye'den gelen kaç akraba aileniz var? Sayı belirtiniz:……

59) Eğitim çağında olup da çalışmak zorunda olan çocuğunuz/kardeşiniz/yakınınız var mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Bimiyorum

60) Daha önce sığınma kamplarında yaşadınız mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

C. SOSYAL İLİŞKİLER, SORUNLAR, ALGILAR VE YARGILAR…

61 Yaşadığınız mahallede/sokak/binada ağırlıklı olarak kimler kalıyor?
1 ( ) Suriyeliler 1 ( ) Şanlıurfalılar ( ) İkisi de 4 ( ) Diğer ……..

62 Türkiye'ye ilk geldiğinizde nasıl karşılandınız?
1 ( ) İyi karşılandık 3 ( ) Kötü karşılandık
2 ( ) Bilmiyorum/hatırlamıyorum 4 ( ) Normal karşılandık

63 Türkiyeli/Şanlıurfalı halkla en çok hangi mekânlarda karşılaşıyorsunuz?
1 ( ) Park ve bahçelerde 3 ( ) Meydanlarda 5 ( ) AVM'lerde 7 ( ) Her yerde
2 ( ) Cadde ve sokaklarda 4 ( ) Pazar yerlerinde 6 ( ) Dini mekânlarda 8 ( ) Hiçbir yerde

64 Günlük hayatınızda sokak, mahalle veya semtinizde Şanlıurfalı/Türkiyeli halkla karşılaşma sıklığınız nedir?
1 ( ) Hiçbir zaman karşılaşmam 4 ( ) Çok Sık karşılaşırım
2 ( ) Çok az karşılaşırım 5 ( ) Her zaman karşılaşırım
3 ( ) Bazen/nadiren karşılaşırım

65 Türkiyeli komşunuz var mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

66 Eğer Türkiyeli komşunuz varsa, Türkiyeli komşularınızla herhangi bir sorun yaşadınız mı?
1 ( ) Evet (ne gibi sorun(lar) belirtiniz).....……
2 ( ) Hayır

67 Eğer Türkiyeli komşunuz varsa onlarla ilişkileriniz nasıl?
1 ( ) Çok kötü 4 ( ) İyi
2 ( ) Kötü 5 ( ) Çok iyi
3 ( ) Normal

68 Hiç samimi olduğunuz Türkiyeli bir arkadaşınız var mı?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

69 Cevap "Evet" ise, görüşme sıklığınız nedir?
1 ( ) Her gün 3 ( ) Haftada birden fazla kez 5 ( ) İki üç ayda bir kez
2 ( ) Haftada bir kez 4 ( ) Ayda bir kez görüşürüm 6 ( ) Hiç görüşmem

70 Ülkenizde olup bitenlerle ilgili en çok hangi kaynaktan haber alıyorsunuz?
1 ( )Televizyon 3 ( ) Sosyal Medya 5 ( ) İnternet
2 ( ) Radyo 4 ( ) Komşu ve akrabalar 6 ( ) Diğer……

71 Sizce, Türkiyeliler ile sizin aranızda çok belirgin kültürel farklılıklarınız var mı?
1 ( ) Evet (kültürel farklılıklar nelerdir?):……..……

2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen
4 ( ) Bilgim yok

72 Sizce, Türkiyeliler ile sizin aranızda yaşam tarzı gibi çok belirgin sosyal farklılıklarınız var mı?
1 ( ) Evet (sosyal farklılıklar nelerdir?):……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen
4 ( ) Bilgim yok

73 Sizce, Türkiyeliler ile sizin aranızda çok belirgin ekonomik farklılıklarınız var mı?
1 ( ) Evet (ekonomik farklılıklar nelerdir?):…..……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen

74 Sizce, Türkiyeliler ile sizin aranızda çok belirgin inançsal/dinsel farklılıklarınız var mı?
1 ( ) Evet (bu farklılıklar nelerdir?):……..……
2 ( ) Hayır
3 ( ) Kısmen

75 Şanlıurfalılarla sizin aranızda benzer gördüğünüz özellikler nelerdir (din, kültür, ahlak, yaşam tarzı vs.)?
……

76 Bir işyerinde patron olduğunuzu varsayarsak, ihtiyaç olması durumunda yanınızda Suriyeli işçi mi çalıştırırsınız yoksa Şanlıurfalı bir işçi mi çalıştırırsınız?
1 ( ) Suriyelilerden, çünkü……
2 ( ) Şanlıurfalılardan, çünkü……..
3 ( ) Fark etmez, çünkü…….
4 ( ) Kararsızım

77 Şanlıurfa'nın "misafirperver bir kent" olduğu görüşüne katılır mısınız?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen katılırım

78 Şanlıurfa'da en çok hangi konuda zorlanıyorsunuz?
1 ( ) Gelenek-görenek 3 ( ) Dil ve iletişim 5 ( ) Hem dil hem ekonomik
2 ( ) Din 4 ( ) Ekonomik 6 ( ) Diğer (belirtiniz)…...

79 Bir yerden bir yere giderken zorlanıyor musunuz? (Mesela eve, hastaneye veya işyerinize)
1 ( ) Evet 3 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen

80 Bulunduğunuz mahalle/ilçede sizi rahatsız eden bir durum var mı?
1 ( ) Evet (varsa belirtiniz)…… 2 ( ) Hayır

81 Şanlıurfalılarla ilişkilerinizde zorlanıyor musunuz?
(1) Evet (zorlanıyorsanız en çok hangi konuda zorlandığınızı belirtiniz)……
(2) Hayır

82 Eğer devlet tarafından size ücretsiz bir ev tahsis edilirse, Suriyelilerin olduğu mahalledeki/binadaki evi mi tercih edersiniz, yoksa Urfalıların olduğu mahalledeki/binadaki evi mi tercih ederdiniz? (Neden?)
1 ( ) Suriyelileri tercih ederim, çünkü……..…
2 ( ) Urfalıları tercih ederim, çünkü……
3 ( ) Fark etmez, çünkü……...

83 Suriyeli olmanızdan dolayı herhangi bir ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Bilmiyorum

84 Bugüne kadar Şanlıurfalılar tarafından size herhangi bir yardımda bulunan oldu mu?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

85 Genel olarak Şanlıurfalılarla olan ilişkileriniz nasıl?
1 ( ) Çok iyi 4 ( ) Kötü
2 ( ) İyi 5 ( ) Çok kötü

3 ( ) Normal

86 Ailenizden birinin Türkiyeli biriyle evlenmesi sizi rahatsız eder mi?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım

87 Çocuğunuzun veya kardeşinizin okulda Türkiyeli öğrencilerle aynı sınıfı paylaşmaları sizi rahatsız eder mi?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım

88 Türkiye'ye ilk geldiğinizde, yani yaklaşık 8-9 yıl önce, ile şimdiyi kıyaslarsak sizce Şanlıurfalıların size karşı bakışı nasıl oldu?
1 ( ) O zaman da iyiydi şimdi de iyi
2 ( ) O zaman da kötüydü şimdi de kötü
3 ( ) Zamanla değişti, kötüydü iyi oldu (lütfen nedenini belirtiniz)…….
4 ( ) Zamanla değişti, o zaman iyiydi şimdi kötü oldu (lütfen nedenini belirtiniz)……

89 Kendiniz ve aileniz için, "Keşke Türkiye'ye gelmeseydik" dediğiniz oluyor mu ya da hiç oldu mu?
1 ( ) Hayır 2 ( ) Evet (lütfen nedenini belirtiniz):…….…….

90 Suriyeli kadınların Şanlıurfalı kadınlara göre daha bakımlı olduğu görüşüne katılır mısınız?
1 ( ) Evet 1 ( ) Hayır 3 ( ) Kısmen 4 ( ) Bilmiyorum/fikrim yok

91 Sizce, Türkiye'de hangi siyasal parti sizin haklarınızı daha çok savunuyor ve size sahip çıkıyor?
1 ( ) Ak Parti 3 ( ) MHP 5 ( ) İyi Parti 7 ( ) Fikrim yok
2 ( ) CHP 4 ( ) HDP 6 ( ) Hiç biri 8 ( ) Diğer…….

92 Politik görüş olarak kendinizi nerede konumlandırırsınız?
1 ( ) Muhafazakar 3 ( ) Dindar 5 ( ) İslamcı 7 ( ) Sosyalist
2 ( ) Milliyetçi 4 ( ) Sosyal demokrat 6 ( ) Seküler 8 ( ) Diğer……..

D. GELECEK BEKLENTİSİ

93 Size Urfa dışında başka bir İl'e gitme fırsatı sunulsa, gider misiniz?
(1) Evet (hangi il ve neden?)…….....
(b) Hayır (neden)…….

94 Size başka bir ülkeye gitme fırsatı sunulsa, Türkiye'yi terk etmek ister misiniz?
(1) Evet (hangi ülkeye ve neden?)……
(2) Hayır (neden?)……...

95 Suriye'deki olaylar durulursa ve savaş tamamen biterse Suriye'ye geri dönmeyi düşünür müsünüz?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım 4 ( ) Bilmiyorum

96 Sizce Türkiye, Suriyelilerle yeterince ilgileniyor mu?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım 4 ( ) Bilmiyorum

97 Türkiye'de size "Vatandaşlık Hakkı" verilmesini ister misiniz?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım 4 ( ) Zaten vatandaşlık aldım

98 Gelecekte ülkenizde savaşın biteceğini ve her şeyin düzelebileceğini düşünüyor musunuz?
1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Kararsızım 4 ( ) Bilmiyorum

99 Türkiyeli komşu veya tanıdıklarınızla olan ilişkilerinizin sıklığını lütfen aşağıdaki sorulara göre belirtiniz.

	Hiç	**Bazen/nadiren**	**Her zaman**
Onlara yemek götürürüz			
Onlar bize yemek getirirler			
Düğün ve nişan gibi etkinliklerimize katılırlar			
Biz onların düğün ve nişan gibi etkinliklerine katılırız			
Birlikte parka gideriz			

Alışveriş yapmaya birlikte gideriz			
Dini bayramlarda birbirimizi ziyaret ederiz, bayramlaşırız			
Onlar hastalarımızın ziyaretine gelirler			
Biz onların hastalarının ziyaretine gideriz			
Vefat durumunda taziyelerimize katılırlar			
Biz onların taziyelerine katılırız			
Bize misafirliğe gelirler			
Biz onlara misafirliğe gideriz			
Sokakta veya dışarda gördüğüm tanıdık veya komşu Türkiyelilere selam veririm			

100 Covid-19 hastalığının sizin ve Şanlıurfalılar arasındaki ilişkilere bir etkisi oldu mu?

1 ( ) Evet, olumlu etkiledi 2 ( ) Evet, olumsuz etkiledi 3 ( ) Hayır etkilemedi

101 Covid-19 hastalığının öncesindeki dönemle kıyaslarsak Şanlıurfalı/Türkiyeli halkın Suriyelilere olan bakışı, şu an pandemi öncesi döneme göre sizce nasıl?

1 ( ) Çok daha iyi 2 ( ) İyi 3 ( ) Değişmedi/aynı 4 ( ) Kötü 5 ( ) Çok daha kötü

Genel olarak kendinizle veya diğer Suriyelilerle ilgili olarak, Türkiye yetkililerine söyleyeceğiniz bir şey var mı? Varsa, lütfen belirtiniz.

……
……
……

Suriyeliler konusunda başka neler söylemek isterseniz?

……
……
……

Anketimize katılıp bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz…

Görüşmeci Notları

……
……
……

EK. 5. Görüşme Formu (Muhtarlar)

1. Bulunduğunuz mahallede ne zamandan beri muhtarlık yapıyorsunuz?
2. Mahallenizde Suriye'den gelenler var mı?
3. Şanlıurfalı nüfus ile Suriyeli nüfusu kıyaslarsak, mahallenizde hangisi daha fazla?
4. Elinizde, mahallenizde oturan Suriyelilere ilişkin net bir rakam veya veri var mı?
5. Suriyelilerin resmi işleriyle ne sıklıkla ilgileniyorsunuz?
6. Suriyelilerin daha çok hangi resmi işleriyle uğraşıyorsunuz?
7. Şanlıurfalılar ile Suriyelileri kıyaslarsak sizin için, hangisi idare edilmesi daha zor veya daha kolaydır, neden?
8. Genel olarak mahallenizdeki Suriyelilerden memnun musunuz? Değilseniz, neden?
9. Bugüne kadar Suriyelilerle ilgili mahallenizde herhangi bir sorun ile karşılaştınız mı?

Eğer karşılaştıysanız nasıl bir sorunla karşılaştınız? Sorunun çözümü için ne(ler) yaptınız?

10. Genel olarak Suriyelilerle ilgili ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Bunu çözmek için neler yapıyorsunuz?
11. "Suriyeliler geldi suç olanları arttı" görüşüne katılıyor musunuz? Cevabınız evet ise, hangi suç oranları arttı? Bu, sizin mahalledeki Suriyeliler için de geçerli midir?
12. Mahallenizdeki Suriyeliler ile Şanlıurfalılar arasındaki benzerlik ve farklılar nelerdir (dinsel, kültürel, sosyal, ekonomik vs.)?
13. Mahallenizde, Şanlıurfalılarla Suriyeliler arasındaki ilişkiler nasıl?
14. Mahallenizdeki Suriyeliler en çok hangi konularda sorunlar yaşıyor? Sorun yaşamaları durumunda kendilerine yardımcı oluyor musunuz? Hangi konularda yardımcı oluyorsunuz?
15. Suriyelilere vatandaşlık hakkı ve seçme seçilme hakkı tanınmasını ister misiniz? Neden?
16. Suriyelilere seçme ve seçilme hakkı tanınması durumunda, mahallenizde yapılacak olan olası bir yerel seçimde, Suriyelilerden birinin aday olması durumunda kazanma ihtimali var mıdır? Olası bir seçimde Suriyelilerin birbirlerini destekleyecekleri ve kendi içlerinden çıkaracakları bir adaya yöneleceklerini düşünüyor musunuz? Bu yüzden, Suriyelilerle ilgili seçme ve seçilme şartları oluştuğunda, seçimlerde muhtarlığınızı kaybetme endişeniz var mı?
17. Suriye'deki savaşın bitmesi durumunda Suriyelilerin mutlak surette memleketlerine geri gönderilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz, neden?
18. Suriyeliler ile ilgili Türkiye'deki yetkililere söylemek istediğiniz bir şey var mı? Ne söylemek istersiniz?
19. Yaşınızı ve eğitim durumunuzu öğrenebilir miyim?

EK. 6. Katılımcı Profilleri

EK.6A. Görüşülen Mahalle Muhtarlarının Profil Bilgileri

KOD	GÖRÜŞME TARİHİ	GÖRÜŞME BİÇİMİ	YAŞ	CİNSİYET	MEDENİ DURUM	EĞİTİM DURUMU
Muhtar1	11.09.2020	Yüz yüze	43	Erkek	Evli	Lise
Muhtar2	11.09.2020	Yüz yüze	53	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar3	11.09.2020	Yüz yüze	48	Erkek	Evli	Lise
Muhtar4	11.09.2020	Yüz yüze	-	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar5	11.09.2020	Yüz yüze	-	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar6	11.09.2020	Yüz yüze	-	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar7	15.09.2020	Telefonla	53	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar8	12.09.2020	Telefonla	56	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar9	15.09.2020	Yüz yüze	48	Erkek	Evli	Ortaokul terk
Muhtar10	15.09.2020	Yüz yüze	58	Erkek	Boşanmış	Lise terk
Muhtar11	15.09.2020	Telefonla	70	Erkek	Evli	Okur-yazar
Muhtar12	16.09.2020	Telefonla	55	Erkek	Evli	Lise
Muhtar13	16.09.2020	Yüz yüze	37	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar14	16.09.2020	Yüz yüze	51	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar15	16.09.2020	Yüz yüze	46	Erkek	Evli	Lisans
Muhtar16	16.09.2020	Yüz yüze	38	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar17	17.09.2020	Yüz yüze	38	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar18	17.09.2020	Yüz yüze	55	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar19	17.09.2020	Yüz yüze	55	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar20	18.09.2020	Yüz yüze	70	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar21	18.09.2020	Yüz yüze	46	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar22	18.09.2020	Telefonla	55	Erkek	Evli	Lise
Muhtar23	18.09.2020	Telefonla	32	Erkek	Evli	Lise
Muhtar24	18.09.2020	Telefonla	51	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar25	18.09.2020	Telefonla	45	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar26	19.09.2020	Telefonla	42	Erkek	Evli	Lise
Muhtar27	19.09.2020	Telefonla	43	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar28	19.09.2020	Telefonla	-	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar29	19.09.2020	Telefonla	67	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar30	19.09.2020	Telefonla	51	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar31	20.09.2020	Yüz yüze	60	Erkek	Evli	Lise
Muhtar32	20.09.2020	Telefonla	-	Erkek	Evli	İlkokul
Muhtar33	07.09.2020	Yüz yüze	40	Erkek	Evli	Lise
Muhtar34	16.09.2020	Yüz yüze	-	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar35	07.09.2020	Yüz yüze	51	Erkek	Evli	Lise
Muhtar36	18.09.2020	Yüz yüze	33	Erkek	Evli	Ortaokul
Muhtar37	21.092.2020	Telefonla	42	Erkek	Evli	Lisans

EK.6B. Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcıların Profilleri

1. Derinlemesine Görüşme Yapılan Şanlıurfalı Katılımcı Profili

- ✓ **Şanlıurfalı Görüşülen 1:** Emekli Öğretmen, 60 yaşında, erkek, Zaza ve Siverekli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kendisini, muhafazakâr ve İslamcı olarak tanımlamıştır. Kendisiyle, Sultan Fatih Mahallesi'nde 07.09.2020 tarihinde bir işyerinde yaklaşık 80 dakika süren bir görüşme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **Şanlıurfalı Görüşülen 2:** Belediyede temizlik işçisi olarak çalışıyor, erkek, ortaokul mezunu, 43 yaşında. Kendisiyle 15.09.2020 tarihinde Cengiz Topel Mahallesi'nde yaklaşık 40 dakikalık bir görüşme yapılmıştır.
- ✓ **Şanlıurfalı Görüşülen 3:** İş insanı, aynı zamanda müteahhit, erkek, 63 yaşında, evli, ilkokul mezunu. Karaköprü'de oturuyor. Kendisine ait işyerlerinde Suriyelileri çalıştırmayı tercih ettiğini, ev ve dükkanlarını da yine Suriyelilere kiraya vermeyi tercih ettiğini belirtmiştir. Kendisiyle Şair Nabi Mahallesi'nde 16.09.2020 tarihinde en az 40 dakika süren bir görüşme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **Şanlıurfalı Görüşülen 4:** Esnaf işleriyle uğraşıyor. Erkek, 38 yaşında, evli ve 3 çocuklu, ilkokul mezunu, Suriyeli komşusu var, müstakil evde oturuyor. Kendisiyle Şehitlik Mahallesi'nde 25.09.2020 tarihinde yaklaşık 2 saat süren bir görüşme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **Şanlıurfalı Görüşülen 5:** Öğrenci, erkek, 18 yaşında, bekâr, lise mezunu, üniversite sınavına hazırlanıyor. Eyyübiye, Dedeosman Mahallesi'nde oturuyor. Markette işçi olarak çalışıyor. Atatürk Mahallesi'nde Berceste'de 05.09.2020 tarihinde kendisiyle yaklaşık yarım saat süren bir görüşme yapılmıştır.

2. Derinlemesine Görüşme Yapılan Suriyeli Katılımcı Profili

- ✓ **Suriyeli Görüşülen 1:** Esnaf işleriyle uğraşıyor. Erkek, 32 yaşında, bekâr, lisans mezunu, anadili Arapça, Şam'dan gelmiş, kendisini Sosyal Demokrat olarak tanımlıyor. Kendisiyle 06.09.2020 tarihinde Yusuf Paşa Mahallesi'nde yaklaşık 1 buçuk saat süren bir görüşme yapılmıştır.
- ✓ **Suriyeli Görüşülen 2:** Kadın, üniversite öğrencisi, 22 yaşında, bekâr. Anadili Kürtçe, Kobani'den gelmiş. Kendisiyle, Bahçelievler Mahallesi'nde 05.09.2020 tarihinde yaklaşık 2 saat süren bir görüşme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **Suriyeli Görüşülen 3:** Kadın, ev işleriyle uğraşıyor. Üç çocuğu var. Anadili Arapça. Rakka'dan Şanlıurfa'ya gelmiş. Şanlıurfa'da kimsesi yok, kalabilecek bir yeri de yok. Suriyeliler tarafından desteklenen bir derneğe ait taziye evinde çocuklarıyla birlikte kalıyor. Söz konusu taziye evinde kendisiyle 2 Eylül 2020 tarihinde tercüman aracılığıyla yaklaşık 1 saat süren bir görüşme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **Suriyeli Görüşülen 4:** İşçilik yaparak geçimini sağlıyor, erkek, evli ve 62 yaşında. Şanlıurfa'ya Deyr ez Zor bölgesinden gelmiş. Kendisiyle 18 Eylül 2020 tarihinde 1 saatlik görüşme gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **Suriyeli Görüşülen 5:** İş adamı, erkek, evli, 36 yaşında. Karaköprü'de oturuyor. Kendisiyle Bahçelievler Mahallesi'nde bulunan işyerinde 1 buçuk saati bulan bir görüşme gerçekleştirilmiştir.